

6025/14

~~176~~
~~273~~

1955-56

ఆంధ్రపత్రిక

2/- మన్మథ సంవత్సరాది సంచిక 1955-'56

ఉగాది అభినందనములు

వి. సుందరమ్, అయ్యంగార్ & సన్స్ లిమిటెడ్

ఆటోమోబైల్ ఇంజనీర్లు, బాడీ బిల్డర్లు.
హెడ్ ఆఫీసు: మదుర.
తిరుచిరాపల్లి, తిరునెల్వేలి, పుదుక్కోట
సేలం & కోయంబత్తూరు.

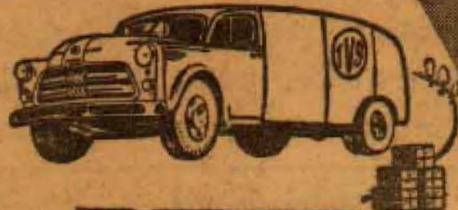

సుందరమ్ మోటార్స్ లిమిటెడ్

ఫియట్ ప్లిమత్ కార్లు, ఫార్గో ట్రక్కులు,
ఫెర్గుసన్ ట్రాక్టర్లకు డిస్ట్రిబ్యూటర్లు
మద్రాసు-6.

మోటార్ భాగములు,
ఉపకరణములు అమ్మే
అతి పెద్ద సంస్థ
మద్రాసు & బెంగుళూరు

సదర్న్ రోడ్‌వేస్ లిమిటెడ్

ఇండియాలో స్వతంత్రమైన అతి పెద్ద రోడ్డు
ట్రాన్స్‌పోర్టు కంపెనీ,
మదుర

ఫుల్ సర్కిల్ మోల్డులతో టైర్లను క్రొత్తగా
ట్రెడ్ చేయువారు
పుదుక్కోట

ది మద్రాస్ మోటార్ ఇన్సూరెన్స్
కంపెనీ లిమిటెడ్

మద్రాసు

ఆంధ్రపత్రిక

(నలువది ఆరవ
ఉగాది సంచిక)

మన్మథ సంవత్సరాది సంచిక

(1955-56)

*

సంపాదకుడు:

శివలెంక శంభుప్రసాద్

*

[వెల రూ. 2]

చెన్నపురి:
ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయమున
ముద్రితము.

6340

సంవత్సరము
1955-56

ఆంధ్రపత్రిక

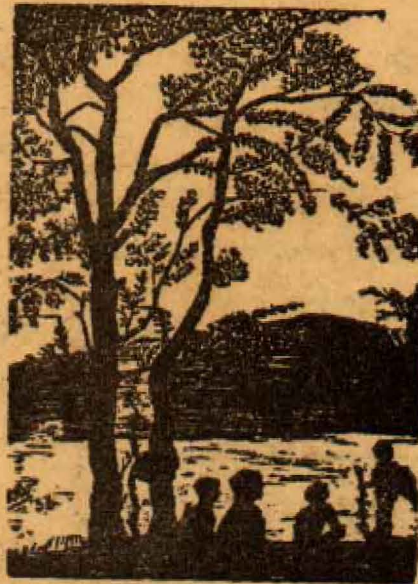
మన్మథ ఉగాది సంచిక

విషయానుక్రమణిక

ముఖచిత్రం: మన్మథ—దశిక రామలింగేశ్వరరావుగారు

త్రివర్ణచిత్రములు: ముగ్ధ—కె. సి. యస్. పణికర్ గారు;
బలిమూర్తి—కె. సి. యస్. పణికర్ గారు;
అధికారప్రదానము—రణవీర సక్సేనా.

ఛాయాచిత్రాలు: (1) తటాకతీరము (2) సుందరమూర్తి: రాజారాణీ దేవాలయశిల్పం (3) ప్రమథ గణం: భువనేశ్వర దేవాలయం—చిత్రకారులు: కె. వేణుగోపాల్ గారు

ADVERTISERS' INDEX

ఓమ్

ప్రస్తావన

నేటితో మన్మథవత్సర వసంతోదయం ప్రారంభం అయింది. సంవత్సరారంభం మనకొక ప్రత్యేకమైన మహోత్సవం. ఈనా డాంధ్రులందరు గత జీవిత పుట్టా లొకసారి సంస్మరించుకొని భవిష్యజ్జీవన గమనంలో బంగారుకలలు కంటూంటారు. ఎలాంటి వాస్తవికులకైనా కొంతవర కిది సహజమే. మానవుని మనోనిర్మితిలోనే ఈ విచిత్రవిన్యాసా లున్నాయి. చిన్నలు పెద్దలు, యువకులు, ప్రజలు, నాయకులు, అందరు అంతరాంతరాల్లో ఈనా డుత్సాహడోలికల్లో ఉవ్విళ్లూరుతూంటారు.

మన్మథ సంవత్సరాది మహోత్సవసమయంలో వీరందరికీ మా అభినందనా లందజేస్తున్నాము.

మనజాతి చరిత్రగతిలో మన్మథసంవత్సరాది విశిష్టమైనది. జయలో మనవారు స్వరాష్ట్రానికి పునాదులు నిర్మించుకొన్నారు. శ్రీ వెంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయానికి శంకుస్థాపనోత్సవం జరుపుకొన్నారు. ఇలాటివే మరికొన్ని విజయాలు సాధించుకొన్నారు. కాని ఆంధ్రప్రభుత్వానికి తగినంత బలం లేకపోవడం వల్లనైతేనేమి, రాష్ట్రనాయకుల్లో తగినంత ఐకమత్యం లేకపోవడంవల్లనైతేనేమి ఆయారంగాల్లో అనుకున్నంత అభివృద్ధి కన్పించలేదు.

కాని నేటి ఉగాదితో అన్నిరంగాల్లోను మన కెన్నెన్నో ఆశారేఖలు మెరుస్తున్నాయి. మన ప్రజాస్వామికపక్షాలన్నీ ఒక్క తాటిమీద నడిచి మొన్నటి ఎన్నికలలో అఖండవిజయం సాధించుకొన్నాయి. ఈ విజయోత్సవం మనరాష్ట్రంలోనే కాక భారతదేశంలోను, ప్రపంచంలోను, మహోత్సాహంతో ప్రతిధ్వనించింది. ఎవరు ఇంతటి దిగ్విజయం చేకూరగల దని ఊహించలేదు. ఎలాంటి క్లిష్టపరిస్థితులలోనైనా ఆంధ్రప్రజ ప్రజాస్వామ్యంవైపే నిలబడగలదని ఈ ఎన్నికలు స్పష్టంగా ఋజువు పరిచాయి. ఏకగ్రీవంగా జరిగిన నాయకుని ఎన్నికలో కూడా ఈవిధమైన ఉత్సాహాభినివేశాలే వెల్లివిరిశాయి. రాష్ట్రప్రభుత్వ నిర్మాణంలోకూడా ఇలాంటి ఏకీభావమే వర్ధిల్లగలదనీ తద్వారా మనరాష్ట్రంలో సుస్థిరమైన ప్రజాస్వామికప్రభుత్వం ఏర్పడగలదనీ ఆశిస్తున్నాము. ఆంధ్రదేశ ప్రజ లీనాడు తమ విశిష్ట వివేచనాశక్తివల్ల ప్రపంచప్రసిద్ధి వహించారు. కొంతవరకు వీరి బాధ్యత తీరినదని అనవచ్చును. ఇక ఈబాధ్యత రాజకీయనాయకులు, రాష్ట్రప్రభుత్వము స్వీకరించి ఇతోధికంగా ప్రజలమన్నన లందుకొనవలసిన తరుణం ఆసన్నమయింది. నేడికవీరిమీదనే మన ప్రజాస్వామ్య భవిష్యత్తంతా ఆధారపడిఉన్నదన్నా అతిశయోక్తి కాజాలదు. ప్రజానాయకు లీ విషయం గుర్తించగలరనీ ప్రజకు, ప్రభుత్వానికీ, నాయకులకు ఇతోధికమైన పరస్పర సహకారసౌహార్దా లభివృద్ధి పొందగలవనీ ఆంధ్రరాష్ట్రం ఈవిషయంలో ఇతర రాష్ట్రాలకు మార్గదర్శకం కాగలదనీ ఆశిస్తున్నాము.

సారస్వతదృష్ట్యా పరిశీలించినా ఈ ఉగాదినాడొక ప్రత్యేకత భాసిస్తున్నది. ఇంచుమించుగా గత దశాబ్దంలో మన సారస్వతంలో అస్పష్టమైన అభ్యుదయనినాదా లెన్నెన్నో మారుమ్రోగాయి. యువకరచయిత లనేకు లభ్యుదయనినాదా లాధారంగా రకరకాల రచనలు సాగించారు. కాని ఇటీవల రచయితల గురుతరబాధ్యతపై సాగిన వాదోపవాదా

లీవిషయంలో పాఠకులలో గాఢమైన సారస్వత జిజ్ఞాస, అభిమానము రేకెత్తించాయి. తద్వారా విఖ్యాతరచయిత లనేకులు ప్రజాస్వామ్యవిజయంపై తమ గాఢాభిమానం వ్యక్తీకరించి ప్రజానీకానికీ, ప్రజాస్వామ్యవిజయానికీ మార్గదర్శకులైనారు. ఈ విషయంలో ఆంధ్రపత్రికలు, రచయితలు, పాఠకులు చేసిన సేవ చిరస్మరణీయమైనది.

ఈ వాదోపవాదాలవల్ల కొన్ని ముఖ్యవిషయాలలో పాఠకులకేగాక రచయితలకుకూడా కనువిప్పు కలిగింది. కేవలం రాజకీయనినాదాలే రచనా వస్తువులుగా స్వీకరించి, తాత్కాలిక లక్ష్యాల వాగురలలో చిక్కిన రచనలకు సారస్వతగౌరవం చేకూరదని స్పష్టపడింది. సాహిత్యానికీ రాజకీయ ప్రచారానికీ హస్తిమశకాంతరం ఉన్నదనీ రాజకీయ ప్రచారరచన లాయాపక్షలక్ష్యాల ఆవశ్యకతలు తీరిపోగానే అంతరించిపోగలవనీ తేలిపోయింది. సాహిత్యంలో సాంఘికసమస్యాదృక్పథానికీ ప్రచార వాఙ్మయంలో సాంఘికసమస్యాదృక్పథానికీ గల అంతరువులుకూడా ఈ చర్చలవల్ల విస్పష్టంగా వెల్లడి అయ్యాయి. బలీయమైన రాజకీయాధికారముద్రవల్ల సారస్వతం ఏదైనా, నన్నగిల్లి నిర్జీవమైపోగలదనీ, స్వాతంత్ర్యవాతావరణంలోనే సజీవసాహిత్యం వర్ధిల్లగలదనీ రచయిత లనేకులు సోదాహరణంగా ప్రతిపాదించారు. అంతేగాక ప్రతిజాతికీ సజీవమైనసంస్కృతి, సంప్రదాయము ఉన్నాయనీ ఇవి విడిచి వ్యవహరించడం రచయితలకు కేవలం నేలవిడిచినసాముగా పరిణమించగలదనీ స్పష్టపడింది.

ఈచర్చలవల్ల ఆంధ్రదేశంలో సారస్వతంలో ఒక నూతనాధ్యాయానికి నాందీప్రస్తావన జరిగినదని అనవచ్చును.

అయితే రచయితలలోను, పాఠకులలోను బయలుదేరిన ఈ నూతనోత్సాహానికి అనేకవిధాలుగా ప్రోద్బలం కలిగించవలిసి ఉన్నది. ఈ దశాబ్దంలో ఆంధ్రదేశంలో బయలుదేరిన సాహిత్యసంస్థలు కొన్ని ఆయారాజకీయపక్షాలకు ప్రతినిధులుగానే నిలబడి ఉన్నాయి. సరియైన సారస్వతాభివృద్ధికివి దోహదం కలిగించలేవని ఇటీవలి సారస్వతచర్చలు ఋజువు పరుస్తున్నాయి. నేడు సజీవమైన సాంప్రదాయికతకు, నవ్యతకు తగినప్రోద్బలం కలిగిస్తూ కేవలం సాహిత్యదృక్పథం అభివృద్ధిపొందించే సారస్వతపరిషత్తు నిర్మించవలిసిన ఆవశ్యకత ఎంతైనా ఉన్నది. దీనికి ప్రజలేకాక ప్రభుత్వంకూడా గట్టిగా చేయూత ఇవ్వాలి. ఇది రాష్ట్రానికంతటికీ ప్రాతినిధ్యం వహించాలి. ఈపరిష త్తనేకరంగాల్లో జరుగుతున్న సారస్వతకృషికి సర్వతోముఖంగా సహాయంచేసి, సమన్వయం కలిగించి ప్రోత్సహించాలి. ప్రస్తుతం తెలుగుభాషాసమితివల్ల జరుగుతున్నకృషి రచయితలలోను, పాఠకులలోను తగినంత ఉత్సాహం కలిగించడంలేదు. ఇది బాగా విస్తృతిచెంది రచయితలలో నూత్న చైతన్యం కలిగించాలి. ఇంకా సహకారప్రచురణసంస్థ ఏర్పరచవలసినదనీ, ప్రాచీనగ్రంథాలు ప్రభుత్వమే ప్రచురించి ప్రజల అందుబాటులోనికి తీసుకురావాలనీ కొందరు సూచించారు. ఇవి సులభసాధ్యమైన సూచనలు. ఇన్నాళ్లనించీ నడిచిన ఆంధ్రప్రభుత్వం భాషావాఙ్మయాభివృద్ధికి తగినంత దోహదం కలిగించలేకపోయింది. నేడిక మనకు సుస్థిరమైన ప్రభుత్వం ఏర్పడగలదని అందరు ఆశిస్తున్నారు.

త్వరలోనే ఈ ఆశాభావం వాస్తవరూపం ధరించగలదనీ మనప్రభుత్వం ఆయా ఆర్థిక వ్యావసాయికాది రంగాలలోనేకాక భాషాసాహిత్యాది సాంస్కృతికరంగాలలోకూడా తగినంతదోహదం కలిగించగలదనీ ఆంధ్రప్రజ సర్వతోముఖంగా అభివృద్ధిపొందగలదనీ ఆశిస్తున్నాము.

ఉగాది

శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావు

మంగళంబోయ్ మన్మథా! జయ
మంగళబోయ్ మన్మథా! నవ
వత్సరాది మహోత్సవార్పిత
వాద్యగీతా స్వరసుధా!
    మంగళంబోయ్ మన్మథా జయమంగళంబోయ్!

ఎన్ని యేండ్లో నడిచినది మా
యింటిలో నీ వాడిపూడి
పక్వకదళీ గోస్తనీఫల
    పాయసముభుజియించి, మంగళంబోయ్!

నీదుతరుణ స్నేహావిరహము
నిలుపరాని దురాతపంబున
దిగులుపడి చెడి సొగసుమాసెను
    తీగెలును పూలునువగ౯. మంగళంబోయ్!

రామశబ్దము పల్లె చెప్పదు
దోరపల్లను తేరిచూడదు
శుకశుకీవలయంబు శావక
    సుగమచోదన పొందమి౯. మంగళంబోయ్!

మెలుగుకాడలు లోలకులవెలె
మిసిమి తళతళలాడి వ్రేలగ
మురిసి వేచెడు దిరిసెనలు నీ
    దరిసెనమునకు తాలిమి౯. మంగళంబోయ్!

కోకిలలు తినకుండ తోటల
గున్నమావి చిగుళ్ళగుత్తులు
కాచినారము; కమ్మదనములు
    కదలలేదు రవంతయు౯. మంగళంబోయ్!

పూలతేనెలు గ్రోలకుండగ
తోలితిమి తుమ్మెదల వేకువ
నేలపైపడనీక పమిటెల
పట్టినారముపొగడల౯. మంగళంబోయ్!

జన్నికట్టిన జాతిచెఱుకుల
వెన్నువేయని కండకన్నులు
పెరిదాచితి మిష్టమంచును
ఆరగింపుము అతిథివై!
    మంగళంబోయ్ మన్మథా!
    జయమంగళంబోయ్ మన్నథా!
    మంగళంబోయ్!

సువర్ణ విహంగాలు

శ్రీ వేముగంటి నరసింహాచార్యులు

శ్రేణులుదీర్చి గాంగజలశీకరశీతలమారుతమ్ము నా
ఘ్రాణ మొనర్చి నాల్గుదెసలన్ విహరింపుచు భారతాంబికా
పాణివిసర్జితమ్ము లగు బంగరురెక్కల పావురాళ్లు మేల్
పూనికతోడ మోసుకొనిపోవుచున్నవి శాంతిదౌత్యమున్.

చల్లదనమెల్ల ముల్లెగట్టిన మంచు కొండయే తల్లికి నిండుగుండె
బుద్ధుడు మొదలైన మునిశిరోమణులు ఏ యమ్మ పున్నెంపు ముత్యాలపంట
భవ్యభాగీరథీవారి పూరమ్ము లే మాతకు కమ్మనిమాట తేనె
బాపూజి కంటిపాల జాలి వెన్నెల ఏయవ్వ చిరునవ్వు సోయగమ్ము

ఆమహాభారతాంబ, దయావలంబ
శ్రుతికఠోరముగా నప్రశుతులువలుకు
విశ్వవీణను సవరించి శాశ్వతప్ర
శాంత కల్యాణగీతముల్ చదువుచుండె!

ప్రళయ పరమాణు గర్భగోళంబునందు
నిదురబోయెడు మృత్యువున్ మేలుకొలిపి,
రెచ్చగొట్టు వారల శుష్కహృదయములను
ప్రేమమధుర సార్ద్రముల గావించుచుండె!

చేరువలోన సంగరపు చీకటి కూకటి విచ్చుచున్న సం
ధ్యారుణ కేతనస్ఫుట పటాంచలముల్ దిగజారిపోవగా
భారతమాత తూర్పు తలవాకిట నాటిన స్నేహదీపికా
తోరణ మాలికల్ వెలుగుత్రోవలు దీయుచునుండె దిక్కులన్.

* అరువదైదు రేకులు చెలువారు భరత
భూమిలో పూచిన గులాబి పూవొకండు
సకల దేశాలలో వెదజల్లుచుండె
శాంతి సందేశ మాధుర్య సౌరభములు.

శూన్య వనముఖంబున నూత్న శోభనించు
ఈ వసంతమ్మువలె శాంతి యొనయుగాత!
ఈ యుగాది ప్రేమసుమాలు దోయిలించి
భువన వీధులలో సెగబోయు గాత!

---

* శ్రీ పండిత నెహ్రూ.

సుందరమూర్తి

రాజా రాణీ దేవాలయ శిల్పం

బెర్గ్‌సన్ తత్వవాదము

శ్రీ పారనంది జగన్నాథస్వామి

1

పారిస్ నగరములో జననమొందింది, చిన్నతనము కొంతకాలము ఇంగ్లండులో గడిపి, పారిస్‌లో విద్య నభ్యసించిన ప్రజ్ఞావంతుడు బెర్గ్‌సన్ తత్వజ్ఞుడు. ఒకే శాస్త్రములో మహా విద్యను అభ్యసించుటకంటె ఉన్న శాస్త్రములలో కూడా ఉన్నత విద్యాభ్యాసము చేయుటయే ఉత్కృష్ట విధానము అని తర్కించే వాదానికి బెర్గ్‌సన్ ఒక విలువైన నిదర్శనము కాగలడు. గ్రీక్ లాటిన్ భాషలలోను, గణితశాస్త్రములోను, ప్రకృతిశాస్త్రాలలోను గరిమను పొందిన విద్యావంతుడు బెర్గ్‌సన్. గణిత ప్రకృతిశాస్త్రాలలో బహుమతులు సంపాదించగలిగినా, గ్రీక్ లాటిన్ భాషా విజ్ఞానములో ఉన్నతస్థానాన్ని సంపాదించడానికి పంధొమ్మిదవ వయస్సున ఫ్రాంసులో ఉన్నత విద్యాలయములో ప్రవేశించాడు; ప్రాచీన గ్రీక్ విజ్ఞానములో అధికారి అనే పదవిని సంపాదించాడు కూడా. మూడు సంవత్సరాలు ఉపాధ్యాయునిగా ఉద్యోగము చేశాడు. 1889 సంవత్సరములో లాటిన్ భాషలో ఒక వ్యాసాన్ని ఫ్రెంచి భాషలో ఒక వ్యాసాన్ని వ్రాసి డాక్టర్ ఆఫ్ ఫిలాసఫీ అనే బిరుదును సంపాదించాడు.

ఆ తరువాత గడిచిన అయిదు సంవత్సరాలలోను లభించిన ఉత్కృష్ట గ్రంథాలను విషయము ఏదైనా సరే తీవ్రముగా పరిశీలన పూర్వకముగా చదివి విజ్ఞాననిధి అనిపించుకొన్నాడు. కళ, సారస్వతము, బయాలజీ అనే ప్రాణిశాస్త్రము మనస్సంబంధమైన జ్ఞానము, ఇట్లు విషయ వివక్ష చేయకుండా దొరికినదానిని గ్రహించడమే సూత్రముగా చేసుకొని విజ్ఞాన సముద్రములో మునిగి తేలుతూ ఉండేవాడు. బెర్గ్‌సన్ నివసించియున్న స్థలము విజ్ఞానానికి, అవగాహనానికి, దీర్ఘధ్యానానికి చక్కని వసతి గలది. దాని ప్రకృతి పరిస్థితులు, పాండిత్య సంప్రదాయాలు, అక్కడ పేరైన విద్యాధనుల పరిచయాలు అసమాన విద్యాదీక్షకు చక్కగా అనుకూలమైనవి. తనలో తాను విమర్శించుకొంటూ, తనకు గోచరమైన తత్వమును ఇతరులకు అందజేస్తూ, తర్కవితర్కాలద్వారా జ్ఞానతపస్సు ఒనరించడానికి అనువైన స్థలము అది.

ఉపాధ్యాయుడిగా పాఠాలు అనుకరించి నప్పుడైతేనేమి, పండితుల సభలలో గోష్ఠిచేసినప్పుడైతేనేమి, వేదికలపై ఉపన్యాసాలు చెప్పినప్పుడైతేనేమి, అతని ప్రతిభ అందరిని వ్యామోహ పరిచివేసేది. ఉపయోగించిన భాష, వ్యాఖ్యానించిన విషయము, వాదన ధోరణి, అన్నీ కూడా వినేవారికి క్రొత్తగా రూపించేవి. పండిత పత్రికలలో ప్రచురింపబడిన అతని వ్యాసాలను చదివిన వారు ఇతడు తత్వనిరూపణలో నూతన యుగాన్ని స్థాపించబోతున్నాడని గమనించగలిగేవారు. ఈ ఉపన్యాసాలు ఈ పత్రికలు అనేకములు. సంవత్సరానికి ఒకటి రెండుకు తక్కువ కాకుండా వెలువడుతూ ఉండేవి. ఇవన్నీ ముందు నిర్మించబోయే మండపానికి స్తంభాలు. ఇతడు చేసిన తత్వనిరూపణలోని ముఖ్యాంశాలు ఫ్రెంచిభాషలో ప్రతిపాదింపబడడము చేత, కొన్నాళ్లవరకు ఇతర దేశాలలో ఇతని ఖ్యాతి విస్తరించలేకుండెను. కొన్నికొన్ని భాషాంతరీకరణము కాగానే, ఇతరదేశాలలోని తత్వజ్ఞులు ఇతని పరిచయముకొరకు ఆతురత చూప ప్రారంభించారు. ఇదే ఆరంభము ఇతని జగద్విఖ్యాతికి.

1898 లో అనగా అతని ముప్పైతొమ్మిదవ సంవత్సరంలో ప్రొఫెసరుగా విశ్వవిద్యాలయములో నియమింపబడ్డాడు. పాఠాలు ఇన్ని గంటలు చెప్పాలి అనే నియమమునకు అతీతుడు అవడము చేత, జ్ఞానతపస్సుకు ఆటంకము తగ్గినది. ఆ కారణముచేతనే అతని నివాసగృహము నిశ్శబ్దమైన ప్రాంతములో లభించినది. ఆ చుట్టు ప్రక్కల ఉన్నవారంతా విద్యాదీక్షను స్వీకరించినవారే. ఆ పట్టణ ప్రభుత్వము విద్యారాధకుల యెడల వారికి గల గౌరవచిహ్నముగా ఆ ప్రాంతాన్ని నిశ్శబ్దముగా ఉండేటట్లు ఏర్పాటుచేశారు. వీధులలో అరచేవారు, డప్పులు వాయించేవారు, బళ్లచప్పుళ్లు, అన్నీ అక్కడ ఆటంకపరచబడినవి. ఇంటిలోపల ఏర్పాటులు కూడా ధ్యానానికి అనుకూలమైనవి. ఇంటిచుట్టూ ఉన్న పెద్ద ఉద్యానవనము అందుకు వసతిగలదే. ఈ నిశ్శబ్దత చాలదు అని సెలవులలో జూరా పర్వతాలకు వెళ్ళిపోయేవాడు అతడు.

ఈ ధ్యానజ్యోతిలో అతడు దర్శించాడు తత్వసూత్రాలను. వాటిని విస్తృతవ్యాఖ్యానాలతో విపులీకరించి తన మొదటి మహాగ్రంథాన్ని ప్రకటించాడు. క్రమంగా తన ఉద్గ్రంథాల ద్వారా తాను దర్శించిన తత్వాన్ని వెదజల్లుతూ ప్రపంచమందున్న సుప్రసిద్ధ విద్యానగరాలకు తీర్థయాత్రను సలిపాడు. ప్రపంచమందు ఇతనికి గల ఖ్యాతి గణితశాస్త్రరీత్యా గ్రహించడానికి అతనినుగురించి బయలువెడలిన పత్రికల పుస్తకాల సంఖ్యను పొందుపరుస్తున్నాను.

1912 లో 417 ప్రకటితములు అయినవి. అన్ని యూరోపుభాషల లోను అతని గ్రంథాల భాషాంతరీకరణాలు వెలువడినవి. 1927 సంవత్సరము ఇవ్వవలసిన నోబెలు బహుమతి ఇతనికి ఇవ్వబడినది. ప్రకృతిశాస్త్ర విచారణలలో డార్విన్ పరిణామవాదానికి ఎట్టి అసాధారణ స్థానము వచ్చినదో, అట్టి విశిష్టస్థానము బెర్గ్‌సన్ మతానికి ఆధ్యాత్మిక వాదాలకు, సంక్రమించిందని విమర్శకుల అభిప్రాయము. ఆ తత్త్వవాదముయొక్క ముఖ్యాంశాలను అతి సంక్షిప్తముగా ఆంధ్రపాఠకులకు అందచేయాలని ఈవ్యాసం వ్రాయ సమకట్టాను.

కాని ఇతడు 1918 సంవత్సరమున ఉపాధ్యాయ పదవిని విడిచిపెట్టి రాజకీయ వ్యవహారాలలో ప్రవేశించాడు. ముఖ్యంగా అంతర్జాతీయ సంస్థలలో పాల్గొన ప్రారంభించాడు. అంతర్జాతీయమైన అన్యోన్య విజ్ఞాన సహకారసమితి పక్షాన అమెరికాకు తన దేశము పక్షాన ఒక బృందము వెడలినపుడు ఇతనిని దాని అధ్యక్షునిగా ప్రభుత్వము నియమించి పంపింది. 1941 సంవత్సరములో పక్వమైన శరీరాన్ని విడిచినాడు ఈ పండితుడు.

2

బెర్గ్‌సన్ తత్త్వవాదమును గ్రహించుటకు అతని గ్రంథరాశి నుండి ముఖ్యమైన మూడింటిని ఎంచవచ్చును: కాలమూ, స్వేచ్ఛాశక్తి (*Time and Free-will 1888*), జడపదార్థమూ స్మృతీ (*Matter and Memory 1896*) సృజించు పరిణామము (*Creative Evolution 1907*) ఆ ముఖ్యమైనవి. ఇతని వాదములో ఉన్న ఘనత ఒక్కటికలదు; మూలసూత్రము ఒక్కటీ అన్ని విషయాలను ఏకముఖముగా సమన్వయించగలిగేది "మారుతూ ఉండడము" అనేది ఆ మూలసూత్రము. ప్రతీదీ మారుతూ ఉంటుంది. ఇది పైకి ఎంత సులభముగా ఉన్నట్లు కనిపిస్తున్నదో అంత క్లిష్టమవుతూ ఉంటుంది విచారణ సాగించిన కొలదీ.

ఏ తత్త్వమైనా, ఏ శాస్త్రమైనా, అనుభవాన్ని ఆధారము చేసుకోవాలి. అనుభవములో కనబడేది మార్పు. పదార్థములన్నీ అన్నివిధాల ఎల్లప్పుడూ మారుతూఉన్నట్లు అనుభవము. ఈ అనుభవము చైతన్యమునుండి సంక్రమిస్తున్నది. నేను అనేది అందుకు మూలాధారం. నేను ప్రతీక్షణమూ మారుతూ ఉన్నట్లు నా అనుభవము. కాని కొంత విచారణ చేస్తేనేగాని నా ప్రత్యక్షానుభవము కూడా మార్పుతో కూడుకొన్నదే అని స్పష్టపడదు. బాహ్య వస్తువు అలాగే ఉన్నా, నా ప్రత్యక్షమునకు సిద్ధమైన పరిస్థితులు అలాగే ఉన్నా, క్షణక్షణానికి నాకు గోచరమైయేది మారుతూఉంటుంది. కాలావచ్ఛిన్నైన మారక తీరదుకదా. భూతమంతా వర్తమాన ప్రత్యక్షంతో మిళితమైనపుడు, క్షణక్షణానికి భూతము మారడంవల్ల అనుభవము మారిందిగదా. చైతన్య—అవస్థలూ అట్టివే. స్థైర్యము అనే గుణము చెప్పవీలుపడదు. అది ప్రవాహమువంటిది. భూతము వర్తమానంద్వారా భవిష్యత్తులోనికి దూరి చైతన్యము ప్రవహిస్తున్నట్లు అనుభవము. ఇది అవిరామమైనది. ఈ అవిరామము అనేది మూలసూత్రం. దీనికే మార్పు అనికూడా చెప్పవచ్చును గాని మారేది మాత్రము పూర్తిగా మారిపోదు. ఆ మారే అవస్థ నిలిచిఉంటూ మారుతుంది. ఈ స్వభావము మానసిక వృత్తులలో బాగా వ్యక్తమవుతుంది. పూర్వము జరిగినది స్మృతిద్వారా ఇప్పటి వృత్తిలో కలుస్తుంది. కాబట్టి నాశనము లేకుండా మార్పు ఉంటుంది. అందుచేత వ్యక్తి అన్నా, అవస్థ అన్నా మార్పే. మారకుండా ఉంది అంటే, నశించింది అన్నమాట, ఆ అర్థంలోనే మరొక రీతిని చెప్పవచ్చును; ఒకస్థితి నుండి మరొక స్థితికి మారింది అన్నా, ఆ స్థితిలోనే ఉంది అన్నా ఒకటే అర్థము. ఎల్లప్పుడూ మారుతూఉండడమువల్ల, ఎప్పుడు దృష్టిని ఆకర్షించేటంత స్పష్టమైన మార్పు సంభవిస్తుందో, అప్పుడు కొత్త స్థితి సంభవించింది అని చెప్పుతూఉంటాము. చైతన్యము అనగా భిన్నభిన్న వృత్తుల సమూహము అన్నా, ఈ వృత్తులన్నీ మనస్సు అనే పదార్థమునకు చెందినవి అన్నా ఒకటే అర్థము. మన అనుభవము మాత్రము మారని ప్రత్యేక పదార్థము కాదు. సంబంధము లేని ప్రత్యేక అవస్థల సమూహమూ కాదు. మార్పు అన్నదే ఉంటేది.

ఈలాగు మారుతూ ఉండబట్టే మనము అన్నది నిలిచి ఉన్నాము. ప్రపంచము అన్నది కూడా ఈ మార్పే. ప్రపంచము ఎల్లప్పుడూ మార్పు అవుతూ ఉంటుంది. అది అనుభవము. మారుతూ ఉన్న మనోవృత్తుల వెనకను, మారుతూఉన్న ప్రపంచము వెనుకను ఏదో ఒక మారనిది ఉన్నది అనడము అనుభవవిరుద్ధము. ఉన్నది అవిరామము మార్పు అవుతూ ఉండడము. అనుభవగతమైన ఈ మార్పులు ఏదో ఒకదానికి చెందినవి అనేది తథ్యము కాదు; అనుభవవిరుద్ధము కూడా.

బెర్గ్‌సన్ ప్రధానశాస్త్రమైన ప్రాణిశాస్త్రములో దీనిని ఎట్లు ప్రతిపాదించాడో తెలుసుకోవలెను. ప్రాణులు పరిణమించి సిద్ధమైనవని సర్వాంగీకారము. ఎట్లు పరిణమించినవి అనే ప్రశ్నకు రెండువిధాల వ్యాఖ్యానము కలదు. డార్విన్ ప్రకారము అంతరజాతులలో (*Species*) మార్పులు యాదృచ్ఛికంగా కలుగును అని వాటిలో ఏవి పరిసరములకు సరిపడునో అవి నిలిచి సంతానాభివృద్ధి చేసునవనీ నిర్వచనము. లామార్క్ ప్రకారము పరిసరములకు ప్రభావము ఎక్కువ. పరిసరములు మారితే, ఆ క్రొత్త పరిసరాలకు సరిపడే క్రొత్త అంతరజాతులు లేచి నిలుచును అని నిర్వచనము. ఇవే పరిణామ సిద్ధాంతములో ముఖ్యమతాలు. వీటిప్రకారము పరిణామము యంత్రవత్తుగా జరుగుతుందనీన్నీ, ఒక ప్రయోజనముగాని ఒక చైతన్యప్రభావముగాని లేదనీన్నీ వ్యాఖ్యానము. ఈ యంత్రవత్తు పద్ధతిని బెర్గ్‌సన్ అంగీకరించలేదు. వృక్షజాతినుంచి చిన్న పురుగులనుండి పెద్ద జంతువులనుండిన్నీ ప్రాణవ్యాపారోదాహరణాలను అనేకములను సేకరించి, యంత్రవత్తు పద్ధతి ఎట్లు వాటిని సమన్వయించలేదో నిరూపించాడు అతడు. పరిసరాలకు సరిపడడమే పరిణామమైనపుడు, ఎన్నో వేల సంవత్సరాల క్రిందట పరిణామము అంతమొంది ఉండవలసినది. అన్ని అవస్థలలోను ప్రాణి పరిసరాలకు సరిపడగల్గినా దానిలోని ప్రాణశక్తి క్రొత్తరీతుల పరిణమించడానికి ఎందుకు ప్రయత్నించాలి? ఆ క్రొత్త

రీతులలో కొన్ని దాని ప్రాణస్థైర్యానికి విరుద్ధముగా ఉన్నవి కూడా అధిక—అధికతర—అధికతమ—సామర్థ్య జీవనాన్ని సాధించడానికి సాహసమును ఎందుకు చూపాలి? ఈ ఉత్సాహము ప్రాణశక్తి స్వరూపము; ఇదే ప్రాణము అన్నది; అన్ని ప్రాణులలో వ్యాపించి ఉంటుంది; ప్రాణిని ప్రవర్తింపజేస్తుంది. దీనిని అంగీకరించినప్పుడే పరిణామవృత్తులు ఎందుకు జరిగినవో నిర్వచనచేయ సాధ్యము; కానప్పుడు పరిణామము ఎట్లు జరిగెనో చెప్ప సాధ్యమైనా ఎందుకు జరిగెనో తర్కసంతుష్టిపూర్వకముగా చెప్ప సాధ్యపడదు.

ప్రాణికి ముఖ్యధర్మము ప్రయోజనపూర్వక వ్యాపారము. ఇది ప్రాణము ఉత్కృష్టస్థానాన్ని ఆక్రమిస్తున్న కొలదీ ఎక్కువ వ్యక్తమవుతూ ఉంటుంది. మనుష్యుని స్థితికి వచ్చేసరికి ప్రయోజనరహిత వ్యాపారము ఉండనే ఉండదు. మనశ్శాస్త్రములో మూలమైన సమస్య మనశ్శరీరాలకు గల సంబంధము. శరీరవృత్తులచేతనే మనోవృత్తులన్నవి కార్యకారణరూపంగా సిద్ధమవుతున్నవి; శరీరవృత్తిలేని మనోవృత్తిలేదు కాబట్టి శరీరవృత్తులు మనోవృత్తుల సంధానానికి ఆవశ్యకము. అని భిన్నభిన్న రీతులచేసే ఉపపాదనలలో మనస్సు యంత్రవత్తుగా ప్రవర్తిస్తుంది అని సూచన ఉన్నది. బెర్గ్‌సన్ ఇట్టి వాదాలకు ప్రత్యక్షతరముగా చాలా నిదర్శన సామగ్రిని జతపరచెను. చైతన్యానికి అంగమున్న మెదడుకు కలిగే ఘాతలవలన చైతన్య వ్యాపారానికి హాని కలుగలేదని ఆ నిదర్శనాల సాక్ష్యము. తన చైతన్య వ్యాపారాలు మెదడుపైని ఆధారపడినవి కావుగదా. ఈ సాక్ష్య విచారణద్వారా బెర్గ్‌సన్ తన వాదాన్ని ఖాయపరచెను; చైతన్యము శరీరాన్ని అనగా మెదడును ఉపయోగించుకొంటుంది; చైతన్య వ్యక్తీకరణానికి అంగము మెదడు; చైతన్యము బాహ్య ప్రపంచముతో కార్యరూపేణ ప్రవర్తించడానికి మెదడు కరణము. చైతన్యము ప్రాణశక్తి.

ఈ ప్రాణశక్తికి ముఖ్యధర్మము చలనము, మార్పు; ఇది ఎల్లప్పుడూ సృజించే శక్తి. దీనికి ఆరంభము అంతము లేవు; ఆలాగే

సంపూర్ణత, పూర్తి, ముగింపు లేవు. ఈ శక్తియొక్క ఆవిర్భావమే ఈ ప్రపంచము. ఈ ప్రపంచము ఏలాగు వచ్చిందో ఆలాగే మార్పు అవుతూఉంది.

ఈ తథ్యాన్ని గ్రహించడము ఏలాగు అనే ప్రశ్నకు సమాధానముగా ఉపలబ్ధి (*Intuition*) అనే అంతర్ జ్ఞానాన్ని నిర్వచించాడు అతడు. ఇది బుద్ధి అనేదానికి సంపూర్ణతను ఇచ్చే ఆత్మశక్తి. ప్రాణిశక్తియొక్క అనుభవ ప్రత్యయము. ఈ ఉపలబ్ధి అనే సహాయ్యము ద్వారానే కలుగగలదు. ఈ అంతర్ జ్ఞాన సహాయ్యాన మనము వాస్తవముగా ఇట్టి అవిరామమైన మార్పేకంటె భిన్నము కామని గ్రహించగలుగుదుము. ఇది ఐక్యతను గ్రహించునట్టిది. ఇట్టి ఐక్యతకు చక్కని ఉదాహరణము సంగీతమునుండి తెలుసుకోగలము. రాగమును ఆలాపన చేసేటప్పుడు వినబడే వేరువేరు ధ్వనులు ఉన్నవి. ఈ ధ్వనుల కూడికమాత్రము రాగైక్యత కాదు. ఈ కూడికకు అన్యమైన అతీతమైన ఐక్యత రాగము, దాని మేళవింపున్నూ. ఆలాగే ఒక చిత్రమును రంగుల కూడికేగాక వాటికి అతీతమైన ఐక్యతగా గ్రహించాలి దాని ఘనతను అనుభవించేటప్పుడు. అంగముల కూడిక మాత్రమేకాదు ప్రాణి; ప్రాణియొక్క ఏకత్వాన్ని అనుసరించి ఈ అంగాలన్నీ పనిచేస్తవి. ఈ ఏకతను భాగాలక్రింద విభజించగానే ఆ ఏకత నశిస్తుంది. ఈ భాగాల అతీతమైన ఏకత్వమే దాని తథ్యము, దాని సత్తా. ఈ ఏకత్వమును గ్రహించుటకు సహకారి అయేది ఆ ఉపలబ్ధి. ఈ ఏకత్వ గ్రహణమునకు కంటె దాని సృష్టికి ఎక్కువగా ఉపచరిస్తుంది ఉపలబ్ధి. బాహ్యముగా కనబడే భాగాలకు అతీతమైన ఏకతను గ్రహించి, దానిని ఆ భాగాలకు అర్పించి ఆ ఏకతను సృజించడానికి కావలసినది ఉపలబ్ధి. ఈ ఏకతా-సత్తను గ్రహించేవాడు కళాకారుడు. ఆ సత్తను గ్రహించే కళాభిజ్ఞునికి కూడా ఈ అంతర్ జ్ఞానము ఉండాలి. ఐక్యత అన్నది మీదను వివరించిన అవిరామము; ఒక భాగము రెండో భాగముగా మారుతూ నడిచే ప్రవాహము; పూర్వము అన్నది వర్తమానము అన్నదాని ద్వారా పరము అన్నదిగా మారడము. ఇట్లు మన అనుభవాన్ని గ్రహించడమే సత్తును తెలుసుకోవడము. ఇట్టి సద్ జ్ఞానమే తత్వ జ్ఞానము.

ఈ నిరంతర ప్రవాహమునుండి ప్రత్యేక వస్తువులను తయారు చేసేది బుద్ధి. ప్రవాహములోనిదానికి లేని ప్రత్యేకతను ఇటూ అటూ ఉన్న సంబంధాలను తెగదీసి కల్పించేది ఈ బుద్ధి. ప్రత్యేకతయొక్క ఫలము వాటితో మనము వ్యవహరించడానికి సాధ్యతను కల్పించడము. ఆ వ్యవహార ప్రతిఫలమే వాటికి కల్పించిన రూపాలు అనిన్నీ. ఈ రూపాలు మనము కల్పించినవే. ఇవి అద్దములోని ప్రతిబింబాలవలె తిరిగీ ఆ వస్తువులనుండి మనపై చిత్రింపబడును; ఆ ప్రతిఫలములైన వాటిని వాస్తవముగా అవి ఆ వస్తువులకు చెందినవని భ్రమపడుచుందుము; అవి మననుంచి బయలుదేరినవేగదా.

ఏకమైన సత్తునుండి విడదీయడమువలన అనేక భ్రమలు కలగడానికి అవకాశము వచ్చింది. తత్వశాస్త్ర చర్చలలో గతినిగురించి, కాలమునుగురించి ఆలాగే అనేక విషయాలలోను భిన్న భిన్న నిర్వచనాలు లేచినవి. అవి అన్నీ కూడా ఈ అవిరామ తథ్యాన్ని గమనించకపోవడమువలన పుట్టినవి. విరామము అన్నది లేకుండా ప్రవహిస్తున్న తథ్యములో విరామాలు కల్పించి, విడదీసి, ఏకమైనదానిని విభాగించి ఈ చిక్కులు కల్పించారు ఈ తత్వ విమర్శకులు అందరూ. సినీమా చిత్రాలలోని చిన్న చిన్న ఫొటోలు ఈ వస్తువులు. వాస్తవముగా స్థాయిలో ఉన్న వస్తువుల ఫొటోలు కావు ఆ చిత్రాలలోనివి. నడుస్తున్న గుఱ్ఱాన్ని చిన్న చిన్న ఖండాల ఫొటోలుగా నిరూపించినంతసేపు ఆ నడుస్తున్న గుఱ్ఱం రాదు. ఆ ఖండాలకు గతిపెట్టితే అన్నీ ఏకమై చిత్రాన్ని ప్రదర్శిస్తవి. ఆలాగే బుద్ధివలన విడదీయబడిన ఈ వస్తుజాలమంతా విరామము లేకుండా ప్రవహిస్తున్న ఈ అవిరామములో ఈ స్థాయిగల వస్తువులను బుద్ధి ప్రదర్శిస్తున్నది. బుద్ధి కల్పితమైన దీనిని తథ్యమని భావించడము పొరపాటు. విడదీయబడిన భాగాలు గుణవాచక పదార్థాల వంటివి. తెలుపు వస్తువు ఉంటే, తెలుపుదనము ఉన్నదానిని తెలుపు వస్తువులనుండి విడదీసి ప్రత్యేక పదార్థంగా ఉన్నట్టు నిరూపించునట్టిది. భాగాలు అట్టివి. కాబట్టి భాగాలనుగురించి చెప్పేది ఏకతనుగురించి చెప్పడము అసత్యము అవుతుంది. భాగాలను గ్రహించేది బుద్ధి. ఏకతను గ్రహించేది ఉపలబ్ధి అన్న అంతర్ జ్ఞానము.

ఇంతవరకు వివరించిన బెర్గ్‌సన్ ముఖ్య సిద్ధాంతాలు, ఈ ప్రధాన సూత్రాలను అనేక రీతుల అనేక సమస్యలకు సమన్వయింపజేసెను. వాటిని అన్నిటిని రెండు కారణాలవల్ల ఇక్కడ విపులీకరించలేదు. గ్రంథము ఎక్కువగును అని ఒకటి. అవి క్లిష్టముగ ఉండడమువల్ల సాధారణ పాఠకలోకానికి నచ్చవని రెండోది. బెర్గ్‌సన్ మహాతత్వవేత్తలలో ఒకడు. ఒక్క సూత్రము క్రింద అన్ని విషయాలను సమస్యలను సమన్వయించినవాడు. అతని వ్యాఖ్యాన ధోరణి, పొందుపరచిన నిదర్శనాలు, నచ్చచెప్పడానికి ఉపయోగించిన ఉపమలు, అనన్య పద్ధతిని ఉంటవి. చదువుతూన్నంతసేపు అతని వాదాన్ని అంగీకరించనివాడు ఉండడు; పూర్వపక్షపు ఆలోచన రానే రాదు. ఆలాగని బెర్గ్‌సన్ వాదము సర్వాంగీకృతము అని చెప్పవీలులేదు. అతనిపై అనేక విమర్శనలు అతని జీవితకాలములోనే లేచినవి. బహుశః రానురాను వాటి ఉధృతి తగ్గింది అని చెప్పగలము. వాదోపవాదాలలో చిక్కుపడడము అతనికి అంత ఇష్టము కాదు అని నిరూపించుటకు ఈ వాక్యమును పొందుపరుస్తున్నాను. "తత్వజిజ్ఞాసలో స్వమత ఖండనాలకు చెప్పే ప్రత్యుత్తరాలలో వినియోగపడే కాలము వృథా వ్యయము. ఒకరిపై నొకరు చేసుకొన్న అధిక్షేపాల అంతాన మిగిలినది ఏమిటని వారు వారు తత్వగ్రహణమునకు అర్పించిన సత్యాంశాలు. సత్యము ప్రబలమైనది; అదే అమోఘమైన ఖండన చేయగలదు. శుష్క వాదోపవాదములు ఎందుకు?" అని వ్రాసిన ఘనుడు అతడు.

మనదేశములో విరాజిల్లిన తత్వవిచారణ చాలా ఉత్కృష్టమైనది. కాని తత్వవిమర్శకులకు ఇతర తత్వనిరూపకుల వాదాలను తెలుసుకొనడము సంజసము. మనదేశములో అనేక మతములు లేచినవి. ఇప్పుడు వ్యాప్తిలో ఉన్నవి కొంచెము కావు. మనము సాధారణముగా ఆరాధిస్తున్న శంకరాద్వైతములోని ముఖ్య సిద్ధాంతాలను ఈ మహనీయుని వాదోపపత్తులతో సరిమాచి చేసే ప్రయత్నము మరొక వ్యాసము కాగలదు.

వీరచానమ్మ

శ్రీ జి. జాషువా

తెనుగుఁ జోదుల యుక్కుపిండముల హేతిజ్వాల చల్లార, భం
డన రంగంబు దొలంగి, భీరువయి, యింటంబడ్డ ప్రాణేశ్వరుఁ
గని క్రోధోజ్జ్వల మూర్తివై, పసుపుటుండల్ జూపు మా ఖడ్గతి
క్కన యర్ధాంగికి, వీరచామనకు రక్త స్వాగతాభ్యర్చనల్.

కవి తిక్కన్నకు సోదరుండవయి, యక్కౌరవ్య సంగ్రామ భా
ర్గవగాథల్ పదునేను పర్వముల నాకర్ణించియున్ వెఱ్ఱి యా
దవ సేనల్ గని పాఱివచ్చితని భర్తన్ దెప్పు సవ్యాంధ్ర భా
ర్గవి కాలూనిన నేలలో మొలుచునింకన్ త్యాగదీపాంశువుల్.

ముగురాడంగుల మైత్రి మిప్పటికి, నీ పుణ్యాన నింకెందుకీ
మగరాయల్ ధరియించు డాలును, డవాల్, మాణిక్య రత్నాంచితం
బగు ఖడ్గంబని, భర్తలో కఱకు వీరావేశవహ్నిచ్ఛటల్
రగులన్ డగ్గరిబుగ్గలన్ బొడుచు ధీరన్ నారి నూహించెదన్.

అనిలోనన్ మరణించియున్న భవదీయంబైన దేహంబులో
కసలంబున్ వరియించి, స్వర్గపుర సౌఖ్యంబున్ సమార్జించి యుం
డును, దీనాకృతి బాఱివచ్చు మను పీన్గుంగూడి జీవించు టె
ట్లని నిట్టూరుచు వీరకాంతను సమస్తాంధ్రంబు భూషించెడిన్.

సంగరభీరుడై, పురుషజాతి జనించిన యట్టివింత యా
తంగిని పెండ్లియాడిన వడంతిని నేనొక వీరపత్నినై
పొంగుటబద్ధమంచు వలపుం బ్రియనాథు నుదగ్రరోష వి
ద్ధాంగుని జేయు బ్రాహ్మణ కులాంగనకున్ గవితా సుమాక్షతల్

ఎఱ్ఱని రక్తవాహినుల నీఁది, రణస్థలి చెంగలించు నీ
గుఱ్ఱముగూడ నీ పిరికికొల్వు సహింపనిరీతి కళ్లెపుం
బిఱ్ఱున మోమువంచి విలపించెడు నంచు నిజేశు సంగముల్
జుఱ్ఱిననాడు కప్పురమఠారి సతిన్ మదినావహించెదన్.

గడగడ కొక్కుపుట్టెడు రక్తమర్పించి
మనుమసిద్ధుల సేన బెనగుచుండ
విజయుడైవచ్చు నా ప్రియపుత్రుడని పల్కి
మీయమ్మ నన్ను నమ్మించుచుండ
ఖడ్గతిక్కన కత్తి కలకుదారుణమంచు
మా బావ తిక్కన్న డాబులాడ
మొక్కవోవని భవద్భుజశక్తిగరిమంబు
వమ్ముగాదని రాజు నమ్మియుండ
ప్రాణభీతిపఱచి వచ్చిన మగయాడు
దానవింక నీకు మానమేల?
పసుపు రాచుకొమ్ము ముసుగుతోనని భర్త
నెత్తిపొడుచు మహిళకేటికోళ్లు.

వీరరసోక్తులన్ కినుక పెల్లయిలేచి యుదగ్రమూర్తివై
క్రూర కరాసినకందుకొని గుఱ్ఱము నెక్కిన భర్తకు న్నమ
స్కార మొనర్చి-కుంకుమము గంధమునద్ది సహర్షబాష్పవై
పోరికి సాగనంపిన యపూర్వ చరిత్రకు కోటి జోహారుల్.

ప్రియుని శిరస్సుతో పవనవేగమునం బరతెంచు పారసీ
హయమునుజూచి ఖేదపడి యశ్రులురాల్చి, తెలుంగుతేజ మ
క్షయమగుగాత మంచు నరుసంబున భర్తృశిరంబుతోడ ని
ర్భయముగ నగ్నిజొచ్చి బలియైన సతీమణి, మాకు ధ్యేయయా.

పసుపుం గుంకుమమీది మోహమున కుద్వాసంబు గల్పించి, నీ
రనదర్పుండయివచ్చు నాథునకు వీరస్వర్గ మర్పించి, ని
ర్వ్యసనస్వాంతత నగ్నిజొచ్చి సకలాంధ్రధ్యేయవై కీర్తిన్
బసుపుం గుంకుమగా వరించితివి చానా! నీకు శ్రద్ధాంజలుల్!

కథానిక:

కాళరాత్రి

శ్రీ పంతుల శ్రీరామశాస్త్రి

సెప్టెంబరు నెల చివరిరోజులు; సుమారు వారంరోజులు వర్షాలు ఎత్తిపెట్టినట్లే కనబడి, ముసురు మొదలుపెట్టింది. అంతకు ముందునాడు రాత్రి మొదలయింది, ఉదయం ఒక్క అరగంట మాత్రం తెరిపించ్చింది; అంతే, రోజంతా చినుకుతూనే ఉంది. ఈదరగాలి కొట్టూంది. వీధుల్లో కలుసుకొన్న మిత్రులు పరస్పరం "ఎక్కడో గాలివాన పెట్టినట్టుంది; దాని చివర ఇది అన్న మాటను కుశలప్రశ్నల్లో భాగంగా చేసుకొన్నారు. ఇంకా తమకు రేడియోలున్నాయన్న విషయాన్ని సున్నితంగా తెలుపుదు చేసుకోవాలన్న వారు అవునండీ, నిన్నరాత్రి వార్తల్లో ఎక్కడో సముద్రంలో సుడిగుండం ఏర్పడిందనీ, గాలివాన రావచ్చుననీ చెప్పారు. పిల్లల గొడవలో సరిగా వినడం కాలేదు" అని ముసురుకు తమకు తెలిసిన అధికమయిన కారణాన్ని ప్రసారం చేసుకోసాగారు. రోడ్లు పరిశుభ్రంగా ఉండేంత పెద్ద పట్టణం కాకపోయినా, అటూ ఇటూ తిరిగే బళ్ళకు లోటులేదు; అవి తుళ్ళించే బురదకూ లోటులేదు. ఈ వచ్చే బస్సుతో మన బట్టలు ఎందుకూ పనికిరాకుండా బురద కొట్టుకొనిపోతాయని తెలిసికూడా తప్పుకోడానికి తగిన ఎడంలేనివి పెద్దవీధులు; ఇక తక్కిన సందుగొందుల సంగతి చెప్పుకోడం అనవసరం. పాదాలు పూర్తిగా కూరుకుపోయే బురద; అక్కడక్కడ చిన్న నీటికుంటలు; రోడ్డు ప్రక్కనుండే కాలవలు రోడ్డు ఒకే తీరుగా ఉన్నాయి. కాలవలు వేసవికాలంలో కళ్లకి కనబడడానికే గాని, మురుగునీరు గాని, వర్షపునీరు గాని పారిపోడానికి గాని కాదు.

పట్టణంలో చాలాభాగం ఇళ్లు, గాలీ వెలుతురూ ప్రసరించడానికి వీల్లేకుండా కట్టినవే. ఇల్లువంటి ఇల్లు ఇరికించుకొని కట్టుకోడంవల్ల ప్రక్కలకు కిటికీలుండే సావకాశంలేదు; పొడవుగా గొట్టాలలాగుండే ఇళ్లకు ముందు వెనకలకు కిటికీలున్నా లేనిలో జమే.

ఇళ్లలో అధికారం తమదే అయి, ఇంటిలో దేనికీ లోటులేని వాళ్లకు ముసురువాడు ఇంట్లో కూర్చోడమే బాగుండవచ్చును. కాని, ఇంటిలో శాంతి సౌఖ్యాలు రెండూ లేని సత్యనారాయణ వంటివాడికి, ఇంటికంటె గుడిపదిలం అన్నట్టు, వీరయ్య కాఫీ హోటలే ఇటువంటి రోజుల్లో శరణ్యం. ఈగలు ముసురుతూ ఉన్నా, పగలే చీకటికోణంగా ఉన్నా వచ్చేపోయే మనుష్యుల వైఖరీ, ప్రసంగరీతీ, టిఫిను తినేపద్ధతీ ఇవన్నీ మనలనుగూర్చి మనం ఆలోచించకుండా ఉండడానికి తగిన సాయంచేస్తాయి. ప్రస్తుతం సత్యనారాయణకి ముఖ్యంగా కావలసిందే అది.

స్కూలుకి దసరా శెలవులు—కాని తనకి మరి శెలవురోజులయినా ఒకటే, బడిఉన్న రోజులయినా ఒకటే. రేపటి నుంచి దసరా శెలవులు ప్రారంభమవుతాయనగా, కొంప మునిగిపోయినట్టు పరుగెత్తుకొనివచ్చి ప్రవేశించాడు పద్మనాభంగారు—బోలెడంత శెలవుంది; ఆరోగ్యమూ అంతంత మాత్రంగా ఉంది; అయితేనేం, ఎక్కడ శెలవుల్లో పని చేయకుండా జీతంవచ్చే సావకాశం పోతుందో అని—ఇంతా చేసి, ఈ డబ్బు ఎవరికోసమని?—తానెంత ఆరోగ్యంగా ఉన్నాడో భార్యకూడా అలాగే ఉంది. ఎవరుముందో ఎవరు వెనుకో అన్నట్టు ఉన్నారు. ఇన్నాళ్ళూ, శుభ్రంగా తిండితిని, బట్ట కట్టుకోడానికి కూడా, కక్కుర్తిపడి, వడ్డీలకి వడ్డీలు పెంచి ఆర్జించిన డబ్బు కావలసినంత ఉంది. అయినా ఎందుకో ఈ తాపత్రయం? అతనే గాని ఆరోజున ఉద్యోగంలో జాయినుకాకుండా ఉండిఉంటే? తనకు ఈ ఇరవైరోజులకు ఏమాత్రమూ శ్రమలేకుండా జీతంవచ్చిఉండేది. మొన్న రాత్రి నాన్నగారితో వచ్చిన వివాదంకూడా రాకుండా ఉండేఉండేది. ధనికవర్గాల్లో తగాదాలకు కారణాలు ఏమయినా మధ్యతరగతిలో మాత్రం నూటికి తొంభయిపాళ్లు వాదోపవాదాలు, అపశ్రుతులు, రసాభాసలూ కేవలం ఆర్థికమైన మూలాధారం కలిగినవి మాత్రమే.

పోనీ ఈ సమస్యలనుచూసేధోరణిలోనయినా కాస్త ఒకరి నొకరు అర్థంచేసుకొనే ప్రయత్నంచేస్తే ఏమి తప్పు? తా నిప్పుడేమీ ఉద్యోగం చెయ్యనన లేదే! సర్వవిధాలా ప్రయత్నిస్తూనే ఉన్నాడు; నాన్నగారువెళ్లి కలుసుకోమన్న ప్రతివారినీ కలుసుకొంటూనే ఉన్నాడు. వినయవిధేయతలుట్టిపడేలాగ మాట్లాడుతునే ఉన్నాడు. అయినా ఏమో తాను ఎందుకూ పనికిమాలినవాడుగానే కనిపిస్తున్నాడు నాన్నగారికి.

వారంరోజులక్రిందటివరకూ తానూ ప్రయోజకుడే. కాదూ మరి, నాన్నగారితో సమంగా జీతం తెచ్చేవాడు ప్రయోజకుడు కాక మరెవడవుతాడు. అప్పుడు నాన్నగారు తనతో మాట్లాడే ధోరణే వేరు. తమ్ముళ్లు, చెల్లెళ్ళుకూడా తనను ప్రత్యేక గౌరవంతో చూసేవారు. నిన్నను మధ్యాహ్నం భోజనం అయేక కిల్లీలు సిగరెట్లు తెమ్మంటే తమ్ముడు వెంకటిగాడు తనకేదో పెద్దపని ఉందన్నాడు. వాడుచేసేపని ఏమీలేదు; ఇంకా ఎప్పుడో రావలసిన దీపావళికి సిసింద్రీలు కట్టడానికి గొట్టాలు తయారు చేస్తున్నాడు. అయినా వాడికి అమ్మదన్ను ఉంది. తాను ఎందుకూ పనికిరానివాడు, ఏపనీ లేనివాడు, దమ్మిడీ ఆర్జనలేందీ కిల్లీలూ సిగరెట్లు దేనికి? ఇది అమ్మసిద్ధాంతం—ఇదే ఇంట్లో తక్కిన అందరికీ పట్టుకొంది. అంతగా అప్రయోజకుడయిన తనవంటవాడికి పెళ్ళి చెయ్యడానికి ఎందుకో ఈ తొందర? వాళ్లు వచ్చినంతమాత్రంలో

తనకి నచ్చాలని నిర్బంధంఏమిటి? అసలు ఈ నిరుద్యోగస్థితిలో పెళ్లి చేసుకొంటే, ప్రస్తుతం ఉన్న సమస్యలు రెండింతలుగానే కాదు, పదింతలుగా పెరుగుతాయి—ఇప్పుడు తనమీదఎవరికి ఎంత అయిష్టంగాఉన్నా తనకుగట్టిగా ఏమైనా అనడానికి జంకుతారు. ఎంత చేతకానివాడయినా, తాను, అంతగా చికాకువస్తే ఎక్కడికయినా పారిపోగలడు; ఏదో విధంగా బ్రతకగలడు. చివరికి అదే తప్పనిసరి అవుతుందేమో? తాను తొందరపడ్డాడనకుండా, వీలున్నంతవరకూ సహించిచూస్తాడు. మరి ఇంట్లో పరిస్థితులు ఎప్పుడు దుర్భరమనిపించి, స్థానికంగా ఉద్యోగం వచ్చే ఆశ శూన్యమయినప్పుడు, ఎవ్వరికీ చెప్పకుండా ఎక్కడికో ఒకచోటికి పారిపోతాడు. అంతవరకూ ఎవరు ఏమన్నా పట్టించుకోకుండా ఉండానికే ప్రయత్నిస్తాడు. ఇది నాటి సాయంత్రం అంతా కాఫీ హోటల్లో కూర్చొని, ఆలోచించి, సత్యనారాయణ చేసుకొన్న నిశ్చయం.

ఆఫీసు పేరుకి అయిదు గంటలతో అయిపోయినా, నాన్నగారు ఇంటికి వచ్చేసరికి ఏడు దాటుతుంది. ఆయన వచ్చేవరకూ ఉంటే ఆయన భోజనానికి లేచేవరకూ ఆగాలి; అంటే ఎనిమిది దాటుతుంది. అదొక పెద్ద ఆలస్యం అని కాదుగాని, భోజనాల సమయంలో ఎవరో ఒకరు ఏదో ఒకమాట అనకపోరు. దానితో ప్రసంగం ఎటు తిరుగుతుందో చెప్పలేము. అప్రయోజకుడయిన పెద్దకొడుకుగా మధ్యతరగతి సంసారంలో పుట్టడంకంటె పెద్ద నేరం ఏమీ ఉండదు. వాడు ఏమి చేసినా తప్పే, చేయకపోయినా తప్పే—

తన కాలేజీకి బి. యే.లో వచ్చిన అయిదు సెకెండు క్లాసులలోనూ తన దొకటి. వాళ్ళంతా హాయిగా పైచదువులు చదువుకొంటున్నారు. తనకి ఆ అవకాశం లేకపోవడమూ తన పొరపాటేనా? చదువుకి సావకాశం లేకపోయినందుకు తాను పెద్దగా విచారించలేదు. తనకంటె తెలివితేటలుగల సుబ్రహ్మణ్యం, నాగరాజు, రామచంద్రరావు, లక్ష్మణశాస్త్రి వీళ్ళంతా స్కూలు ఫయినలుతోనూ ఇంటర్మీడియేటుతోనూ చదువుకి స్వస్తి చెప్పవలసినవారయారు—ఈ ఊళ్లోనే కాలేజీ లేకపోతే, తనూ స్కూలు ఫయినలుతోనే చదువు సాంతంచేసిఉండును. అయినా ఇప్పుడీ బియ్యే కూడా ఉద్యోగాన్వేషణదృష్ట్యా తన కేమీ ఉపయోగించేదిగాలేదు. ఏమో, ముందు ముందు ఉపయోగిస్తుందేమో? ఎందుకు పనికివచ్చినా, పనికిరాకపోయినా ఇంగ్లీషు సారస్వత సముద్రాన్ని మథించే సావకాశాన్ని మాత్రం ప్రసాదించి—పుస్తకాలు స్వంతానికి కొనుక్కునే శక్తి లేదు తనకి—బహుశః ఎన్నటికీ లభించదేమో! అయినా ఉచితంగా పుస్తకాలు చదువుకోనిచ్చే లైబ్రరీలన్నవి ఉంటున్నంతకాలం, రోజుకి కొన్ని గంటలయినా చదువుకొందికి తనకి వీలున్నంతకాలం—తన జీవితంలోని లోటుపాట్లు ఎలా ఉన్నా సరే, వాటి ప్రసక్తి తనకి లేదు—పరిణత ప్రజ్ఞాలు, లోక సంగ్రహపరులు అయిన ఎందరో మహామేధావుల దృక్కోణాలనుండి ప్రపంచాన్ని తాను చూడగలడు—తనకీ దేశంలోని కలకత్తా, బొంబాయి, మద్రాసు, ఢిల్లీ నగరాలకంటె, డికెన్సుమూలంగా లండను, ఓ హెన్రీ మూలంగా న్యూయార్కు, మొపాసామూలంగా పారిసూ సుపరిచితములు—మనలోని లోటుపాట్లు డాక్టర్లకి తప్ప, మనకు సామాన్యంగా తెలియనట్టే, మన ఆకారాన్ని చిత్రలేఖకుడు చూసిన ప్రత్యేక దృష్టితో మనం చూసుకోలేనట్టే, ప్రజలు తమనుగురించీ, తమ పరిసరాలను గురించీ స్పష్టంగా తెలిసికోలేరు. కానిసలుగా బ్రతుకుతున్న వారికీ, పరపరిపాలనకు దాసోహమనేవారికీ అందులో పెద్ద పొరపాటు కనిపించదు. ఎవరో కొందరు, తాత్కాలిక పరిస్థితులకు అతీతంగా ఆలోచించగలిగి, వర్తమానంలో మిక్కిలి అసంతృప్తి చెందినవారే, భవిష్యత్తుకి మేలుబాటలు వేయగలరు.

ఇప్పుడు తీరుబాటుగా కూర్చొని తర్కించుకొంటే ఇన్ని ఆలోచనలు వచ్చాయిగాని, నిజంగా మంచి పుస్తకం పట్టుకొంటే తా నింకొక, లోకంలోనికే వెళ్లిపోలగడు. వేరే లోకమే మరి—అక్కడి మనుష్యులే వేరు, వాళ్ళ మాట్లాడేతీరే వేరు—అంతేకాదు, ఒక కొద్ది గంటలకాలంలో, ఎన్నో రోజులూ, నెలలూ సంవత్సరాలూ తరతరాలు గడిచిపోతాయి—ఇంత గొప్ప ఆనందం ఇంత సులభంగా ఖర్చులేకుండా దొరుకుతూఉంటే ప్రజలెందుకో కాలం గడవక, అస్తమానం ఆవులించుకొంటూ, 'మరేమిటి విశేషాలు?' అనుకొంటూ, అదివరకు వందసార్లు చెప్పుకొన్న సంగతులనే మళ్లీమళ్లీ అదే మొదటిసారన్నట్టుగా చెప్పుకొని కాలాన్ని బరువుగా నెట్టడానికి ప్రయత్నిస్తూ ఉంటారు—లేదా అనుమానంమీద, లక్షలో ఒక వంతు అవకాశంమీద ఆధారపడిన జూదం, లాటరీ పజిల్సు వీటిలో తన్మయత్వం పొందటానికి ప్రయత్నిస్తారు. వీటిలో నికరంగా వచ్చేలాభం అవి నిర్వహించేవారికేఅని తెలుస్తూఉన్నా, ఏమో అకస్మాత్తుగా వేలూ లక్షలూ రాకూడదా అన్న ఆశతో ఎంతటి నష్టాలకు నాకష్టాలకూ అయినా భరిస్తారు—ఎన్నిమార్లు ఆశాభంగం చెందినా, ఏమో ఈమారు అదృష్టం మనల్ని వరించకూడదా అని భ్రాంతిపడుతూఉంటారు...ఇప్పుడు రాత్రి తాను దీపంపెట్టుకొని చదువుకోడంకూడా ఒక పెద్ద దుర్వ్యయంలాగే ఇంటందరికీ కనిపిస్తోంది. ప్రతి అయిదునిముషాలకీ, ఎవరికో ఒకరికి ఎందుకో ఒకందుకు తనదగ్గరఉన్న దీప మేఅవసరం పడుతూఉంటుంది. తరవాత మళ్లీ తెచ్చి ఇవ్వడంకూడా మరిచిపోతూ ఉంటారు.—అవును మరి, తనదేమీ పరీక్షలకి పనికివచ్చే చదువుకాదు; తన ఈ చదువువలన ఎవరికీ ఏమీ లాభంచేదిలేదు; మరెందు కనవసరంగా చమురు ఖర్చు? ఇదంతా చూస్తే తాను ఈమధ్యనంతా సాయంకాలం వేగంగా, అంటే నాన్నగారు ఇంటికి రాకుండానే, చిన్నపిల్లలతోపాటు భోంచేసి, పుస్తకం పట్టుకొని బయలుదేరి, వీరియ్య హోటల్లో కూర్చుంటున్నాడు. సినిమా చూసి వచ్చేవాళ్ల సదుపాయంకోసమని హోటలు రాత్రి పదిన్నరవరకూ తెరిచేఉంటుంది. హాయి పుస్తకం పట్టుకుని కూర్చుంటే చదువుకొన్నంతసేపు చదువుకోవచ్చును. లేదా హోటలుకి వచ్చేపోయేవారి వైఖరులను గమనిస్తూ కూర్చోవచ్చును. కుటుంబ రాజకీయాలకంటె, తాను తప్ప తక్కిన అందరూ అవినీతిపరులని ధ్వనించే ఉపన్యాసాలకంటె—అదే, ఇంటివాతావరణంకంటె ఏదయినా నయం. ఆరోజు సాయంత్రంనుంచి చేరం ఏమీ సాగడంలేదు.

వీరయ్య కొంటరుదగ్గర కునికిపాట్లు పడుతున్నాడు. తానీ మూలను పుస్తకంతో తంటాలు పడుతున్నాడు. ఇవాళ ఎంచేతో చదువు సరిగా సాగకుండా వుంది. చదవడానికి కొత్త పుస్తకం ఏదీ దొరకక, అదివరకెన్నో మార్లు చదివినదే శామ్యూయల్ బట్లర్ రాసిన ది వే ఆఫ్ ఆల్ ఫ్లెష్ (*The way of all flesh*) పట్టుకొని బయలుదేరేడు. ఎక్కడయినా తీసి చదవబోతే, పుస్తకంగురించి కంటె తనను, తన పరిస్థితులనుగురించిన ఆలోచనలే ఎక్కువగా వస్తున్నాయి. పుస్తకంలోని హీరో ఎర్నెస్టు పరిస్థితి, తనస్థితి ఒక్కలాగు కనిపిస్తూంది. అయితే తనకింకా ఇంటిని విడిచిపెట్టి పారిపోయే నిబ్బరం కలగడం లేదు—

సాయంకాలం అంతా బేరం సాగకపోయినందుకు విచారం లేకుండా సినీమా మొదటి ఆట విడిచిపెట్టగానే చాలామంది భోజనానికి, టిఫినుకి వచ్చారు. అంతసేపూ ఈరోజు చేసిన పదార్థాల వల్ల వచ్చే నష్టం ఎంత, ఏవిధంగా భర్తీ చెయ్యబడుతుంది అని ఆలోచిస్తున్న వీరయ్యకి ఇప్పుడు వచ్చిన ఇందరికీ కావలసినవి ఎలా సరఫరా చెయ్యడం అనే సంతోషకరమయిన సమస్య పట్టుకొంది.

సత్యనారాయణకి మరి కూర్చుండికి బుద్ధి పుట్టలేదు—కాక, ఒక టిండి తినే మనిషి, జాగాను తానెందుకు వృథగా ఆక్రమించుకోవాలి? వీరయ్య ఏమీ అనడు, అనుకోడు, కాని, తనమట్టుకు తానే ఇంతటి గొడవను భరించలేడు. అంతేకాదు, బైట వర్షం కూడా బాగా వెలిసిపోయింది. అక్కడక్కడ నక్షత్రాలు కూడా కనిపిస్తున్నాయి. ఇంకా వర్షాకాలం ప్రభావం కనిపిస్తూనే ఉంది, చిన్న చలి కూడా ప్రారంభమయింది. ఇంకా పదీ పదిన్నర కంటె ఎక్కువ కాలేదు, ఇప్పటినుండి ఇంటికి వెళ్లి ఏం చెయ్యడం? నిద్ర ఎలాగూ పట్టదు, అంతకంటె, అలా దేవాలయం అరుగుమీద కూర్చుంటే, ఎదురుగా కోనేటిలో ప్రతిఫలించే దీపాల వెలుగును చూస్తూ ఎంతసేపయినా గడపవచ్చును. ఏ పన్నెండు ఒంటిగంటల ప్రాంతంలోనో ఇంటికి వెళ్లి, చప్పుడు కాకుండా కిటికీకొట్టు తలుపు తీసుకొని పడుకోవచ్చును — ఇంట్లో వాళ్లు సినీమాకి వెళ్లేననుకొంటే అనుకోనీ—

వీధిచివరదాకా వెళ్లేక జ్ఞాపకం వచ్చింది, అప్పుడు తాను కాలుస్తున్నదే ఆఖరిసిగరెట్టని—మళ్ళీ, తిరిగివచ్చి, రెండు మిఠా కిల్లీలు, ఒక అరపేకెట్టు సిజరుసిగరెట్లుతీసుకొని నడక సాగించాడు బురదని తిట్టుకొంటూ—

దేవాలయప్రాంతం అంతా నిర్మానుష్యంగా ఉంది. ఒక మూలను దుర్బలంగా ఒకకుక్క పడుకొనిఉంది; అదిలేచి, చెవులు తాటించి, ఎక్కడికో వెళ్లాలన్నట్టుగా కొంచెం మేరవెళ్లి, అంతలోనే తిరిగివచ్చి ఎప్పటిస్థానంలోనే ముడుచుకొని పడుకొంది. పగలంతా దానికి ఏమయినా తినడానికి దొరికిందో లేదో? దీనిమాటే ఏమిటి? ఇంతకన్నా నికృష్టంగా చూడబడుతూ, దీనంగా అడుక్కోడంతప్ప, ఆహారసేకరణకు అన్యమార్గం తెలియని వేనకువేలు బిచ్చగాళ్లున్నారు. వాళ్ళను చూడడానికికూడా అసహ్యం—అంతేగాని వాళ్లకు ఆస్థితి పట్టకుండాఉండే ఉపాయం ఆలోచించేవారు లేరు—తనకు డబ్బు ఆర్జించేశక్తి లేకపోలేదు. మొన్న మొన్నటివరకూ ఆర్జిస్తూనే ఉన్నాడు. ఇంక, మళ్ళీ ఏక్షణాన్నయినా ఉద్యోగస్థుడు కాగలడు—ఆ సంగతి తనకే కాదు; ఇంట్లోవాళ్ళకికూడా బాగానే తెలుసును. అయినా తన యీ తాత్కాలికనిరుద్యోగస్థితి ఇంత దుర్భరంగా, అవమానజనకంగా ఉంటూంటే, శాశ్వతంగా నిరుద్యోగులయి ఇతరుల ఆదరాభిమానాలమీద ఆధారపడినవారిమాట ఏమిటి? అటువంటి బ్రతుకు బ్రతికేకంటె, కొద్దిక్షణాలబాధకు ఓర్చుకొని, ఈ చెరువువంటి చెరువులోపడి ప్రాణం పోగొట్టుకోడం చాలానయం.

అప్పుడు తను నాలుగవఫారం చదువుతున్నప్పుడు—ఒకనాడు ఉదయం లేచేసరికల్లా ఊళ్ళో పెద్దగొడవ—దేవాలయం చెరువులో ఎవరిదో శవం తేలుతున్నాదని. పెద్దవాళ్ళకి తెలియకుండా తానూ నరసింహం వెళ్ళి చూసేరు. బుర్ర, వీపు కొద్దిగా కనిపిస్తూ ఏటవాలుగా తేలుతూఉంది. మధ్యాహ్నం రెండుగంటలకి పోలీసులు వచ్చేవరకూ అలాగే తేలుతూఉంది. అంతతోనయినా పూర్తి కాలేదు. హాస్పిటలుకి తీసుకొనివెళ్ళి కోసి చూశారట—ఆ తరవాత చాలాకాలంవరకు రాత్రి పడుకోనేముందు, ఆనాటిశవం జ్ఞాపకం వస్తూ ఉండేది. హాస్పిటల్లో ఎల్లా కోశారో, ఏమిటో, అందువల్ల వాళ్లకు ఏమిటి తెలిసిందో? అమ్మమ్మ బలవంతపుచావు చచ్చినవాళ్లు దెయ్యాలవుతా రంటూ ఉండేది. అమ్మమ్మ మాటలను ఆధారంలేనివని కొట్టిపారెయ్యడం తేలికే. కాని, అమ్మమ్మకు సాధారములో, నిరాధారములో ఏవో కొన్ని నమ్మకాలంటూ ఉండేవి. నేడు తనకు ఏ నమ్మకాలూ నిశ్చయాలూ లేవు—అన్నీ సంశయాలే—దయ్యాలూ భూతాలూ ఊహాకల్పితాలు—సరే—అయితే, మృతి అనంతరం మానవుడేమి అవుతున్నట్టు? పూర్తిగా నశించి పోతున్నాడా? ఎప్పటికప్పుడు కొత్తగా సృష్టి జరుగుతూందా? లేక, పూర్వజన్మం పుణ్యపాపాలు ప్రస్తుత జీవితక్రమాన్ని సరిదిద్దుతాయా? స్వర్గనరకములనేవి లేవనుకోడం సులువే—కాని, మనిషి మంచితనానికితగిన ప్రతిఫలమూ చెడునడతకు తగిన శిక్షా లేదనుకోడం మరీ మానసికమయిన అరాజకానికి దారితీస్తుందేమో?

తీరా దుకాణానికి వెళ్ళికూడా అగ్గిపెట్టె తీసుకోడం మరిచిపోయాడు—ఇప్పుడీ సిగరెట్టు పారేస్తే మరి ఇక్కడెక్కడా అగ్గి దొరకదు—అందుచేత ఒకదానికొకటి అంటించి కాల్చేస్తే అయిదూ సుమారు ఒకగంట వస్తాయి. తరువాత పోయి పడుకోవచ్చును—

ఎలక్ట్రిక దీపాలుకూడా అట్టే కాంతిలేకుండానే వెలుగుతున్నాయి. గత సంవత్సరం సెప్టెంబరు నెలలోనే, తానూ సుశీల ఒక నిశ్చయానికి వచ్చేరు. తాము తమ ఉభయుల తల్లిదండ్రులనూ వ్యతిరేకించి పారిపోయి పెళ్లిచేసుకొన్నా నిజంగా సుఖపడే సావకాశం తక్కువనీ, అందుచేత ఆమె వాళ్లనాన్నగారు తీసుకొనివచ్చిన సంబంధానికి అంగీకరించడమే యుక్తమని—సుశీల తన సెంతో తెలివయినవాడని నమ్ముతుంది. నువ్వెలా బాగుంటుందంటే అలాగే కాని అంది—అటువంటి సరళ స్వభావంగల మనిషి ఎక్క

తటాకతీరము

తయినా సుఖపడగలడు—తన చుట్టూ ఉన్నవారిని సుఖపెట్టగలడు—అటువంటి సుశీలను తాను చేజేతులా విడిచిపెట్టుకొన్నాడు. ఎందుకు? ఎందుకో తనకే తెలియదు, పెద్దవాళ్లను తృప్తిపరచడానికా అంటే, ఇప్పుడుమాత్రం తృప్తిపరచ గలుగుతున్నాడా? లేదే—ఉద్యోగం దొరకకపోతే అది తన నేరమే, వాళ్ళకి నచ్చిన సంబంధం, అంటే బాగా కట్నంఇచ్చే సంబంధం, తనకి నచ్చలేదంటే తాను కుటుంబ శ్రేయస్సుగాని, కులగౌరవంగాని తెలియని మూర్ఖుడే—తీరా వాళ్ళ ఇష్టప్రకారం చేసుకొన్నా, తరవాత మళ్లీ సమస్యలు రావని హామీ ఏముంది?

వస్తాయి తప్పకుండా వస్తాయి; అప్పుడు తన జీవితం ఇంతకంటె కూడా నికృష్టంగా ఉంటుంది—ఇదంతా తెలుస్తూనే తా నిందుకు తల ఒగ్గుతున్నాడు. తనకి దేనికీ తగిన ధైర్యంలేదు—ఆనాడు సుశీల సూచించిన ప్రకారం తామిద్దరూ పారిపోయి ఉంటే! ఏమో, ఎలా ఉండునో, ఆమాత్రం తను కాలక్షేపానికి తగినపాటి ఉద్యోగం సంపాదించలేక పోవునా? ఎందుకు దొరకదూ? తాను తెలివితక్కువగా అర్థంలేని భయాలతో సుశీలను పోగొట్టుకొన్నాడంతే—కట్నాలూ ఇతర లాంఛనాలే ప్రధానంగా నిర్ణయించుకోబడే, అమ్మా నాన్నా నిశ్చయించిన సంబంధపు వధువు ఎటువంటి దవుతుందో—ఆర్థికమయిన అసౌకర్యాలకు తోడు సంసారంలో అతకని అపశ్రుతుల మనస్తత్వాలయితే ఇక చెప్పేదేముంది?

ఆనాడు తాను ధైర్యంచేసి సుశీలను తీసుకొని పారిపోయి నట్లయితే...ఎందుకు పదేపదే గతల సేతుబంధనం?...అయినా ఏమో మనస్సు మళ్ళీమళ్ళీ అదే తిరుగుతూంది.

చివరి సిగరెట్టు ముట్టించి లేచాడు—. లేచాడు—కాని, వెంటనే నడవాలనిపించలేదు—మళ్లీ కూర్చున్నాడు. సిగరెట్టు పూర్తయ్యాకనే లేచిపోవచ్చునని.

సిగరెట్టు పూర్తయింది. కాని, లేచిపోవాలనే తలపు ఇందాక ఉన్నంత బలంగా ఇప్పుడులేదు. టైము పన్నెండుదగ్గర కావస్తూంది. కాసుంది. మరి కొంచెంసేపు ఇలాగే కూర్చొని పన్నెండు కొడుతూఉండగా బయలుదేరితే...ఏ, పన్నెండుకి వెళ్లి పడుకొంటే అయిదుగంటలకి లేచినా, నిద్ర సరిపడకపోదు. ఉదయం వేగం తెమిలి ఏడుగంటలకల్లా లైబ్రరీ చేరుకొంటే మధ్యాహ్నం పన్నెండుదాకా మరే బాధా ఉండదు. ఇంకా పన్నెండు కావడానికి ఎంత వ్యవధి ఉందో?

* * * *

మేలుకొనేఉన్నా ఆరాత్రి పన్నెండుగంటలు కొట్టడాన్ని గమనించలేకపోయాడు సత్యనారాయణ. ఆఖరి సిగరెట్టుకూడా పూర్తయింది. అరువిచ్చేదుకాణం మూసిఉంటాడు. అన్నీ ఇక్కడ కూర్చొనే కాల్చేసేదుగాని, దారిలో నడుస్తూ కాల్చుకొందికి ఒకటి ఉంచుకొని ఉండవలసింది. ఆఁ, మరొక్కటి ఉంటేమాత్రం రక్షించేం దేమిటి ! అప్పుడు ఇంటికివెళ్లేక ఇంకొకటి కావాలనిపిస్తుంది. మరి, పన్నెండుకొట్టేదాకా కూర్చోడం ఎందుకు? ఇంటికివెళ్ళి, పక్కమీద పడుకొంటే నిద్ర పట్టినా పట్టక పోయినా మనం చెయ్యవలసినపని అంటూఉండదు. ఇక్కడ ఎంతసేపున్నా ఇంకా అపని మిగిలేఉంటుంది; అదీకాక, రేపు పగలు ఇంటిదగ్గర నిద్రపట్టే సావకాశం లభిస్తుందని హామీ ఏమిటి?

లేచి ఒకటి రెండడుగులు వేసేడు—అంతలో అవతలిగట్టున ఎవరో మనిషి పరుగెత్తడం కనిపించింది. అసలు పరుగెత్తడం ముందు కనిపించిందో, వెనకనుండి కాంతా! కాంతా! ఆగు! అన్న కేక ముందు వినిపించిందో తెలియదు—ఇద్దరు మనుష్యులు యాభై అరవై గజాలదూరంలో పరుగెత్తుతున్నారు. వెనక మనిషి గొంతు మగగొంతుక; ముందరిమనిషి ఆడమనిషిఅయి ఉండాలి.

సత్యనారాయణ నడక దానంతటదే ఆగిపోయింది. ఇదేదో దొంగతనంవ్యవహారంలాలేదు. అయితే మరేమిటి?

నిశ్శబ్దమయిన ఆ వాతావరణంలో ముందటిమనిషి నీటిలో ప్రవేశించడం కనబడడంకంటె బాగా వినబడినట్టయింది. వెనకాతలే పరుగెత్తుకొనివచ్చిన మనిషి "కాంతా! కాంతా!" అని అరిచి, కొంచెంసేపు నిలబడి, అస్పష్టంగా ఏవో మాటలు అని నీటిలోకి దిగబడ్డాడు.

సత్యనారాయణ తాను చూసినదానికి ఒకవిధంగా అర్థం చెప్పుకోగలిగేడు.

భార్యాభర్తలో, ప్రేయసీప్రియులో, పోట్లాడుకొని ఉంటారు. ఆమె ముందు, అతను వెనకాల అయితే అతను వస్తున్నాడని ధైర్యంగా ఆమె నీటిలోకి దిగబడి ఉంటుంది. సరే అతనూ దిగేడు. కొంచెం శ్రమతో ఆమెనుతీసి, ఇంటికి తీసుకొని పోగలుగుతాడు. అతను రావడం ఆలస్యంఅయిఉంటే, ఏమయి ఉండునో! అటువంటప్పుడు ఆమె నీటిలో దిగకపోయిఉండునేమో. తీసేవాళ్లున్నప్పుడే నీటిలోపడి చస్తామనేవాళ్లకీ, విడిపించేవాళ్లున్నప్పుడే పోట్లాడుకొనేవాళ్లకీ ఉద్రేకం ఎక్కువగా ఉంటుంది.—సరే వాళ్లబాధ ఏదో వాళ్లు పడతారు; మనదారిని మనం పోదాం అనిపించకపోలేదు సత్యనారాయణకు. కాని, కాళ్లు మాత్రం కదలలేదు. ఆలోచనతో సంబంధంలేకుండా దానంతటది పుట్టిన తలపుఏదో, ఇదేదో ఈ వ్యవహారం పరిష్కారంకాని, ఇంతలోమాత్రం తొందరేమిటంటుంది.

సత్యనారాయణకి అప్పటికీ పరిస్థితిలోని ప్రమాదం స్ఫురించలేదు. అబ్బ, ఇక్కడే ఇంత చల్లగా, కొరుకలిగా ఉందికదా, నీళ్లు ఎంత చల్లగా ఉన్నాయో! ఈ వ్యవహారం ఈ కాలంలో కాక, వేసవికాలంలో జరిగిఉంటే, జలక్రీడల సరదా కూడా తీరిపోయిఉండును, భార్యాభర్తలో, ప్రేయసీప్రియులో...ఎవరో ఈ జంట!...

కొద్దిసేపటిలోనే మరి అంత తేలికగా ఆలోచించా లనిపించలేదు...ఎంతటి బాధ కాకపోతే ఆమె ఇంత సాహసం చెయ్యడానికి సిద్ధపడుతుంది. పాపం, అతడూ సహృదయుడులాగేఉన్నాడు. పోతేపోని, ఎక్కడికి పోతుందో అని ఊరుకోకుండా వెంటనే పరుగెత్తుకొని వచ్చేడు.

ఏమిటంత ఆలస్యం చేస్తున్నాడు చెప్మా!

మాటలాడలేకపోయినా, నీటిలోంచి బైటికి రావడం తనకు స్పష్టంగా తెలియవలసిందే.

ఇదేమిటింత ఆలస్యం?

వ్యవహారం ఏమీ సవ్యంగా నడుస్తున్నట్టు లేదు. అట్టే ఆలస్యం అయితే తీసినా ప్రయోజనం ఉండకపోవచ్చును. అతను నీటిలో దిగేముందు ఏమిటో గొణుక్కున్నాడు. మాటలు సరిగా వినిపించలేదు. కొంప తీసి, అతనికి ఈత సరిగా రాకపోయి ఉండవచ్చును. అయితే, మరెందుకు దిగుతాడు? ఏదో ఉద్రేకంలో మనసు పట్టలేకపోయి ఉండవచ్చును. సత్యనారాయణకి పరిస్థితిలోని ప్రమాదం ఒక్కసారిగా అర్థమయినట్టయింది. తనమీద తనకే కోపం వచ్చింది.

ఊళ్లోని యువకులందరిలోకీ ఈతలో మొనగాడనిపించుకొని, తాను ఇక్కడ ఒడ్డునే ఉండి మీనం మేషం లెక్కపెడుతూ కూర్చున్నాడు. అతను దిగితేమాత్రం; తనవంతు సాయం చెయ్యడంలో తప్పేముంది? అంతేకాదు చెరువులో అక్కడక్కడ నూతులున్నాయి. అడుగంతా బురదగా ఉంటుంది.

మరిక ఒక్క క్షణమయినా ఆలస్యం చెయ్యడానికి వీల్లేదు. తొందరగా విప్పడంలో చొక్కా ఛ్రువ చిరిగింది. చలిగాలికి ఒళ్లు గగుర్పాటు చెందింది. 'అబ్బ, ఎంత చలి' అనుకొంటూ గబగబా మెట్లు దిగివెళ్ళి నీటిలో ప్రవేశించాడు.

ఒక మనిషిని తాననుకొన్నకంటె సులభంగా బైటికి తీయగలిగేడు. అప్పటికింకా ప్రాణం ఉందో లేదో తెలియదు. రెండవ మనిషికోసం దిగేడు. గాలించేడు. అలిసిపోయాడు. ఎక్కడా జాడ కనబడడం లేదు. లోతు లేని నీళ్ళలోకి వచ్చి నిలబడ్డాడు. బైటికి చేర్చిన మనిషి సంగతి చూడడమా, ఇంకా నీటిలో వెతకడమా? తను పడిన కష్టం తక్కువే గాని, ఇంతలా అలిసిపోయాడు—ఏం చెయ్యడం? ఏం చెయ్యడం? ఏమీ తోచడం లేదు. ఎవరినయినా పిలిస్తే? ఎవరు వస్తారీ నిశిరాత్రి వేళ—

లోపలనుంచి ఏదో హుషారు వస్తుంది, మరి ఆలస్యం చెయ్యడానికి వీల్లేదని—చిన్నతనంలో నేర్చుకొన్నది—నోటిలో వేళ్లు పెట్టి చెవులు గింగురుమనేట్టు వరుసగా నాలుగయిదుమార్లు ఈలేడు; గట్టిగా పెద్ద కేక వేసేడు...మళ్లీ ఈల ఊదేడు; మళ్లీ కేక వేసేడు... ఎవరికీ వినబడినట్టు లేదు, ఊరూరు ప్రయత్నిస్తే దొరుకుతారేమో! మళ్లీ లోతునీటిలోకి వెళ్ళబోతూ ఉంటే, దూరంనుండి టార్చిలైటు ఇటుతిప్పి కనిపించింది. "ఇక్కడే దేవాలయం చెరువుదగ్గరకి, తొందరగా రండి" అని కేకవేసి, ఈదుకొంటూ లోనికివెళ్లి వెతకడం ప్రారంభించాడు. అతను నీటిలోంచి తిరిగివచ్చేసరికి ఒక నలుగురు పోగయినారు. వాళ్ళు దీపాలు పట్టుకొని అలా నిలబడి చూస్తున్నారేగాని, ఎవరూ శ్వాసకల్పించే ప్రయత్నంకూడా చెయ్యలేదు. సత్యనారాయణ బాగా అలిసిపోయేడు; ఎలాగో చెప్పాడు, ఇంకా మరొక మనిషి నీటిలో ఉన్నాడు. వెతకండి" అని.

అక్కడకు వచ్చి ఏమీ చెయ్యకుండా నిలబడి చూస్తున్న మనుష్యులకంటె బుద్ధిమంతుడొకడు పరుగెత్తుకొనివెళ్లి దగ్గరో ఉన్న డాక్టరుగారిని, వారిలో ఉన్న ఇళ్లలోని ధైర్యశాలులనూ కూడగట్టుకొని వచ్చేడు. కొంతసేపు తర్జనభర్జనలయిన మీదట ఎలాగో ముగ్గురు సాహసించేరు నీటిలోకి దిగడానికి. సత్యనారాయణ మళ్లీ లేవబోతూ ఉంటే డాక్టరుగారు వద్దని వారించారు...బైటికి తీయబడిన ఆడమనిషి బ్రతికే సావకాశం లేకపోలేదనీ, దగ్గర్లో నేనున్న తమయింటికి తీసుకొనివస్తే, చికిత్స చేస్తాననీ అన్నారు. ఇక ఇద్దరు మనుష్యుల్ని ఆమెను మోసుకొని తీసుకొని వెళ్లాలని తంటాలుపడుతూ ఉండగా, ఒక బలాఢ్యుడు నీటిలో అయితే నేనెందుకూ పనికిరానుగాని, బైట బాధలేదు. మీరు లెండి, అని, సునాయాసంగా భుజంమీద వేసుకొని, పదండి డాక్టరుగారూ అన్నాడు డాక్టరుగారు సత్యనారాయణను లేవదీసి తమతో పాటు తీసుకొని వెళ్లేరు, అక్కడ ఉన్న వాళ్ళకు, ఆ రెండవ మనిషి, దొరకగానే తీసుకొనిరమ్మని.

సత్యనారాయణని డాక్టరుగారికి తెలుసును. ఆయన పొడి బట్ట విప్పించి, మరేం గాభరా పడకుండా అక్కడ పడుకోమన్నారు. ఇద్దరికీ మరేం ప్రమాదం లేదు, అయినా మీరు చెయ్యవలసినదేదో మీరు చేసేరు. ఈపాటికి చెరువులో పదిమందయినా దిగిఉంటారు. మనిషిని కాదు, మంచి ముత్యాన్నయినా గాలించి పట్టుకొంటారు—ఈ రాత్రంతా నాకు పని ఉంటుంది. మీరిక్కడ నా పక్కమీద పడుకోండి. ఆవిడకి మరేం భయం లేదు, అతను కూడా ఎంత వేగం బైటికి తియ్యబడితే అంత మంచిది—ఉదయం లేచి వెళ్దురు గాని, నాకు మీనాన్నగారినీ మిమ్మల్నీ కూడా తెలుసును—...సరే సరే, ఎలా జరిగిందో ఏమిటో అంతా ఉదయం చెప్పుదురు గాని, పడుకోండి; నేను ఆ మనిషి విషయం చూడాలి. ఈసరికి మా నర్సు అంతా సిద్ధంచేసి ఉంటుంది...

* * * *

"ఎవరు, మీరా?"

"ఈ సమయంలో ధైర్యంగా తలుపు కొట్టుకొని మరెవరొస్తారు నేను తప్ప—"

"మంచిపని చేసేరు. రండి, లోపలికి."

"ఏమిటో మీకు నేను రావడం ఇష్టం లేనట్టుంది."

"అంటేమాత్రం మీరు మానుతారా? నేను మూడు రోజులాయి చెప్తున్నాను — ఎందు కనవసరంగా మాట పడతారు, హాయిగా ఉండండని."

"అదుగో అలా అంటేనే నాకు కష్టంగా ఉంటుంది. నా సుఖంకోసం అంటూ ఉండడం, పైగా ఇదీనా? నేను మిమ్మల్ని కోరను గనుక? నాకు ఇంట్లో పరిస్థితులు బాగుండక, నన్ను కాస్త అర్థం చేసుకోగలిగి, సరదాగా మాట్లాడగలవారని మీదగ్గరికి వస్తే, మీకూ కష్టంగా ఉంది—నేను రోజంతటిలోకీ ఎక్కువకాలం మీకు శ్రమ కలిగించడం లేదే—ఒక్క గంటో రెండు గంటలో కూర్చుండిపోతున్నాను. అయితే, ఈమాత్రము కొంచెం సేపటిలో ఎంతో మనసుకి విశ్రాంతిగా ఉన్నట్టుంటుంది.

"అయితే నాకుమాత్రం మీతో కబుర్లు చెప్పుతూ కూర్చోవడం ఇష్టం లేదంటారా?"

"అందుకు సంకోచమేమిటి? ఎల్లప్పుడూ ఒకే సంగతులు ఒకే ధోరణిగా మాట్లాడితే నా ప్రసంగం మీకు ఇష్టంలేకపోవచ్చును— అసలు నా మొగం చూడడమే మీకు విసుగ్గా ఉన్నట్టుంది."

"అదన్నమాట నా మాటలకి అర్థం. అలా అనుకొనే మాటయితే, సరే మీ యిష్టం వచ్చినప్పుడల్లా వచ్చి కూర్చోండి, ఎంతసేపయినా సరే, నా అభ్యంతరం ఏమీ లేదు; మీచేత అపార్థం చేసుకోబడి, మాటలు పడేకంటె పైవాళ్ళచేత మాటలు పడడమే మేలిక. ఈ ఊళ్లో నేనున్నంతకాలం మీరు యథేచ్ఛగా రావచ్చును. మళ్ళీ సిగరెట్లు మొదలుపెట్టేశారన్నమాట?"

"మొదలు పెట్టడానికి పూర్తిగా మానేస్తేకదూ? అయినా బాగా తగ్గించేసేను...నన్నేదో పక్కదారిలో పెట్టి మరిపించేద్దామని చూస్తున్నారు. ఈ ఊరు విడిచిపెట్టి ఎక్కడికి వెళ్ళిపోదామని?"

"ఇంత ప్రపంచం ఉంటూండగా, ఈ ఊరు విడిచిపెడితే వెళ్ళడానికి స్థలమే లేదా?"

"ప్రపంచం ఎంత పెద్దది ఉన్నా, మనం ఉండే స్థలం స్వల్పమయినదేకదూ. ఎక్కడికి వెళ్దామని, ఏమిటి చేద్దామని?"

"ఇక్కడనుంచి వెళ్లిపోవాలని మాత్రం నిశ్చయించుకొన్నాను. ఎక్కడికి వెళ్లాలి, ఏమిటి చెయ్యాలీ అన్నది ఇంకా నిశ్చయం కాలేదు. అయినా దానికేముంది! ఇక్కడుండి నేను చేస్తున్నదేమిటి గనుక. నేనుండగా ఈ ఇల్లు అద్దెకివ్వడం కుదరదు. ఇంత ఇల్లు నాకవసరం.......అంతే కాదు, ఈ ఇల్లు అమ్మేస్తే కొంత డబ్బు వస్తుంది. అది పెట్టుకొని ఎక్కడో చిన్న ఇల్లు అద్దెకు తీసుకొని ఉంటాను."

"ఇల్లు అమ్మకుండా ఈ ఊళ్లోనే ఇంకొక చిన్న యింట్లో అద్దెకుండి, ఇది అద్దెకివ్వకూడదా?"

"దానికీ కూడదని లేదు—అయినా ఈ ఊరు విడిచి పోవాలని అనుకుంటున్నానన్నానుకదూ? ఇవాళ మీ యింటిలో పెళ్ళిచూపులు జరిగిఉండాలి; ఆ సంగతు లేమీ చెప్పారు కారు; సంబంధం కుదిరినట్టేనా? ఎక్కడయినా మగపెళ్లివారు వెళ్లి ఆడపిల్లను చూసుకొంటారు గాని, వాళ్ళే మిమ్మల్ని చూసుకోండికి రావడమా? ప్రజ్ఞంటే మీదేలెండి—ఇంతకీ ఏం జరిగింది, పండా కాయా?"

"మావాళ్లు స్థిరపడడం పండనుకొంటున్నారు. నేను స్థిరపడకపోడం పండనుకొంటున్నాను."

"అయితే మరి చెప్పక్కర్లేదు, ఇది అరగ్గొట్టేసేరన్నమాట? అంతేనా?"

"అంతే ననుకోండి, అయితే అంత సులభంగా తెమిలిందా? ఇంట్లో అందరూ క్రాసెగ్జామినేషను - నేను కొంతసేపు సమాధానాలు చెప్పిచెప్పి విసుగెత్తి కూర్చున్నాను మాట్లాడకుండా— దాంతో మా నాన్నగారు విజృంభించేరు—కొంతసేపు ఊరుకొని ఊరుకొని, నా పెళ్ళివిషయంలో నష్టమయినా కష్టమయినా అంతా నా యిష్టంమీదనే జరిగి తీరాలి తప్ప, మరొకలాగ జరగడానికి వీల్లేదని ఖచ్చితంగా చెప్పేసి లైబ్రరీకి వెళ్లిపోయాను. అదే మంచిదయినట్టుంది, రాత్రి ఇంటికి భోజనానికి వెళ్ళినప్పుడు ఎవ్వరూ ఏమీ మాట్లాడలేదు—"

"సరే బాగానే ఉంది—కాని, తెలియక అడుగుతాను, పిల్ల తెల్లగా బాగానే ఉంటుందిటకదా, మీకెందుకు నచ్చలేదు"—

"ఇక్కడకు వచ్చినా ఈ క్రాసెగ్జామినేషను తప్పదన్నమాట?"

"సరదాకి ఏదో మాటడిగితే క్రాసెగ్జామినేష నంటారేమిటి! అసలు నా ప్రశ్నకి సమాధానం చెప్పండి."

"చెప్పడాని కేముంది, పిల్ల తెల్లగాకాదు, ఎర్రగా ఉంటుంది. కనుముక్కు తీరు ఏమీ బాగాలేదు. పళ్లు బైటికి కనబడకుండా మూసికొని ఉంచాలని నానా తాపత్రయం పడింది, అర్భకంగా ఉంది, నిలబడితే కాస్త గూని ఉన్నట్టుగా ఉంటుంది. వాళ్లు కొంత డబ్బిచ్చి సంగీతం చెప్పించే ఉంటారు. కాని, ఆ పాట వింటూంటే, కడుపులో తిప్పినట్టయింది.

"బాగానే ఉంది. అయితే మొత్తానికి మీకు నచ్చేపాటి అందగల అమ్మాయిలు లోకంలో ఎక్కడయినా ఉన్నారా? అధమం సినీమాతారలయినా మీకంటికి ఆనుతారా?"

"సినీమా తారలూ, అందాల తారలూ అనబడే వాళ్ళను నేను ప్రత్యక్షంగా చూడనేలేదు. వాళ్ళ అందంలో సగంభాగం మేకప్పుమేన్ ప్రసాదించినదీ, తక్కిన సగం కెమేరామేన్ సమకూర్చినదీ అంటారు. ఇంతకీ వాళ్లు ఎలా ఉంటేనేం, తెరమీద అందంగా కనబడి ప్రజల్ని ఆనందపరుస్తున్నారు. సినీమాల్లోని పెళ్లిళ్లు చావులూ నిజంకాకపోయినా సంతోషం శోకం కలిగించ గలిగినట్టుగానే, సినీతారల సౌందర్యం సహజమయినదైనా కృత్రిమమయినదయినా దాని ఉద్దేశాన్ని అది నెరవేర్చుకుపోతున్నది."

"అదీసంగతి, అంటే ప్రియురాలు తారాపథంలో ఉండన్నమాట? మరి మీకు మామూలు పెళ్లికూతుళ్లు నచ్చకపోడంలో వింతేముంది?"

"అక్కడే మీరు పొరబడుతున్నారు. నాది మరీ ఆశపోతు స్వభావంకాదు—ఇటీవల నేను ఇష్టపడడానికి అందంగా ఉండాలనికూడా కోరుకోడంలేదు—ప్రత్యేకించి అంద వికారంగా ఉండకపోతే చాలనుకొంటున్నాను. నేను తగ్గివచ్చే వరకల్లా అదే గగనమయిపోతూంది. ఒక పిల్లకు మిడిగుడ్లు, ఇంకొకపిల్లకు మెల్ల; వేరొకపిల్లకు మూతి అంత వెడల్పుగా చప్పిడిముక్కు— ఇక నడకతీరు మాటతీరూ చెప్పనే అక్కరలేదు. అసలు నాది బుద్ధితక్కువ. సుశీలను చేజేతులా పోగొట్టుకొన్నాను. అయితే ఒకటి, దానికేం తక్కువకాలేదు. హాయిగానే బ్రతుకుతూంది. నిజంగానే అది నన్ను చేసుకొని ఉంటే, ఇప్పటి ఈ సౌఖ్యం, వైభవం, అనుభవించలేకపోయి ఉండేది—అలాగని, నేనేమో పెద్ద పుస్తకాల్లోని ప్రేమికుడులాగ ఆమెకోసం తపించిపోయి, తక్కిన వాళ్ళను కాదనడంలేదు—నాకు నచ్చిన సంబంధాలు ఒకటో రెండు

రాకపోలేరు. అది నేను నాకు నచ్చేయన్నందుకు ఇవాళ వద్దులేద న్నందుకు పక్షిట్టే అక్షింతలు పడ్డాయి—ఒకటి సాంప్రదాయం మంచిదికాదట—రెండవ సంబంధం సాంప్రదాయం మంచిదేగాని, ముద్దుముచ్చట తీరదట—అంటే అర్థంమరేంలేదు, కట్నం, లాంఛనాలూ ఏమీ విశేషంగా ముట్టజెప్పుకోలేరని—"

"బాగానే ఉంది.—పోనీ ఇవాళ ఖండితంగా చెప్పేసేరు కదా, ఈ అంశంలో ఇష్టం అంతా మీదేనని, ఇకముందియినా గొడవలేకుండా ప్రశాంతంగా మీ స్వప్నసుందరి తారాపథంనుండి దిగివచ్చేవరకూ నిరీక్షిస్తూ ఉండవచ్చును."

"మీ కిది అంత నవ్వులాల విషయంలాగుంది. నిజమే, ఎంతటి సహృదయులయిన వాళ్లకీ, నా పరిస్థితిలోని ఇరకాటమూ, బాధా అవగతంకావు కాబోలు"—

"క్షమించండి. ఇంతలోకే మీకు కోపం వస్తుందనుకోలేదు. పాలున్నాయి—పంచదార కలిపి ఇస్తాను. తాగేసి వెళ్ళి పడు కొంటారా?"

"పడుకోక, వెళ్లి, రాత్రంతా ఊరు గస్తు తిరుగుతా నంటారా?"

"ఏమో, నాకదే అనుమానం—మీరలా తిరగడంవల్ల నేకదా నేననే మనిషిని మళ్ళీ ఈ లోకంలో పడి, మామూలు సమస్యలూ గొడవలూ, మంచి చెడ్డలూ అన్నిటినీ ఎదుర్కోవలసి వస్తున్నది, భవిష్యత్తు ఎలా ఉందో, ఎవరికీ తెలియదు, గాని, నేను మాత్రం ఎప్పుడు ఏ కష్టం అనుభవించవలసివచ్చినా, అందుకు మీరే కారణం అనుకొంటాను."

"తప్పకుండా అనుకోవలసిందే—మనుష్యులకు సుఖంగా ఉన్నప్పుడు అట్టే ఆలోచనే ఉండదు—దుఃఖంగా ఉన్నప్పుడే, ఎక్కడలేని ఆలోచనలూ వస్తాయి—అయితే, మీ కష్టాలన్నీ ఆ రాత్రితోనే సరి—ఇకముందు మీకు సుఖమే గాని దుఃఖంఅంటూ ఉండదు—"

"మీరు నాకు ఆ రాత్రి పునర్జన్మ ప్రసాదించినట్టే. అందు వల్ల నేను సుఖంగా ఉంటే మీరు ఇదంతా మీ ప్రభావమే అని గర్వించవలసిన మాటే—గాని, నేను కష్టపడితే, దుఃఖపడితే మీ కేమి? ఇంత ప్రపంచంలో మీ రెవరో, నే నెవరో! అంతేనా? తెలిసి అనరుగాని, మీకు నే నెంత వేగం ఈ ఊరు విడిచిపోతే అంత బాగున్నట్టుంది కదూ?"

"మీకు మనుష్యులను నొప్పించగలిగే మాటలు బాగానే వచ్చును."

"ఇందులో నొప్పించడాని కేముంది? మీరు నేను సుఖంగా ఉండాలని కోరుకొంటున్నట్టే నేనూ మీరు సుఖంగా ఉండాలని కోరుకొంటున్నాను. అయినా మీరు కొద్ది క్షణాలు, నాకేం పోయింది, అని ఊరుకొంటే చచ్చిపోయివుండేదాన్ని. నన్ను కాపాడేరు మీ ప్రాణానికికూడా తెగించి. అటువంటి మీకు నేను ప్రత్యుపకారం చెయ్యలేకపోడం అటుండగా, నా మూలంగా కష్టాలు, నష్టాలు కలగడం అంటే నా కెలాగుంటుంది? ఇందండి పాలు, సరే మన మాటల కేమిటి, రేపు కొనసాగిద్దాము—వెళ్ళి పడుకోండి; రేపు మళ్ళీ స్కూలుకి వెళ్ళవలసి ఉంటుందికదా!"

"సరే, వెళ్తున్నాను గాని, మీరూ ఇవాళ నేనా సంబంధం తిరగ్గొట్టడం తెలివితక్కువ పనే నంటారా?"

"నే నేమంటే ఏం, ఏమనుకొంటే ఏం, మీవాళ్లకి అసంతృప్తిగా ఉండడమూ, అందువల్ల మీకు మనస్సుకి శాంతి లేకపోవడం అనిగాని......"

"సరే, సరే, సరే, తెలిసింది; మరెందుకు. ఈమారు ఏదయినా సంబంధం వస్తే, కళ్లూ చెవులూ కూడా మూసుకొని, "అద్భుతంగా ఉంది; బ్రహ్మాండంగా నచ్చింది" అనేస్తాను.

"నే నేం మిమ్మల్ని అలా అనమనలేదే—ఒకవేళ మీరు విసుగుకొని అలా అంటే అందువల్ల శాశ్వతంగా ఇబ్బంది పడేదెవరు?" అయితే మీరు మరీ ఆకాశహర్మ్యాలు కట్టకుండా ఏదో ఒక నిశ్చయానికి వచ్చి, కాస్త సంసారిపక్షంగా ఆలోచించాలి."

"ఇందాకా నేను చెప్పానుకాదూ, అవి గగనకుసుమాలే అయితే మరి నేను చెయగలిగింది ఏమీలేదు. మీకు బాగా నిద్ర వస్తున్నట్టుంది. నేను పోతాను."

"నా నిద్రకేం, నాకు పగలు రాత్రి ఎప్పుడూ నిద్రే—మరే పనీపాటు లేదు. మీకయితే రేపు పగలంతా పనిఉంటుంది. రాత్రి నిద్రలేకపోతే ఆరోగ్యం చెడుతుంది. వేగంవెళ్లి, వెళ్లినతరువాత మళ్లీ ఏదో పుస్తకం పట్టుకోకుండా పడుక్కోండి."

"అలాగే ప్రయత్నిస్తాను. కాని, పుస్తకం పట్టుకొంటే నిద్ర రాదు; కొన్ని పుస్తకాలు రెండు పేజీలు చదివేసరికల్లా నిద్ర ముంచుకొని వస్తుంది. మరి కొన్ని పుస్తకాలు పట్టుకొంటే అదివర కెంతకాలంగా నిద్రలేకపోయినా నిద్రరాదు."

"నాకు ఆశ్చర్యంగా ఉంది, మీకింత ఓపిక ఎలాఉందో? నేను రోజుకి ఇన్నిగంటలు నిద్రపోతూన్నా నా కింకా నిద్ర వచ్చేట్టే ఉంది. మీరు అసలే నిద్ర అక్కరలేదన్నట్టు మాట్లాడతారు. నిద్రలో కలలు వస్తాయని భయంకాబోలు మీకు"—

"కొందరు మేలుకొని కలలు కంటూఉంటారు. మరికొందరు నిద్రలో కలల రూపంగా మేలుకొని ఉంటారు. మొత్తానికి ఫలితం ఒకటే—అందనివాటికి అర్రులుచాపడం, అందనివాటిని అలక్ష్యం చెయ్యడం...మరి నేను వెళ్తున్నాను"—

* * * *

"చూడమ్మాయి.—నువ్వేమో చమత్కారంగా మాట్లాడే ననుకొన్నందువల్ల లాభంలేదు—ఇందువల్ల మమ్మల్ని అనవసరంగా క్షోభ పెట్టడమే తప్ప నువ్వు బాగుపడే దేమీలేదు."

"నేను బాగుపడాలనా మీ తాపత్రయం? నే నెలాపోతే మీకేం? మీ అబ్బాయిని బాగుచేసుకోండి. నన్ను సగంప్రాణం పోయినదాన్నే ఆ రాత్రి మీ అబ్బాయి కాపాడేడు అర్ధరాత్రి, జన సంచారం అసలే లేని సమయంలో ఆయన నన్ను కాపాడతారని నేను ముందుగా ఆలోచించుకొని నీటిలో పడలేదుకదా? నా వెనకాతల నన్ను కాపాడాలనే ఆత్రతతో తనకు బాగా ఈత రాకపోయినా నీటిలోదిగిన మా ఆయనని ఎవ్వరూ కాపాడలేక పోయారు—భగవంతుడే ఆరాత్రి మీ అబ్బాయి రూపంలో వచ్చి నన్ను కాపాడేడు; ఇంకా నేను ఈ లోకంలో అనుభవించవలసిన కష్టాలంటూ ఉన్నాయి కాబోలు."

"కష్టాలు! నీకేం, దీపంచుట్టూ చేరిన పురుగులే చస్తాయి; దీపానికే లోటులేదు."

"మీరు నన్ను దీపమన్నా దయ్యమన్నా ఒక్కటే ఫలితం. నే నిప్పుడేం చెయ్యగలను? ఏంచెయ్యాలి? మీ రిలా పెద్ద రాయబారంలాగ నా దగ్గరకు రావలసిన అవసరం ఏముంది?"

"మళ్ళీ మొదటికివస్తే నేనేం చెప్పగలను? తెలిసో తెలియకో, మంచికో చెడ్డకో మావాడు నిన్ను ఆ లోకంనుండి ఈ లోకంలోనికి తీసుకొని వచ్చేడు. అందుకు వాడికి నువ్వుచేసే ప్రతిఫలం ఇదా? వాడు మగపిల్లల్లో పెద్దవాడు, కుటుంబానికి గౌరవా గౌరవాలు ఏమయినా వాడి మూలంగానే కలగాలి. వాడు సవ్యంగా పెళ్ళిచేసుకొని, ఒక యింటివాడయి, సక్రమంగా సంసారం నిర్వహించుకోడంకంటె మాకు కావలసిం దేమిటి?"

"మీరు నమ్మండి నమ్మకపోండి—నేను ఆయనతో చెప్పేమాట ఇదే. అయితే. మీ సమస్యలు నాకెందుకుగాని, చూడండి, ఆయన కిష్టపడని సంబంధం చేసినందువల్ల మీకేం లాభం? లోగడ ఆయనకు ఇష్టపడిన ఒకటి రెండు సంబంధాలను కట్నకానుకలు, సాంప్రదాయం మొదలయిన అంశాలను మనసులో పెట్టుకొని మీరు వద్దంటే ఆయన మానుకోలేదా?"

"ఈ సంగతులన్నీ కూడా నీకు మావాడే చెప్పేడన్నమాట! అప్పుడు బాగానే ఉండేవాడు—అప్పటికింకా వాడి బుర్ర ఇప్పటిమాదిరిగా చెడిపోలేదు."

"అంటే ఆ చెడిపోడానికి కారణం నేనేకదూ"

"కారణం ఎవరయినా కావచ్చును. మనిషిలో నిబ్బరం అన్నది లేకపోయిన తరవాత చెడిపోడానికి అనేక కారణా లుంటాయి. మన బంగారం మంచిదయితే కంసాలివాడి ననడం ఎందుకు? అయితే, ఇక్కడ మావాడు మూర్ఖుడు. చెప్పిన మాట వినడు అనేకదా నీదగ్గరకు వచ్చి ఇలా ప్రాధేయపడడం?"

"పెద్దవారు, మీరు పదే పదే ప్రాధేయపడడం అంటే బాగుండదు. నే నేం చెయ్యాలి అని."

"నీవు ఈ ఊళ్లో ఉండడంవల్ల ప్రత్యేకంగా కలిసివచ్చే దేమీ లేదు. ఎక్కడ ఉన్నా ఈ ఇంటి అద్దె నెలనెలా వచ్చేలాగా ఏర్పాటంతా నేను పూచీగా చేస్తాను. ఇది నేనేమో హక్కు అధికారం అన్న దృష్టితో చెప్పలేదు. కాని, మావాడు అపకీర్తి పాలవకుండా ఉండడానికీ, లేదు, ఇప్పుడే వాడిగురించి అందరూ అన్ని విధాలుగా అనుకొంటున్నారు, ఇకముందయినా ఆ అపవాద నిజం కాదనే మార్గంలో వాడు పడతాడని ఆశ—...లేదా, మమ్మల్ని ఉసురు పెట్టి నువ్వు బావుకొనే దేమీ లేదు. నీకూ......

"ఇంతసేపూ మంచిగా మాట్లాడేరు, ఇప్పుడు బెదిరింపులకి దిగేరన్న మాట? బెదిరించి నన్ను ఊళ్లోనించి తగిలెయ్యగలమని ఆశ పెట్టుకోకండి. నా అంతట నేనే ఈ ఊరునించి వెళ్ళిపోవాలని నిశ్చయం చేసుకొని ఉన్నాను. అయినా మీ ధోరణి, ఏమీ లేనిదే అనవసరంగా అపవాదులు లేవదీసే మన తత్వం ఇదంతా చూసి ఆ నిర్ణయాన్ని మార్చుకోవాలన్నంతలా అనిపించింది."

"దం పేపు...."

"మరేం భయం లేదు. నేను పోతాను. కాని, ఒక్క మాట. లోకం ఎలా అనుకొన్నా మీరే ముందుగా మీ అబ్బాయినిగురించి అనవసరంగా చెడు ఊహిస్తున్నారు. ఆయనకు నాకూ మధ్య మీరూహించిన సంబంధం ఏమీ లేదు. అటువంటిది ఉంటే ఇంత కాలం మీరంతా ఇలా రాద్ధాంత సిద్ధాంతాలు చేసేపర్యంతం ఎదురు చూస్తూ ఉందుమా? ఆయన ఇక్కడికి వచ్చి ఒకగంట రెండుగంటలు కూర్చొని మాట్లాడి వెళ్తున్నారంతే. ఈ ఒక్క గంటలోనూ పదిమార్లయినా మీరు నా అందంగురించి ప్రస్తావించేరు. ఆయన ఇన్నాళ్ళలోనూ ఒక్కమారూ మాట అనలేదు."

"క్రియ జరిగిపోతున్నవాడికి మాటలో ఏంపని?"

"నిజమే నాకు తెలుసును మీరు నమ్మలేరని. మీకు అన్నిటికంటె పరమశత్రువు మీ మనస్సే—మీకు ప్రపంచాన్ని క్షుద్రమయినదీ, నీచమయినదీ అని చూడడంతోనూ, దానివలన హింసలు పడిపోతున్నా మనుకోడంలోనూ ఒక రాక్షసానందం ఉంది. నాకూ కొన్నాళ్లిలాగే ఉండేది...సరే మరెందు కిన్నిమాటలు—మీ రిలా నా దగ్గరకు వచ్చి ఈ గొడవంతా చెయ్యకుండా ఉంటే బాగుండేది...అలాగని మరేం భయపడకండి—నేను వెళ్లిపోతాను. అయితే మీరు మీ అబ్బాయిని బాగుచేద్దామనుకొనే పేరుతో అతన్ని మీకు శత్రువుగా తయారుచేసుకుంటున్నా రకారణంగా, వెళ్ళండి...

*   *   *   *

అర్ధరాత్రి—చిమ్మచీకటి—ప్లాటుఫారంమీది దీపాలవెలుగూ రైలులోని దీపాల వెలుగూ తా మున్నాయని సూచించడానికి మాత్రమే ఉపయోగిస్తుంది.

ఇంకా చాలాదూరంలో ఉండగానే రయిలు వస్తున్న కూత వినిపించింది సత్యనారాయణకు.

చిన్నతనంలో పరుగుపందేలలో పరుగెత్తినకంటె జోరుగా పరుగెత్తసాగాడు సత్యనారాయణ.

స్టేషనులో నుండి బండి బయలుదేరడానికి ముందు కొట్టబడే ఒకగంట వినిపించింది. ఒక్కక్షణం కాళ్లు స్తంభించిపోయాయి. నిరాశతో నిస్పృహతో అలా నేలకు కూలబడిపోయినంత పని యింది.

పీడకలలో అరవడానికి నోరురాని పరిస్థితిలో ఉన్న మనిషిలాగ అయినాకూడా ఎలాగో ఆఖరి ప్రయత్నం చెయ్యాలని ఒళ్లు తెలియని పరుగు ప్రారంభించాడు.

బండి బయలుదేరవలసిన గంటకూడా మ్రోగింది—ఇంజను కూసింది.

తనకంటె ముందున్న సుర్రం లక్ష్యాన్ని సమీపించాడని తెలిసీకూడా, పరుగులోని వేగాన్ని హఠాత్తుగా తగ్గించుకోలేక పరుగెత్తే సుర్రమయాడు సత్యనారాయణ—

ఇంజను మళ్ళీ కూసింది—కాని, గార్డుగారు స్టేషనులోని ఆస్తమిత్రుడితో ఆంతరంగిక విషయం మాట్లాడుతూ నీ యిష్టం వచ్చినట్టు కుయ్యి, నేను అనుమతించందీ నువ్వు కదిలేదిలేదు అనుకొని తన ప్రసంగం సాగించాడు, మరొక కొన్ని సెకెనులకాలం.

కొద్ది సెకెనులుకూడా ఒకొక్కక్కప్పుడు కొన్ని జీవితాలను శాశ్వతంగా కలపడానికీ విడదియ్యడానికీ సమర్థమయినవి కావచ్చును.

"ఇంక మరి వచ్చేవారు వెళ్ళేవారు లేరు, ఇక్కడ నిలబడడం వృథా—పోయి ఈ టిక్కట్లు చేరీజు చేసుకోవాలనుకొంటున్న టిక్కట్టు కలక్టరు తుళ్లిపడేట్లుగా తోసుకొని ప్లాటుఫారంమీద పడ్డాడు సత్యనారాయణ—

ఏదో ఒక పెట్టె, ఎలాగోలాగు రైలందుకోడం అతని లక్ష్యం—

కాని, ఎదురుగా ఉన్న పెట్టె కాక పక్క పెట్టె గేటుదగ్గర నిలబడి కనిపిస్తూనే ఉంది ఆమె—అతనికి ఏమాత్రం తెలియ నివ్వకుండా కట్టుదిట్టం చేసుకొని వెళ్లిపోతున్నా ఆమెకు ఏదో లోపల్లోపల చిన్న ఆశ ఉండిపోయింది కాబోలు—

అతను కనబడిన తరవాత, రైలు కదిలిపోయి, అతని కందకపోతే గొలుసు లాగి ఆపడానికి కూడా ఆమె సిద్ధమే. కాని, ఆ అవసరం కలగలేదు. గార్డుగారి విజిలూ, ఈమారు నిజంగా బయలుదేరుతున్నా ననే యింజను కూతా, అతను బంతిలా ఎగిరి బండిలో పడడమూ అన్నీ ఏకకాలమందు జరిగేయి.

చాలాసేపటికి సేదదీరి మాట్లాడగలిగే స్థితికి వచ్చాక సత్యనారాయణ అన్నాడు. "అభూత కల్పనలు చేసి, అపవాదులు ప్రచారంచేసే లోకులే నాకంటె బుద్ధిమంతులు—అందుబాటులో నున్న వజ్రాన్నిగూర్చి ఆలోచించకుండా, రాళ్లకోసం వెతకపోగాను. అయితే నన్ను బాధ పెట్టాలన్న వాళ్ళ మాటలే చివరికి నాకు కర్తవ్యాన్ని బోధించాయి, ధైర్యాన్నిచ్చాయి—ఏమంటారు."

"ఏమీ అనడం ఎందుకు? ఆ రోజు రాత్రి ఏ ఆశా లేకుండా నీటిలో పడినట్టే ఈ రాత్రి రయిలెక్కను—అప్పుడూ ఇప్పుడూ

కూడా మీ రిలా కాపాడడానికి పది లక్షల్లో ఒక వంతుకూడా అవకాశం ఉందని గట్టిగా అనుకోలేము—అయినా, ఎప్పుడూ సవ్యంగా నడిచే రైళ్ళు, సాఫీగా పారే నదులూ, ప్రశాంత గంభీరంగా ఉండే సముద్రము హఠాత్తుగా ఏవో ప్రమాదాలను తెచ్చి పట్టుగానే, అప్పుడప్పుడు కొన్ని మంచిపనులు కూడా జరగడానికి తగినన్ని అవకాశాలు లేకుండానే జరుగుతాయి. పోనీలెండి. జరగవలసిందేదో జరిగింది. టిక్కట్టు కొన్నారా?

5.

"టిక్కట్టు? ఎక్కడిది? నేనేగాని టిక్కట్టు కొనడానికి గాని, గేటుదగ్గర టిక్కట్టు కలక్టరు మాట వినిపించుకోండికి గాని ఆలస్యం చేసిఉంటే, అందువల్ల కలిగిన ఆశాభంగపు ఉద్వృత్తికి తట్టుకోలేక ఇంకొక లోకానికి టిక్కట్టు కొనుక్కొని ఉండే వాణ్ణి—

"ఛీ, ఎందు కటువంటి మాటలంటారు! అంతా ఎలా జరగాలో అలాగే జరుగుతుంది—మన మేదో ఎంతో వేగంగా పారిపోతున్నా మనుకొంటున్నాము—ఆ నక్షత్రాలనుండి చూసేవాళ్ళకి మన భూమే కనిపిస్తుందో కనిపించదో? రెండు చీకటి రాత్రులు మనల్ని ఇలా దగ్గరకు తీసుకొని వచ్చాయి—అయినే కలిసి ఉన్నంతకాలం ఒకరికొకరం భారంగా బాధగా పరిణమించకుండా ప్రయాణం చేద్దాము"—

"ఒక బంతి అనంతంగా సరళ రేఖామార్గంలో నడవాలనుకొంటుంది—ఏదో ఒకటి అడ్డువస్తుంది. ఢీకొని మళ్ళీ మరొక కోణా రేఖలో ప్రయాణం మొదలుపెడుతుంది. అలా ఢీకొని ఢీకొని ఎప్పటికో చలనశక్తి పూర్తిగా ఖర్చయి ఆగిపోతుంది—ఎప్పుడు ఏది మన మార్గంలో అడ్డుపడి దానిని మనం తాకి ఏ మార్గంలో ప్రయాణించవలసి వస్తుందో చెప్పలేము. అయితే ఒక దిక్కుగా వెళ్తున్నంతకాలం ప్రయాణం సుగమం కావాలనే ప్రయత్నం మాత్రం చెయ్యకుండా ఉండలేం. ఆ రాత్రి అదివరకు విడివిడిగా ఉన్న మన జీవితాల బంతులను కలిపి ఒక దిక్కుగా, ఎడఎడంగా సమాంతర మార్గాల్లో నడిపించింది. మళ్ళీ ఈ రాత్రి వేరు వేరు దిక్కులుగా విడిపోవలసిన వాటిని కలిపి నడిపిస్తుంది—"

"చాలా బాగానే ఉంది సాదృశ్యము. కాని నా కిదంతా తెలియదనుకొన్నారు కాబోలు. ఇదంతా చెప్పడంలో మీ ఉద్దేశం ఏమిటి అంటే మనం కలియడానికి మన ప్రయత్నంతో సంబంధం లేకపోయినట్టే, మనం విడిపోడానికి కూడా మన శక్తికి మించిన ప్రభావాలు పనిచేస్తాయని ముందుముందు తప్పించుకోవాలని కాబోలు— నేను, అంతగా, మానవప్రయత్నంమీద విశ్వాసం లేని మనిషిని కాను—మనం ఎన్నటికీ కలిసిఉంటామనే నా ఆశ. అందుకు నా ప్రయత్నాలు వృథా పోవనే నా విశ్వాసం."

"విశ్వాసం, ఆశ ఉండడం మంచిదే—ఎంతటి అంధకారంలోనూ ఏదో వెలుగురేక, కనిపించక పోదు—దానిని ఆధారం చేసుకొని ముందుకు సాగిపోవాలనే ప్రయత్నిస్తాము గెలిచినా ఓడినా. తమసోమా జ్యోతిర్గమయ—

ప్రమథగణం

భువనేశ్వర దేవాలయ శిల్పం

చిత్రకారుడు: శ్రీ కె. వేణుగోపాల్.

మన్మథ!

శ్రీ కన్నెకంటి వీరభద్రాచార్యులు

౧

మధువుం జిల్కుచునుండు నీ ధనువు సమ్యగ్వాక్కులం గుల్కు నీ
రథ రాజంబు సుధా ప్రపూరితములై రంజిల్లు నీ శస్త్రముల్
వ్యథలంబాపు మహా సమర్థుఁడవు సత్యస్వామి వీవోయి! మ
న్మథ! అర్థాసన మెక్కి ప్రోవు మిఁక సామ్యస్వామ్య ధర్మమ్ములన్.

౨

జయ నాదంబులు నవ్యనాగరకతల్ సౌజన్య సంబంధముల్
నయ మార్గంబులు నన్ని వేశములు నానా శోభనమ్ముల్ మహో
దయముల్ నీ మహితోద్యమ ప్రకృతి సిద్ధాంతంబులన్నా! దయా
మయ! దేశంబుల నుద్ధరించెదవు రమ్మా! స్వాగతం బందుమా!

3

అమ్మ ధనమ్మొసంగెడి దయామయి! పంట వలంతి యింతి పి
న్నమ్మ - వరప్రదాత పరమాత్ముఁడు తండ్రి - చరాచర ప్రపం
చమ్మును సృష్టిచేయు గుణశాలి కళావిభుఁ డన్న? రమ్ము! రా
రమ్ము! త్వదాగమమ్మున కొరంతలు చింతలుదీరు మన్మథా!

౪

చివురింపుల్ సవరింపు లొప్ప వనలక్ష్మి దేవతల్ స్వాగతో
త్సవముల్ కూర్చిరి నీకు - నూతన వసంత ప్రేమ మాధుర్యముల్
జవసత్వమ్ములఁ జేర్చి లోకమున కాశ్చర్యంబుఁ గల్గించె - ర
మ్మవలోకింతువుగాక మన్మథ బుధా! యాహ్లాద సంపత్ప్రదా!

—

పంచవర్షప్రణాళిక - ఆర్థికాభివృద్ధి

శ్రీ కె. వి. రమణ

ప్రథమ పంచవర్ష ప్రణాళికలో నాల్గవ సంవత్సరం నడిచిపోతోంది. ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికకు సన్నాహాలు చేస్తున్నారు. ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక స్వరూపం విషయంగా ఉన్నా ఒక ముఖ్యవిషయాన్ని ప్రభుత్వం గుర్తించాలి. ప్రథమ పంచవర్ష ప్రణాళికలోని లోపాలు సరిదిద్దబడాలి. దీనివలన నెరవేరని ఆశయాలు లభించేటట్లు దాని స్వరూపం వుండాలి. దీనిదృష్ట్యా ప్రథమ పంచవర్ష ప్రణాళికలో జరిగిన ఆర్థికఫలితాలేమిటో, యింకా సమకూరని ఆశయాలేమిటో పరీక్షించటమే ఈ వ్యాసోద్దేశం.

యుద్ధానంతర పునర్నిర్మాణంలో తదితర దేశాలవలే భారత దేశంలో ప్రథమ పంచవర్ష ప్రణాళికక్రింద చెప్పుకోతగ్గ ఫలితాలు కొన్ని వున్నాయి. అనతికాలపు ఆశయాలు కొన్ని ముఖ్యంగా సాధింపబడ్డాయి. ముఖ్యంగా మన ఆర్థిక వ్యవస్థలో గత పది సంవత్సరాలలో మృగ్యమైన స్థిరత్వం చేకూర్చబడింది; తరుపరి అభివృద్ధి ప్రణాళికలకు వలసిన ఆర్థిక స్తోమతను పొందింది. ధరలు, ముమ్మరం తగ్గి కొరియా యుద్ధపూర్వపు స్థాయికి వచ్చాయి. వ్యవసాయ రంగంలో అభివృద్ధి మెచ్చుకోతగ్గది. తిండిగింజల కొరతతో అల్లాడిపోయిన దేశం నేడు, వీటి ఉత్పత్తి ఎక్కువ అయి ధరలు పడిపోయే ప్రమాదస్థితికి కూడ వచ్చింది. పారిశ్రామిక ఉత్పత్తిలో అనుకొన్న హద్దులు చేరగలిగాం. మొత్తంమీద ఉత్పత్తి—ధరలు—దేశంలో చెలామణీ అయ్యే ధనం ఒక సామ్యానికి వచ్చాయి. అంటే పంచవర్ష ప్రణాళికయొక్క అనతికాల ఆశయములు కొనసాగినవన్న మాట. ఈ క్రింది పట్టీలో యివే సంవత్సరముల వారీగా చూపబడేనవి.

	1949—50	1950—51	1951—52	1952—53	(రూపాయలలో)
సరాసరి ఆదాయములు (*Per Capita Incomes*)		246.3 రూ. లు.	252 రూ. లు.	261 రూ.	
చెలామణీఅయ్యే ధనం (*Money supply*)		1951 మార్చిలో 1966 కోట్లు			మార్చి 54 లో 1845 కోట్లు
ఎగుమతిదిగుమతుల సామ్యం (*Balanecofpayments*)			—136.3 కోట్లు	+ 48.4 కోట్లు	
పారిశ్రామిక ఉత్పత్తి సూచీ		105		135	1946 సం॥ఆధారగా తీసికోబడింది
ధరల సూచిక—	395	458		385	
Cost of living Index (*1949 Base Yaar*)	105	115	101	108	

పై ఫలితములుమాత్రం సంతృప్తికరంగానే వున్నాయి. అయితే ప్లానింగుయొక్క ముఖ్యోద్దేశములు దీర్ఘకాల ఆశయములు

ఎంతవరకు నెరవేరాయని అంటేమాత్రం అసంతృప్తికరమైన సమాధానంవస్తుంది. ఈ ఆశయాలు ముఖ్యంగా రెండువిషయాలమీద ఆధారపడి వుంటాయి—ఒకటి: జాతీయ ఆదాయం పెరుగుతూ, దానిలో ఎక్కువభాగం పెట్టుబడి ధనమునకై వినియోగింపబడాలి: రెండు: అందరికీ ఉద్యోగావకాశముల కల్పించి జీవనప్రమాణములను హెచ్చుచేయాలి: ఈ రెండు అంశముల దృష్ట్యాచూస్తే పంచవర్షప్రణాళికయొక్క ఫలితాలు సంతృప్తికరంగాలేవు. ప్రస్తుతం మనం జాతీయ ఆదాయంలో నూటికి 4 వంతులు మాత్రమే ఆదాచేస్తున్నాము. పెరిగే జనాభాగల మనదేశంలో వచ్చేతరాలలో ప్రస్తుతపు జీవన ప్రమాణాలు నిలబెట్టవలెనన్నా అథమం నూటికి 15 వంతులు పైగా ఆదా చెయ్యాలి. రోజురోజుకి పెరుగుతున్న నిరుద్యోగ సమస్యని పరిష్కరించాలంటే ప్రభుత్వం ఎక్కువ పెట్టుబడిపెట్టి తన ఆర్థికరంగాన్ని విస్తృతం చేసికోవాలి. ఈ రెండు ఆశయాలు సాధనను దృష్టిలో ఉంచుకొని రెండవ పంచవర్ష ప్రణాళికను తయారుచేయాలి. పై రెండుసమస్యల స్వరూపాన్ని పరిశీలించాలంటే దేశపు (1) జనాభా; (2) నిరుద్యోగసమస్య; (3) ప్రయివేటు పెట్టుబడులగురించి ముందుగా గర్చించాలి. ఎందుకనగా పై రెండు ఆశయముల సాధన ఈ సమస్యలతో సన్నిహితముగా సంబంధించబడివున్నది.

ప్రజల శ్రేయాభివృద్ధి జాతీయ ఆదాయములలో మార్పును బట్టి నిర్ణయింపవచ్చును. ఆదాయములు పెరిగేకొలదీ, ఆదాయములలో ఎక్కువ వ్యత్యాసములు కలుగకపోతే, జీవనప్రమాణములు హెచ్చుతాయి. ఈ ఆదాయాభివృద్ధి దేశంలో జరిగే "పెట్టుబడి పెరుగుదల" మీద ఆధారపడి వుంటుంది. విరివిగా విదేశీయ పెట్టుబడులు లేక పోయిన, దేశంలో మొత్తం పెట్టుబడి ధనం ప్రజల వినియోగాన్ని బట్టి నిర్ణయమవుతుంది. ప్రస్తుతం

ఉన్న జీవన ప్రమాణములను యింకా తగ్గించి ప్రజలను ధనం ఆదా చేయమని అడుగుట సమంజసంకాదు; కారణం ఈ ప్రమాణాలు అసలే చాలా తక్కువస్థాయిలో ఉంటుటయే. కాని పారిశ్రామికంగా అభివృద్ధిపొందిన దేశాలు జాతీయ ఆదాయములలో నూటికి 20 వంతులు వరకూ ఆదాచేసి పెట్టుబడి పెరుగుదలకు తోడ్పడ్డాయి. ప్లానింగు కమిషన్ లెక్కలప్రకారం ప్రస్తుతం మనం నూటికి 5 పాళ్లు నిల్వచేస్తున్నాము. పంచవర్ష ప్రణాళికప్రకారం 1967-68 సంవత్సరానికి ఈ రేటును నూటికి 20 వంతులు చేయాలని అందవా. ఈ నిల్వధనముమీదనే దేశంయొక్క పెట్టుబడి ఉత్పత్తుల నిష్పత్తినిర్ణయింపబడుతుంది. తక్కువ పెట్టుబడి ధనంతో ఎక్కువ ఉత్పత్తిని పొందగలగటమే మనలాంటి వ్యవసాయిక బీదదేశాల ఆశయమయి వుండాలి. దీనివలన ఎక్కువమందికి ఉద్యోగావకాశములనుకూడ కల్పించవచ్చు. జనాభా అధికంగాగలదేశాలలో కాపిటల్‌కంటె లేబర్‌ను ఎక్కువ ఉపయోగించుకొనే ఉత్పత్తి సాధనాలను సాధ్యమయినంతవరకు ఉపయోగించుకోవాలి. ప్లానింగును సాధనంగాతీసికొని త్వరలో మనం పెట్టుబడి పెరుగుదల చేయాలి. రెండవది కాపిటల్ లేబర్ నిష్పత్తిని అధికంచేసికోవాలి. ఈ ఆశయసాధన జనాభా సమస్యమీద ఆధారపడివుంటుంది. మన జనాభా 1891-1920 మధ్య 12 మిలియన్లుమాత్రం పెరిగింది. 1920 తర్వాత 30 సంవత్సరాలలోను దాదాపు 10 రెట్లు పెరిగింది. 1920 తర్వాత జనాభా యింత విపరీతంగా పెరగటానికి కారణం అంటువ్యాధులవలన తక్కువమంది చనిపోవటమే! ప్రస్తుతం జననమరణముల సంఖ్యలు ఎక్కువగావున్నా (అవి ప్రతి వేయిమందికి 40: 27) క్రమంగా మరణముల రేటు తొందరగా తగ్గుతోంది. జననములరేటుమాత్రం తరగటంలేదు. ఆధునిక విజ్ఞాన సహాయంవల్ల ప్రజల ఆరోగ్యాభివృద్ధిచేసి (ఉదాహరణ: డి. డి. టి, బి. సి. జి మొదలయినవి విరివిగా ప్రచారంలోకి రావటం) మరణముల సంఖ్య తగ్గించుట సులభం కాని జననములసంఖ్య తగ్గించుట అంత సులువు కాదు: అంత అచిరకాలములో జరిగేపనీ కాదు. ఉదాహరణగా ఇంగ్లండుదేశంలో మరణసంఖ్య 1740 లో వెయ్యిమందికి 35 నుంచి 1930 లో 12 వరకు తగ్గింది. కాని జననములసంఖ్యకూడా తగ్గుట వందసంవత్సరములు పైగా పట్టింది. మనదేశంలోకూడా కొంతకాలానికి జననమరణముల రేట్లమధ్య తేడా క్రమంగా సన్నగిలుతుంది. అయితే మరో వందసంవత్సరాలమాట అది!! ఇంగ్లండు దేశానికి మనదేశానికి యింకా తారతమ్యాలున్నాయి. ఇంగ్లండు జనాభా మొదటిలో చాలా తక్కువ. రెండు: ఆదినుండి ఇంగ్లండుకు పెట్టుబడి ధనం కొరత ఎప్పుడూలేదు. అందుకనే పెరిగే జనాభాతో పరిశ్రమాభివృద్ధి త్వరలో సాగించింది. దీనికి సాయం ఇంగ్లండునుంచి చాల జనాభా ఇతరదేశాలకు వలసపోయారు. మనదేశానికి పై పరిస్థితులలో ఏఒక్కటీ అనుకూలంగాలేవు. అందుకనే జీవనప్రమాణములను త్వరలో హెచ్చుచేయటానికి జనాభా పెరుగుదల పెద్దఅడ్డంకి. ప్లానింగుకమిషనుయిచ్చిన లెక్కలప్రకారం చూసినా, జాతీయ ఆదాయములకు 1.25% వృద్ధిచేయాలంటే, ఉన్న జనాభాతో (జనాభా పెరుగదనుకొంటే) మనం నూటికి 5 వంతుల ఆదాయాన్ని నిల్వచేయగలిగి వుండాలి. కాని మన జనాభా ఏడాదికి 1.25% వంతున పెరుగుతోంది. అభివృద్ధి ప్రణాళికవల్ల జాతీయ ఆదాయంలో కలిగే అభివృద్ధి పెరిగే జనాభాను పోషించటానికి మాత్రమే సరిపోతుంది. మరి జీవన ప్రమాణాలని 1.25% వంతున హెచ్చుచేయాలంటే మనం అధమం నూటికి 10 పాళ్లు ఆదాయంలో నిల్వచేసి పెట్టుబడి పెరుగుదలకు తోడ్పడాలి. మనం వున్నస్థానంలో వుండాలంటే వేగంగా పరుగెత్తాలి అన్నమాట. రెండవ పంచవర్ష ప్రణాళిక ముఖ్యంగా గమనించవలసిన సూత్రాలు రెండు. ఒకటి: ఆదాయములలో మనం నూటికి 15 గా యిప్పటినుంచీ నిల్వచేయాలి. రెండు: జనాభా పెరుగుదల రేటును సాధ్యమయినంత తొందరలో తగ్గించాలి. లేకపోతే, ఏదో గొప్ప "విచిత్రం" జరిగితే తప్ప, మన జీవన ప్రమాణములను అభివృద్ధి చేసికోలేం. 1951 సెన్ససు ప్రకారం మరో 20 సంవత్సరాలకి మన జనాభా 60 కోట్లకి పెరుగుతుంది. అప్పుడు నవీన విజ్ఞాన పద్ధతులన్నిటినీ ఉపయోగించుకొని దేశంలో అన్నిరకాల భూమిని సాగుచేసినా వలసినన్ని ఆహార ధాన్యాలని ఇండియా పండించుకోలేదట. ఈ సందర్భములో ఒకటి విస్మరించకూడదు. రెండవ ప్రపంచ సంగ్రామంలో జపాను దిగటానికి ఒక ముఖ్య కారణం ఆస్ట్రేలియా మొదలయిన దేశాలు అనుసరించిన వలస విధానమే. జపాను తన పెరిగే జనాభాకి ఆహారధాన్యాలమాట ఎలావున్నా అధమం వసతినియిచ్చుకోటానికి తగినంత భూభాగాన్ని కూడ కలిగివుండకపోవటం!

రెండవ పంచవర్ష ప్రణాళిక ముఖ్యంగా గమనించవలసిన సమస్య "నిరుద్యోగ సమస్య." దీని తీవ్రస్వరూపానికి ఒక కారణం జనాభా పెరుగుతే—రెండవది దేశంలో వలసినన్ని ఉద్యోగావకాశాలని కల్పించలేకపోతున్నాం. ఒకవైపున ప్రభుత్వం భారీఎత్తున పెట్టుబడులు చేస్తున్నా నిరుద్యోగసమస్య తీవ్రరూపందాల్చటం ఆశ్చర్యంగానేవుంది. దీనికి ఒక ముఖ్యకారణం: మిశ్రమ ఆర్థిక వ్యవస్థలో ప్రభుత్వం ప్రయివేటువ్యవస్థలు క్రమంగా విస్తృతమవుతూ ఎక్కువమందికి ఉద్యోగాలు కల్పించాలి. కాని ప్రయివేటు వ్యవస్థ పంచవర్షప్రణాళికలో ఊహించినట్లు పెరగటంలేదు. దీనికి కారణాలు తర్వాత చర్చిద్దాం. ముందుగా నిరుద్యోగం పెరగటానికి కాని దీర్ఘకాల కారణాలు—నాటికితోడై మరికొన్ని ప్రస్తుత కారణాలు వున్నాయి. దేశంలోని ఎంప్లాయిమెంటు ఎక్స్ఛేంజీల అంకెలనుబట్టిచూస్తే డిసెంబరు నెలకి 8 లక్షల నిరుద్యోగులు వున్నారు. నవంబరుసంఖ్యకంటె 27 వేలు ఎక్కువ అన్నమాట. బొంబాయి పశ్చిమ బెంగాలు మద్రాసురాష్ట్రాలలో వీరి సంఖ్య మరీ విపరీతంగా పెరిగిపోయిందట! ఒక్క డిసెంబరులోనే 1 లక్షనుండిపైగా ఎక్స్ఛేంజీలలో రిజిష్టరు అయినారు. వీటిల్లో దొరకే ఉద్యోగముల సంఖ్య నవంబరునెలకంటె డిసెంబరులో 22 వేలనుండి 21 వేలకి పడిపోయింది. ఈ ఒక్క నెలలోనే 50 వేలకు పైగా ఉద్యోగములనుండి తొలగింపబడ్డారు. ఈ సంఖ్యలు నిరుద్యోగసమస్య పూర్తి స్వరూపాన్ని తెలుపవు. ఏమంటే దేశాల్లో అన్నిమూలలా ఎంప్లాయిమెంటు ఎక్స్ఛేంజీలు లేవు. వున్న వాటిల్లో పేర్లు నమోదు చేయించుకొనే అలవాటు మనమింకా చేర్చుకోవాలి. మొత్తంమీద ఈ సంఖ్యలు ఈ సమస్య తీవ్రతను

తెలియజేస్తాయి. వ్యవసాయ రంగంలో భూమిమీద భారం క్రమంగా హెచ్చుతోంది. ఏడాదికి 40 లక్షలమందిని అదనంగా భూమి భరించవలసివస్తోంది. వ్యవసాయరంగం ఎప్పుడూ పటిష్టమైన వృత్తి కాదు. దీనిలో కలసినవారికంటె ఎక్కువమంది పని చేస్తున్నారు. వీరిలో చాలమందిని తక్కిన వృత్తులకు మరలించినా వ్యవసాయపు ఉత్పత్తి తరగదు. వీరిని తరలించాలంటే చిన్న పరిశ్రమలను దేశంలో నాల్గువైపులా స్థాపించి ఉద్యోగాలు కల్పించాలి. ఈ చిన్న పరిశ్రమలవలన మరొక లాభం ఏమంటె వీటికి ఎక్కువ పెట్టుబడి ధనం అవసరం లేదు. తక్కువ పెట్టుబడి ఎక్కువ మనుష్యులకు పని కల్పిస్తుంది. పైగా ప్రస్తుతం వున్న గృహపరిశ్రమలు మిల్లుల పోటీకి తట్టుకోలేవు. ఈ పరిశ్రమలను పటిష్ఠం చేయటానికి "సబ్సిడీలు"—మిల్లులమీద ఆంక్షలు విధిస్తే చాలదు. ఈ విధానం సమస్యను తీర్చవు—కప్పిపుచ్చుతుంది. అందుకని జపాను పద్ధతుల గురించి ఎక్కువ మాట్లాడకుండా ప్రభుత్వమే ముందంజవేసి కొన్ని గ్రామాలలో ఆదర్శకేంద్రాలు పెట్టి ఈ పరిశ్రమలను ఎక్కువ పటిష్ఠంగా నడిపేటట్లు చేసి వీటి వ్యాప్తికి తోడ్పడాలి.

పట్టణాల్లో నిరుద్యోగం పెరగటానికి—(1) అక్కడ పెరిగే జనాభాకి వృత్తులు కలిగించే స్థాయిలో పెట్టుబడులు పెరగటంలేదు. (2) అనేక దశాబ్దాలనుంచి పల్లెలనుండి పట్టణాలకు వలసపోయే జనం పట్టణాల్లో పరిస్థితులని విషమింప చేస్తున్నారు. యుద్ధకాలంలోని ధరలు పెరిగినా, తక్కిన దేశాలలో జరిగినట్లు, ఉత్పత్తి కాపిటల్ పెట్టుబడి పెరుగలేదు. యుద్ధం తర్వాత యీ రకపు స్తబ్దత మనకి నిలచిపోయింది. వీటికితోడు చదువుకొన్న వారి సంఖ్య గత నాలుగు సంవత్సరాలలోను 8 రెట్లుకి పైగా పెరిగిపోయింది. దేశంలో నేటి రోజున జరిగే "నిరుద్యోగపు అలజడికి" ఇది ముఖ్య కారణం. దీర్ఘ కాలంలో ఈ సమస్యని పూర్తిగా సాధించాలంటే ఒకే ఒక మార్గం—అది దేశాన్ని పారిశ్రామికం చెయ్యటం—పెట్టుబడి ధనాన్ని ఎక్కువచేసి పరిశ్రమలను బాహుళ్యంగా విస్తృతం చేయటం. వ్యవసాయరంగంలో ఖచ్చితమైన భూసంస్కరణలు చేసి వ్యవసాయాన్ని "ఒక జీవితవిధానమే కాకుండా" "లాభదాయకమైన వృత్తి" అని రైతులకు నిరూపించాలి. ఈ సమస్య తీవ్రతని ప్రస్తుతం తగ్గించటానికి ప్రభుత్వం కొన్ని విధానాల నవలంబిస్తోంది. అదనంగా 175 కోట్ల రూపాయలను ఖర్చించి ఒక ఉపాధ్యాయుల పాఠశాలలు, సాంఘిక సంక్షేమకేంద్రాలు మొదలయినవి నెలకొల్పి అదనపు ఉద్యోగాలు కల్గించింది. రాష్ట్రాలకు యిదే దృష్టితో కొన్ని సూచనలు చేసింది.

ముఖ్యంగా దేశంలో ధరలుపడి ద్రవ్యోల్బణ భయాలు పోయాయి. ఉత్పత్తి ఎక్కువవుతోంది. నిలామణీ అయ్యే ధనం తరగిపోతోంది. ఈ పరిస్థితులలో ప్రభుత్వం ఎక్కువగా లోటు బడ్జెటు విధానా న్ననుసరిస్తే ఆర్థిక వ్యవస్థ పెరగటానికి, ప్రయివేటు పెట్టుబడులకు ప్రోత్సాహం కలగటానికి ఆదాయాలు పెరగటానికి అవకాశం వుంది. అయితే మిశ్రమ ఆర్థిక వ్యవస్థలో ప్రయివేటు సంస్థ స్థానం ఏమిటి?

ఇంత భారీఎత్తున పెట్టుబడులు అవసరమైనప్పుడు మిశ్రమ ఆర్థికవ్యవస్థలో ప్రవేటు పెట్టుబడిదారులు భారం వహించాలి. పంచవర్ష ప్రణాళికలో దీన్ని గురించిన అంచనాలు విఫలమయ్యాయి. పెట్టుబడిదారులు 'ధనం' లేదు; పన్నులభారం ఎక్కువయింది; మేనేజింగ ఏజెన్సీల గురించిన ప్రభుత్వపు సంస్కరణలు ప్రోత్సాహకరంగా లేవు అని కారణాలు చెబుతున్నారు. 'ధనం' కొరత తీర్చటానికి ప్రభుత్వం తమ పెట్టుబడులకు సాధ్యమయినంత వరకు ప్రయివేటు వ్యవస్థలో బాటు వడ్డీ వ్యాపారం మార్కెటులో ప్రవేశించకూడదు. కాని ప్రస్తుతం ప్రభుత్వపు వివిధ ఋణపత్రాలలో పెట్టుబడి పెట్టేది ఈ మార్కెటే. దీని దృష్ట్యా లోటు బడ్జెటు విధానం సమంజసమైనది. ఇతరదేశాలలో ఇన్సూరెన్సు కంపెనీలు చాలవరకు ప్రయివేటు పరిశ్రమలకు అప్పులిస్తాయి. కాని మన దేశంలో ఈ కంపెనీలు ప్రభుత్వానికి మాత్రమే అప్పు యివ్వాలి. ష్రాఫ్ కమిటీ సూచించినట్లు, ప్రభుత్వం దీనికి సంబంధించిన నిబంధనలు సడలించి వీటిలోనుంచి ఎక్కువ ధనం ప్రయివేటు వ్యవస్థలకు క్రింద వెళ్లేటట్లు చూడాలి. 1952 సంవత్సరాంతమందు ఈ యిన్సూరెన్సు కంపెనీల క్రిందవున్న 292.12 కోట్ల ధనంలోనూ 40 కోట్ల రూపాయలు మాత్రమే కొన్ని పెద్ద ప్రయివేటు సంస్థలకు వివిధరూపాలలో బదులు యివ్వబడ్డాయి. ఈ అవకాశం కనుక ఈ కంపెనీలకు కల్పిస్తే, దేశంలో పలుమూలలనుండి ప్రజలవద్దనుండి ధనాన్ని యివి ప్రోగుచేయగలుగుతాయి. ప్రభుత్వ ఆశయంకూడా, ధరల పెరుగుదల అరికట్టటానికి యిదేకదా.

ఈ కొరత తీర్చటానికి "ఇండస్ట్రియల్ ఫైనాన్సు కార్పొరేషనుని" 1948 లో ప్రభుత్వం స్థాపించింది. కాని దీని నిర్వహణ లోపభూయిష్టమయింది. గత ఆరుసంవత్సరాలలోను ఇది 31 కోట్ల రూపాయిల ఋణాన్ని శాంక్షను చేసింది! దీనిలో తుదకి ఇచ్చిన ఋణం మాత్రం 18 కోట్లు!! పైగా దీనినుంచి అప్పుతీసికొన్న పరిశ్రమలు చాలవరకు దివాలా తీశాయి. ఈ కార్పొరేషనుకి రావలసిన బాకీలలో యింకా 82% మిగిలేవున్నాయి. ఈ కార్పొరేషనుకి అయ్యే ఖర్చులు చూస్తే యిది జాగ్రత్తగా నిర్వహింపబడుతోందని చెప్పలేం. దీని ముఖ్యలోపం ప్రయివేటు పెట్టుబడిదారులకు మార్వాడీలలాగున అప్పులు ఇవ్వటమే కాకుండా వీటికి కావలసిన సాంకేతిక సహాయం యివ్వవలసి వుంది. ఈపని ఈ కార్పొరేషన్ చెయ్యనంత కాలం దీని ఫలితాలు సంతృప్తికరంగా వుండవు.

దీని ఫలితంగానే ప్రభుత్వం "నేషనల్ యిండస్ట్రియల్ డెవలప్‌మెంటు కార్పొరేషను" ఒకటి స్థాపించాలని గత సంవత్సరమే నిర్ణయించింది. ప్రయివేటువ్యవస్థ అధిపతులు కొందరు కలిపి ప్రపంచబ్యాంకు సహాయంతో "ఇండస్ట్రియల్ డెవలప్‌మెంటు అండ్ క్రెడిట్ కార్పొరేషను" స్థాపించటానికి నిర్ణయించారు. మొదటిసంస్థ కొన్ని భారీసంస్థలను తానే స్థాపించి నిర్వహిస్తుంది. ఇతరప్రయివేటువ్యవస్థలకు కావలసిన ఆర్థిక సాంకేతిక సహాయాన్ని యిస్తుంది. దీని ముఖ్యోద్దేశం—ప్రయివేటు పెట్టుబడిదారులు స్థాపించటానికి సంశయించే ముఖ్యపరిశ్రమలను తానే స్థాపించి అవి విజయవంతమయినాక అవసరమయితే ప్రయి

పెట్టుబడిదారులకు స్వాధీనం చేస్తుంది. దీనిఆశయాలు ఎలా వున్న 'నిర్వహణ' 'బాధ్యత' ఎంతవరకు ప్రభుత్వం జాగ్రత్తగా స్వీకరిస్తుందో చూడాలి. ప్రస్తుతం మనని పీడించే వ్యాధి "నిర్వహణ అశక్తత". పైన పేర్కొన్న రెండవ కార్పొరేషనుకి ప్రపంచ బ్యాంకు నిపుణులసహాయం సలహాలు వుంటాయి. అందుకైనా యిది ఫలించవచ్చును. ఇది ప్రథమంలో 7.5 కోట్ల రూ. కలిగివుంటుంది. ప్రపంచ బ్యాంకు 5 కోట్ల రూపాయలను అప్పు యిస్తుంది. ఈ రెండుసంసలు పైనాన్సు కార్పొరేషను, తదితర రాష్ట్రకార్పొరేషన్లు కలసి ప్రయివేటు పెట్టుబడి ధనముల కొరతను తీర్చవచ్చునని ఆశించవచ్చు.

పన్నులభారం ఎక్కువ అనేది ఎదో మాత్రప్రాయంగా చెప్పేకారణం అనిపిస్తుంది. అయినా "పన్నుల విచారణసంఘం" ఈ సమస్యను ప్రయివేటువ్యవస్థను ముఖ్యంగా దృష్టిలో పెట్టుకొని పరిశీలిస్తుందని ఆశించవచ్చు!

మే నెలంగుపి కెంట్లనుగురించి చేసినసంస్కరణలు వ్యక్తిగతంగా కొందరి యజమానులకు నష్టం కలిగించినా దేశం, ప్రజలు, వారికి కావలసినది—అని తలిస్తే, ఈ సంస్కరణలు చాల అవసర మని పిస్తాయి. మన పారిశ్రామిక పెద్దలు యుద్ధం ఆదినుంచి ఎక్కువ లాభాలకు అలవాటు పడ్డారు. చాలాకాలం వారిని ఈ స్థితిలో వుంచటం శ్రేయస్సుమాత్రం అవదు.

అమెరికాలో తప్ప తక్కిన దేశాలలో లాభాలరేట్లు యింత ఎక్కువ వుండవు. యూజినీ స్టాలీ అంటాడు—"ప్రయివేటు పరిశ్రమ అభివృద్ధి చెందాలంటే ప్రభుత్వ పరిశ్రమలు సన్నగిల్లట కాదు. ప్రయివేటు పరిశ్రమ అభివృద్ధి చెందాలంటే దానికి తగిన "సాంఘిక విలువలనే" పునాది వేయాలి. ఈ అభివృద్ధి ప్రభుత్వపు నిబంధనలు సడలించిన మాత్రాన్నే రాదు...ఈ వెనుకబడ్డ దేశాలలో, వెనుకబడ్డ ప్రభుత్వాలు వున్నట్లే వెనుకబడిన ప్రయివేటు పారిశ్రామికరంగం వుంటుంది. వీటిలో నిజమైన వర్తకనీతి, వ్యవహారసరళి, సాంకేతిక విజ్ఞానం, ముఖ్యంగా సాంఘిక బాధ్యత లోపిస్తాయి. అను భవంనుంచి, శిక్షణద్వారా ప్రయివేటు పారిశ్రామికులు అభివృద్ధి చెందాలి. వీరు సంకుచిత అభిప్రాయాలు మార్చుకొని, తక్కిన రంగాలలోని అభివృద్ధితో మారుతూరావాలి"...యింతకన్న ప్రయివేటు వ్యవస్థ చేర్చుకోవలసిన గుణపాఠాలు లేవు.

భారీ పరిశ్రమలకు ప్రత్యేకంగా ప్రయివేటు వ్యక్తుల యిష్టాయిష్టాలకు వదలకుండా, ప్రత్యక్షంగా ప్రభుత్వంవహించకుండా స్వయం నిర్ణయాధికారం కలిగిన కార్పొరేషనులను కల్పించి, వాటికి యివ్వటం శ్రేయస్కరం. పాశ్చాత్య దేశాలలో, ముఖ్యంగా మిశ్రమ ఆర్థిక వ్యవస్థ గలిగిన దేశాలలో యిలాటి కార్పొరేషనులు ప్రముఖ్య పాత్ర వహిస్తాయి. మన దేశంలో ఉన్న ఒకటి రెండు కార్పొరేషనులు ప్రత్యేకం అల్లాటి కార్పొరేషనులు కావు. ప్రత్యక్షంగా ప్రభుత్వం బాధ్యత తీసికోదు. అవి ఇలాటివి ప్రభుత్వానికున్న సాంఘిక బాధ్యత, ప్రయివేటు వ్యవస్థకున్న వి కూడ కలిగివుండవు.

ప్రభుత్వపు పారిశ్రామిక విధానం లోపభూయిష్టం కాక పోయినా, దానినిగురించి వ్యాఖ్యానించువారు మాత్రం ప్రయివేటు వ్యవస్థని కలవర పెడుతున్నారు. పైగా సందర్శించక పూర్వం మన దేశంలో అమలు జరుపబడుతున్న ఆర్థికవిధానాన్నే శ్రీ నెహ్రూ చైనానుండి తిరిగివచ్చి "సోషలిజం నిర్మిస్తాం" అని ఉపన్యాసా లిచ్చేటప్పుడు కూడ అమలు జరుపుతున్నారు. కాని ఒకరకపు ఆర్థిక విధానానికి యింత త్వరలోనే మరో పేరు అతికించి దేశంలో కాపి టలిస్టులని, దేశపరిస్థితులు తెలియని విదేశీయ పెట్టుబడిదారులని కలవరపెట్టవలసిన అవసరం ఏమిటో అర్థమవదు. అసలు దేశంలో సక్రమమైన ఆర్థికాభివృద్ధికి ప్రయివేటు వ్యవస్థ పాటుపడాలంటే దీన్ని గురించి ప్రభుత్వంలోనివారు ఎంత తక్కువ మాట్లాడితే అంత మంచిది. ఆస్కార్ లాంగే అన్నట్లు "పరిశ్రమలను జాతీయం చేయాలనుకొన్నా, సోషలిజం స్థాపిద్దామనుకొన్నా, ముఖ్యంగా దానినిగూర్చి తక్కువగా మాట్లాడాలి. ఏమంటే ఈ చర్యల నిజ ఫలితాలకన్న ప్రకటనా ఫలితాలు చాలా ప్రమాదకరమైనవి." ఈ సలహాను మనం పాటిస్తే చాలా సమస్యలను పరిష్కరించవచ్చు.

పువ్వులు

శ్రీ రాచకొండ విశ్వనాథశాస్త్రి

1.

రెండు ఇళ్లకి మధ్యనున్న బంతిమొక్కల పక్కన రాతిమీద కూర్చొని, మొక్కలవైపూ మొక్కల్లోకీ చూస్తోంది కమల బాల. మేడ ఇంటిమీద మేడ అంచుమీదకి వచ్చిన చందమామ చిరునవ్వు—చిన్నది—పారేశాడు.

ఊరవతల తోట. 'ది గార్డెను' అది. తోటమధ్య పెద్దమేడ. అది మెయిన్ హౌసు. మేడకి కొంచెం పడమటగా చిన్న పెంకుటిల్లు. అది గెస్ట్ హౌసు.

మేడగల పెద్దమనిషి కలకత్తాలో వ్యాపారంగల పెద్దమనిషి. అతగాడు ప్రతియేటా వేసంగికిమాత్రం చల్లగాలికోసం స్వంత వూరుకి కుటుంబంతోసహా వచ్చి నెల్లాళ్ళుండి వెళ్లే అలవాటుగల పెద్దమనిషి. ఆయన కలకత్తాలో ఉండేప్పుడు, ఇక్కడ మేడని అద్దెకి ఇవ్వవచ్చు. కాని, ఊరవతల ఉండే అంతపెద్ద మేడలో అంత మేడకి తగ్గ అద్దె ఇచ్చుకొని ఎవడూ దిగడు. తక్కువ అద్దెకి ఇంటివారు ఇవ్వరు. ఇచ్చినా, దిగినవాళ్ళని ప్రతియేటా వేసంగికి మాత్రం ఖాళీ చేయమనడం బావుండదు. అందుచేత మేడ ఇంటిని తలుపులుమూసి తాళాలు బిగించి ఉంచేరు. గెస్ట్ హౌసునిమాత్రం అద్దెకిచ్చేరు.

ఇల్లు చిన్నది కాబట్టి, ఊరవతల ఉంది కాబట్టి ఇంటివారా గెస్ట్ హౌసుని తక్కువద్దెకి ఇచ్చేరు. ఇల్లు చిన్నదైనప్పటికీ, ఊరికి దూరంగా ఉన్నప్పటికీ, అద్దె తక్కువ కాబట్టి అందులో ప్రవేశించేరు అవతారంగారు.

అవతారంగారి గురించి "మీ నాన్నగారికి ఎక్కడమ్మా పని" అని ఎవరైనా అడిగేరంటే "బ్యాంకీలో" అని టక్కున చెప్పగల కమల, "బ్యాంకులో ఏం పని? ఎన్నాళ్ళ సర్వీసు? జీతం ఎంతిస్తారు?" ఇటువంటి ప్రశ్నలు వేస్తేమాత్రం సరిగా సమాధానం చెప్పలేదు. అవతారంగారి ఆర్జన ఇంటికి ఎంతమట్టుకు ఆధారంగా ఉండో, ఆ ఆర్జన ఇంటికి చాల్తుందో చాలదో అనే విషయాల గురించి కమలెప్పుడూ ఆలోచించనేలేదు. తన స్కూలేమిటో, తన చదువేమిటో, అంతే.

కిందటేడు ఏప్రెల్లో, కమల మూడో ఫారం పరీక్ష రాసి పాసయిన రోజుల్లో ఆమెకి పన్నెండోయేడు దాటింది. ఆమె ఆ వెంటనే ఈ యింట్లోకివచ్చి పడింది. అంతటితో.

"స్కూలు ఇక్కడికి చాలాదూరం, అవునా? మరి ఒక్కర్తివీ అంతదూరం నడిచి ఎలా వెళ్తావో నువ్వే చెప్పు. వెళ్ళలేవు కద. ఒప్పుకుంటావా? ఒప్పుకోవూ...అలా అంటావు. అంతే...మరి థర్డుఫారం పాసయేవు. అలాగా ఇలాగా కాకుండా ఫస్టుగా పాసయేవు. ఏం? చాల్దూ?! అల్లవాళ్ళ సీతాలక్ష్మిని చూడు, ఎమ్మే పాసయిందా!? పాసయింది. పాసవుతేమాత్రం పెళ్లి చేసుకోకతప్పిందా?...అందుచేత...ఆడపిల్లకి...పెళ్ళి—పెళ్ళి—అదీ ముఖ్యం. తెలిసిందా?" అంటూ కొన్ని కారణాలు చెప్పి కమలని స్కూల్కి పంపించడం మాన్పించివేసేడు కమల తండ్రి.

అవి అసలు కారణాలుకావనీ, వట్టి సాకులుమాత్రమేననీ అసలు కారణం వేరే ఉందనీ ఆరోజే తెలిసింది కమలకి. తండ్రిని ఆఫీసుకి వెళ్లనిచ్చి తల్లిదగ్గర మారాం చేసిచేసి ఏడవగా, విసిగిపోయి కేకలువేసింది శేషమ్మగారు.

"మీ అన్నదమ్ములూ అక్కచెల్లెళ్ళూ పదిమందికీ ఎస్సెలూ ఎమ్మేలూ చెప్పించడానికి మీ నాన్న లక్షాధికారనుకున్నావా, కోటీశ్వర్లనుకున్నావా? లేక, దులుపుతే రాల్డానికి పెరట్లో రూపాయల చెట్లున్నాయనుకున్నావా? దయచేసి, ఏడుపు కట్టిపెట్టు. తెలిసిందా! ఎండెక్కింది. ఆ పచ్చికర్రలు కాస్తా ఎండలో పడేసి పెట్టు" అని కేకలేసిన కమలతల్లి విసవిస వెళ్లింది వంటదగ్గరకి.

అందుమీదట కళ్ళు తుడిచేసుకొంది కమలబాల.

అప్పట్నించీ, ఎవరూ చూడకుండా కళ్లు తుడిచేసుకోడం అలవాటు చేసుకొంది కమలబాల.

ఆరోజున, కోపంగా ఉండడంచేత అవతారంగారి భార్య తన సంతానంయొక్క సంఖ్య ఎక్కువ చేసుకుంటే గాని, నిజంగా లేరావిడకి పదిమంది పిల్లలు.

కమల పుట్టిన పదేళ్ళనాటికి అవతారంగారికి, కడసారిది విమల కలిగింది. ఈమధ్యకాలంలో ఉద్భవించినవాళ్లు వరసగా నలుగురు. మొదటివాడు, సీతారాముడు. రెండోవాడు రాధాకృష్ణుడు. మూడోవాడు పార్వతీప్రసాదుడు. నాలుగోవాడు గంగాధరుడు. నలుగురూ రావులే. నలుగుర్నీ ఇంట్లో పిల్చే పిలుపు!

"ఒరే సీతా, ఒరేయ్ రాధా! ఏఁవఁరా గంగా, పార్వతీ! ఎంతసేపయింది ఒడ్డించేసి. ఇంకా అక్కడే కూర్చున్నారూ? ఎక్కడ దాపరించేరో ఏఁవిఁటో ఆ మొక్కలు. వస్తున్నాం మీ అక్కకి మతిపోతే మీకూ మతులు పోతున్నాయ్రా?! రండి వేగిరంరండి" అదీ సాధారణంగా శేషమ్మగారు వేసే కేక.

కొత్త ఇంటికి రాగానే అవతారంగారి భార్య పెరట్లో ధనియాలు చల్లింది. కాకరపాదు పెట్టింది. దొండబద్ద నాటింది. తరువాత, తోటలో ఓ రోజున కమల అటూ ఇటూ తిరిగి చప్పున తల్లి దగ్గరకి పరుగెత్తుకొచ్చి,

"అమ్మా అమ్మా, అల్లక్కడ కొత్తిమీర మొక్కలు ఎన్నున్నాయనుకున్నావ్! ఎన్నో ఉన్నాయే" అంది.

"ఎక్కడే?"

"అక్కడా, ఎరువుకుప్పదగ్గిర"

"ఎరువుకుప్పదగ్గిర, అవా?! అవి బంతిమొక్కలే బ్రాజ మానవా"

"బంతిమొక్కలా?!"

"అవునే."

"బంతిపువ్వులు పూస్తాయా?!"

"బంతిమొక్కలకి బంతి పువ్వులు పుయ్యకపోతే పొట్ల కాయలు కాస్తాయనుకున్నావుటే. బావుందమ్మా బావుంది. చదవేస్తే ఉన్న మతి కూడా పోయిందిట" అంది శేషమ్మగారు.

ఆరోజునుంచే కమలకి మతిమారడం జరిగింది.

ఆరోజే ఆవెంటనే పువ్వులతోట వేసేదామనుకోలేదు కమల. కాని, మసిబొగ్గుల్లో మాణిక్యం కనిపిస్తే దాన్ని వేరే తీసేసి దానికి తగిన ఏర్పాట్లు దానికి చేసినట్టుగా, ఎరువుకుప్పనుంచి బంతి మొక్కల్ని వేరుచేయాలని కమలకి కలిగిన ఆలోచన "పూలతోట"కి దారితీసింది. తిరువాత ఆ ఎరువునే ఆ కమలే మోసుకొచ్చి ఆ మొక్కలకే వేయడం జరిగిందనుకోండి. కాని అది వేరే సంగతి. ముందు, ఆ మొక్కల్ని కొన్ని తీసుకొచ్చి పెరట్లో పాతింది కమల.

ఆ మొక్కల్ని అక్కణ్ణించి తీసుకురావడానిగ్గాని, వాటిని పెరట్లో పాతడానిగ్గాని ఇంత చిన్న పిసరైనా సాయం చెయ్యని పెద తమ్ముడు—సీతగాడు—"అక్కయ్యా, అవన్నీ పెరట్లో వేస్తున్నావా? ముందువేపు వేస్తే పోగ్గా ఉండదుటే: పువ్వులు పూసినప్పుడు అంతా సమ్మెత్తిపోరూ?!" అని చెప్పి మొక్కల్ని ఇంటిముందు నాటమని సలహా ఇచ్చేడు. అది బావుందని ఆ సలహా పాటించింది కమల. అక్కయ్యా, లైనుగా వేస్తే బావుంటుందికదే" అన్నాడు రాధ. అలాగే చేసింది కమల. "అక్కా అక్కా, అంత దగ్గిరగా పాతే, మన గదిలో పాముల్లాగ ఇరుగ్గా ఉంటుందే. కొంచెం దూరంగా పాద్దూ" అన్నాడు పార్వతి. "నువ్వేం సలహాలేం చెప్పక్కర్లేదు. చాతనైతే సాయం చెయ్యి. లేకపోతే నోరుమూసు క్కూచో" అనేసినప్పటికే పార్వతిగాడి సలహాప్రకారం మొక్కల్ని దూర దూరంగానే నాటింది కమల. గంగగాడు సలహాలేవీ ఇవ్వకుండా, చిన్న చెంబులో నీళ్ళు పట్టుకొచ్చి ఇచ్చేడు. విమల సలహాలూ ఇవ్వలేదు, ఊరికే కూర్చోనూ లేదు; అటూఇటూ తిరిగి, మొక్కల్ని కొన్ని నాటబోయి, కొన్ని తొక్కేసి, అందరి కాళ్లల్లోనూ అడ్డంగా పడి, కమలచేత చీవాట్లు తిని, సీతచేత ఓదార్చబడి, అమ్మ దగ్గరకి తీసుకుపోబడింది.

ఆఖరికి, ఆ సాయంకాలానికి, అంతా కలిసి ఆరు వరసల్లో ముప్పై బంతిమొక్కలు నాటేరు.

నాటిననాటి ఆ సాయంత్రం ముప్పయి మొక్కలూ కూడా సొమ్మసిల్లిపోయి తలలు వేళ్ళాడవేసేసేయి.

ఆ రాత్రి ఆకాశంలో చంద్రుడు లేడు. ఎక్కడా మేఘాలూ లేవు. చుక్కలున్నాయి కాని వాటివైపు చూడ్డంలేదు కమల. బుడ్డిదీపం చేతపట్టుకొని, మడిదగ్గర కూర్చొని, బుడ్డిదీపపు గుడ్డివెలుగులో చుక్కల్లాటి కళ్ళతో మొక్కల్ని ఒక్కొక్క ఒక్కొక్క చూసింది.

మొక్కలు బతకవేమోననే శంకచేత ఆ రాత్రి అవతారాన్నీ శేషమ్మనీ బతకనిచ్చింది కాదు కమల.

"బతుకుతాయా, బతకవా?" అదే ప్రశ్న.

"బతుకుతే బతుకుతాయి. లేకపోతే పోతాయి. మధ్య నన్ను మాత్రం చంపక కళ్లు మూసుకు పడుకో" అని అటు తిరిగి పడుక్కుంది శేషమ్మగారు.

ఆ రాత్రి తనకి ఎప్పుడు నిద్రపట్టిందో అన్న సంగతీ కమలకి తెలీదు. ఆ రాత్రి ఎక్కణ్ణించో వచ్చిన మేఘాలు ఎంతగానో వర్షించి వెళ్లిపోయాయన్న సంగతీ ఆ రాత్రి కమలకి తెలీదు.

మర్నాడు సూర్యుడు లేచిన కొంచెంసేపటికి నిద్రలేచిన కమల బాల, కళ్లు నులుముకొంటూనే ఇంటిముందుకి వెళ్లి, చూసి, కెవ్వున కేక వేసి మడిదగ్గరకి పరిగెట్టింది.

తల్లికి తెలుస్తుంది; తండ్రికీ తెలుస్తుంది; భగవంతుడికి తెలిసే ఉంటుంది; ప్రాణాన్నీ జీవితాన్నీ పెంచి పోషించేవారందరికీ తెలిసితీరాలి, ఆ ఉదయం తలెత్తి నిల్చున్న చిన్నఎత్తు బంతి మొక్కలు ఓ పదమూడేళ్ళ ఆడపిల్లకి కలిగించిన సంతోష, సంభ్రమ, ఆశ్చర్య, ఆనంద, ఉద్వేగాలు ఎటువంటివో ఏమిటో.

ఇటు ఈ మొక్క దగ్గర నిల్చుంది కమల. అటు ఆ మొక్క దగ్గరకి పరిగెట్టింది కమల. ఇదే కమల ఈ మొక్కా అయింది. ఇదేకమల ఆ మొక్కా అయింది. నిన్నటి రాత్రి నీటిమబ్బూ ఈ కమలే. నిన్న రాత్రి వానజల్లూ ఈ కమలే. ఆ కమలే ఈ ఉదయం సూర్యరశ్మిగా మెరుస్తోంది. అదే కమల ఈ ఉదయం చల్లగాలిగా వీస్తోంది.

అది, అంతటిదీ, ఆ ఉత్సాహమే కమలని మరోకమలగా చేసింది.

మొక్కల్ని పెంచడమే ముఖ్యమైన పనయిపోయి కూర్చుంది కమలకి. కాని ఆ పెంచే అధికారం, అవకాశం కమలొక్కర్తె గుత్తకి పుచ్చుకోలేదు. అందులో మిగతావాళ్ళక్కూడా ఉన్నాయి వేర్లు. గంగగాడు చిన్న చెంబుతో పట్టుకెళ్లి ఆ మొక్కలకి అదే పనిగా నీళ్ళుపోస్తూండడమే వాడిపని. ఇంటివారి తోటమాలీ దగ్గిరకి పోయి, బొరిగా తొల్లికా తెచ్చిఇచ్చి, ఇచ్చితెచ్చే పని పార్వతిగాడిది. ఎరువుమోసుకొచ్చి మొక్కలకి పొయ్యడం అనేది రాధగాడి పనుల్లో ఒకటి. రెండుపూట్లావచ్చి మొక్కల్ని తనిఖీచేసే అధికారి సీతగాడు. అప్పటప్పట, అవసరం వెంబడిని వచ్చి సైంటిస్టు సలహాలిచ్చే డ్యూటీ ఇంటివారి తోటమాలిది. తెలిసీ తెలియని సలహాలిచ్చే పని మొక్కల్ని పెంచడంలో పెద్దబాలశిక్ష చదువుతున్న అవతారం గారిది. అవతారంగారు సాయంకాలం ఆఫీసునుంచి వచ్చేక

మొక్కలదగ్గర వాలుకుర్చీ వేసుకొని న్యూస్ పేపరు చదువుకొనేప్పుడు పక్కన రాతిమీద కూర్చొని ఏదో కుడుతూ కుట్టకపోతూ కబుర్లుచెప్తూ, మధ్యమధ్య మొక్కల్నీ పిల్లల్నీ మెచ్చుకు గొప్పపడ్డం శేషమ్మగారి పని.

ఓ రోజు పొద్దున్నే.

“అక్కయ్యా! మొగ్గమొగ్గ!” అని కేకేసేడు పార్వతి.

ఆ దివసం ఓ ఘడియసేపు వెర్రెత్తినట్టుగా తిరిగింది కమలబాల. ఆ రోజున గంగగాడు మొక్కలకి కుమ్మరించిన నీళ్లు ఇన్నీ అన్నీ కావు.

దాదాపు అన్ని మొక్కలూ మొగ్గతొడిగేయి.

అందుమీదట ఏ మొక్క ముందుపూస్తుందనే ప్రశ్న వచ్చింది. మొదటివరుసలోదా, మూడోవరసలోదా, అదా ఇదా అని తర్జన భర్జన జరుగుతూండగానే అన్నిటిలోకీ పాటిమొక్కకి

ఒక పువ్వు కొంత విడింది.

బంగారమే అంతగా పండింది.

అప్పట్లో కమలకే కాదు, పిల్లలందరికీ వెర్రులెత్తేయి. అవతారంగారుకూడా సంతోషం ప్రకటించకుండా ఉండలేక పోయారు. శేషమ్మగారుకూడా కొంత చిన్నదయింది. విమల పెద్దగా కేకలేసి గంతులువేసింది. పువ్వు బాగా విడ్డాక “విమలా, పువ్వు ముట్టుకుంటే నాన్నతో చెప్పి తన్నిస్తా. ముట్టుకోకేం” అని కమల విమలని హెచ్చరించడంతో పువ్వులెవ్వరూ తెంపరాదనే రూలుకి పునాది ఏర్పడిందని చెప్పవచ్చు.

పూసిన ఒక్క పువ్వూ కోసేడమేనా? మరోటి కూడా బాగా విడ్డాక కోయొచ్చు అని ఆదిలో అనుకున్నారు. తరువాత ప్రతి మొక్కకీ అధమం ఒక పువ్వయినా బాగా విడితేగాని ఏ పువ్వూ తెంపరాదనుకున్నారు. అయితే అన్నీ బాగా పూసేయిగాని మూడోవరుసలో మధ్యమొక్కమాత్రం మంకు పట్టు పట్టినట్టుగా ఎంతకీ మొగ్గయినా తొడిగిందికాదు. చివరకి దానంతట దానికే తిక్కతిరిగి మొగ్గతొడిగింది. నాలుగు పువ్వులు విడ్డాయి.

అప్పుడు విమలని పాటిమొక్కదో పువ్వు తెంపుకోనిచ్చింది కమల. తెంపుకోనివ్వడం ఏమిటి? తనే తెంపిఇచ్చింది. తెంపిందే కాని తెగవిచారించింది.

ఆ వేళ రాత్రి గంగగాడు మొక్కల పక్కన గొంతు కూర్చున్నాడు. నడుంమీద చేతులు వేసుకొని పక్కనే కమల నిల్చొని మొక్కలవైపు చూస్తోంది. అప్పుడు గంగగాడు “అక్కయ్యా! మేక తినేస్తే మొక్క లేదుస్తాయని చెప్పేవు కదా ఆవేళా. మరి వాళ్ళ నువ్వెందుకే పువ్వు తెంపేసేవూ?” అని అక్కని అడిగేడు.

అక్క జవాబు చెప్పలేదు. పాటిమొక్కవైపు నిదానంగా చూస్తోంది.

పైన చంద్రుడు ఆకాశంలో విచ్చలవిడిగా తిరుగుతూన్నట్టుగా ఉన్నాడు. చంద్రకాంతులు బంతిపువ్వుల్లోకి ఇంకిపోతున్నాయి; బంతిపువ్వులమీంచి జారిపోతున్నాయి. ఇంట్లోంచి రాధగాడి నవ్వు వినిపిస్తోంది. పాటిమొక్కది పువ్వుపోయిన మొండి రెమ్మ మాత్రం చందమామవైపు దీనంగా చూసింది. ఆ కొమ్మవైపు జాలిగా చూసింది కమల.

“ఒరే గంగా, మరింకెప్పుడూ తెంపొద్దురా” అంది కమల ఉన్నట్టుండి పెద్ద నిశ్చయానికి పూర్తిగా వచ్చేసి.

అది కిందటేడు జరిగిన విషయం.

నెలలు నడిచేయి. సంవత్సరం మారింది. కిందటేడు తీసి దాచిన విత్తనాలు మొలకలెత్తేయి. ఈసారి స్వయం అవతారంగారే నడుంకట్టి రెండు ఇళ్ళకీ మధ్యగా పెద్ద మడి తయారుచేసేరు. అందులోకి బంతిమొక్కల్ని మార్చి నాటేరు. విధి విరామం లేకుండా నీళ్లు పొయ్యడానికి గంగా పార్వతీ ఉండనేఉన్నారు. ఎరువు మొయ్యడంలో సీతగాడు కూడా చిన్నసాయం చేసేడు. మొక్కలు ఎదిగేయి. మొగ్గ తొడిగేయి. ముచ్చటగా పూసేయి.

“పువ్వు లెవ్వరూ తెంపరాదు.”

అది నిరుటి రూలే. కొత్తదేంకాదు. రూల్ని ఖచ్చితంగానే ఎన్‌ఫోర్సు చేస్తూ వచ్చింది కమల. పువ్వులు తెంపాలన్నా విమల తెంపాలి. కాకపోతే శేషమ్మగారు తెంపాలి. విమలని అదుపులో ఉంచడం అట్టే కష్టంకాదు. శేషమ్మగారి పూజకి తోట్లో ఎర్రగన్నేరు పువ్వులు ఉండనే ఉన్నాయి.

మొక్కలకి సంరక్షణ ఘట్టిగా ఉంది. మొక్కలన్నీ బాగాలేచేయి బలంగా లేచేయి. కొల్లగాపూసిన పువ్వుల్లో ఒక్క రేకైనా ఎవర్నీ తెంపనివ్వదు కమల. ఇంటిముందు ఆ రవ్వంత మేరా పచ్చగా ఉంది. నందనవనంలో ఓ చెక్కలా ఉంది. తను ఏర్పచుకున్న ఆ అందాన్ని చూస్తూ అక్కడ ఆ రాతిమీద కూర్చున్నప్పుడు ఎన్నో విషయాలు మరిచేది కమలబాల. ఆ విషయాలు మర్చిపోడానికే అక్కడ కూర్చొనేది కమలబాల. దూరంలో ఉన్న స్కూలూ; బడిమీద, ఎండలో మెరిసే కంచుగంటా; పదిగంటలకి కొన్ని వందల కంఠాలు పలికే ప్రార్థనపాటా; క్లాసురూంలో నల్లబోర్డుపైనుంచి, వెల్లవేసిన గోడమీంచి మోహనదాస్ కరమ్‌చంద్ గాంధీ అనే ముసలాయన చూసే చల్ల చూపూ; క్లాసులో అందర్నీ నవ్విద్దామని తాపత్రయపడే సరస్వతి ఎప్పుడూ నవ్వే కలకలనవ్వూ; తనకీ సావిత్రికీ తెలుగులో ఫస్టుమార్కుల పోటీ; ప్రస్తుతం ఇంట్లో కర్రపెట్టెలో ఏడ్చే సబ్బుపెట్టెలో ఆరోజుల్లో కలకల్లాడుతూ కులికే సుద్దముక్కలూ, రంగు పెన్సిల్లూన్నా, రిబ్బను ముక్కలూ; మూడోఫారానికి ఇంగ్లీషూ, నాలుగోఫారానికి దేశచరిత్రా చెప్పే సరోజినమ్మగారు క్లాసులో అడుగుపెట్టీపెట్టడంలో వేసే కమ్మని అత్తరువాసనా; కబుర్లుచెప్పే సైన్సు టీచర్‌గారి సన్నటికంఠం; తెలుగుపద్యాలూ; ఇంగ్లీషు స్పెల్లింగూన్నా; లెక్కలహైప్పూన్నా, అన్నిటిగురించీ మర్చిపోయేది కమలబాల. చిక్కని ఆకుపచ్చటి ఆకులూ, చక్కని బంగారురేకుల పువ్వులూ. వీటిచాటున ఎక్కడో ఉండిపోతాయి ఆ స్కూలూ, ఆ రోజులూ అన్నీ కూడా.

అలా ఓరోజున ఆ మొక్కలదగ్గర ఉదయం హాయిగా కూర్చున్నప్పుడే వచ్చేడు బక్కభగవాన్లు.

ప్రతినెలా జీతం అందిననాటిరాత్రి, పడుక్కునేముందు, తల కింద తలగడా సరిచేసుకొంటూ "తెల్లారే సరికల్లా తయారవుతావురా బక్కా ముండాకొడుకా" అని ఓసారి అనుకోకుండా పడుకోరు అవతారంగారు. సరిగ్గా అలాగే మర్నాడు పొద్దుటే ఏదో గంట కొట్టే సరికల్లా "అయ్యా అవతారంగారూ" అని కేకేస్తూ అద్దె వసూలు చెయ్యడానికి వస్తాడు బక్క భగవాన్లు, ఆ కంఠానికి పది జీరలు. పది అవతారాల్ని ఉద్దేశించి పిల్చేడా అనిపిస్తుంది.

ఇంటివారి ఇల్లు, ఇంటివారితోట, ఇంటివారి ఇక్కడి వ్యవహారాలన్నీ చూసేఉద్యోగం బక్క భగవాన్లుది. ఆరోజున అద్దె పుచ్చుకున్నాక "ఇంటివాళ్లు క్రిస్‌మస్‌కి వస్తున్నారండోయ్"అని చెప్పేసి నవ్వుకొంటూ చెక్కాపోయేడు. ఇంటివాళ్ళు పక్కనే ఉన్నట్లయితే అద్దెకున్న వాళ్ళ సంకటాలు ఆగిపోతాయని భగవాన్లుగారి అభిప్రాయం.

వేసంగికే రావడం ఇంటివారి అలవాటు ఇప్పుడెందుకొస్తున్నారో అనుకున్నారంతా. భగవాన్లు కూడా ఏ మాటా తెలీదుట.

ఇంటివారంటే అంతఇష్టం లేదు కమలకి. ఇంటాయన ఎటువంటివాడో తెలీదు. అతనెప్పుడూ చిన్నింటివైపుకి రాడు. ఇంటావిడ మంచిమనిషిలాగే కనిపిస్తుంది. ఇంటివారి పెద్దకూతురు అత్తవారింట్లో పట్నంలో ఉంటుంది. ఆమెని ఎరుగదు కమల. రెండో కూతురు పదహారేళ్ళ వయసుదే అయినప్పటికీ పాతికేళ్ళ మనిషిలా ఉంటుంది. తనకి పదేళ్లే ఉన్నట్టు ప్రవర్తిస్తుంది. ఆ అమ్మాయి కిందనుంటే పంటలుండవు. మీదనుంటే వర్షాలుండవు. మూడో అమ్మాయి నెమ్మదిగానే ఉంటుంది. పదేళ్లది ఆ పిల్లని "రెండు జడ లమ్మాయి" అంటారు అవతారంగారింట్లో అంతా.

నిన్న మధ్యాహ్నం పన్నెండు గంటలకి కారు దిగేరు ఇంటివారు. అందరికంటే ముందు ఆఖరమ్మాయి కార్లోంచి బైటికి బంతిలా గెంతి ఇంట్లోకి వెళ్ళింది. ఆ పిల్ల వెనక ఇంటాయన దిగేరు. ఆయనది బట్టతల. మనిషి సన్నగా ఎర్రగా ఉన్నాడు. ఫ్లానల్స్‌లో ఉన్నాడు. ఆయన భార్య కార్లోంచి నెమ్మదిగా దిగింది. నిండుగా ఎత్తుగా ఉంది. బ్లడ్‌రెడ్ సారీ కట్టుకొంది. చాయ మేలిమి బంగారంలా ఉంది. వారి రెండో అమ్మాయి కార్లోంచి దిగలేదు. ఆమెని నెమ్మదిగా దింపేరు. ఆమె కట్టుకున్న సారీమీద ఓవర్‌కోటు తొడుక్కుంది. పెద్దగా మూలుగుతోంది.

"అమ్మాయిగారికేమొచ్చిందమ్మా" అని భగవాన్లు మిక్కిలి ఆందోళనతోనూ, అతి వినయంగానూ ప్రశ్నించేడు.

అమ్మాయిగారికి 'ఫీవరు'ట.

అందుగురించి బక్క భగవాన్లు ఇసుమంతైనా చింతించనట్టే కమలకూడా ఇంత పిసరైనా విచారించలేదు.

కాని—

ఇంటివాళ్ళు ఎందుకొచ్చేరు? ఎన్నాళ్లుంటారు? వాళ్లిక్కడ ఉన్నన్నాళ్ళూ ఆ అమ్మాయికి ఉష్ణం ఉంటుందా ఉండదా? అని రాత్రి ఆలోచిస్తూ పడుక్కుంది కమల.

ఉదయాన్నే లేచింది కమల.

ఉదయం నెమ్మదిగా వెళ్లింది. ఇంటివారి రెండో అమ్మాయిగురించి ఆస్పత్రి నర్సెవరో వచ్చింది. మధ్యాహ్నం ఇంటివారి నౌఖరు శేషమ్మగార్ని బిందె ఒకటి అడిగి పట్టుకు వెళ్లేడు. అంతే. మరేం విశేషాల్లేవు.

మధ్యాహ్నం మూడు గంటలకి మాత్రం—

చిన్న బిందెలో నీళ్లు పట్టుకొని గుమ్మందగ్గరికి వచ్చిన కమల వచ్చీ రావడంతో, ఒక్క కేక వేసి, బిందెని అలానే విడిచేసి పరిగెట్టింది మొక్కలదగ్గరికి.

మేడ ఇంటి డ్రాయింగ్‌రూమ్‌వైపు వరాండాలోకి ఇంటావిడా, చిన్న ఇంటి గుమ్మంలోకి శేషమ్మగారూ ఒక్కసారే వచ్చేరు.

ఇంటివారి ఆఖరమ్మాయి—రెండు జటలు వేసుకున్నది, బ్లూగౌను తొడుక్కున్నది, గాలికొట్టిన బంతిలా ఉన్నది—

"నే కోసుకుంటా. నా యిష్టం. నాక్కావాలి" అని గట్టిగా అరుస్తోంది. ఆమె చేతులు గట్టిగాపట్టుకొని, "వీల్లేదు. కొయ్యొద్దు. మావి" అని కమల కేకలేస్తోంది. ఇద్దరూ పెనగులాడుతున్నారు. మూడు బంతిపువ్వులు నలిగి నేలనిపడ్డాయి.

"ఏం పిల్లా! ఏమిటీ అల్లరి?" అని,

ఇంటావిడ పొడిగానూ గట్టిగానూ కమల్నిమాత్రం ఉద్దేశించి అడిగింది. ఇద్దరమ్మాయిలూ పెనగులాట ఆపేసి, అలానే నిల్చుండిపోయేరు. అంతలోనే శేషమ్మగారొచ్చి కమల పట్టిన పట్టు విడిపించి, కూతురిచెయ్యి పట్టుకు నిల్చుంది.

"లుక్ హియర్ మమీ..." అని ప్రారంభించి చెప్పింది రెండుజట లమ్మాయి.

"నెవర్ మైన్డ్ హార్. యూ టేక్ ఏజ్ మెని ఏజ్ యూ లైక్" అని ఆ అమ్మాయితో చెప్పి,

"ఆ పువ్వులే అంత మహా భాగ్యంటమ్మా! మీ అమ్మాయిలా పిల్లిగా అల్లరి చేస్తోందేమిటి?! కోసుకుంటుంది మా బేబీ, దాన్నేం అనకండి."

అని శేషమ్మగారితో చెప్పి లోనికి వెళిపోయింది ఇంటావిడ. ఆవిడ కోపగించుకున్నట్టు తెలియడంలేదు. "ఇంత స్వల్ప విషయానికి ఎందుకంత అల్లరి? క్వైట్ అన్‌నెసెసరీ" అని ఆవిడ చిరాకు పడ్డట్టుమాత్రం స్పష్టంగా తెలుస్తోంది, ఏదో చెప్తామనుకొంది శేషమ్మగారు. ఏం చెప్దామన్నా ఇంటావిడ లోనికి వెళ్లే వెళిపోయింది.

తల్లి ముఖంలోకి చూసింది కమల. బేబీని వారించడానికి శేషమ్మగారికి ధైర్యంలేదని ఆమె ముఖం చెప్పక చెప్తోంది.

"ఈ తుపాకీ పేలదు."

అని చెప్పడానికి, అసలు, తుపాకీలాంటి మనిషి కానేకాదు శేషమ్మగారు.

ఈలోపున తెంపేసుకొంటోంది ఇంటివారి బేబీ, బంతిపువ్వుల్ని, కావలసినవన్నీ.

నెమ్మదిగా, వెనక్కి తిరిగిచూడకుండా ఇంటివైపుకి నడిచేరు తల్లీకూతుళ్లు. గుమ్మంలో గంగ చెయ్యిపట్టుకు నిల్చున్న విమల రాగాలు పెట్టింది. గంగగాడు రాగాలుపెట్టలేక నిల్చున్నాడు.

బంతిపువ్వులే మహాభాగ్యమా?!

కళ్లు తుడుచుకొంది కమలబాల.

మేడ ఇంటిమీద మేడ అంచు ఎగువకివచ్చిన చందమామ, చక్కనివి, చిన్నచిన్నవి నవ్వులు ఎన్నెన్నో పారేస్తూనే ఉన్నాడు. కాని,

కళ్ళుతుడుచుకొంది కమలబాల.

కళ్ళుతుడుచుకొంటూనే ఉంది కమలబాల.

సంస్కృత ప్రహసనములు

శ్రీ బొమ్మకంటి శ్రీనివాసాచార్యులు

౧.

సంస్కృతప్రహసనాలలో అత్యంతప్రాచీనమైనదీ, అత్యుత్తమమైనదీ బోధాయన కవికృతమైన 'భగవదజ్జుక' ప్రహసనము. ఒక పరివ్రాజకునకు, ఒక వేశ్యకు సంబంధించిన ప్రహసనమిది.

భగవదజ్జుక ప్రహసనములో కథ

పరివ్రాజకు డొకడు తన శిష్యునితో ఒక ఉద్యానవనములో విశ్రమించియుండగా — వసంతసేన అనే ఒక వేశ్య ఇద్దరు పరిచారికలతో అక్కడకు వచ్చును. సమీప నగరానికిపోయి ఎంతకూ తిరిగిరాని తన ప్రియుడు రామిలకుని కొరకామె విరహోత్తయై, అతనిని గొని వచ్చుటకై ఒక పరిచారికను పంపును. ఇంతలో యమదూత ఒకడు సర్పాకృతిలో వచ్చి, అశోకపల్లవాలు త్రుంచుచున్న ఆవేశ్యను కాటువేసి, ఆమె ప్రాణాలు గొనిపోవును. పరివ్రాజకుని శిష్యుడు శాండిల్యు డీదృశ్యము చూచి, జాలిపడినవానివలె నటించి, వేశ్య శవమువద్దకుపోయి రోదింప నారంభించును. అంతట — పరిచారిక శవము నాతనికి నప్పజెప్పి, వేశ్యమాతకా ఉదంతము తెలుపుటకు పోవును. అపమార్గస్థుడైన శిష్యునకు యోగములో నమ్మకము కుదుర్చుటకై పరకాయప్రవేశవిద్యచే పరివ్రాజకు డావేశ్య దేహములో ప్రవేశించును. వేశ్యమాత, రామిలకుడువచ్చి, గణిక దేహములోని పరివ్రాజకుని విపరీతవర్తన, భాషణాదులు చూచి దిగులుపడి, వైద్యునికొరకు చేటిని పంపుదురు. ఒక ధూర్తవైద్యుడు వచ్చి, తనకావ్యాధి కొరుకుడుపడక, సర్పవైద్యుని పిలుచుకొని వత్తునని పోవును. ఇంతలో — యమధర్మరాజు తీసికొని రమ్మన్న వసంతసేన ఈమె కాకపోవుటచే ఈమె ప్రాణము లీమె దేహములో దిగవిడుచుటకై యమభటుడు తిరిగివచ్చును. కాని, ఆ గణిక దేహములో పరివ్రాజకు డుండుటచూచి — తనకు తొందరపని ఉండుటచే — ఆమె ప్రాణాలను చేరువలోనున్న యోగి దేహములో వదలి యమదూత వెళ్లిపోవును. యోగి లేచివచ్చి వసంతసేనవలె మాట్లాడుచుండుట రామిలకాదులకు మరింత దిగ్భ్రాంతి కలిగించును. పిమ్మట సర్పవైద్యుడురాగా — గణికాశరీరస్థుడై ఉన్న పరివ్రాజకుడు అతనిని పరిహసించి, అతనికి వైద్యపరిజ్ఞానము లేమిని రుజువుచేసి పంపును. యమభటుడు తిరిగివచ్చి, ఆ వృషలీ శరీరము వీడుమని యోగిని కోరును. అతడట్లు చేయగా — గణిక ప్రాణాలను యథాస్థానములో ప్రవేశపెట్టి యమభటుడు నిష్క్రమించును. నిజశరీరములో ప్రవేశించిన పరివ్రాజకుడును శిష్యునితో కలసి భిక్షార్థ మరుగును. భగవదజ్జుక ప్రహసనములోని కథ సంగ్రహముగా ఇది.

భగవదజ్జుక ప్రహసన విశిష్టత :

అర్వాచీన ప్రహసనా లనేకము జుగుప్సాకరమైన హాస్యముతోను, నీచ శృంగారముతోను నిండియుండి, ప్రహసనము శిష్టజన సమాదరణీయము కాదని నిరసించుట కవకాశ మిచ్చినవి. కాని, ఉపలబ్ధమైనంతలో ప్రాచీనతమమైన ఈ 'భగవదజ్జుకము' అట్టి దురభిప్రాయాలు తొలగించి, ప్రహసనము కేవలము వినోదదాయకమే కాక, సాంఘిక దురాచార నివారకము, సన్మార్గోపదేశకము, విశ్వశ్రేయస్కరము కూడ ఎట్లు కాగలదో స్పష్టము చేయుచున్నది.

శాండిల్యుని వెర్రిమొర్రి ప్రశ్నలతో ఒకవంక వినోదము కలిగించుచునే, మరొకవంక పరివ్రాజకుని సమాధానాలలో బోధాయన కవి — 'అంతరాత్మ, కర్మాత్మల విభేదము' వంటి అతిగహనములైన ఆధ్యాత్మిక తత్త్వాలను కూడ అత్యంత సుబోధముగా ఉపన్యసించును. పాత్రల విచిత్ర మనస్తత్త్వములవలనను, వేషభాషాదులలోని వక్రతలవలనను కాక, ఈ ప్రహసనములోని హాస్యము ప్రధానముగా ఒక సంఘటన నాధారముగా చేసికొని ప్రవర్తిల్లినది. వేశ్య, పరివ్రాజకుల ఆత్మలు తారుమారైన సంఘటన ప్రహసన మంతటికి కేంద్రమై, అత్యంత హాస్యమధురముగా నిర్వహించబడినది.

భారతదేశములో బౌద్ధమత క్షీణదశ ఆరంభమై, ఆర్షమతము పునరుజ్జీవనము చెందుచున్న కాలమునాటి దీప్రహసనము. నాటి కింకను హిందూ, బౌద్ధమతాల మధ్య పరివర్తనములు ధారాళముగా జరుగుచుండెను. యోగి శిష్యుడు శాండిల్యుడు పెందలకడ భోజనము దొరుకునను ఆశతో బౌద్ధభిక్షువై, వారి ఒంటిపూట భోజనాలతో వేగలేక, తిరిగి హిందూమతములోనికి పల్టీకొట్టినవాడు. ఆనాటి బౌద్ధులలోని దౌర్బల్యాల నన్నింటిని ఈ శాండిల్యునిలో ప్రతిపాదించి, బోధాయన కవి అతి నిపుణముగా ఈప్రహసనములో బౌద్ధమతమును పరిహసించును. క్షేమజములో జనవంచన చేయు కుహనాభిక్షువుల నవహేళనము చేయు ఘట్టముకూడా ఈ ప్రహసనములో అత్యంత మనోజ్ఞముగా చిత్రితమైనది.

ప్రహసన లక్షణము :

వస్తువులోను, సంధి సంధ్యంగాలలోను, లాస్యాంగములు, వృత్తి — మున్నగువాటిలోను ప్రహసనానికి, భాణానికి భేదము లేదు. భాణమువలె ప్రహసనముకూడా ఏకాంకిక; ముఖ, నిర్వహణ సంధులు మాత్రమే నిబద్ధములు కావలెను. అయితే భాణములోవలె ప్రహసనములో ఒకే పాత్రకాక బహుపాత్రలుండును

భాణములో వీరశృంగారములు ప్రధాన రసములయిన, ప్రహసనము హాస్యరస ప్రధానము. దశలాస్యాంగాలతోపాటు, దశహాస్యాంగాలనుకూడా ప్రహసనములో కల్పింపవలెను.

శుద్ధములు, సంకీర్ణములు అని ప్రహసనాలను రెండు వర్గాలుగా భరతముని విభజించెను. ఈ శుద్ధ, సంకీర్ణ ప్రహసన లక్షణముల విషయమై నాడు వ్యాప్తిలో ఉన్న రెండు భిన్నమతాలను అభినవభారతిలో అభినవ గుప్తపాదుడు వివరించెను. మొదటి మతము ననుసరించి—ఒకే వ్యక్తియొక్క దోషభూయిష్ఠ చరిత్రమును పరిహసించునది శుద్ధప్రహసనము; వేశ్యాదులు పలువురి చరిత్రలతో సంకీర్ణమై ఉండునది సంకీర్ణము. రెండవ మతములో—సహజముగా గర్హిత చరితులుకాక, ప్రాకృత జనసంక్రాంతివలన దూష్యమాణతను పొందిన భగవత్తాపసాది స్వభావసద్ధుల చరితము వర్ణించునది శుద్ధప్రహసనము; స్వాభావికముగానే అశిష్టులయిన వేశ్యాదుల చరితమును వర్ణించునది సంకీర్ణము. వేశ్యావృత్తాంతము కూడా అభివర్ణితమైనను, ఈ రెండవ మతము ననుసరించి 'భగవదజ్జుకము' శుద్ధప్రహసనమే యగును. కారణము: ఈ ప్రహసనములోని వేశ్య వసంతసేన 'మృచ్ఛకటికము' లోని వసంతసేనవలె ఏకప్రియానురక్త; కులకాంతా సదృశి.

భరతముని తరువాతి ఆలంకారికులు ధనంజయ, విశ్వనాథ కవిరాజాదులు సంకీర్ణమునే ప్రకీర్ణము, వైకృతము అని తిరిగి రెండుగా విభజించి, ప్రహసనాలు మూడువిధాలని నిర్ణయించినారు. షండ, కంచుకి, తాపసాదుల వికృత వచోవేషములతో కూడినది వైకృతప్రహసనమనీ, వీథి అనే రూపక విశేషముతో సాంకర్యముచెంది, ధూర్తసంకులముగా ఉండు ప్రహసనము సంకీర్ణమని దశరూపక కర్త ధనంజయుని వివరణము. విశ్వనాథకవిరాజు—ఒక్కొక్కప్పుడు సంకీర్ణ ప్రహసనాలలో రెండంకాలు కూడా ఉండవచ్చుననెను. హాస్యార్ణవము, లటకమేళకము, హాస్య చూడామణి—మొదలైనవి ఈవిధముగా రెండంకాలు గల ప్రహసనాలు.

మత్తవిలాసప్రహసనము

భగవదజ్జుకము తరువాత ప్రాచీనతలోను, ఉదాత్తతలోను ముఖ్యముగ పేర్కొనదగినది మత్తవిలాసప్రహసనము. క్రీ. శ. 7 వ శతాబ్ది తొలిపాదమునాటి పల్లవరాజు మహేంద్రవీర విక్రమవర్మ వ్రాసిన ప్రహసనమిది. ప్రియాసమేతుడై ఒక కాపాలికుడు సురాపానగోష్ఠిలో ఉండగా అతని కపాలమును ఒకకుక్క ఎత్తుకొనిపోయినది. మిథ్యాచారుడైన ఒక శాక్యభిక్షుకుడు దాని నపహరించినట్లనుమానించి, కాపాలికు డాతనితో కయ్యమునకు దిగును. మధ్యవర్తిగా ఇద్దరూ ఒక పాశుపతుని వరింతురు. ఇంతలో—కుక్క దగ్గరనుండి ఆకపాలము నొక ఉన్మత్తుడు లాగికొనగా, అతనివద్దనుండి కాపాలికుడు దానిని తీసికొనుటతో ప్రహసనము ముగియును. శైవమతములోని వివిధశాఖలలో ఆనాడు మిథ్యాచారులు ప్రబలి, ఆమతము నెట్లు కలుషితముచేయుచున్నది ఇందు ప్రధానముగ వర్ణితమైనది.

కాపాలికుడు మోక్షమార్గము నిట్లు నిరూపించును.

"పేయాసురా ప్రియతమాముఖ మీక్షితవ్యమ్
గ్రాహ్యః స్వభావలలితో౽వికృతశ్చ వేషః।
యేనేద మీదృశ మదృశ్యత మోక్షవర్త్మ
దీర్ఘాయురస్తు భగవాన్ స పినాక పాణిః॥"

సురాపానము, ప్రియతమా ముఖ సందర్శనము, స్వభావలలిత, అవికృత వేషధారణము—ఇట్టి అంశాలతో కూడిన మోక్షమార్గమును పినాకపాణి తనకు చూపినాడట! అందుచే ఆ పినాకపాణి "దీర్ఘాయువగు గాక!" అని ఈ ప్రబుద్ధు డాయనను దీవించుచున్నాడు.

ఈ శ్లోకములో 'అనృత' మనే హాస్యాంగము నిబద్ధమైనది. "అనృతంతు భవేద్వాక్య మసభ్య స్తుతిసంభితమ్, తదేవానృత మిత్యాహు రపరే స్వమతస్తుతేః"—అని 'అనృత' లక్షణము. ఇక్కడ సురాపానాదులతో కూడిన తన మతమును మోక్షసాధనముగా వర్ణించి స్తుతించుటచే 'అనృతము.'

హాస్య చూడామణి

మరొక చెప్పకోదగిన ప్రహసనము వత్సరాజ కృతమైన హాస్య చూడామణి. వత్సరాజకవి క్రీ. శ. 12 వ శతాబ్దినాటివాడు. అసభ్య శృంగారముగాని, మొరటు హాస్యముగాని లేక వత్సరాజకవి విశిష్ట కవితాశక్తి నీ ప్రహసనము చాటుచున్నది. దీనిలోని లలితమైన హాస్యమున కొక ఉదాహరణము:

జ్ఞానరాశి అనే కపటసిద్ధుడు కపటకేలి అనే వేశ్యమాత ఇంటిలో దొంగతనము చేసిన దెవరో లెక్కకట్టుచు శిష్యుడు కౌండిన్యునితో ఇట్లనును:

జ్ఞాన: ఈ 'ప'కారము 'క' వర్గములోనిది కదూ?

శిష్య: నేను 'ప' వర్గములోని 'ప'కారమునే ఎరుగుదును స్వామీ!

జ్ఞాన: అయిన—దీని కెన్ని మాత్రలందువు?

శిష్య: అయిదు.

జ్ఞాన: అనుస్వారమున కెన్ని ఉండును?

శిష్య: మీరు వ్రాయగలిగినన్ని.

జ్ఞాన: అట్లయిన—13 మాత్ర లనుకొందము. పదమూడున్ను అయిదు ఇరువది రెండు...

శిష్య: కాదు కాదు—ఇరువది స్వామీ!

(మధ్యలో కపటకేలి కలిపించుకొని) కాదు స్వామీ! పద్దెనిమిది మాత్రమే! సరిగా చూడండి.

జ్ఞాన: (తనలో) అరె—ఈమెకు లెక్కలుకూడా వచ్చునే! ఏదో విధంగా ఇప్పుడీ గండం కాచుకోవాలి.

(ప్రకా) భద్రా! మా గణనా సంప్రదాయము వేరు లెమ్ము!

ఈ విధముగా లలితమైన హాస్యముతోను, సహజ సంభాషణలతోను ఈ ప్రహసనము మనోహరముగా నడచును.

ఇతర సంస్కృత ప్రహసనములు:

జగదీశ్వరకవి 'హాస్యార్ణవము' మరొక ప్రసిద్ధ ప్రహసనము. దామక ప్రహసనము, నాటనాట ప్రహసనము మొదలైనవి— పూర్తిగా లక్షణానురోధులు కానివికూడా కొన్ని కొన్ని ఉన్నవి. ఇక—లటకమేళకాదులు కేవల వినోదన దృష్టితో రచితములైన ప్రహసనాలు. వేశ్యలు, ఆ వేశ్యలకొరకు విటుల తగవులాటలు, సురాపానము, జూదము మొదలైన అంశాలతో ఇవి నిండి ఉన్నవి. కాళిదాసుని కంటగట్టబడిన లంబోదర ప్రహసనమువంటివి మరింతబండబూతులకు, అశ్లీల శృంగారమునకు నిలయాలుగా ఉన్నవి. మొత్తముమీద సంస్కృతప్రహసనాలలో వివిధ కపట మతాచార్యులను పరిహసించుట ఎక్కువగా కనిపించును.

షడ్విధహాసములు

ప్రహసనానికి ప్రధానరసమైన హాస్యము రెండువిధములు— ఆత్మస్థము, పరస్థము అని స్వయముగ తానే నవ్వినచో ఆత్మస్థము; పరుని నవ్వించినచో పరస్థము. నవ్వు ఆరువిధములు: 1. స్మితము, 2. హసితము, 3. విహసితము, 4. ఉపహసితము, 5. అపహసితము 6. అతిహసితము—అని. దంతములు పైకికనిపించకుండ కన్నులలోను,కపోలములలోను వికాస మేర్పడునవ్వు స్మితము.కొంచెముగా దంతములు పైకి కనవచ్చునవ్వు హసితము. మధురమైన రవముతో కిలకిల నవ్వినచో విహసితము. తల వణకించుచు నవ్వెడి నవ్వు ఉపహసితము. కళ్ళవెంట నీరు వచ్చునట్టి నవ్వు అపహసితము. క్రిందబడి దొర్లుచు పెద్దపెట్టున నవ్వెడి నవ్వు అతిహసితము. ఈ ఆరువిధాల నవ్వులోను స్మిత, హసితములు ఉత్తమ ప్రకృతికి, విహసిత, ఉపహసితములు మధ్యమ ప్రకృతికి, అపహసిత అతిహసితములు అధమ ప్రకృతికి యోగ్యములయినవి.

తెలుగులో ప్రహసనములు:

నాకు తెలిసినంతవరకు భగవదజ్జుకము, మత్తవిలాసము మాత్రము కీ. శే. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారిచే ఆంధ్రీకృతము లయినవి. కాని, ప్రాచీన సంస్కృత సంప్రదాయానుగుణముగా తెలుగులో స్వతంత్ర ప్రహసనాలు వెలసినట్లు తోచదు. అలంకారిక లక్షణ లక్షితములు కాకపోయినను, హాస్యరస ప్రధానములు, సాంఘిక దురాచార విమర్శకములు అగు ప్రహసనాలనేకములు— కీ. శే. కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు వ్రాసినవి— ఉన్నవి. సంఘసేవాదీక్షితులైన పంతులుగారి చేతిలో ప్రహసన మొక బలవదాయుధమయినది. వ్యక్తుల దౌర్బల్యాలను, మనోవక్రతలను బృహత్కరించి చూపుటవలననే కాక, సన్నివేశ రచనా చమత్కారము ద్వారా కూడ పంతులుగారు హాస్యము సాధించినారు. 'విచిత్రవివాహ ప్రహసనము' నిందుకు నిదర్శనముగా పేర్కొనవచ్చును. అసహాయశూర ప్రహసనము, అపూర్వ బ్రహ్మచర్య ప్రహసనము, మహామహోపాధ్యాయ ప్రహసనము, బలాత్కార గానవినోద ప్రహసనము—ఈ విధముగా ఈయన తన ప్రహసనాలకు అర్థవంతముగా నామకరణము చేసినారు. ఈ ప్రహసనాలలో వచ్చే దృఢవ్రతుడు, దండశాసనుడు, సాహస వర్మ, తిమ్మయ్య, సంగీతరావు మున్నగు వ్యక్తులుకూడా అన్వర్థ నామధేయులు.

కీ. శే. గురజాడ అప్పారాయ కవి వ్రాసిన కన్యాశుల్కము, కొండుభట్టీయము కూడా ఆలంకారిక లక్షణాలకు సరిపడకపోయినను,—ప్రహసన ప్రధానలక్షణమగు హాస్యప్రాధాన్య ముండుటచే —ప్రహసన శ్రేణిలోనే చేరును. గురజాడ కవి హాస్యము విశిష్టమైనది. అతిశయోక్తి లేకుండ సాధారణముగ హాస్యమును సాధించుట దుష్కరము. కాని, గురజాడకవి స్వభావోక్తిలోనే వినోదకము, ఉపదేశకముకూడ అగు ఉత్తమహాస్యము సాధించినాడు. శ్రీ భమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారు 'అప్పుడు,' 'ఇప్పుడు,' 'ఎప్పుడు,' 'రెండురెళ్లు నాలుగు' మున్నగు సంపుటాలలో ప్రచురించిన రూపకాలుకూడా ప్రహసన పద వాచ్యములే అగును. కాని, ఇవి పూర్తిగా పాశ్చాత్య సంప్రదాయానుగుణములు. చాలా భాగ మిందు ఫ్రెంచి నాటకకవి మొలియర్ రచనల కనువాదములో, అనుసరణములో! ఇవి పూర్తిగా అతిశయోక్తి ప్రచురములు. "ఒసేవ్, పెళ్ళాం! నువ్వు కొంచెం జోరు తగ్గాలి!'— వంటి అసహజ సంభాషణలు వీటిలో ఎక్కువగా కనిపించును.

ఉపసంహారము:

ఎన్ని చెప్పినను—హాస్యము శృంగార, కరుణములవలె ప్రగాఢమైన రసముకాదు. అందుచే అట్టి హాస్య మంగిగాగల ప్రహసనము సద్యః పర నిర్వృతి కరమైన ఉత్తమ సాహిత్య విభాగము కాజాలదు. అయినను - అభ్యుదయమార్గములో మాత్రము ప్రహసనమంతటి ఉత్తమ సాధనము మరొకటి లేదు. సాంఘిక, రాజకీయాది రంగాలలోని దురాచారాలను పరిహసించి, ప్రజలకు స్వస్వరూపజ్ఞానము కలిగించుటలో అత్యంత శక్తిమంతమైన ప్రహసనము నేటిసాహితీపరుల కవశ్య సమాదరణీయము.

భగవదజ్జుక, మత్తవిలాసాది ప్రాచీన సంస్కృత ప్రహసనాలలోని శిల్పసంప్రదాయాదులను లెస్సగా అవగత మొనర్చుకొని, ప్రస్తుత కాలానుగుణముగా ప్రహసనమును పునరుద్ధరించినచో—ఈనాడు భారతదేశములో పరివ్యాప్తమైయున్న అసత్య వాతావరణమును నిర్మూలించి, ఆధునికరచయితలు భారతీయులను కాలోన్ముఖులను చేయగలుగుదురనుట నిస్సంశయము!

ఆతడు

శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి

అతఁ డుగ్రతపః కృశీభూతుఁ డాతఁ
డున్నత శరీరయష్టి సంపన్నుఁ డాతఁ
డాత్మసందర్శ నోజ్జ్వల దక్షియుగళుఁ
డాతఁ డార్షమహస్సున కానవాలు

అతఁడు నేర్వనివిద్య లేదతని కగ్గ
పడని భావయు లేదు ప్రాక్పశ్చిమ ప్ర
పంచ సంస్కృతి పుక్కిటఁబట్టె నతఁడు
నిఖిల మానవతా ప్రతినిధి యతండు

దుర్భరావేశమునఁ దప్పుద్రోవఁ బట్టు
దేశభక్తిని గాంధేయదిశకు మలఁచి
సత్యసంసక్తమై నహింసాప్రవృత్తి
నై గరిష్ఠితఁ గను కర్మయోగి యతఁడు

జగతి యింద్రియసుఖ లాలసతకు లోఁగి
కామ్యకర్మానుగతికమై కదలువేళ
నిత్య నిరవద్య నిగ్రహనిష్ఠ కండ
దండమై నిల్చు నూర్ధ్వరేతస్కుఁ డతఁడు

పరమగుహ్యమ్ము గీతా నిబంధితమ్ము
బ్రహ్మవిద్యను బసులకాపరికి సైత
మెఱుకపడునట్లుగా నింత లింత లైన
కథలుగాఁ బ్రవచించిన బుధుఁ డతండు

వ్యక్తిసత్యాగ్రహ ప్రధానాంగణమున
నిలువఁజాలిన మొదటిసైనికుఁడుగా మ
హాత్ము నుల్లమ్ము లోఁగొన్న యనఘుఁ డతఁడు
వీరులకు వింతగొల్పిన వీరుఁ డతఁడు

ఒక మహాశాస్త్రమర్యాద నొంది వెల[illegible]
నతఁడు చేపట్టినంతన యలఁతికదురు
ఒక మహావేదబుక్కు వానికిఁ గరంగి
చల్లచల్లని దేశిమై వెల్లివిరిసె

కుత్తుకలు గోసి నెత్తురుకూడు గాదు
తృష్ణలను ద్రుంచి యమృత మందించు నతఁడు
విప్లవము కాదు వానిది విశ్వశాంతి
కాదరువుగా నెసంగు సర్వోదయంబు

జనచయమ్ములు దేవతాగణము లయ్యె
దాత లెల్లరు హోతలై తరలివచ్చి
రుభయతారక మగుశాంతి యురలి పొరలె
నతఁడు భూదానయజ్ఞ దీక్షితుఁడు కాఁగ

కలిమినిచ్చిరి ముక్కారు పొలమునిచ్చి
రొడలివిచ్చిరి బ్రదుకిచ్చి రోటలేక
బాపురే! వానిపయనించు బాటలందు
నిండె సిరులు పుణ్యముల్ పండిపోయె

కానరాఁ డిఁక బాపుజీ కనుల కనుచు
శోకమయమూర్తియై క్రుంగు లోకమునకుఁ
బట్టుఁగొమ్మగ నిల్చినయట్టి దీన
బాంధవుఁడు పావనుఁడు 'వినోబా' యతండు

కోటి కొక్కఁడేని వానికి దీటువచ్చు
పురుషుఁ డుండిన మహికి రాచఱిక మేల
శాసనము లేల యస్త్రశస్త్రమ్ము లేల
ధర్మదేవత నాల్గుపాదముల నడువ

అసలు కారణం

శ్రీ వేమూరి వేంకట రామనాథం

"అసలు, ఆమెకు ఇష్టంలేదు మొదట్లో—అదిగో, సరో, బస్సు ఆగింది. శంకరంగారు వస్తున్నారు, కొంచెం వెళ్ళి—"

సరోజని ఒక్క గంతున బస్సుదగ్గరకు పోయింది, శంకరాన్ని తోడ్కొనిరావటానికి.

"మనం లోనికి పోదాంపద సుందరం" అంటూ శర్మ అందంగా అన్నీ అమర్చిన హాలులోనికి త్రోవతీశాడు.

సరోజని అంతకుముందు శంకరాన్ని చూడలేదు. అతను కూడ ఆమెను చూసి ఎఱుగడు. ఎవరో బస్సు ఎక్కటానికి పరుగెత్తి వచ్చిన పిల్లవంక చూసినట్లు చూశాడు, నవ్వీ నవ్వనట్లు. ఆమె "నమస్తే" అంటూ అతని వెనుకనే రావటంచూసి, ఆమెకూడ ఆనాటి పార్టీకి చెందినదేనని నిర్ణయించుకున్నాడు.

"నమస్తే, నా అదృష్టమండీ, మీలాంటివారి పరిచయం కల్గటం—"

సరోజని కనులు పైకెత్తకే, "ఇది నా అదృష్టమూ—"

"అనుకుంటారు, అంతేనా" అంటూ పెద్దగా నవ్వి ఆమె వంక చూశాడు, ఆమె కూడా తన పరిహాస కోలాహలంలో మునిగి తేలుతుందన్నట్లు.

ఆమెకు నవ్వు రాలేదు. అప్పటికే శర్మ పీఠిగడపలో నిలబడి, "హల్లో హల్లో, శంకరంగారు, రండి—మిత్రులను లోపల కూర్చోపెట్టటంలో మీ బస్సుదాకా రాలేకపోయినాను—"

"ఫరవాలేదు, మీ తరఫున ఈమె వచ్చింది, ఎంత చాకచక్యంగా మాటాడగలదండీ!" అంటూ ఆమె వంకకు తిరిగాడు, ఆమె అప్పటికే పదడుగుల దూరంలో ఉన్న లలితను తీసుకు వస్తోంది చేతిలో చేయివేసికొని.

"ఇదిగో లలిత, సరిగా టైంకు వచ్చింది కోరసానిలాగా" అందరు నవ్వుతూ లోపలకు వెళ్ళారు.

మధ్య టేబిల్ మీద ఒక చక్కని రజతపాత్ర...తళతళ మెరుస్తున్నది. సుందరం దాని అందం గమనిస్తూ అన్నాడు, "శర్మా, సాధారణ ప్రజలని మన మనుకుంటామే, వారి భక్తి భావం, వాత్సల్యం నిజంగా వర్ణనాతీతమోయి."

"కాకపోతే, మేమిది కావాలని కోరామా, మా ధర్మం మేము నిర్వర్తిస్తున్నామన్న భావంతో మాకు చేతనైన రీతిగా వారికి వయోవిద్య గరపాము. అంతేగదా. మేము వారికి కలిగించిన నూతనోత్తేజానికి ఇది కృతజ్ఞతా చిహ్నమట! వద్దంటే విన్నారుకారు—"

ఒంటరిగా ఒకమూల నిలబడిన లలితను బుజంమీద తట్టుతూ, సరోజని అన్నది, 'ఎలాఉన్నది లలితా, ఆ...పాత్రమీద పూలు నీ జాకెట్టుమీద కుట్టిన పూలకన్న బాగున్నాయా ?"

లలిత అన్నది, "నీకు జాకెట్టుమీద పూలంటే ఇష్టంలేదు నిజమే కాని, మీరుచేసిన పనికి మెచ్చి మీ కిచ్చిన బహుమానం మీద పూలయినా నీకు అందంగా ఉంటాయా సరోజనీ ?"

శర్మ అందుకున్నాడు, "నీకు తెలుసో తెలియదో, లలితా అసలీ సరోజనికి మాతోపాటు మొదటిలో వయోజనవిద్యా—ఉద్యమంలో కలిసి పనిచేయటం ఇష్టమేలేదు."

"మీ సరోజని నాకు క్రొత్తా? కాని ఇంతధైర్యం ఎలా వచ్చిందా అని మాత్రం—ఏం సరోజనీ, స్త్రీ లంత ధైర్యంగా ముందుకు రావచ్చునా" అంటూ నవ్వింది.

శంకరం పెద్దపెట్టున నవ్వుతూ, "మీ వంటి వారుంటేగాని పార్టీలు ఆనందంగా గడిచిపోవండీ" అంటూ లలితను దరిచేరాడు. లలిత వానిచేతికి కూల్ డ్రింక్ ఒకటి అందించింది.

సుందరం తనగ్లాసు పైకెత్తి "ఈ ఊరిలో గొల్లపాలెంలో వయోవిద్యను గరపుతూ 800 మందికి అక్షరాస్యతను ప్రసాదించిన శర్మకు, అతని మిత్రవర్గానికి మన అభినందనాలు" అంటూ శర్మ చేతిలోని గ్లాసుకు తగిలించాడు.

లలిత సాండ్‌విచ్‌లున్న ప్లేటు అందరకూ అందిస్తూ, "ఇది నీవే చేశావా సరోజనీ" అన్నది.

సరోజని ఒక్క త్రుటిలో నవ్వు, నవ్వునుతరిమిన ఆశ్చర్యం, చూపుతూ, "నేను ఇంతకుముందే వచ్చాను మా యింటినుంచి" అంది.

సుందరం, శంకరం శర్మ చూపించే ఫొటోలను ఉత్సాహంతో చూస్తున్నారు. ప్రక్కనేఉన్న గ్రామఫోను రికార్డుల మీదకు వారిదృష్టిపోయింది. అవన్నీ ఒక్కొక్కటి తీసిచూశారు. చివరకు సుందరంఅన్నాడు, "శర్మా, మొన్నటి తెలుగు రికార్డు లేమయినాయి ? చాల బాగున్నాయి !"

'అవి మనవికావుగా శేషుదగ్గరనుంచి తీసుకువచ్చాను. చాలా బాగున్నాయి కాదు!"

"ఊ అవి మా కంపెనీకి కొన్నా బాగుండు ననుకొంటాను. అవి ఇప్పుడు తెప్పిస్తే బాగుంటుందోయి చక్కనిపాటలు—"

అవును చక్కని పాటలే, తెప్పిస్తే బాగుంటుంది. శర్మ తటాలున సరోజనివంక చూశాడు. సరోజని తన మఫ్లర్ మెడకు చుట్టుకొని, "నేను వెళ్ళి తీసుకువస్తానండీ" అంటూ వీధివైపు బయలుదేరింది.

సుందరం చిన్నబోయిన మొగంతో అన్నాడు, "మీరు, మీ రొక్కరూ వెడతారా, నాకోసం! నా కంత బాగుండలేదు."

"ఫరవాలేద"ని శర్మ, సరోజని ఏకకంఠంగా పల్కారు.

తటాలున శంకరం అన్నాడు, "నేను మీకు తోడువస్తాను. ఏదీ, చేయి కడుక్కొని వస్తాను." అంటూ బాత్‌రూమ్ వైపు వెళ్ళాడు. లలిత వానివెంట వెళ్లింది తుండుచేతపట్టుకొని.

"సరో, త్వరగారా. బస్సుమీద పోయిరండి పదినిమిషాల కన్న ఎక్కువపట్టదు."

"నాకోసం మీకు వృథాశ్రమగదా" అన్నాడు సుందరం.

"ఫరవాలేదులే సుందరం. అన్నట్లు, నీకు నచ్చిందా సరోజని? ఇదే ఇంటర్వ్యూ అనుకో. ఉద్యోగం ఇస్తావుకదూ మా సరోజనికి?".

సుందరం నవ్వుతూ అన్నాడు, "రికార్డులు త్వరగా తెస్తే సరి."

శంకరం తిరిగి వచ్చాడు, సరోజనివెంట బైటకు నడచాడు. వారి అదృష్టం, వీధిలో కాలుపెట్టగానే బస్సు అందింది.

అసలా రోడ్డుమీద బస్సులు ఎక్కువగా తిరుగుతూనే ఉంటాయి కాని, ఒక్కొక్కప్పుడు ఎంత వ్యవధిగానో వస్తాయి. పైగా జనం క్రిక్కిరిసి ఉండటంవల్ల సీటుకూడా దొరకకపోవచ్చును. అక్కడ శేషు యింట్లో ఉన్నాడు కూడ. అడగగానే రికార్డులు ఇచ్చాడు.

సరిగా పదినిమిషాలలో వచ్చి వాలింది సరోజని. సుందరం తన అభినందనాలు తెలిపాడు. సరోజని సరాసరి పోయి గ్రామఫోను పెట్టింది. లలిత అడిగింది, "ఇంతకు శంకరంగారిని ఎక్కడ దాచివచ్చావు సరోజనీ?"

"వస్తారు, కాచుకో,...తరువాతి బస్సులో—"

అంటూఉండగానే శంకరం కూడ అరుదెంచాడు, "అబ్బ, ఈనాడు బస్సు లెంత క్రిక్కిరిసి ఉన్నాయి" అనుకుంటూ. ఎవరు తనవంక ప్రత్యేకంగా చూడలేదు. సరాసరి గ్రామఫోను దగ్గరకు పోయినాడు, 'చాల చక్కని పాటకాదూ' అనుకుంటూ.

సరోజనికి దాహమయినట్లుంది, లోపలికిపోయి ఒక గ్లాసుతో నీళ్ళు తెచ్చుకున్నది. రికార్డు అయిపోగానే, పోయి పిన్నుమార్చి, కీ యిచ్చి, మరొక రికార్డుపెట్టింది. అలా ఇరవైముప్పది నిముషాలు గడచిపోయినాయి. మధురమయిన గీతాలతో రికార్డులు గిర్రున తిరుగుతున్నాయి. కదిలించే తలపులేవో సరోజని హృదయాన్ని గిర్రున త్రిప్పుతున్నాయి. పాటకొక్క క్రొత్తపిన్ను తగిలించుకొంది. మాటిమాటికి తన మనఃఫలకాని కేదో గ్రుచ్చుకొన్నట్లు ఉన్నది. పాటలలో రాగాలాపన శ్రావ్యంగా ఉన్నది. తనలో మాత్ర మేదో రహోవిలాపం అస్ఫుటంగా పొరలుకు వస్తున్నది.

పార్టీ ఎప్పుడు పూర్తిఅయిందో ఆమె కనిపెట్టనేలేదు, లలిత వచ్చి పాడేపాడే రికార్డు ఆపేవరకు. ఒకరినొకరు చిరునవ్వుతో సాగనంపుకున్నారు.

గ్రామఫోను మూసి సరోజని లోనికిపోయి కూర్చున్నది టేబిల్ మీద తలవాల్చుకుని. శర్మ తన చిన్న సూట్‌కేసును తెచ్చి టేబిల్ మీద పెట్టాడు. "సరో, ఏమలాఉన్నావు; శేషుదగ్గరకు వెళ్ళివచ్చినప్పటి నుండి?"

వెక్కివెక్కి ఏడుస్తూ అన్నది, "నన్ను ఒంటరిగా పోనిచ్చినా బాగుండేది...ఎంత సిగ్గయింది బస్సులో! నా కెలాగో ఒక సీటు దొరికింది, కూర్చున్నాను. ఆ శంకరంగారికి సీటులేదు. కండక్టరు "ఎవరూ నిల్చొనరాదు, కూర్చోండి" అంటున్నాడు. శంకరంగారు జరగమన్నట్లు నావంక చూశాడు. నేనుమాత్రం వానివంక చూడనట్లు కూర్చున్నాను. కండక్టరేమో, "సీటు లేకపోతే మరొక బస్సులోరండి" అన్నాడు శంకరంగారితో. ఈయనమాత్రం, "కాదబ్బాయి, మేమిద్దరం ఒకటే, కలిసిపోవలసిన అవసరమున్న దన్నాడు." "నన్నేమి చేయమన్నారు, మరి కూర్చోండి అయితే, నిల్చొనటానికి మాత్రము వీలులేదు—పోలీసుస్టేషను ముందు ఉన్నది," అన్నాడు కండక్టరు. ఇంక ఏంచెయ్యను, నేను కొంచెం జరగక తప్పిందికాదు, ఆ యిరుకుసీటులో—" అంటూ కన్నీరు గ్రమ్ముకుంది.

"తిరిగి వచ్చేప్పుడు? ఆయన వెనుక ఎలా పడ్డాడు?"

"నేను కొంచెం తెలివిపడ్డాను. బస్సు ఆగింది. ఆయనను ముందు ఎక్కమన్నాను. నేను చీర కాలికి అడ్డుపడ్డట్లు నటించి ప్రక్కకు తిరిగి సర్దుకుంటున్నాను. కండక్టరు నావంక తిరిగినప్పుడు తన బస్సు పోవచ్చునన్నట్లు చూశాను. అయితే నేను అక్కడే దిగపడ్డాను. బస్సుపోయింది."

"మరి నీవే ముందువచ్చావే!"

"వినండి. ఆ శంకరంగారు తెలివితక్కువవాడా ఏం! తరువాతి బస్సుస్టాపుదగ్గర దిగి నాకోసం కాపువేశారు. నా అదృష్టవశాత్తు, నేను తర్వాత ఎక్కిన బస్సు మరీ క్రిక్కిరిసి ఉండటంచేత ఆ స్టాపుదగ్గర అసలు బస్సు ఆగనేలేదు."

"కథలోలాగ అయింది సరో" అంటూ శర్మ సూటుకేసు తెరిచాడు. ఎవరో బయట దగ్గినట్లు వినపడింది. "ఎవరు" అంటూ బైటకు తొంగిచూసేలోగా సుందరంగారు అగుపడి, "క్షమించండి మిమ్మల్ని *disturb* చేసినందుకు. సరోజనిగారు నా కారులో వస్తే వారి యింటిదగ్గర దింపిపోతాను" అన్నాడు.

"ఏం సరో—"

"వద్దు, మీకు కృతజ్ఞతలండీ. నన్ను ఒంటరిగా పోనీయండి" అంటూ సరోజని లేచి నిలిచి వానికి నమస్కారంచేసింది. సుందరం కారు బుర్రుమన్నది, శర్మ వానిని సాగనంపి లోనికి వచ్చాడు.

సరోజని సూటుకేసులోని నీలం జాకెట్టు గుడ్డను బైటకు లాగింది. "ఏం, ఇది నాకోసమేగా మీరు తెచ్చారు?"

"సరిపోతుందా సరో, నాకు ఎంత తేవాలో తెలియలేదు"

గుడ్డ మూరతో కొలిచిచూచి, "ఓ చక్కగా సరిపోతుంది. నాకు ఉద్యోగం వచ్చిన మరునాడు దీనితో అందమైన క్రొత్త ఫాషనులో జాకెట్టు కుట్టుకు మీకు కనపడుతాను."

"మంచిదే సరో" ఇద్దరు బైటకు నడిచారు.

దాదాపు సరోజని యింటిదాకా శర్మ వెంట వెళ్ళాడు. తమ వయో విద్యోద్యమంలోని తరువాత కార్యక్రమంగురించి, ఆనాటి

తను పార్టీనిగురించి, అవీ యివీ మాట్లాడుకుంటూ వెళ్లారు. మధ్యలో సరోజని అన్నది "ఆ లలిత యిల్లు ఇదే" అని.

శర్మ అడిగాడు, "లలిత అంటే నీతో యింటరు చదివి తరువాత బి. యే.లో చేరింది, ఆ పిల్లేకదూ."

"అవునవును, నేను బి. యే. ఆనర్సు అని మీ గర్వంకదూ" అంటూ సరోజని తన యింటిగుమ్మంవైపు గంతువేసింది.

* * * *

సరోజని ఆవేళ ఎన్నడూ పడుకొని ఎఱుగదు. జుట్టు చెదరిపోయింది. మధ్యాహ్నం ఉత్సాహంతో తలలో పెట్టుకున్న గులాబీపూలు గదినిండా రెక్కలపాన్పులలా అయిపోయినాయి. కంపెనీనుంచి వచ్చిన ఉత్తరం టేబిల్‌మీద హేళనచేస్తున్నట్లు గాలికి టపటపలాడుతూంది.

సరోజని కన్నీటికి అంతులేదు. దిండు పూర్తిగా తడిసిపోయింది. ఏడ్చి ఏడ్చి కన్నులు ఎఱ్ఱపడిపోయినాయి.

పది రోజులక్రిందనే తనకు కంపెనీలో ఉద్యోగం నిశ్చయంగా ఇస్తావని సుందరంగారు చెప్పారు. సుందరం శర్మ చాలా ముఖ్య స్నేహితులు. శర్మ కేది యిష్టమో, ఏది ప్రియమో, అది సుందరం చేస్తాడు. కాని తనకు మాత్రం లేబర్ ఆఫీసరుపని రాలేదు. తన డిగ్రీ కాని, తన తాహతు గాని తక్కువని కాదు. తనకు కాలేజీలో ఎన్ని బహుమానాలు రాలేదు......

తన మనసులోని భావాలలాగానే విసురైన గాలి తెరలు దూసుకువస్తున్నాయి గదిలోకి. కిటికీలోంచి క్రిందకు జారిపడిన వార్తాపత్రిక చెల్లాచెదరై అటూ ఇటూ కొట్టుకుంటూ ఉన్నది మంచంకోళ్ళవద్ద, పెట్టెల సందులలోను. తలయెత్తి చూసింది టేబిల్‌మీద ఉంచిన రిస్టువాచివైపు. అయిదు గంటలయింది. ఒక పెద్ద గాలికెరటానికి టేబిల్‌క్లాత్ ఎగిరి గడియారం క్రింద పడిపోయేదే, తటాలున ఆమె లేచియుండకపోతే.

భరింపరాని గాలిహోరు తప్పించుకొనటానికి గది తలుపు వేసింది. ఏమి చేయాలో తోచలేదు, తిరిగి మంచంమీద మేను వాల్చింది. తన నిష్ఫలతకు మరొక ఊహ వేధించ మొదలిడింది. తనను అందరికన్న ఎక్కువగా ప్రేమించిన శర్మగారెంత ఖిన్నులై ఉంటాడో, యీ వార్త విని. అతని హృదయంలో రెండు బాధలు. ఒకటి తనకు ఉద్యోగం రాలేదని. రెండు తన మాట, తన పరపతి విఫలమయినవని.

తనింత దుఃఖసముద్రంలో మునిగిఉన్నది. మంచిజీతం వచ్చే ఉద్యోగం పోయినందుకు శర్మ హృదయ మెంత దహించుకు పోతోందో, తనకున్న విశ్వాసం, తనమీద యితరులుంచిన విశ్వాసం తిరిగిపోయినవని!

సరోజని తటాలున లేచింది, తలుపు తెరచింది. బయట నుండి ఈదరగాలి ఒక్కసారిగ విడుపైనశూలంలా లోనికి గ్రుచ్చుకుపోయింది. కాని తన మనస్సులో రేగిన క్రొత్త తలపుల బలంలో ఇదేమీ పాటించలేదు. పోయి శర్మను చూడాలి. త్వరత్వరగా తలదువ్వుకొని చీర సర్దుకొని బైట వాకిలిలోకి వచ్చింది.

గడియ తెరచింది వీధితలుపు. ఎంతసేపోగా ఆ గాలి దుమారంలో తలుపుకొడుతూ నిలుచున్నదో కాని, లలిత ఎదురుగా దర్శనమయింది.

"నీవా, ఇంతగాలి తుఫానులో—" అంటూ తిరిగి లోనికి వచ్చింది సరోజని.

"సరోజనీ, క్షమించు. ఎక్కడికో పోబోతున్నట్లున్నావు. నిజానికి నీవనుకున్నంత గాలి తుఫాను లేదమ్మా. లోపలకూర్చుంటే అలాగే అనిపిస్తుంది, కిటికీలు పగులుతూ, తలుపు లదేపనిగా కొట్టుకుంటూ.

"అందుకే బైట పడ్డాను"

ఇరువురు పదడుగులు ముందుకు వేశారు, ఏమి మాటాడాలో తెలియని శిశువులలా మెల్లగా లలిత అన్నది, "సరోజనీ, నీకు తెలిసేఉంటుంది—!

"అవును. ఇందాకనే కంపెనీ జవానువచ్చి ఉత్తరం ఇచ్చి పోయాడు. ఉద్యోగం వచ్చిందనుకొని ఆత్రంతో కవరు చింపి చూశాను—"

"సరోజనీ, ఇదే నేను దురదృష్టమంటాను—"

"కావచ్చును తగు కారణం నాకు కనపడ్డంలేదు మరి"

"విను సరోజనీ, నీకు నాకు పోలిక ఏమిటో చెప్పు—"

సరోజని ఆమెవంక చూసింది. నవ్వు తెప్పించుకొని అన్నది "చూడు లలితా, మనిద్దరం ఎఱ్ఱగా ఉన్నాము. అదొక పోలిక"

"బాగుంది"

"మనిద్దరి జడలు పొడవు. అది మరొకపోలిక—"

"నవ్వకమ్మ సరోజనీ చదువులోకాని, బుద్ధి విశేషములోకాని నీవు నాకన్న మిన్న. నీవు ఆనర్సు ఫస్టుక్లాసులో ప్యాసయినావు. నేను సీటురాక, బి. యే లో ప్రజాబాహుళ్యంతోపాటు ప్యాసయినదానిని"

"ఏంలాభం లలితా, నాకేమైనా ఒరిగిందా ఫస్టుక్లాసులో ప్యాసయితే" కొంచెం సేపు ఇరువురు నిశ్శబ్దంగా నడిచారు. ఎన్నో లాంతరు స్తంభాలు గడచిపోతున్నాయి. తటాలున సరోజని ఆగి, మరి నాకు ఉద్యోగం రాకపోవటానికి కారణమేమిటో చెప్పు లలితా?" అని గ్రుచ్చినట్లుగా ప్రశ్నించింది.

లలితమొగం కొంచెం తెల్లపడ్డది. అప్పుడే ప్రక్కనున్న లాంతరు స్తంభము తళుక్కుమన్నది. ఆ వెలుగును భరించలేక తల వంచుకొన్నది.

మఱల కొన్ని అడుగులు ముందుకు వేశారు. లలిత అన్నది, తలయెత్తకే "సరోజనీ, నీవు వేఱుగా తలంచకుండావుంటే ఒక విషయం చెపతాను. నాకెందుకీఉద్యోగం వచ్చిందో నిజంగా నాకు తెలియదు నమ్ము; కాని నీకెందుకు రాలేదో నాకు చూచాయగా తెలుసుననుకుంటాను"

సరోజనిపాదాలక్రింద భూమి బ్రద్దలయినట్లనిపించింది. తనకు రాని ఆ ఉద్యోగంలో లలితను నియమించారా! లలితను!

గొణగొణగొరశే కన్నీటిబిందువులలో చేతిరుమాలును తడిచేస్తూ అన్నది, "లలితా, నన్ను క్షమించు. నీకీ ఉద్యోగం వచ్చిందని నాకు నిజంగా తెలియదు; నమ్ము; ఈ క్షణందాకా తెలియదు. నీవు నా శుభాకాంక్షలు నన్ను అపార్థం చేసికోకు. నన్ను క్షమించు"

సరోజని పదరవం హెచ్చించింది. లలితకూడ తన వెంటనే పరువెత్తినట్లు నడుస్తోంది. వీధిత్రోవపొడవున మ్యునిసిపల్ దీపాల వాడువస్తూ స్తంభాలకున్న దివ్వెల నొక్కొక్కటే నొక్కుతూ పోతున్నాడు. ఇక రెండు స్తంభాలుదాటితే చాలు శర్మయిల్లు వస్తుంది. విచారిస్తున్న శర్మను తాను అనునయిస్తుంది. తనకు పోను భూతిమాపే శర్మగారి వాత్సల్యంలో మనశ్శాంతిని పొందుతుంది. తటాలున ఏదో ఊహ తట్టినట్లు ఆగింది. "లలితా ఈ ఒక్క ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పు, నాకు ఉద్యోగంరాని కారణం—"

"సరోజనీ, నీవు నన్ను అపార్థం చేసికోవద్దు. నేను విన్న కారణ మిది. విన్నదేసుమా. అయినా ఇది రూఢియైనదని చాల మంది చెప్పారు. నీవు క్రిందటి ఏడంతా శర్మగారి కూటమిలో చేరి వయోజన విద్యోద్యమంలో కాలం బుచ్చావు కాదూ—"

"అవును, అది నా ఉద్యోగానికి పనికివచ్చే యోగ్యతక్రిందకే వస్తుందిగా—"

"ఈ తిరుగుడు ప్రశ్నలకు సమాధానమిచ్చే యోగ్యత నాకుంటే నేనూ అనర్హు దదిని ఉండేదానిని."

"అనర్హని నన్ను ఈసడించనక్కరలేదు లలితా, చెప్పు నీ కారణేని, నీవు చెప్పదలచుకొన్నది."

"విను సరోజనీ, అది సుందరంగారికి ఇష్టంలేదట, అందు వల్ల—"

"అందువల్లనా? అంటే, లలితా, కొంచెం విప్పిచెప్పవూ నేను శర్మగారితో కలిసి ఆ ఉద్యమంలో పనిచేశాననా? లేక నే నట్టి ఉద్యమంలో పాల్గొన్నాననా?"

"సరోజనీ, నీ ప్రశ్నలకు సమాధానమిచ్చే వాక్చక్యం నాకు లేదమ్మా. ఇక నన్ను అడుగకు."

సరోజని పాదాలు ముందుకు దొరలుతున్నాయిగాని, ఆమె ముందుకు పోతోందో వెనుకకు పోతోందో తెలియని మనస్థితిలో సాగిపోతోంది. అప్పటికే మ్యునిసిపల్ జవాను లాంతరులన్నీ వెలిగించి తిరిగి వస్తున్నాడు. కాని సరోజని కన్నులకంతా చీకటిగానే ఉంది.

కేవలం ఉద్యమంలో పనిచేసినందుకా? కాదేమో. అలాంటి అనుభవం కార్మికస్త్రీల శ్రేయస్సు కగ్గోనదలచిన ఉద్యోగానికెంతో ఉచితమే గాక అవసరంకూడా గదా. పైగా ఆనాటి పార్టీకి సుందరంగారు దయచేసి హృదయపూర్వకంగా అభినందించారే. మరి, శర్మగారి మైత్రితో తను పనిచేసినందుకా? లలిత ఏమన్నది? వివరంగా చెప్ప నేలేదు.

ఈ ఊహా పరంపరలో తేలిపోయే సరోజనిని పోష్టుమాను ఆపాడు. తటాలున ఒక ఎక్స్‌ప్రెసు ఉత్తరం ఇచ్చాడు. వణికే చేతులతో అది చదువుకొన్నది. ఇంటివద్దనుండి తల్లి వ్రాసింది:

"సరో, ఈపాటికి నీ ఉద్యోగ శుభవార్త నీకు చేరిఉంటుంది. రాత్రి నీవు పడుకునేలోగా ఈ ఉత్తరం అందవలెనని నా కోర్కె. శర్మగారికి తప్పక చూపు."

ఉత్తరం చేతిసంచిలో పడవేసింది. రుమాలు మూసుకుపోయే పెదవుల కాచ్ఛాదంగా కప్పుకు నడుస్తోంది. లలిత తన ప్రక్క నున్న మాటే మరచిపోయింది, తన భుజంపట్టుకొని "అయితే ఎక్కడకు వెడుతున్నావు సరోజనీ యింత విచారములో? శర్మ గారి యింటికా?" అ నేవఱకు.

సరోజని తటాలున ఆమెవంక తిరిగి అరిచింది, "కాదు తల్లీ కాదు. శర్మగారింటికి కానేకాదు."

ఇక ఇరువది అడుగులువేస్తే శర్మగారి యిల్లు. కుడిప్రక్క రోడ్డుకు మళ్ళింది; గబగబా అంగలు వేసికొంటూ. లలితకు అర్థం కాలేదు ఎటుపోతోందో, తాను వెంటపోవటం సమంజసమో కాదో. ఏమీతోచని బొమ్మలా నిలచిందొక నిముసం సేపు.

పై అంతస్తునుండి శర్మ గమనించాడు సరోజని అటుప్రక్క రోడ్డుమీద నే నడవటం. గబగబా దిగాడు, తన చిన్ని చెల్లాయితో సహా. లేలీ అన్నది, "అన్నయ్యా, అది సరోజని అక్కయ్య అన్నయ్యా...పది పిలుస్తాను. ఇందాకటినుంచి యిక్కడ మనం తనకోసం వేచిఉంటే అలా పరుగెత్తుతోం దేం—"

సరోజని అప్పుడే ఏబది గజాల దూరంలో ఉంది. శర్మ నడి వీధిని పరిగెత్తుతే ఏం బాగుంటుంది. లేలీని పంపాడు, పిలుచుకు రమ్మని.

లేలీ ఒక్క పరుగునపోయి సరోజని చేయి పట్టుకు లాగింది. వెనుదిరగక నడుస్తూ, సరోజని లేలి బుగ్గ నిమురుతూ ఏదో మాటాడి పంపి వేసింది.

లేలి తెల్ల మొగంతో తిరిగివచ్చింది శర్మదగ్గరకు. "అన్నయ్యా, రమ్మని ఎంతో అడిగాను. ఏడ్చాను, చూడు నా కన్నులు, రానంది. తనకు జలుబుగా ఉందట. విక్స్ కొనుక్కోటానికి పోతోందట మందుషాపుకు."

"విక్స్"?

"పోఁ విక్స్ ఏమిటి అన్నయ్యా! నిజంగా విక్స్‌తో సరో జనీ అక్కయ్యబాధ తీరుతుందా అన్నయ్యా."

* * * *

వచ్చిన అతిథులందరూ ఒకరొకరుగా వెళ్ళిపోయినారు. పవ్యండ్రపల్లెలో వయోవిద్యను ప్రారంభించే నిమిత్తం ఆ సాయంత్రం సభఒకటి జరిపారు శర్మయింటిలో. అందరు తమ తమ ఉత్సాహం ప్రదర్శిస్తూ ఉపన్యాసాలిచ్చారు, శర్మకు సహాయం చేస్తామని వాగ్దానంచేశారు.

శర్మకుమాత్రం అంత ఉత్సాహంగా లేదు. ఇది లలిత కని పెట్టింది. తాను వెళ్ళిపోయేముందు అన్నది "శర్మగారు ఈరోజు మీరు అదోకలాగా ఉన్నారండి—"

"ఏం లలితా" అంటూ ఒక చిరునవ్వు తెప్పించుకు పలి కాడు శర్మ.

లలిత మూలకుర్చీమీద చతికిలపడింది. మెల్లగా అన్నది, "మీరు తప్పక వస్తారనుకొన్న సుందరంగారు రానేరాలేదు."

శర్మఅన్నాడు "అంతేకాదు, నేను అంతకన్న ముఖ్యంగా కోరియున్న సరోజకూడ రాలేదు. ఆమె ఆరోగ్యం ఎలా ఉన్నదో ఏమో."

లలిత నిశ్శబ్దంగా కూర్చొనిఉంది. శర్మ ప్రారంభించాడు, "ఇరవైరోజులనుంచీ కనపడనేలేదు సరో. ఇందరువచ్చి యింత సందడిగా కార్యక్రమం నడిచినా, నాకేదో కొంత జరిగినట్లే ఉన్నది."

లలిత అన్నది, "అవును ఎవరిమీద వాత్సల్యం ఎక్కువగా ఉంటుందో వారు రాకపోతే అలాగే అనిపిస్తుంది శర్మగారూ. ఇంతకు మీరు ప్రేమించినంతగా మిమ్మ ప్రేమించే ఆ సరోజని రాకపోయే కారణం ఏముంటుంది?"

"ఏమో" అంటూ శర్మ నిట్టూర్చాడు. లేచి అటు ఇటు మెల్లగా నడిచాడు. కిటికీలోనుంచి బైటకుచూస్తూ అన్నాడు, "లలితా, నీతో ఈ విషయం ప్రస్తావించటం అనుచితమని నాకు తెలుసు. అయినా—"

"అలా అనకండి శర్మగారు. మీరు నాతో ఏవిషయమైనా—"

"విను లలితా. ఆమె రానికారణం నేను ఊహించగలను. తాను తప్పక వస్తుందని ఆశించిన ఉద్యోగం తనకు దక్కనందువల్ల ఎంతో చిన్నబోయి విచారిస్తూ ఉంటుంది."

లలిత తలవంచుకొని "కావచ్చును" అంటూ రుమాలుతో చెక్కిళ్లు తుడుచుకున్నది. శర్మ అటు తిరిగి ఆమెను సూక్ష్మంగా గమనించి అన్నాడు "లలితా ఆమె ఉద్యోగం మాట ఎత్తితే నీ ఉద్యోగప్రాప్తినిసురించి ముచ్చటించినట్లు అవుతుందిగదా. ఇందుకే నేనెంతో జంకి యీ విషయం స్పృశించాను"

"ఫరవాలేదు. కాని నాకీ ఉద్యోగం ఎందుకు వచ్చిందో మాత్రం నేను చెప్పలేను"

"పోనీ మాసరో కెందుకు రాలేదో చెప్పగలవా?"

లలిత తటాలున తలఎత్తి శర్మవైపు చూసింది. ఈ ప్రశ్న అనుకోనంతరూక్షంగా సూటిగా తినహృదయానికి తగిలింది. శర్మ కన్నులు రెండు ప్రశ్నా సూచకంగా ఆరనిదీపాల్లా వెలిగినాయి.

లలిత మెల్లగా అన్నది "మీప్రశ్న అంత సులభంకాదు సమాధానం" తనచేతిసంచి తీసుకొని పవిట అలవాటుగ సర్దుకుంటూ "నన్ను పోనీయండి" అంది.

తాను ఊహించనంత గంభీరంగా కనపడింది. ఈ విషయమంతా. శర్మ అన్నాడు, "లలితా, క్షమించు. నీకు కష్టం కలిగే సమాధానం ఇమ్మని నేను నిర్బంధించనులే"

లలిత తటాలున పలికింది, "నాకుకాదు, మీకు కష్టం కలుగ వచ్చునని నా భయం."

"నాకా? క్షమించు లలితా, వినవలెనని నాకు కుతూహల మవుతోంది." చెప్పులలితా, చెప్పవూ."

లలిత తన చేతిసంచీ తిరిగి టేబిల్‌మీద పెట్టింది. పవిట అంచుతో కనుకొదలు తుడుచుకుంటూ, "కాని నేను చూచాయగా విన్నదే సుమా, ఇదే రూఢిగైన సత్యమని మీరు అనుకోనక్కర లేదు," అన్నది.

శర్మ ఆశ్చర్యంతో "చెప్పు లలితా" అంటూ అనుమ యించాడు.

"కాని ఒక్క షరతు"

"అంగీకరిస్తున్నాను, చెప్పు లలితా."

"మీరీ విషయంగూర్చి సుందరంగారిని అడగనని, వారిలో అసలీ విషయం ఎత్తనని బాసచెయ్యాలి."

శర్మకు మరింత ఆశ్చర్యం కలిగింది "సరే" నన్నాడు.

"నేను విన్నదిది. సుందరంగారికి సరోజని మీ వర్గంలో కలసి వయోవిద్యావ్యాపన చేయటం ఇష్టంలేదట. ఎందువలననో నాకు తెలియదు. నన్ను అడగకండి. అందువల్ల ఆమెకు ఉద్యోగం ఈయలేదట."

శర్మ మొగం ఎఱ్ఱబారింది. కదలిక లేని కన్నులు బరవుతూ, "నాతో కలసి వయోవిద్య గరపిందనా? మా సరోజనిలో ఇదొక దోషం కని పెట్టాడా?"

లలిత నిశ్చలంగా పలికింది. "నా కిదేమీ తెలియదని, నన్ను ఈ ప్రశ్నలువేసి లాభం లేదని మొదటనే చెప్పాను."

"ఇదంతా సరోజనికి తెలుసునా?

"తెలుసు ననుకుంటాను."

"నమ్మి ఉంటుందా?"

"ఏమో మీ సరోజని హృదయం మీకు తెలియాలి శర్మ గారు."

శర్మ ముఖంమీద ఆలోచనా మేఘాలు నీడలల్లుకున్నాయి. కన్నులోక్క పరి లోతయినాయి. నిట్టూర్పులతో తల కదల్చుతూ, మెల్లగా అన్నాడు "సరో నవ్వితుండాలి ఈ కారణం విని."

లోపల నవ్వుకున్నదేమో కాని పైకిమాత్రం పొంగివచ్చే దుఃఖాన్ని అణుచుకోలేక వ్యధచెందింది. నేను చూశాను......" అంటూ లలిత ఆనాటి పాయంత్రం జరిగినదంతా వర్ణించసాగింది.

శర్మ ఎడతెగని ఆలోచనా తరంగాలలో ఈదుతున్నాడు, దారి తెన్ను లేనట్లుగా. సుందరం నిజంగా అలా భావించి వుంటాడా? మరి ఆ సరోజనికి ఉద్యోగం ఇస్తానని ముందు గట్టి మాట ఎందుకు ఇచ్చిఉంటాడు? ఇంతకన్నా ముఖ్యమైన ప్రశ్న: సరోజని ఈ కారణం విశ్వసించి ఉంటుందా? ఏమో తన కార్య క్రమములో పాల్గొని ఉద్యోగం పోగొట్టుకొన్నానని నమ్మి ఉంటుందా? పరువెత్తుకుపోయి ఆమెను ప్రశ్నిస్తే?

కాని ప్రశ్నించి ఏమిలాభం? తన సరో తనకు తెలియదూ, "ఇది నిజమంటారా" అని తననే అడుగుతుంది. "ఇది విశ్వసించకు సరో, అసలు సంగతి క్రమంగా బైటపడవచ్చును" అని తాను చెప్ప వచ్చును. కాని, అది తెలుసుకునే మార్గమేముంది?

ఒకటే మార్గం. సుందరాన్ని పోయి అడుగవచ్చును. సుందరం తన చిన్ననాటి స్నేహితుడు. సుందరం ఆ సాయంత్రం రానైనా రాలేదు. అవును. మొగము చెల్లి ఉండదు. ఏమో, ఏదైనా తొందర పనిఉండి రాలేకపోయినా లేమో. సుందరం తనకు క్రొత్త వాడు కాదుకదా. పరిగెత్తుకపోయి అడిగితే— అవును. "లలితా, విను, ఇదెంతవరకు నిజమో నీకు సరిగా తెలియదు గా" అన్నాడు.

"తెలియదు."

"ఇది తెలిసికోనే మార్గమొకటుంది. నేను పోయి సుందరం గారిని అడుగుతాను."

లలిత దీర్ఘంగా నిట్టూర్చి, పవిట చెంగుతో విసరుకొంటూ; కుర్చీకి పూర్తిగా చేరగిలపడి అన్నది, తొణుకు లేని గొంతుతో: "శర్మగారు, మీరు నాకిచ్చిన బాస చెల్లించుతా రనుకొని మీకీ ఉదంతమంతా వెలిబుచ్చాను. మరిచారా మీ మనస్థితిలో?"

శర్మకు సిగ్గువేసింది, క్షణం క్రింద తాను చేసిన వాగ్దానం తన మనశ్చలత్వంలో విస్మరించినందుకు. "క్షమించు లలితా, నన్ను నమ్ము. నేనెన్నడు ఈ విషయం సుందరంతో ప్రస్తావించను. సుందరంతో నే కాదు; మరెవ్వరితోను కూడ. మా సరోజకు రాని ఉద్యోగం ఇది తెలుసుకోవటంవల్ల రాదుగదా. కాని నీ వొక సాయం చేయాలి."

లలిత నవ్వుతూ అన్నది "ఏమిటి శర్మగారు? మీకేమయినా చేయగలను."

"నీ పుట్టినరోజు పండుగకు నేను రావాలంటే ఒక షరతు."

"బాగుంది. మగవారు కూడ షరతులు పెడతారా?"

"విను. సరోజను చూసి చాలా రోజులయింది. ఆమెను తప్పక రప్పించు."

"అలాగే. అసలావిడు మీ యిద్దరనే పిలుస్తున్నాను."

"నేను రమ్మన్నానని ప్రత్యేకంగా చెప్పు లలితా."

"అలాగేనండి. లలిత పుట్టిన రోజుకు శర్మగారు నిన్ను లలిత యింటికి ప్రత్యేకంగా ఆహ్వానిస్తున్నారని నొక్కి వక్కాణిస్తాను లెండి." లలిత నవ్వుతూ చేతిపంచి గిరగిర త్రిప్పుకుంటూ గేటుకు నడిచింది. మర్యాదకు శర్మకూడ నవ్వులు కురిపించాడే కాని, మనసంతా వేసవి ఎడారివలె రేగే ఆలోచనలతో సందేహాలతో మండిపోతోంది.

* * * *

లలితకు ఆనందంగానే గడచింది కాని ఆ సాయంత్రమంతా శర్మకు మాత్రం బరువుగా దిగులుగా తోచింది. తన పుట్టిన రోజుకు అభినందిస్తూ, మిత్రులు పంపిన బహుమతులన్నీ శర్మకు చూపింది. ఒక్కొక్కటీ వివరంగా వర్ణిస్తూ ఆ మిత్రులనుగూర్చి వెనుకటి ముచ్చటలవీ యివీ చెప్తూ కాలం పుచ్చింది.

"ఇంతకు నేను కట్టుకొన్న చీర ఎవరిచ్చారు చెప్పండి శర్మగారు." ఈ వేడుక ప్రశ్నల నానందించే స్థితిలో లేడు శర్మ. మెల్లగా అన్నాడు "నాకేం తెలుసు? నేను మాత్రం కాదు."

లలిత నవ్వుతూ దగ్గరకు వచ్చి, "చూడండి, యీ పవిట అంచు ఎంత అందంగా ఉందో. ఈ చీరలు, వాని మధ్య మధ్య పువ్వులు—"

"అవును, ఇప్పుడు గుర్తు వచ్చింది. ఆనాడు సరో అంటోంది కదూ నీకు పువ్వుల చీరలు రెవికలు ఉంటే చాల సరదా అని. బహుశా సరో పంపి ఉంటుంది."

"కాదు, శంకరంగారు" అంటూ అప్పుడే వచ్చిన పాకెటు ఒకటి విప్పుతూ, "ఇందులో ఏముంటుంది చెప్పుకోండి" అన్నది.

ఏమి చెప్పాలో తెలియని శర్మకు ఎదురుగా నిలబడి, "చూడండి, నేను చెపతాను. ఇందులో ఒక జాకెట్టు గుడ్డ ఉంటుంది."

"అవును, పాకెట్ చూస్తే అలాగే ఉంది, చిన్నదిగా, తేలికగా—"

"అయితే ఏ రంగుదో చెప్పండి?"

"నీకు అందం కూర్చే రంగు."

"అంటే—" అంటూ లలిత పాకెట్ విప్పింది. అది సుందరమైన నీలిరంగు జాకెట్టుగుడ్డ ఉంది. అది చూస్తూనే శర్మ కన్నులవెంట రెండు వేడి కన్నీటిబిందువులు కారినాయి. అలాటిదే తాను సరోకు తెచ్చియిచ్చాడు; ఆ జాకెట్టు ఉద్యోగం వచ్చిన మరునాడు ఆమె ధరించి తనయొద్దకు రావలసిన అదృష్టం వెనుకకు పోయింది.

తలవని తలంపుగా అన్నాడు "ఇది బహుశా సరో పంపించి ఉంటుంది. ఆమె కీరంగు చాలా యిష్టం."

"క్షమించండి శర్మగారు, మీకీ రోజంతా సరోజని నామ స్మరణగా ఉన్నట్టే—"

"ఆమె తప్పక వస్తుందన్నావు కదూ?"

"మీరు వస్తున్నారని, మీరు ప్రత్యేకం ఆమెను రమ్మని కోరారని కూడ చెప్పాను."

శర్మకు ఎప్పటికన్న ఆరాట మెక్కువయింది. ఆమెతో అన్నాడు "లలితా చూడు మీ కుర్రవాడిని పంపుదాము సరోజని యింటికి. పోయి పిలుచుకురమ్మని చెపదాము."

"తప్పక" అంటూ లలిత కుర్రవాడిని పిలిచింది. వాడు ఒక్క గంతున సైకిలు ఉరికాడు.

శర్మ కొక ఆలోచన తట్టింది. కుర్రవాడిని పిలిచి ఒక చీటి వ్రాసియిచ్చాడు, తాను ప్రత్యేకంగా రమ్మన్నట్లు.

లలిత తన బహుమతులలోగల వింతలన్నీ వర్ణిస్తోంది. చల్లారుతున్న తేనీరు పారబోసి వేడి టీ పోస్తోంది. శర్మ మనసంతా మాత్రం ఆ కుర్రవాడిమీదుంది.

కుర్రవాడు పరుగెత్తుకు తిరిగివచ్చాడు. శర్మ ఆత్రంగా అడిగాడు. "ఏం వస్తోందా?"

"లేదండీ. అబ్బ... ఆ యిల్లంతా ఎలా ఉందండీ! ఎవరైనా మాత్రం ఎలా రాగలరండి?"—

శర్మకు అర్థంకాలేదు. లలిత అన్నది "సరిగా చెప్పరా, అసలు సంగతేమిటి?"

"సామానులన్నీ చిందరవందరగా పడిఉన్నాయండి, అమ్మగారూ, అదే పనిగా సర్దుతున్నారు."

శర్మ అడిగాడు, "మరి నా చీటీ ఇచ్చావా?"

"చూసుకున్నారు బాబూ, ఈ సర్దటం పూర్తి అయితేగాని కదలనన్నారు."

"ఎంతసేపు పడుతుందో యింకా—" అంటూ శర్మ తన గడియారంవంక చూసుకున్నాడు.

కుర్రవాడు అన్నాడు, "రేపు ప్రొద్దునదాకా కాదటండీ."

లలిత అన్నది "ఇక ఈ సాయంత్రం ఇక్కడకు రానట్లే."

"పోనీ నేనే అటుపోతే—" అంటూ శర్మ లేచాడు చేతులు కుదుచుకుంటూ.

కుర్రవాడు వంటింట్లోకి జారుతూ మెల్లగా అన్నాడు "ఏమో, ఈ సామాను సందడిలో ఎవరైనా వచ్చినా చాలా సిగ్గుగా ఉంటుంది అనుకుంటూ తెగ సర్దుతున్నారండీ సరోజనమ్మగారు."

శర్మ కేమీ తోచడంలేదు. ఇంతలో బైట కారు ఆగింది. హారన్ అదేపనిగా మ్రోగుతోంది. లలితకు తెలుసు శంకరం వచ్చాడని, తనవారాత్రి సినిమాకు తీసుకుపోవటానికి.

లలిత బైటకు నడిచింది, శర్మకూడా వెంట వెళ్ళాడు. వెనుకకు తిరిగి లలిత వడివడిగా అన్నది, "శర్మగారు, రెండు రోజులలో నేను పోయి కనుక్కుంటాను. సరోజని నాకూ క్రొత్తగాదుగా. మీకు చెపుతానులెండి."

"మంచిది లలితా" అంటూ శర్మ వెఱ్ఱిగా మెట్లు దిగాడు. లలిత గబగబా వానివెంటవెళ్ళి, "శర్మగారు, మీరు వచ్చినందుకు కృతజ్ఞతలు. కాని, సరోజని రానందుకు విచారం వేస్తోంది. మీరు ఆకారులో రావచ్చును, శంకరంగారు మీ యింటివద్ద దించుతారు, మంచివారు" అన్నది.

శంకరంకారువంక చూడకే, "వద్దు నన్ను ఒంటరిగాపోనీ లలితా" అంటూ రెండడుగులు వీధిలోవేశాడో లేదో, హారన్ మ్రోగిస్తూ శంకరం కారు లలితతోసహా రివ్వున పరుగెత్తింది.

* * * *

ఆనాడు శేబీ పుట్టినరోజు పండుగ. తలంటి పోసుకొని, క్రొత్తచొక్కా, క్రొత్తపరికిణీ వేసికొని, తలనిండా అప్పుడే విచ్చిన పువ్వులు అమర్చుకొని గంతులువేస్తూ వచ్చింది శర్మదగ్గరకు. శర్మ శేబీని పైకెత్తి ముద్దు పెట్టుకున్నాడు.

శేబీ అడిగింది "అన్నయ్యా, ఏదీ యింకా రాలేదు? వస్తుంది వస్తుందన్నావు."

సరోజని రాకుండా శేబీ పుట్టినరోజు పండుగ లింతవఱకు జరిగియుండలేదు. క్రిందటిఏడు తను సరోజని అక్కయ్య ప్రక్కనున్న పూలతోటలో తిరుగుతూ, పరువులెత్తుతూ, కథలు చెప్పుకుంటూ, ఎంత హాయిగా గడిపారో శేబీకి విన్నటివలె గుర్తు ఉన్నది.

"నిజంచెప్పు అన్నయ్యా, సరోజని అక్కయ్యను పిలవలేదా?" శర్మ నవ్వాడు. శేబీ బుగ్గల నిమురుతూ, "నీ కలా ఎందుకు తోచింది శేబీ?" అన్నాడు.

"అవును, మనింటికి రావటం మానేసిందిగా. అందుకని కోపంవచ్చి—"

శర్మ నవ్వుతూ అన్నాడు "ఈమాత్రానికే కోపంవస్తే ఎలా శేబీ?"

"నాకు నిజంగా వస్తుందినుమా"

"అందుకే నీవు శేబీవి" అంటూ తనగదిలోనికి వెళ్ళాడు. శేబీ తన పూలగుత్తులనే సరిదిద్దుతూ అద్దంలోచూస్తూ నిల్చుంది. తనకు వచ్చినరీతిగా రంగులకలయిక చేస్తూ మురిసిపోతోంది. ఇంతలో పోష్టుమాను వచ్చాడు.

గబగబా శర్మ గదిలోనికి పరుగెత్తింది "అన్నయ్యా నాకొక పార్సెలు వచ్చింది. నాదే, నాకే—" శేబీ సంతోషానికి మేర లేదు, ఆమె కదే తొలిసారిగా తనపేర ప్రభుత్వ తపాలాశాఖా వారిద్వారా పార్సెలొకటి రావటం.

శర్మ అదిచూస్తూ తెల్లపోయినాడు. రాలిపోయిన పూవులాగ ఆయనముఖం కళావిహీనమైంది. శేబీ అది కనిపెట్టింది, మెల్లగా అడిగింది "అన్నయ్యా, నాకు చెప్పవూ—"

శేబీని తన భుజాలదగ్గరకుతీసికొని, తల నిమురుతూఅన్నాడు"

"శేబీ, సరోజని అక్కయ్యరాదు—"

"అని దానిమీద వ్రాసిఉందా?" అని పార్సెలుపైన క్రింద చూసింది, కన్ను లింతచేసుకొని.

ఆమె అమాయకంగా బిక్కమొగం పెట్టింది. అది గమనించి శర్మ నవ్వుతూ, "శేబీ, ఇది నీకోసమే పంపింది సరోజని అక్కయ్య ఇందులో ఏముంటుందో చెప్పుకో," అన్నాడు.

శేబీకి మరల మొగమింత అయింది. "నాకు తెలుసు అందులో కీ యిచ్చేకారు ఉంటుంది. నిరుడు నాతో చెప్పింది కొనిపెడతానని. తనకు ఉద్యోగమవుతుందట. అప్పుడు చాలా డబ్బు వస్తుందట. నాకు తప్పక కారు కొనిపెడతానన్నది."

"కాని, సరోజనికి ఉద్యోగం కాలేదుగా—"

"మరైతే డబ్బు ఎక్కడనుంచి వస్తుంది. అన్నయ్యా?"

శర్మ పార్సెలు పొంతం విప్పాడో లేదో శేబీ అందులోని గౌను లాక్కొనిపోయింది లోపలికి. అయిదునిముసాలలో క్రొత్త డ్రెస్సులో తిరిగివచ్చింది." చూడు అన్నయ్యా, ఎంత చక్కని గౌనో. పోనీలే; ఇదే బాగుంది కారుకన్న."

శర్మ కళ్లు తొలుత సంతోషంలో మెఱసినాయి. క్షణంసేపు దగ్గరగా పరిశీలించాడా నీలిగౌనును. ఆ నీలిగుడ్డ తా నిచ్చినదే సరోజనికి, జాకెట్టు కుట్టించుకోటానికి.

ఎంతో ఆప్యాయంగా తాను బహూకరించాడు. అదే— ఆ బహుమానమునే ఆమె యీ విధంగా త్రిప్పికొట్టింది! లేక—

శర్మకు ఊహ లింతకన్న దూరంపోలేదా క్షణాన. కనుకొనల్లో క్రిందకు రాలని అశ్రుకణం దక్కగా అవతరించింది. శేబీ

తనవంక తిరిగింది, ప్రశ్న వేసినట్లు చూస్తూ. శర్మ ఆమె చెంపలను తన వేళ్లు మెల్లగా తగిలిస్తూ అన్నాడు "అబ్బో...ఎంత ధగధగ లాడుతోందో యీ గౌను. నా కన్నులు చెదురుతున్నాయి కూడా."

శేరీ తృప్తిచెందిన ముఖం పెట్టింది. "అన్నయ్యా, ఇదిగో పోష్టుమాను ఇచ్చాడు" అంటూ ఒక కవరిచ్చింది.

అది తను సరోజనికి పంపిన ఆహ్వానం తిరిగివచ్చింది. "ఈ చిరునామా గలవారు ఇల్లువదలి వెళిపోయారు" అన్న ముద్రతో. శర్మ కిప్పుడు తెలిసింది, ఆనాడు ఇల్లు సర్దుతూఉన్న దెందుకో. తన ఆహ్వానం సరోజని ఇల్లు చేరలేదు, ఆమె బహుమతి మాత్రం తన యిల్లుచేరింది. శేరీ అంటే సరోజని కెంతముద్దు! మరువకుండా ఉదయానికి బహుమతి పంపించింది.

ఆ కవరు చూసిచూసి ప్రక్కన పడవేశాడో లేదో శేరీ మరొకటి తెచ్చియిచ్చింది.

"ఇదెక్కడిది?"

"ఇదీ ఆ పోష్టుమానే తెచ్చియిచ్చాడు. నాకు బాగున్నది ముందు ఇచ్చాను. తరువాతి ఒకొక్కటే—" అంటూ పెద్దగా నవ్వి వాకిటిలోనికి గంతులేసింది శేరీ, తన తోడిపిల్లలు ఆడుకోటానికి వస్తే.

అది సరోజని తల్లిదగ్గరనుంచి. సరోజనికి ఉద్యోగం రాక పోవటంవల్ల వారందరూ ఆర్థికంగా బీదస్థితిలో ఉన్నారని, సరోజ నికికూడా వెనుకటిలా ఆనందంగా జీవితం గడిపేందుకు ధన మంతగా లేదని, డబ్బు ఎద్దడివల్ల అదివరకటి పెద్ద ఇల్లు వదలి మరొక చిన్న యింటిలోనికి మారిందని, ఆమెమీద ఆశపెట్టుకొని వ్యయభారాని కోర్చి చదువు చెప్పించిన తనకు ఇంకా సంతోషం కలిగే గడియ రాలేదని, ఏదోవిధంగా ఒక ఉద్యోగం శర్మగారు ఆమెకు ఇప్పించ రాదా అని, తప్పక యిప్పించగలరని, అలా అని సరోజనికూడా అనేకసార్లు అన్నదని—ఇలాగే చాల దీర్ఘంగా వ్రాసింది యిల్లాలు.

సరోజని ఇబ్బందిపడుతున్నదన్న ఆలోచనలో శర్మ కుమిలిపోయినాడు. బహుశా అందుకే శేరీకా నీలిగౌను పంపి ఉంటుంది. ఆ ఉత్తరం తిరిగి ఒకసారి చదివాడు బరువైన కన్నులతో. మెల్లగా మడిచి ఉత్తరం జేబులో పెడుతూఉండగా శేరీ తన స్నేహితులతోపాటు గంతులేస్తూ వచ్చింది లోనికి, "అన్నయ్యా సరోజని అక్కయ్య" అంటూ.

శర్మ తటాలున వాకిలివైపు వెళ్ళాడు. శేరీ అన్నది, "ఆ బస్సులో వెడుతోంది. పందెం వేసుకు, మేం పరుగెత్తుతున్నాము. బస్సులాగే స్తంభందాకా. అక్కడే బస్సు ఆగి ఉంది. లోపలికి చూస్తినిగదా సరోజని అక్కయ్య. ఇదిగో ఈ పూవు గూడా యిచ్చింది. దిగమన్నాను. కాని దిగలేదు. దిక్కుమాలిన బస్సు దిగే దాకా ఆగనే లేదు."

"నేను రమ్మన్నానని చెప్పలేకపోయినావా?"

"నీవు చెప్పలేదుగా నాతో."

శర్మ శేరీ అమాయకత్వానికి నవ్వుతూ నిల్చొన్నాడు. శేరీ అన్నది, "నా గౌనువంక మాత్రం సంతోషంతో చూసింది అన్నయ్యా. బాగుందికదూ అన్నయ్యా, నాకు సరిగా సరిపో యింది."

* * * *

సరోజని బైటకు సరదాగా పోయి చాలా రోజులయింది. ఏవో అవసరమైన వస్తువులు కొనుక్కొనటానికి తప్ప దినము దిన మల్లా యింటిలోనే గడుపుతోంది. మొదట్లో పేపర్లలో వచ్చే ప్రకటనలన్ని శ్రద్ధలో పరికించేది. కాని క్రమంగా ఆ కుతూహలం సన్నగిల్లింది. ఉద్యోగము అనవసరమయి కాదు. తనలో ఏదో అర్థం కాని అసహ్యం కలిగింది ప్రకటనల నదేపనిగా పరికించటమంటే.

ఆనర్సు పరీక్షకై సిలబస్కి సంబంధించిన పుస్తకాలు చదు వుతూ ఎన్నో మిగత పుస్తకాలు చదివే వ్యవధిలేక అప్పుడప్పుడు విచారపడుతూఉండేది. ఏ ఇబ్సెన్సు నాటకమో తీసేది ఉత్సాహ ముతో, కాని అవతల ఏ జోన్ రాబిన్సన్ పుస్తకమో నోరు తెరు చుకున్న దయ్యంలాగా గోచరమయ్యేది. ఏ సోమర్ సెట్ మాఘం కథనో తెరిచేసరికల్లా కొత్తగా ఊడిపడ్డ ఏ మీడ్ యొక్క జామిత్రి బొమ్మలో మనోనేత్రంముందు ప్రదర్శనమయ్యేవి. హార్డీ వ్రాసిన కీట్సు జీవితచరిత్రం కూడా సగంకన్న యెక్కువ చదవలేదు. ఎందు కంటే హార్డీ వ్రాసిన వనేక మిగత పుస్తకాలు తనకు పాఠ్య గ్రంథాలే నాయె, సరే కీట్సు రచనల మాట చెప్పనే అక్కరలేదు. కొన్ని పేపర్ల కవి బైబిలే!

తనకు ప్రైజులుగా లభించిన సారస్వత గ్రంథాలన్నీ దులిపి టేబిల్ మీద వరుసగా పేర్చింది. ఉదయం కాఫీ త్రాగి ఆ పుస్తకాలు తెరిచేది, మధ్యాహ్న భోజనందాకా చదివేది. భోజనంచేసి తిరిగి అవి చదివేది సాయంత్రందాకా. రాత్రి తిరిగి అదే ధోరణి. ఈ పఠ నములో ఆమెకు కొంత శాంతి తోచినట్లు కూడా అనిపించేది.

తన ఈ దినచర్యలో మధ్య మధ్య కలిగే అంతరాయ మొకటే ఉంది. ఏ వారాని కొకమారో తన తల్లిదగ్గరనుంచి ఉత్తరం వస్తుంది. వెనుక తల్లి వ్రాసే ఉత్తరంకోసం కాచి వేచికొనియుండే పిచ్చిపిల్లకు ప్రస్తుతం ఆ లేఖలు కొంత ఖేదం కలిగిస్తున్నాయి.

ఆ దినం రెండు కవర్లు వచ్చినాయి. రెండూ తల్లిదగ్గర నుండియే. ఒకటి బరువుగాఉంది. ఆశ్చర్యంతో ముందు అది తెరి చింది. కన్నీరు దిగమ్రింగుకుంటూ ఆద్యంతమూ చదివింది; మధ్య మధ్య ఆకాశంవంక చూస్తూ.

"సరో, ఇక్కడ నా ఆర్థిక పరిస్థితి నీరసంగా ఉన్నదని పదే పదే చెప్పి నిన్ను బాధించవలసినదానను కాను. చదువుకున్న పిల్లవు. నా హృదయం అర్థం చేసుకోగల తల్లివి......

నేను వ్రాస్తూఉన్న ఉత్తరాలు నాకు చేతనయినంత ప్రియంగా, కష్టం కల్గించనట్లుగా వ్రాయ ప్రయత్నిస్తున్నాను. ఈసంగతి నీవు గ్రహించియే ఉంటావు....

సరో, నీకా ఉద్యోగం రావలసిందే. శర్మగారు తప్పక ఇప్పించి ఉంటారని నీకన్న నే నెక్కువగా విశ్వసించాను. ఇప్పు

టికీ నాకా విశ్వాసం సన్నగిల్లలేదు. నీవూ అలాగే అభిప్రాయ పడుతున్నా వనుకుంటాను.

నేనీమధ్య శర్మగారికి ఉత్తరం వ్రాశాను. తిరుగు టపాలో జవాబిచ్చారు. ఆ సమాధానం చూచి ఒక విధంగా ఆశ్చర్యం కల్గింది. నీకు వెంటనే అది పురస్కరించుకొని ఉత్తరం వ్రాయలే దంటే ఈ లేఖ ఎలా వ్రాయాలా అని ఆలోచించడంలో సరి పోయిందనుకో.

సరో, నీకు ఉద్యోగం రాలేదని విచారిస్తున్నావు. ఇది సహజమే. కాని శర్మగారికి ఎన్నాళ్లిగానో నీవు కన్పడలేదుట. క్షణిక కారణాలవల్ల నయిఉంటుందనుకున్నాను.

కాని సరో, నీవు ఇల్లు మార్చిన సంగతి ఇన్ని మైళ్ళ దూరంలోఉన్న నాకు వ్రాశావు కాని అక్కడేఉన్న శర్మగారికి తెలుపలేదట.

నిజానికి నా కిదేమాత్రము అర్థముకాలేదు. నీవు ఇలా ప్రవర్తించడం ఎంతవరకు సమంజసమో నే నూహించలేను కాని, నీవు శర్మగారిని క్రొత్తగా భావించడం నేను సమర్థించను.

సరో నీవు త్వరగా ఏదైనా ఉద్యోగం సంపాదిస్తే నీకు నాకు మంచిది. ఈ విషయమై ఎక్కువగా నొక్కి చెప్పవలసిన అవసరం లేదుగదా....

శర్మగారు పరపతిగల మనిషి, ఆయన సహాయంతో ఏదైనా ఉద్యోగం తప్పక దొరుకుతుంది. నామాటవిని, సరో, నీకీ క్షణంలో (తాత్కాలికంగా) నచ్చకపోయినా, శర్మగారి దగ్గరకు పోయి వారితో కలసి ఏదైనా ఉద్యోగానికై ప్రయత్నించు. నేను మరల వారికి వ్రాయ నక్కరలేదనుకుంటాను, బాగుండదు అన్ని సార్లు ఆయనను వేధించటం.

ఇది నీ కిష్టం కాకపోయినా—నా కోసమనుకో—"

ఇలాగే గడచింది ఉత్తరమంతా. సరోజని కన్నీరు తుడుచుకుంటూ దిండుమీద వొరిగింది. కొంతసేపటివరకు రెండవ ఉత్తరం ఉన్న మాటే మరచింది. తటాలున లేచి అది తెరిచింది.

"సరో, ఇంతకు మునుపే ఉత్తరం పోస్టుచేశాను. ఇప్పుడే "హిందూ"లో ఒక ప్రకటన చూశాను. అది కత్తిరించి ఈ కవరులో పెట్టి పంపుతున్నాను. ఒకవిధంగా ఆశ్చర్యంగా ఉంది. అదే ఉద్యోగం. తిరిగి అప్లికేషనులు పంపుమన్నారు. ఈమారైనా నీవు శర్మగారిద్వారా తప్పక ప్రయత్నించు. ఈసారి నీకు వచ్చి తీరుతుందని నా అంతరాత్మ నాకు చెప్పుతున్నది."

వ్రాసింది తల్లి కాకపోతే ఆ అంతరాత్మ బోధనకు అంతగా విలువ యిచ్చేదికాదు ఆ సందర్భంలో. సరోజని ప్రకటన చూచింది. అవును అదే ఉద్యోగం, తాను ప్రయత్నించి విఫలమయినదే, లలిత అలంకరించిన స్థానమే అది. కాక అట్టిదే మరొక పదవియో.

తిరిగి, శర్మగారి సహాయం తీసికోమని తల్లి బోధిస్తున్నది. తన మనసులో ఉన్న భావాలు కొంతవరకు తల్లి ఉత్తరములోనే వెలిబుచ్చిందికాని, అసలు తన మనస్సుకు పట్టిన మబ్బుతెరల సంగతి తల్లికేం తెలుసు.

ఇన్నాళ్ళు శర్మగారింటికి తను పోలేదు. అతడు రావట్లాగా యిల్లు మార్చింది. అతడు వచ్చే పార్టీల జోలికైనా పోలేదు. బేబీ పిలచిన పిలుపులు తనపైన వ్యర్థమయినాయి. శర్మమాత్రం పసికట్టి ఉండడా, ఏదో కారణంగా సరోజని తననుండి దూరంగా సంచరిస్తోందని! ఇప్పుడు తటాలున తానుపోయి తనకి ఉద్యోగం ఇప్పించుమని అర్థిస్తే, శర్మ ఏమనుకుంటాడు. శర్మ ఎంత ఉదారబుద్ధియైనా, తనది మానవహృదయమేగా, తనకే ఎంత సిగ్గుగా ఉంటుంది! ఏమో, తను పోగానే తటాలున "ఏం సరోజనీ, నీవా ఉద్యోగం ఆశమీద వచ్చావుగదూ" అంటే తల పగిలినంత వేదన, హృదయం చితికినంత వ్యథకల్గదా? ఉద్యోగం సంతుష్టికి దోహదమయితేనే కోరదగినదికాని, తీరని ఆరాటం కలిగించే ఉద్యోగం స్వర్గంలోనైనా నిరర్థకంగదా.

ఈ తలపులకు అంతులేదు. ఎన్నిమార్లు తనలో తాను వాదోపవాదాలు పెంచుకున్నా, తనకు కలిగే చిన్నతనం ఒక ప్రక్కన, తల్లి ఉత్తరాలలోని ఆవశ్యకత ఇంకొక ప్రక్కన తిరిగి తిరిగి గోచరమవుతున్నాయి. ఇంతకు సుందరంగారు వెనుక ఏకారణంచేత ఉద్యోగ మీయలేదో ఆ కారణ మిప్పుడు తొలిగిందా?

ఏమో. ఆఖరి ప్రశ్నకు తన కెన్నడు తీరుతెన్నుగల సమాధానం తోచదు. ఆ ప్రశ్న తనకు తీరని సంతాపం కలిగించింది. గాని ఆ ప్రశ్నను వేసికొనే మనస్థైర్య మామెలో లేదు.

ఏమీతోచని కన్నీటి తెరలలో తల్లి ఉత్తరాలు మసిచి వేసింది. తుదిని ఆమె హృదయానికి గుచ్చుకున్న వాక్యమొక్కటి. "ఇది నీ కిష్టంకాకపోయినా, నాకోసమనుకో."

వేగంగా లేచి దుస్తులను మార్చి బయలుదేరింది శర్మయింటి వైపు—కాని త్రోవపొడుగునా తనను చులకనగా చూస్తాడేమో నన్న భ్రమ మాత్రం ఆమెను వీడనేలేదు. అలా జరిగితే, వెంటనే "అంత స్వార్థంగా నాఅంతట నేను రాలేదు, మా తల్లిగారు పడలేక వచ్చాను." అని పాఠం ఒప్పచెప్పి తిరిగి రావలెనని తనలో తాను నచ్చచెప్పుకొన్నది.

* * * *

శర్మ తన పడకకుర్చీలో విశ్రమించి ఒక ఉత్తరం దీక్షగా చూస్తున్నాడు. బేబీ తనను పలుకరిస్తూ అల్లరిచేస్తూ గంతులు వేస్తూ ఉన్నది. శర్మచేతిలోఉన్న ఉత్తరము మధ్యమధ్య లాగుతూ అతనిని విసిగిస్తోంది. శర్మలేచి, నవ్వుతూ బేబీని ఎత్తుకున్నట్లు ఎత్తుకుని ఎత్తైనకిటికీలో కూర్చొపెట్టాడు. పాపం బేబీ తనంత తాను దిగలేదు. దూకితే పడతానని భయము. నవ్వుతూ సణుగుతూ అలాగే కూర్చుని ఉన్నది.

శర్మ ఉత్తరంచూస్తూ మధ్యమధ్య ఆలోచనగా చూస్తూ ఉన్నాడు. ఇంతలో వీధితలుపు తట్టినచప్పుడు అయింది. బేబీ తటాలున "సరోజనిఅక్కయ్య సరోజనిఅక్కయ్య" అంటూ అరుస్తూ చప్పట్లుకొడుతూ, వీధిలోకి చూస్తూ శర్మవంక చూస్తూ గంతులు వేస్తోంది.

శర్మ ఉలిక్కి పడ్డట్లు లేస్తూ, "ఎవరు సరో? ఎవరు సరో!" అన్నాడు.

బైటనుండి సరోజని అన్నది "ఆఁ నేనే సరోజనిని."

శర్మ తలుపు తెరచాడు. తలవంచుకుని సరోజని ప్రవేశించింది. వస్తూనే కిటికీ పైకి పరుగుపోయి ఆత్రంగా చేతులెత్తి నిలుచున్న బేబీని దింపుతూ ముద్దు పెట్టుకొన్నది.

శర్మ అడిగారు, "ఎలా ఉన్నావు సరో, కులాసాయేనా?"

సరోజని బేబీ వంక చూస్తూ రాని నవ్వును తెప్పించుకో ప్రయత్నిస్తోంది.

వెంటనే శర్మ అన్నాడు, ఆఁ...అన్నట్లు సరో...నీకా ఉద్యోగం కావాలనే ఉన్నదా? కావాలంటే తిరిగి ప్రయత్నించవచ్చు, ఏం సరో—"

సరోజని కన్నుల వెంట కారే నీటి వరదలలో బేబీ తల తడిసిపోయింది, శర్మ అది కనిపెట్టకుండా, కాళ్లను చుట్టుకున్న బేబీని త్రోసుకుంటూ ప్రక్క గదిలోకి పోయింది. బేబి తనను విడిలించుకొని, "ఉండు అక్కయ్యా నా కొత్తగౌను వేసుకువస్తాను" అని లోపలకు పరుగెత్తింది.

ఏ ప్రశ్నకు తాను భయపడిందో ఆ ప్రశ్న శర్మ వేశాడు. ఏ విషయం శర్మ ప్రప్రథమంగా ఎత్తుతే తాను భరించలేక పరువెత్తుకు పోదలచుకొన్నదో అదే ప్రశ్న శర్మ వేశాడు. స్వార్థచింతలో తాను తిరిగి శర్మ యొద్దకు చేరిందన్న స్ఫురణ ఏ ప్రశ్నలో అవగతమవుతుందో అదే ప్రశ్న శర్మ ప్రశ్నించాడు.

తన తల్లి ప్రోద్బలం మీద తను వచ్చింది. తనకు ఉద్యోగం వస్తే తన తల్లికీ తనకు మంచిదే. కాని ఉద్యోగమే ప్రపంచములో సర్వము కాలేదు. ఉద్యోగం వల్ల ధనం లభిస్తుంది. ధనం వల్ల జీవనములో సౌలభ్యం ఏర్పడుతుంది. కాని అది భౌతిక సౌలభ్యమే. అంతకుమించినది మానసికానందం, అది తనకీ ఉద్యోగం వల్ల కల్గలేదు. తాను ఉద్యోగం చేసిన ప్రతిక్షణము శర్మ తనను స్వార్థిగా తలపోస్తున్నాడన్న మనోవేదన తనను మథిస్తూయుంటుంది. తనను ప్రేమించిన శర్మగారే యిలా భావిస్తే తనకిక మానసికానందమెలా పొసగుతుంది?

సరోజని వంచిన తల ఎత్తకుండా ప్రక్క గదిలోనుండి మెల్లగా బయటకు జారింది. శర్మ ఇది గమనించనే లేదు. బేబీ లోనుండి తన నీలిగౌనుతో పరువెత్తుకువచ్చి "ఏదీ సరోజని అక్కయ్య" అనే వరకు.

"ఏదీ సరోజని" అంటూ శర్మ ప్రక్క గదిలోకి వెళ్ళాడు. అప్పటికే పదడుగులదూరంలో రోడ్డుమీద కన్పడింది సరోజని. బేబీ పరుగెత్తుకుపోయి రమ్మనట్లు సరోజని చేయి లాగింది. సరోజని తల త్రిప్పుతూ బేబీ చేయి విడిలించుకుంది.

బేబీ కన్నులు నీళ్ళలో తేలే పూవులలాగ అయినాయి. చిక్క మొగంలో శర్మ దగ్గరకు వచ్చింది. శర్మ ఒక్క నిట్టూర్పు నిట్టూర్చి, గబగబా తన కుర్చీ ప్రక్కనున్న కవరొకటి తీసి బేబీకిచ్చి, "ఇదిగో ఇది సరోజని కిచ్చిరా, పరుగెత్తుకుపోయి. ఊఁ. పరుగెత్తు." అన్నాడు.

బేబీ ఒక్క క్షణములో కవరు ఇచ్చి వచ్చింది. శర్మ పోయి తన కుర్చీలో పడుకున్నాడు. బేబీ మాత్రము బైటకు చూస్తూ నిల్చున్నది, ఎంతసేపటికి లోనికి రాకుండా. శర్మ పిలిచాడు, "బేబీ, ఇదిగో బొమ్మలు" అంటూ.

"ఉండు అన్నయ్యా, ఇక్కడ బలే బాగుంది. సరోజని అక్కయ్య నిలబడి ఉత్తరం చదువుకుంటోంది అన్నయ్యా...... మధ్య మధ్యనే సరోజని అక్కయ్య మొగం తుడుచుకుంటోంది. అన్నయ్యా...అన్నయ్యా...మరే—" అంటూ బేబీ అదేపనిగా వర్ణిస్తోంది.

సరోజని నిజంగా వెనుదిరిగి చూస్తూ ఉత్తరం చదువుతూ కన్నులు తుడుచుకుంటూ ఏదో నూతనానుభూతిలో తేలిపోతోంది. ఆ కవరు తనకోసం, తన పేరిట ఉంది, కాని శర్మగారి కేర్ ఆఫ్ చిరునామాతో వచ్చింది.

అది వ్రాసింది లలిత. ఆ సంతకం చూడగానే సరోజని ఒళ్లు ఒక్కసారి జల్లుమన్నది. లలిత కనపడి ఎన్నాళ్ళయింది! లలిత తన వెనుకటి స్నేహితురాలు! లలిత తనకు రావలసిన ఉద్యోగం హరించిన పిల్ల!

చివరికిలా ఉన్నది: "వాస్తవానికి నాకు తెలిసినది నా ఉద్యోగం పోయిన దెందుకు మాత్రమే. నా కసలు అది ఎలా వచ్చిందో ఇంతవరకు తెలియదు. నీకు రాని కారణము కూడ నేను చూచాయగా విన్నదేసుమా. నేను చేసిన నేరం నీకిది చెప్పటం. క్షమించు, ఏదో క్షణికమైన కిబలత్వమో నాచేత చెప్పించింది."

సరోజని గబగబా పరుగెత్తుకు వచ్చింది శర్మ యింటిలోనికి. వీధి గడపలో నిల్చుని సంతోషంతో అరుస్తున్న బేబీని ప్రక్కకు త్రోసుకుంటూ సరాసరి శర్మగారి కుర్చీ కెదురుగా నిలబడ్డది.

శర్మ తలయెత్తి చూడలేదు, ఇంత రివ్వున వచ్చినది తనమీద వాగ్వర్షం కురిపించిపోవటానికేమోనని.

సరోజని శీతాకాలపు సముద్రపు గాలిలాగా మాటలు దొరలించింది, "ఈ ఉత్తరం వచ్చి ఎన్నాళ్ళయింది?"

"పది రోజులయింది." శర్మ తలయెత్తకే సమాధానమిచ్చాడు.

"పది రోజులే! మరి ఎందుకు చూడలేదు, తెరిచి?"

"అది నీ పేరన వచ్చింది."

"తెలుసును. కాని ఎందుకు తెరవలేదు అని అడుగుతున్నాను."

"అది నాది కాదు, నీ పేర వచ్చిందని చెప్పాను."

"ఏం తెరచి చూస్తే ప్రపంచం తల్లక్రిందులయ్యేదా!"

"అవును. ఈ మధ్య తల్లక్రిందు లయినట్లే తోచింది."

"సరోజని ఉత్తరముతో శర్మ గడ్డము పైకెత్తుతూ అన్నది" అందులో మీ సరో సముద్రములో మునిగిఉంటుందనుకున్నారా?"

ఇది వెనుకటి సరోజని. తాను ప్రేమించిన సరో. తనను వాత్సల్యవృష్టింగా ముంచగల సరో ఇది. శర్మ తలయెత్తాడు. సరోజని ముఖంలో తుపానుకు బదులు పౌర్ణమినాటి నిండు చంద్రబింబము తలపించింది.

శర్మ మాటాడేముందే సరోజని వాని చేతిలోని కాగితం లాక్కుంటూ "ఇది యేదో ఉత్తరంలాగానే యున్నదే" అంది.

"అవును. అది వాడి."

"ఫరవాలేదు" అంటూ సరోజని ఆ లేఖ పూర్తిగా చదువుతుంది.

శర్మ చిరునవ్వుతో మెల్లగా అన్నాడు "సుందరం వ్రాశాడు—"

"అవును సంతకమునుబట్టి తెలుస్తోంది, ఫోర్జరీ అయితే తప్ప."

"ఎన్నాళ్ళయింది అతను వచ్చి, ఒక్క జాబైనా వ్రాసి. కాని అతని మంచితనంలో స్నేహభావంలో నాకు విశ్వాసం ఉంది. చూడు, ఈమారు నిన్ను ఉద్యోగానికి దరఖాస్తు పెట్టమన్నాడు."

సరోజని ఉత్తరం మరల చదివి, "అవును ఇందులోని విషయం చాలా చక్కగా పారాఫ్రేజ్ చేశారు" అంది.

కొన్ని వెలుగులేని కాంతిరేఖలు, ఆశాకిరణాలు, ఆమె ముఖములో ఆ క్షణాన వికసించినాయి. కనులనుండి రాలే వేడి నీటి బిందువును తుడుచుకోవటం కూడా విస్మరించిన సరోజని తటాలున త్రుళ్ళిపడింది వాకిటిలో కారు చప్పుడు విని.

సరోజని, శర్మ, వీధి తలుపువైపు వెళ్ళారు. సుందరం వచ్చాడు.

శర్మ చేయి ఊపుతూ సుందరం అన్నాడు, "ఆహా మా సరోజని కూడ ఇక్కడనే ఉన్నదే!" "ఇప్పుడే వచ్చింది. అదృష్టవశాత్తూ నీవు ఈ వేళకే వచ్చావు సుందరం. నీ ఉత్తరం అందింది."

"అదిగో అందినట్లు తెలుస్తూనే ఉంది." అంటూ సుందరం సరోజనివైపు చూశాడు. ఆమె పెదవి కొరుక్కొని ఆ ఉత్తరం ప్రక్కనున్న టేబిల్ మీద పెట్టింది.

సుందరం మొదలుపెట్టాడు. "ఏం శర్మా, నీకు నా ప్రవర్తన వింతగొల్పి ఉంటుంది. సరోజనికి ఉద్యోగం ఎందుకీయలేదో యిన్నాళ్లుగా చెప్పని కారణం చెప్పమంటావా?"

"నీయిష్టం. నా అంతట నేనే ఎందుకు అడగాలి?"

సరోజనివంక చూస్తూ సుందరం అన్నాడు, "బహుశా ఆమెకు వినాలని కుతూహలంగా ఉండి ఉంటుంది."

సరోజని ఓరకనులతో వెంటనే పలికింది, "శర్మగారికి చెప్ప తలచుకోనిది నాకుమాత్రం దేనికండీ?"

సుందరం నవ్వుతూ, "విను శర్మా. ఆమెకు ఉద్యోగంరాని కారణం నీవు."

నిర్ఘాంతపోయినట్లు, శర్మ తలఎత్తాడు. తటాలున సరోజని వంక చూశాడు. సరోజని ముఖం క్షణము మబ్బుల వెనుక చంద్రునిలా చంద్రుడు లేని పద్మంలా అయిపోయింది.

అర్థంకాని తెల్లదనంతో సుందరం కనుకోణాలు సరోజని వంక తిరిగినాయి. "శర్మా, నీవు శంకరాన్ని ఎరుగుదువు కాదూ?"

"ఆఁ....ఆవేళ మన పార్టీకి వచ్చాడు."

"ఆఁ. అతడే. ఏమనుకుంటావు అతనిని గురించి?"

శర్మ ఏమి జవాబు చెప్పలేదు. సరోజని ముఖంమాత్రం వాడిన పూవులాగ వ్రేలవేసింది.

"నీవేమనుకున్నా ఫరవాలేదు శర్మా. సరోజనికి మాత్రం సుందరం అంటే అసహనం."

సరోజని కోపంతో నిట్టూర్చి రెక్కలు లాగిన పక్షిలాగ కెవ్వన అరిచింది, "నాకు అవసరంలేని వ్యక్తులనుగురించి నాకు ఉండీ లేని అభిప్రాయాలతో మీ కెందుకండీ?"

"సరోజనీ, గాలివేస్తోందో లేదో పూలతీవను అడగనక్కర లేదు, చూస్తేచాలు. నేనా పార్టీలోనే కనుపెట్టాను నీకు అతనికి పడదని."

సరోజనికి కోపం మైకం కమ్మినట్లయింది, "ఇంతకు నాకు అతనికి పడకపోవటం ప్రసక్తిఎందుకు? నే నతని స్నేహం కోరేనా ఏమైనానా?"

సుందరం మొదలుపెట్టాడు, "శంకరం మా ఆఫీసులో కార్మిక శాఖకు అధిపతి. నీ ఉద్యోగం వాని శాఖలోనిది. అతనితో సామరస్యం లేనివారు క్షణంకూడ అపని చేయలేని పరిస్థితి అది. ఏం, అర్థమవుతోందా సరోజనీ?"

సరోజని ముఖంలో కొంచెము తెలిచాయలు తొలకరింప దొడగినాయి. సుందరం తిరిగి పల్కసాగాడు, "చివర కేమయిందో చూశారా? ఆ లలితకూడా తగినదే దొరికింది. శంకరం ప్రవర్తనను బట్టి అప్పుడే అతనిని తొలగించవలెనని అనుకున్నాను గాని, వ్యవహారరీత్యా తగినంత గట్టికారణం చూపించటం కష్టమనిపించింది. సరే క్రమంగా లలిత శంకరం నిప్పుకు గాలిలా విజృంభించారు. వారి ప్రవర్తన వ్యక్తిగతంగా అవమానకరం కావటమే కాకుండా, మా వ్యాపార సంస్థకుకూడా కళంకకారణం కాజొచ్చింది. ఇప్పుడు నాకు కేవలం వ్యవహార రీత్యా తగిన కారణం దొరికింది వానిని తొలగించటానికి, వానితోపాటు లలితను."

మారుమాటలేక బొమ్మవలె నిల్చున్న శర్మ సరోజనులను చూస్తూ సుందరం అన్నాడు, "శర్మా, నీకు సరోజనిమీద ఎంత వాత్సల్యమో నాకుతెలుసును. ఆమెకు శ్రేయస్కరం కాని పరిస్థితులలో ఆమెను ఇరికించటం నీకు కష్టం కల్గించేదికాని తృప్తి నీయలేకపోయేది. నీకు తృప్తిని కలిగించనిపని నేనుచేసి యేమి లాభం? ఈమె నీ సరోజని కాక మరొక సరోజని అయివుంటే ఆనాడే ఉద్యోగం ఇచ్చివుండేవాడిని. ఫస్టుక్లాసు ఆనర్సుగదా!"

సరోజని శర్మవంక ఒకసారి నిండుగా చూసి ఎన్నడు తాను పొందనంత చిన్నతనంతో తల వంచుకుంది.

సుందరం పూర్తిచేశాడు, శర్మా యిన్నాళ్లు నీకు చెప్పవలెనని ఉబలాటపడేవాడిని గాని, తొందరపడి యితర వ్యక్తుల ప్రవర్తనలను గురించి ముచ్చటించట మెందుకన్న ఆత్మబలంతో నిశ్శబ్దం వహించి ఉన్నాను. నీవుకూడ ఆ ప్రసక్తి లేకుండా నాకు కొంత శాంతిని కలిగించావు."

సరోజనివంక చూస్తూ అడిగాడు, "ఏం సరోజనీ నీకు ఉద్యోగం రానిది నా మూలంగా కాదు. అసలు కారణం శర్మ."

* * * *

ఒకరి మనస్సు మరొకరికి స్ఫుటంగా సంపూర్ణంగా అవగత మయితే వ్యక్తుల జీవితాలలో ఎంత సామరస్యం శాంతి చేకూరుతుంది. కాని మానవజాతి కింత అదృష్టం అరుదు. మానవుని మనస్సు ఏ క్షణంలో ఎలా ప్రవర్తిస్తుందో ఊహించటం కష్టం; అంతేకాక మనస్థితి వ్యక్తీకరణకు అంతరాయం కలిగించే ముఖ్యహేతువు పరిస్థితుల ప్రత్యేకత. ఇవి అడకత్తెరలా అమరుతూ ఉంటాయి.

మానవుని శారీరక ప్రవర్తనను సూత్రీకరించటం మనస్తత్వ ప్రవర్తనను సూత్రీకరించటంకన్న ఎన్నోవిధాల సులభం. నిజానికి, అది నిర్దుష్టంగా విస్పష్టంగా చిత్రించగలిగినవాడు మానవ జీవితంలో శోభ తరుగుతుందేమో! తెలియనిదానికోసం పడే తపనలో ఉన్న ఆనందం ఒలిచిన అరటిపండులో లేదు. మనం ప్రేమించిన వ్యక్తి మనస్సు మన కొక పాలసముద్రం వంటిది. అది కదలిక లేని కాసారంగా కాక, వెల్లువ లుబికించే తరంగాలుగా ఉంటే మనకు కలిగే ఆనందం సంతుష్టి అనంతం.

తమకిష్టం లేదంటే నా కేంపోయింది ?

ఆసా : ఎట్లాఉంది ?

సైద : జుత్తుచూస్తే ఎలా ఉంటాడో తమకు తెలీదా బాబూ!

ఆసా : (కోపంగా) షటప్ ! నీ పేరేమిటోగాని, ఒచ్చినందుకు మహా ఎక్కటిపాఠం నేర్పేవ్ ?

సైద : కోపం మనకొద్దుబాబూ...తమలాటివారికది ఉపయోగం లేదు...

ఆసా : ఏమిటేమిటీ...? హఁ! (దిగ్గనదిగి) వచ్చినందుకు...సత్త వెధవ దుకాణం...

[పైకిపోతూ ఉంటాడు]

సైద : తమలాటివారు పాఠం నేర్చుకున్నారా? ఎంతమందో వాడి చూసేరు కదా? అన్నింటికీ మాది ఒకటేరకం బాబూ!

ఆసా : (రోడ్డుమీదకిపోతూ) వెధవదుకాణం.

సైద : గడ్డాం అన్నా గీయించుకోకుండా అలా అనకండి బాబోయ్! న్యాయం దయచేయించండి! తమకి దేవ్ ఆనంద్ క్రాఫు కావాలా? దిలీప్‌కుమార్ క్రాఫు కావాలా? నాగేశ్వర్రావ్ మీసం చెక్కమంటారా? ఏదన్నా రెడీ, ఈ ముసలాడు. ఎవడొస్తాడో రమ్మనండి ఆపాటివిద్దున్నవాడు. చాలెంజ్ !'

[దూరంగా ఆసామీమాటలు—పోరా! పోరా!]

[నీలిలుంగీ-మాసినగడ్డాం-వయస్సు చెప్పడం కష్టం-ముప్పై నలభై మధ్యని ఉండొచ్చు, మాసిఉన్నగడ్డాం, ఒంటి రంగులో కల్సిపోయింది. ఆ వ్యక్తి ప్రవేశం—భుజం మీద ఎర్రఅంచుల టర్కీతువ్వాలు - చేతికి రోల్డుగోల్డు గొలుసుతో వాచీ-చూడగానే అతిడొక బట్టలవ్యాపారస్తుడేమో అన్న అనుమానం కలుగుతుంది.]

అతను : ఏమిటి సైదయ్యా... నాగేశ్వర్రావు కేమిటయింది... అచ్చెచ్చే - నువ్వేం నాకు చెప్పటంలేదు...

సైద : ఓహోహో - చిన్నబాబు! రండి రండి...గడ్డం బాగా మాసిపోయింది. ఈసారికి రెండుసార్లన్నా గీయించ వల్సింది...ఈనెల బొత్తిగా కనిపించడం మానీసేరు.

చి. బా : ఔనుకాని, నాగేశ్వరరావుకి ఏమిటయిందన్నావ్...

సైద : తమకి తెలీకుండా నాకు తెలుస్తాయా బాబూ ఆ విశేషాలు...

చి. బా : నీదంతా 'అప్-టు-డేట్' కదు సైదయ్యా. సినీమా భోగట్టాలేమిటి, రాజకీయాలేమిటి—ప్రతీనెలా పట్నం వెళ్లిఒస్తూ ఉంటావ్ మరి...

సైద : ఒప్పుకున్నారా? ఒప్పుకున్నారా బాబూ! చూసేరా ఆ కలంపాటి మనిషి... అక్కిల్లీకొట్టుపక్క...

చి. బా : ఇంతకీ ఏమిటయిందో నాగేశ్వర్రావుకి చెప్పేవ్ కాదు - కొత్త సినిమా తీస్తున్నాడా...కొత్త ఫిల్ములో బుక్కైడా?

సైద : అదేంకాదుబాబూ....అంత గట్టిగా అన్నానుగదా తమరు ఆలకించే లేదా?

చి. బా : వింటే నిన్నడగడమేం...

సైద : ఇక్కడి 'పేపర్' బాబూ...మన దుకాణం 'అప్-టు-డేటు' ఆ బాబుకి చెప్పుతున్నాను - తమకి గీసేను నాగేశ్వరావు మీసం ఎలా ఉందంటారు...తమరు సరిగ్గా సినిమా యాక్టర్ లాగనే ఉన్నారు...

చి. బా : ఓస్. అదా! ఇంత గొడవానూ - ఏం బ్రహ్మాండం బద్దలయిందో అనుకున్నాను...

సైద : గడ్డాంనిండా వెంట్రుకలు చూస్తూఉంటే కత్తి ఉరకలేస్తోంది బాబూ....కూచోండి....

చి. బా : ఇలా ఈ బెంచీమీద కూర్చుంటాను కానీ...

సైద : నా పాపుకి చిన్నతనంబాబూ! రండ్రండి... కుర్చీ ఎక్కండి.

చి. బా : కాదు సైదయ్యా...

సైద : ఇవాళ కొత్తలా మాట్లాడుతారేం బాబూ...చిన్నప్పటి కాణ్ణించి తమరా కుర్చీలోనే కూర్చునే...

చి. బా : ఎప్పుడూ నీ బలవంతవల్లే.

సైద : నా ముందన్నారుకాని, ఇంకెవరిముందూ అనకండి బాబూ ఆమాట - దయచెయ్యండి కుర్చీమీదికి - దీన్నెంచుతారా బాబూ!

[చిన్నబాబు, చేసేదిలేక కుర్చీఎక్కుతాడు]

అది...అలా కూర్చోండి...తాజా తాజాకబుర్లుచెప్తాను.

చి. బా : ఏమిటి కొత్తసంగతులు ?

సైద : (బల్లదగ్గరకి వెళ్తూ) ప్రేమ్‌నాథ్, బీనారాయ్‌ని పెళ్లాడేడు...

చి. బా : (ఆశాభంగం కాగా) ఓస్...అది ఏనాటికబుర్లే...పెళ్లవడం...పిల్లలుపుట్టటం అన్నీ ఏనాడో అయింది...ఇదేనేటి సైదయ్యా నీ 'అప్-టు-డేటు?'

సైద : ముసలాణ్ణయిపోతున్నాను కదా బాబూ....గేపకశక్తి కూడా లేకుంటే మరి...పోనీ ఇది వినండి...అదెవర్తి చెప్మా...ఆ స్టారు...గుండ్రమొఖం అదీను...

చి. బా : *ప్రేమపుష్ప సంగతేనా ? నువ్వనేది ?

సైద : ఠీక్ !! సరిగ్గా సెలవిచ్చేరు...అది...

చి. బా : అది మొగుడ్నొదిలి, *బదరీనాథన్‌తో లేచిపోయింది.

సైద: (ఆశ్చర్యంగా) అర్రెర్రె! తమ కెలా తెల్సిపోయింది, నేను చెప్పకుండానే...

చి. బా : వెళ్ళిపోయి, నువ్వూ నీ గమ్మత్తులూనూ...

సైద : తమరుకూడా అలానే అనేస్తున్నారూ.

---

* ఈ పేర్లు కల్పితములు ఎవరికీ వర్తించవు.

చి. బా : మరేమనమంటావ్! నువ్వే కదా కిందటిసారి నాతో చెప్పేవ్...

సైద : తమకి సరిగా యాదస్తులేకపోయి ఉంటుంది...ఎక్కడో చదివిఉంటారు...

చి. బా : నువ్వు మరి వినిపించుకోవ్...నాకు ఆ పాటి ఓపిక కూడానా ?

సైద : పోనీండి, మరింకెప్పుడో ఇలాంటి కబురు తమరు చిత్తగిస్తారా ?

చి. బా : నువ్వేంచెప్పేవ్? నేను నీకు ఉల్లిఖారంలాటి కబురు చెప్తా విను.

సైద : తమరంత కోపగించుకోకండి. కబురు విన్నాక అనండి...

చి. బా : కబురు విన్నాక నవ్వను, నాకు కోపం ఉంటేనా... ఎంతలాంటి కబురో.

సైద : (కత్తినూరుతూ దగ్గరికెళ్ళి) చెప్పండి బాబూ...ఎంత కారంగా ఉందో చూదాం...

చి. బా : నీ కొడుకు ఒచ్చేడోయ్.

సైద : (షాకుతిన్నట్టయి) కొడుకా!!!

చి. బా : ఒక కొడుకుంటేవాడనే మరిచిపోతేం వేంటి?

సైద : (చిత్తరవౌతాడు)

చి. బా : ఉల్లిఖారంలా ఉందామరి?

సైద : (ముఖం భయంకరంగా మారుతుంది—ముఖం దగ్గరగా పెట్టి...కత్తిపైకెత్తి) నిజమా...చిన్నబాబూ?

చి. బా : (వెనక్కు తగ్గి, భయంతో) వోయ్! వోయ్! సైదయ్యా! ఇదేమిటి?

సైద : (ఈ ప్రపంచంలోకి పడినవాడిలా ఉలికిపడి) ఏదో ఒళ్లు మరిచిపోయినట్టయిందిబాబూ! (వెనక్కు తగ్గి) తమకెక్కడోపించేదు బాబూ...

చి. బా : నిజమేనని నమ్మేస్తున్నావేంటి కొంపతీసి! ఉత్తదోయ్.. ఉత్తుత్తికబురు...పదిహే నిరవైఏళ్లయిపోయిన వాడింకా రావడంకూడానా!

సైద : తమకి కనిపించే ఉంటాడు బాబూ...

చి. బా : భగవత్సాక్షి! తల్లితోడమ్మా! నీమీదొట్టు! ఉత్తనే భలేకబురు చెప్దామని నమ్మిస్తుచేసేనంతే...

సైద : (గొంతు తగ్గించి) నిజమా...అబద్ధమా చిన్నబాబూ!

చి. బా : సరదాకేలో అబద్ధం ఒకటాడేనని, అన్నీ అబద్ధాలేనా?

సైద : అంతమాటనగల్నా తమని!

చి. బా : సైదయ్యా...ఒకమాటచెప్తాను కోపగించుకోవుకద...

సైద : తెచ్చుకోక పోవడమేంబాబు! కోపంవస్తుంది...టీక మెయియ్యిపోస్తుంది...

చి. బా : వినకుండానే అనేస్తున్నావేంటి...

సైద : వినాలా బాబు...అపాటి గ్రహించుకోలేనా...

చి. బా : ఇరవైఏళ్లయింది వాడు వెళ్లిపోయి...ఇంకా నీకు...

సైద : లాభంలేదుబాబూ!

(సైదయ్య, గడ్డంగీస్తూ ఉంటాడు—పెద్ద, నల్లటి, మురికి గడ్డం—బాగా పెరిగినజుత్తు—ధూళిపట్టిన కాకీపంట్లాం, లాల్చీ—బాగా అరిగి, ఏనాడూ పాలిష్ఎరుగని బూట్లు—వీటి నన్నింటినీ మోస్తున్న ఒకమనిషి షాపులోనికి వస్తాడు—శరీరం బలమైనది. సులభంగా ఆవేశాన్ని పొందగలిగే పట్టిముఖం. వయస్సు 40, 45 సంవత్సరాల మధ్య ఉంటుంది.

అతనువచ్చి—

షాపు అంతా కలియచూస్తాడు - సైదయ్య ముఖంఎత్తి, పని ఆపిచూస్తాడు—

ఆ వ్యక్తి సైదయ్యముఖంలోకి తీక్షణంగా చూస్తాడు—సైదయ్య భయంతో ఉలికిపడ్డట్టవుతాడు)

వ్యక్తి : (కరకుగా) గడ్డాంగీస్తావయ్యా?

సైద : ఆబెంచీమీద కూర్చోండి.

వ్యక్తి : ఈ గడ్డాం గియ్యగలవా...

సైద : అందుకేకదు బాబూ నే నున్నాను...ఆ గడ్డాం ఏపాటి!

వ్యక్తి : నీ చేతులు వణకవు ?

సైద : (ఆశ్చర్యపోయి) చేతులు వణకడమా ? అదేమిటి బాబూ అలాఅడిగేరు !

వ్యక్తి : ముసలిచేతులు...అపాత కత్తి?

సైద: (నొక్కుతూ) వీడు సైదయ్యబాబు...ఈ కత్తా? ఇది తగుల్తే పుర్రున పీక ఎగిరిపోదా బాబూ !

వ్యక్తి : ఏదిచూదాం...వేగంకానీ...

సైద : బెంచీమీద కూర్చోండి దయచేసి ఈ గడ్డాం అయిపోగానే మీ దానిపని పడతాను...

చి. బా : వోయి సైదయ్యా! నీ కత్తిమాస్తే భయమేస్తోంది, నువ్వలా అన్నాక—చాలు చాలు...గడ్డాంఅవు...

సైద : ఇన్నేళ్ళయింది...సైదయ్య సంగతింకా కొత్తేనా? వీడి చేతిలో చెప్పినట్టు వినుకోదా బాబూ కత్తి !

[ఈలోపున వ్యక్తి బెంచీమీద కూర్చుంటాడు]

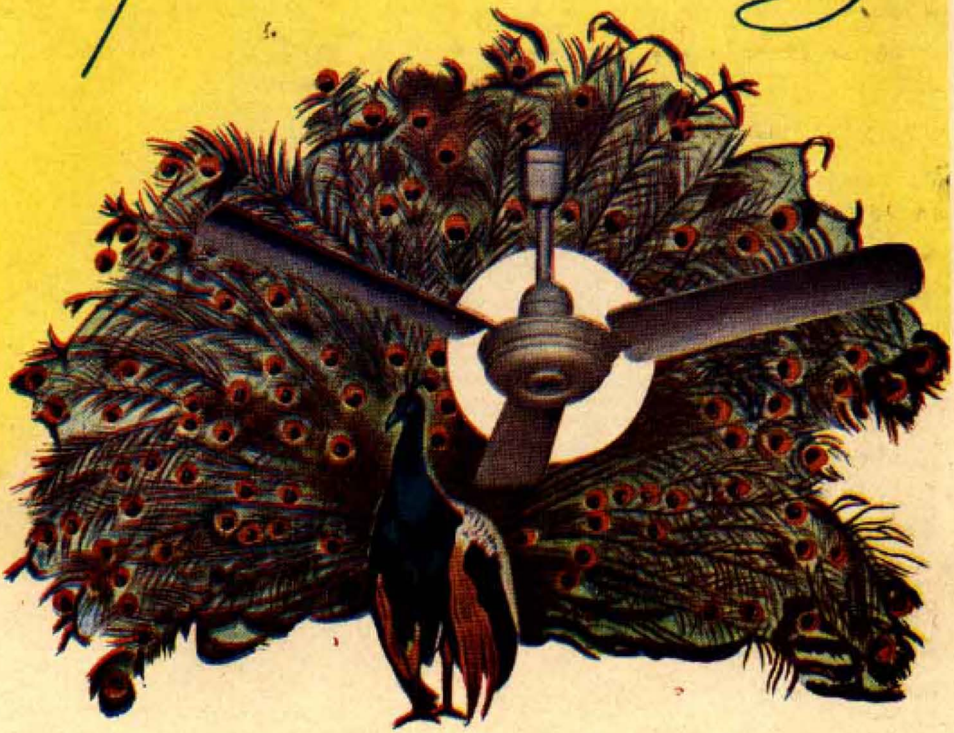
చి. బా : ఎంత పాతబడినా, నీ దుకాణం ఎక్కడసరికి కొత్తగానే ఉంటుంది మరి...

సైద : (గడ్డాంగీస్తూ) 'అప్-టు-డేట్' కదా బాబూ...

చి. బా : ఊళ్ళో 'కరంట్' లేకపోయినా నీ కొట్టుకి 'బల్బు'—ఎలక్ట్రిక్ 'స్విచ్చి'...

సైద : ఏ నిమిషం ఒచ్చిపడుతుందో, దాని సిగ్గోసిన ఎలట్రీ... అదొచ్చేసరికి మనం తయారుగా ఉండకపోతే మనషాపుకే పరువునష్టంబాబూ!

చి. బా : అదేకాకుండా ఎంత పాతబడినా కొత్తదనం ప్రతి సెకెండులో కనిపించేటట్టు చేసేది ఈ కుర్చీకింది పల్లాలు...

New **Behala De Luxe**

మహోత్సాహముతో తన పింఛము విప్పియున్న మయూరముం-
లా కొరకునకు, ఐ. ఇ. డబ్ల్యు. వారు వయ్యారమైన వంపులతో నిర్మిం-
చిన పంకాలు పరిపోలియున్నవి గదా! బెహాలా డీలక్స్ సున్నిత-
మైన పనితనములో సాటి లేనివియే గాక, కొద్దిపాటి కరెంటు ఖర్చుతో,
ఎక్కువ విస్తీర్ణమునకు చక్కని గాలిని విరివిగా నిచ్చును.
ఐ. ఇ. డబ్ల్యు. పంకా-ఆధునికమైనది, సుఖము, పొదుపునిచ్చునది;
వివరకు డాపరులు యేరి కోరునది.

దీ ఇండియా ఎలెక్ట్రిక్ వర్క్సు లిమిటెడ్,
“జవహర్ బిల్డింగ్స్”
29, మౌంట్ రోడ్ : : మదరాసు-2.

పైడి : బాబూ...నా కొట్టుని ఎకసెక్కెం ఆడ్డం ధర్మమా! ఇన్నేళ్ళయి ఎవరూ...

చి. బా : ఆగాగు...మళ్ళా మొదలెట్టకు...నీ ధాటికి ఎవ్వడూ తట్టుకోలేడని తెలుస్తూనే ఉంది...తెలుసుకూడానూ... ఇంక నేను ఏమాత్రం పోట్లాడ్డం లేదు...అది సర్టిఫే టనుకో...

పైడి : లక్ష సర్టిఫేట్లున్నాయిబాబూ! ఇక్కడి కలక్టర్ దొర గారిది...తెల్లదొరగారే ఉండేవారుబాబూ...ఆయన తర వాతి ఇద్దరు కలక్టర్ బాబు లిచ్చేరు...ఆ తరవాతగదా పెద్ద పట్నంలోకి ఆఫీసు బదిలాయింపయిపోయింది.

చి. బా : అయ్యో—కాదూమరి...వాళ్ళకి నువ్వే కాని...

పైడి : ఇంకెవ్వడూ నల్లడమే...

చి. బా : లేదుకూడా...

పైడి : ఈ నల్లులగురించే కదుబాబూ...గంద్రగోళం. చూడండి ...ఇవాళ వీటిపని పట్టిస్తాను...ఒక్కటిలేకుండా కలిమ్ చేసి పారేస్తాను...

చి. బా : ఆ పని నిజంగా చేసేసేవ్ సుమా!

పైడి : ఏంబాబూ ?

చి. బా : నీ దుకాణానికున్న మజా, కొత్తదనం అంతాపోతుంది..

పైడి : అలా సెలవిస్తారేంబాబూ!

చి. బా : ఒక్కొక్క కోటు ఎంత కొత్తదనం చూపిస్తుందను కున్నావ్—ఒక కోటు ఇంకొక కోటులా ఉండదు... ప్రతికోటులోనూ అవి కొత్తదనంకోసం అందిస్తూనే ఉం టాయిలే... నువ్వే వాటిని చంపేస్తే ఈ కొట్టుకున్న గొప్పదనం కొస్తాపోతుంది...

పైడి : హాస్! ఎంతనిజం పలికేరు!

చి. బా : కొంపతీసి నిజమే అనుకుంటున్నావేం!

పైడి : నిజంకాకపోతే అబద్దమా బాబూ? తమరన్న మాటలు—

చి. బా : నాకే అప్పచెపుతున్నావ్ ఇందాక మాటల్ని...ఏదో పోట్లానికన్నాను కాని వాటిని ప్రయాణం కట్టించే ఏర్పాటు వేగంగా చెయ్యి...

పైడి : గడ్డాం చిన్న ముక్క ఉంది...ఆగండి....

చి. బా : ఏమిటి? ఏం ముక్కా?

పైడి : ఉండండుండి—చెక్కుకుపోతుంది.

చి. బా : ముక్కు ఎగిరిపోతుందన్నావ్ కావు.

పైడి : (పని ఆపి) ఆఁ—అయిపోయింది. ఈపాటిదానికి పెద్ద గడబిడ చేసేరు...

చి. బా : నువ్వా—నేనా?

పైడి : అడుగుతున్నారు కూడాను...
ఆఁ...సరే...'ఫ్లష్' కొట్టనా ముఖానికి...

చి. బా : ఆ నీరా? ఒద్దుబాబూ.. ఎంత పాతిబడ్డా అడగటం మానవేం?

పైడి : పోనీ తలకి 'షాంపూ' చేసేదా?

చి. బా : ఒద్దుబాబూ... ఏదీఒద్దు! నన్నింక విడుదలచెయ్యి... (కుర్చీదిగి) హమ్మయ్య!!

పైడి : (వ్యక్తిని ఉద్దేశించి) ఇంక మీ రెక్కండి కుర్చీ!
[ఆ వ్యక్తి కదలడు]

చి. బా : అన్నట్టు పైడయ్యా—ఏదీ నీ మసాలాదోసెలాంటి కబురు మరి?

పైడి : మరోసారి బాబూ...

చి. బా : నే నిక్కడికొచ్చినప్పుడు...ఏం?

పైడి : లీక్ గా సెలవిచ్చేరు...

చి. బా : పదిరోజులుపోయేక...ఈ కబురే...

పైడి : పొరపాటు బాబూ...ఎప్పటికప్పుడే వేడిచేస్తానుబాబూ.

చి. బా : సరేలే...అప్పటిసంగతి...
[చిల్లరతీసి ఇస్తాడు]

పైడి : (పుచ్చుకొని. అదోకరకంగా, అంటే అతి వినయంగా ముఖం పెట్టి, నంగిగా నవ్వుతూ) చిన్నబాబూ...మీకు తెలీని సంగతా నేరం అట్టేలేదు...ఎల్లుండి మళ్ళా రావాలి గడ్డానికి—

చి. బా : అందుకే ఇక్కడికి నాకు రావడానికి జంకు...నువ్వె ప్పుడూ ఇంతే.

పైడి : ఎప్పుడన్నా అడిగేనా...తమరే చెప్పండి...

చి. బా : (రూపాయి నోటిస్తూ) ఊళ్ళో మరో దుకాణమే లేదు కదా, నీకు నేరం లేకపోడమేమిటి...ఇదే వినడం...

పైడి : దుకాణమైతే లేదుకాని బాబూ...ఆ కత్తివెనవలంతా ఉన్నారుకదా...ఇంటిటికీ వెళ్ళి ఏగాణీకూడా గడ్డాం గీసే రకం...

చి. బా : పాపం ఆయన కూర్చున్నాడు...ఆయన్ని చూడు...

పైడి : అదీకాక, బాబూ...ఈ ఊళ్ళో మనుషులుకూడా రోజు రోజుకీ పాతైపోతున్నారు బాబూ...ఒక పిసరూ 'ఫేషన్' లేదుకదా....బుర్రల్లేవు బాబూ చాలామందికి.. ఏమంటే అనండి కాని టోపీలుకుట్టినట్టి ఆ వెధవలు దొక్కిసినా అదే బావుందనుకొని తిరుగుతారు...

చి. బా : (వ్యక్తిని, నిదానంగా చూసి) మిమ్మల్నెక్కడో చూసి నట్టుంది...

పైడి : (తనధోరణిలో) ఇంక నేనా ఎలక్ట్రి మెసేజి అంటే మర్దనచేస్తుంది లెండి, గడ్డాంగీసేది, ఇవన్నీ తెప్పించి ఉంచుదామని చూస్తున్నాను...అందరూ దార్లోకొస్తా రండి....ఎంతకాలం అలాగ...

వ్యక్తి : (చిన్నబాబుని ఉద్దేశించి) పొద్దున్న హోటల్లో చూసి రేమో....

చి. బా : హోటలుకి నేనువెళ్ళేదేలేదే?

వ్యక్తి : ఏదో రైల్లో చూసేరేమో...

చి. బా : సంవత్సరమై ఈ ఊరుకదల్లేదే నేను...

వ్యక్తి : రాత్రిళ్లెక్కడన్నా చూసేరేమో...

చి. బా : అమ్మ బాబోయ్...రాత్రుళ్లే!

వ్యక్తి : సినిమాలో చూసేరేమో.

చి. బా : (ఆశ్చర్యపోయి) మీరు సినిమాలో వేషాలు వేస్తారా ?

వ్యక్తి : (మరింత ఆశ్చర్యంగా చూస్తూ ఉంటాడు)

సైద : (ఏమీ ఆశ్చర్యం లేకుండా) మన ఉూపంటే ఏమిటను కున్నారు బాబూ...ఇతనేం ఏక్టరు! ఇతని బాబులాటి వాళ్లొస్తారు...చూడండి...ఎల్రక్టీ రానీండి...

చి. బా : (దగ్గరగావెళ్లి, ఆప్యాయంగా) అయితే తమ రెండెం దులో....

సైద : తమరుకాని నాగేశ్వరావు కాదుకద!

వ్యక్తి : పోలీసుల్ని పిలవమంటారా ?

సైద : } పోలీసా !!
చి. బా : }

సైద : ఎందుకు నాగేశ్వరావు బాబూ! ఎందుకు ?

చి. బా. మీ పెట్టె, పరుపు రైల్లో మరిచిపోయేరా ?

వ్యక్తి : మీ ఇద్దర్నీ పిచ్చిఆసుపత్రిలో పెట్టించడానికి...

[ఇద్దరూ వెనక్కి తగ్గుతారు]

ఏమిటో వాసుడు మరి, అర్థంలేకుండా.

చి. బా : మీ మాటలకే అర్థం లేదు...

సైద : ఎందుకుబాబూ, జట్టీ-గడ్డాం గిరాయ్యలేమో, కూర్చోండి.

వ్యక్తి : కాదు—మీ ఇద్దర్నీ చూస్తూఉంటే నవ్వొస్తోంది. ఏదో సినిమా హాల్లో చూసిఉండొచ్చని నేనంటే, సినిమాలో వేషాలేస్తారా అని అతనంటాడు, వెంటనే నువ్వు దాన్ని ఛాయపరిచేసి పేరుకూడా పెట్టేవ్....

చి. బా : అయితే మీరు సినిమావాళ్లు కారన్నమాట...ఇంకేం...

వ్యక్తి : ఓరి భగవంతుడా! ఇంకా అనేగోలా!

చి. బా: (కోపంవచ్చి) బస్తీలవింటొచ్చి అంతా మీకే తెల్సు నన్నట్టు, మీరే పెద్ద తెలివైనవాళ్లయినట్టు మాట్లాడతారు.

సైద : అలా అంటే నే నొప్పను చినబాబు! మనదిమాత్రం బస్తీ కాదా బాబూ...చూస్తొండండి! ఇంకో రెండేళ్ళలో ఈ ఊరుమజా, నా షాపు ఎంతదయిపోతుందో!

చి. బా : ఇలాటి ఊళ్ళకొచ్చి పెద్దడాబుచేస్తారు...

సైద : మనం అంతకన్నా చేస్తాం...ఎల్రక్టీ రానీండి...

చి: బా : నేనూ ఉంటేవాణ్ణి పట్నంలో - నాకూ తెల్సు ఇలాటి వన్నీ.

వ్యక్తి : (కళ్లలో హాస్యాన్ని అనుభవిస్తున్నట్టు ఆనందాన్ని చాటుతూ) మన ధోరణి ఎప్పుడూ ఒకలానేఉంది!

చి. బా : ఏమిటీ? ఎవడి ధోరణి? నా సంగతి మీకేం తెల్సు?

వ్యక్తి : (సర్దుకుంటూ) మీ సంగతే కాదు...అందరి సంగతీని...

చి. బా : అందరిగురించీ అనడానికి తమకేం అధికారం ఉంది...

వ్యక్తి : బస్తీవాళ్ళగురించి అనడానికి తమకేం అధికారం ఉందో అనే...

సైద : బాబూ....ఎల్రక్టీ...

వ్యక్తి : (కఠినంగా) వోయి సైదయ్యా! నన్ను పొమ్మంటావా. అతన్ని పంపిస్తావా?

సైద : అమ్మమ్మ! తమ నెలా పొమ్మంటాను బాబూ! ఎంత దూరంనుం చొచ్చేరో, నా షాపు వెతుక్కుంటూ... ఇంకో సైదయ్య మీ కెక్కడి దొరకుతాడు బాబూ!

చి. బా : అయితే, ఉండాలనుకుంటే, అతని మాట విని నన్ను పొమ్మంటావా?

సైద : ఛా...ఛా!! అదెలా అనగల్ను...ఈ నోటితో చిన్న బాబూ!

[చిన్న బాబు ముఖం వికసిస్తుంది]

నాన్న గారు ఇంటికెళ్లే వేళయింది. తమరు దుకాణం మీ ద్దుండాలి మరి...

చి. బా : (ఉలిక్కిపడి వాచీ చూసుకొని) నచ్చేం సైదయ్యా.... ఆలస్యం అయిపోయింది. అగ్గయిపోతాడు ముసలాడు...

[గబగబ పోతాడు]

సైద : (అతని వెనుక) నా పేరు చెప్పండి బాబూ......పరవా ఉండదు! (వ్యక్తిని చూసి) ఆఁ...ఇంక తమరు దయ చేయించండి కుర్చీమీదకి....

వ్యక్తి : నే నిక్కడే కూర్చుంటాలే...

సైద : తమ కాహాటి గౌరవం లేకపోతే ఎలాగ—సైదయ్య షాపులో తమకి అమర్యాదా జరగకూడదు...నా షాపుకి పరువునష్టం ఉండకూడదు...

వ్యక్తి : నాకు సంతోషంగా ఉండడమేకదా కావాలి...ఈ బెంచీమీదే నాకు పరమసంతోషం...

సైద : నా దుకాణం, పేరు అదీ తమ రలా కొట్టిపారేస్తే...

వ్యక్తి : నీ పనివాడితనం, అందరికీ, నానాత్రే, ఊరూరా, దేశ దేశాలా చాటుతుంది...అంతకన్న నీకేం కీర్తి, నీకేం గొప్ప కావాలో చెప్పుబాబూ!

సైద : (చిన్నబోయి) ఎంత డబ్బు కర్చుచేసి చేయించేనా కుర్చీ! అలాటి కుర్చీ.

వ్యక్తి : అంత డబ్బు కర్చుఅయినందుకు, దాని శక్త్యనుసారం అది నీ సేవచేసింది...నలభైఏళ్లయి అది...(తడుముకొని) నలభైఏళ్లైనా ఉండదా దాని వయస్సు?

సైద : (ఆశ్చర్యంగా) ఎంత ఠీక్ గా చెప్పేరు బాబూ...సరిగ్గా ఈ ఏడాదితో నలభై పూర్తయింది...

వ్యక్తి : డబ్బు పుచ్చుకొనే నౌకరుకూడా అన్నేళ్లు, అంత విశ్వా సంగా మనిషికి సేవచేసి ఉండడం...

సైద : ఇప్పుడు మాత్రం అదేం లోపంచేసింది బాబూ...

వ్యక్తి : ముసలిదైమయినా ముసల్దే మరి...

సైద : ఎల్లుండే...

వ్యక్తి : రాదు.

సైద : (ఆశ్చర్యపోయి) ఆఁ...ఏమిటి బాబోయ్! తమ రలా అంటారు...

వ్యక్తి : నీ కాలంలోనే కాదు, నీ కొడుకుకూడా చూడ్డు...

సైద : కొడుకా!?

వ్యక్తి : ఏం?

సైద : (మాట్లాడడు)

వ్యక్తి : ఏం ఒక్కసారి ఆగిపోయేవ్...

సైద : కొడుకులెవరూ లేరుబాబూ...తమ దయవల్ల...పిల్లలే లేరుబాబూ...

వ్యక్తి : (ఆశ్చర్యాన్ని మరుగుపరుస్తూ) నవ్విపోతారు ముసలాడా. మనవలు కూడా ఉండవల్సిందే నీకు! ఆశ్చర్యంగానే ఉంది.

సైద : ఎందుకు బాబూ?

వ్యక్తి : నువ్వసలు పెళ్ళిచేసుకోలేదా?

సైద : తమ తల బాగా మాసింది....క్రాపు చేయించమంటారా?

వ్యక్తి : అలానే కానీ. ముందు నాకు చెప్పు...

సైద : (క్రాపుచెయ్యడంలో మునిగి) అదే అయితే ఏ ఏడుపూ ఉండకపోను బాబూ... తమరిష్టం...లేవకండి...బెంచీ మీద కూర్చోండి...

వ్యక్తి : ఇంకో పెళ్ళాన్ని తెచ్చుకోలేకపోయావ్! ఏం చింతా ఉండకపోను...

సైద : (వింతగా) ఎందుకు బాబూ?

వ్యక్తి : పిల్లలకోసం...

సైద : (క్షణం మౌనం వహించి) తల్చుకుంటే గుండెకాయ పగిలిపోయి, భయం పుట్టుకొస్తున్నాది...మరో పెళ్ళి!!

వ్యక్తి : పిల్లలు కావాలంటే అదే చెయ్యాలి. ఏడ్చి ఏం లాభం?

సైద : పిల్లలు పుట్టక కాదు బాబూ...

వ్యక్తి : పిల్లలుంటే వారసు మాట......అయితే మీ ఇద్దర్లో ఎవరి లోపం లేదూ....ఎవ్వరూ బతికలేదా...

సైద : ...బతికలేదు బాబూ...

వ్యక్తి : (ఆశ్చర్యపోయి) నిజంగా? (సర్దుకొని) నీ డాక్టరుకన్నా చూపించుకోవల్సింది...పిల్లలు పుట్టిపోతూవుంటే అది తప్పించడానికి వీలుంది తెల్సునా?

సైద : (నిరసనగా నవ్వి) డాక్టర్లా బాబూ! ఈ బూమిమీది డాక్టర్లా...ఉహుఁ...

వ్యక్తి : చాలా గుప్తంగా మాట్లాడుతున్నావ్...

సైద : నా కొడుకు నాకుండేటట్టు దేముడే చెయ్యలేక పోయేడు బాబూ! ఈ డాక్టర్లా!

వ్యక్తి : పుట్టింది ఒక్కడే కొడుకా?

సైద : ఇంకా ఎక్కువమందెందుకు బాబూ...మిగిలిన ప్రాణం కాస్తా బాధపెట్టి తియ్యడానికి...

వ్యక్తి : ఔను...చాలా కష్టంగానే ఉంటుంది...... ఎన్నాళ్లు బతికి, పోయేడు...

సైద : పాతికేళ్లు బాబూ...

వ్యక్తి : పాతికేళ్ళు!! అమ్మమ్మ! చెట్టంత మనిషి...

సైద : ఔను బాబూ...

వ్యక్తి : ఎంతపని! చేతి కందుకొచ్చిన కొడుకు...ఎలాపోయేడు! ఏమయింది...ఏ జబ్బు?

సైద : (మౌనం)

వ్యక్తి : పెళ్లికూడా అయిందేమిటి కొంపతీసి!

సైద : ఒక ఎనుబోతులా ఉండేవాడు బాబూ...(ఊపిరి బిగపట్టి) కొవ్విపోయిన ఎనుబోతులా...

వ్యక్తి : ఏంమాటలోయ్!! అలానే పోలుస్తారా పోయినకొడుకుని!

సైద : అబద్ధం కాదుబాబూ. కొవ్వుబలిసిన ఎనుబోతులా ఉండే వాడు...

వ్యక్తి : నీ ఉద్దేశం అంత బలంగా అనా?

సైద : చిత్తం!

[మౌనం]

ఒడ్డూ, పొడుగూ తమలానే ఉండేవాడు...

వ్యక్తి : నన్నూ కొవ్వుబల్సిన ఎనుబోతే నంటావేంటి కొంపతీసి!

సైద : (వినిపించుకోకుండా) మహా గొప్ప తెలివిబాబూ....

వ్యక్తి : నిజంగా?

సైద : బాగా తెలివిఉండేది బాబూ...ఎంత ముందాలోచన!

వ్యక్తి : (విచారంగా) అలాటివాళ్లికి భగవంతుడు ఆయుష్షు ఇవ్వడు...

సైద : అలా అనకండిబాబూ...అలాటి కొడుకే దక్కకుండా తండ్రి గుండె బిరక్కొట్టిపోతాడు...

వ్యక్తి : ఏదన్నా ఒకటే...ఎంత కష్టం! ఈ ముసలికాలంలో నువ్వొక్కడివి...

సైద : ఏంచేస్తాను బాబూ....

వ్యక్తి : ఎలా పోయేడో చెప్పేవ్ కాదు...

సైద : ఎలాపోయేడా...(మౌనం) గుండె బాబూ...గుండె...

వ్యక్తి : అంత దుక్కలా, ఎనుబోతులా ఉండేవాడివన్నావ్?

సైద : మనిషి ఎంత దుక్కలా ఉన్నా గుండె పిడికెడేకదు బాబూ...అది సరిగా పనిచెయ్యలేదు బాబూ...బుర్రా అన్నీ బాగా పనిచేసేయి...మరి గుండెకూడా బాగా పని చెయ్యాలి కదు బాబూ, బతకడానికి...

వ్యక్తి : గుండె ఆగిపోయిందా?

సైద : ఔను బాబూ...గుండె రక్తం చిమ్మడం మానేసింది బాబూ...ఎర్రటి రక్తం...జేగురులాటి రక్తం చిమ్మడం మానేసింది బాబూ...

వ్యక్తి : జేసురులాటి రక్తమా?

పైడి : ఔనుబాబూ...మంచి రక్తం...ఇక్కడికి తుపురాని కొచ్చే డాక్టర్ బాబు చెప్పేవారు. గుండెకాయ ఎర్రటి రక్తం చిమ్ముతుంది...నల్లటి రక్తాన్ని ఎర్రగా చేస్తుందని ...కాని, ఎర్రరక్తం కక్కడం మానేసింది బాబూ... నల్లటి సిరాలాటి రక్తం, గరళంలాటి రక్తం...కక్కింది ...దాంతో వాడు పోయేడు...

వ్యక్తి : గుండె ఆగిపోతే ఏ రక్తమూ చిమ్మదు...నల్లరక్తం చిమ్మడమేమిటి నీ బుర్ర!

పైడి : (నవ్వి) బాబూ...గుండె....మనిషి గుండెసంగతింకా తెల్సుకోలేదా బాబూ....నా కొడుకులాటి కొడుకు తమకుంటే తెలుస్తుంది...

వ్యక్తి : గమ్మత్తుగా చెప్తున్నావే!

పైడి : గుండె విషం కక్కుతుందని తమకి తెలీదా?

వ్యక్తి : అంటే?

పైడి : అది విషం కక్కినప్పుడు మనిషి, మనిషికాడు బాబూ.... మనిషి, మనిషిలా బతకడు బాబూ....అంటే ఆ మనిషి చచ్చిపోతాడు....

వ్యక్తి : (ఆశ్చర్యంగా వింటూఉంటాడు)

పైడి : ఆమనిషి మనమధ్య మరి కనిపించడం....కనిపించినా వాడి నెవరూ మనిషనరు....పోల్చుకోనే లేరు....వాడు దెయ్యంలానే బతుకుతాడు బాబూ...

వ్యక్తి : అంటే ఒళ్లుంటుందా?

పైడి : అదుండకేం బాబూ? దానికి మనందరికన్నా పెద్ద ఒళ్లుంది...దాన్ని మనం మనిషిని చూసినట్టు ఎందుకు చూడం? అలాగే ఆ దెయ్యంగాడి గుండెవేరు...మీరే మనిషెందుకయేరు? మీ గుండెనిబట్టే కదా బాబూ? మంచి రక్తం కక్కితే మంచి గుండె—విషం కక్కితే చెడ్డ గుండె......చచ్చిపోయినట్టే లెక్క...

వ్యక్తి : నీ కొడుకు బతికే ఉన్నాడన్న మాట...

పైడి : పొరపాటు బాబూ... చచిపోయేడు...నా కే కొడుకూ లేడు.

వ్యక్తి : ఒళ్లు ఉందన్నావ్...

పైడి : ...అది ఎక్కడో వుంటే ఉండొచ్చు......అదున్నంత మాత్రాన వాడు మనిషి కాడు, నా కొడుకు కాడు... అది దెయ్యం బాబూ...వాడి దెయ్యం...

వ్యక్తి : గమ్మత్తుగా ఉందే...

పైడి : ఈ ఊళ్లో ఎవణ్ణైనా వాడిని మనిషిని అనమనండి. లేదు బాబూ...ఆ గుండె ఆగిపోయింది...ఆ మనిషి చచ్చిపోయేడు...ఆ దెయ్యం మరి ఈ మనుష్యులమధ్య నెలా ఉంటుంది? పోయింది...ఆ వికారం మొఖం చూపించుకోలేక...

వ్యక్తి : (వింతగా చూసి) నీకొడుకు, నీదగ్గర ఉండకుండా పోయేడంటూ...

పైడి : (పళ్లు బిగపట్టి) చచ్చిపోయే డనండి బాబూ...

వ్యక్తి : ఏదో రహస్యం ఉందిందులో...

పైడి : అందరికీ తెల్సినదే బాబూ...ఊళ్ళో అందరికీ తెల్సినదే.

వ్యక్తి : కొడుకంటే అంత అయిష్టంగా మాట్లాడుతున్నావేం ...

పైడి : కొడుకంటే నా కయిష్టమా! కాదు బాబూ...వాడిని పువ్వుల్లో పెట్టి పెంచేను...ఏ లోపం వాడికి చెయ్యలేదు...వాడంటే ప్రాణంలా చూసేవాణ్ని...

వ్యక్తి : అయితే అంత కోపం ఎందుకు...

పైడి : ఆఖరికి బంగారుబొమ్మ...రత్నం......నిజంగా రత్నం బాబూ...అలాటి పిల్ల!...ఆ పిల్లనిచ్చి పెళ్లిచేసేను...

వ్యక్తి : అయితే మరి...

పైడి : నాకు నా కొడుకుమీద కోపం లేదు బాబూ...ఆ దెయ్యాన్ని చూస్తే నాకు భయం, అసహ్యం, రెండూనూ...

వ్యక్తి : అలా అనకు పైడియ్యా...నీకొడుకు ఇంతకీ ఏం చేసేడు, అతన్ని దెయ్యంకింద జమకట్టేసేవ్...నీ కొడుకు మనిషెందుకు కాడు?

పైడి : కళ్లలో చూస్తే తెలీదా బాబూ...భేదం?

వ్యక్తి : నీ కొడుక్కి నువ్వంటే ప్రేమలేదా....

పైడి : వాడు బతికున్నన్నాళ్లూ నేనే వాడికి అన్నీ బాబూ... నా కొడుక్కి నేనే అన్నీని...కాని వాడు చచ్చిపోయేడు ...ఇరవైఏళ్లు దగ్గరగ్గరయింది...

వ్యక్తి : పోనీ ఆ దెయ్యం ఎక్కడుందో తెల్సా...

పైడి : ప్రపంచంలోకి పోయింది...ఎక్కడెక్కడో తిరుగుతూ ఉంటుంది...అలాటి దెయ్యాలెన్నో ఉన్నాయిబాబూ ప్రపంచంలో...నా టన్నిటితోనూ తిరుగుతుందా పిశాచం...

వ్యక్తి : నీకు కనిపించలేదా?

పైడి : దెయ్యమా బాబూ?

వ్యక్తి : ఊఁ...

పైడి : (పళ్లుబిగించి) కనిపిస్తేనా బాబూ! దాన్ని ఆనాడే ఈ కత్తితో ముక్కలుచేసేసి ఉందును బాబూ...చిన్న చిన్న ముక్కలు తరిగేసి ఉందును బాబూ...

వ్యక్తి : పైడియ్యా!!

పైడి : బాబూ!!

వ్యక్తి : నువ్వుకూడా చచ్చిపోయేవోయ్...నువ్వూ దెయ్యానివే.

పైడి : నేనా బాబూ!!!

వ్యక్తి : కన్నకొడుకుమీద అంత కోపమా...అటువంటిమాటలా!!

పైడి : అది వింటే మీరలా అంటారా బాబూ...అప్పుడు తమకి తెలుస్తుంది వాసుండే ఎలాటిదో...ఎంత ఎర్రటి రక్తం అది చిమ్ముతుందో...

వ్యక్తి : అంటే ఏంచేసేడని ?

పైడి : ఖూనీకోరుకి ఏం శిక్షఇస్తారుబాబూ?

వ్యక్తి : ఖూనీ కోరుకా?

పైడి : చెప్పండి- తమ నోటంట!

వ్యక్తి : చావు.

పైడి : ఒప్పుకున్నారా? మరి, ఖూనీకోరుని చంపడం తప్పా బాబూ?

వ్యక్తి : ఓరి భగవంతుడా! పైడయ్యా! నీకు నిజంగా మతిపోయిందోయి.

పైడి : తమరే తమ నోటంట ఒప్పుకున్నారు...

వ్యక్తి : నీ కొడుకు ఖూనీకోరా!

పైడి : నాకొడుకు కాదుబాబూ...వాడిదెయ్యం....ఆదెయ్యం కనిపిస్తే...

వ్యక్తి : ఎవర్ని ఖూనీచేసేవు!!

పైడి : (ఒకక్షణం మౌనం)
(గద్గదస్వరంతో) నా రెండో ప్రాణాన్ని బాబు...

వ్యక్తి : అంటే...

పైడి : ఆ బంగారపు బొమ్మని...ఆ రత్నాన్ని! నా ముద్దుకోడల్ని! వాడి పెళ్లాన్ని!

వ్యక్తి : (ఆశ్చర్యపోయి) పెళ్లాన్ని! స్వంతపెళ్లాన్ని చంపేడా!

పైడి : గుణాలరాసి బాబూ! ఎంతపుణ్యంచేసుకుంటే వాడి కలాటి పెళ్లాం దొరికింది...నా కలాటికోడలు ఎంత అదృష్టంవల్ల దొరికింది...(దుఃఖంతో) ఎంతబుద్ధి! ఎంత మప్పితం!
నన్నెంత భక్తిగా చూసేది—వాడి నెంత ప్రాణంగా చూసేది...దాన్ని... (దుఃఖం ఆపుకుంటూ ఉంటాడు)

వ్యక్తి : అర్రర్రె! ఎంతపనిచేసేవు...

పైడి : (దుఃఖంతో నోటమాటరాదు)

వ్యక్తి : పోలీసులెలా తప్పించుకున్నాడు. నువ్వెలా ఊరుకున్నావ్...

పైడి : (ఇంకా దుఃఖంలోనే మునిగిఉంటాడు)

వ్యక్తి : ఇంతకీ అతనికెందు కాబుద్ధిపుట్టింది...ఏదో ఉండి ఉండాలిమరి...

పైడి (దుఃఖం అణుచుకొని) బాబూ...తమరూ పెద్దవారే. ప్రపంచంలో ఎన్నెన్నో పొరపాట్లు మొగాళ్లు చేస్తూ ఉంటారు. ఏవేవో లేనిపోనివి అనుకుంటూ ఉంటారు. నేనూ అలా అనుకున్నవాణ్నే ఒకొక్కసారి—విన్నవన్నీ నిజంగా నమ్మడమే. అవన్నీ నిజం అనుకొని, ఇష్టంవచ్చినట్టు నడచీడమే?

వ్యక్తి : ఏమిటి నమ్మేసేడు ?

పైడి : నిజంగా ఆ పిల్ల మహా ఇల్లాలు...దానిమీద ఈ వెధవ, ఈ రౌడీవెధవ ఏవేవో అనుమానాలు పడ్డాడు...పిల్ల బంగారంలా ఉండేది...అందుకే ఆవెధవకి అనుమానం పట్టుకుంది...దానికి ఎన్ని సంబంధాలు కట్టేడు...

వ్యక్తి : నిజంగా ?

పైడి : మొదట్లో అంతగా ఉండేదికాదు...రానురాను...దాన్నికో ప్రశ్న వెయ్యడం వాడివేపు చూసేవ్...వీడివేపు చూసేవ్ అనడం...ఎక్కడికో వెళ్లిపోతావని సగం రాత్రికొచ్చి తలుపుకొట్టి తనిఖీచెయ్యడం తననుకున్నట్టు కాకపోయినా అనుమానం మరింత పెంచుకోడం దాన్ని కొట్టడం...ఇలా నరకబాధలు పెట్టేవాడు బాబూ...

వ్యక్తి : ఆఖరికి చంపేసేడన్నమాట...పోలీసులంతా మరి ఏం అయేరు ?

పైడి : పోలీసులా? (విరసనగా నవ్వి) ఎందుకీ పోలీసులు బాబూ...వాడి తెలివిముందు ?

వ్యక్తి : అంటే...

పైడి : వాడిని పోలీసులు పట్టుకోగలరా? పట్టుకున్నా ఏం చెయ్యగలరు...

వ్యక్తి : తప్పించుకున్నాడా ?

పైడి : వాడికెంత తెలివి...తనచేత్తో చంపుతాడా బాబూ...

వ్యక్తి : మరి ?

పైడి : దాన్ని అదేచంపుకొనేటట్టు చేసేడు...

వ్యక్తి : ఆత్మహత్య చేసుకుందా ఆవిడ ?

పైడి : ఎందుకు చేసుకుంటుంది బాబూ—వీడు చేయించేడంతా ?

వ్యక్తి : ఇతని బాధలు పడలేకేమో...

పైడి : వీడిబాధలు అది లెక్కచేసేది కాదుబాబూ...ప్రాణం ఉన్నన్నాళ్ళూకూడా ఓర్చగలదది...ఎలాటి బాధలు పెట్టినా...ఎంత ఓర్పుగుణం దాన్ది!

వ్యక్తి : అయితే ఎందుకుమరి చంపుకుంటుంది ?

పైడి : ఇవన్నీ నా కెలా తెలిసేయుంటాయి...మా ఇల్లు ఏపాటిది బాబూ...పక్కగదే వాడి...చెవులు రిక్కించుక వినే వాణ్ని...తాడే తాగివచ్చి గోలచేసేవాడు...."ఈ రండ వెధవబతుకు బతక్కపోతే నూతిలోపడి చావకూడదే...ఈ కుక్క వెధవ బతుకు బతక్కపోతే ఉరిపోసుక చావకూడదే" అని. ఇలాగే బాబూ...అది చావడమే వాడికొక్క పాలన్నట్టు దాన్ని తిట్టేవాడు...నే నింకా మీకు మంచిమాటల్లో చెప్పేను...ఆ తిట్లు వినలేం బాబూ!

వ్యక్తి : [ముఖం ఎర్రగా మారుతుంది]

సైద : ప్రమాదంగా కొట్టేవాడు కాదు...ఈమాటలే. నేనారోజు ఊర్లో లేను. పట్నం వెళ్లేను...ఇది జరిగిపోయింది... నే వచ్చేసరికి దాన్ని పాతిడం కూడా అయిపోయింది...

వ్యక్తి : నువ్వవింటూ, తెలిసి ఊరుకున్నావా?

సైద : ఊరుకుంటానా? మర్నాడు వాడ్ని ముఖం వాచిపోయే టట్టు తిట్టేవాడ్ని...ఆ కోపం అంతా దానిమీద రాత్రి చూపెట్టేవాడు...దాంతో నేను తగ్గవల్సివచ్చేది...దాని కోసం ఆ పిల్లకోసం...ఇంతమట్టుకి వస్తుందని తెలుస్తే.

వ్యక్తి : చాలా అన్యాయం జరిగింది...నువ్వా పిల్లని కాయ వల్సింది...

సైద : (గొంతు తగ్గించి) ఏం చెప్పను బాబూ...ఆఖరికి ఆ పిల్ల భాగం తీసుకున్నాను....పెద్దజట్టీ అయింది ఒకరోజు నాకూ వాడికీ... (పళ్లుకొరికి) వాడు...ఆ రాడీ ఆ పిశాచి...నాకూ....ఆ పిల్లకీ నా కూతురులాటి పిల్లకీ...

వ్యక్తి : (తలదించుకొని) ఊఁ.

సైద : నే నసలు పొరుషపోడ్ని...పీకపోయినా, ఏమిటయినా వాడి ఊసే మానుకుందామని పంతంపట్టేను...కాని ఇలా అయిపోతుందని అనుకోలేదు...

వ్యక్తి : తలఅయిందిగా...ఈ గడ్డాం ఇంక తీసేయి...

సైద : (కత్తెరబల్లమీదపెట్టి, కత్తితెచ్చినూరుతూ) వాడు మరి నా కంటబడలేదేబాబూ. అందరిముందూ ప్రమాణికం చేసేను ...నాకేమిటయినా సరే...వాడు కనిపిస్తేచూత్రం... కత్తితో పరా పరా పీకకోసెస్తానని... నా బలం ఎలా ఉండేదనుకున్నారుబాబూ...అప్పుడు!

వ్యక్తి : అప్పుడు నీ కంతకోపం ఉండడం సహజమే...కాని, నిజంగా నీ కొడుకు కనిపిస్తే వాడిపీక సరికేగలవా?

సైద : వాడుకొడుకా బాబూ నాకు! తమ రెలా అంటున్నారు.

వ్యక్తి : నీ రక్తం అతనిలో లేదంటావా?

సైద : ఏమయినాసరే...వాడు కనిపిస్తేమట్టుకు ఆపని చేసి ఉందును...

వ్యక్తి : ఏవో పొరపాట్లు జరుగుతూ ఉంటాయి సయిదయ్యా. అంతమాత్రానికి కొడుకుని, కన్నకొడుకుని, చంపేస్తానని తండ్రి పగపట్టడం చాలా విచిత్రంగాఉంది...ఆ నిమిషాని కలా ఉంటుంది. కాని కొన్నేళ్ళయాక నీ కొడుకుని నీకు చూడాలని తప్పకుండా ఉంటుంది...క్షమించాలని ఉంటుంది...

సైద : ఏమిటిబాబూ! తమ రలా అంటున్నారు...
(దగ్గరగావెళ్లి గడ్డాం గియ్యడం మొదలెడతాడు)

వ్యక్తి : మనం మనుష్యులం సైదయ్యా. పొరపాట్లుచేస్తూ ఉంటాం. నీ కొడుకుసుంతె మారిపోయి ఉండొచ్చు... అతను తిరిగి మనిషిగా మారిపోయి ఉండొచ్చు—చేసిన దానికి ఎంతగానో పశ్చాత్తాపపడి విచారిస్తూ ఉండొచ్చు.

సైద : వాడా! వాడి సంగతి నాకు తెలీదా బాబూ...ప్రతి రక్తకణం విషంగా మారిపోయింది...మరింక అది బాగు పడుతుందా?

వ్యక్తి : గుండె సరిగా పనిచేసి, చెడురక్తం మంచిదయిపోయి ఉండొచ్చు...

సైద : కాదు బాబూ...
(గడ్డాంగీసే పనిలో ముఖంపైకెత్తి ఎందుకో ముఖంలోకి వింతగా చూస్తాడు)

వ్యక్తి : ఏం? అలా చూస్తున్నావ్?

సైద : తమని ఎక్కడో చూసేనుబాబూ ఇదివరకు....

వ్యక్తి : (తత్తరపాటులో) నన్నా!!

సైద : ఔనుబాబూ!

వ్యక్తి : ఏదో పొరపాటు—

సైద : కాదుబాబూ...ఎక్కడో చూసేను...

వ్యక్తి : నే నిక్కడికి రాలేదే ఎప్పుడూ...

సైద : ఆఁ! తెల్సిందిబాబూ...వాడు...

వ్యక్తి : ఎవరు?

సైద : వాడు...నా కొడుకు...మీలానే ఉండేవాడు...ఎంత దగ్గరపోలిక...

వ్యక్తి : నన్నే నీ కొడుకంటావేంటి, కొంపతీసి...

సైద : ఛాఛా! తమకీ ఆ పిశాచానికీ పోటాబాబూ...

వ్యక్తి : నా కెందుకో బాగా నమ్మకంగా ఉంది. నీ కొడుకు మారి పోయిఉంటాడు మనస్సు ఎప్పుడూ ఒక్కలాఉండదు....

సైద : వాడిసంగతి మరెత్తకండి బాబూ...మసిబొగ్గు పాపిబొగ్గే బాబూ!

వ్యక్తి : దానికి నిప్పంటిస్తే ఎలాఎర్రగా మెరుస్తుంది...?

సైద : ఎంతసేపు బాబూ అది...మళ్ళాఅది పనికి రానిబూడిద ఎంతసేపులో అవాలి...

వ్యక్తి : ఒకప్రశ్న అడుగుతాను సైదయ్యా...నిజమైన జవాబియ్య.

సైద : తప్పకుండా అడగండిబాబూ...

వ్యక్తి : నీ కొడుకే, చేసినదానికి పశ్చాత్తాపపడి, నీ కాళ్లదగ్గర పడి, క్షమించమని, ఒస్తాడనుకో...

సైద : (మాట్లాడడు...మిగిలిన కొద్దిపాటి గడ్డాన్ని తీస్తూఉం టాడు)

వ్యక్తి : నువ్వు క్షమిస్తావా?
(గడ్డాంగియ్యడం పూర్తవుతుంది....సైదయ్య 'పాము' తగిలినట్టు ఉలిక్కిపడతాడు... గడ్డాం క్రిందిభాగాన్ని

తీక్షణంగా చూస్తాడు...అక్కడఉన్న చిన్నమర్రిని తేరి పార చూస్తాడు—)

ఏం పైడయ్యా...

పైడ : (ఆవేశంతో) బాబూ...

(కత్తి ముఖందగ్గరికి తెచ్చి) బాబూ! నా కొడుకే....ఈ ఈ నిముషం, నా దగ్గరికొచ్చి...క్షమించమని అడుగుతే వుంటే నే ఏంచేస్తానో తెల్సునా బాబూ!

(మరింత దగ్గరిగా కత్తి తెచ్చి కత్తితో వ్యక్తి పీకని చూపిస్తూ)

ఆ పీకని, పరపరా కోసేస్తాను బాబూ! ముక్కలుముక్కలుగా కోసెస్తాను బాబూ!

(పైడయ్యముఖం భయంకరంగా ఉంటుంది. అతని పళ్లు వికారంగా పైకిఉంటాయి)

వ్యక్తి : (మొదట కొంత గాభరాపడిపోతాడు. కుదుటపరచుకొని, పైడయ్య ముఖంలోకి అదోరకరకంగానూ, అంతభయంకరంగానూ చూస్తూ) పైడయ్యా! ఇరవైఏళ్ల క్రిందచేసిన తప్పుకి పశ్చాత్తాపపడి క్షమించమనివస్తే. కొడుకుని క్షమించలేవూ? (ఊపిరి బిగపట్టి ముఖందగ్గరగా పెట్టి) నాకే నీలాంటి తండ్రికాని ఉంటే (చేతులు రెండూ పైడయ్య పీక దగ్గరికి తెస్తూ) పీకనులిపి విసిరేస్తాను....పీక నులిపి విసిరేస్తాను!

* పైడయ్య దెబ్బతిన్నట్టు వెనక్కి తగ్గుతాడు. ఇద్దరూ ఒకరిముఖం ఒకరు చూసుకుంటారు ఒక అరనిముషం - ఏదో అర్థం అయినట్టు. వ్యక్తి, చరచరా దుకాణం దిగిపోతాడు... పైడయ్య వెర్రివాడ్లా అటువేపే చూస్తూ ఉంటాడు కత్తి పట్టుకొని—! *

అష్టదిగ్గజములు

శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావు

సాహితీసమరాంగణ సార్వభౌముడు శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాలమున 'అష్టదిగ్గజములు' అను పేర నెనమండ్రు కవులు విలసిల్లిరట్లుగా తెలుగువారి కందఱకు సుపరిచితమైన విషయము. ఆ కవులందఱును తెలుగుకవులేయని నేటివఱకును వాఙ్మయ చరిత్రకారుల యభిప్రాయము. కాని యీ నడుమ వెలువడిన ఆంధ్రకవి తరంగిణిలో కృష్ణరాయ చరిత్రమున గ్రంథకర్తలు అష్టదిగ్గజములలో నైదుగురు మాత్రమే తెలుగు కవులనియు, తక్కిన ముగ్గురును సంస్కృత కర్ణాటకవులై యుండురను నభిప్రాయమును వెల్లడించియున్నారు. వారట్లు వెల్లడించుటకు కారణము లేవియు నందు తెలిపియుండలేదు—కాగా, పారంపర్యముగా వచ్చుచున్న సంప్రదాయమును బట్టియు, వాఙ్మయ చరిత్రకారుల వ్రాతల ననుసరించియు పరిశీలించినచో, అష్టదిగ్గజములలో ముగ్గురు సంస్కృతకర్ణాటకవులై యుండురను నభిప్రాయ మెంతమాత్రమును సమంజసము కాదనియు, వారందఱు తెలుగువారే యనియు స్పష్టమగుచున్నది. ఈ విషయమునుగూర్చి యిదివఱ కెవరేవిధముగా వ్రాసినది తెలుపుచు, అష్టదిగ్గజము లెవరో నిరూపించుటయే యీ వ్యాసము యొక్క యుద్దేశము. ప్రప్రథమమున నీ వాదమును గ్రంథస్థముచేసిన ఆంధ్ర కవి తరంగిణీ కారులు వ్రాసినదాని నిందుదాహరించుచున్నాడను.

ఆంధ్రకవి తరంగిణి సప్తమ సంపుటము పుటలు. 144—145 లో శ్రీకృష్ణదేవరాయల చరిత్రమున నిట్లు గలదు.

అష్ట దిగ్గజములు

"రాయల యాస్థానములో దిగ్గజములవలె నెనమండ్రు కవు లుండెడివారని ప్రతీతి కలదు. ఈ యష్ట దిగ్గజములకు కడప మండలములోని తిప్పలూరు అను గ్రామము సర్వాగ్రహారముగాఁ జేసి రాయలు దానమిచ్చెనని యొక శాసనమువలనఁ దెలియుచున్నది. ఈ దాన మెప్పు డిచ్చెనో ఆ దానపరిగ్రహీతలగు నెనమండుగురు కవు లెవరో తెలియదు. ఈ సందర్భమున రాయలు వ్రాయించిన శాసనము లభింపలేదు. ఈ గ్రామమున దొమ్మరిపెన్న మాపు చేయుచు, నితరులు వ్రాయించిన శాసనమునుబట్టి యీ విషయము తెలియవచ్చినది.

ఈ అష్ట దిగ్గజములని ప్రఖ్యాతి గాంచినవా రాంధ్రకవులని చరిత్రకారుల యభిప్రాయము.

"ఇతని యాస్థానమునందు పేరిట నెనమండ్రు తెలుగు కవులుండిరనిమాట పరంపరగా వచ్చుచున్నది. అల్లసాని పెద్దన, నంది తిమ్మన, ధూర్జటి, మాదయగారి మల్లన, అయ్యలరాజు రామభద్రుడు, పింగళి సూరన, రామరాజభూషణుఁడు, తెనాలి రామకృష్ణుఁడు అనెడి యెనమండ్రును అష్టదిగ్గజములని వాడుక కలదు.

ఇందు మొదటి నలుగురును, రామకృష్ణుడును శ్రీకృష్ణరాయల కాలములోనివారు. అతని యాస్థానమునఁ గవులుగా నున్నట్లు నిదర్శనము లున్నవి. కాని తక్కిన ముగ్గురును అష్టదిగ్గజములలోనివారు కారని నా యభిప్రాయము. వారినిగూర్చి ఆయా కవుల చరిత్రము నందు వ్రాయఁదలచితిని.

అష్టదిగ్గజములని ప్రఖ్యాతిగాంచిన వారిలోఁ బైన వ్రాసిన యైదుగురును గాక తక్కినవారు సంస్కృత కర్ణాటకవులై యుందురని నా యుద్దేశము. కృష్ణదేవరాయల కాంధ్రమునిన నభిమాన మెక్కువ యనుమాట నిశ్చయమే. దేశభాషలందు తెలుగు లెస్స యని నుడివినవాఁడే. దీనినిబట్టి అష్టదిగ్గజము లాంధ్రకవులే యని తలంపరాదనియు వారిని యాస్థానమున సంస్కృత కర్ణాట కవులు కూడ గలరనియు వారిని కూడ రాయలు సమానగౌరవముతో చూచెననియుఁ దలంపవలసియున్నది."

పై దానిలో తిప్పలూరి శాసనమునుబట్టి కృష్ణరాయల కాలములోనే అష్టదిగ్గజ కవీశ్వరులకొక యగ్రహారము దానమీయబడినదని, వారి పేళ్లు మనకు తెలియకపోయినను వా రెనమండ్రు కవులని స్పష్టమగుచున్నది. కృష్ణరాయలు దానమిచ్చిన కాలము మనకు తెలియకున్నను, అది క్రీ. శ. 1528 (తిప్పలూరి శాసన కాలము) కి ముందు కాలమని నిశ్చయముగ చెప్పవచ్చును. మఱియు కొంతమంది చరిత్రకారులు నిరూపించినట్లు కృష్ణరాయ నిధనకాలము క్రీ. శ. 1526 ప్రాంతమగుచో, నీ దానకాలము క్రీ. శ. 1520—26 సంవత్సరముల మధ్యవని చెప్పవచ్చును. అష్టదిగ్గజములను శ్రీకృష్ణదేవ రాయలు, తన రాజ్యారంభకాలమున నెలకొల్పియుండెనని శ్రీ నేలటూరివారి యభిప్రాయము.[1]

ఈ తిప్పలూరి శాసనమే కాక, మైసూరుప్రాంతమున నంది దుర్గలో సోమశంకరస్వామి ఆలయమున శ్రీకృష్ణదేవరాయని శాసనములో, నీ యష్టదిగ్గజముల ప్రస్తావనయున్న యీ క్రింది శ్లోకమును కీర్తిశేషులు ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ప్రకటించియున్నారు.

శ్లో॥ యత్కీర్తిర్భువనైక భూషణ మభూద్యస్యప్రసాదాన్న రా
స్సర్వేరాజ సమానతా ముపగతా సంప్రాప్య దిత్తంబహు

1. *"Very early in his reign, he constituted an Academy of Telugu Poets, the members of which were known as Astadiggajas. Studies in History of the third Dynasty of Vijayanagara P. 421.*

యః ప్రాక్ప్రా కవిదిగ్గజాః పృథుయశోభారా జగద్భోభవా
యద్దానోదక పాత్ర్యమేవ సరితా మాసీతు శీతాదలమ్.

ఇప్పటికి ముప్పదిరెండేండ్ల ముందు ముక్త్యాల సరస్వతిలో (1 సం. సం. 6. పుట 8) దీనిని వారు ప్రకటించిరి. ఈ శాసన మంతయు నీ తరువాత సంపూర్ణముగ ప్రకటితమైనది.2.

ఇక మొదట నీ యష్టదిగ్గజములను గూర్చి గురజాడ శ్రీరామమూర్తిగారు వ్రాసినది తెలుపుచున్నాము.

కవి జీవితములలో శ్రీకృష్ణరాయల చరిత్రమున 475–477 పుటలలో నిట్లుగలదు—

"కొండవీటి దండకవిలలో నున్న వృత్తాంతమును పురుషార్థప్రదాయిని యీ క్రిందివిధముగఁ బ్రకటించెను.

కవీశ్వరుల పేర్లు	గ్రంథముల పేర్లు
౧. అల్లసాని పెద్దన్న [ఈయన దూపాటి సీమ కోనాదుల కాపురస్థుఁడు-ఈయనకు నాంధ్రకవితా పితామహుఁడను పేరుగలదు.	౧ మనుచరిత్రె ౨ రామస్తవరాజము ౩ అద్వైతము.
౨. భట్టుమూర్తి ఈయన భట్టుపల్లె కాపురస్తుఁడు.	౧ నరసభూపాలీయము ౨ వసుచరిత్రము.
౩. ముక్కు తిమ్మన్న. ఈయన గన్నవరము కాపురస్తుఁడు.	౧ పారిజాతాపహరణము.
౪. పింగళి సూరన.	రాఘవపాండవీయము.
౫. తెనాలి కాపురస్థుడగు తెనాలి రామలింగము. ఈయన యింటి పేరు ఈశ్వర ప్రెగడవారు.	పాండురంగ విజయము (పాండురంగ మాహాత్మ్యము.)
౬. సీడెప్ప దీక్షిత్తుల కాపురస్థుఁడు రామభద్రకవి.	రామాభ్యుదయము
౭. శంకరకవి.	
౮. ధూర్జటి.	

ఆ పుటలోనే N. B. లో "శంకరకవి కృష్ణరాయల సంస్థానములోనివాడు కాడని చెప్పవలసియున్నది." అని యున్నది.

అష్టదిగ్గజములను పేర్కొన్న తిప్పలూరి శాసనమునుగూర్చి ఆ గ్రంథమున 520 - 521 పుటలలో నిట్లు వ్రాయబడియున్నది.

తిప్పలూరిగ్రామ మష్టదిగ్గజ కవీశ్వరులకు సర్వాగ్రహారముగా నిచ్చినందులకు రెండు దాఖలాలున్నవి. వానిలో తిప్పలూరి గ్రామమునకు దూర్పునచొప్ప వాగిలో నున్న శాసనము.

శాలివాహన శకవర్షములు ౧౪౫౦ అగు నేటి సర్వజిత్తు సం. శ్రావణ బ ౩౦ సోమవారము శ్రీకృష్ణదేవరాయల మహారాయుల వారు అష్టదిగ్గజ కవీశ్వరులకు ధారవోసి యిచ్చిన తిప్పలూరి అగ్రహారమునందు దొమ్మర్లు యిచ్చు పన్నులు ఈ గ్రామములోనున్న శివ విష్ణువుల దేవాలయములకు సమర్పించిరి."

పై దానిలో అష్టదిగ్గజముల పేర్లీయబడి యున్నవి గాన నివి యెంతకాలమునుండి వచ్చుచున్నదో పరిశీలింతము.

"కొండవీటి దండకవిలెలో నున్న వృత్తాంతము పురుషార్థప్రదాయిని యీ క్రిందివిధముగ ప్రకటించెను" అని వారు వ్రాయుటచే నీ విషయమును పురుషార్థప్రదాయిని నుండి గ్రహించినటుల స్పష్టము. పురుషార్థప్రదాయిని ప్రాచీనాంధ్ర వార్తాపత్రికలలో నొకటి. గురుజాడ శ్రీరామమూర్తి పంతులుగా రీవృత్తాంతము ప్రకటించినది. క్రీ. శ. 1893 లో నైనను, పురుషార్థప్రదాయిని పత్రికయంతి కిరువదేండ్లు ముందుగా వెలసినది. అది క్రీ. శ. 1872 లో బందరులో ప్రారంభమై క్రీ. శ. 1874 వఱకును రెండేండ్లుమాత్రమే నడచినది. దీనితరువాతనే వీరేశలింగము పంతులుగారు తమ వివేకవర్ధనిని ప్రారంభించినారు. కాబట్టి పురుషార్థప్రదాయినిలోని వృత్తాంతము క్రీ. శ. 1874 నాటిది యగుటచేత నిప్పటికి యెనుబదియేండ్లనాటిది యని చెప్పనొప్పను. అప్పుడు ప్రకటితమైనది కొండవీటి దండకవిలెనుండి సంగ్రహింపబడినది కదా! దండకవిలెలు, మెకంజీ దొరవారికాలమున క్రీ. శ. 1810 ప్రాంతమున వ్రాయబడినవి. కాబట్టి రమారమి నూటయేబదియేండ్ల క్రిందటనుండియు అష్టదిగ్గజముల పేళ్ళు పరిచితములైనవి యని నిశ్చయింపవచ్చును.

ఇక్కడ ముఖ్యమైన విషయ మేమనగా పై పట్టికలో నిచ్చిన అష్టదిగ్గజముల పేళ్ళకున్న నేటికి మనకు తెలిసినవానికిని స్వల్పభేదము లున్నను వారందఱును తెలుగుకవులేయని మాత్రము నిశ్చితముగు చున్నది.

మఱియును మొదట అష్టదిగ్గజ కవీశ్వరులను గూర్చి తెలుపు తిప్పలూరి శాసనమును నుదాహరించినది శ్రీ రామమూర్తిగారే. వారే పై పట్టికలో "శంకరకవి—కృష్ణదేవరాయని సంస్థానములోనివాడు కాడని చెప్పవలసి యున్నది" అని వ్రాసియున్నారు. అయినను వా రిచ్చిన పేళ్ళ ననుసరించి, అష్టదిగ్గజములలోని వారందఱును నాంధ్రకవులనుటలో సందేహము లేదుగదా!

2. వీరేశలింగముపంతులుగారు, ఆంధ్రకవుల చరిత్ర ద్వితీయ భాగమున కృష్ణరాయ చరిత్రయం దీ విషయము వ్రాసియున్నారు. పింగళి సూరన రామరాజభూషణ రామకృష్ణులు—కృష్ణదేవరాయని కాలములోనివారు కారని వ్రాసియున్నారు. మఱియు రామభద్రకవి రామాభ్యుదయము రచించిన యయ్యలరాజు రామభద్రుడే యనియు, మొదట కృష్ణరాయల కాలమున సకల కథాసార సంగ్రహమును, అవెనుక కృష్ణరాయ నిర్యాణానంతరము రామాభ్యుదయము రచించెననియు నందు నిరూపించియున్నారు.

(పుట 27. 1949 ముద్రణము.)

3. కీ. శే. చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు జీర్ణకర్ణాట రాజ్య చరిత్ర 15 వ ప్రకరణము (పుట 209) లో వీరేశలింగముగారి ననుసరించియున్నారు. ఇది 1908 లో మంజువాణిలో ముద్రితము.

4. కీ. శే. కొమఱ్ఱాజు వెంకట లక్ష్మణరావుగారు—పై యిరువుర ననుసరించిరి.

5. కీ. శే. ప్రభాకరశాస్త్రిగారు చాటుపద్య మణిమంజరి ద్వితీయభాగమున, కందుకూరి రుద్రకవి విషయముల తెల్పిరి.

"అష్టదిగ్గజము లనఁబరగు కవీశ్వరు లెనమండ్రును రాయల యాస్థానమండలమున నెనిమిది దిక్కులను నెనిమిది సింహాసనము

2. *Bulleti n of the Governdment Oriental Manuscripts Library. Vol. 2. No. 2. P. 41 - 57. Edited by T. L. Narasimha Rao.*

లపై నెలసియుండెడివారని యనుచున్నది. అందు రుద్రకవి యీశాన్య సింహాసనమువాఁడైనాఁడు" పుట. 28.

"రుద్రకవి రాయల యాస్థానమున పంద్రెండేండ్లు వసించెను" పుట. 29.

రామభద్రకవి, పుశ్తేటి రామభద్రకవియని తొలుత తెలిపినవారువారే.

పైని వ్రాసిన విశేషములు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాలలో R. 764 సంఖ్యగల "రుద్రకవి విషయము" అను గ్రంథములో నున్నవి.

6. డాక్టరు నేలటూరి వేంకటరమణయ్యగారు పూర్వ ముదాహరించిన గ్రంథములోనే, అష్టదిగ్గజముల పేళ్ళ నిట్లిచ్చియున్నారు. (పుట 421)

Peddana - Timmana - Dhurjati (Senior) - Mallana Ramarajabhushana- Ramakrishna - Pingali Surana and Rudra are said to have been the members of the Academy over which the Raya himself presided.

"పెద్దన—తిమ్మన—ధూర్జటి (ప్రథముఁడు) మల్లన—రామరాజ భూషణుడు—రామకృష్ణుఁడు. పింగళిసూరన, రుద్రకవి—వీరు కృష్ణదేవరాయ లధ్యక్షుడుగానున్న అష్టదిగ్గజ కవిసంఘములో సభ్యులు—"

ఈ అష్టదిగ్గజములనుగూర్చి వ్రాసిన వా రిచ్చిన పేళ్ళన్నియు పాఠకుల సౌకర్యముకొఱకు నీ క్రిందివిధముగా చూపుచున్నాము.

గురుజాడ శ్రీరామమూర్తి 1893	వీరేశలింగము 1895	చిలుకూరి వీరభద్రరావు 1903	కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు 1915	ప్రభాకరశాస్త్రి 1922	డా॥ నేలటూరి వేంకటరమణయ్య 1935
1. అల్లసాని పెద్దన	అల్లసాని పెద్దన	అల్లసాని పెద్దన	అల్లసాని పెద్దన	అల్లసాని పెద్దన	అల్లసాని పెద్దన
2. ముక్కు తిమ్మన (నంది)	ముక్కు తిమ్మన (నంది)	ముక్కు తిమ్మన (నంది)	ముక్కు తిమ్మన (నంది)	ముక్కు తిమ్మన (నంది)	ముక్కు తిమ్మన (నంది)
3. భట్టుమూర్తి	రామరాజ భూషణుఁడు	రామరాజ భూషణుఁడు	రామరాజ భూషణుఁడు	భట్టుమూర్తి	రామరాజ భూషణుఁడు
4. పింగళి సూరన	పింగళి సూరన	పింగళి సూరన	పింగళి సూరన	పింగళి సూరన	పింగళి సూరన
5. తెనాలి రామలింగము	తెనాలి రామకృష్ణుడు	తెనాలి రామకృష్ణుఁడు	తెనాలి రామకృష్ణుఁడు	తెనాలి రామకృష్ణుఁడు	తెనాలి రామకృష్ణుఁడు
6. రామభద్రకవి (రామాభ్యుదయము)	అయ్యలరాజు రామభద్రకవి	అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు	అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు	పుశ్తేటి రామభద్రయ్య	రుద్రకవి
7. శంకరకవి	మాదయ్యగారి మల్లన	మాదయ్యగారి మల్లన	మాదయ్యగారి మల్లన	కవిరాట్టు	మాదయ్యగారి మల్లన
8. ధూర్జటి	ధూర్జటి	ధూర్జటి	ధూర్జటి	రుద్రకవి	ధూర్జటి

పై పట్టికలలో భటుమూర్తిలేక, రామరాజ భూషణుఁడును, పింగళి సూరనయు, రాయల కాలమునకు వెనుకనున్న వారని చరిత్రల మూలమున వ్యక్తమగుచుండుటచేతను, వారు కవులుగా గ్రంథకర్తలుగా ప్రఖ్యాతి చెందుట క్రీ. శ. 1550-60 ప్రాంతమగుటచేతను అష్టదిగ్గజములలో వారిని చరిత్రకారులు పరిగణింపుటలేదని—ముందు తెలిపితిని. పై యిద్దరును కృష్ణరాయలవారి కాలమున యువకవులుగా నున్నట్లు మనకు నిదర్శనము లుండుటచే అష్టదిగ్గజములలో తరువాతి కాలమువారు, వీరిని చేర్చియుందురు. వారికాలమును గూర్చి మనకు నేను సునిశ్చితముగా తెలియుటచేత, మిగిలిన యారుగురినిగూర్చి మొదట చర్చించి, ఆ వెనుక తక్కిన యిద్దరిగూర్చి తెలిపెదను—ఈ ఆర్గురిలో 1 అల్లసాని పెద్దన-2 నంది తిమ్మన 3 మాదయ్యగారి మల్లన. వీరినిగూర్చి వివాదమే లేదు. రాయవాచకమున 116 పుటలో నిట్లు చెప్పబడి యున్నది. "రాయలవారున్నూ చాలా సంతోషపడి ముక్కుతిమ్మయ్య అల్లసాని పెద్దయ్య మాదన గారి మల్లన మొదలైన కవీశ్వరులతో కృతులందుకోవలెనని కవితా నాయకులతో పలుకరించి ఆ తీరున అయ్యాని. అనంగా కుళ్ళాయి, కఱ్ఱాయితాళి చేకట్లు, జేసరి పేరులు, కోక తాకలుయిచ్చి, పారిజాతాపహరణమున్నూ, మనుచరిత్రాను చెప్పమని అవతి యిచ్చినారు."

కృష్ణరాయ విజయమున (కుమారధూర్జటి కృతిము) పై మూడు పేళ్లతోడను మనుచరిత్ర మెుక్కటిమాత్రమే పేర్కొనబడి యున్నది.

సరస సాహిత్యరచన విస్ఫురణ మెఱయ
పారము ముక్తి మాదయ గారి మల్ల
నార్యుఁడల యల్లసాని పెద్దార్యవరుఁడు
ముక్కు తిమ్మన మొదలైన ముఖ్యకవులు

3-43

వినుతించిర ప్పుడువారికి
కనకాంబర భూషణములు ఘనతనొసగి

3-44

బంధుర కవీంద్రకృతులలోఁ బ్రాభిఁగన్న
మనుచరిత్రాది కృతులంది మహిమఁ జెలఁగి

సకలసామ్రాజ్య వైభవసరణి మెఱయ
ధరణియేలుచునుండె నద్ధరణి విభుఁడు

4-142

4. ధూర్జటి-ధూర్జటి వంశీయులగు కుమార ధూర్జటి లింగరాజీ కవి చెప్పియుండుటచే నీతడు కృష్ణరాయల కాలమున అష్టదిగ్గజములలో నొకడని నిశ్చయముగ చెప్పవచ్చును.

5. తెనాలిరామలింగ కవి లేక రామకృష్ణకవి.

ఈ పట్టికలో మొదట రామలింగకవి నామము తరువాత రామకృష్ణకవినామము పేర్కొనుట గమనింపదగినది. శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రులవారి ఉద్భటారాధ్య చరిత్ర పీఠికమూలమునను, శ్రీ డాక్టరు నేలటూరి వేంకటరమణయ్యగారి 'తెనాలిరామకృష్ణుఁడు' అను వ్యాసము మూలమునను నీత డష్టదిగ్గజములలోని వాఁడని నిశ్చితమైనది.

6. రామభద్రకవి—మొదటిపట్టికలో రామభద్రకవిని రెండు మూడు నాలుగు పట్టికలు అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడని, 5వ పట్టిక పుస్తేటి రామభద్రయ్య యని పేర్కొనుచున్నవి. రామాభ్యుదయము అను ప్రబంధమును రచించిన, అయ్యలరాజు రామభద్రకవిని, కొన్ని లక్షణగ్రంథములు పుస్తేటి రామభద్రయ్య అని పేర్కొనుచున్నవి. కావున నితఁడే కృష్ణరాయల కాలమున నున్నట్లును, అష్టదిగ్గజములలోనివాఁ డయినట్లును విమర్శకులు వ్రాసియున్నారు. కాని రామాభ్యుదయ రచయితయగు అయ్యలరాజు రామభద్రయ్య కృష్ణదేవరాయల కాలమువాఁడు కాఁడు. అతఁడు సదాశివరాయల కాలమునను, కృష్ణరాయని అల్లుఁడగు అళియరామరాయని కాలమునను జీవించియున్నట్లు, అయ్యలరాజు వారి వంశవృత్తాంతమును, రామాభ్యుదయమును చెప్పుచున్నవి. రామాభ్యుదయము అళియ రామరాజు మేనల్లుఁడగు గొబ్బూరి నరసరాజున కంకితము. క్రీ. శ. 1560 - 70 ప్రాంతము నాటిది. కాబట్టి రామాభ్యుదయ కర్త అష్టదిగ్గజములలోవాఁడు కాఁడని చెప్పవచ్చును.

అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు గాక, కృష్ణరాయల కాలమున రామభద్రకవియని పేరితో మఱియొక కవి యున్నాఁడు. అతఁడు సకల కథాసార సంగ్రహము అను కృతిని కృష్ణరాయల ప్రోత్సాహముచే రచియించియున్నాఁడు—అది తొమ్మిది యాశ్వాసములు గల పద్యకావ్యము—తొమ్మిదవ యాశ్వాసమున మధ్యను గ్రంథ మాగిపోయినది—సంస్కృతమున రాయలవారు [1] సకల కథాసార సంగ్రహము రచించిరి గదా! దాని ననుసరించి రామభద్రకవి తెలుగున దీన్ని రచించినాఁడు. తెలుగు సకల కథాసార సంగ్రహము ముద్రితము కాలేదు—ఇందలి యవతారిక భాగము మాత్రము (మొదటినుండి షష్ఠ్యంతముల వఱకు ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక సం. 27 సం. 1 లో ప్రకటితమైనది.

సకల కథాసార సంగ్రహమున, రామభద్రకవి తెలుగున ప్రాచీనులయు, తన సమకాలికులయు కవుల కృతులనున్న పద్యములను బోలిన పద్యములను చాల రచియించియున్నాఁడు. అందు, తిక్కన, అల్లసాని పెద్దనల ననుసరించి పెక్కు పద్యములు వ్రాసినాఁడు. వానిలో సమకాలికుఁడగు పెద్దన మనుచరిత్రము పద్యములకు చాల పద్యములు ప్రతిబింబములు వ్రాసియున్నాఁడు.

---

1. ఆ ముక్తమాల్యదలో 'శ్రుతిపురాణోప సంహిత లేర్చి కూర్చితి సకల కథాసార సంగ్రహంబు'—అను వాక్యమున్నది గదా: ఇందులో కొంత భాగము మాత్రము లభ్యమైనది. అందు వ్యాసతీర్థులవారి ప్రశంస యున్నది. చూ. సకల కథాసార సంగ్రహము. ప్రభాకరశాస్త్రిగారి వ్యాసము.

ఈ విషయము నిరూపించుటకు కొన్ని సంవాదములను రెండు గ్రంథములనుండి చూపుచున్నాను.

సీ॥ వదన సౌందర్య విస్తారాంబుధి సంజాత
        కంజంబులన వాని కన్నుదోయి
మదన సామ్రాజ్య సమ్యక్ పీఠిక యనంగ
        సరసమై వాని వక్షస్థలంబు
కర్ణకుండల రత్నకాంతులఁగొన నిక్కు
        వగల మీఱెడు వానియొను భుజములు
అరుణ ప్రవాళ సంతతి రుచిసంపద
        నదలింపఁజను వాని మృదుపదములు
గీ॥ సింగముల భంగములఁ జెందఁజేయు నడుము
దంతురుని యందమును నొందఁజాలు నగురు
వాసినవుఁ బువ్వులను నవ్వు నాసికయును
గప్పుకప్పున నొప్పిన కొప్పు శిఖయు

సకల కథాసార సంగ్రహము. 3 వ ఆశ్వాసము 127 పుట.

సీ॥ వదన ప్రభూతి లావణ్యాంబు సంభూత
        కమలంబులన వీని కన్నుల మఱు
నిక్కి వీనులతోడ సెక్కసెక్కములాడు
        కరణినున్నవి వీని ఘనభుజములు
సంకల్ప సంభవాస్థాన పీఠిక పోలె
        వెడదయై కనుపట్టు వీని యురము
ప్రతిఘటించు చిగుళ్లపై సెజ్జవాఱిన
        రీతి నున్నవి వీని మృదుపదములు
తే॥ నేరచేటి యసల్ దెచ్చి నీరజాప్తు
సానఁబట్టిన రాపొడి చల్లి మెదిపి
పదను సుధనిచ్చి చేసెనో పద్మభవుఁడు
వీనిఁ; గాకున్నఁ గలదె యీ మేని కాంతి.

మనుచరిత్ర. 2-36.

ఉ॥ అటఁ జని కాంచె భూమిసురుఁ డంబరచుంబి శిరస్సరిజ్ఝరీ
పటలముహుర్ముహుర్లుఠదభంగతరంగ మృదంగ నిస్స్వన
స్ఫుటనటనానురూప పరిఫుల్లకలాప కలాపిజాలమున్
గటక చరత్కరేణుకర కంపితసాలము శీతశైలమున్.

—మనుచరిత్ర.

ఉ॥ అటఁ జని కాంచె భూమిసురుఁ డంబరచుంబిత వింధ్యచారు వి
స్ఫుట ఘనమూర్ధ్ని నిర్గత సుశోభిత పుణ్యశిరస్సరిజ్ఝరీ
పటల ముహుర్ముహుర్లుఠదభంగుర నూత్న తరంగ సంగతో
త్కట వర ఫేన నిర్జిత సుధాంబుధి మహానది నర్మదా నదిన్.

సకల కథాసార సంగ్రహము.

మ॥ అని మేషత్వము మాన్పె దిత్తరపు మాప స్వేదశాంత్యర్థి మా
న్పె నవస్వేద సమృద్ధి బోనకళ మాన్పెన్ మోహవిభ్రాంతితో
డనె గీర్వాణవధూటికిన్ భ్రమరకీటన్యాయ మొప్పన్ మను
ష్యనిభావించుట మానుషత్వము మెయిన్ జూపటెనా వత్తరిన్

—మనుచరిత్రము.

వ॥ అని కేవలకన్యకు మాన్యరంగలక్ష్మీ మాపత్యరక్షణంబు గ్ర
హించి వారించె వినూత్నఘూర్జరుల విస్తార ప్రహారంబులో
డిన కేశాంగన కరయుగ్మదిన్ భ్రమరకీటన్యాయమునై యొప్పి యు
మ్మనుజేంద్రున్ భ్రమియించుచుండెనె రహిన్ మత్తకన్యను
సంధిలెన్.

—సకలకథాసార సంగ్రహము.

సీ॥ కావక కన్య సంతానంబు గావునఁ
గావక కన్య సంతానమయ్యె
....
నరయగోత్ర విధానమయ్యె నేఁడు
ద్విజకులాదరణ వర్తిష్ణుండు గావున
ద్విజకులాదరణ వర్తిష్ణుఁడయ్యె
వివిధాగమాంత సంవేద్యుండు గావున
వివిధాగమాంత సంవేద్యుఁడయ్యె

గీ॥ కటకటా దాశరథి సముత్కట కరీంద్ర
కటకలిత దాన ధారార్ద్ర కటకమార్గ
గామియెట్లు చరించు సముత్కట కరీంద్ర
కటకలితదాన ధారార్ద్ర కటకతటుల.

—రామాభ్యుదయము.

సీ॥ కావక కన్య సన్మానంబు నేటికి
కావక కన్య సన్మానుఁడయ్యెఁ
ఉగ్ర జనోత్కర్ష భుజుండు నేటికి
భుగ్రజనోత్కర్ష భుజుఁడుడయ్యె
ద్విజసుఖ్యులనుగూడి తిరుగుచాలుఁడు నేఁడు
ద్విజముఖ్యులనుగూడి తిరుగుటయ్యె
గోత్రపావనుఁడైన కోమరుండు నేటికి
గోత్రపావనుఁడైన కోమరుఁడయ్యె

గీ॥ మత్తగజదాన ధారార్ద్ర మార్గములను
బరుల నీడల చెప్పులఁ దిరుగువాఁడు
మత్తగజదాన ధారార్ద్ర మార్గములను
బరుల నీడల చెప్పులు తిరుగుటయ్యె.

—సకల కథాసార సంగ్రహము.

రామభద్రకవి నామ సామ్యమును పురస్కరించుకొని వీరేశలింగము పంతులువారు తమ కవుల చరిత్ర రెండవభాగములో 85 పుటలో అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడే, సకల కథాసార సంగ్రహము రచించెననియు, రెండింటికి కర్త యొక్కఁడే కాబట్టి తన పద్యములు నొకదానినుండి మఱియొకదానిలోనికి యథేచ్ఛగా గ్రహించినాఁడనియు వ్రాసియున్నారు. కాని, రామాభ్యుదయము కర్త రామభద్రకవి వేఱు—సకల కథాసార సంగ్రహకర్త రామభద్రకవి వేఱు—అని యీ క్రింది కారణములచే స్పష్టముగా నిరూపింపవచ్చును.

రామాభ్యుదయకర్త—రామభద్రకవి

1. గ్రంథాంతగద్య.

ఇది శ్రీమదొంటిమిట్ట రఘువీరశతకనిర్మాణ కర్తృక జగదేకఖ్యాతిగురు అయ్యలరాజు తిప్పయామాత్య పౌత్ర సర్వతోభద్రాంక పౌత్ర యామాత్య పుత్ర పరిశీలిత రామానుజ మత సిద్ధాంతనిర్మల మున్ముట్ల వరదాచార్య కటాక్ష వీక్షాప్రాప్త సాహిత్య పరంపరాధిక్షిత శ్రీ రామభద్రకవిప్రణీతంబైన రామాభ్యుదయంబను మహాప్రబంధంబు.

ఈ గద్యలో చెప్పకపోయినను రామభద్రకవి వంశీయుఁడయ్యలరాజు నారాయణకవి, వారిగోత్రము కౌండిన్యగోత్రమని చెప్పుటచే నీ రామభద్రకవి కౌండిన్యగోత్రుఁడు.

2. వైష్ణవ మతప్రవిష్టుఁడు.
3. ఈతఁడు తొలినుండియు రామభక్తుఁడు.
4. రామాభ్యుదయకర్తశైలి ప్రౌఢమై సంస్కృతాంధ్రపద చమత్కార ప్రయోగములతో శోభిల్లుచుండెడు ప్రత్యేకవిశేషత గలది. ఆదినుండి యంత్యమువఱకు నొకరీతి నుండును.
5. ఈ రామభద్రకవి కవిస్తుతి చేసినను ప్రత్యేకముగా తనకు సంబంధించిన వారిని పేర్కొనలేదు.

సకల కథాసార సంగ్రహకర్త—రామభద్రకవి

ఇది శ్రీ రామభద్రపాద లబ్ధకవిత్వ మహత్త్వ విశారద శారద సత్కవి మిత్ర కౌశికసగోత్రపవిత్ర రామభద్రక్షమాభద్ర రామభద్రప్రణీతంబైన సకలకథాసారసంగ్రహంబు.

పై గద్యనుబట్టి యీ రామభద్రకవి కౌశికసగోత్రుఁడు.

సకల కథాసార సంగ్రహావతారికననుసరించి యితఁడు అద్వైతి. ఈతఁడు బాలకృష్ణభక్తుఁడు. ఈ గ్రంథమునందే, 1కృష్ణరాయ కవివిభూర్చి

"కీర్తను బాలకృష్ణపద నీరజభక్తుఁడ వారికి త్రిమో
దావహ సద్గుణాంచితు అని పలికినట్లుగా చెప్పియున్నారు.

సకల కథాసారసంగ్రహకర్త శైలి ఇతర కావ్యానుసరణములను దలపింపఁజేయును ప్రౌఢపదప్రయోగములతోనుండక ధారాశుద్ధి గలిగియుండును.

ఇతనికి శారద కవి యను మిత్రుఁడు గలఁడు. కవి స్తుతిచేయుటయేగాక ఎలకూచి సాహిత్యులకును చిత్ర కవిత్వప్రభావంబు లొక్కొక్క చోటం గనుపట్టు అని వ్రాసియున్నాఁడు.

సకలకథాసార సంగ్రహము వ్రాతప్రతి సంఖ్య 855. ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారము. దీనికి మఱియొక ప్రతి గలదు. దాని సంఖ్య 856. ఈ రెండును కాగితప్రతులు. బ్రౌనుదొరవారు వీనిని 1840 అక్టోబరులో వ్రాయించినారు. వారి యభిప్రాయము ననుసరించి యిది ప్రశస్త గ్రంథము కాదు. ఇందు 8 ఆశ్వాసములలో మిగిలిన యాశ్వాసములలో 799 పద్యములున్నవి.

1. ఈ బాలకృష్ణవిగ్రహమును కృష్ణదేవరాయ లుదయగిరిదుర్గమును జయించినప్పు డింకొక బాలకృష్ణవిగ్రహమును తెచ్చి విజయనగరరాజధానిలో ప్రతిష్ఠించెను. దర్శనీయమగు నీ బాలకృష్ణవిగ్రహము మద్రాసు మ్యూజియములో నున్నది. (వేటూరు ప్రభాకరశాస్త్రిగారి వ్యాసము.

పై వానినిబట్టి యిరువురు నేకని స్పష్టమగుచున్నది. అయినను సకల కథాసారసంగ్రహకర్త రామభద్రకవి కృష్ణరాయలకాలము వాడని . పై కాలనిర్ణయమువలన నిరూపితమగుచుండుటచే నీత డష్ట దిగ్గజములలో నొకడని నిర్ణయింపవచ్చును. మఱియు రామాభ్యుదయకర్తయే సకల కథాసారసంగ్రహమునుండి పై పద్యమును గ్రహించెనని స్పష్టమగుచున్నది.

ఆంధ్రకవి తరంగిణి 10 వ సంపుటములో అయ్యలరాజు రామభద్రకవి చరిత్రమున నీ సకల కథాసారసంగ్రహమునుగూర్చి యిట్లు వ్రాయబడియున్నది.

“పై వచనములో ఎలకూచి సాహిత్యలక్షణ చిత్ర కవిత్వ ప్రభావంబు లొక్కచోటం గనుపడ రచియింపవలయునని యున్నది. ఈ యెలకూచి యెలకూచి బాలసరస్వతియై యుండును. బాలసరస్వతి శిష్యుఁడో, అతనికి తరువాతివాఁడో రామభద్రుఁడను పేరు గల యొకానొక కవి యీ గ్రంథమును రచియించి గ్రంథమునకు గౌరవముగల్గుటకై కృష్ణదేవరాయలు తన నీ గ్రంథమును రచింపుమని కోరినట్లు కృత్యాదిని వ్రాసికొనియున్నాఁడు.”
—(పుట 18)

మఱియు నంకే 15 పుటలో పైనిచూపిన ‘కావక కన్న కంఠానంబు’ అన్న రామాభ్యుదయములోని సీసపద్యమును ‘రెండవ రామభద్రుఁడు గ్రంథచౌర్యమొనర్చి తన గ్రంథమున చేసికొనె ననుటయే సమంజసము” అని వ్రాయబడి యున్నది.

కవితరంగిణీ గ్రంథకర్తలు సకల కథాసార సంగ్రహము, ఎలకూచి బాలసరస్వతియో, మఱియొకరో వ్రాసినారను నభిప్రాయము గలవారై పై విధముగ వ్రాసిరి. కాని వారు వ్రాసినట్లుగా నిది ‘ఎలకూచి’ అని యున్నంతమాత్రమున నాతడు ఎలకూచి బాలసరస్వతియే యని నిర్ధారణచేయుట యెట్లు? ఆ వంశీయులలో ఎలకూచి బాలసరస్వతి పెద్ద ముత్తాత తిరుమలేంద్రుఁ డళియ రామరాయలచే సెడవల్లి గ్రామమునుగొన్న మేటి పండితుడు—అతడును యెలకూచియేకదా అతడు క్రీ.శ. 1540 ప్రాంతమువాడు. అతడే సకల కథాసార సంగ్రహకర్త పేర్కొన్న యెలకూచి యన్నచో కాలముకూడ నడ్డురాదు. కాబట్టి యీయెలకూచి క్రీ. శ. 1600 సంవత్సర ప్రాంతములనున్న బాలసరస్వతి కాదు—ఇంతకు గ్రంథకర్త యభిప్రాయానుసారము బాలసరస్వతి శిష్యుఁడో, అతనికి తరువాతివాఁడో రామభద్రుడని పేరుగలకవి రచించెననిగదా! అప్పుడా రామభద్రుడు. క్రీ. శ. 1650–60 ప్రాంతములవాడును. ఆ కాలమున సకల కథాసార సంగ్రహము రచితమగుటచే రామాభ్యుదయము నుండి గ్రంథచౌర్యము చేసెనని పై రీతిని వ్రాసిరి.

కాని సకల కథాసార సంగ్రహము సావధానముగ పరిశీలించినచో పై యభిప్రాయము లేశమాత్రము సరికాదని చెప్పవలసి యున్నది. ఈ క్రింది సంవాదములను పరిశీలింపుడు. ఈ సంవాదములలో రెండుపద్యములు సకల కథాసార సంగ్రహములోనివి, ఆ రెండింటికి పోలికపద్యము లొకటి తారాశశాంక విజయమునుండి, మఱియొకటి అనిరుద్ధ చరిత్రమునుండి యుదాహృతములైనవి.

ఉ॥ కలిమింగొందఱు శ్రోత్రియుల్ సతులకొంతల్ దీర్పగాలేక యా
కలకంఠుల్ తమువాసి చక్కదనమున్ గాంభీర్యమున్ మన్మథో
త్కల సారంభము వాగ్విజృంభణము సత్తారుణ్యముంగల్గు వా
రలతోఁ బొంది తముం గణింపరనుచున్ గ్రంథంబులందట్లు వ్యా
కులులై వ్రాసినమార్గముల్ దలఁచుచో సుంభిన్ భుజంగాగ్రణుల్.
—సకల కథాసార సంగ్రహము.

ఉ॥ లోకములోన కొందఱబలల్ సతులన్ దనియింపలేక న
స్తోక మనీష నన్య పురుషుల్ తమభామల నంటకుండ తా
టాకులలోన వ్రాసిరి పరాంగనఁగూడిన పాపమంచు న
య్యాకులపాటు చూచియిటు లాకులపా టెనయంగ నేటికిన్॥
—తారాశశాంక విజయము.

సీ॥ జలజాక్షి మధ్యంబు సన్మార్గ మనియెంచి
తరుణి దుర్మార్గంబు తలఁచ మఱచి
అతివ ముఖాబ్జంబు నకలంకమని యెంచి
యింతి కలంకంబు నెంచ మఱచి
సుందరి చిఱునవ్వు శుచియని మదినెంచి
నలివేణి యశుచి దాఁ దెలియ మఱచి
శోభాంగి చనుగవ సువృత్త మనియెంచి
భామ దుర్వృత్తంబు పలుక మఱచి
గీ॥ కలికి శృంగార తతియెంచి కాంతపరుని
గలిసి రమియించునట్టి సంగతులు మఱచి
గురునివంటి మహాత్ముండుగాని యొసతిని
అజ్ఞఁడనఁ బ్రాజ్ఞఁడన నెవ్వ రరసిచూడ॥
—సకల కథాసార సంగ్రహము.

సీ॥ సకియ కౌనుదలంచి సన్మార్గమనఁ గాని
యింతి దుర్మార్గతి నెంచఁడెవ్వ
చెలువ చన్గవ దలంచి సువృత్తమనఁ గాని
తరుణి కువృత్తంబు తలఁపఁడెవ్వ
అతివ మోముఁ దలంచి యకలంకమను గాని
తెఱవ కళంకంబు తెలియఁ డెవ్వ
సుదతి నవ్వుఁ దలచి శుచి యనుగాని య
వ్వాలఁదుక యశుచి భావింపఁడెవ్వ
గీ॥ గురునివంటి మహాత్ముఁ డిక్కరణి తరుణి
చక్కదనమే గుణంబుగ సంస్కరించుఁ
గాని వ్యభిచారదోషంబుఁ గాంచఁడెవ్వ
వజ్ఞఁడనఁ బ్రాజ్ఞఁడన నెవ్వఁ డవని నింక.
—అనిరుద్ధ చరిత్ర - కనపర్తి
అబ్బయామాత్యుఁడు.[1]

తారాశశాంక విజయమును రచించిన శేషము వేంకటపతి విజయరంగ చొక్కనాథుని కాలమువాడు. అనగా క్రీ. శ. 1730 ప్రాంతమువాడు. అనిరుద్ధచరిత్ర లేక కవిరాజ మనోరంజన కృతికర్త అబ్బయామాత్యుఁడు క్రీ. శ. 1750—70 ప్రాంతమువాడు. కవి తరంగిణీ గ్రంథకర్తల యభిప్రాయము ననుసరించి, సకల కథాసార సంగ్రహమున రామభద్రకవి వీనిని పై గ్రంథములనుండి గ్రంథచౌర్య మొనరించినచో నీ గ్రంథము 17 వ శతాబ్ది చివర భాగముననో, ఆవెనుకనో వ్రాయబడియుండవలెనుగదా! కృష్ణదేవరాయల తరువాత రెండు శతాబ్దుల వెనుకనున్న కవి, కృష్ణరాయని పేర నెట్లు కృతిని వెలయింపగలడు? ఒకవేళ వెలయించినను నప్పుడుండని బాలకృష్ణ భక్తిప్రసంగమెట్లు ప్రసక్తము కాగలదు? కాబట్టి పై విషయములు పర్యాలోచించిన సకల కథాసార సంగ్రహకర్త రామభద్రకవి కృష్ణరాయల అష్టదిగ్గజములలో నొకడని నిశ్చయింపవచ్చును.

---

1. గ్రంథచౌర్యము - మానవల్లి రామకృష్ణకవి. భారతి. జనవరి 1937 సం 14. సం 1. 1—20 పుటలు.

7. చింతలపూడి ఎల్లకవి లేక రాధామాధవకవి. ఈతడు రాధామాధవములో స్పష్టముగా

శా. రాధామాధవమచ్యుతాంకితముగా ప్రౌఢక్రియం జెప్పితే
మాధుర్యంబున కృష్ణరాయ విభుకర్ణాటేశు మెచ్చించినా
ధాత్రిప్రతిమాన సత్కవులలోనన్ ధూర్వహ శ్రేణితో
రాధామాధవ నామమందిన జగత్ప్రఖ్యాత చారిత్రుఁడన్

అని చెప్పుకొన్నాడు. ఇక్కడ కృష్ణరాయలు, ధాత్రిప్రతిమాన సత్కవులు అనగా ఆంధ్రకవితా పితామహుడు అల్లసాని పెద్దన పేర్కొనబడినారు. ఇంతేకాక, గ్రంథమధ్యమునగూడ శ్రీకృష్ణుని గూర్చి చెప్పెడుపట్టున, "అరిమురి శ్రీకృష్ణరాయ దాత్మకలంగన్" అని కృష్ణరాయనామముతో పేర్కొన్నాడు. ఈత డష్టదిగ్గజములలో వాడు కావుననే ఆంతరంగికముగా నిట్లు వ్రాయగలిగినాడు. మఱియు నీతడు కృష్ణరాయని వెనుక అచ్యుతరాయని ఆ స్థానమున నున్నవాడు. అతని స్కంధావార లేఖకుడు మంత్రియునగు సంజయ తిమ్మరసుకు కృతినిచ్చినాడు. ఈ ఆస్థానసంబంధము పూర్వ మీతడు కృష్ణరాయని యష్టదిగ్గజములలోని వాడగుట స్పష్టము చేయుచున్నది.

8. కందుకూరి రుద్రకవి. ఈతడు కృష్ణదేవరాయలవారి యష్టదిగ్గజములలో నొకడని వారి వంశవృత్తాంతము దెలుపుచున్నది. [1] మఱియు నీతడు రాయలయాస్థానమున నీశాన్య సింహాసనము నధిష్ఠించెనని యందు చెప్పబడినది. ఇదియొక్కటియే రుద్రకవి యష్టదిగ్గజములలోవాడని చెప్పుటకు చాలును—దీనినిబట్టి మనకొక నూతన విషయము తెలియుచున్నది. రాయల కొలువుకూటమునున్న భవనము భువనవిజయముగదా! భువన భారమును ధరించునవి అష్టదిగ్గజములు—కావున భువనవిజయ నామ మన్వర్థమగునట్లుగా రాయలవారు కొలువుకూటములో—ఎనిమిది దిక్కుల నెనిమిది సింహాసనములుంచి, అం దెనమండుగురు అష్టదిగ్గజ కవీశ్వరులను వానిపై కూర్చుండ జేసెడివారని తెలియుచున్నది.

ఈ భువన విజయము, పూర్వరాజ భవనములలో నొక తరగతి భవనము—భువనవిజయమను పేరితో గాక భువనతిలకము భువనమండనము అను పేళ్లతో కొన్ని భవనములనుగూర్చి భోజుఁడు 'సమరాంగణ సూత్రధారము' అను గ్రంథములో నిచ్చియున్నాడు.[1] అందీ అష్టసింహాసన ప్రశంసలేదు. బహుశః కృష్ణరాయలే దీనిని మొదట యీ భవనములలో నిర్మాణము చేయుటకు హేతుభూతుడై యుండును. అష్టదిగ్గజములను వ్యవహారము కృష్ణరాయల కాలమునుండి యే వ్యవహారము కలుగుట కిదియే కారణమై యుండెడిదగును.

పై చర్చయొక్క సారాంశమిది. కృష్ణరాయల కాలమున అష్టదిగ్గజములనబడు నీ క్రింది యెనమండుగురు కవులు విలసిల్లిరి.

(1) అల్లసాని పెద్దన (2) నంది తిమ్మన (3) మాదయ్యగారి మల్లన (4) ధూర్జటి (5) తెనాలిరామలింగ కవి (6) రామభద్రకవి (7) రాధామాధవ కవి (8) రుద్రకవి—

వీరందఱును అచ్చముగా తెలుగు కవులే కాని సంస్కృతము కర్ణాట కవు లెంతమాత్రమును కారు.

ఈ అష్టదిగ్గజములను సంప్రదాయము కృష్ణరాయని కాలము నుండి వ్యాప్తమైనది. గోల్కొండ నవాబుల యేలుబడిలో నున్న సంస్థానములలో అష్టదిగ్గజ కవులుండెడివారు. తూర్పుగోదావరి మండలమున పిఠాపురము సంస్థానమున శృంగారకవి, మధురకవి, బంధకవి, చిట్టకవి, నిమిషకవి, త్వరకవి ఘోరకవి, శతఘంటకవి అని అష్టదిగ్గములుండెడివారు. ఇట్లే కార్వేటి నగర సంస్థానమున కూడ అష్టదిగ్గజములు వెలసినట్లు ప్రతీతియున్నది. వీరు మాకరాజు వెంకట పెరుమాళ్లరాజు కాలమున నుండిరి. ఋగ్వేది కవి, వెంకట నారాయణ కవి పోలిపెద్ది వేంకటరాయడు, పాలమంగలము అప్పయ కవి సారంగపాణి, శ్రీశైలకవి, ముడుంబ అప్పయాచార్యులు, రాయభట్టు వీరరాఘవ కవి. ఋగ్వేదగవి వేంకటాచలకవి అనువా రెనమండ్రు కవులు.

అష్టదిగ్గజములనుగూర్చి నాకు తెలిసిన విషయములను కొన్నింటినిందు ప్రకటించితిని. భావిపరిశోధనమున నింకను విశేషములు బయలుపడవచ్చును. ఆంధ్రవాఙ్మయమున సువర్ణయుగమని చెప్పదగిన కృష్ణరాయని కాలమున విలసిల్లిన అష్టదిగ్గజము లెవరో యింత వఱకు నిర్ణీతము కానందున నింతగా వ్రాయవలసివచ్చినది. రాయలవారి కాలమున వెలసిన కవు లెనమండ్రును తెలుగు కవులే యనియు వారు పై నుదహరించినవారనియు వ్యాసముయొక్క సారాంశము.

---

1 ప్రాసాద మేవం భువనతిలకమ్ పరిదత్తే తే
చతురశ్రీకృతే త్రే భాగద్వాదశ భాగికే
చతుష్క భాగికో మధ్యే చతుః స్తంభో విధీయతే
తద్బహిర్బాహ్యకోఽలిందో ద్వితీయోఽపిచభాగికః
నవకోష్ఠాంశ్చ కర్తవ్యః ప్రాసాదాన్ వినివేశయేత్
పద్దారుకంచ కర్తవ్యం తేషామంతర సంశ్రయమ్
తతోఽర్ధ్వ భాగికే భిత్తిః కర్తవ్యా సర్వతో బహిః
భద్రే భాగాయతో భద్రావినిష్క్రాంతి శ్చతుర్దశ
చతుష్క భాగి కాళింద ద్వయోన పరివేష్టితః
త్రిభాగ విస్తృతం భద్రం తద్బహిర్బాహ్యనిర్గతమ్
భాగికం ప్రతి భద్రంచ కార్యాదుభయతః సమమ్
భాగార్థ భాగతో భిత్తిర్భద్రస్య పరితో భవేత్ -
విధిరేవ నిధాతవ్యః.

'భువనమండనము' భువనతిలకము. అను రాజభవనములు భోజుని చతురాంగణ సూత్రధారము – 30 అధ్యాయము రాజగృహాధ్యాయము భువనమండనము. *Vol 1 Gaekward Seris.*

అష్టైర్వా పీఠనిర్ముక్త శాలాభిః పరితోఽష్టభిః
అన్యోన్యన్యశాలా సంబద్ధే యదాసా వేదికీయతే
కర్ణప్రాసాద కోష్ఠైశ్చ కోష్ఠైశ్శాలోర్ధ్వ తైర్యుతః
ప్రాసాద సుందరో జ్ఞేయః తదాభువన మండనం.

త్రినేత్రుడు

శ్రీ రావూరి భరద్వాజ

ఆ కాలంలో గుణనిధి పేరు ఆబాల గోపాలానికీ సుపరిచితమైనదే! అతనికి విశాల సామ్రాజ్యముండటమూ, ఆ సామ్రాజ్యం సకల సుఖాలతో నిరాటంకమై ఉండటమూ అందుకు కారణంకాదు. అతడు విద్యావంతుడు. ఆ కారణాన పండితులను కవులను అమితంగా ఆదరించాడు. స్వతహాగా కొన్ని కావ్యాలను రచించాడు. ఎన్నిటినో అంకితం పొందాడు. నిజానికివిగూడా సరైన కారణాలు కావు. డబ్బు కాశించిన కవులు, ఏ రాజునైనా ఇంద్రుడని చంద్రుడని పొగడవచ్చు. దానకర్ణుడని, అభినవదధీచి అని కీర్తించవచ్చు. కాని సామాన్య జనం అలా అంటుందా? పట్టుమని పాతికమంది కవులు కీర్తించినంత మాత్రాన, అశేష జనావళి ఆ మాటలను విశ్వసిస్తుందా? లేదుగానీ గుణనిధి ఏలుబడిలో ఉన్న ప్రజలందరూ అతన్ని కీర్తిస్తున్నారు. సరయిన పరిపాలన—అంటే—ప్రజల కష్టనిష్ఠురాలు తనవిగా భావించి చేసే పరిపాలన, గుణనిధికి జన్మతో బుట్టిన విద్య.

శత్రువ చీడకుండా, తల్లిపొత్తిళ్ళలోని పసిపాపలులాగా ప్రజలు సుఖజీవనం చేస్తున్నారు. అదృష్టవశాత్తూ ఆ దేశపు నైసర్గిక పరిస్థితులుగూడా అందుకు అనుకూలంగా ఉన్నాయి. రెండు వైపుల మహానది ప్రవహిస్తున్నది. ఒకవైపున పెట్టనికోటలాగ పర్వతపంక్తులున్నాయి. ఈ మూడుదిక్కులనుండీ శత్రుభయమున్న మాట లేదు. నాల్గవదిక్కు మరొక రాజ్యమున్నది. కొన్ని దశాబ్దాల నుండీ, ఈ రెండురాజ్యాలూ అన్నదమ్ములలాగా మెలగుతున్నాయి. సంపత్సమృద్ధిం కొలసించేత విద్యాసముపార్జనాసక్తులు, లలితకళాప్రియులు, దేశంనిండా పిలపిలలాడుతున్నారు. జీవితం, జీవితంలాగా కాక, రుచిరస్వప్నంలాగా వారు అనుభవిస్తున్నారు.

అయితే ఈ రుచిరస్వప్నం ఎక్కువకాలం ఉండలేదు. అది భగ్నమయ్యే సమయం సమీపించినట్లు అనేక చిహ్నాలు హెచ్చరించాయి.

ఒకనాడు గుణనిధి కొలువులో ఉండగా, భటుడొకడు తత్తరపాటుతో ప్రవేశించి, గౌరవ పురస్సరంగా వంగి అభివాదం చేసి, ఉత్తరమొకటి రాజుగారికిచ్చాడు. సాహిత్య మీమాంసతో, ఊగిసలాడిపోతున్న సభ ఒక్కసారి మ్రాన్పడిపోయింది. రాజుగారు లేఖను మంత్రికిచ్చాడు. మంత్రివదనం వాడిపోయింది. కొన్ని క్షణాలపాటు మంత్రిగారు మాట్లాడనుగూడా మాట్లాడలేకపోయారు. [illegible] లేచి నిలబడి, సభికుల నుద్దేశించి ఇలా అన్నాడు:—

"మహాజనులారా" మంత్రి కంఠం గీరపోయింది. "ఇంత కాలంనుండీ మనం ఏ కష్టమూ ఎరుగక సుఖంగా రోజులు వెళ్ళబుచ్చాం. నిజం మాట్లాడితే మనకు 'సుఖం'మీద మొహం మొత్తింది గూడాను. భగవంతుడు గూడా బహుశః ఇదే అభిప్రాయంతో ఉన్నాడేమో మరి! ఏనాడూ వినని మహావిపత్తు ఇప్పుడొకటి మనల్ని చుట్టుముట్టనున్నది. అణకువగల శానిసలాగా, ఇన్ని రోజులనుండీ అణిగిమణిగి ఉంటున్న మహానదికి తీవ్రంగా వరదలు వస్తున్నట్లు తీర రక్షకభటులు ఇప్పుడే వార్తను పంపించారు. వరదల ఉధృతాన్ని బట్టి చూస్తే, మహానది ఏ క్షణంలోనైనా, పొంగి దేశాన్ని ముంచెత్తగలదని తీరరక్షణశాఖ ప్రధానోద్యోగి అభిప్రాయపడుతున్నాడు. వినా మనం భయపడవలసిన పనిలేదు. సైనికశక్తినంతా తరలించి, వరద ప్రమాదాన్నుండి దేశాన్ని రక్షించే ప్రయత్నాన్ని ఇప్పటినుండే ప్రారంభించవలసిందిగా సర్వసైన్యాధ్యక్షునికి ఉత్తరువు లిస్తున్నాను..."

ముఖ్యమంత్రి ఏదో చెబుతూనే ఉన్నాడు. సభికులు వింటూనే ఉన్నారు. జనాన్ని తోలుక్రోసుకొంటూ మరొక భటుడు ప్రవేశించి మరొక జాబును మంత్రిగారికిచ్చాడు. మంత్రి నడుము విరిగినవాడిలాగా, ఆసనంలో కూలబడ్డాడు. రెండు చేతులమధ్యా తల నిరికించుకొని నేలచూపులు చూస్తూ ఉండిపోయాడు. ఆ ఉత్తరంలోని విషయమేమిటోనని సభ గుసగుసలు పోయింది. ఒకరిద్దరు 'రెండవ లేఖలోని విశేష మేమి'టని గూడా అడిగారు.

మంత్రిగారు చాలా సేపటికి గానీ తెప్పరిల్లలేదు. అయినా ఆయన నిలబడలేకపోయాడు. గుణనిధి అనుజ్ఞ తీసుకొని, కూచునే ఆ లేఖలోని విషయం వివరించాడు.

"నదీప్రవాహం గట్లు త్రెంచుకొని దేశంమీద పడ్డది. ఉత్తుంగ తరంగాలు గ్రామాలకు గ్రామాలను నాశనం చేస్తున్నాయి. మహానది మహావేగంతో, కోపించిన మత్తేభంలా దేశంమీదకు పరుగులెత్తుతున్నది. మహాజనులారా! ఒక్క మనవి!!" ఈ మాట అని మంత్రి కొన్ని క్షణాలు మౌనంగా ఉండిపోయాడు. అతని కన్నుల నుండి అశ్రువులు టపటపమని నేల రాలాయి "ప్రభుత్వం మీకు చేయగలిగిన సహాయమంతా చేస్తుంది. స్వీయశ్రేయస్సుకన్న, ప్రజాశ్రేయస్సే రాచరికం వారికి ముఖ్యధర్మమని, మీ రెన్నోసార్లో రుజువు చేసుకొన్నారు. మహారాజులు, ఈ విపత్తులోగూడా ఆ ధర్మాన్ని విడనాడరని నేను హామీ యిస్తున్నాను. కానీ, ఇంతటి

ఘోర ప్రమాదావసరంలో ప్రభుత్వం మీకు చేసే ఉపకారం చాలా స్వల్పకాలంలో ఉంటుంది. మీ ఆత్మరక్షణను మీరే చేసుకోండి. ఎవరి ప్రాణాలను వారు దక్కించుకోండి. అవకాశమున్న మేరకు ఇతరులకు తోడ్పడండి. ప్రభుత్వం మీకు సహాయపడటానికే సర్వవిధాలా ప్రయత్నిస్తుంది. ఇక సభ ముగించేదాం"

* * * *

ఆనాడు శంకరుడు చాలా చికాగ్గా ఉన్నాడు. అతి ముఖ్యమైన విషయాలు నివేదించటానికి వచ్చిన ప్రమథులను కసిరి కొట్టాడు. ఆప్యాయంగా లాలించే నందీశ్వరుణ్ణి పారద్రోలాడు. కాలుకాలిన పిల్లిలాగా అటూ ఇటూ తిరిగాడు. అడ్డంవచ్చిన వస్తువులను ఈడ్చితన్నాడు. పార్వతీదేవి ఇదంతా గమనిస్తూనే ఉంది. కారణంకోసం ఆవిడ ఆలోచించలేదు. తరచు భర్తచేసే పిచ్చిపనులు సర్దుకోలేక ఆవిడ సతమతమయిపోతున్నది. మొన్నటికి మొన్న ఆ భస్మాసురుడికి, ఆ దిక్కుమాలిన వరమొకటి ఇచ్చాడు. వాడా వరాన్నే తిప్పికొట్టటానికి సిద్ధమయే సరికి—తప్పించుకొందుకు నానాబాధలూ పడవలసి వచ్చింది. విష్ణుమూర్తి లేకపోతే ఏంగానూ? ఆ జలంధరుడికీ అల్లాగే ఇచ్చాడు. వాడు—చివరికి తన వెంటనే పడ్డాడు. ఆ గండం గడవటానికి ఎన్ని చిక్కులు పడవలసి వచ్చిందో జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొంటే, పార్వతీదేవి హడలిపోతుంది.

"ఏదిచేసినా ఇంతేనూ! ఒక ఆలోచనలేదు పాడూలేదు. ఏది అడిగితే దాన్ని ఇచ్చేయడమే! అదృష్టవశాత్తూ ఏ భక్తుడూ నన్ను అడగలేదు. అడిగితే నన్నివ్వడానికికూడా ఈయన సందేహించరు. తను భక్తసులభుణ్ణని, మహోదారుణ్ణనీ అంతరంగంలో ఉండివుండాలి. అది నిరూపించు కోవటంకోసం, నానాబాధలూ పడతారు. వ్యవహారం చూస్తుంటే—మళ్ళా ఏదో కొంపమునిగి పట్టే ఉంది" అనుకొన్నది పార్వతి.

"ఏమిటండీ?" అని పార్వతి అడగలేదు. కాని శంకరుడే "ఏమిటంటే" అంటూ ప్రారంభించాడు. "నా కొద్దుబాబో అని మొత్తుకొంటున్నా వినకుండా దేవలోకం ఈ బాధ్యత నా నెత్తిన పెట్టింది. మొదట్లో సాధకబాధకాలు తెలియక నేనూ అంగీకరించాను. దీనివెనుక బ్రహ్మాండమైన కుట్ర ఉన్నట్లు ఇదీవలదాకా నాకు తెలియదు." అన్నాడు శివుడు.

"తలా తోకా నాకు తెలియటల్లేదు" అన్నట్టు ముఖం పెట్టింది గిరిజాదేవి; ఆమాట పైకి అనటానికి ధైర్యం లేక.

"నీకు ప్రతీదీ విడమర్చి చెప్పాలి" అని విసుక్కొన్నాడు రుద్రుడు. "సృష్టించే బాధ్యత బ్రహ్మది. పోషించటం విష్ణుమూర్తి వంతు. లయం నా పాలబడ్డది."

"ఇందులో కుట్ర ఏమున్నదీ?" అని మెల్లగా అన్నది గిరిజ హడలిపోతూ.

"పాపభీతికి పుట్టిందానివి; నీకు తెలివితేట లుంటా యనుకోవటం నాదే పొరబాటు." అని రెండుసార్లు అటూ యిటూ తిరిగాడు శివుడు. "అదిగాదే! నీ కేమాత్రం తెలీదా? నా నా జంతుజాలన్నీ, మనుషుల్నీ, కొండల్నీ, పిట్టలను, అన్నిటినీ శక్తిమేర సృష్టిచేసి గమ్మున కూచున్నాడు బ్రహ్మ. ఆయన్నడిగేవారెవరూ లేరు. ఆ ఉన్నదానితో, అలా యిలా రెండురోజులు నాటకమాడించేస్తాడు విష్ణుమూర్తి. సంహారగుణం నా కొక్కడికే చుట్టుకొంది. నా విధి నేను తప్పకుండా చేయవలసిందే నాయె. జీవకోటి యావత్తూ నన్ను ప్రబలశత్రువుగా చూడటం, నేను సంహారకుణ్ణనే! అస లున్న కిటుకేమిటంటే, ఉండే లొసుగు లేవో సృష్టిలోనే ఉన్నాయి. అవి విష్ణుమూర్తిగారి హయాంలో పరాకోటి నందుకొంటాయి. అంతటితో అవి చరమదశకొస్తాయి. ఆ కాస్తాపనీ నా చేతిమీదుగా జరిగిపోతుంది. ఉన్న పద్ధతి ఇదీ! అయితే ఎవ్వరూ ఇట్లా అనుకోరు. నే నెట్లా చావను?" అన్నాడు మృత్యుంజయుడు; తనకు చావులేదన్న విషయం తాత్కాలికంగా మరిచి.

"నిజమే సుమా!" అన్నది పార్వతి ఈ వివేకం ఇప్పుడే తనకు కలిగినట్లు. నిజానికి ఇందులో ఆవిడ కేమాత్రం ఉత్సాహమూ లేదు. అలా లేనట్లు పైకి కనుపించితే 'ఆయన' మరీ మండి పడతాడు. అదీగాక శంకరుడు అల్పసంతోషి. కాస్త ఊదర ఎవరు కొట్టినా ఉబ్బి తబ్బిబ్బవుతాడు. ఈ బలహీనత పార్వతి ఏనాడో గమనించింది. తనకేపని కావలసివచ్చినా, భర్తను కాస్త ఉబ్బేసి నెరవేర్చుకోవటం ఆవిడ కలవాటయింది. రవంత ప్రోత్సాహకరంగా మాట్లాడితే చాలు; చిత్తయిపోగలడు.

"పార్వతికి కొంతలో కొంతైనా 'జ్ఞానోదయం' కలిగినందుకు శంకరుడు చాలా సంతోషించాడు.

"నిజంగా ఇందులో నా తప్పేమిటి?" అన్నా డతను భార్యతో. "వీళ్ళ సృష్టించింది బ్రహ్మ. దానికి ప్రవహించే శక్తి నిచ్చిందికూడా అతనే కదా?"

"ఔను" అన్నది పార్వతి.

"దానిచేత రకరకాల చేష్టలు చేయిస్తున్నవాడు హరి. అవును కదా?"

"ఔను."

"గుణనిధి రాజ్యానికి సరిహద్దుగా ప్రవహిస్తున్న మహానది భయంకరమైన వరదలతో పొంగుకొని, అతని దేశాన్నంతా ముంచి వేసింది. పదింట మూడువంతుల దేశం వరదలో మునిగిపోయింది. వేలాది గ్రామాలు మునిగిపోయాయి. లక్షలకొలది చచ్చిపోయారు. పంటభూములన్నీ నీటిమయములైనాయి. పసువులు... సరేసరి. బ్రతికివున్న కొద్దిమందీ, నరకయాతన పడుతున్నారు. ఈ ఘోర కలికి కారణం నేనేనని, వారి ఉద్దేశ్యం. స్థితి కారణకర్త విష్ణువని, ఈ మహాఘోరానికి బాధ్యుడు అతగాడని వా రనుకోవటం లేదు. వారికి నామీద, లోలోపల చెడ్డఅభిప్రాయాలున్నాయి. నా గౌరవాన్ని కించపరచాలనీ, నా యశస్సును కళంకితం చేదామనీ, తీవ్రంగా ప్రయత్నిస్తున్నట్లు నే ననుమానిస్తున్నా. లేకపోతే, ఇటువంటి దారుణమైన పనిచేయవలసిన అవసరమేమిటో నాకు బోధపడకుండా ఉన్నది. ఏహ్యతి ఏహ్యమైన ఫలితాల నిచ్చే

బీజాలు బ్రహ్మనాటడమూ, విష్ణువు వాటిని పోషించడమూ; చివరకు ఆ విషఫలితాలనుభవించవలసిన వాణ్ణి నేనా?"

పార్వతికికూడా ఇది చాలా అన్యాయమనే తోచింది. "అయితే—మీ రిప్పు డేమిటి చెయ్యాలను కొంటున్నారు?" అన్నది.

"అదే నాకూ తోచటంలేదు" అన్నాడు శివుడు తల గోక్కుంటూ. చంద్రరేఖ భయంతో వెనక్కు ముణుచుకొంది.

"పోనీ మీరు మరొకశాఖ తీసుకోగూడదూ?" అని సలహా ఇచ్చింది పార్వతి.

"ఓ. నీ ఆలోచన దివ్యంగా ఉన్నది." అన్నాడు శివుడు. అంతలోనే, తను ఇంచాక పార్వతిని, తెలివిలేని దద్దమ్మగా అనిపోసుకొన్న సంగతి జ్ఞప్తికొచ్చి "అయినా ఇప్పుడేమీ చెప్పలేను. ఆలోచించి చూస్తాను." అన్నాడు.

2

సుఖాలమీద సుఖాలురావటం కష్టమే కావచ్చు. కష్టం వెంట కష్టం, బాధ వెంట బాధ ఇసకపాతరల్లే రావడం మహా సులభం.

ఇప్పటికే రాజ్యం నానా కచాటుగానూ ఉంది. కొన్ని లక్షలమంది జనం, కొన్ని గంటల్లో చనిపోయినప్పుడు, ఆ దృశ్యం ఊహించటంగూడా కష్టమే! చచ్చినవారు చావగా బ్రతికినవారు కూటికీ గుడ్డకూ అల్లాడిపోతున్నారు. సుక్షేత్రాలన్నీ వరదలపాలయ్యాయి. రాజ్యమంతటికీ అన్నవస్త్రాదులిచ్చే భూములు ఇసకమేటలు వేశాయి. తిరిగి వాటిని సాగుచెయ్యాలంటే కొన్ని సంవత్సరాలు పడుతుంది. విశేషమైన జననష్టం సంభవించిన కారణంగా, మానవశ్రమకూడా వలసినంత లభించటం లేదు. ఉన్నవారైనా రోగపీడితులు, క్షుధాబాధితులూను. వారిచేత పనిచేయించటం గుణనిధికి ఎంతమాత్రం ఇష్టంలేదు. అయితే మరి పునర్నిర్మాణ మెలా? శ్మశానవాటికలాగా మారిపోయిన ఈ విశాల ప్రదేశమంతా ఇలా పడిఉండవలసిందేనా?

"కాదు ప్రభూ!" అన్నాడు ముఖ్యమంత్రి. "మనం ఇంతవరకు ఒకరిని యాచించలేదు. యాచకులను ఆదరించకపోనూ లేదు. కాలం మారినప్పుడు, కాలానుగుణంగా మనమూ మారాలి. ప్రభువులు అన్యథా భావించరన్న విశ్వాసంతోనే నొక సూచన చేయదలచుకొన్నాను. మన పొరుగురాజు మిత్రావసుని సహాయం, మనమీ సమయంలో అర్థించుదాము. మనకు సంభవించిన ఈ ఘోరాపద, ఆ మహారాజుకు తెలియకపోదు. కష్టకాలంలో, సోదరప్రభువుకు ఆపాటి సాయం మిత్రావసు చేయగలడన్న నమ్మకం నా కున్నది. నేనే, ఒక సౌహార్ద ప్రతినిధిని, అతనివద్దకు పంపాలని అనుకొంటున్నాను....ఇందులో..."

గుణనిధి కళ్లవెంట బొటబొట నీరుకారింది. "ఇది ఆత్మాభిమానాన్ని హత్యచేస్తుందేమో?" నన్న సందేహం వెలిబుచ్చాడు గుణనిధి.

"మనం ప్రజలకోసం చేస్తున్నాముగానీ, స్వీయానికి కాదు. ఈ సాయం మనకు రాకపోతే, మిగిలిన ఈ ప్రజానీకానికి మనం కూడు గుడ్డ లెలా ఇవ్వగలం? చేతకులా ఇంతమందిని మృత్యుముఖంలోకి నెట్టగలమా? ఇంతకాలమూ మనం, వారి ఉప్పు పులుసులు తిన్నాము. సమయ మొచ్చినప్పుడు, "మన గౌరవం—మన ఆత్మాభిమానం" కిందపడుతుందని, వారిని చంపటమా? మీ, నా గౌరవా గౌరవాలకోసం, ఇన్ని లక్షలమందిని బలిచేయటం నా అభిమతం కాదు. మీ అభిప్రాయ మేమిటి? మిత్రావసు మన సాటి రాజు. సహృదయుడు. ఈ ఆపత్సమయంలో మనలను ఆదుకొంటాడు. మీ ఉద్దేశ్యమేమిటో చెప్పండి! కూడు గుడ్డలకు కరువైన దేశంలో, ఎంత మాతృదేశాభిమానమున్నా మనుషులు ఉండలేరు. అది లభించే మరొకచోటుకు తప్పకుండా పోతారు. మనం సత్వరమే తగిన విధానం ఆలోచించకపోతే, ఈ ప్రజ మరొకచోటికి తరలిపోతారు. పోక తప్పదు. అప్పుడు మీరు, నేను, మన మన ఆత్మగౌరవాలు మాత్రమే ఇక్కడ మిగిలిఉండటం జరుగుతుంది..."

"ప్రభూ!"

అంటూ భటుడొకడు వచ్చాడు.

"ఏమిటి?" అన్నట్టు కనుబొమలతో ప్రశ్నించాడు మంత్రి.

"మిత్రావసు ప్రభువు సైన్యసన్నద్ధుడై వస్తున్నట్టు ఇప్పుడే వేగులవాని వార్త."

గుణనిధి నిలువునా కుంగిపోయాడు. మంత్రి ముఖాన గోటిగాటుకు నెత్తురులేదు. మ్రాన్పడిపోయాడు. కొంతసేపటికి తెప్పరిల్లి "ప్రభూ! కష్టాలలో ఉన్న మనకు ప్రతిదీ అశుభాన్నే తలపింప చేస్తున్నది. మనకు సంభవించిన ఈ దుర్దశకు చింతించి, మన క్షేమసమాచారాల నడగడంకోసమయి మిత్రావసు వస్తున్నాడేమో..."

"సైన్యంతోనా?" అన్నాడు గుణనిధి.

కొన్ని గంటలలో అంతా ముగిసిపోయింది. సమయంకోసం కాచుకుకూచున్న మిత్రావసుకు, చక్కని అవకాశం లభించింది. దేశం నానా బీభత్సంగా ఉంది. సైన్యంలో ఎక్కువభాగం (ప్రజల్ని రక్షించే కార్యక్రమంలో) నాశనమైంది. ఉన్న సైన్యానికీ, ప్రజలకు తిండిలేదు. మీదు మిక్కిలి ఎంతో అసంతృప్తి అందరిలోనూ గిలగిలలాడుతున్నది. ఒక దేశాన్నాక్రమించటానికి కావలసిన పరిస్థితు లివేనూ. మిత్రావసు ఈ అవకాశాన్ని చక్కగా వినియోగించుకొన్నాడు. కొంత సైన్యాన్ని వెంటబెట్టుకొని, గుణనిధిమీద యుద్ధం ప్రకటించాడు. విరివిగా ఆహారపదార్థాలిచ్చి, ప్రజలను, కొందరు సైనికులను, అధికారులను తనవైపుకు తిప్పుకొన్నాడు మిత్రావసు. ఇంత స్వల్పపు లంచానికి—కేవలం కూటికి—మానవుడు ఇంతగా లోబడిపోతాడని మిత్రావసుకూడా అనుకోలేదు. ప్రభుభక్తి పరాయణులైన కొందరు మాత్రం గుణనిధి తరఫున యుద్ధంచేశారు. మిత్రావసు సైనికశక్తి అధికమైనది కావటంవల్లా, అధికారులు కోట రహస్యాలను వెల్లడించడంవల్లా, గుణనిధి ఓడిపోయాడు. మంత్రి పోరాటంలోనే మరణించాడు.

అంతఃపురం అగ్నిప్రవేశం చేసింది. గుణనిధిగూడా ఆత్మహత్య చేసుకోబోయాడు. కానీ ఏదో మహత్తరమైన శక్తి అతని నా పని నుండి విరమింపజేసింది. శత్రుసైనికులు, విజయోత్సాహంలో, కోటలోకి ప్రవేశిస్తున్న తరుణంలోనే, గుణనిధి రహస్యమార్గంగుండా తప్పించుకొన్నాడు. గుణనిధికోసం మిత్రావసు కోటనంతా గాలించాడు. అతని జాడ ఎక్కడా కనపడలేదు.

* * * *

ఆపూట శంకరుడు ఉత్సాహంగా ఉన్న సమయం కనిపెట్టి "దాని విషయం ఏమాలోచించారండీ?" అన్నది పార్వతి.

"దేనివిషయం?" అన్నాడు శంకరుడు.

'మరీ ఇంత మరుపేమిటి' అని మనసులో అనుకొన్నది పార్వతి. "అదే! మీ శాఖను మార్చుకోవటం గురించి" అన్నది పైకి మామూలుగా.

"మార్చుకోవటం నా కంతగా నచ్చలేదు"

"అయితే అనుభవించండి" అన్నది పార్వతి కష్టపడుతూ. "పదవులేమో కావాలి. బాధ్యతలు మట్టుకు ఉండకూడదు. ఒక చెంప 'లోకమంతా నన్ను ఆడిపోసుకొంటుందో' అని గోల కెత్తుతుంటిరి. మరోచెంప పదవిని బట్టుకొని వేళ్ళాడుతుంటిరి. అంత వ్యామోహం ఉన్నవారు, అలా అనుకోవటం దేనికి?" అని నాలుగు పెట్టింది పార్వతి.

నిజంగా శంకరుడికి కోపం రావలసింది. రాకపోగా, చిరునవ్వొకటి నవ్వేశాడు.

"నువ్విలాగే అంటావని నాకు తెలుసు. అదృష్టవశాత్తూ నేనూ నీలాంటివాడనే అయితే,...ఇక చెప్పవలసిం దేముంది!" అని కాస్సేపాగి, "నేను తీవ్రంగా ఆలోచించాను. గట్టిగా పట్టుబడితే, శాఖ మారకపోదు. అలా మార్చుకోవటంవల్ల మరోక ఘోరమైన ప్రమాదం కలిగే సూచనలు కనుపించాయి. ఇక మార్చుకోవటమన్న ఉద్దేశాన్నే మార్చుకొన్నాను." అన్నాడు.

"ఘోరమైన ప్రమాదమే!" అని ఆశ్చర్యాన్ని నటించింది పార్వతి. శంకరుడున్న ఉత్సాహంలో, పార్వతి కంఠంలోని అపహాస్యాన్ని గుర్తించలేకపోయాడు.

"విశేషంగా! ఇలా మార్చుకొన్నందువల్ల, బ్రహ్మవిష్ణులు నన్ను గురించి ఎంత మాట్లాడినా మాట్లాడవచ్చు. 'శంకరుడు ఉత్త అర్భకుడనీ, ఆ శాఖను నిర్వహించలేక మావద్దకొచ్చి ప్రాధేయపడ్డాడనీ, మేమే దయదలిచి మార్చామనీ, ఇటువంటి చేతగాని వాళ్ళకు ఏపని చెబుదామన్నా భయంగానే ఉన్నదనీ,—రేపటి నుండీ వాళ్ళు ప్రచారం ప్రారంభిస్తారు. వినేవాళ్ళకు గూడా ఇది సబబుగానే ఉంటుంది. ఇప్పుడు నే ననుభవిస్తున్న అపనిందకంటే, అవమానకరమైన నిందను, అప్పుడు తలొగ్గక తీరదు. ఇంతదూరం ఆలోచించే, నేనా ఉద్దేశాన్ని మార్చుకొన్నాను"

"చెడ్డచిక్కే వచ్చింది!" అని రుసరుసలాడింది ఉమ. "మార్చుకొంటే, చెడ్డప్రచారం. ఉంచుకొంటే అపనిందలు. —దీనికి తగ్గ ప్రతిక్రియ మీరు చెయ్యలేరుటండీ? వాళ్ళ తలతిక్క వదలగొట్టే ఉపాయమొక్కటి ఆలోచించండి. ఆ సరస్వతి లక్ష్మీ, వాళ్ళముందర తలెత్తుకొని తిరగలేకపోతున్నాను."

"కనీసం నీకోసమనైనా చూస్తాను" అన్నాడు శివుడు.

"ఈ హాస్యానికేమి లెస్తురూ..." అంటూ లోపలికి వెళ్ళిపోయింది పార్వతి.

3

గుణనిధి అలా నడిచిపోతూనే ఉన్నాడు. రాజలాంఛనాలన్నీ కోటలోనే విడిచిపెట్టాడు గనుక అతన్నెవ్వ రెవరూ గుర్తుపట్టలేరు. రోజులు, వారాలు, నెలలు నడిచాడు. నదులను దాటాడు, పర్వతాలను అధిగమించాడు. వందలాది జనపదాలను దర్శించాడు. చివరి కొక మహారణ్యం చేరుకొన్నాడు. అతని ఆత్మకక్కడ శాంతి గోచరించింది. కొన్ని క్రోసులదూరంవరకూ గ్రామమంటూ లేదు. ఒకవేళ మనస్సు మళ్ళీ మానవదర్శనం కోరినా, అది లభించనంత దూరం రావాలన్న నిర్ణయంకొందికే, అతనీ అరణ్యం ప్రవేశించాడు. అరణ్యాల్లో దొరికే ఆహారంతోనే తృప్తిపడాలి. మనస్సు చేసే వెర్రి వేషాలకు తందానగొట్టే సమాజం లేనందువల్ల, అదికూడా చెప్పినట్టు వింటుంది. అదీగాక ప్రశాంతిగాగూడా ఉంటుంది.

ఒకటి రెండు రోజులు శ్రమపడి గుణనిధి ఒక కుటీరాన్ని నిర్మించుకొన్నాడు. కాయగసరులు తింటూ కాలం గడపాలనుకొన్నాడు. జీవించినంత కాలమూ, భగవద్ధ్యానం చేసుకోవాలనుకొన్నాడు. ఏ క్రూరజంతువో భక్షిస్తే విచారించవలసిందేమీ లేదనుకొన్నాడు.

ఎంత త్రోసివేసుకొన్నా గుణనిధికి తన వెనుకటి జీవితం జ్ఞప్తికి రావటం మానలేదు. ఒకప్పుడు మహోన్నతంగా, భోగభాగ్యాలతో తులతూగిన గుణనిధికీ, బికారిగా, ఈ కుటీరంలో ఉన్న గుణనిధికీ మధ్య భేదంకన్న, సన్నిహితత్వమే అధికంగా ఉన్నట్లు అతను అనుభూతి చెందేవాడు. ఎంత ఆలోచించినా అతనికి ప్రత్యుత్తరం లభించని ప్రశ్న ఒకటే మాటిమాటికీ పొడిచి బాధపెడుతుండేది. లోకం ఇలా ద్వంద్వమయం ఎందుకు కావాలి? వెలుగు వెంట నీడ, ఆరోగ్యం వెనుక వ్యాధి, సుఖం పొదిగిటిలో దుఃఖం, విజ్ఞానం అడుగుల్లో మూఢత్వం, నవ్వుప్రక్కనే విషాదం, ఉండవలసిన అవసరమేమిటి? కాకపోతే ఒకటి అనవచ్చు. చీకటి లేకపోతే వెలుగును గుర్తించడ మెలా? దుఃఖం లేకపోతే సుఖంలోని 'సుఖం' అనుభవంలోకి వచ్చేదెలా? నిజమే. మాధుర్యాన్ని మాధుర్యంగా గుర్తించటానికి, చేదు రుచిచూడ నక్కర్లేదు. చేదు రుచి చూడకపోయినా, మాధుర్యం మాధుర్యమే అవుతుంది గానీ పులుపు కాదు గదా? అయినప్పుడు, ఈ అజ్ఞానము, దుఃఖము, మూఢత్వము, వ్యాధి, లోకంలో ఉండటానికిగల కారణం కనుపించదు. ఇప్పుడు లోక మనుభవిస్తున్న యాతనామయ జీవితంలో, ముప్పాతిక మూడు వంతులు, అనుకోని వేవో వచ్చిపడటంవల్లనే జరుగుతున్నవి. ఎంత ప్రయత్నించినా, యాతనామయ జీవితపుటునికి సమర్థనీయం కావటం లేదు. ఏదో ఒక కారణం—వీటన్నిటికీ మూలమైన

కారణం—ఒకటి ఉండివుండాలి. ఆ కారణం కనుగొంటే, జీవిత సూత్రం చేజిక్కినట్లే!

గుణనిధి, ఆ మహత్తరమైన కారణాన్ని గురించి ఆలోచించ సాగాడు. ముందు తననుండి ప్రారంభించాడు. సంవత్సరం క్రిందట—తను ఎలా ఉన్నాడు? ఎలా ఉన్నాడో గుణనిధి ఊహించుకొన్నాడు. ఈనాడు ఎలా ఉన్నాడు? ఎలా ఉన్నదీ తెలిసిపోయింది. నూరు సంవత్సరాల క్రిందట తన తాత ఉన్నాడు. ఏభై ఏండ్ల క్రిందట తండ్రి ఉన్నాడు. ఈనాడు తను ఉన్నాడు. కాని నూరు సంవత్సరాల క్రిందట ఉన్న తన పితామహుడు, ఈనాడున్న తనను చూడలేడు. సంవత్సరం క్రిందట రాజభోగాలతో తులతూగుతున్న తను, ఈనాటి "తనను" చూడలేడు. కారణ మేమిటి?

ఏదో ఆలోచన మనస్సులో గిలగిల కొట్టుకొంటోంది. వెలికి రావాలని ప్రయత్నిస్తోంది. కాని ఏవో అడ్డంకులు. సంవత్సరం క్రిందటి 'తనను' చూసుకొన్నాడు గుణనిధి. ఈనాటి 'తనను' చూసుకొంటున్నాడు. అయితే రేపటి 'తను' ఎలా ఉంటాడు? ఏమౌతాడు? గుణనిధికి ఏదో సూత్రం దొరికినట్లయింది. మనస్సులో గిజగిజలాడుతున్న ఆలోచన, అవరోధాల నధిగమించింది. మానవుడు గతాన్ని చూడగలడు. వర్తమానాన్ని చూడగలడు. భవిష్యత్తునే దర్శించలేకపోతున్నాడు.

"లోకంలో ఉన్న చాలా అనర్థాలకు, బాధలకు, యాతనలకు ఉన్న కారణం ఇదే! మానవుడు భవిష్యత్తులోకి తొంగిచూడలేడు. ఆ శక్తి మానవహస్తగతమైతే, ప్రపంచం ఎంతో సుఖపడుతుంది." అనుకొన్నాడు గుణనిధి.

తనకు సంవత్సరం క్రిందటే, ఇప్పటి పరిస్థితి తెలిస్తే తన దేశం ఇంతగా అరాజకం గాదు. మహానది వరదలలో బీభత్సకేళి చేయకముందే, తన ప్రజలందరినీ సురక్షితప్రాంతాలకు తరలించి ఉండేవాడు. మిత్రావసు సైన్యాలను సరిహద్దు దాటకముందే, ఉత్తర్వులు చేసిఉండేవాడు. దురదృష్టం. తనకా శక్తి లేదు.

* * * *

"ఇక నువ్వు తలెత్తుకొని తిరగవద్దు" అన్నాడు శివుడు పని మాలి భార్యను ఆపి.

"ఏదైనా తిరుగుకు ఆలోచించారా?"

"తిరుగులేనిది మళ్ళీనా..." అన్నాడు శివుడు. "బ్రహ్మ విష్ణువులు ఏ ప్రచారమైతే నన్ను గురించి చేస్తారనుకొన్నానో, అదే ప్రచారాన్ని వారికంటె ముందే నేను ప్రారంభిస్తాను. వాళ్లు అసమర్థులు గనుకనే ఈ శాఖను నిర్వహించలేక నాకప్పగించారంటాను."

తన భర్త ఇంత దప్పని ఆలోచన చేస్తాడని పార్వతి అనుకొని ఉండదు. ఆవిడ ముఖం క్షణకాలం నల్లబడిపోయింది. శంకరుడది గమనించి,

"నీకీ ఆలోచన వచ్చినట్లు లేదే!" అన్నాడు.

పార్వతి మాట్లాడలేదు.

"పోనీ నువ్వు చెప్పరాదూ! నువ్వేమో నీకు పట్టనట్టుగా ఉంటావు. పిసరంతైనా ఆలోచించవు. ఆలోచించి చెప్పినవాటికేమో మూతి విరుస్తావు. నీతో ఎలా వేగడం? ఇంతకన్నా ఘనమైన ఆలోచన నాకు రాదు. ఆలోచించటం నావల్ల గాదు. ఓపిక ఉంటే కాస్త నాకోసం ఆలోచించు. లేదా—నువ్వు నోరెత్తకు. నా గొడవ నేను పడతాను" అన్నాడు శివుడు పిరాగా అలిగిపోయి.

తన కేదో సూత్రం తెలిసిపోయింది గాని, అది మాత్రం బైట పెట్టనన్న అర్థంలో పార్వతి మాట్లాడింది. తన చాకచక్యంవల్ల అంతకన్నా మంచిసూత్రం ఇక ఉండబోదన్న విశ్వాసం భర్తకు కుదిర్చింది. శంకరుడు అదేమిటో చెప్పమని అడిగాడు. గంటసేపు బ్రతిమిలాడించుకొని గాని పార్వతి ఆ 'గుట్టు' వెళ్ళగక్కలేదు.

"బ్రహ్మదేమిటి లెండి. ముసలాడు. ఉన్న తెలితక్కువంతా ఆ విష్ణుదగ్గరే ఉంది. మీరు ఆ విష్ణుకే ఎసరుపెట్టాలి" అన్నది పార్వతి.

"అదే! ఎలా?" అన్నాడు శివుడు.

"వస్తున్నాను" అన్నది పార్వతి. "స్థితికారుడు అతనేగదూ! దాన్ని మీరు మార్చాలి. మానవులు—ముఖ్యంగా పిల్లగా మనల్ని ఆడిపోసుకొంటున్నది! ఈ బాధలన్నీ పడటానికి కారణం, ముందేమి జరుగుతుందో తెలీకపోవటం. ఫలానాప్పుడు, ఫలానా చోట, ఫలానా అపాయం జరుగుతుందని, ఫలానావాడికి ముందే తెలిసిపోయిందనుకోండి. వాడా అపాయాన్ని సులభంగా తప్పుకొంటాడు. సుఖంగా జీవిస్తాడు."

ఇలా పార్వతి చెప్పుకుపోతున్నది. సగంనుండీ చిరునవ్వు నవ్వుతున్న శంకరుడు రానురాను నవ్వు పెద్దదిచేసి, చివరికి పొట్ట చేత్తో బట్టుకొని నవ్వాడు. గంగాదేవి జటాజూటాన్ని పట్టుకోకపోతే ఆ నవ్వు అదురుకు కిందపడిపోయేది. నెలవంక ముఖంమీదికి జారి, తిరిగి సర్దుకొంది. చాలా సేపటికి గానీ, శంకరుడు మామూలు శంకరుడు కాలేదు.

"ఇదిటే నీ ఆలోచన! దీనికేనా ఇంతసేపు బ్రతిమిలాడించుకొన్నదీ! అహాఁ. అందుగ్గాదు. ఇటువంటి తిక్కమాలిన ఆలోచన నీకొచ్చినందుకు చెబుతాను. జీవితాన్ని నడిపేది విష్ణువాయె. అందులో ఏమున్నా లొసుగులా స్తే భరించవలసింది అతనేనాయె. ఆ కాపిని తీసేస్తే, ఆ వొచ్చే మంచితనం అతనికి చెందుతుందిగానీ, నాకెలా చెందుతుంది?" అన్నాడు శివుడు; తన భార్య తెలివితక్కువతనాన్ని కనిపెట్టేశానన్న సంతోషంతో.

కాని పార్వతివద్ద దీనికి తగ్గసమాధానం సిద్ధంగానే ఉంది.

"మీరిలాంటి తెలివితక్కువ ప్రశ్న వేస్తారని అనుకొంటూనే ఉన్నాను. అలాగే అడిగారు...అది గాదండీ—వచ్చే కష్టాలు తెలుసుకొని సుఖపడేవాడు; వచ్చే మృత్యువును గూడా తెలుసుకొంటాడుగదా! తెలుసుకొని తప్పుకొంటాడుగదా! అలా తప్పుకోవటమే జరిగినప్పుడు భూలోకంలో ఇక మృత్యువు ఉండటానికి తావెక్కడిది? లయమే లేనప్పుడు లయకారకులైన మిమ్మల్నెలా తప్పపడతారూ!" అన్నది పార్వతి దబాయింపు గొంతులో.

శంకరుడు కుక్కిన పేనయ్యాడు. ఏదో సమర్థించుకో బోయ్యాడు గానీ, పార్వతి ఆ పప్పు ఉడకనివ్వలేదు.

"అయితే భూలోకవాసు లందరికీ, ఆ వరం పారేయ మంటావా?" అన్నాడు శంకరుడు.

"ఏమో నాకు తెలీదు. మీ యిష్టం" అన్నది ఉమ.

"అందుకే నువ్వంటే నాకు చిర్రెత్తుకొస్తుంది. ఏది చెయ్యాలో నువ్వు చెబితివి. ఎట్లా చెయ్యాలో నన్ను చెయ్య మంటుంటివి. ఇందులో ఏమన్నా అర్థముందీ? ఎట్లా చెయ్యాలో తెలిసిన వాడికి, ఏమి చెయ్యాలిసిందీ యెందుకు తెలియదో నాకర్థం కావటంలేదు" అని కోపగించుకొన్నాడు శివుడు.

అది కోపానికిమల్లే లేదు గావును—పార్వతి నవ్వింది.

"మీరనేది, మీకు ఎట్లా చేయవలసిందీ తెలియదనేనా?" అన్న దావిడ నవ్వు నాపుకొంటూ.

ఎట్లాగైనా భర్తచేత 'అవును' అనిపించుకొందామని పార్వతి సరదాపడ్డది మొదట. కానీ భర్తగారి దీనాననం చూసి, ఆ సర దాను చంపుకొన్నది.

"మీరేది చేసినా ఉప్పెనగానే ఉంటుంది. అందరికీ ఒకే సారి పారేస్తే ఏమౌతుందో ఏమిటో? ముందు—కాస్త యోగ్యుణ్ణి చూసి ఇవ్వండి. సత్ఫలితం కలిగితే తరువాతవాళ్ళ కివ్వొచ్చు."

శంకరుని కక్కూడా ఈ సలహా నచ్చింది.

*   *   *   *

తరువాత శంకరుడు యోగ్యునికోసం అన్వేషణ ప్రారంభించాడు. ప్రమథగణాన్ని భూలోకంలోకి పంపుతూ "ఉత్తముడైన వాణ్ణి వెదకండి. మనం చేయబోతున్న పని మహా క్లిష్టమైనది, అందుచేత చాలా రహస్యంగా ఉంచండి. నేనే వెదుకుదును గానీ, నాకేమీ తీరిక లేకుండా ఉన్నది. వెళ్ళిరండి" అన్నాడు శంకరుడు.

ప్రమథులు 'చిత్తా'మని సెలవు తీసుకొన్నారు.

*   *   *   *

గుణనిధి తపస్సు పరాకోటి నందుకొన్నది. అతని తపశ్శక్తి దేవలోకం దద్దరిల్లిపోతున్నది. స్వతహాగా తపస్సంటే గుణనిధికి ఇష్టంలేదు. కానీ అది తప్ప మరొక గత్యంతరం లేకపోయింది. అప్పటికే అతను మానవాతీతుడైనాడు. సరోవ్ద్రేకాలు, లోభ మోహాలు అంతరించాయి. 'రేపును'గురించి 'ఈనాడు' ఆలోచించే వాడు. 'రేపు'—'ఈనాడు'లాగా లేకపోయేది. తనకింకా భావి దృష్టి రాలేదనుకొనేవాడు. తిరిగి తపస్సు చేసేవాడు. ఈవిధంగా నెలలకు నెలలు దొర్లిపోతున్నాయి. ఫలితంగోమట్టుకు మార్పు ఉండేదికాదు. రాను రాను గుణనిధి తీవ్రంగా తపస్సుచేయసాగాడు. అతని తపోధాటికి దేవలోకం హడిలిపోతోంది.

*   *   *   *

"మరొక రహస్యం!" అన్నాడు శివుడు భార్యనుద్దేశించి.

"ఏమిటది?"

"ఖచ్చితంగా మనకు కావలసిన మనిషే దొరికాడు. భూలోకంలో గుణనిధి అనే రాజొకడు, భావిదృష్టికోసం తపస్సు చేస్తున్నాడు. దేవమండలికి ఈ విషయం తెలిసినా గూడా పట్టించుకో లేదు. ఇంతకంటే సదవకాశం మనకు దొరుకుతుందని నేననుకోను. అతని కాశక్తి నిద్దామనుకొంటున్నాను. నీ ఉద్దేశమేమిటి?"

"ఇది మరీ బాగుంది!" అన్నది పార్వతి. "మీకంటే నా కెక్కువ తెలుసునా? అలాగే ఇవ్వండి. మరొకరైతే ఒరగబెట్టే దేమిటి? గుణనిధి ఒరగబెట్టం దేమిటి?"

4

గుణనిధి ఉలిక్కిపడ్డాడు. ఎక్కడో తీవ్రమైన సంచలనం జరుగుతున్నట్టు పసికట్టాడు. ఎక్కడ జరుగుతోంది? గుణనిధి చుట్టూ కలయచూశాడు. అంతా ప్రశాంతంగా ఉన్నది. అయితే ఈ కలవరపాటుకు కారణ మేమిటి? అంతా నూతనంగా, చిత్రంగా ఒకదానిలో ఒకటి మిళితమయిపోయినట్లు, రంగురంగుల చిక్కవల లాగా ఉన్నది. కొంప తీసి తనకు...

గుణనిధి ఒకసారి తీవ్రంగా కంపించిపోయాడు. మెదడులో వెలుతురు మెరుపులెత్తినట్లు అనుభూతి పొందాడు. 'రేపు'నుగురించి ఆలోచించాడు. కళ్ళముందు తెర తొలగినట్లయింది. కొన్ని క్షణాలు అంతా గజిబిజిగా ఉంది. రేపులో, గుణనిధి అరణ్యంలో నుండి పోతున్నాడు. అతని ముఖాన చిరునవ్వు చిందులాడు తున్నది. ఉత్సాహంతో అడుగులు వేసుకొంటూ పోతున్నాడు. 'గాండ్రు'మన్న ధ్వని వినిపించింది. పొదలు కదిలాయి. భయంతో గుణనిధి వణికిపోయాడు. 'తన విజ్ఞానమంతా వశించవలసిందేనా?' అని ఖేదపడ్డాడు. లేనిసత్తువ తెచ్చుకొని గబగబా చెట్టెక్కాడు. ఇంతలో మరొక దిశనుండి అటువంటి ధ్వనే వినిపించింది. రెండు పులులూ ఎదురుపడ్డాయి. ఘోరంగా పోరాడుకొన్నాయి. గుణనిధి చెట్టుమీదనుండి ఇదంతా చూస్తూనే ఉన్నాడు. ఇంతలో ఒక పులి తీవ్రంగా గాయపడి, ప్రాణరక్షణార్థం కాలోలు పరుగుపుచ్చు కొంది. రెండవ పులి దాన్ని తరుముతూ వెంబడించింది. మృగ ద్వయం దూరం వెళ్ళిపోయినట్టు రూఢికాగానే గుణనిధి చెట్టు దిగి, తిరిగి త్రోవపుచ్చుకొన్నాడు:—

"రేపు నాకు ఈవిధంగా జరుగుతుందన్నమాట. ఒకవేళ నేను ప్రయాణం చేయకపోతేను...?" అనుకొన్నాడు గుణనిధి.

*   *   *   *

"కొరివితో తల గోక్కున్నట్లయింది" అన్నాడు పరమేశ్వరుడు చీకాకుగా.

"ఏమి జరిగిందేమిటి?" అన్నది పరమేశ్వరి, ఏదో పీకమీద కొచ్చిందనుకొంటూ.

"ఆడదానిమాట వింటే ఏదైనా జరుగుతుంది—నువ్వేదో తెలివిగలదాన వనుకొన్నాను...నీ మాట విని గుణనిధికి శక్తి నిచ్చాను...ఇన్నిటికీ నిన్ననవలసిందేమీ లేదులే! నీకు తోచిం దేదో నువ్వన్నావు. ఆ మాట నమ్మమని ఎవరు చెప్పారు?" అన్నాడు తనలో తాను అనుకొంటున్నట్లు.

"పార్వతి కిమ్మనలేదు."

"ఈ మానవులంత సందేహజీవులు ఏ లోకంలోనూ లేరు. అనుమానాలతో లుకలుకలాడిపోతున్నారు మనుషులు. అన్నీ ప్రశ్నలే, అన్నీ అనుమానాలే......ఛీ ఛీ" అని అసహ్యించుకొన్నాడు శివుడు. "గుణనిధి అరణ్యం దాటి ఒక పల్లె చేరుకొన్నాడు. ఒకాయన ఆతిథ్యమిచ్చాడు. గుణనిధి సంతోషంతో అంగీకరించాడు. భోజనానంతరం, అతగాడు తీరిగ్గా కూచుని, 'భావి'లోకి చూశాడు. ఆ గృహయజమాని మూడు రోజుల్లో, బందిపోటు దొంగలచేత హత్యచేయబడతాడని తెలిసింది. ఆ విషయమే అతనితో చెప్పాడు గుణనిధి. గృహమేధి నమ్మలేదు. నమ్మలేదు సరిగదా గుణనిధి దొంగలతాలూకు మనిషేమో నని అనుమానించాడు. కాకపోతే, అంత ఖచ్చితంగా ఎలా చెబుతాడని, గృహయజమాని సందేహించాడు. గుణనిధిని తన్నబోయాడు. అదృష్టవశాత్తూ ఇరుగుపొరుగులు అడ్డమొచ్చి, గుణనిధిని విడిపించారు. నా కొక్కటి విచార మేస్తున్న దంటే, నిజం చెబుతున్నా ఈ మనుషులు ఎందుకు గ్రహించలేరా అని!"

"అది నిజమని వారికి తెలీదు గనక" అనుకొన్నది పార్వతి. "అయితే ఏం చేద్దామంటారు?"

"అదే తోచడంలేదు...ఏం చేస్తే బాగుంటుందని నువ్వనుకొంటున్నావో ముందు చెప్పు."

పార్వతికి చక్కని అవకాశం దొరికింది.

"ఆఁ నా ముఖం. నేనో తెలివితక్కువ దద్దమ్మను. నే నేమనుకొంటే మట్టుకేం లెండి" అని ఎత్తిపొడిచింది.

శంకరుడు కొన్ని నిమిషాలపాటు మౌనంగాఉండి, తరువాత యిలా అన్నాడు:—

"ఏదో ఒక విచిత్రం ఉంటేగాని, మానవుడు విశ్వసించడు. అందుకని అతనికి మరొక నేత్రం ప్రసాదిద్దా మనుకొంటున్నాను. ఆ మూడవ నేత్రం భవిష్యత్తులోకి చూడగలిగేటట్లు ఏర్పాటు చేస్తాను. మామూలు మనుషులకు భిన్నంగా, అపురూపంగా ఉంటాడు గనుక, అప్పుడు గుణనిధి మాటలను ప్రజ విశ్వసించవచ్చు. అవునా?" అన్నాడు శంకరుడు.

"మీకు నేను చెప్పతగననుకోండి..." అంటూ ప్రారంభించింది పార్వతి.

"అయినా చెప్పు. వింటాను—" అన్నాడు శివుడు.

"గుణనిధికి తన గతాన్నిగురించే తెలుసు గాని, లోకంలో ఉన్న వారందరి గతాలనుగురించీ తెలీదుగదా?"

"నిజమే, తెలీదు. అయితే?"

"అతను చెప్పే భవిష్యత్తు సరైనదని ప్రజ లెలా నమ్ముతారు! ఇత డెలా నమ్మించగలడు?"

"ఈ సమస్య ఇక తేలదు" అని నిస్పృహను ప్రకటించాడు శివుడు.

భర్త ఇంతగా నీరసించిపోవటం పార్వతికి ఇష్టంలేదు. లక్ష్మీ సరస్వతులవద్ద, రవంత తలెత్తుకొని తిరగడానికైనా, శివుని చేత ఓ ఘనకార్యం చేయించాలి. ఇత నేమో చేతులు వెల్లకిల వేస్తున్నాడు. భర్తకు ఇష్టమై అపవాదులు భరిస్తే భరించవచ్చు. తన కేమీ అభ్యంతరం లేదు. కానీ తను అలా కాదు. కనీసం తనకోసమన్నా శంకరుణ్ణి ఉత్సాహింప చేయవలసిన అవసరం ఉన్నది. అందుకని—

"తేలకేమిటి చేస్తుందిలెండి" అన్నది పార్వతి.

శంకరుడు ఆశగా చూశాడు.

"అతనికి—అదే—గుణనిధికి; ప్రతివారి గతాన్నీ తెలుసుకొనే శక్తికూడా ఉండాలి. గత చరిత్రను ఖచ్చితంగా చెప్పగలిగినవాడు, భవిష్యత్తును గూడ చెప్పగలడన్న నమ్మకం ప్రజలకు సులభంగా కలుగుతుంది. అతని మాటలు అక్షరాలా పాటిస్తారు. తరువాత ఫలితం మనకు తెలిసిందేనా..." అన్నది పార్వతి.

"సరే" అన్నాడు శంకరుడు.

"మీరుగూడా ఆలోచించండి. చివరికి నెపం నామీదకే తోస్తే నే నొప్పుకోను."

"వెయ్యటానికిమట్టుకేముందిలే" అన్నాడు శివుడు. "ఇతనుగూడా, నాలాగ త్రినేత్రుడైనాడు. ఒకకన్ను గతాన్ని చూస్తుంది. మరొక కన్ను వర్తమానాన్ని చూస్తుంది. ఇంకొంటి భవిష్యత్తును దర్శిస్తుంది. భేష్ బావుంది."

"గుణనిధిగూడా త్రినేత్రుడయ్యాడు గానీ, మీలాగా మాత్రం కాదు."

ఎంత ఆలోచించినా ఈ మాటలకు అర్థం శివునికి స్ఫురించనే లేదు.

* * * *

కొంతకాలం దైహికసంబంధమైన శ్రద్ధ లేకపోవటంచేత, గుణనిధిని ఇప్పు డెవ్వరూ గుర్తుపట్టలేరు. మీసాలు, గడ్డాలు పెరిగాయి. జుట్టు జడలు కట్టుకుపోయింది. అపూర్వమైన రెండు శక్తులు అతని స్వాధీనం కావటంచేత, శరీరం వింతకాంతితో మిసమిసలాడుతుండేది. ముఖాన దివ్యతేజస్సు ప్రస్ఫుటిస్తుండేది. అతనికి రాజరికంమీద, భోగాలమీద, ఆసక్తి పూర్తిగా నశించిపోయింది. ఈ దేహం అశాశ్వతమైనదని అతనికి తెలుసు. 'పరమహంస' పంజరంనుండి వెళ్ళినతరువాత ఈ కట్టె ఎందుకూ పనికిరాదని అత నేనాడో గ్రహించాడు. బ్రతికిన నాలుగునాళ్ళూ, లోకాని కింత ఉపకారంచేసి దాటిపోవడం మేలనుకొన్నాడు. అందులోనూ తనకు మహత్తరశక్తులు లభించాయి. వీటి సాయంతో, ఈ "యాతనామయ జగత్తు"ను స్వర్గసీమ చేయవచ్చుననుకొన్నాడు. తన సేవ మానవజాతికై నిర్దేశింపబడ్డది గనుక, అరణ్యవాసం ఇక పనికిరాదనుకొన్నాడు. 'లోకం'లో కొచ్చాడు.

ప్రజలు గుణనిధి చుట్టూ తండోపతండాలుగా పోగుపడ జొచ్చారు. ఇంతవరకూ వారు చూచింది రెండు నేత్రాల మానవులనే! గ్రంథాలలో మాత్రం, శంకరునికి మూడు నేత్రాలనీ, దేవేంద్రునికి దేహమంతటా నేత్రాలనీ...చదివారు. కానీ చూడలేదు. ఈనాడు ఈ "వేసికన్నులదొర" ప్రత్యక్షమైనాడు. ఇతను దేవాంశసంభూతుడని కొందరనుమానించారు. మరికొందరు సాక్షాత్తూ

ఆ పరమేశ్వరుడే ఇలా భూలోకంలో అవతరించాడని రూఢిచేసుకొన్నారు. కొందరు ఈ రెండువాదాలనూ ఖండించారు. దేవతలు అనిమిషులు. ఇతను కాడు. ఇదీ వారివాదన. "లోకంలో అనేక రకాలయిన ప్రాణు లుద్భవిస్తూ ఉంటాయి. ఆరుకాళ్ళ ఆవులు, మూడుతలల ఎద్దులు ఎన్నో వస్తున్నాయి. వచ్చాయి. అంతమాత్రాన ఇవన్నీ దేవాంశ సంభూతాలే అవుతాయా?" అన్నారు వారు. దీనికితోడు గుణనిధికూడా తాను మానవుడ నేననీ, తపోబలంవల్ల వీటిని సాధించానని చెప్పుకొన్నాడు. నమ్మినవారు నమ్మారు. దేవుడుగా ఆరాధించినవారు ఆరాధించారు.

5

మానవుల్లో ఇంతటి కుళ్ళు ఉంటుందని గుణనిధి కనీసం— కలగని ఉండడు. అతని కిలాంటి శక్తులున్నాయని తెలిసినప్పటినుండీ, మరిన్ని మహత్తులు ఆరోపించి, తిమతమ ఇబ్బందులన్నీ తీర్చుమని అతన్ని చుట్టు ముట్టసాగారు. దురదృష్టమేమిటంటే— గుణనిధికి, భూతభవిష్యద్విషయాలే తెలుసుగానీ, వేగిని తొలగించడం తెలియదు. ఫలానా రోజున ఫలానా మనిషికి ఫలానా గండమున్నదని చెప్పగలడు. చెప్పి నమ్మించనూ గలడు. ఈమాత్రం చెస్తే తను—ఆ అపాయాలనుండి వారే సులభంగా రక్షణ నేర్పాటు చెసుకోగలరని అతి నూహించాడు. కి ద్విరుద్ధంగా ఇప్పుడు జరుగుతున్నది. ఆ అపాయాలనుండికూడా అతనే రక్షించాలని ప్రజలు పట్టుబడుతున్నారు. 'ఆ శక్తి నాకులేదు. మొర్రో' అంటున్నా వారు వినిపించుకోవటంలేదు. దీనికి ప్రతిక్రియ ఏమిటో గుణనిధి చెప్పలేకపోతున్నాడు.

ఒక రోజున ఒక వ్యక్తి గుణనిధి దగ్గరకొచ్చి, "స్వామీ! నాకు ఒక్కడే కొడుకు. విద్యాభ్యాసంచేసి ఇటీవలే ఇంటికొచ్చాడు. అతనికి వివాహం చేయాలనుకొన్నాను," అని చెప్పబోతున్నాడు.

"నాకుతెలుసు" అన్నాడు గుణనిధి. "నీవేమో విద్యావతి కోడలుగా కావాలంటున్నావు. నీ భార్య సంపన్న యువతి కావాలంటున్నది. నీ కొడుకు రూపవతి కావాలంటున్నాడు. గత మూడు మాసాలనుండీ, మీరు ముగ్గురూ ఈ విషయంమీద వాదోపవాదాలు జరుపుకొన్నారు. 'నామాట వినకపోతే, నా యింటికి రావలసరం లే'దని నువ్వన్నావు. 'నామాట వినకపోతే, నేను పుట్టింటికి పోతా,' నని నీ భార్య బెదిరించింది. 'ఏ కురూపినో బలవంతాన కట్ట ప్రయత్నిస్తే, నేను ఆత్మహత్య చేసుకొంటా,' నని నీ కొడుకన్నాడు. అవునా?"

ఆ వ్యక్తి భక్తితో, భయంతో వణికిపోయాడు. గుణనిధి రెండు కాళ్ళూ పట్టుకొని, కళ్ళకద్దుకొన్నాడు.

"స్వామీ! తమరు త్రికాలవేదులు. మీకు తెలియనిదంటూ ఈ ప్రపంచంలో ఏమీలేదు. చదువుల సరస్వతి అవదగ్గ కన్య కోసం దాన్ని నేను మాట్లాడాను. మా కుర్రవానికి ఆ కన్యతో ఎప్పుడు వివాహమౌతుందో దయచేసి చెప్పండి" అని ప్రార్థించాడు.

గుణనిధి మూడవ నేత్రంతో భవిష్యత్తులోకి చూసి, దీర్ఘంగా నిశ్వసించాడు. అతని వదనం మ్లానిత మైంది. కన్ను లశ్రుసిక్తాలైనాయి.

ఆగంతకుడు గతుక్కుమన్నాడు.

"ఏమిటి స్వామీ! ఆకన్యతో మావాడికి పెండ్లికాదంటారా"

"కాదు"

ఆగంతకుడు నిట్టూర్చాడు.

"లక్ష్మీసంపన్నురాలవుతుందంటారా?"

"కాదు"

ఆ వ్యక్తి ఆశ్చర్యపడ్డాడు.

"కాక—రూపవతితో నే వివాహమవుతుందని తమ భావనా?"

"కాదు"

"మీ హృదయాన్ని నే నర్థంచెసుకోలేక పోతున్నాను" అన్నాడు భియంగా ఆగంతకుడు.

"అతనికి వివాహమే కాదు"

"ఎప్పటికీనా?"

"వివాహప్రయత్నాలన్నీ జరుగుతాయి. విద్యారూప సంపన్నురాలైన కన్య దొరకుతుంది. కానీ, నాయనా, వివాహం జరుగదు......"

"అభ్యంతరం లేకపోతే..." వసిగా డతను.

"వివాహానికి కొన్ని రోజులు ముందు, నీ కొడుకు నావికా విహారార్థియై నదిలో పోతుంటాడు. మొసలి నాతిపడతాడు."

ఆ వ్యక్తి భోరుమని ఏడ్చాడు. గుణనిధి రెండు కాళ్ళూ పట్టుకొని "ఎలాగైనా నా కొడుకును రక్షించం"డని ప్రార్థించి పడ్డాడు. విలవిలలాడాడు.

"మరణ కారణ మేమిటో మీకు చెప్పాను. ఆ కారణం రాకుండా చూసుకోండి. సత్ఫలితం కలగవచ్చు."

*   *   *   *

ఇలా ఊరు పూరూ తిరుగుతూ, కుంతలకేశి వచ్చాడు గుణనిధి. ఈ ప్రాంతాని కతను రావటం ఇదే ప్రథమం. కుంతలీయులకు గుణనిధి విషయం సంపూర్ణంగా తెలియదు. కాని, దైవశక్తులున్న విచిత్ర మానవు డొకడు ఇతర రాజ్యాల్లో పర్యటిస్తున్నాడనీ, భూత భవిష్య ద్విషయాలను, కరతలామలకంగా చెబుతున్నాడనీ గాలివార్తలు విన్నారు. అతని నిక్కడికి పిలిస్తే బాగుండునని కొందరనుకొన్నారు. కొందరు స్వయంగా వెళ్ళి ఆహ్వానించాలనుకొన్నారు.

గుణనిధి ఒక్కొక్క గ్రామాన్ని చూసుకొంటూ, వారికి గత విషయాలను చెప్పి నమ్మిక కలిగిస్తూ, భవిష్యత్తును సూచిస్తూ ప్రయాణాలు చేస్తున్నాడు. అతనికి 'కాలం' చాలడంలేదు. ఒకొక్కచోట వారాలకొద్దీ ఉండిపోవలసివస్తున్నది. వేలాది ప్రజలకు చెప్పవలసిరావడంతో, అతను అలిసిపోతున్నాడు.

విశ్రాంతి తీసుకోటేటందుకుగూడా వీలుదొరకటంలేదు.

ఒకచోట ఒక గృహస్థు తారసిల్లాడు. కూతురు గర్భవతి. మనుమడో మనుమరాలో తెలుసుకోందామన్న ఉబలాటంతో గుణనిధిని సంప్రదించాడు.

"నాకు తెలిసిన విషయం చెప్పకపోవటం దోషం. చెప్పి మీ మనశ్శాంతిని భగ్నం చెయ్యటానికి ఆత్మ అంగీకరించటంలేదు" అన్నాడు గుణనిధి.

"ఇబ్బందిలేదు చెప్పండి." అన్నాడు గృహస్థు.

"నా మాటలమీద మీకు సంపూర్ణ విశ్వాసమున్నదిగదా?" అన్నాడు గుణనిధి.

గృహస్థు "ఉన్న"దన్నాడు.

"నీ కూతురు సుఖప్రసవం కాదు. ప్రసవసమయంలో చనిపోతుంది. ఈ వియోగం భరించలేక నీ అల్లుడు, విరాగి అయిపోతాడు. కూతురు దిగులుతో నీ భార్య మంచమెక్కి నవసి నవసి చచ్చిపోతుంది. నేటికి సరిగ్గా, అయిదు నెలలకు నేను చెప్పినవన్నీ జరుగుతాయి."

ఆ గృహస్థు హృదయవిదారకంగా రోదించాడు. 'ఎలాగైనా నా కుటుంబాన్ని రక్షించ' మని వేడుకొన్నాడు. గుణనిధి హృదయం కరుణ రసప్లావితమైంది. కానీ అతను చేయగలిగిందేమీ లేదు. ఎంతో శ్రమమీదగానీ, ఆ గృహస్థు ఇంటికెళ్ళలేదు.

ఆతరువాత గుణనిధి చాలాసేపు ఆలోచించాడు. తనదగ్గర కొచ్చేటప్పుడు అతను ఎంతో సంతోషంతో, బంగారు కలలు కంటూ వచ్చాడు. తను చేసిందేమిటి? హృదయభేద్యమైన విచారాన్ని తనికి కలిగించి పంపాడు. ఇందువల్ల ఆ గృహస్థు లాభించిందేమీ లేదు. లేకపోగా, మరొక అయిదు నెలలకు విధిగా అనుభవించవలసిన దారుణానుభవాలను, ఇప్పటినుండే అనుభవిస్తున్నాడు. ఇది అతన్ని రక్షించటం కాదే!

ఇప్పుడా గృహస్థు ఏమి చేస్తున్నాడా అని గుణనిధి చూశాడు. అతను గోడవానుకొని విచారిస్తున్నాడు. కూతురు పొట్ట మీద బాదుకొంటూ నేలమీద దొర్లుతున్నది. భార్య గుండెలు పగిలేలా రోదిస్తున్నది. అల్లుడు తల గోడకేసి కొట్టుకొంటున్నాడు.

"ఘోరం" అనుకొన్నాడు గుణనిధి.

"ఆకుపచ్చని కలలాగా, అందంగా గడిచిపోతున్న వారి జీవితాల్లోకి నిప్పురవ్వను విదిపాను."

* * * *

కుంతలదేశాధీశుడైన సమరసేనుని కివాళ కొత్తిగా తీరిక లేదు. మరొక రెండు రోజులలో అతని జన్మదినోత్సవాలు జరుగుతాయి. క్షేమంతటా ఈ ఉత్సవాలు జయప్రదంగా నిర్వర్తింపబడటానికి కావలసిన జాగ్రత్తలు తీసుకోవటంలో సతమతమౌతున్నాడు. ఇప్పటికే రాజధానీనగరం అత్యద్భుతంగా అలంకరించబడ్డది. ప్రత్యేకాకర్షణలుగా, మూడురోజులపాటు కాశ్మీరాంగనల నృత్యహేలలు నేర్పాటుచేశాడు. సమరసేనుడు వస్తుతః రసహృదయుడు, శృంగారజీవి. ప్రతిసంవత్సరమూ లక్షలాది దీనారాలు ఇందుకోసం వెచ్చింపబడుతుంటాయి. దేశదేశాంతరాల నటులు, నృత్యగాంధ్రులు, గాయకులు, కవులు, ఆహ్వానింపబడుతుంటారు. సన్మానితు లవుతుంటారు. ఈ వేడుకను పురస్కరించుకొని సమరసేనుడు ఇరుగు పొరుగు రాజులను ఆహ్వానించటమూ, వారు ఆనందంతో పాల్గొనటమూ మామూలుగా జరుగుతుంటుంది.

ఈ సంవత్సరంకూడా అలాంటి ఏర్పాట్లన్నీ జరిగాయి. అయినా ఎక్కడన్నా లోపమున్నదేమోనని సమరసేనుడు పరిశీలిస్తూనే ఉన్నాడు. అలాంటి సందర్భంలో సేవకు డొకడువచ్చి 'గుణనిధి తమ దర్శనం కోరుతున్నా' డని చెప్పాడు. సమరసేనుని హృదయం సంతోషంతో గంతువేసింది. 'ఈ సంవత్సరం ఇదొక నూతనాకర్షణ' అనుకొన్నాడు. ప్రవేశపెట్టుమని సేవకుని కాజ్ఞ యిచ్చాడు.

* * * *

"మిమ్మల్ని గురించి విన్నాను. ఈనాడు చూశాను. అయాచితంగా వచ్చినందుకు నా ధన్యవాదాలు" అన్నాడు సమరసేనుడు.

ఈరకమైన సంభాషణ గుణనిధికి నచ్చలేదు.

"ప్రభూ!" అన్నాడు గుణనిధి. "మీతో ఒక రహస్యం చెప్పవలసిన అగత్యం ఏర్పడ్డది."

"ఏమి" టన్నట్లు కనుబొమలు కుంచించాడు సమరసేనుడు.

"నావిషయం మీకు తెలుసు...." అవునన్నట్లు సమరసేనుడు తల ఊపడంచేత గుణనిధి చెప్పుకుపోయాడు. "దయచేసి మీ జన్మదినోత్సవ ప్రయత్నములను ఆపుచేయండి...ఒక ప్రమాదం సంభవించ నున్నది."

సమరసేనుడు ఉలిక్కిపడ్డాడు.

"ప్రమాదమే!" అన్నాడు తెప్పరిల్లి.

అందరి రాజులతోబాటు మీరు అగ్నిమిత్రుణ్ణికూడా ఈ ఉత్సవాని కాహ్వానించారు."

"ఆహ్వానించాను" అన్నాడు సమరసేనుడు ఏకో జ్ఞాపకం తెచ్చుకొని. అతని నేత్రాలు కాంతివిచ్ఛలనులైనాయి. మందహాసం క్షణకాలం మెదిలి అదృశ్యమైంది.

"దయచేసి మీరా ఆహ్వానాన్ని రద్దుచేయండి. అగ్నిమిత్రుడు సర్వసైన్యాలను తరలించుకొని వస్తున్నాడు. సైనికులను, రాజధానికి సమీపంలో దాచి, తాను మాత్రపు భటవర్గంతో, ఈ మహోత్సవంలో పాల్గొంటాడు. రాజభటులందరూ, ఉత్సవానందములో మునిగిఉండడంచేత, అతని సైన్యాన్ని గుర్తుపట్టలేరు. ఏమరుపాటుగా మీకోటమీదకు లంఘించి దాన్ని వశంచేసుకోవాలని అగ్నిమిత్రుడు ఆలోచిస్తున్నాడు. మిమ్మల పతిడు ఖైదీగా పట్టుకొంటాడు. దేశం అరాజకమౌతుంది." అన్నాడు గుణనిధి.

"నేను నమ్మలేక పోతున్నాను" అన్నాడు సమరసేనుడు. "అగ్నిమిత్రుడు నా ప్రాణ మిత్రుడు. మిత్రద్రోహం కతడు పాల్పడతాడని, నే నూహించలేను"

"ప్రభూ! ఎవరికీ తెలియని మరొక రహస్యం చెబుతాను. అప్పుడైనా నన్ను విశ్వసిస్తారా."

అంగీకారంగా తల పంకించాడు సమరసేనుడు.

గుణనిధి కొన్ని క్షణాలు భూతకాలపు దృశ్యాలు తిలకించి ఇలా అన్నాడు:—

"గతసంవత్సరం జరిగిన మీ జన్మదినోత్సవానికి అగ్నిమిత్రునితో బాటు, అతని సోదరికూడా వచ్చింది. జగదేక సౌందర్యవతియైన సునంద మీ మనస్సును ఆకర్షించింది. ఆమెను వివాహం చేసుకోవాలని మీరు నిశ్చయించుకొన్నారు. ఆమె అభిప్రాయం కూడా తెలుసుకొందుకు మీరు ప్రయత్నించారు. జ్ఞాపకం తెచ్చుకోండి. ఒకనాటి సాయంత్రం సునంద ఒంటరిగా, మీఉద్యానంలో ఉన్నది. అదే సమయమని మీరువెళ్ళి మీ అభిప్రాయాన్ని చెప్పారు. సునందవదనం కోపంతో ఎర్రబడ్డది. అదిమీరు సిగ్గుగా భావించారు. ఆరాత్రే సునంద ఈ విషయాన్ని అన్నతో చెప్పింది. అగ్నిమిత్రుడు ఇది సమయంకాదని ఊరుకొన్నాడు. ఆ తరువాత మీరొక రాయబారినికూడా పంపారు. సరైన సమాధానం మీకురాలేదు. ఆకక్ష అగ్నిమిత్రునిలో దిన దిన ప్రవర్ధమానమౌతూనే ఉంది. ఈనాటికిల్లా పరిణమించ నున్నది... ఇప్పటికైనా నామాట నమ్మరా ?" అన్నాడు గుణనిధి.

సమరసేనుడు ఆశ్చర్యపోయాడు. ఇదంతా నిజమే! అయినప్పుడు భవిష్యత్తుమాత్రం ఎందుకు నిజం కాకూడదు? అతనికొక సందేహం తీర్చుకోవాలనిపించింది. అడిగాడు—

"నాతో వివాహమంటే, సునంద కిష్టంలేదని నే నర్థం చేసుకొంటున్నాను. ఎందు కిష్టంలేదో చెప్పగలరా? "

గుణనిధి ఆలోచించి, 'పోనివ్వండి' అన్నాడు.

"లేదు, తెలుసుకోవాలనుకుంటున్నాను."

గుణనిధి తప్పించుకోవాలని ప్రయత్నించాడు. సమరసేనుడు చెప్పితీరాలన్నాడు.

"ప్రభూ! మీరింత బలవంతం చేస్తున్నారు గనుక, అప్రియమైన సత్యాన్ని చెబుతున్నాను. మీరు అన్యథా భావించకండి." అని కొన్ని క్షణాలు ఆలోచించాడు. "మీతండ్రిగారికి చాలాకాలంవరకూ సంతానం లేదు. సంతానభాగ్యంకోసం ఆయనగారు చాలాపరితపించారు. ఎన్నో వివాహాలు చేసుకొన్నారు. అయినా సంతు కలగలేదు. చివరి ప్రయత్నంగా మీతల్లి గారిని వివాహమాడారు. సంవత్సరాలు గడిచిపోతున్నాయిగానీ, సంతానభాగ్యం కలగలేదు. రాజ్యం దేవాలయాధీనంచేసి తపోభూములకు వెళ్ళిపోదామనుకొంటున్నారు. ఈసంగతి అంతఃపురానికి తెలిసింది. మీతల్లిగారు రాజ్యం మరొకరిస్వాధీనం కాకుండా చూడాలనుకొన్నారు. అలా చేయాలంటే, సంతానవతి కావటంతప్ప మరోమార్గంలేదు. సంతానవతి కావటానికి అవకాశంలేదు. మీ తండ్రిగారురోగగ్రస్తులవ్వడమే అందుకు కారణం. మొన్న మొన్నటివరకూ సైన్యాధిపతిగా వున్న వీరవర్మ, ఈసందర్భంలో అంతఃపురానికి సహాయం చేశారు. మీరు జన్మించారు. రాజ్యం దక్కింది. ఈ సంగతి అగ్నిమిత్రునికీ అతని సోదరికీ తెలుసు. అందుకే..."

"ఆపు" అని గర్జించాడు సమరసేనుడు. అతని కళ్ళు నిప్పులు చెరుగుతున్నాయి. పెదవులు బిగపట్టాడు. ఆపాద మస్తకం వణికిపోతున్నాడు.

6

యమకింకరులవంటి భటులు గుణనిధిని పట్టుకొన్నారు. శృంఖలాబద్ధునిచేసి, రహస్య కారాగారంలో బంధించారు. కోటనుండి ఉత్సవధ్వనులు వినిపిస్తున్నాయి. మంగళవాద్య ధ్వనులు గాలిలో తేలిపోతున్నాయి. గాయకుల మధుర సంగీతం, రాజభటులు కోలాహలి, కరతాళధ్వనులు, మృదంగ నినదము, ఉండి ఉండి గుణనిధికి వినిపిస్తున్నాయి.

* * * *

గుణనిధి నీరసంగా కారాగృహభిత్తికకు జారగిలబడ్డాడు.

"నే నిటువంటి అపూర్వశక్తులకోసం ఎందుకు ప్రయత్నించాను ?"

గుణనిధి తనను తాను ప్రశ్నించుకొన్నాడు..

లోకంలోని - ఎక్కువ బాధలకు కారణం అవి ఆకస్మికంగా రావటమే ననుకోవటం, ఆకస్మికంగా చనిపోవడంకన్న, ఫలానవాడు చనిపోతాడని తెలిసి చనిపోవడం దారుణం; ఇక ముందెప్పుడో బాధలువస్తాయని, ఇప్పటినుండే, వాటికోసం బాధపడటం, రానున్న విపత్తులు ముందే తెలుసుకోవడంవల, వాటికి తను చికిత్సలుచేసి, జీవితం సుఖమయం చెసుకోవచ్చునన్న దురూహ (!) తనను పట్టి పల్లార్చాయి. భవిష్యత్తును తెలుసుకోవడంవల్ల అన్ని వేదనలు రూపుమాసిపోతాయని తను విశ్వసించాడు. అందుకోసం ప్రయత్నించి ఆశక్తి పొందాడు. ఫలితం తనను నమ్మకపోవడం. గతాన్ని క్షుణ్ణంగా చెప్పినప్పుడుగానీ, భావిని పూర్తిగా విశ్వసించరు. అప్పుడుగాని అందరూ తన మాట నమ్మరు. అలా నమ్మినప్పుడే ప్రతివారూ, రానున్న శుభా శుభాలను ఇప్పుడే తెలుసుకొని, తదనుగుణంగా ప్రవర్తించరు. అలా జరిగిననాడు లోకం ఆనందధామమౌతుంది. స్వర్గసీమ అవుతుంది....

ఇలా అనుకొన్నాడు గుణనిధి. కానీ జరిగింది వేరు. వర్తమానంలో, గౌరవనీయులుగా, పూజనీయులుగా చెలామణీ అవుతున్న పెలమంది గత చరిత్రలు, హేయాతి హేయంగా గుణనిధికి కనుపించాయి. భయంకరమైన హింసలు, దారుణమైన హత్యలు, దోపిడులు, అసత్యాలు, అశ్లీలజీవితాలు, భగ్నప్రణయాలు...లక్షలకు లక్షలు. తీవ్రంగా, నగ్నంగా, గుణనిధికి అర్థమైనాయి. అంతర్బహిర్జీవితాల నడుమ, రహస్యంగా, ఇంత కుళ్ళువుంటుందని గుణనిధి ఊహించలేదు....

భవిష్యత్తు — ఇప్పుడు 'పొదిగిటిలో ఒదిగలబడి' చిరునవ్వు శీకరాలను వెదజల్లే పసిపాప, పాలు త్రాగుతూనే, గావుకేక పెట్టి, రక్తం కక్కుతూ [ముందెపుడో]చనిపోతుందని ఈక్షణానే

తెలిసిన ఆ మూర్ఖమూర్తి హృదయవేదన; మధురానుభూతులతో, రుచిరస్వప్నాలతో, తీవ్ర వాంఛలతో జీవితాలను తుఫానులమీద నడిపించే యువమిథునానికి—రెండు సంవత్సరాలలో వియోగం సంభవిస్తుందని ఇప్పుడే తెలిసినప్పటి ఉన్మాదావస్థ; విజయ కాంక్షతో, రణక్షోణిలో, వీర విహారం చేస్తున్న సైనికునకు—ప్రభుభక్తి, దేశభక్తి ఉద్దీపనలు కాగా, వైరివీరులను నుగ్గునూచం చేస్తున్న సైనికునికి—తను చిత్రవధచేయబడి, తనశవాన్ని కాకులు, గద్దలు పొడుచు తింటుంటుంటే, పురుగులు లుకలుక మంటుంటాయని అర్థమైపోయినప్పుడు; ఎంతఘోరం! తను ఇటువంటి ఫలితాల నాశించి, ఈ విచిత్ర శక్తులను పొందలేదు.

* * * *

ఇంతలో పెద్దగోల వినపడ్డది. వేలాది పదధ్వనులతో చెవులు మార్మోగిపోతున్నాయి. ఆయుధాల ఖణంఖణ ధ్వనులు, ఆర్తనాదాలు, ఏడుపులు, విజయధ్వానాలు...

"బహుశః అగ్నిమిత్రుని సైనికులు కోటలోకి ప్రవేశించి ఉంటారు" అనుకొన్నాడు గుణనిధి.

7

శంకరుడు ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు. పార్వతి నిశ్శబ్దంగా ప్రవేశించింది.

"విన్నాను. ఇప్పుడే నందీశ్వరుడు చెప్పాడు" అన్నది పార్వతి మెల్లగా.

శంకరుడు ఆలోచిస్తూనే అటూఇటూ తిరిగాడు. పార్వతి భర్తముఖంవంకే చూస్తున్నది.

"ఈ ప్రయోగం ఫలిస్తుందనుకున్నాను. కొండంత ఆశతో ఎదురుచూశాను. చివరికి విష ఫలితాన్నిచ్చింది." అన్నాడు శంకరుడు దిగులుగా.

"ఎందుకని?"

"అదే ఆలోచిస్తున్నాను. లోపమెక్కడున్నదో కనపడి చావటంలేదు."

పార్వతి మాట్లాడలేదు.

"నువ్వెక్కడన్నా పసిగట్టావా?" శివుడన్నాడు.

పార్వతి ఏ సమాధానమూ ఇవ్వలేదు. చిన్న నవ్వు నవ్వింది. శంకరుడుగూడా నవ్వాడు. కానీ అది నవ్వులాగలేదు. ఏమి చేయటానికీ తోచనప్పుడు చేసే చేష్టలాగా, వాలిపోయి ఉన్నది.

"నాది సమాధానంకాదు" అంటూ ప్రారంభించింది ఉమాదేవి. "మొదటినుండీ నేను గుణనిధిని పరిశీలిస్తూ వచ్చాను. అతను భవిష్యత్తును గురించి చెప్పటంలో గూడా అట్టే సమన్వయం లేదు. ఒకాయనకు, కొడుకువివాహం గురించి చెబుతూ 'మరణ కారణ మేమిటో చెప్పాను. ఆకారణం రాకుండా చూసుకోండి. సత్ఫలితం కలగవచ్చు', అంటాడు. ఇన్ని కారణాలను, సంఘటనలను చెప్పిన గుణనిధి; వాళ్లా కారణాలు రాకుండా చూడగలరో లేదో. ఫలితం ఎలా ఉంటుందో స్పష్టంగా ఎందుకని చెప్పలేక పోయాడు? సమరసేనునితో మాట్లాడుతూ, 'రెండుమూడు రోజుల్లో అగ్నిమిత్రుడు సైనికుల్ని తీసుకొస్తున్నాడని, ఏమరుపాటుగా కోటమీద దాడిచేసి దాన్ని వశంచేసుకొంటాడని, మిమ్మల్ని బందీగా పట్టుకుంటాడని' భవిష్యత్తును గురించి వెల్లడిస్తాడు. అలాగే అగ్నిమిత్రుడు వచ్చాడు. కోటను వశం చేసుకొన్నాడు. సమరసేనుణ్ణి ఖైదీగా పట్టుకొన్నాడు. బాగానే ఉంది. అయితే - సమరసేనుని గతి వృత్తాంతం చెప్పిన తరువాత, తను ఏమౌతానన్న ఆలోచన గుణనిధికి రాలేదు. ఇంతమంది భావి జీవితాలనుగురించి, సోపపత్తికంగా చెప్పగలిగిన గుణనిధి, తనే ఎందుకు ఖైదీ అయినాడు? ఇలా అవుతానని ముందుగా అతనికెందుకు తెలియలేదు? తెలిసీ చేశాడనటానికి వీల్లేదుగదా? ముందు వీటికి మీరు సమాధానమివ్వండి." అన్నది పార్వతి.

సమాధానమివ్వడానికి శంకరుడక్కడలేడు. అతను వెళ్ళిపోయిగూడా చాలాసేపయింది.

"పాపం! గుణనిధి ఘోరంగా చనిపోయాడు. ఇటువంటి మంత్రశక్తులున్నవాళ్ళు బ్రతికిఉంటే దేశానికి అనర్థకమని అగ్నిమిత్రుడు కొరడాలతో కొట్టించి చంపాడు. కుక్కలను ఉసిగొల్పాడు. పాపం! మాకోసం అతను చిత్రహింసలు పడ్డాడు" అనుకొన్నది ఉమ.

* * * *

పార్వతీదేవి సందేహాలను, ఆతరువాత గూడా శంకరుడు తీర్చలేదు. అప్పటికీ ఇప్పటికీ ఆసందేహాలు సందేహాలుగానే ఉండిపోయాయి.

చిలకమర్తి-నాటకకర్త

శ్రీ దివాకర్ల వేంకటావధాని

ఆంధ్రమునఁ గావ్య వాఙ్మయమువలెనే నాటక వాఙ్మయము కూడఁ దొలుఁదొల్త ననువాదరూపమునవనే వెలువడియుండెను. తరువాతఁ బ్రతిభాశాలురైన విద్వాంసులు కొందఱాంగ్ల నాటకములను, గొందఱు సంస్కృత నాటకములను నాదర్శముగాఁ గ్రహించి స్వతంత్ర నాటకములను వ్రాయఁదొడంగిరి. సంస్కృత మార్గానుయాయులైన ప్రసిద్ధాంధ్ర నాటకకర్తలలో కీ. శే. చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారొకరు. గయోపాఖ్యానాది నాటకములు బహు నాటకసమాజములచే బహువారములు ప్రదర్శితములై వారికి నాటక కర్తగాఁ గూడఁ గీర్తి తెచ్చినమాట నిజమేయైనను వారి నవలలకుఁ గలిగినంత వ్యాప్తి నాటకములకుఁ గలుగలేదనుటలో నతిశయోక్తి యుండఁజాలదు. వారు నవలా రచనలో సిద్ధహస్తులు. వారి నవలలు చదువనివారును, చదివి యానందింపనివారును ఆంధ్రదేశమునందలి యక్షరాస్యులలో నెందఱో యుండరు. కాని వారి గ్రంథకర్తృత్వము నవలా రచనముతోఁ గాక నాటకరచనములతోనే యారంభించియుండెను. క్రీ. శ. 19వ శతాబ్ది చివరిరోజులలో రాజమహేంద్రవరమున శ్రీ ఇయ్యా సేని హనుమంతరావు నాయఁడుగారి ప్రోత్సాహమున నెలకొల్పఁబడిన హిందూ నాటకసమాజమువారు ప్రదర్శించుటకై వారు కీచకవధ, ద్రౌపదీ పరిణయము, గయోపాఖ్యానము, పారిజాతాపహరణము, రామ జననము, సీతాకల్యాణము, నలనాటకము, ప్రసన్న యాదవము మున్నగు పెక్కు నాటకములను రచించి యుండిరి. తరువాత వారు చతుర చంద్రహాసము ప్రహ్లాద నాటకము అను స్వతంత్ర నాటకములనే కాక పార్వతీ పరిణయమునకును, భాసకృత నాటకములకును అనువాదములనుగూడ వెలయించియుండిరి. శ్రీ టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులుగారును, శ్రీ హనుమంతరావు నాయఁడుగారును పై నాటకసమాజమున సభ్యులై ప్రముఖములైన స్త్రీపురుష పాత్రలను సమర్థతతో నిర్వహించుచుండిరి. వారే కాక యితర నటకులు కూడఁ బలువు రభినయమున నారితేరినవారేయయ్యుఁ బద్యములను బాడు నలవాటు లేనివారగుటచేఁ బ్రధానముగా నా నాటక సంఘమువారి కొఱకై రచించుచుండిన కొన్ని మొదటి నాటకములను పంతులుగారు వచనమయములుగానే వ్రాయుట సంభవించెను. మొదట నవి యన్నియు నముద్రితములుగానే యుండిపోయెను. ప్రత్యేక నాటకసమాజములను దృష్టియందుంచుకొని వ్రాయఁబడుచుండు నాటకములలో నటకుల యభిరుచి సామర్థ్యముల ననుసరించియే పద్య గద్యములు రచింపఁబడుచుండుటయు, నవి తొలుత నముద్రితములుగానే యుండి ప్రదర్శన సమయములందలి యనుభవములఁ బురస్కరించుకొని చేయఁబడు మార్పు చేర్పులతోఁ దరువాత ముద్రితములగుచుండుటయు సహజమైన పద్ధతియే. కీ. శే. ధర్మవరము రామకృష్ణమాచార్యులవారి నాటకములు కూడ నారంభములో నిట్లు రచింపబడినట్టివే. వారివలెనే చిలకమర్తివారు కూడ తరువాత ముద్రింపవలసినప్పుడా నాటకములలో నటకుల ననుసరించి కాక పాత్రల ననుసరించి తమ యిచ్ఛవచ్చినట్లు పద్యములను జొప్పించియుండిరి. ముద్రితములైన వారి స్వతంత్ర నాటకములలో గయోపాఖ్యానము, ప్రసన్న యాదవము, పారిజాతాపహరణము, చతుర చంద్రహాసము, ప్రహ్లాద నాటకము అనునవియును సుప్రసిద్ధములైనవి. మిగిలినవి ముద్రితములైనవో లేవో తెలియదు.

చిలకమర్తివారి నాటకములలో నేకాక యాంధ్రనాటకములలో నెల్ల మిక్కిలి ప్రసిద్ధిప్రచారములు గాంచినది గయోపాఖ్యానము. దీనికి ప్రచండయాదవ మను నామాంతరముకూడఁ గలదు. సూర్యదేవున కర్ఘ్యమొసంగు సమయమున భార్యతో విమానగామియై యాకసమునఁ బోవుచుండిన గయుఁడు తన యంజలిలో నిష్ఠీవనము వైచుటచేఁ బ్రచండుఁడై యాదవవంశతిలకుఁడైన శ్రీకృష్ణదేవ ర్షిఁవచ్చినను ఆ నిష్ఠీవనము వైచిన పాపాత్ముని సంహరింతునని ప్రతిన గావించుటయు, గయునకు శరణొసంగిన యర్జునునితో స్నేహబాంధవ్యముల సరకుచేయక దారుణముగాఁ బోరుటయు ననుసందర్భములను బురస్కరించుకొని కవిగా రీనాటకమున కా రెండవ నామము కల్పించియుందురు. కాని యీపేరు పుస్తకములో నున్నదే కాని ప్రచారములో నెక్కడను వినరాదు. ఇందలి కథ కృష్ణార్జునులతో సంబంధించినదే యైనను భారతములో నున్నట్టిది కాదు. ఏతత్కథావస్తుకములైన గ్రంథము లాంధ్రమున నాలుగై దున్నవి. అందు మొదటిది నాదిండ్ల గోపమంత్రి కృష్ణార్జున సంవాద మను పేర రచించిన ద్విపదకావ్యము. తరువాత వెలిచేరు వేంకట రామప్రధాని, కస్తూరిరంగకవి, రామయామాత్యుఁడు అనువారు దానినే పద్యకావ్యములుగా వెలయించియుండిరి. చిత్రభారతమున నిటువంటి కథ యొకటి యున్నది కాని దానికిని నాటక కథకును జాల భేదమున్నది. గయుఁడు కృష్ణుని చేతిలోఁ గాక గాలవుఁడను నొక ఋషి చేతిలో నుమిసియుండినట్లును, అతఁడు కృష్ణునితోఁ జెప్పుకొనఁగాఁ గృష్ణుఁడు కుపితుఁడై గయుని సంహరింపఁ బ్రతిన చేసినట్లును, గయుఁ డర్జునుని శరణుచొచ్చుటచేఁ గృష్ణార్జునులకు యుద్ధము జరిగినట్లును నందు వర్ణింపఁబడియున్నది. చిలకమర్తివారు పై గ్రంథములన్నిటిలో రామయామాత్యుని గ్రంథమునే చాల సన్నిహితముగా ననుసరించియుండిరి. అలఁతిమార్పులతో నందలి పద్యములే కొన్ని నాటకమున రూపాంతరము నొందినట్లు కనుపించును. కృష్ణుని ప్రతిజ్ఞ విన్నపిమ్మట భీతుఁడై గయుఁ

అభయమునకై తొలుత బ్రహ్మలోకమునకును దరువాతఁ గైలాసమునకును నరిగియుండెను. శంకరుఁ డభయమునొసంగ నంగీకరింప నప్పు డాతఁడు

"నాకలోకమునకు నేఁగి దాఁగియున్న
బలియు హరిభక్తుఁ డాతఁడు పట్టియిచ్చు
నుదధిమధ్యముఁ జొచ్చి యొదిగియుండెదన్న
హరిమాయ యదియును నరసి చూడు"

నిత్యాదిగా విలపించియుండెను. ఈ వాక్యములను నాటకమునందలి

పాతాళమునకేఁగి బ్రతుకవచ్చునటన్న
బలిచక్రవర్తి నన్పట్టియిచ్చు
జలధినాయకు వేఁడి శరణుచొచ్చెదనన్న
వటపత్రశాయియై యటవసించు

అను సీసపద్య పాదములతోఁ బోల్చి చూచినచో నా మూలమును నాటక మెంత సన్నిహితముగా ననుసరించెనో తెలియవచ్చును.

గయోపాఖ్యానము వీర రసప్రధానమైన నాటకము. హాస్య కరుణము లిందచ్చటచ్చట నంగరసముగా నున్నవి. శంకరుఁడు చివర శోక్యము కలిగించుకొనకయుండినచో నాటకము విషాదాంతముగా ముగిసియుండును. శరణాగత త్రాణమున నొక్క అర్జునకే కాక పాండవులందఱకిని గల దీక్ష యిందుఁ జక్కఁగా వర్ణింపబడినది. ఇందలి కథలోనే సహజమైన యాకర్షణ శక్తియున్నది. బాల్యసఖులును బావమఱఁదులు నైన కృష్ణార్జునులకు గయుని మూలమున వైరము సంభవించుచున్న వృత్తాంతము నాటకమున నారదునికి వలెనే పాఠక సామాజికులకుఁగూడ నింతింత నరాని యౌత్సుక్యము చేకూర్చును. ఇట్లు జరుగునని సాధారణముగా నెవ్వరును దలంపరు. అందుచేత నీ కథ సాగుకొలఁది తర్వాత్యవసానము నెఱుంగు కుతూహలమును గ్రమక్రమముగాఁ బెంపొందించుచుండును. గయుఁ డర్ఘ్య ప్రదాన మొనరించు నచ్యుతుని యంజలిలో నుమియుట ఘోరమైన దోషమే యయ్యు నాతఁడు దాని నుద్దేశపూర్వకముగా నొనరించిన వాఁడు కాకపోవుటచేతను, సహజముగా నతఁడు భగవద్భక్తిపూరిత హృదయుఁడును, సుగుణగణ శోభితుఁడును నగుటచేతను సామాజికు లాతని యెడ సానుభూతివహించి యెవ్వరైన నాతని కభయమిచ్చి రక్షించిన బాగుగానుండునని యూహించుచుందురు. సర్వవిధముల సమర్థుడైన సవ్యసాచియందుకుఁ బూనుట వారి కెంతయో యూఱట కలిగించును. సామాజిక సానుభూతి సంధుక్షకముగా గయుని శీలమును జిత్రించుటలోఁ జిలకమర్తి కవి యఖండమైన నైపుణ్యము ప్రదర్శించినాఁడు. చివర శంకరుఁడు ప్రత్యక్షమై గయకృష్ణార్జునులు మువ్వురియందునుగల తప్పు నిరూపించి రణమునకు విరమణము కలిగించుట కలహప్రియుఁడైన నారదునిమాట యేమో కాని యితరు లందఱకిని అతి ప్రీతికలిగించును. కౌశికుని 'హాస్యము కొన్నిచోట్ల నస్థానపతితమై యతిమాత్రముగా నున్నను మొత్తముమీఁద హృదయరంజకముగానే యొప్పారుచున్నది. పంచమాంకమునఁ గృష్ణార్జునుల యుద్ధమందు సంస్కృత లక్షణమునకు విరుద్ధముగా రంగముమీఁదనే ప్రదర్శితమై యున్నది. ప్రథమాంకమున గృష్ణుఁడు యమునాతటమునందుఁ దానుగావించిన బాల్యక్రీడల వర్ణించుటయు, ద్వితీయాంకమునందలి గయుని సత్యలోక వర్ణనము గొంత దీర్ఘతరములై నాటక కథాగమనమును నిరోధించుచున్నట్లున్నవి. యమునాజలదేవత కృష్ణునకు నీ చేతిలో నుమిసిన వాఁడు గయుఁడని యెఱింగించుటయు, నశరీరవాణి కృష్ణుఁడు కావించిన ప్రతిజ్ఞవిషయము గయునికిఁ దెలుపుటయుఁ, బంచమాంకమునఁ గృష్ణుఁడు మత్స్యావతారమును శంకరుఁడు క్షీరసాగరాదులను నర్జునునకుఁ జూపుటయు నతిలోక మహిమలోఁగూడి నాటక సహజత్వమున కించుకలోపము నాపాదించుచున్నవి. ద్వితీయాంకమున గయుఁడు మొదట సత్యలోకమునకును దరువాతఁ గైలాసమునకును నరిగి బ్రహ్మశంకరుల శరణు వేఁడుటయుఁ, జతుర్థాంకమున నక్రూరుఁడు రాయబారము వైఫల్యము నెఱింగించిన పిమ్మట సుభద్ర, రుక్మిణి, సత్యభామ, దేవకీ వసుదేవులు నొకరి తరువాత నొకరువచ్చి కృష్ణుని నర్జునునితో సంధికావించుకొమ్మని ప్రార్థించుటయుఁ గొంత పునరుక్తిదోషమునకును గుఱియగుచున్నవి. కుటిల మతులయ్యు నీ సందర్భమునఁ బాండవులకు బాసటగా వచ్చిన దుర్యోధన కర్ణాదుల దురుద్దేశమును సూచించిరే కాని కవిగారు మరల వారి ప్రసక్తి యెచ్చటను దెచ్చియుండలేదు. కృష్ణుఁడు సుభద్రకును రుక్మిణీ సత్యభామలకును, దల్లిదండ్రులకును నొసంగిన ప్రత్యుత్తరములు మార్దవమునకు దూరములై నిసర్గ కరుణామయుఁడైన యా దేవునికి లేని కాఠిన్యమును గల్పించుచున్నవి. యుద్ధాంతమునఁ గృష్ణుఁడు "కుటిలాచారులు ధార్తరాష్ట్రులకు మీకున్నయయ్యమా, దానికై పటుశస్త్రంబులఁ దత్తదర్థమయి సంపాదించితో లేదో యంచెట్టులైనం గనఁగోరి యీహవము లీలీలఁ గల్పించితి" నని యర్జునునితోఁ బల్కుట పాండవులయెడ నాతనికిఁ గల పక్షపాతమును దెల్పుచున్నను, అతఁ డర్జునునితోఁ బోరిన తీవ్రతను బురస్కరించుకొని చూచినచో సత్యేతరమువోలెఁ గానిపించుచున్నది. ఇట్లచ్చటచ్చటఁ గొన్ని నెరసులు గోచరించినను ముద్దులొలుకు పద్యములును, మధురములైన సంభాషణములును, సహజ రమణీయమైన వస్తువును ఆంధ్రుల కీనాటకము నత్యంతాదర పాత్రము గావించినవి. గయోపాఖ్యాన నాటకపుఁ బ్రతులు లక్షకుఁ బైగా నాంధ్రదేశమున నమ్ముడైపోవుటయే దానియెడ నాంధ్రులకుఁ గల యభిమానమునకుఁ దార్కాణము.

పారిజాతాపహరణమును చిలకమర్తివారు గయోపాఖ్యానము రచించిన మరుసటి సంవత్సరము (1890) తమ యిరువదిమూఁడవ యేట రచించియుండిరి. సుప్రసిద్ధమైన ముక్కు తిమ్మనార్యుని ప్రబంధమే యీ నాటకకథకు మూలము. కాని యా ప్రబంధములో వలెఁగాక నాటకమునఁ గథ సరిగాఁ బారిజాతాపహరణముతోనే ముగియుచు నా నామమును సార్థకము చేయుచున్నది. పుణ్యక వ్రతమిషమున నారదుఁడు సత్యభామా గర్వభంగ మొనరించిన వృత్తాంత మిందు విడువఁబడినది. నిజమునకుఁ బారిజాతాపహరణ వృత్తాంతమునకును దానికిని నంత సంబంధము లేనేలేదు. చిత్రరథుని రాయబారము చిలకమర్తివారు సృష్టించినదే. ఆ రాయబారమునకును, బృహస్పతి హితోపదేశమునకును ఫలితముగా నింద్రుఁడు నాటకమున గృష్ణునితో సంధిచేసికొని యుద్ధమును బరిహరించెను. పారిజాతపుష్పములపాన్పున నేకాని పవ్వళింపని శచీదేవి కోరిక

యందలి యాదరముచేఁ బారిజాతవృక్షమునకై భగవంతుఁడైన కృష్ణునితోఁ దొలుతఁ బోర నాహించిన యింద్రుఁడే కృష్ణుఁ డొక యేఁడాదియైనపిమ్మటఁ బారిజాతమును మరల నాకమునకుఁ బంపెద నని పల్కినప్పుడు మాటాడ కూరకుండిక యా యవతారమునఁ గృష్ణుఁ డుర్విపైనుండునంతకాలము దాని నుంచుకొనవచ్చుననుట యించుక వింతగానున్నది. మర్యాదకై యాతఁ డిట్లు పలుక యాదవుఁ డది యథార్థముగనే గ్రహించి వృక్షమును శాశ్వతము గానే స్వాయత్తము కావించుకొనెను. నారదుఁడు రుక్మిణితోఁ బారిజాతప్రసూనము గుణగణములు వర్ణించుచు నది లతాంతాయుధ సంగరసందర్భమునఁ గావించునని తిమ్మన చెప్పిన తోడ్పాటును విడిచి చిలకమర్తి వారౌచిత్యమును బోషించియున్నారు. మూలమునవలెనే నాటకమునఁగూడ సత్యభామ గర్వాభిమానములును స్వాధీనపతికాత్వమును జక్కఁగా వివరింపఁబడినవి. కృష్ణుఁడనునయించుచుఁ గోపగృహమునఁ దనకు నమస్కరించినప్పుడు క్రుధావివశయై సత్యభామ యాతని వామపాదముతోఁ దన్నినను తరువాతఁ గొంచెము పశ్చాత్తాపపడినట్లు వర్ణించి నాటకకవి యా మెళకువ కించుక వన్నె చేకూర్చినాఁడు. సత్యారుక్మిణుల వాక్కలహమును, వారు తప్పెవరిదని కైరవునడిగినప్పుడాతఁ డొసంగిన హాస్యరసపూరితమైన యుత్తరమును వినోదావహములుగా నున్నవి. మూలమునవలె నాటకమున రుక్మిణి కేవల సత్త్వగుణ సంపన్నురాలు కాదు. సత్యభామ యందంత కాకపోయినను సపత్నీజన సహజములైన యీర్ష్యాద్వేషాదు లామెయందునుస్వల్పముగా వర్ణింపబడినవి. కృష్ణుఁడు సత్యభామతో నాకలోకమున కరిగినప్పుడు కావించిన దిక్పాలవర్ణనము కథనమార్గమునుబట్టి కొంత విసుగు కలిగించుటయే కాక యనావశ్యకముగాఁ గూడఁ దోచుచున్నది. అసలా రంగమును దొలగించినను నాటకకథ కంత యంతరాయముండదు. ఇంకఁ జతుర్థాంకమునందలి రంభా సంభోగవృత్తాంతమును, విటుఁడైన తిత్తిరియునకును సోమయాజియైన విప్రునకును జరిగిన కలహమును కేవల హాస్యపరమునకై కల్పింపఁబడినట్టివి. ఆ ప్రసంగము కొంచెమించుమించుగా నంకమంతయు నాక్రమించి దీర్ఘతరమై కథాగమనమున కాటంకముగా నుండుటయే కాక కొంత యనుచితముగాఁ గూడ నున్నది. ఇట్లైతే యీ సందర్భమునందలి రంభా నాట్యప్రదర్శనమును సామాజిక సంతోషణమునకై కల్పింపఁబడినట్టిదే. అసలీ చతుర్థాంకమును బూర్తిగాఁ దొలఁగించి కృష్ణుని నాకప్రయాణమునే విష్కంభములోనో సూచించిన బాగుగా నుండియుండును.

పారిజాతాపహరణమునందును ప్రధాన రసము వీరమే. కాని యిందిది యాద్యంతము శృంగార హాస్యములతో మిళితమైయున్నది. పారిజాత వృక్షమును సత్యభామ సౌధము పెరటిలో నాటెందునని కృష్ణుఁడు పూనిన యుత్సాహము పంచమాంకము చివర దానిని గొని నాకమునుండి తిరిగి వచ్చుటతోఁ బరిపుష్టమై సిద్ధినొందుచున్నది. ఇందలి కైరవునిహాస్యము లలితమధురమై యాహ్లాదకరముగా నున్నది. అతఁడు సగము నిద్దురలో హంసపదికను గనకలతయును గొని యామె ముందే యామెను నిందించుట చమత్కారభాసురమై యొప్పారుచున్నది. పలువురు భార్యల కెండ్లాడి యందఱిని తృప్తి నొందింప యత్నించు మగనియగచాట్లే నాటకమున రమణీయముగా హేళన గర్భముగా వర్ణింపబడినవి.

ప్రసన్న యాదవము క్రీ. శ. 1906 నాటికి బూర్తిచేయఁబడినది. కృష్ణుఁడు లోకకంటకుఁడైన నరకాసురుని వధించి యాతని కుమారుఁడైన భగదత్తు ననుగ్రహించుట యిందలి యితివృత్తము. ప్రసన్నుఁడైన యాదవు నధికరించి వ్రాయఁబడిన దగుటచే నీ నాటకమున కీ నామము సార్థకమగుచున్నది. అదిగాక తా మంతకుమున్దే గయోపాఖ్యానమును బ్రచండయాదవమును పేర రచించి యుండుటచేఁ గవిగారు చమత్కారమునకై దీనికిఁ బ్రసన్నయాదవమని పేరు పెట్టియుండిరి. ఉత్తర హరివంశ భాగవతములందున్న నరకాసుర సంహార వృత్తాంతమే యీ నాటకమునకు మూలము. మహేంద్రుఁడు బృహస్పతి హితబోధ ననుసరించి దేవతలు నరకుని చేతఁ బడు నిక్కట్లు విన్నవించుటకై మాణిభద్రుని ద్వారకానగరమునకు రాయబారిగాఁ బంపుట నాటకమునఁ గ్రొత్తగాఁ గల్పింపఁబడినది. ఈ నాటకము చాలవఱకు సంస్కృత లక్షణానుగుణముగ రచింపబడినది. గయోపాఖ్యానమందువలె యుద్ధమిందు రంగముననే వర్ణింపక కవిగారు తృతీయ చతుర్థాంకముల యారంభములందు విష్కంభములచే సూచించియున్నారు. ప్రథమాంకమునందు నరకుఁ డింద్రునితోఁ గావించిన సంభాషణ మాతని యౌద్ధత్యమున కంతయుఁ దగియున్నది. ద్వితీయాంకమునందలి నరకుని విరహవేదనా వర్ణనము ప్రబంధమార్గమున నడచినది. ఊర్వశీ నరకాసురుల సంభాషణ ముత్తర హరివంశమునందువలెనే సరసములైన యుక్తిప్రత్యుక్తులతోఁ గూడి రమణీయముగా నున్నది. మాణిభద్రుఁడు కృష్ణునితో దేవతలు పడుపాట్లు విన్నవించు సమయమునకే బదరికాశ్రమ వాసులైన తాపసులు కూడ నరుదెంచి నరకునియొక్క నదను చరులయు దుండగముల వర్ణించుట కృష్ణుని కోపాగ్ని కాజ్యధారలై యాతని వెంటనే కార్యోన్ముఖునిఁ గావించినది. చివరి యంకమునఁ గృష్ణుఁడు భగదత్తు నూఱడించి యనుగ్రహించుటయు, నరకునిచేఁ జెఱపెట్టఁబడిన రాజకన్యకల విడిపించుటయే కాక వారిని పెట్టవట్ట నంగీకరించుటయు నతని యార్తరక్షణ పరాయణతకుఁ దార్కాణముగా నున్నది. భర్త మూర్ఛాక్రాంతుఁడైనతఱి సత్యభామ చూపిన పరాక్రమము లోకోత్తరమై సరియైన శిక్షణ మొసంగఁబడుచో స్త్రీలుసైత మెట్టి విద్యలనైన నేర్వఁజాలుదురనుటకు దృష్టాంతమై యొప్పుచున్నది.

ప్రసన్న యాదవమునఁ గూడఁ బ్రధానరసము వీరమే. ఈ రసమునకు నాటకారంభమున నరకుఁడును దుదుపరి సత్యాకృష్ణులును నాలంబనములై యొప్పుచున్నారు. ద్వితీయాంకము శృంగార రసాభాసమునకును ద్వితీయాంకము కరుణరసమునకును నెలవులై యున్నవి. భగదత్తుఁడు తండ్రికై విలపించిన ఘట్టమునఁ గరుణ రసము బాగుగాఁ బోషింపఁబడినది. మందపాల వజ్రకంఠుల సంభాషణములలోఁ గానవచ్చు హాస్యము కృత్రిమమై పేలవతా దోషమున కాకరమగుచున్నది. నరకుని మరణానంతరము వారేడ్చిన యేడ్పులో దుఃఖముకంటె హాస్యపుఁబాలే యెక్కువ. కరుణహాస్యముల కెన్నఁడును బొత్తు కుదురదు. వాని సమ్మేళనము వికృతమై

యించుక వెగటు కలిగించును. చతుర్థాంకమునఁ గృష్ణ నరకాసురులకు జరిగిన సంభాషణము కేవల వాగాడంబరమై, యాత్మశ్లాఘల కాలవాలమై యనవసరముగాఁ బొడిగింపఁబడినది. ఆ యంకమున నడచిన కార్యము వ్యర్థము. స్వల్పములైన యీలోపముల నటుంచి చూచినచో రసపాత్రపోషణమునను, సంభాషణ చమత్కారమునను, కథాసంవిధానమునను ఈ నాటకము సర్వరీతుల మిన్నగా నున్నది. పంతులు గారికిఁగూడ నీ నాటకమునందే యభిమాన మెక్కుడు. "నా నాటకములలో గయోపాఖ్యానము శ్రేష్ఠమని జను లభిప్రాయపడుదురు. ప్రసన్నయాదవము శ్రేష్ఠమని నా యభిప్రాయ"మని స్వీయచరిత్రలో వార్ధాయభిమానమున కక్షరరూప మొసంగియుండిరి.

చతుర చంద్రహాసము మరణాంతమైన నాటకము. తాను కావించిన ప్రయత్నములన్నియు వ్యర్థమై శత్రువుల కుపకారములుగాఁ బరిణమించుటయేకాక తన కపకారులగుటకూడ సంభవించుటచే దుష్టబుద్ధి వేదనాగ్ని దందహ్యమానుఁడై స్వయముగాఁ బొడుచుకొని చనిపోవుటతో నాటకము ముగియుచున్నది. ఈ నాటకమునకుఁ జతుర చంద్రహాసమని పేరుపెట్టఁబడినను ఇందు నాయకుఁడు దుష్టబుద్ధియను బాదరాయణుఁడే. ఇందు జరిగిన కథాతంత్రమున కంతకును సూత్రధారుఁ డాతఁడే. అతనియందు రాజద్రోహము, స్వార్థపరాయణత, లోభము, క్రూరత మున్నగు గుణములన్నియు మూర్తీభవించియున్నవి. తాను చేయఁదలఁచిన కార్యమును సిద్ధింపఁజేయుటకై యాతఁ డెట్టిఘోరము నొనర్చుటకును వెనుదీయఁడు. చివరికి నిజాశాపరిపూర్తికై యాతఁడు సుగుణాలవాలయైన తనకూఁతు సౌఖ్యమునుగూడ మంటఁగలుప యత్నించెను; సాధువైన యింద్రదత్తునిఁ గపటమార్గమున బంధించెను; సౌశీల్యసంపన్నుఁడైన చంద్రహాసుని రెండుపర్యాయములు చంపింప నిశ్చయించెను. ఆతఁడు పురుషకారమునే నమ్మి దైవమును బూర్తిగా విడనాడియుండుటచే నాతని యత్నములన్నియు సుమంత్రాధిష్ఠితములయ్యు బూడిదలో వేల్చిన హవ్యములవలె నిష్ఫలములైపోయెను. కవి యాతనియందుఁ జిత్రించిన దౌష్ట్యము ప్రతిక్షణమందును గోచరించి సామాజికుల కాతనియెడ హేయభావమునే కలిగించునుగాని సానుభూతి కలిగింపఁజాలదు. పైఁగా దుష్టుఁడైన యాతఁ డట్టిచావు చచ్చుట వారి కెంతో యానందమును జేకూర్చును. అందుచే నీనాటకము మరణాంతమయ్యు విషాదాంతార్హతకు దూరమైపోయినది. నిజమున కీనాటకమునఁ జంద్రహాసుఁడు ప్రదర్శించిన చాతుర్యమేమియును లేదు. సహజ సుగుణశాలియైన యాతఁ డదృష్టవశమునఁ జిక్కుగండములు తప్పించుకొని మహైశ్వర్యమునకుఁ బాత్రుఁడయ్యెను. చతుర చంద్రహాసపదములందుఁ గానవచ్చు నాద్యక్షరసామ్యము శ్రవణసుభగమైయుండుట యను కారణముతప్ప నీ నాటకమున కాపేరుంచుట కింకొక కారణము కానరాదు. ఈ నాటకమున దుష్టబుద్ధిజీవితము పురుషకారము యొక్క యల్పతను, చంద్రహాసునిజీవితము దైవముయొక్క బలీయస్త్వమును జక్కఁగా వ్యక్తముచేయుచున్నవి.

ఈ నాటకమున దుష్టబుద్ధిపన్నిన పన్నాగము లెప్పటికప్పుడే తప్పక ఫలించునట్టివిగాఁ గనఁబడి తుద కన్యథాపరిణమించినవి. అవి నిష్ఫలములగుటకు దైవము చాలకపోవుటయే కారణము, కాని దుష్టబుద్ధి ప్రజ్ఞాలోపము కారణముకాదు. ఆతఁడు హేమవర్మకుఁ గుళిందరాజుపైఁ గోప మెక్కించినప్పుడు చూపినబుద్ధిచాతుర్య మింతింతని చెప్పరాదు. తన యత్నము లన్యథాకరింపఁబడినప్పు డాతఁడు నిరుత్సాహమును గాని నైరాశ్యమునుగాని ప్రదర్శింపక ధీరుఁడై క్రొత్తక్రొత్త మార్గములకు వితనములు చల్లుచుండుట యెంతో ప్రశంసనీయముగా నుండును. మదనునికిని దుష్టబుద్ధికిని శీలమునను, వర్తనమందును హస్తిమశకాంతర మున్నది. ఆ తండ్రికొడుకుల ప్రవృత్తిలోఁగల తారతమ్యము నాటకమున స్పష్టముగా వివరింపఁబడినది. ఏ యన్యాయము నెఱుఁగని మదనుఁడు, చివరఁ గాళికాలయమున భీమభైరవులచే ఖండింపఁబడి తండ్రి దౌష్ట్యమునకు బలియగుట విషాదభావమున కెంతో వన్నె చేకూర్చుచున్నది. చంద్రహాసుఁడు కావించిన వనవర్ణన మించుక దీర్ఘమై ప్రబంధమార్గమునుబట్టినది. నాటక కార్యము రెండుమూఁడు ముఖ్యసన్నివేశము లందాకస్మిక సంఘటన (*Chance*) పై నాధారపడియున్నది. చంద్రహాసుఁడు నిద్రించుచున్న సమయమున విషయ కాంచనమాలతో నచ్చటికేగి యుత్తరమును జూచి యందక్షరపరివర్తనము చేయకుండినచో నాటకకథ యింకొక విధముగా జరిగియుండును. అట్లే కాళికాలయమునకుఁ జంద్రహాసునికి బదులు మదనుఁ డేగకుండినచో భీమభైరవులు దుష్టబుద్ధి తలంచినట్లేమియు నాలోచింపక యాతనినే సంహరించియుందురు. కథాకార్య మీ విధముగా నాకస్మికాపతితములైన సంఘటనలపై నాధారపడియుండుట తత్సంఘటనమునందలి లోపమేయని విమర్శకుల యభిప్రాయము. మదనుఁ డుత్తరమును జూచినంతనే యిసుమంతయు ననుమానింపక తండ్రిపరోక్షమునందే సోదరికిఁ బెండ్లికావించుటయు, నంత పట్టుదలయుఁ బ్రతిభయుఁగల దుష్టబుద్ధియందు మార్పుకావించిన వారెవరో పరిశీలింపక చంద్రహాసుఁడే యట్లొనర్చి తమ్ము వంచించియుండునని తలంచి యూరకుండుటయు వింతకలిగించుచున్నవి.

చతుర చంద్రహాసమునందలి ప్రధానరసముకూడ వీరమే. తన యభీప్సితముల సమగ్రసిద్ధికై యొనర్చు ప్రయత్నములందు దుష్టబుద్ధి ప్రదర్శించు నుత్సాహ మిందు స్థాయిభావము. చతుర్థాంకమున విషయాచంద్రహాసు లొండొరులఁగాంచి వలపునకు లోనైన సందర్భమున శృంగారరసము పోషింపఁబడినది. కుమార మరణము నారసి దుష్టబుద్ధి కాళికాలయమున విలపించునెడఁ గరుణరసచ్ఛాయలు గోచరించుచున్నవి. మొత్తముమీఁదఁ గ్లిష్టతరమైన కథయు, సిద్ధప్రాయములైన దుష్టబుద్ధియత్నములు హఠాత్తుగా భగ్నము లగుటయుఁ, జంద్రహాసుఁడు దుస్తరములైన యాపదలఁ దరించి తన యోగ్యతకుఁ దగిన యైశ్వర్యము నొందుటయు నాటకానురక్తిఁ బుష్టి చేకూర్చుచు సామాజికుల మానసముల దృఢముగా నాకర్షించుచున్నవి.

ప్రహ్లాద చరిత్రము భాగవతమునందలి కథ యాధారముగా వ్రాయఁబడిన నాటకము. ఇం దాఱంకములున్నవి. మొదటి నాలుగంకములకును ప్రహ్లాద చరిత్రమునకును నంత సన్నిహిత సంబంధము లేదు. విష్ణువు శ్వేతవరాహ రూపమున హిరణ్యాక్షుని వధించుటయు, హిరణ్యకశిపుఁడు తపశ్చరణమునకై యేగినప్పు డింద్రుఁ

డాతని యంతిపురముచొచ్చి లీలావతిని చెఱపట్టుకొనిపోవుటయు, హిరణ్యకశిపుఁడు తపస్సునుండి తిరిగివచ్చి లీలావతికిఁ దన తపశ్చరణ వరసంపాదన వృత్తాంతము తెలియించుటయు, హిరణ్యకశిపుఁడు తన పరోక్షమున నింద్రుఁడు దోవరించిన దుండగమునకుఁ బ్రతిక్రియగా నింద్రలోకముపై దండెత్తి యింద్రుని స్వర్గపదభ్రష్టు నొనరించుటయు నిందలి ప్రధానాంశములు. వీనిలోఁ బ్రహ్లాద జనన వృత్తాంతములోఁ గూడిన ద్వితీయాంకమునకే ప్రహ్లాద చరిత్రతో నించుక సంబంధమున్నది. మిగిలిన కథయంతయుఁ బ్రహ్లాద చరిత్రయను నాటక నామమును బురస్కరించుకొని చూచినచో ననవసర విస్తరణమువోలెఁ గానఁబడుచున్నది. దానిని సంకుచిత మొనరించి సంగ్రహముగా సూచించియుండినచో నెక్కువ సమంజసముగా నుండియుండును.

రస నాయకదృష్టితోఁ జూచినచో నీ నాటకమును రెండు భాగములుగా విభజింపవచ్చును. మొదటి నాలుగంకములలో వీరము ప్రధానరసము. దాని కింద్రుఁడును హిరణ్యకశిపుఁడును నాలంబనములు. చివరి రెండంకములలోని రసము భక్తి. దీని కాలంబనము ప్రహ్లాదుఁడు. ఏ తద్భాగద్వితయమునకు హిరణ్యకశిపుని యునికి యొకవిధమైన సంబంధము కల్పించుచున్నది. ఎట్లయినను హిరణ్యాక్షుని మరణముతో నారంభించిన కథ వంకరలు తిరిగి తిరిగి చివరికి హిరణ్యకశిపుని మృతితో ముగియుటలో సహజమైన పరిణామక్రమము గోచరించుటలేదు. తుది యంకము హిరణ్యకశిపుఁడు ప్రహ్లాదునిఁ జంపుటకై యొనర్చిన పలుప్రయత్నముల కూడిక. ప్రహ్లాదుఁ డా గండములన్నియుఁ గడచి యక్షతుఁడై బయటఁ బడుట నారాయణుని భక్తరక్షణ పరాయణతను, భక్తి ప్రభావమును జక్కఁగా వ్యక్తము చేయుచున్నది. ద్వితీయాంకమున నింద్రుఁడు లీలావతిని జెఱపట్టుటకై వచ్చినప్పుడు శుక్రుఁడు పల్కిన పలుకు లాతని ప్రభుభక్తికిని, లీలావతి వచనము లామె పాతివ్రత్యమునకును దార్కాణముగా నున్నవి. హిరణ్యాక్షుని మరణమునకు హిరణ్యకశిపుఁడును దితియు విలపించిన సందర్భమున కరుణరసము లెస్సఁగాఁ బోషింపఁబడినది.

తృతీయాంకమున హిరణ్యకశిపుఁడు తన తపశ్చర్యను వర్ణించినఘట్టము కథనాత్మకమై యనాటకోచితముగా నున్నది. చతుర్థాంకము మొదటనున్న దేవాంతక నరాంతకుల సంభాషణ మనవసరదీర్ఘమై, యనుచితప్రలాపములతోఁ గూడి, నాటకకథాగమనమున కాటంకము గలిగించుచున్నది. ఇంద్ర హిరణ్యకశిపుల ప్రసంగము ప్రసన్నయాదవమునందలి నరకమహేంద్రుల సంభాషణమునకుఁ బ్రతిరూపమై యున్నది. చండామార్కుల పాఠశాల ప్రస్తుతకాలమందలి పల్లెటూళ్ళలోని ప్రాథమిక పాఠశాలలను దృష్టియం దుంచుకొని వ్రాయఁబడినట్లున్నది. ఆ యుపాధ్యాయులకు శిష్యులపై వాత్సల్యముకాని, ఆ శిష్యులకు గురునిపై భక్తిగౌరవములుకాని లేశమైనఁ గానిపించుటలేదు. ప్రహ్లాదుఁడు తోడి బాలురకుఁ జెప్పిన హరిభక్తిప్రభావము సందర్భోచితమై చక్కఁగనే యున్నది కాని యాతఁడు హరినొక్కనిఁ బ్రశంసించుచు నీశ్వరాదులను నిరసించుటమాత్ర మాతనిశీలమున కనురూపముగాఁ గానవచ్చుటలేదు. నరసింహమూర్తి హిరణ్యకశిపుని సంహరించుటకై యాతనిఁ జెంతకు లాగినంతనే యవనిక వ్రాలినట్లు సూచింపఁబడినది. అప్పుడు విప్రజిత్తి నరాంతకప్రహ్లాదులు నరసింహుని నఖక్రీడావిహారమును మాటలతో వర్ణించియుండిరి. వధ రంగమునఁ బ్రదర్శింపరాదను నుద్దేశముతోఁ గవిగా రీవిధానము నవలంబించి యుందురు. కాని యంక మధ్యమున నిట్లుచేయుట నాటక సంప్రదాయమునకు విరుద్ధముగా నున్నది.

సామాన్య లక్షణములు:—

చిలకమర్తివారి నాటకములకు సంస్కృతమునందలి కాళిదాసాదులనాటకములే మార్గదర్శకములు. వారు సాధ్యమైనంతవఱకు సంస్కృత నాటకలక్షణములనే సమగ్రముగా ననుసరించుటకు యత్నించియుండిరి. వారి నాటకములన్నియుఁ బంచషాంక పరిమితములై యుండుటయు, నందలి విదూషక కంచుకుల పాత్రల చిత్రణమును, నాందీ ప్రస్తావనా విష్కంభ ప్రవేశకాదుల విధానమును నీ విషయమును దృష్టాంతీకరించుచున్నవి. సంస్కృతలాక్షణికులు రంగప్రదర్శన యోగ్యములు కావని చెప్పిన యనుచిత నీరసోద్వేగకర విషయములను వారు పెక్కుచోట్ల విష్కంభాద్యర్థోపక్షేపకముల మూలముననే సూచించియుండిరి. ఒక్క గయోపాఖ్యానమున మాత్రము కృష్ణార్జునులయుద్ధమును రంగమునందే ప్రదర్శించిరి. చతుర చంద్రహాసమున నొక్కచో నిద్రించుచున్న చంద్రహాసునిఁ బ్రవేశపెట్టియుండిరి. సంస్కృతసంప్రదాయమునకు విరుద్ధముగా వారు కొన్ని యంకములను రంగములుగా విభజించిరి.

వారి నాటకములన్నియుఁ బౌరాణికములైనవే. ప్రఖ్యాతములైన వస్తువుల సంగ్రహించి వా రెడనెడ స్వల్పములైన కల్పనలు గావించి యా నాటకములను రచించియుండిరి. మూలకథలకుఁగాని పాత్రలకుగాని యతిభిన్నముగా వారు గావించిన కల్పనలేవియుఁ గానరావు. కొంచెమించుమించుగా వారి నాటకములన్నియు వీరరస ప్రధానములైనట్టివే. పారిజాతాపహరణ, చతుర చంద్రహాసములలో మాత్రము శృంగార రసచ్ఛాయ లించుక గోచరించుచున్నవి. హాస్యమున వారు సిద్ధహస్తులు. ప్రతి నాటకమునందును నేదో యవకాశమును బురస్కరించుకొని వారు హాస్యమును బ్రవేశపెట్టియేయుండిరి. కొన్నిచోట్ల నీ హాస్యప్రసంగములు దీర్ఘములై యౌచిత్యపు మర్యాద నతిక్రమించుటయుఁ గానవచ్చును. పారిజాతాపహరణమునందలి రంభా సంభోగ ప్రసంగ మిందుకు దృష్టాంతము.

వారి నాటకము లన్నింటియందును లక్షణానుగుణములైన నాందీప్రస్తావనలున్నవి. కొన్ని నాందులలో శబ్దముచేతను గొన్నిటిలో నర్థముచేతను వారు వస్తునిర్దేశము గావించియుండిరి. గయోపాఖ్యానమున శరణాగతత్రాణమును బ్రహ్లాద చరిత్రమున భక్తియుఁ బ్రశంసింపబడినవి. చతుర చంద్రహాసమున శాబ్దికమైన వస్తు నిర్దేశమున్నది. కొన్ని నాటకములలో నాందీ పద్యములందో లేక ప్రస్తావనారంభములందో విద్వత్సభావందనమాచరింపబడియున్నది. ఒక్క గయోపాఖ్యాన నాటకమునఁ దక్క వారి ప్రస్తావనలన్నియు సూత్రధార పారిపార్శ్వక సంభాషణాత్మకములే. వీనిలో నన్నింటి

యుండును సున్మశీకరణమను సంగమును, గవి ప్రశంసయుఁ గానవచ్చుచున్నది. ప్రస్తావనలలో వస్తునిర్దేశము కావించుటకై కవిగారంతగా యత్నించియుండలేదు. ఋతువర్ణన యొక్క గయోపాఖ్యానమునందే గోచరించుచున్నది. అందైనను నాటకమునందలి ప్రధాన రసము వీరరసమైయుండ శరదృతువు కాక వసంతర్తువు వర్ణింపబడినది. గయోపాఖ్యాన ప్రహ్లాద చరిత్రలలోఁ బాత్రప్రవేశ సూచన యున్నది. పారిజాతాపహరణమున పాత్రప్రవేశ సూచనకు బదులు సూత్రధారుఁడు నాటకశాలనే నాటకోచితములైన యాయా స్థలవిశేషములుగా భావింపవలెనని సదస్యులను గోరినట్లున్నది. ప్రసన్నయాదవములోఁ బ్రస్తావనాంతమున సూత్రధారుఁడు సభాసదులకు "మీరీ నాటకమున నీ యీ సంఘటనలు చూచి యానందింపుఁ"డని విన్నవించి నిష్క్రమించియుండెను. ప్రహ్లాద చరిత్రమునఁ గవిగారి ననేకవిధముల సత్కరించి యాదరించిన శ్రీ పిఠాపుర సంస్థానాధిపుల ప్రశంసయున్నది. ఇది యభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధి నాకాంక్షించుచుఁ బ్రబంధావతారికలలో చివరనుండు వచనమును బోలియున్నది. రెండు మూఁడు నాటకములలోఁ గవిగారు నాటక ప్రదర్శనము రమణీయముగా నుండవలెనన్న నేర్పరులును ప్రయోగకుశలులును నైన నటకుల యావశ్యక మెంతో కలదని, వివరించియుండిరి. చతుర చంద్రహాసమున నిట్లే దృశ్యకావ్యములలోఁ గన్న శ్రవ్యకావ్యములందుండు ఘనత వర్ణింపఁబడినది. అందే కవిగారు పరివర్తనములపైఁ గంటె స్వకపోల కల్పితములైన స్వతంత్రనాటకములపైఁ దమకుఁ గల యభిమానమును వెల్లడిచేసియుండిరి. ప్రసన్నయాదవము "మల్లయామర్త్యుండు నా మేనమామయగుటఁ గవిత యొటులున్న నిక్కృతిగణుతిఁ గాంచు"నని కవిగారు సూత్రధారునితో నీ భేదము చెప్పకొని యుండిరి. చతురచంద్రహాసములోఁ బ్రస్తావనాంతమున నాటకమునందలి నీతియొక పద్యమున వివరింపఁబడినది. ఈ విధముగా వీరి నాందీప్రస్తావనలలో నొండురెండు స్వతంత్రరీతులు గోచరించుచున్నను బూర్వలక్షణానుసరణము కూడ వ్యక్తమగుచునే యున్నది. దుష్టబుద్ధిమరణముతో ముగిసిన చతుర చంద్రహాసమునఁ దప్ప మిగిలిన యన్ని నాటకముల చివర లక్షణానురూపములైన భరతవాక్యములు వ్రాయఁబడియున్నవి.

పంతులుగారీ యైదు నాటకములందుఁ బలుచోట్ల విష్కంభప్రవేశకములను వాడియున్నారు. సంస్కృతములోవలెఁ దెలుఁగున భాషాప్రయోగమునుబట్టి పాత్రల యుత్తమ మధ్యమాధమత్వముల దెలుపుట కవకాశము లేకపోయినను వారా పాత్రలొనర్చు కార్యములనుబట్టి వారి యంతరువులను నిర్ణయించినట్లు కనఁబడుచున్నది. దీనినిబట్టియే కాఁబోలు వారు ప్రహ్లాద చరిత్రయందలి దేవాంతక నరాంతకుల సంభాషణమును బ్రవేశకమని పేర్కొని యున్నారు. మిగిలినవి పెక్కు విష్కంభములనియే సూచింపఁబడియున్నవి. కాని వానిలోఁగూడఁ బ్రవేశకము లనఁదగినవి రెండు మూఁడున్నవి. వారు సాధారణముగా యుద్ధములను, బ్రయాణములను సూచించుటకై యీ ప్రవేశక విష్కంభములను వాడియున్నారు. పారిజాతాపహరణ ప్రథమాంకారంభమునందలి హంసవదికా కైరవుల సంభాషణము విష్కంభప్రాయమై యున్నది. ప్రసన్నయాదవ తృతీయాంకము మొదటనున్న దేవలమాణిభద్రుల సంభాషణము ప్రవేశకముగాఁ గాక నాటకరంగముగానే యుండఁదగియున్నది. విష్కంభప్రవేశకములందలి పాత్రలే తరువాతఁగూడఁ బ్రవేశించి నాటకకథను గొనసాగించునప్పు డవి కేవలము సూచ్యములుగాఁ గాక దృశ్యములుగా నుండుటయే యుచితము.

పంతులుగారు నాటక సమాజములతోడను నటులతోడను సన్నిహిత సంబంధము కలవారైయుండుటచేఁ దమ నాటకములందు పారస్వత ప్రయోజనమునకే కాక రంగప్రయోజనమునకుఁగూడఁ దగినంత ప్రాధాన్య మొసంగియుండిరి. నిజమున కీ రెండు ప్రయోజనములను సరిగా నెఱవేర్పఁజాలినచో నాటకము శ్రవ్యకావ్యములకంటె నెట్టి వైశిష్ట్యమును గలిగియుండ నేరదు. పంతులుగారు తమ నాటకములలో సామాన్యజనులవినోదమునకై మాత్రమే పనికివచ్చునట్టి రంగములనెన్నిటినో వ్రాసియుండిరి. హాస్యరసభూయిష్టములైన వారి రంగములన్నియు నీ దృష్టితో వ్రాయఁబడినట్టివేయని చెప్పవచ్చును. నాటకకథ కెట్టిభంగము కలుగకుండ వానిలోఁ గొన్నింటిని దొలఁగించుటకో తగ్గించుటకో యవకాశ ముండుటయే యిందుకు దార్కాణము.

సంస్కృత నాటకములలోఁ దఱచు కానవచ్చుచుండు పాత్రప్రవేశసూచనలును, భావిసూచకశుభనిర్దేశములును, నాటకీయ చమత్కారములును బంతులుగారి నాటకములలో నెడనెడ గోచరించుచున్నవి. గయోపాఖ్యానమున గయుని పట్టపుటేనుఁగు మరణమును, ప్రహ్లాదచరిత్రమున లీలావతి తన మెడలోని హారము నెవ్వరో తొలగించినట్లు కాంచిన స్వప్నమును నా కథలలో వారికిఁ గలుగఁబోవు నశుభములను సూచించుచున్నవి. పారిజాతాపహరణ ప్రథమాంకమున రుక్మిణి కైరవునిఁగూర్చి "అతఁడు మా పాలిటికి నేఁడపరనారదుఁ డయ్యెనని పల్కుట" నారదపాత్రప్రవేశమును, చతుర్థాంకమున నింద్రయమ బృహస్పత్యాదులు ధర్మసూక్ష్మ నిర్ణయమునుగూర్చి చింతించు సమయమున నింద్రుఁడు "డెందిరా మనోహరుఁడగు నయ్యరవిందనాభుఁడీ సమయంబున నిందుండిన బాగుండు"నని పల్కుట శ్రీకృష్ణపాత్రప్రవేశమును జక్కఁగా సూచించుచున్నవి. చతుర చంద్రహాస తృతీయాంకమున దుష్టబుద్ధి చంద్రహాసునిఁ గుంతలపురమునకుఁ బంపుచు "మావీట నీవు స్వర్గమునందున్నట్లుందు"వని పల్కుటయు, చతుర్థాంకమునఁ జాగాయణుఁడు చంద్రహాసునితో "నీ పందిళ్ళనుండు నిల్చిన నీవు పెండ్లికొడుక"వని తలంచెదనని పల్కుటయు నట్టి కథా సందర్భములనుబట్టి చూచినచో ధ్వనిగర్భితములై గంభీరభావ చమత్కారమును బ్రదర్శించుచున్నవి. ఇట్లే గయోపాఖ్యానమున నర్జునుఁడు సహదేవునితోఁ బ్రసంగించుచుఁ గృష్ణుఁడు తమ కొనరించిన యుపకారములనుగూర్చి చెప్పి "ఆ వసుదేవనందనుఁడు పాండునందులకుఁ బరమమిత్రుఁడుగదా" యని పల్కుటయు, వెంటనే గయుఁడు శరణార్థియై యరుదెంచుటయు నట్టి యా సంభాషణమున కెంతో వన్నె చేకూర్చుచున్నవి. కవిగారీవిధముగా నాటకీయ చమత్కారములను బ్రదర్శించినచోట్లు పెక్కు గలవు.

పారిజాతాపహరణమునఁ గైరవుఁడు నిదురమత్తుచే హంసపదిక నింకొకర్తె యనుకొని యామె నామెముందే దూషించుటయు నిట్టి చమత్కారమునకు నెలవై యున్నది.

పంతులుగారికిఁ బెక్కు రాజకీయ సాంఘికాది విషయములపైఁగల యభిప్రాయము లీ నాటకములలోఁ బ్రసక్తాను ప్రసక్తముగా వెల్లడిచేయఁబడియున్నవి. వారు శ్రీ వీరేశలింగం పంతులుగారి శిష్యులగుటచే స్త్రీవిద్య విషయమునను స్త్రీజనాభివృద్ధి విషయమునను విశాలాశయములు వహించియుండిరి. ప్రసన్న యాదవమున వారు "ముదితల్నేరఁగరాని విద్య గలదే ముద్దార నేర్పించినన్" అని కృష్ణుని ముఖమునఁ దమ యభిప్రాయమును వ్యక్తము చేసియుండిరి. అట్లే చతురచంద్రహాసమునఁ గన్యలు తమ యిచ్ఛకు వచ్చిన వరులను స్వేచ్ఛగా వరింప నవకాశముండవలెననియుఁ, దల్లిదండ్రులు స్వార్థచోదితులై వారి నెవరికో యొకరికిచ్చి పెండ్లిచేయుట యయుక్తమనియు సూచించియుండిరి. ఇట్లని స్త్రీలు సర్వస్వతంత్రులై యెల్లవిషయములందును జోక్యము కలిగించుకొనుట వారి కిష్టములేదు. గయోపాఖ్యానమున సుభద్రారుక్మిణీసత్యభామాదులు శ్రీకృష్ణు నర్జునునితో సంధికిఁ బురికొల్పిన సందర్భమున స్త్రీలు పురుషుల వ్యవహారములలో జోక్యము కలిగించుకొనరాదని ధ్వనింపఁజేసియుండిరి. చతురచంద్రహాస నాటకమున వారు జ్యోతిషమునఁ దమకుఁగల యవిశ్వాసమును వెల్లడిచేయుటయే కాక జ్యోతిషికులు దాని నెట్లు దుర్వినియోగము చేయుచుందురో కూడ వివరించియుండిరి. ఆ నాటకమునందే వారు పులిందునిఁ బ్రజలు విడిపించిన సందర్భమునఁ బ్రజాశక్తిప్రాధిపత్యమును వివరించి దానిముందు నిరంకుశత్వము నిలువఁజాలదని విశదీకరించిరి. రణనిహతులును, సోమయాజులును మరణానంతరము స్వర్గమునకరిగి రంభా సంభోగము ననుభవింతు రను విషయమును వారు పారిజాతాపహరణమునఁ బలువిధముల గేలిచేసి యట్టివారికిఁగూడ దా మొనరించిన పుణ్యపాపముల ననుసరించి నరకానుభవము తప్పదని నిరూపించిరి. చతురచంద్రహాసమున నా రొక్కచో మదనునిచే

అస్తమానోదయములఁ బ్రత్యహమునందు
కంపమంతుని తెఱఁగెల్ల నరసి చూడ
జంతుసంతతికి మరణానంతరమున
జన్మమగుచుండుననితోఁచు స్వాంతమందు

యని పల్కించి తమకుఁ బునర్జన్మసిద్ధాంతమునఁ గల ప్రత్యయమును బ్రకటీకరించిరి.

శ్రీ పంతులుగారు గయోపాఖ్యాన పారిజాతాపహరణాది నాటకములను నవలలను రచింప నారంభించుటకుముందే వ్రాసియుండిరి. తరువాత వారు రచించిన నాటకములకంటె నవలల సంఖ్యయే చాల హెచ్చు. వారి నాటకములలో సైతము వర్ణనములందును దీర్ఘస్వగతములందును నవలారచన ప్రభావము హెచ్చుగా గోచరించుచుండును. వారి వచనరచనమున సంవాదశైలికంటె గథనవర్ణన శైలియే ప్రాచుర్యము వహించును. పురాణకథలనే వా రెక్కువ మార్పులేకుండ నాటకీకరించి యుండుటచే వారి నాటకములలోఁ గథా విస్తరణమున నంత వింతదన మేదియు గోచరింపదు. గయోపాఖ్యానమున శరణాగతత్రాణ స్నేహబాంధవ్యములకును, చతుర చంద్రహాసమున స్వార్థసిద్ధి పుత్త్రికా ప్రేమలకును నించుక సంఘట్టనము (Conflict) గోచరించుచున్నను మొత్తముమీఁద వారి నాటకములలో సామాజిక హృదయాకర్షణమున కెక్కువగా నుపయోగించు సంఘట్టన ప్రభావ మధికముగాఁ గానిపింపదు.

పంతులుగారు నాటకసమాజమునందలి నటుల యానుకూల్యము ననుసరించి తొలుత వచననాటకములనే వ్రాసినను దరువాత వాని నన్నిటిని పద్యబాహుళ్యములు గావించియుండిరి. వా రన్ని సందర్భములందును బలు పాత్రలకుఁ బద్యములు వ్రాసియుండిరి. ఈ పద్యములు పెక్కుచోట్ల సంస్కృతనాటకములందలి శ్లోకములనే పోలియుండును. సాధారణముగా వారు పద్యమునందలి పూర్వభాగమున విషయమును జెప్పి యుత్తరభాగమున దృష్టాంతమునో, నిదర్శనమునో, యర్థాంతరన్యాసమునో చెప్పుచుందురు. వర్ణన సందర్భములందును భావోద్వేగమును వ్యక్తముచేయు సందర్భములందును మాత్రమే కాక వారు సాధారణ సంభాషణములను గూడఁ గొన్నిచోటులఁ బద్యములందే సాగించుచుందురు. ధారాశుద్ధి మార్దవములందును, సంఖ్యాబాహుళ్యమునందును వారి పద్యరచనకును తిరుపతి వేంకట కవుల పద్యరచనమునకుఁ జాల సామ్యము గానవచ్చును. ఈ యిరువురి పద్యములునుగూడ మృదుపదఘటితములును, సరళసుందరములునై యెంతో నాటకోచితములుగా నుండును. అందుచేతనే యాంధ్రదేశమునందలి యక్షరాస్యులందఱికి వారి నాటకపద్యములందొకటియో రెండో ముఖస్థములై యుండకమానవు. పంతులుగారి ప్రహ్లాదచరిత్రమునందలి పెక్కు పద్యములు పోతనగారి పద్యములకుఁ బ్రతిబింబములుగా నున్నవి. ఒక్క యా నాటకమునసేకాదు మిగిలిన నాటకములందుఁగూడ వారి పద్యములలో మూల ప్రభావ మెంతో గోచరించును. వారి పద్యములలో గొన్ని యనుప్రాస విశేషములతోఁ గూడి వీనులవిందుగా నుండును. ఒకటి రెండుచోట్ల శ్లేషతోఁ గూడిన పద్యములును గలవు. గయోపాఖ్యానమున వసంతర్తు శాల్యమును బోల్చిన సందర్భమునను చతురచంద్రహాసమున నింద్రజాలిక మంత్రులను బోల్చిన సందర్భమునను గల పద్యము లిందుకుఁ దార్కాణములు. ఇట్లే వారు రెండు మూఁడుచోట్ల బహుపాదములుగల సీసములను వ్రాసి యందే సంవాదము జరిగించియుండిరి. మొత్తముమీఁద వారి పద్యరచనమువలన నాటకముల కపూర్వమైన యందచందము లావహిల్లినవనుటలో నతిశయోక్తి యుండదు.

పంతులుగారిశైలి మధురమంజులమైనది. అది శారదాభ్రమువలెఁ బ్రసన్నమై, వర్షాకాలవాహినివలె నిండారి, వసంతవనశోభవలె భావుకుల నాకర్షించి పరమానంద మావహించుచుండును. వచనమునఁగాని పద్యములలోఁగాని యెచ్చటను గ్లిష్టములైన వాక్యయోజనలును, మాటుమూలపదములును గానిపింపవు. వారి రచన పదమాధుర్యమునకును, భావసౌష్ఠవమునకును పెట్టినదిపేరు. కొన్నిచోట్ల వా రనుప్రాసములను నాశించి వాక్య

ములను గలవు. "జృంభితదోస్తంభ గంభీగంధను నీ కాంభోజరాజ రంభాసంభోగార్థియై శుభారంభింబగు నీ యింద్రియుంబిర మున కరుదం జేసెను" మున్నగున వింగుకు నిదర్శనములు. కాని యిట్టివి మొత్తముమీఁద రెండుమూఁడుకంటె నెక్కువలేవు. ఇట్లే వారొక సీసపద్యమునఁ బ్రస్తరించు, విస్తరించు, మస్తరించు, కుస్తరించు, నిస్తరించు అను క్రియల నొక్కొక్క టొక్కొక్క పాదమున వాడినారు (చతురచంద్ర) "దేవా! చంపకమాలినికి మదనునిఁ దెచ్చి హూర్చుమన్నఁ గూర్చి నీ మనోరథసిద్ధిఁ జేయుదు" (చ. చం. 298) నన్న వాక్యమున మదనశబ్దముపై శ్లేషయున్నది. దుష్టబుద్ధి తన కుమారుఁడైన మదనునకే యైనఁ జంపకమాలినిని భార్యగాఁ జేయఁదలంచుట యెఱింగినచో నిందలి చమత్కారము బోధపడును. పారిజాతాపహరణ ద్వితీయాంకమునఁ గృష్ణుఁడు,

"రుక్మిణి సత్యభామ లిద్దరకు నేను
బంచితిని గూర్మి తులఁదూచినభంగి గాఁగ
నిపుడు వైదర్భివంకఁ బువ్వుత్తుకూర్మి
యతిశయంబుగఁ గన్పడు నా మెయంగు"

అని తలంచునప్పుడు వాడిన "పువ్వుత్తుకూర్మి"యను ప్రయోగము సుకుమారభావమును ధ్వనింపఁజేయుచుఁ గవిగారి పదప్రయోగౌచిత్యమును విశేషించి విశదీకరించుచున్నది. నారదుఁడు తెచ్చి యిచ్చిన పారిజాతకుసుమమును గృష్ణుఁడు సత్యభామకీయక రుక్మిణి కిచ్చుటను బురస్కరించుకొని మాచినప్పు డిందలి చమత్కారమున కానందింపని వారుండరు. పంతులుగారి గయోపాఖ్యానమునందలి "అల్లఁ డా రమ్మని" ఇత్యాది పద్యము లాంధ్రదేశమున నాబాలవిదితములైనట్టివి. వారి రచన చాలవఱకు వ్యాకరణానుగుణమై, లాక్షణికమై యొప్పారుచుండును. కాని యచ్చటచ్చట "చాలింక, పాంగెకులు, మీరెట్లు తిరమాదరించిరి, పూర్తియౌను నభిప్రాయము, మార్చితివియా" మున్నగు వ్యావహారిక ప్రయోగములు కొన్ని కానవచ్చుచున్నవి. కాని వీనినంత పెద్ద దోషములుగా నెన్నవలసిన పనిలేదు. వారన్ని నాటకములలో నన్ని పాత్రలకు గ్రాంథికమే వాడియుండిరి. వారు ప్రతి నాటకమునందును బ్రస్తావనలో గుణదోషప్రసక్తి తెచ్చి పొరపుచేయు రచనలలో దోషములుండకమానవని చెప్పుచుందురు. అది నిజమే. అసలు గుణగ్రహణపారీణులు రసమువంకకే దృష్టి పారింతురు గాని దోషములు వెదకుటకై యత్నింపరు. అట్టివారికిఁ బంతులుగారి నాటకములు పండుగనాఁటి భోజనములు. ఆంధ్రమున నాటకము లప్పుడప్పుడే యవతరించుచున్న యాతొలినాళ్లలో రూపసౌష్ఠవమునను, లక్షణ సామగ్ర్యమునను, సంభాషణ చాతుర్యమునను, బ్రయోగార్హతా పాటవమునను, భావగాంభీర్యమునను, రసభావ పోషణమునను అసమానములైన యిట్టి నాటకములు రచించి పంతులుగా రాంధ్రవాఙ్మయమును కృతార్థము చేసినారనుటలో నత్యుక్తి యుండఁజాలదు. సంస్కృతమార్గగాములైన యాంధ్రనాటకములలో నిప్పటికిని బంతులుగారి నాటకములకే యగ్రస్థానము లభించుచుండుట వారి నాటక నిర్మాణ ప్రతిభకు స్థిరమైన తార్కాణము.

అవిభాజ్యం-
మీ శరీరపు ఛాయ,
గ్లోరీ సబ్బు

ఇదిగో ఎక్కువ మరుగు! ఒక్కసారి ఇలా మెల్లిగా రుద్దితే చాలు అంతే, వెంటనే మేలైన మరుగు విశేషంగా వస్తుంది. వెగటు వేయని కమ్మని వాసన! పరిశుభ్రమైన, స్వచ్ఛమైన గ్లోరీ మరుగు మీ వంటికి తగిలినందువ మృదువైన కమ్మని వాసన రోజంతా వుంటుంది.

మీరు వెచ్చించే డబ్బుకు మించిన ప్రతిఫలం! వాడకంలో ఆటివస్తుంది. ఆహ్లాదకరమైన ఇతర స్నానపు సబ్బులకంటె ఎక్కువ మరుగు వస్తుంది.

"గ్లోరీ" సబ్బుతో
ఒక్కసారి స్నానంచేస్తే
మీకు కీర్తి వస్తుంది

మలబార్ గ్లోరీ టాయిలెట్ సోప్-
సౌందర్య పోషకమైన సబ్బులకు రాణి

ఉత్పత్తిదారులు:
ది వెజిటబుల్ సోప్ వర్క్సు, కోజికోడ్.

ప్రొప్రయిటర్:
సేఠ్ నాగజీ పురుషోత్తం & కంపెనీ లిమిటెడ్, కాలికట్-1; బొంబాయి-2; మద్రాసు-1.
ఇండియన్ సోప్ & టాయిలెట్రీస్ మేకర్స్ అసోసియేషన్ సభ్యులు.

బెడద

శ్రీ చోడవరపు రామశేషయ్య

పాత్రలు

ధనంజయరావు	శివరావు	కాళిదాసు
అమరేంద్రుడు	నగేంద్రుడు	మాధవరావు
వెంకటేశు	సుశీల	అనసూయ

మొదటి రంగం

** ధనంజయరావు గృహం; సమయం: ఉదయం— హాల్లో సోఫాలు, కుర్చీలు; ధనంజయరావు కాఫీ తాగుతూ ఆలోచిస్తుంటాడు. ఇంతలో కాళిదాసు:

ధనంజయరావు: ఇదిగో, వచ్చావు! కబురు పంపాలనుకుంటున్నా.

కాళిదాసు: అనుకోగానే వచ్చాను కాబట్టి అనుకున్నపని అయి నట్లే.

ధ : కాకపోవడమేమిటి! కాళిదాసు తలచుకుంటే కాని పని ఒకటి ఉంటుందా?

కా : అమాయకుణ్ణి చేసి ఆడించాలనుకున్నట్టుంది.

ధ : అదికాదోయ్; ఒక గొప్ప చిక్కువచ్చి పడ్డది.

కా : ధనంజయరావు కేమిటి! చిక్కేమిటి!! రావడమేమిటి!!!

ధ : అవునోయ్, ఈ కాలం పిల్లవాళ్లు ముసలివాళ్లను త్రోసి రాజని స్వంతంగా సంబంధాలు కుదుర్చుకుంటున్నారు.

కా : చదువుకోడంచేత కలిగిన బాధ స్తుంటావా?

ధ : బాధ స్తం కాకపోతే చదువుకైన ఖర్చులన్నా గిట్టకపోతే అసలు పెండ్లేమిటోయ్?

కా : (నవ్వుతూ) కలిగినవాడికిక్కూడా కట్నంమీద ఆశేనా, బావా?

ధ : ఉంటే పారేసుకుంటామా? ఒక్కగాని ఒక్క కొడుకు; అచ్చటా ముచ్చటా తీరవద్దు.

కా : అచ్చటా ముచ్చటా ఆడవాళ్లకుగాని మనకేమిటి? కొడుకు, కోడలు సుఖంగా కాపరం చేస్తుంటే చూచి సంతోషించ రాదూ?

ధ : మా అక్కయ్యకూడా అయోమయంలో పడిపోయింది.

కా : అయితే నీవు మాత్రం బయట ఎందుకుపడాలి? తల్లి కొడుకుల ఇష్టంప్రకారం పోరాదూ?

ధ : వాడికి పిచ్చిపుట్టి శివరావు కూతుర్ని వరించానంటే తండ్రినైకూడా తలఒగ్గవలసిందేనా?

కా : (ఆశ్చర్యంతో) అనసూయనా?

ధ : అవును.

కా : అమరేంద్రుడు బుద్ధిమంతుడు కాబట్టి గుణవంతురాలిని వరించాడు.

ధ : డబ్బులేందే గుణమెందుకోయ్? పోనీ అరవైవేలు ఇవ్వ లేకపోతే ఇవ్వలేకపోయాడు. కనీసం ఇరవైవేలన్నా ఇవ్వకపోతే ఎట్లాగోయ్?

కా : (ఆశ్చర్యం) ఇరవై వేలే! శివరావుకున్న నాలుగు ఎకరాలు హరించాలని కలిగిందా ఏమిటి?

ధ : ఆడపిల్లకు అంతమాత్రం ఇవ్వకపోతే అనువైన సంబంధ మెట్లావస్తుంది?

కా : అవునుగాని మరి కొడుకుగతి?

ధ : ఏం? ఇటు ఇస్తే అటు పుచ్చుకోదూ, శివరావు మాత్రం!

కా : (ఆలోచన) నీవు అరవై వేలూ రాలేదని విచారపడుతు న్నావు గదా; ఆ అరవై వేలు నేనిస్తా ఊను చెసుకో రాదూ?

ధ : అరవై వేలిస్తావా?

కా : అవును, పెద్దల్లుడికి ఇచ్చినంత ఇస్తాను.

ధ : బాగానేవుంది; ఉమకూడా చక్కని పిల్ల.

కా : ఇహ ఆలోచన ఎందుకు? 'తథాస్తు' అను.

ధ : అమ్మో, తథాస్తే కొంపతీసి. తల్లీ, కొడుకులు నన్ను బ్రతకనిస్తారా? అయినా, మా ఆవిడతో అని చూస్తా. అదుగో, అమరేంద్రుడు వస్తున్నాడు. వాణ్ణీ ఒప్పించు.

కా : కలలో బంధించనే బంధించావు; బావా.

ధ : మరి అల్లుళ్ళు ఊరికేనే వస్తారుటోయ్?

(అమరేంద్రుడు ప్రవేశించి)

అమరేంద్రుడు: ఓహో! మామగారా! మామగారు మా ఇల్లే మరచిపోయినట్లున్నారు?

కా : ఇల్లు మరి స్త్రీమాత్రం అల్లుళ్ళను మరుస్తామా?

అ : అవును, అక్కర తీరేవరకు.

కా : అది పూర్వం మాట.

అ : ఇప్పుడో?

కా : అందల మెక్కించి ఊరేగిస్తాం.

ధ : సరే, కాళిదాసూ, నేను పొలం వెళ్ళొస్తా. పాలేళ్లు దొరలైనారు.

కా : దొరలు సోమరులైతే ఇందులో వాళ్ళ తప్పేముంది? సరే వెళ్ళిరా, బావా. (ధనంజయరావు వెళ్తారు.) ఇప్పుడే నిద్రలేచాడనుకుంటా అల్లుడు!

అ : అవునండి, ఈవేళ చాలా తొందరగా లేచేను. లేకపోతే కాఫీ, భోజనం రెండు ఒక్కసారి అయ్యేవి. (లోపలికి చూస్తూ) వెంకటేసు! కాఫీ తీసికురా.

కా : ఈ వేళ మామూలు తప్పిందంటే ఏదో విశేషముంది.

అ : మీరు వస్తే విశేషాల కేమితక్కువ!

కా : అమ్మోయ్, నా రాక నీకు నిద్రాభంగానికి కారణమయిందా?

అ : మీరీపూట రాకపోతే నేనే మీద్దకు వచ్చేవాణ్ణి.

కా : (ఏమీ ఎరగనట్లు) నాతో అంత పని పడిందా! అయినా ముసలివాళ్ళతో పడుచువాళ్లకేమి పని ఉంటుంది?

అ : ముసలివాళ్లంగదా అని ఊరుకుంటున్నారా?

కా : నేను నీకేం అడ్డం రాలేదే?

అ : మీరు కాదు; మా నాన్న.

కా : (నవ్వుతూ) అయితే సంగతేమిటో తేల్చుకోవలసిందే.

అ : ఈ తేల్చవలసింది మీరే.

కా : నేనా!...పడుచువాళ్ల పోకడలు తెలియని నేనా?

అ : అదికాదు, మామగారూ! బి. ఇ. పాసైనవాణ్ణికూడా పిచ్చివాడిక్రింద లెక్కగట్టితే ఎట్లా? స్వవిషయంలో కూడా స్వతంత్రం లేకపోతే....

కా : (మనస్సులో) అవును, స్వతంత్రం లేకపోతే బుద్ధి దవట అనరూ? (వెంకటేసు ఒక కప్పు కాఫీతో ప్రవేశం)

అ : ఇదేమిటి! మామగారికో?

కా : నేను త్రాగే బయలుదేరాను.

అ : కాఫీ కేముందీ, ఎన్నిసార్లయినా తాగవచ్చు.

కా : ఈ కాఫీ తాగినకొద్దీ సమస్య లెక్కువౌతాయ్.

అ : సంసారంలోని సమస్యలన్నింటికీ కాఫీయే కారణమంటారా?

కా : అందుకు సందేహమేముంది? మా రోజుల్లో ఈ కాఫీ ఎరుగున్నామా? అంతవరకెందుకు? స్వతంత్రమంటే అసలు ఏమిటో తెలిసేదా? ఏ పిల్లను తెచ్చిచేస్తే ఆపిల్లే లక్ష్మి అనుకొనేవాళ్లం.

అ : అయితే ఈ రోజుల్లో ఇష్టం వచ్చిన పిల్లను చేసికోవడం తప్పంటారా?

కా : ఇష్టం వచ్చిన పిల్లను చేసికొనేటప్పుడు కట్నం కోరడ మెందుకూ?

అ : కట్నం చేసికొనేవాడికొరకు కాదు; ఆవచ్చే అమ్మాయికి.

కా : (ఆశ్చర్యం) అమ్మాయికోసమా? మరి అబ్బాయి చదువుకున్నది ఎందుకు?

అ : అబ్బాయి సంపాదిస్తే అమ్మాయికి పంచిపెట్టాలని ఎక్కడుంది?

కా : అయితే అమ్మాయిలూ చదువుకుంటున్నారు కాబట్టి వాళ్ళూ సంపాదిస్తారు.

అ : ఉద్యోగం దొరక్క మగవాళ్ళే సతమతమైపోతూ వుంటే ఆడవాళ్ళకు ఎక్కడినుంచి వస్తాయ్?

కా : అయితే ఆడపిల్లలకు కాలేజీ లెందుకు?

అ : ఈ సహవిద్య వుండబట్టేగదా మేం కోరిన పిల్లను చేసికొనడానికి అవకాశం వచ్చింది?

కా : సహవిద్య స్వయంవరాలకా? శీల సౌభాగ్యంకోసం కాదన్నమాట!

అ : శీలసౌభాగ్యం స్వయంవరంలోనే ఉందంటాను.

కా : అయితే కట్న మెందుకు?

అ : కట్నం లేకపోతే కాపురకు పనికివస్తాడా, మగవాడు?

కా : రెండు నావలమీదా కాళ్లు పెట్టడం నవనాగరికతా లక్షణం కాబోలు!

అ : నవనాగరిక లక్షణం కాబట్టే నాలుగు డబ్బులు చేతిలో వుండా లనడం.

కా : అయితే మా అమ్మాయిని చేసుకో; కట్నం ఇవ్వలేని శివరావు కూతు రెందుకు?

అ : మీ అమ్మాయినా?

కా : అవును, అరవై వేలు ఇస్తా.

అ : (ఆలోచిస్తూ) అరవై వేలా!...

కా : ఏం; మాట్లాడవేం? నీవు స్వయంగా లక్షాధికారివి. ఇంకా అరవై వేలు వస్తున్నాయి.

అ : అవును.... కాని...

కా : 'కాని' ఏమిటోయ్? ఈ కానికోసమేగదా మీ ఆదుర్దా?

అ : కాదు, మామగారూ; అనసూయ అయితే అనుకూలంగా ఉంటుందని.

కా : ఏం? మా అమ్మాయికి గుణం తక్కువా? రూపం తక్కువా?

అ : అది కాదు; ఉషను నేను చిన్నప్పటినుంచీ ఎరుగుదును...కాని..కాని అనసూయ నా హృదయంలో...

కా : ఆమె నీ హృదయంలో హత్తుకునిపోతే కట్నానికి కక్కుర్తిపడతా వెందుకు?

అ : అవును, కానీ; నాన్నను మరి సంతృప్తిపరచవద్దూ?

కా : చదువుకున్నందుకు ఆమాత్రం సమాధానం చెప్పలేవూ?

అ : (మౌనం)

కా : ఏం, మాట్లాడవేం?

అ : నాకంత సాహసం లేదు.

కా : అంత సాహసంలేనివాడివి ఎందుకు ప్రేమించావు? పరాయిపిల్లను అల్లరి పెట్టడానికా?

అ : ఈ అమరేంద్రుడు అంత నీచుడుకాడు. నేనామెను ప్రేమించావంటే కేవలం ఆమె అందానికి మురిసికాదు; ఆమె గుణాలనుచూసి ఆ అణకువ, ఆ అమాయకత్వం, ఆ సౌజన్యం నన్ను ఆకర్షించాయి. ఇది క్షణమైన మోహం కాదు; అనురాగం.

కా : అయితే ఇంకా అనుమానిస్తావెందుకు?

అ : కాదు, మామగారూ; ఒక్కగాని ఒక్కకొడుకుని. నాన్న నన్నెంతో గారాబంగా పెంచాడు. విద్యాబుద్ధులు చెప్పించాడు. యోగ్యునిగా చేశాడు. నామీద ఎన్నో ఆశలు పెట్టుకుని ఉన్నాడు. అటువంటి తండ్రిని నా సుఖంకోసం ధిక్కరించడం న్యాయమంటారా?

కా : కాని, పెళ్ళంటే బొమ్మలపెళ్ళిటోయ్; మూడుముళ్లు వేయడానికి?

అ : కాదు, కాని విజ్ఞానానికి విలువలేదంటారా? కన్న తండ్రిని త్రోసి రాజనడం విజ్ఞానమంటారా?

కా : జీవితం కాస్తా పాడైపోతూవుంటే విజ్ఞానమేమిటోయ్? అయినా పిల్లల చదువులతో చితికిపోయిన శివరావును ఇంకా చితగకొట్టడం విజ్ఞానమా?

అ : నిజమే; కాదు, కాని ఆయనమాత్రం తన కొడుక్కి కట్నం కోరకుండా ఉంటాడా?

కా : అది తరవాతి సంగతి. ముందు కూతురిపెండ్లికి ఉన్న నాలుగు ఎకరాలు అమ్మివేయవలసిందేగదా? అటువంటి పరిస్థితిలో నరేంద్రుడు ఎం. బి. బి. ఎస్. ఎట్లా పూర్తి చేయగలుగుతాడు?

అ : (ఆలోచన) అవును, అదీ నిజమే. ఈ సాధక బాధకాలన్నీ తీరుస్తారనే మీతో ఈ విషయం ముచ్చటించాను.

కా : మీనాన్న ఒకరు చెబితే వింటాడా?

అ : మీరు వినేటట్టుచేస్తారని నాకు నమ్మకముంది.

కా : నాకంటె మీఅమ్మ పూనుకుంటే ఈపని దక్కబకుతుంది.

అ : అమ్మ! అమ్మకు అనసూయ కోడలుకావటం ఇష్టమే కాని అచ్చటా ముచ్చటా లేకపోతే ఎట్లాగంటోంది.

కా : నిజమే; వియ్యపురాలికి ఆమాత్రం కోరిక ఉండదూ! కాని మీనాన్న వింటే మీ అమ్మమాట వినాలిగాని ఎవరి మాట లెక్కచేయడు. ఆ లక్ష్మి అడుగుపెట్టినతరవాతే గదా మీ ఇంట్లో లక్ష్మి తాండవిస్తోంది. లక్ష్మి కంట తడిపెట్టితే కాదనేసాహసం మీనాన్న కుండదు.

అ : ఏమో, మీతోకాబట్టి ఇంత ధైర్యంగా మాట్లాడానుగాని అమ్మతో ఇదంతా చెప్పడమెట్లా?

కా : అవును, నిజమే; సరే, నేనుకూడా వస్తాను. ముందు ఆమెను ఒప్పిస్తే తరవాతిసంగతి చూద్దాం.

అ : అట్లాగే...కాని, నా కిస్తానన్న కట్నమిచ్చి ఉమను నరేంద్రునకిచ్చి పెండ్లిచేయకూడదూ? అతనూ చాలా బుద్ధిమంతుడు గదా? ఇది జరిగితే మనకేమీ చిక్కు లేకుండా పోతుంది గదా?

కా : (ఆలోచన) అవును, ఇది మంచి ఆలోచనే. సరే, పద; మీ అమ్మతో ఆలోచిద్దాం.

అ : రండి, లోపలకుపోదాం. నాన్న పొలంనుంచి రాక పూర్వమే మాట్లాడటం మంచిది.

కా : (చిరునవ్వు) ఈ రోజుల్లో పుట్టవాళ్లకు తండ్రి అంటె ఇంత గౌరవమూ, భయమూనా.

[ఇద్దరూ లోపలకు వెడతారు.]

రెండవ రంగం

* * శివరావు ఇంటిబయటి చావడి. సమయం: ఉదయం — శివరావు ఆలోచిస్తూ పచారు చేస్తూవుంటాడు.

శివరావు : ఎంతాలోచించినా దారి తెన్ను కన్పించడంలేదు... అను పెండ్లిచేస్తే నరేంద్రుడి చదువుకు స్వస్తి చెప్పాలి. పోనీ, వాడి చదువు సాగిద్దామా అంటే అనసూయ పెండ్లి ఆపివేయాలి...ఇంక ఈ ఆపడం ఎంతవరకు? ఇప్పటికే ఇంట్లో పోరు పడలేకుండా ఉన్నాను. పోనీ, ఊళ్లో అంటావా? ఉబుసుపోని అమ్మలక్కలకు ఈ శివరావే దొరికాడు. విద్యాధనాలు రెండు అవసరమయ్యేసరికి నాబోటి చాలీచాలని రైతుకు మినమేషాలు లెక్క పెట్టాల్సివస్తోంది...ఏమిటి దారి?

నరేంద్రుడు : (ప్రవేశించి) నాన్న గారూ! పిలిచారా?

శివ : అవునయ్యా, ఇలా కూర్చో! అనసూయ పరీక్షా ఫలితాలు ఈ దినమే కదు వెలువడేది?

న : అవును; కాని, ఇంకా మెయిలు రాలేదు.

శివ : అనసూయ తప్పక ప్యాసవుతుందని అనుకుంటాను.

న : అవును, నాన్న గారూ; అందుకనే పది రూపాయలు పెట్టి బహుమతి ఇవ్వడానికి త్యాగరాయకృతులు తెచ్చా.

శివ : (గద్గదిక స్వరం) నీకు చినిగిన చొక్కాలూ; నీ చెల్లెలికి త్యాగరాయకృతులూనా?

న : పెలవలేకదా నాన్న గారూ; ఇంట్లో ఏ చొక్కా వేసుకుంటే ఏం?

శివ : అంతకంటె చేయదగింది మాత్రమేముంది నాయనా!

న : నాన్న గారూ! ఐశ్వర్యం లేనివారికి అగౌరవమేనా?

శివ : ప్రస్తుత మంతే...

న : విద్యకు విలువ లేదంటారా?

శివ : ఓరీ పిచ్చివాడా! విద్యకు గౌరవమే ఉంటే ఈ దినం

మన పరిస్థితులు ఇట్లా ఎందుకు వుంటాయ్? అను పెండ్లి ఎందుకు అలమటించి పోవలసివస్తుంది?

న : నాన్నగారూ; మేం పెళ్ళిచేసుకోకపోతే మీకు బాధగా వుంటుందా?

శివ : నాకు బాధ కాదు, నాయనా; సంఘం, కంటిలో కారం పెట్టుకుంటుంది.

న : అయితే అను... పెండ్లిచేస్తే సరిపోద్దా!

శివ : మరి నీ పెండ్లో?

న : ఇంకా రెండేళ్లకుగాని ఎం.బి.బి.ఎస్. పూర్తికాదుగదా!

శివ : అనసూయ పెండ్లి చేస్తే నీ చదువుకు డబ్బేది? ఉన్న అయిదు ఎకరాలు అమ్మితే నేగాని అమ్మాయి పెండ్లికాదు. [అనసూయ : (పత్రికతో ప్రవేశించి) నాన్నగారూ! ఇదిగో నా నెంబరు.]

న : నేను చెప్పలేదా, అనూ; నీవు పాసవుతావని?

శివ : క్లాసు వచ్చిందా, తల్లీ?

అన : అవును, నాన్నగారూ!

న : క్లాసు కూడా వచ్చింది! అయితే, నా బహుమతి నీకు యోగ్యమైంది కాదు. అయినా తెస్తానుండు.

శివ : (సంతోషం) అమ్మా; ఇహ చదువు ఆపివేస్తే...

అన : (ఉలిక్కిపడి) ఆఁ! అదేమిటి నాన్నగారూ?

శివ : ఆర్థిక పరిస్థితి.

అన : (కంపితస్వరంతో) నాన్నగారూ!..(నగేంద్రుడు ప్రవేశం)

న : ఇదిగో, అనసూయా; ఇదిగో నీకు బహుమతి. కనీసం రోజుకు ఒక కృతి అయినా పాడి నాన్నగారికి వినిపించాలి.

శివ : అట్లాగే చేస్తుందిలేవోయ్. వచ్చిన సంగీతం మరచిపోతుందా!

న : మీరు హామీ ఇస్తున్నారు కాబట్టి ఈ పూజ్య గ్రంథాన్ని మీరే బహూకరించండి. (ఇస్తాడు)

శివ : ఇదిగో, అమ్మా! తీసికో.

అన : (తీసికుని) నమస్కారం.

శివ : (బయటకు చూస్తూ) ఇదేమిటి, కాళిదాసు పరుగెత్తుకుంటు వస్తున్నాడు! (కాళిదాసు ప్రవేశం)

కా : మీ అమ్మాయి పాసయిందని విని పట్టలేని సంతోషంతో పదిమందిని పలకరించుకుంటూ పరుగెత్తుకుని వస్తూనే ఉన్నాను; అప్పుడే ఇక్కడ బహుమతులు, ధన్యవాదాలు అయిపోతూనే ఉన్నాయి.

అన : నమస్తే; మామగారూ!

కా : ఆఁ! పెద్దచిక్కు తెచ్చిపెట్టేవమ్మా!

శివ : (చిరునవ్వు) ఇంతలో ఇంత చిక్కేమి వచ్చిందోయ్?

కా : చిక్కంటే చిక్కా! పెద్ద చిక్కు వచ్చింది. 'నమస్తే' అందుకుని అభినందనాలు చెప్పడమా! లేక అభినందనాలు చెప్పేవరకు అనసూయ నమస్తే వాపసు చేసి కోవడమా!

అన : ఈ సమస్య ఒక కప్పు కాఫీతో గాని విడిపోదు.

కా : అవును; సమస్త సమస్యా నివారిణి కాఫీదేవి.

అన : అయితే, ఇదిగో తెస్తా. (వెళ్లును)

శివ : నగేంద్రా; కాఫీదేవి తరవాత సిగరెట్టు దేవత ఉండాలేమో చూడు, మీ మామకు.

కా : నేను కాలేజీ కుర్రవాణ్ణి కాదోయ్, శివరావు.

న : కాలేజి కుర్రవాళ్లందరు సిగరెట్టు త్రాగుతారంటారా?

కా : త్రాగకపోతే వాడు ఒట్టి అసభ్యుడు.

అన : ఇదిగో, మామగారూ! కాఫీ తెచ్చాను.

కా : ఇదేమిటి? ఇందులో కూడా మరల సమస్యయేనా?

న : మీరు రావడమే ఒక సమస్యేమో!

కా : అది కాదోయ్, నగేంద్రం; ఈ కప్పు కాఫీతో నాకు లడ్డూగ్రేసర చక్రవర్తి బిరుదివ్వటం న్యాయమేనా?

శివ : మేమందరం ఇప్పుడే తాగాం.

న : మామగార్హూ; మీకింత సందేహ మెందుకు? నేను మీకు విందుచేస్తా.

కా : మీ కంటే?

న : ఇక్కడ ఉన్నవారందరికీ; అప్పు డందరం ఒక పంక్తిని కూర్చుండవచ్చు.

కా : అప్పుడింకో సమస్య తల ఎత్తుతుంది.

అన : మామగారు సమస్యలకు సాక్షీభూతులల్లే ఉన్నారు.

కా : విందనటం, పచ్చడి మెతుకులు పెట్టటం సమస్య అవునా, కాదా?

శివ : అవునోయ్, అదిగో; ఇదంతా ఆ ముసలిఆయనమహోత్యతేనోయ్. (గాంధిపటం చూపుతాడు)

న : శాకాహారం సాత్వికగుణప్రధానమైంది కాదా?

కా : ఏదో హారం వేయవోయ్; కాని కాస్త చెప్పుకోవడానికి వీలుగాఉండేమాత్రం చూడు.

శివ : మీమామ భోజనప్రియుడోయ్.

అన : అయితే, ఈ వేళ మామగారికి పరీక్ష.

కా : మీ పరీక్షలపిచ్చిలోకి నన్ను కూడా దింపబోకండి.

న : అనూ, ప్రాక్టికల్తే మామయ్య మందం చెప్తాడు.

అన : ఇదిగో, ఒకగంటలో తయారవుతుంది; వెళ్తున్నా.

కా : (అనసూయ వెళ్లినతరవాత) పెండ్లివిందు ఎప్పుడోయ్?

శివ : వియ్యంకుడికి విందుకూడానా?

కా : పూలదండలతో నే లేదనిపిస్తావా, ఏమిటి?

శివ : ఏదండలైనా కట్నంమాత్రం తప్పదుగదా?

కా : కట్నానికేం? ఇంకా అయిదుఎకరాలుందిగదా!

శివ : ఉన్నకొండ కాస్తాఅమ్మి కొడుకుచేతికి చిప్ప ఇవ్వనా?

కా : చిప్ప ఇవ్వడమెందుకు. ఇటు ఇస్తావు, అటు పుచ్చుకుంటావు. నీవుమాత్రం తెలివితక్కువవాడవా?

న : ఇచ్చుకోవడం, పుచ్చుకోవడం లేకపోతే పెండ్లిండ్లే కావంటారా?

కా : మీనాన్న నే కనుక్కో; నీ కెంతపాట పెట్టాడో!

శివ : ఇచ్చేవాడుంటేగదా?

కా : ఇవ్వడం తప్పితే పుచ్చుకోవటం ఎరగని మేమందరం పడిగాపులు పడివుంటే లేరంటావేమిటి?

శ : మామగారు, నిజంగా సమస్యలో చేపడ్డారు.

కా : ఇంట్లో కన్నె ఉన్నప్పుడు కావలసినన్ని సమస్యలోయ్. అరసై వేలిచ్చి మా ఉమను ఇస్తాను; ఏమంటావ్?

శివ : చేసికు చేవాడుఇక్కడవుండగా నన్ను అడగడమెందుకూ?

శ : లేదు, మామగారూ; నేను ఇప్పుడు పెండ్లిచేసుకోను.

శివ : (ఉలిక్కిపడి) ఇదేమిటోయ్?

శ : క్షమించండి, నాన్నగారూ, చదువు పూర్తి కానీయండి.

శివ : అంతవరకు ఆడపిల్లను అట్టే పెట్టమంటావా?

శ : అట్టేపెట్టడ మెందుకు?

శివ : ఉన్న పొలం కాస్తా అమ్మివేయమంటావా?

శ : ఏంచేస్తాం!

శివ : అమ్మకు, నాన్నకు అక్షయపాత్ర ఇస్తావా?

శ : నాన్నగారూ, నిజంగా అవసరే చేయాలిసివస్తే నేను చేస్తాను; గాని మిమ్మలను బయటికి రానిస్తావా?

కా : అరవై వేలు అడిగకుండా ఇస్తుంటే అదృష్టవశం ఏమి కర్మమోయ్, అల్లుడా?

శ : అరవై వేలని ఆత్మహత్య చేసుకోమంటారా?

శివ : నీకొక్కడికేనా ఈ ఆత్మహత్య చేసుకు నేది?

కా : కట్నాల చదువులలో జాల్లో కూడా కాశీకి ప్రయాణ మేమిటోయ్!

శ : అదృష్టముంటే కాశీలోకూడ ఐశ్వర్యం దొరుకుతుంది.

శివ : ఐశ్వర్యంకాదు, సన్యాసం.

శ : తల్లిదండ్రుల సేవకంటె నాకు మరో ఐశ్వర్యం అక్కర లేదు.

కా : దానికైనా డబ్బుకావాలి కదోయ్.

శ : ఆత్మవిశ్వాసముంటే అన్నీ అవేవస్తాయి.

కా : ఆత్మవిశ్వాసమని చేతికందింది వదిలిపెడ్తారా?

శివ : ఇటువంటి తెలివితక్కువవాళ్లు అంతకంటె ఏంచేస్తారు!

శ : ఇది తెలివితక్కువైతే మరి పురుషార్థ మేమిటి?

శివ : ఓహో, అట్లాగా; ఇదంతా పురుషుని పౌరుషం కాబోలు. సరే, నీవు నీయా పౌరుషంతోనే బ్రదుకు; వెళ్లు.

శ : నాన్నగారూ!...

శివ : కడుపు కట్టుకొని కష్టపడ్డ మమ్మల్ని కాదంటే ఇహ నీకు, మాకు సంబంధమేమిటి? (కోపంతో వెళ్తూ)

కా : ఇదిగో, శివరావూ! వెళ్లకు; ఏదో చిన్నతనం.

శివ : చిన్నతనమైతే తిన్నగానే మాట్లాడేవాడు. తను గొప్ప ఆదర్శపురుషుడి ననుకుంటున్నాడు. (వెళ్తాడు).

కా : కని పెంచినందుకు ఇదిటోయ్, మీరుచేసే ఉపకారం?

శ : మామగారూ! (గాద్గదికంగా) నాన్నగారి కింతకోపం వస్తుందనుకోలేదు.

కా : ఇప్పుడైనా మించిపోయిందిలేదు; ఉమను చేసుకో.

శ : మామగారూ; ఇంత చదువుకుని కట్నానికి కక్కుర్తి పడమంటారా? పెద్దలు నాబోటివారికి దారిచూపిస్తారని ఆశిస్తున్నాను.

కా : చదువుకున్న వాళ్లంతా కట్నాలకు ఎగబ్రాకుతుంటే నీ యీ ఆదర్శ మేమిటోయ్?

శ : అపవాదం ఉండకూడదంటారా?

కా : ఈ అపవాదం అనర్థానికే దారితీస్తుంది.

శ : ఆత్మవిశ్వాసిని అనర్థం ఏమీ చేయలేదు. (అనసూయ ప్రవేశం)

అ : మీ మాటల కంతుండదు. రండి, వ[illegible]

శ : రండి, మామగారూ! అనసూయ [illegible]కి పరీక్ష దినమిది.

అ : మామగారు నాకు తప్పకుండ సర్టిఫికెట్టు ఇస్తారు.

కా : అత్తగారు ఇవ్వవలసిన సర్టిఫికెట్టు నేనిస్తే అవిడ ఊరుకుంటుందా?

శ : ముందు మీరివ్వండి. (అందఱు నవ్వుతారు)

కా : సరే, పదండి. (అందఱు వెడతారు)

మూడవ రంగం

** శివరావు గృహం, లోపల చావడి; సమయం మధ్యాహ్నం అనసూయ తివాచీ మీద కూర్చుండి ఆలోచిస్తూ ఉంటుంది.

అన : అందరు భోజనంచేసి హాయిగా నిద్రపోతున్నారు. ఎంత ప్రయత్నించినా నాకుమాత్రం నిద్రపటలేదు...నాన్నగారు నా చదువు ఆపివేయమంటున్నారే!...అవును, వారుమాత్రం ఏంచేస్తారు డబ్బులేనప్పుడు?...ప్చ్! లేని దానికి విచారపడడమెందుకు? వీణనైనా వాయించుకుందాం.

[లోపలినుంచి వీణతెచ్చి శ్రుతులు సరిచేస్తుంది]

ఏలనీయదరాదు పరాకుశేసే
వేళ సమయముగాదు
బా॥ కనకమయ చేల సుజనపరి
పా॥ శ్రీరమాలోల విధృత శర
జాల, శుభద కరుణాలవాల ఘన
నీల నవ్యవనమాలికా భరణ
రారా దేవాదిదేవ రారా మహానుభావ
రారా రాజీవనేత్రా రఘువరపుత్రా॥ ఏల॥

(సుశీల ప్రవేశం) రా, సుశీలా; ఇంత ఎండలో వచ్చావు!

సుశీల : నీకు అభినందనాలు చెప్పడానికి.

అన : ప్యాసయినందుకు ఆనందముంటే గదా, అభినందనాలు అందుకోవడానికి?

సు : అదేమిటి, అట్లా అంటావు?

అన : ఏం ప్యాసయితే ఏం లాభం?

సు : నీ విచారానికి కారణమేమిటో తెలియటం లేదు.

అన : కారణమేముందీ? కట్నానికున్న విలువ చదువుకు లేదు గదా? ఏం చదువుకుంటే ఏం?

సు : మగవానికి మనుగడమీద మక్కువ, ఆరోజు కారోజుకు ఎక్కువైపోతోంది.

అన : ఈ మనుగడ స్త్రీ ధనంతోనే సాధ్యమౌతుందా?

సు : అభిమానమున్నవాడు అట్లా చేస్తాడా?

అన : అటువంటి అభిమానం లేనివాణ్ణి అంటగట్టుకోవడం ఎందుకు? కన్య బ్రహ్మచారిణిగా ఉండకూడదా?

సు : అప్పుడు మనను మన ఆడవాళ్ళే మగవాళ్ళకంటే ఎక్కువ అల్లరి పెడ్తారు.

అన : ఇంత అన్యాయమా?

సు : సంఘం స్త్రీని అవమానపరచటమే పనిగా పెట్టుకున్నప్పుడు మనం ఏంచేయగలం?

అన : అధర్మానికి ఆహుతి అయిపోవాలి గానీ ఇటువంటి సంఘానికి భయపడటమా?

సు : ఇదీ మనకు సాధ్యంకాదు. కన్నవారు కన్నె చెరవిడిపించుకోవడానికి కటకట పడుతూవుంటారు.

అన : కాబట్టి కన్య కర్మ కన్యకే,

సు : ఆధునిక సభ్యతా మహాత్మ్యం. ఆయన అరచైవేలైతే పుచ్చుకున్నారు; కాని ఆదరించడం తెలిసిందా?

అన : ఎం.ఏ. ప్యాసయిన మాధవరావు కూడా అంతేనా?

సు : ఆడది అంటే అలుసైపోయినప్పుడు ఆయన తప్పేముంది?

అన : ఇంత చదువుకుని నీవుకూడా ఇట్లాగే మాట్లాడుతున్నావా?

సు : ఈ చదువులు మనలను ఉద్ధరించేవి కావు.

(కాళిదాసు ప్రవేశము)

కా : అభివందనాలు చెప్పడానికి ఎండలోనే పరుగెత్తుకుని వచ్చావా; అమ్మాయీ! (ఇద్దరు నిలబడతారు)

సు : ఎండ తగ్గిపోయింది; నాన్నా.

కా : శేపు అనసూయను విందుకు పిలు.

సు : ఒక ప్రక్కను కుందుతూవుంటే విందు లేమిటి ఆమెకు!

కా : (ఆశ్చర్యం) కుందుతోందా! ఎందుకు!!

సు : వీరంటే ఉన్నది కాబట్టి అడిగినంత ఇచ్చి నా పెడద వదల్చుకున్నారు. మరి మామయ్య సంగతి నీకు తెలిసిందే గదా?

కా : (బాధగా) అటు ఇటు గొప్ప చిక్కే తీసుకుని వచ్చావే. పెండ్లి అయి నీవూ, పెండ్లిగాక ఆమె; ఇద్దరి పరిస్థితి ఒకటిగానే వున్నట్లుంది.

సు : నాన్నా, నీ మనస్సుకు బాధ కలిగించాననుకుంటాను.

కా : లేదమ్మా, ఆడపిల్లలు వుంటే అగచాట్లు తప్పవౌతాయా?

[నగేంద్ర, అమరేంద్రుల ప్రవేశం]

న : ఇదిగో, అనూ; అమరేంద్రుడు నీకు అభివందనాలు చెప్పడానికి వచ్చాడు.

అన : (తలవంచి) ధన్యవాదాలు. (నమస్కరిస్తుంది)

కా : ధన్యవాదాలకు కాదు; దారాపహరణానికి వచ్చినట్లుంది.

అమ : ఎప్పుడూ పరిహాసమేనా, మామగారూ?

అన : సుశీలా; అమ్మను చూడవు?

సు : పద, పోదాం; అనసూయా.

కా : అవకాశం వచ్చినప్పుడు అంగలారిస్తే అమ్మాయిల పెండ్లిండ్లు ఎట్లా అవుతాయ్?

సు : పెండ్లిండ్లకు పెద్దలున్నారుగదా; నాన్నా? (ఇద్దరు వెళ్లుదురు)

శివరావు : (ప్రవేశించి) ఓహో! అమరేంద్రుడా!

కా : అమ్మాయికి అభినందనాలు చెప్పడానికి వచ్చాడు.

శివ : బి. ఇ. ప్యాసయినావుట గదోయ్?

అమ : అవునండి; మామగారూ.

కా : మామగారిని మంచిమాట చేసుకుంటేనే మనుగడోయ్.

శివ : అందరికి అతని మామలయ్యే మహాభాగ్యముంటుందా?

కా : మహాభాగ్యని కేముంది! మనుగడకు సరిపోయే మాట కటి ఇస్తే సరి.

అమ : వెడదామా, నగేంద్రం?

న : సరే; పద.

అమ : వెళ్లివస్తా; మామగారూ! నమస్తే.

కా : రత్నంలాంటి కన్య వుంటే మర్నా రాశ వేంచేస్తావు!

[అందరు నవ్వు; అమర, నగేంద్రులు వెడతారు]

శివ : ఏమిటోయ్, కాళిదాసూ; ఈ వలోక్తులు.

కా : సరసం తెలీనివాడు సన్యాసం పుచ్చుకోవడం మంచిది.

శివ : 'రసం' రసాతలానికిపోతే ఇంకా 'స' కూడా ఎక్కడ నుంచి వస్తుంది?

కా : నిరాశకు నీరా మంచిస్నేహితుడోయ్.

శివ : కాళిదాసులోని కారం చాలకనా?

కా : ఈకారం కంటిలోపడితే మరి కలియుగమే లేదు.

శివ : త్రేతాయుగం చూడాలనేగదా?

కా : ఆశ నిరాశకాదు లేవోయ్.

శివ : అమరేంద్రుడు అల్లుడౌతాడంటావా?

కా : అందుకు సందేహమా! అమరేంద్రుడు అనసూయకోసం అలమటించి పోతున్నాడు. కాని...

శివ : 'కాని', ఏమిటి?

కా : ధనంజయరావుకు ధనంమీద మమకారం బాగావుంది.

శివ : న్యాయమేగదా.

కా : న్యాయాన్యాయాలు అమరేంద్రుని చేతిలో ఉన్నాయి.

శివ : తల్లిదండ్రులను కాదని అతనేమిచేయగలడు!

కా : తల్లిని మేమిద్దరం ఒప్పించాం.

శివ : అట్లాగా! ఇంతవరకు తెచ్చినతరవాత తండ్రినిమాత్రం ఒప్పించలేకపోతావా?

కా : ధనంజయరావు సామాన్యుడు కాడుగదా. ధనం వస్తుం దంటే ధర్మాన్ని కూడా వదలిపెడ్తాడు. సరే, నేను మళ్ళీ కలుస్తా. (వెళ్ళును)

ధ : కానిలేకపోతే కలియుగమేలేదా! (నిష్క్రమణ)

నాలుగవ రంగం

* * సుశీల గది; సమయం: సాయంకాలం; గది చక్కగా అలంకరించి ఉంటుంది. కుర్చీలు, సోఫాలు, పందిరి మంచం ఉంటాయి. సుశీల 'హాండ్ బాగ్' తీసుకుని బయలుదేరబోతూ వుంటుంది. ఇంతలో మాధవరావు ప్రవేశించి:

మాధవరావు: ఎక్కడికి ప్రయాణం; సుశీలా?

సు : (అయిష్టంగా) అంటే?

మా : అంటే, ఏమీ లేదు; మేం సినిమాకు వెడుతున్నాం.

సు : మేమంటే?

మా : నగేంద్రం, అమరేంద్రుడు, మరి నేను.

సు : మంచిది, వెళ్ళండి

మా : నీ అనుమతికోసం కాదు చెప్పేది; కారు కావాలని చెప్పడం.

సు : మరి, నేనో?

మా : నీవా? నీ వెక్కడకు వెడుతున్నావు?

సు : ఈ వేళ మహిళా సంఘం వర్కింగు కమిటీ మీటింగు.

మా : అయితే, నీవు కూడ మాతో రా.

సు : (ఆశ్చర్యం) మీతోనా? కారులో చోటేది?

మా : నీవు డ్రైవరు ప్రక్కన కూర్చో.

సు : (కోపంగా) డ్రైవరు ప్రక్కనా? చదువుకున్న సభ్య మానవులు అనవలసిన మాటలేనా ఇవి?

మా : ఏం చేద్దాం? పెద్దమనుష్యులను కారులో పోదామని ఇంటికి తీసికుని వచ్చినప్పుడు.

సు : అయితే, బస్సులో వెళ్ళండి.

మా : (చికాకుగా) బస్సులోనా! ఇట్లా అనటం సభ్యత్వమా?

సు : (తీవ్రంగా) సభ్యత్వం గాకపోతే స్వంతకారు పెట్టుకో పోయారూ?

మా : (వికటంగా) ఓహో! స్వంత కారా!! ఒక కారు కొని ఇవ్వమని మీ నాన్నతో చెప్పకపోయేవూ!

సు : ఏం? ఇచ్చిన డబ్బు అరవై వేలు చాలకా?

మా : లక్షాధికారి కూతుర్నని మిడిసిపడిపోతున్నావా!

సు : మర్యాదగా మాట్లాడండి.

మా : మర్యాద నీకే తెలుసుననుకుంటాను. ఇంటికి వచ్చిన అల్లుణ్ణి అవమానం చేయటం మర్యాదే కాబోలు?

సు : ఇందులో అవమానమేముంది. కారు నాకు కావాలన్నా.

మా : ఇది అవమానంగాక ఆప్యాయతా?

సు : ఆప్యాయతకూడా తెలుసు; భార్యను బానిసగా చూచే వారికి.

మా : అయితే నేను నీ బానిసనా?

సు : అంతమాట నేను అనను; కాని అన్నా తప్పులేదనుకుం టాను.

మా : ఆఁ, ఇంత అవరిపాటా? (మీదకు వెళ్ళబోవును)

సు : (తీవ్రంగా) ఆగండి, అక్కడ. ఎం. ఏ. ప్యాసయితే మాత్రమేమి? అమర్యాదగా ప్రవర్తించడం అల్లుళ్ళకు అల వాటయిపోయింది.

మా : నీమాదిరి అసభ్యులకు ఇంతకంటె చేయవలసిన మర్యాద లేముంది?

సు : (పరిహాసం) ఓహో! అట్లాగా!!...సరే, కానియ్యండి. నేను వెడుతున్నా. (పోబోవును)

మా : (తీవ్రంగా) ఆగు.

సు : (నిర్లక్ష్యంగా) ఏం? ఎందుకు?

మా : నీవు వెళ్ళడానికి వీల్లేదు.

సు : ఏం? నేనేమీ మీ బానిసను కాదే; ఎక్కడ నిలబడమంటే అక్కడ నిలబడడానికి?

మా : అయితే 'డైవర్సు' చేసికో.

సు : (ఆశ్చర్యం) డైవర్సా!

[తెరలో మాధవరావు, మాధవా...]

సు : లోపలికిరండి, అమరేంద్రా! వీరునివీరత్వం చూద్దురుగాని.

[అమరేంద్ర, నగేంద్రుల ప్రవేశం]

అ : (పరికించి) ఏమిటోయ్; ఏదో యుద్ధసన్నద్ధుడవైనట్లుందే!

సు : ఏంలేదు; అల్లుళ్ళ ఆర్భాటం.

మా : (తీవ్రంగా) ఏయ్, సుశీలా!

న : అసలు విషయమేమిటి?

సు : ఏముంది? తనభార్య డ్రైవరుప్రక్కన కూర్చోపోతే డైవర్సు చేస్తారట. (కాళిదాసు ప్రవేశం)

కా : ఏమిటీ గలభా? రాచకీయాల్లో ప్రవేశించారేమిటి!

సు : అదికాదు, నాన్నా; అల్లుడు డైవర్సు చేస్తారట.

కా : డైవర్సంటే ఏమిటమ్మా?

అ : డైవర్సంటే విడాకులు.

కా : (ఆశ్చర్యం) విడాకులా! విడాకులంటే...

న : చేసుకున్న భార్యను విడిచిపెట్టడం.

కా : (నిర్ఘాంతపోయి) ఓహో! అదా?...నూతనసంస్కారం మాఇంట్లోనే ప్రారంభమా?

మా : అసభ్యులకు అదే తగినశాస్తి.

కా : అదేమిటి, మాధవరావూ? అమ్మాయి ఏదైనా తొందర పడితే మందలించాలిగాని ఇంత తొందరపాటు కాసుం టుందా! (తెరలో) కాళిదాసూ! కాళి...ఓహో, ధనం జయరావువచ్చారల్లే వుంది. ఆయనకొడుకు కట్నంకోసం కటకట పడిపోతున్నాడు. రా, బావా; లోపలికిరా.

[ధనంజయరావు ప్రవేశం]

ధనంజయరావు : (అందరిని చూచి ఆశ్చర్యపోతూ) ఓ, అందరు ఇక్కడే ఉన్నారే!

కా : అల్లుడికి అలక వచ్చినప్పుడు ఉండక ఏంచేస్తాం!

ధ : అలకేమిటి! ఎందుకు వచ్చిందోయ్ కోపం, మాధవరావ్!

న : విడాకులిస్తే నేగాని ఆయనకోపం తగ్గేటట్టు లేదు.

సు : విడాకులు ఇచ్చేముందు తీసుకున్న అరవై వేలు అక్కడ పెట్టమనండి.

అ : ఎందుకు తొందరపడతావు, సుశీలా?

సు : తొందరపడి చేయిఎత్తింది ఆయన.

న : అసలువిషయ మేమిటో అగమ్యగోచరంగా ఉంది.

సు : కట్నంగాక కారుకూడా కొనిఇవ్వలేదని కోపం.

కా : కోపమెందుకు? మనకారు ఉపయోగించుకోవచ్చుగదా.

ధ : అది స్వంతకారు అవుతుందా?

అ : స్వంతకారు కావాలంటే కట్నం పెట్టి కొనుక్కోమంటున్నదిగదా; సుశీల?

న : అందులో తప్పేముంది?

ధ : అదేమిటోయ్! అల్లుళ్ళకు కావలసిన అవసరాలన్నీ తీర్చకపోతే అత్తవారెందుకోయ్?

సు : అవునవును; విజ్ఞానవతులు కావాలని విజృంభిగే పీరులకు కట్నాలు కాకుండా మధ్యమధ్య కానుకలుకూడా ఇచ్చుకుంటుండాలి. (అందరు పరిహాసం)

ధ : అవును, ఆడదాని విజ్ఞానం అర్థం లేగలదా మరి?

న : అటువంటి అవకాశం ఇవ్వనప్పుడు ఆమె తన విజ్ఞానాన్ని ఎట్లా ఉపయోగించుకోగలదు?

ధ : అయితే, ఉద్యోగాలు చేయనియ్యమంటావా, నరేంద్రం?

అ : మగవాళ్ళే నౌకరీలకోసం పరితపిస్తూ పోతుంటే ఆడవాళ్ళకు కూడా ఉద్యోగాలా?

ధ : అసలు ఆడదానికి ఉద్యోగ మెందుకోయ్!

సు : ఇటువంటి పెద్దమనుష్యులు విడాకులు ఇచ్చినప్పుడు బ్రతకడానికి.

కా : అడిగింది ఇవ్వనప్పుడల్లా ఈ విడాకుల అస్త్రాన్ని ప్రయోగిస్తారన్నమాట, అల్లుళ్లు.

సు : మేమూ మగవాళ్ళతో పాటు విజ్ఞానుల మౌతున్నప్పుడు ఇంకా కట్నాలెందుకు వాళ్ళకు?

మా : అవును, ఆడదాని విజ్ఞానం మొగుడ్ని శాసించడానికే గదా!

సు : ఆడదాన్ని పురుషుకంటే హీనంగా చూచే పెద్దలు అంతకంటె గొప్పవారెట్లా అవుతారు?

ధ : ఆఁ, ఆఁ; ఆడవాళ్ళకు అసలు చదువు చెప్పించడం అసంగతమేమో అనుకుంటానోయ్; శివరావూ?

శి : క్షమించండి, మామగారు; ఆడవాళ్లు చదువుకోనకపోతే ఆర్యజాతే నశించిపోతుంది.

సు : (పరిహాసం) అబ్బే, ఆడదానికి చదువు ఎందుకు; కాని మగవాడికి మాత్రం కట్నంకోసం తప్పక కావాలి!

అ : చూచేవా, వాళ్ళా; కట్నం పుచ్చుకోబట్టేగదా ఈవేళ మాధవరావు ఇంత లేలిక అయినాడు?

సు : ఇందులో తప్పేముంది? మేమేదో ఉద్ధరిస్తామని కొంపలు గుల్లలుచేసుకుని తల్లిదండ్రులు చదువు చెప్పిస్తున్నారు అల్లుళ్లేమో కట్నాలకని ఆ గుల్లలైన కొంపలను కూల్చేస్తున్నారు. ఇవన్నీ చాలక మధ్యమధ్య చెయిచేసుకుంటున్నారు. అటువంటప్పుడు మేం విజ్ఞానవతులమైతే మాత్ర మేమిలాభం?

కా : చక్కగా చెప్పావమ్మా. సంస్కారం లేని చదువు లెందుకమ్మా?

మా : సంస్కారమంటే మామగారి ఉద్దేశ్య మేమిటి?

కా : విడాకులు ఇవ్వటం మాత్రం కాదు.

న : స్త్రీలను గౌరవించక మనం వాళ్ల గౌరవం పొందాలని కోరడం హాస్యాస్పదం కాదా; మాధవరావు?

మా : ఆమె, నన్ను గౌరవించ నక్కఱ లేదన్నమాట!

అ : ఆ బిడ సొమ్ము తినటంచేత అలుసైపోయినావు. ఇంకా గౌరవ మేమిటి?

ధ : అదేమిటి అట్లా అంటావు? అనువైన సంబంధం కావలెనంటే అంతమాత్రమైనా కట్నమీయకపోతే ఎట్లా?

శి : అనువైన సంబంధమంటే ఆస్తి ఉన్నవాడనేగదా; మీ ఉద్దేశం?

ధ : అవును, అంతే.

సు : ఆస్తిఉంటే చాలు; అనుకూల దాంపత్యమెందుకు!

ధ : సొమ్ముంటే సరి; అనుకూలత అదే వస్తుంది.

కా : ఇదిగో, వచ్చిందిగదా! విడాకులు ఇచ్చుకోవడం.

మా : ఆదరం, అనురాగాలు లేనప్పుడు అంతకంటె చేసేది ఏముంది?

శి : అరవై వేలకు అల్లుల్లు చాచినప్పుడు ఆదరం కోరడం అన్యాయమే. అనురాగ మంటావా! ఇది కొనుక్కుంటే దొరికేది కాదు.

మా : అవును, ఆవిడ కాళ్ళకు మొక్కితే లభిస్తుంది.

శి : మాధవరావు! మన విజ్ఞానం మన హృదయాలని కల్మషం చేసి వేసింది. ఇటువంటి మనం సంఘాన్ని ఏం బాగుచేయగలం?

కా : నరేంద్రుని మాదిరిగా కాలేజి కుఱ్ఱవాళ్లందరు సంఘసంస్కర్తలయితే కట్నాల బెడదే ఉండదుగదా!

శి : పెద్దలు అవకాశమిచ్చినప్పుడుగదా!

సు : ముందు వీళ్ళ మనస్సులు మారితే తరవాత పెద్దలసంగతి చూద్దాం. ఏదీ, అమరేంద్రుణ్ణి కట్నం లేకుండా అనసూయను చేసికోమను.

కా : అమరేంద్రుడు ఒప్పుకుంటే మాత్రం బావ ఒప్పుకోవద్దు!

ధ : కట్నం ఎంత నిశ్చయించావో, కనుక్కోడానికి వస్తే కట్నానికి ఎగనామం పెట్టాలని చూస్తున్నావా?

కా : చూచావా, అమ్మా! బావ ఏమంటున్నాడో? అడ

పిల్లల్ని కన్నవాళ్ల అవస్థలు అర్భకురాలికి నీకేం తెలుస్తాయ్?

సు : మహిళా సంఘాలన్నీ కలిసి కట్నవిరోధక శాసనం చేయించ నిశ్చయించుకున్నాయి; నాన్నా.

కా : ఎంత పిచ్చిదానవమ్మా! శాసనాలు సంకుచిత భావాన్ని సంస్కరిస్తాయా?

శ : అవును, సుశీలా; మనస్సు మారనంతవరకు శాసనం ఏం చేయగలదు?

ధ : ఇవన్నీ ఉబుసుపోని మాటలు. ఆచారాన్ని ఎవరు కాదంటారు?

కా : ఈ ఆచారంవల్ల కలిగే అనర్థాలు కళ్లార చూస్తూ కూడ మనం పెద్దవాళ్లం కళ్లు మూసుకోవడం మంచిదేనా, బావా? చూడు, మాధవరావు ఎం. ఏ. ప్యాసయినవాడు, వివేకవంతుడు, బుద్ధిమంతుడు; ఇదిగాక లక్షాధికారి. బి. ఏ. ప్యాసయిన సుశీలను చేసుకుని కూడా అతనేం పొందగలిగాడు?

ధ : ఏం? అరవై వేలు పుచ్చుకోలేదూ?

కా : ఆ అరవై వేలు ఈ దినం అక్కరకు వచ్చాయా? ఈ అరవై వేలు ఇస్తాను, ఉమను చేసికొనమంటే అనురాగం లేని అర్థం అనవసరమని నగేంద్రుడు తిరస్కరించివేశాడు. ఏమీ లేని నగేంద్రుడు ఇంత త్యాగంచేస్తే అన్నీ ఉన్న అమరేంద్రుడు కట్నానికి ఆశిస్తాడా?

అ : నాన్నా, నన్ను నలుగురిలో అవమానపరుస్తావా?

ధ : కట్నం పుచ్చుకుంటే అవమానం కలుగుతుందా?

అ : అనుకూలమైన భార్య కాకపోతే అనుదినం అవమానమే గదా, నాన్నా? (మోకరించి) నన్ను గారాబంగా పెంచావు; విద్యాబుద్ధులు చెప్పించావు; విజ్ఞానవంతుణ్ణి చేశావు. ఈనాడు కట్నానికి బలి ఇస్తావా? నాన్నా, నీవు ఇప్పించిన విజ్ఞానాన్ని నీవే వమ్ముచేస్తావా?

ధ : (కంగారు) ఆఁ, ఆఁ, లేవోయ్; ముందు కాళ్లమీద నుంచిలే, అనుచిత ఆచారానికి ఆదర్శవంతుడైన కొడుకుని బలి ఇచ్చేటంత దుర్మార్గుణ్ణి కానులే లే, ఇంతవరకు లోభం నా కంట్లను కప్పి నీ మనస్సును నొప్పించింది. కాళిదాసూ, నీవు వెళ్లి శివరావుతో చెప్పవోయ్, లగ్నపత్రిక పంపమని.

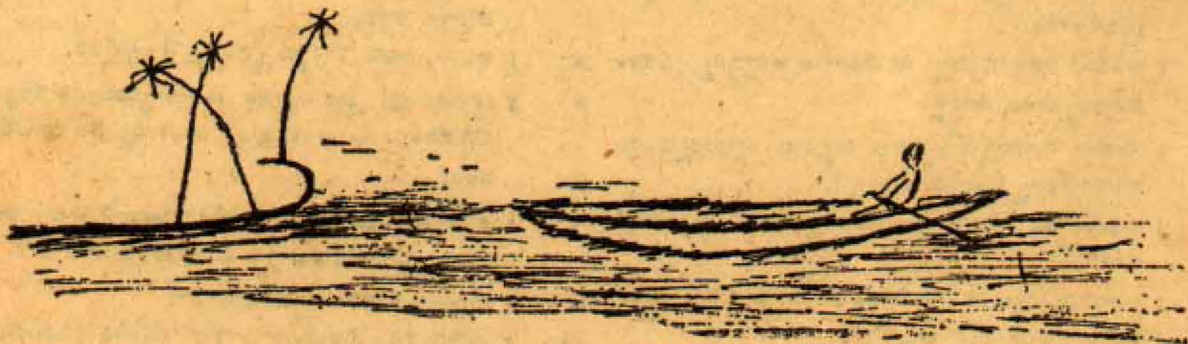
కా : సంతోషం! బావా! సంతోషం! రెక్కలు కట్టుకొని ఇప్పుడే వాలుతాను.

శ : సంస్కారమంటే ఇట్లా జరగాలి, సుశీలా. సంఘాలు ఏం చేయగలవు?

సు : నిజం.

మా : (విచారం) నేను రెంటికి చెడ్డ రేవడినైనాను. (తల వంచుకుంటాడు)

[తెర.]

సింహావలోకనం

ఇగ్నేషియా సైలోన్

19 వ శతాబ్దం రాజకీయంగాను, సాంఘికంగాను దారి తెన్నులులేని మిధ్యా సిద్ధాంతా లెన్నెన్నో సృష్టించింది. గత నలభైసంవత్సరాలల్లోను ఇవన్నీ మన కళ్లఎదటే పట్టి పేక మేడల్లా కూలిపోయాయి.

అరమోడ్పు కన్నులతో ఈ పేక మేడలపైపే అవలోకిస్తున్న కొంతమంది మరి చేసేదేమీ లేక ఆధ్యాత్మికంగా ఒక విధమైన అయోమయావస్థలో పడిపోయారు. వీరి కేటుపోవడానికీ దారి తెన్ను కనిపించడంలేదు. ఈ పరిస్థితిలో ధనస్వామ్యవాదము, ధనస్వామ్య వ్యతిరేకవాదము రెండు సంధిగ్ధస్థితిలో ఊగులాడుతున్నాయి. ఇప్పుడీ పరిస్థితి అంతా జాగ్రత్తగా సింహావలోకనం చేసుకుని తిరిగీ మన కర్తవ్యం నిర్ణయించుకోవాలి. ఈ సమయంలో మన జీవితాంతరార్థం అతి నిశితంగా అవగాహన చేసుకోవలిసిన ఆవశ్యకతకూడా ఏర్పడింది. ఇది అత్యంత ప్రధానమైన విషయం.

ఇది ఒక సామాన్యమైన సాహిత్యవివాదంగా పరిగణించి తటస్థంగా ఊరకోవడానికి వీలులేదు. పెద్దమనుషులుగా చెలామణీ అవుతున్నవా రనేకు లిప్పుడు యుగధర్మం యావత్తూ తమకే అనుకూలంగాఉన్నదని ఉద్ఘాటిస్తూ దిగలాగిగ్లా తగిలించి డాబుగా ఊరేగుతూంటారు. ఇలాంటి వ్యక్తులనుగురించి నే నిప్పుడు ప్రస్తావించదలచలేదు. ఇంతకంటె సునిశితమైనదృష్టి కలిగిన దూరదృష్టివంతు లనేకు లీ యుగసమస్యలో చిక్కుకొని అనేకవిధాలుగా సతమతమౌతూంటారు. ఈ వ్యాసంలో ఇటువంటివారిని గురించె ప్రస్తావిస్తున్నాను.

గడిచిన 30 ఏళ్లలోను రచయితల్లో ఆత్మహత్యకు పాల్పడిన వారిసంఖ్య నానాటికీ మితిమీరిపోతున్నది. స్థూలంగా పరిశీలిస్తే ఆత్మహత్యల్లో చిన్నచిన్నవిభేదా లెన్నో గోచరించవచ్చును. అయితే అంతరాంతరాల్లో వీటిసమస్య అంతా ఒకేవిధంగా కనిపిస్తున్నది. వీటికన్నిటికీ నీచే చెప్పినట్లు నేటికాలంలో మితిమీరిపోతున్న శూన్యవాదం (*Nililism*) ఒక్కటే ప్రధానకారణం. ఈ కాలంలో సర్వే సర్వత్ర ఒకవిధమైన ఆందోళన, అనిశ్చితస్థితి, నైరాశ్యము, విసుగుదల వ్యాపించడంవల్ల మానవజీవితం కలుషితమైపోతున్నది. ఈ పరిస్థితి యావత్తు హైడెగ్గర్, జాస్పర్స్, సార్త్రే మొదలైన అస్తితావాదుల (*Existentialists*) గ్రంథాల్లో సుస్పష్టంగానే ప్రతిబింబిస్తున్నది. ఇంతకంటె భయంకరమైనవి ఎస్సెనిన్, మైకోవిస్కీ, ఎర్నెస్టుటోలర్, కర్ తుషోల్‌స్కీ, సెఫాన్‌జ్వేగ్, క్లోస్‌మాన్, డ్రియో లా రోషెల్, మాథిసెన్ మొదలైన విశ్వవిఖ్యాతరచయితల ఆత్మహత్యలు! అంతగా ప్రముఖులుకానివారింకా ఎంతోమంది ఉన్నారు. ఎంతోమంది రచయిత లీలాగ నామమాత్రావశిష్టులై శేషోయాపాల్లో మనఎదుట భాసిస్తున్నారు! ఇంతమంది విశ్వవిఖ్యాతరచయిత లీలాగ ఆత్మహత్యలకు పాల్పడడాని కనేకకారణా లుద్ఘాటిస్తున్నారు. ఆయాప్రభుత్వాలు పెట్టిన యాతనలు, ఒంటరిజీవితము, దారిద్ర్యము, అనారోగ్యము, ఉద్విగ్నమైన మానసికపరిస్థితి మొదలైనకారణా లెన్నో వీరిని ఆత్మహత్యాప్రయత్నానికి ప్రేరేపించాయని అంటున్నారు.

కాని వీరు ఆత్మమృతికి పూర్వం రచించిన రచనలు, మిత్రులతో అన్న వాక్యాలు పరిశీలిస్తే వీరందరికీ జీవితం అంటే గాఢమైననైరాశ్యము విరక్తి ఏర్పడ్డాయనీ, జీవించడం కేవలం నిరుపయోగమని తేలిపోయిందనీ స్పష్టపడుతున్నది.

ఈ ఆత్మహత్యల కేవో కొన్ని కారణా లేకరువు పెట్టినంత మాత్రాన ప్రయోజన మేమీ లేదు. ఈ ఆత్మహననాల కాయా దేశాలలో అమలులో ఉన్న ప్రభుత్వాలే కారణమనడం కూడా ఒక విధంగా అతిశయోక్తే. ఈ ఆత్మవధలన్నీ రష్యా, అమెరికా, పశ్చిమ ఐరోపా మొదలైన భిన్న భిన్న ప్రభుత్వాల అధికారచ్ఛాయల్లోనే సంభవించాయి. నైరాశ్య సిద్ధాంతాలే వీటికి కారణమనడంకూడా అంతగా సమంజసంగా కనిపించదు. ఈ రచయితల్లో మైకోవిస్కీ ముక్తకంఠంతో విప్లవ విజయగీతిక లాలాపించిన కవి. మిగిలినవారిలో చాలామంది మానవవాదంలోను, మతవిశ్వాసాల్లోను గాఢమైన అభినివేశా లున్న వ్యక్తులు. మనస్సుల్లో నైరాశ్యం అంతర్గర్భితంగాఉండడంవల్లనే వీ రిటువంటి చర్యలకు పాల్పడ్డారని ఎవరైనాఅంటే అనవచ్చును. నిజాయితీకన్న భావవిరోధమే (*Inthibitiou*) ప్రాణాంతకంగా పరిణమించడం సహజమే!

ఈ విషాదసంఘటనలకు పూర్వమే మన వర్తమానయుగం పతనావస్థ ప్రారంభించింది. ఈ పతనాగ్నిజ్వాలల్లో సునిశిత హృదయులు, విజ్ఞులు అయిన రచయితలేకాక కొన్నికొన్ని తరగతుల జనము, కొన్నికొన్ని సంస్థలుకూడా ఆహుతి అయిపోతున్నాయి. ఈ పతనావస్థకు శూన్యవాదమని మొట్టమొదటగా నామకరణంచేసిన తాత్త్వికుడు నీచే. టర్జినివ్ వ్రాసిన ఫాదర్స్ అండ్ సన్స్ అనే నవలలో శూన్యవాదపదం కనిపిస్తున్నది. కాని నీచే ఈపదం మరిఒకవిధంగా నిర్వచించాడు. నీచే తరవాత రేగిన యుద్ధాగ్నిజ్వాలలు, విప్లవప్రళయాలు మొదలైనవన్నీ ఆ విజ్ఞాని చెప్పినది అక్షరాలా నిజమని ఋజువు పరుస్తున్నాయి. అతని కాలంలో ఇది అంత సుస్పష్టంగా భాసించలేదుగాని ఆ తరవాత ఆ మేధావిచెప్పినదంతా కళ్లకుగట్టినట్లు స్పష్టపడింది.

నీచే శూన్యవాదానికిచ్చిన సంగ్రహనిర్వచనం ఇది:- న్యాయము, సౌజన్యము, సత్యస్వరూపము స్వార్థానికి మారు

పేరులు! గాఢవిశ్వాసాలు, ఆదర్శాలు - అన్నీ శుద్ధమిథ్య. జీవితానికంతటికీ స్వార్థాన్వేషణ ఒక్కటే పరమలక్ష్యం. సాహస శౌర్యాలత్యంతప్రధానమైన సుగుణాలు. వీటికి లక్ష్యవివేచన అనవసరం. లక్ష్యమెలాంటిదైనా కావలసిన సుగుణాలే. ఈ దృక్పథం ప్రకారం స్వార్థత్యాగబుద్ధితో ఆత్మార్పణంచేసిన వీరవరేణ్యులు, డబ్బు కక్కుర్తితో నరహత్యలుచేసినదుండగులు - సమానులే! - శూన్యవాదనిర్వచనంఅంతా ఈ ధోరణిలో సాగిపోతుంది!

మానవమేథ కీవిధమైన పతనావస్థ కలగడానికి కారణమేమిటి? ఇలాంటి పాశవిక భావా లుదయించడానికి ప్రథమ ప్రపంచసంగ్రామమే కారణమని విజ్ఞులంటున్నారు. అయితే, మానవ సభ్యత మొదలంటా కుళ్లకపోతే—ప్రథమ ప్రపంచ సంగ్రామం ప్రారంభ మయ్యేదా? ధనస్వామ్య నాగరికత యావత్తు అభ్యుదయ సిద్ధాంతంమీద ఆధారపడి ఉన్నది. యుద్ధంలో ఈ బండారం అంతా ఒక్కసారిగా బయటపడిపోయింది. మొదటి ప్రపంచ యుద్ధంలో విజయం సాధించిన దేశాల్లోకూడా చిరకాలంనించి గౌరవమర్యాదల కాస్పదమైన సామాజిక సంస్థలన్నీ పేకమేడల్లాగ కూలిపోవడం ప్రారంభించాయి. ఈ ప్రళయంలో బయలుదేరిన అవినీతి, అవిశ్వాసమూ సమాజం పునాదుల్లోకంటా జొరబడి పుట్ట కీట్లు కదిల్చివేశాయి. స్వార్థపరత విజృంభించడం ప్రారంభమయ్యేసరికి దీని సంరక్షణకోసం అనుశ్రుతంగా వచ్చే నైతికదృక్పథమూ, ఆధ్యాత్మిక విశ్వాసాలు అసరాగా నిలబెట్టడం మొదలుపెట్టారు. దీనితో ఈ విశ్వాసాల బండారంకూడా బయటపడింది.

ఈవిధమైన యుద్ధానంతరపరిస్థితుల్లో ఇటలీలోను, జర్మనీలోను నియంతృత్వాలు కాలూదుకొని గట్టిగా నిలబడ్డాయి. కాని వీటివల్ల ఉన్న దుర్గతి తగ్గడానికి బదులు మరింత పెచ్చు పెరిగిపోయింది. పాపం! కన్సర్వేటివు లీవిధమైన నియంతృత్వాలవల్ల ఆయా దేశాల్లోఉన్న శూన్యవాదం తుడిచి పెట్టుకుపోగలదని ఆశించారు. వీరి కీఆశాభావం ఎందుకు కలిగిందో మనకేమీ బోధపడదు. నియంతృత్వం ధోరణిఅంతా అవగతమయ్యేసరికి అది కేవలం శూన్యవాదానికి రూపాంతరమే అని స్పష్టపడిపోయింది. ఈ నియంతృత్వాలు పూర్వంనించీఉన్న శృంఖలాలు కొన్ని ఇంకా దృఢంగా బిగించివేశాయి. అంతేగాని ఇవి వినూతనమైన నైతిక దృక్పథ మేదీ సృజించలేకపోయాయి. ఇంతేకాక నియంతృత్వ దేశాల్లో అమలులోఉన్న భీతి దాస్యభావాలవల్ల కేవలం పతనావస్థే ప్రారంభమైనదని చెప్పవచ్చును. ఇటలీ జర్మనీదేశాల్లో నియంతృత్వాలు పడిపోయినా జనం అంతరాంతరాల్లో వేళ్లు దన్నిన శూన్యవాదం అలాగే ఉండిపోయింది.

ఇంతకీ నియంతృత్వాలలో పరిస్థితి యథాప్రకారంగానే ఉండిపోయింది. ఇందువల్ల శూన్యవాదాన్నిగురించీ మానవసమస్యనుగురించీ తిరిగీ పునర్విమర్శ చెయ్యడానికి కొంచెం అవకాశం కలిగింది.

ఇక శూన్యవాదంలో శాస్త్ర నిశితంగా పరిశీలించడానికి అనుకూలమైనసిద్ధాంత మేదీ కనిపించదు. నిజానికిది మానవజాతి అశాంతరాగాల్లో ఉద్భవించిన ఒక విషజ్వరంలాంటిది. ఈ జ్వరం సోకనివారికీ, దీనివల్ల విముక్తిపొందినవారికీ మాత్రమే దీనినిగురించిన పరిశీలన బాగా ఉపయోగించగలరు. అయితే చాలామంది జనానికి ఈ జ్వరం అస్తిత్వమే అవగాహన కావడంలేదు. వీరందరు ప్రస్తుతపరిస్థితుల్లో ఇది ఒక సహజపరిణామమే అని భావిస్తూంటారు.

అస్తితావాదం (*Existentialism*) శూన్యవాదంవల్ల ఉద్భవించే మానవికపరిస్థితిని చాలా విస్పష్టంగానే చిత్రించింది. దీని ధోరణి ఇది:

“మానవాత్మకు మానవుని అస్తిత్వానికీ గల సంబంధాలన్నీ పూర్తిగా పటాపంచలైపోయాయి. మానవునికి స్వీయాస్తిత్వం కంటె వేరేలక్ష్య మేమీలేదు. మానవుల్లో కేవలం జీవచైతన్యం కంటె వేరె పరమార్థం ఏమీలేదు.” దీన్నిగురించి పరిశీలించేముందొకవిషయం అందరు అంగీకరించాలి. ఈవిధమైన చిత్రణంలో నిజాయితీ లేదని ఎవ్వరూ అనలేరు. ఈ నిజాయితీవల్లనే దీని ప్రాశస్త్యం స్పష్టపడుతున్నది. రచయిత తీవ్రంగా చిత్తశుద్ధితో మానవాత్మపరిస్థితి అభివర్ణించడంవల్లనే మానవాత్మాభ్యుదయానికి దారిచూపిస్తున్నారు. అయితే సాహిత్యం తాడూ బొంగరములేని ఈవిధమైన శూన్యవాదంమీద కాలూని నిలవదొక్కుకోవడం కష్టం. రచయిత లెవరైనా గట్టిగా నిజాయితీతో పరిశీలిస్తే ఈ శూన్యవాదం అంతు కనుక్కోవడం చాలా తేలిక. ఈవిధమైన నిజాయితీతో ఈ శూన్యవాదమే శరణ్యమని నమ్ముకొన్న రచయితల్లో చాలామంది కింక ఆత్మహత్యతప్ప వేరే గత్యంతర మేమీలేదని స్పష్టపడిపోయింది. మరికొంతమంది కీశూన్యవాదం నిస్సారమనీ, మానవాత్మలో అమూల్యమైన విలువలున్నాయనీ కళ్లకుకట్టినట్టు స్పష్టపడింది. దీనికి సుప్రసిద్ధరచయితల రచనలనించి కొన్ని ఉదాహరణ లివ్వవచ్చును.

వీరిలో మొదటివాడు ఎర్న్స్టుయూంగర్. ఇతడు జర్మనీ రచయిత. తన రచనల్లో ఇతడు శూన్యవాదం అవధులుదాటి చిట్ట చివరికది నిస్సారమని గ్రహించి ముమ్ముందుకు పురోగమించాడు.

తన రచనలలో అతడు కార్మికులను (ప్రొలెటేరియన్లు) గురించి చాలా భయంకరంగా చిత్రించాడు. ఇతని రచనలలో వీరొక కొత్తతరహా యంత్ర మానవులు. వీరికి హృదయమూ, ఆత్మ, మెదడు వంటివేవీ ఉండవు. మన ఆధునిక సమాజం ఇలాంటి యాంత్రికమానవుల నెక్కువగా ఉత్పత్తిచేస్తున్నదని ఇత డభివర్ణిస్తాడు. ఈ యంత్రమానవులందరు ఆయా దేశాల్లో బయలుదేరే అంతర్యుద్ధాలలోను, సామ్రాజ్య యుద్ధాలలోను చక్కగా ఉపయోగిస్తూంటారు. యుద్ధంలో ఆహుతులయిపోవడ మొక్కటే వీరి లక్ష్యం. తదితర నైతికవిషయాలేవీ వీరు పట్టించుకోరు. వీరిలో యాంత్రిక మనస్తత్వం అవధులకు వెళ్ళిపోయి పరిపూర్ణమై ప్రకాశిస్తుంది! మానవాత్మ కింతకంటె వేరే అధఃపతన మేమీ లేదు. హిట్లరు అధికారంలో ఉన్న రోజుల్లోనే యూంగరు ఈ భయంకర శూన్యవాదానికి వీడ్కోలు చెప్పి ఆతరవాత తన రచనలలో దీన్ని గట్టిగా తూర్పారబట్టాడు.

ఆల్బర్టు కామ్యూ అనే ఫ్రెంచి రచయిత రచనల్లో కూడా ఇంచుమించుగా ఇలాంటి పరిస్థితే ప్రత్యక్షమౌతుంది. ఇతడు మొట్టమొదట రచించిన ‘లా మిథ్ సిసీఫ్’ అనే గ్రంథంలో మానవుని కాత్మహత్యతప్ప వేరే గత్యంతరం లేదనే నిరాశావాదం ప్రళయతాండవంతో విహరిస్తూంటుంది.

ది భారతలక్ష్మి బ్యాంకు లిమిటెడ్.

ఫిక్స్‌డు డిపాజిట్లు

సం॥కు నూటికి రు. 3-8-0 మొదలు రు. 4-0-0 వరకు వడ్డీతో అంగీకరింపబడుచున్నవి.

సేవింగ్సు బ్యాంకు అక్కౌంట్లు

వీని మీద సం॥ కు నూటికి 2-8-0 చొ॥ న నెలసరి కనీసపు మొత్తములపై వడ్డీ యివ్వబడును.

ధాన్యము, అపరాలు మొదలగు సరకులపై అప్పులు యివ్వబడును.

అన్నివిధములయిన బ్యాంకింగు వ్యాపారములు జరుపబడును. వివరములకు మా కార్యాలయములందు విచారింప ప్రార్థన.

బ్రాంచీలు:

మచిలీపట్టణం, గుడివాడ; నూజివీడు, విజయవాడ, గవర్నరుపేట (విజయవాడ), నర్సపురం, రాజోలు, కాకినాడ, రామారావుపేట (కాకినాడ), విశాఖపట్టణం, బొబ్బిలి, కావలి, గూడూరు మరియు 6, గోవిందప్పనాయక్ వీధి, మద్రాసు.

కుష్ఠు ★ బొల్లి వగైరా మేహ మచ్చలు, సెగ, సవాయి వ్యాధులకు గ్యారంటీ చికిత్స!

ప్రతి సం॥రము వేలాది ప్రజలకు పూర్ణారోగ్యమును, నవజీవనమును ప్రసాదించుచున్నవి.

హిందూదేశమంతట, ఆఫ్రికా, బర్మా, మలయా విదేశములలోను ప్రఖ్యాతి గాంచి విరివిగా వాడబడుచున్నవి

మా ఔషధరాజములే!

నేడే మా ఉచిత సలహాకు, క్యాటలాగుకు వ్రాయండి.

జి. వి. రెడ్డి & కో

(రిజిష్టర్డు)

"భాస్కరాశ్రమము"

గోపాలపురం : తూ. గో. జిల్లా.

రవి టాయ్‌లెట్స్ వారి

నూతన సంవత్సర అభినందనలతో

రవి టాయ్‌లెట్స్-అందమునకు, వర్చస్సునకు

* రవి గ్లిజరిన్ సోప్ : ఇందులో స్త్రీల, బిడ్డల శరీరములను, ఆకర్షణీయంగా, సున్నితముగా నుంచుటకుపకరించు గ్లిజరిన్ కలదు. మరియు శరీరము నంటిపెట్టుకొని యుండు మనోహరమైన సువాసన కూడ గలదు. ఇది అన్ని కాలములలో - ముఖ్యముగా వేసవిలో వాడదగినది.
* రవి వెజిటబుల్ హేరాయిల్: శిరోజములను విరివిగా, ఆకర్షణీయముగా పెంపొందించును. ఆహ్లాదకరమైన సువాసన కలది.
* రవి స్నో: ముఖవర్చస్సు పెంపొందించి, చర్మముయొక్క మృదుత్వమును కాపాడును.

సోల్ ఏజంట్లు: **ది న్యూ స్టార్ & కో**

10, వైద్యనాథ మొదలివీధి, తండియార్పేట, మద్రాసు-21.

అయితే ఆతరవాత వ్రాసిన 'లాపెస్త్' అనే రచనలో మానవాత్మను కరుణార్ద్రత ఒక్కటే ఉద్ధరించగలదనే అభిప్రాయం ఆశాజ్యోతిలా మెరుస్తూంటూంది. దీనివల్లనే జీవితపరమార్థం అవగతం కాగలదన్న అభిప్రాయం కూడా ఈ రచనలో స్ఫురిస్తున్నది.

సుప్రసిద్ధ ఫ్రెంచిరచయిత అంద్రేమాల్‌రో రచనల్లో కూడా ఇలాంటి అభిప్రాయాలే వ్యక్తమౌతున్నాయి. ఇతను కొంతకాలం పాటు కమ్యూనిజం అంటే వల్లమాలిన వ్యామోహంతో రచనలు సాగించాడు. కమ్యూనిజంద్వారా నిజమైన మానవ సౌభ్రాత్రం వర్ధిల్లగలదని ఇతడెన్నో పగటికలలు కన్నాడు. అయితే క్రమంగా ఇతనికి కూడా శూన్యవాదం అంటే బాగా వెగటు బయలుదేరింది. దీనివల్ల క్రమక్రమంగా విశ్వమానవసౌభ్రాత్రం ఒక్కటే శరణ్యమన్న అభిప్రాయం బలపడింది. దీనికి మానవ వ్యక్తిస్వాతంత్ర్య మొక్కటే ముఖ్యసాధనమని కూడా ఇతడు గుర్తించాడు. మొట్టమొదట కమ్యూనిస్టు వ్యామోహంలో చిక్కుకొని విముక్తిపొందిన ఇతనికి జాతీయవాద మొక్కటే శరణ్యమని స్ఫురించింది. ఇతని ఇటీవలి రచనల్లో ఈ అభిప్రాయాలే స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నాయి.

పై ఉదాహరణలవల్ల శూన్యవాద ప్రళయంలోంచి విముక్తి మార్గ మొకటి స్పష్టంగా భాసిస్తున్నది. ఈ మార్గమే మానవాంతరాళాల్లో భాసించె ఆశాజ్యోతి.

నేను మున్ముందీ విషయాన్నిగురించే బాగా వివరింపబోతున్నాను.

ఇది ఇలాగ ఉండగా - ఉన్న పరిస్థితులవల్ల విసిగిపోయి విప్లవమార్గా లవలంబించే వారందరిలోను సామాన్యంగా ఒకే విధమైన మానసిక పరిస్థితి కనిపిస్తున్నది. దీనికి తాత్త్విక శాస్త్రీయ వివేచన లేవీ కారణాలు కావు. సామాన్యంగా యువకులందరిలోను ఇటువంటి మానసిక పరిస్థితి బయలుదేరుతూంటుంది. నేను విప్లవవాదుల ఆత్మకథలు కొన్ని చాలా జాగ్రత్తగా పరిశీలించాను. వీరిలో కమ్యూనిస్టులు, సోషలిస్టులు, అనార్కిస్టులు, ఫాసిస్టులు కూడా ఉన్నారు. స్వయంగా నాకు పరిచితులైనవారి రాజకీయ జీవితాలుకూడా జాగ్రత్తగా పరిశీలించాను. వీరందరి జీవితాల్లోను ఒకేవిధమైన పరిస్థితులు ప్రత్యక్షమౌతున్నాయి. ఎక్కడైనా కొన్ని విభేదాలున్నా అవి అంతగా పరిగణింపదగినవి కావు.

నిజానికి అంతరాంతరాంతరాల్లో అమాహ్యంగా ఉండిపోయిన కారణాలవల్లనే కన్సర్వేటివులుగానో కమ్యూనిష్టులుగానో మారుతూంటాము. కొత్త విప్లవ దృక్పథం ఒకటి కంటబడగానే ఒక్కసారిగా మతావేశంతో అదే పట్టుగొమ్మగా పట్టుకుంటూ ఉంటాము.

ఈ పరిస్థితుల్లో మన అంతరాంతరాల్లో జరిగే పరివర్తనలన్నీ అతి జాగ్రత్తగా గమనించడం ఒక్కటే శరణ్యంగా కనిపిస్తున్నది.

గడిచిన రెండు మూడు దశాబ్దాల్లోను విప్లవ భావావిష్టులైన యువకుల చరిత్రలు చాలా విచిత్రంగా కనిపిస్తున్నాయి. వీరందరు మానవసంఘం యావత్తూ సమూలంగా కుళ్లిపోయిందనీ దీనికి కార్మికవర్గ నియంతృత్వ మొక్కటే వరప్రసాదమనీ విశ్వసించి ఒక్కసారిగా విప్లవజ్వాలల్లోకి దూకారు. ఈ విప్లవసందేశం పార్టీ అవధులు దాటి క్రమంగా ప్రపంచం అంతటా వ్యాపించింది. అంతకు పూర్వంనించీ వ్యాపించిఉన్న శూన్యవాదానికిది ఒక పెద్ద విముక్తిసాధనంగా మెరిసింది. ఆ రోజుల్లో—ఎలాంటి పరిస్థితుల్లో ఉన్నా—కార్మికవర్గం స్వాతంత్ర్యంవైపు పురోగమించిపోతున్నదనీ దీనివల్ల ఆయాదేశాల్లో నూతనోత్తేజం కలగగలదనీ అందరు విశ్వసించారు. దీనికి కొన్ని తార్కాణాలున్నాయి. మాస్కోలో జారుప్రభుత్వకాలంలో కార్మిక నాయకులను నిర్బంధించడానికి ఒక పన్నాగం పన్నారు. ప్రభుత్వమే పోలీసు శాఖద్వారా ఒక కార్మిక సంఘం ఏర్పాటు చేయించింది.

రహస్యంగా దాగిఉన్న కార్మికనాయకు లిందువల్ల బైటబడగలరనీ వారి నందరినీ వెంటనే నిర్బంధించవచ్చుననీ జారు ప్రభుత్వం భావించింది. కార్మికనాయకు లెవరు ఈ వలలో చిక్కుకోలేదుగాని మొత్తంమీద ప్రభుత్వం ఏర్పాటుచేసిన ఈ సంఘమే విప్లవాదర్శాల కాటపట్టై కూర్చుంది. దీనితో ప్రభుత్వం గత్యంతరం లేక వెంటనే దీన్ని రద్దుచేయించింది.

ఇలాంటిసంఘటనలవల్ల కార్మికులంతా విధిగా విప్లవకారకులౌతారని ఆరోజుల్లో అందరు గట్టిగా నమ్మేవారు. క్రమక్రమంగా ఈ నమ్మకాలన్నీ బాగా సడలిపోయాయి. కార్మికనియంతృత్వంవల్ల స్వాతంత్ర్యభానూదయం కలగడంలేదని స్పష్టపడిపోయింది. దీనితోపాటు మానవచరిత్ర విధిగా అభ్యుదయంవైపే పురోగమిస్తున్నదని విశ్వాసంకూడా అంతర్ధానమైపోయింది. నాజీల అధ్వర్యంలో పనిచేసిన బ్రహ్మాండమైన కార్మికసంఘాలన్నీ దీనికి చక్కని తార్కాణాలుగా కనిపించాయి. ఇంకా శలజార్ ప్రభుత్వము పెరన్‌ప్రభుత్వము స్థాపించిన కార్మిక సహకారసంఘాలు, కార్మికసంఘాలు ఈవిషయం మరింతస్పష్టంగా ఋజువు పరిచాయి. ఇది ఇల్లాగఉండగా కమ్యూనిజం కేవలం బందరోతి నియంతృత్వంగా మారిపోయేసరికి ఇన్నాళ్ళనించీ ఈవిషయంలో నమ్మకం లేనివారికి కూడా పైవిషయంలో గట్టినమ్మకం కుదిరింది. క్రమంగా ప్రపంచంలోని కార్మికవర్గమంతా ఒకేవిధంగా పురోగమిస్తున్నదన్న విషయం కూడా కేవలం మిథ్యవని స్పష్టపడిపోయింది. ఇంతేగాక వర్గచైతన్యంకూడా ఆయావర్గాల సహజపరిస్థితులవల్ల ఉద్భవించేది కాదనీ, ఈ విషయంలో పరస్పరసంబంధ మేమీ లేదనీ స్థిరపడింది.

దీనితో మానవజీవితంలో ఆధ్యాత్మికంగాను రాజకీయంగాను విమూలతమైనదృక్పథం ఒకటి ఏర్పడింది. కార్మికప్రపంచం మానసికంగా భిన్నాభిన్నమైపోయింది. కార్మికులు పరస్పరవిరుద్ధమైన సిద్ధాంతా లేవైనా యథేచ్ఛగా అవలంబించిన ఉదాహరణ లెన్నో ఇటీవలిసంఘటనలలో కనిపిస్తున్నాయి. ఒకొక్కప్పుడు ఫాసిజం కోసమే తమప్రాణా లర్పించవచ్చును. కొన్నికొన్ని ధనిక దేశాల్లో సమస్తభోగభాగ్యాలు అనుభవిస్తూ సుఖంగా కాలక్షేపం చెయ్యవచ్చును.

అయితే బాగా వెనకబడినదేశాల్లోమాత్రం వీరింకా విప్లవవాదుల రాజకీయాధికారదాహాలకు అహుతిఐపోయే అవకాశం లేకపోలేదు. కార్మికులసంఖ్యాధిక్యంవల్లనే రాజకీయాల్లో వీరి కింతటి ప్రాముఖ్యం ఏర్పడింది. ఇంతటిప్రాముఖ్యమున్న వర్గం మరొకటి ఏదీలేదు. వీరిమీద మానవజాతిస్వాతంత్ర్యము, భవిష్యత్తు మొదలైన

ఎన్నో ఆధారపడిఉన్నాయి. అయితే ఆయా వర్గాలకు ప్రత్యేక నైతిక్య మేదీ లేదనీ, కాగా కేవల మానవ నైతిక్యమే ప్రధానమైనదనీ నిర్ణయించుకున్నాము. వితావతా తేలిందేమంటే—మనం ఎక్కడ నించి బయలుదేరినా—తిరిగి తిరిగి చివరి కక్కడికే చేరుకున్నాము.

గత దశాబ్దాల్లో మానవాత్మ పూర్తిగా కలుషితమైపోయింది. శూన్యవాదం క్రమక్రమంగా పై తరగతులవారి దగ్గిరించి కింది తరగతుల వారిదాకా వ్యాపిస్తున్నది. క్రమంగా కార్మికులలో కూడా ఈ విషబీజాలు వ్యాపిస్తున్నాయి. అప్రతిహతమైన అధికారం సంపాదించడము, దానివల్ల ఎలాగో అలాగ పైకి నెట్టుకుపోవడము ఇవే శూన్యవాద సిద్ధాంతానికి పరమలక్ష్యాలని అనుకున్నాము. నేడివి ప్రపంచం అంతటా విలయతాండవం చేస్తున్నాయి. మనలో దాగిఉన్న భీరుత్వంవల్ల నైతేనేమి, వాదపాండిత్యంవల్ల నైతేనేమి చరిత్రగతి యావత్తు విజేతల పరంగానే ఉన్నదని ఉద్ఘాటిస్తున్నాము. అసలైన శూన్యవాద సారాంశం అంతా ఈ సిద్ధాంతంలో మూర్తీభవించింది. దుర్బలులు, పరాజితులు, అందరు కేవలం దోషులేనా? పరాజితుడై పోయినంత మాత్రాన ట్రాట్‌స్కీని కేవలం దోషిగా జమకట్టడం న్యాయ్యమేనా? హైడ్రోజను బాంబు లెక్కువగా ఉన్నాయని ప్రపంచాన్ని భయపెట్టే వారిలోనే న్యాయం అంతా కరడుగట్టుకు కూర్చున్నదా?

చిన్నతనంలో మనం అందరము మన చుట్టూరా ఉన్న దుర్భరపరిస్థితులు చూసి భరించలేక అనేక విప్లవపంథా లవలంబించాము. ఈ పంథాలలో మనలో చాలామంది కార్మికులతో తాదాత్మ్యం వహించారు. అయితే ప్రపంచంలోని కార్మికు లందరిలోను ఈ రోజుల్లో అనేకమైన విభేదాలేర్పడ్డాయి. వీరందరు ఏదో మహత్తరమైన చారిత్రకాభ్యుదయ మార్గంలో పురోగమిస్తున్నారన్న సిద్ధాంతంకూడా నేల కొరిగిపోయింది. కళ్లు మూసుకుని వీరి వెంటబడేవారంతా తమ లక్ష్యం చేరుకుంటారనే నిశ్చయమేదీ కనిపించడంలేదు. మనుష్యుల సంగతి కనుక్కోవాలంటే కాయలు కాచిన చేతులకంటె కళ్లలోని చూపులే ముఖ్యమౌతున్నాయి. ఇంతకీ మనం తెల్సుకోవలిసిన ముఖ్యవిషయం ఇది—కార్మిక నిర్బంధ కారాగారాల్లో పడి మూలుగుతున్న నిర్భాగ్యులు కొందరున్నారు. వారిని జైళ్లల్లో నిర్బంధించిన విజేతలు కొందరున్నారు!

ఈ పరిస్థితిలో మన మెప్పు డెవరివైపున్నామో స్పష్టంగా నిర్ణయించుకోవాలి. ఈ సమస్యతో మనకేమీ సంబంధం లేదని చూస్తూ ఊరుకోవడంవల్ల ప్రయోజన మేమీ లేదు. ఈ కార్మికు లందరిని ఉరికంబాల కెక్కించడానికి సిద్ధంగాఉన్న నియంతలందరు మీరేవైపు నున్నారో నిక్కచ్చిగా తేల్చి చెప్పవలసిందని మనల్ని మాటిమాటికీ నిర్బంధిస్తున్నారు. ఇందువల్ల నేనున్నది ఉన్నట్టు తేల్చి చెప్పకతప్పదు. మనం ఈనాడు స్వాతంత్ర్యం పేరిట బీదప్రజలను గాని, బీదప్రజల పేరిట మన స్వాతంత్ర్యం గాని బలిచెయ్యడం లేదనిస్పష్టంగాఉద్ఘాటించాలి. బీదల భుజాలమీదనించి పైకెక్కి అధికారం చేజిక్కించుకున్న నియంతలకోసం మన స్వాతంత్ర్యం బలిచెయ్యడం కేవలం అన్యాయమని మనం అందరము గ్రహించాము. కనక స్వాతంత్ర్యంకోసం తమ సర్వస్వము అర్పించి కారాగారాల్లో మగ్గుతున్న వారి పక్షాన నిలబడడమే నేటి మన ధర్మము!

మానవత్వం పేరిట దారుణా లెన్నో జరుగుతూండడంవల్ల మన కీనాడు మానవతావాదమే నిరర్థకమేమో అని స్ఫురిస్తున్నది. ప్రస్తుత పరిస్థితుల్లో ఇలా గనిపించడం సహజమే గాని ఇంతకంటె శుభోదర్కమైన కాలంలో కనుచూపు మేరలోనే ఉన్నదని ఆశిద్దాము. ప్రస్తుతం మానవజాతి పూర్తిగా వికలమైపోయింది. ప్రస్తుత పరిస్థితుల్లో మనకు కొన్ని దృఢవిశ్వాసాలున్నాయని గాని లేవని గాని అనలేము. అల్లాగని కేవలం నైరాశ్యవాదం మన మవలంబించడం లేదు.

ప్రస్తుతం మనపరిస్థితి ఈ క్రిందివిధంగా సంగ్రహించవచ్చును. క్రైస్తవ సిద్ధాంతంలోని ప్రధాన సిద్ధాంతాలకు మన విశ్వాసాలకు చాలా దగ్గరసంబంధం కనిపిస్తున్నది. ఈ విశ్వాసాలు మానవాంతరాళాల్లో అంతర్గర్భితంగా ఉన్న అమూల్యనిధులు. అయితే ఈ విశ్వాసాలనుగురించి ఖచ్చితంగా ఉద్ఘాటించడానికి తగిన అర్హత నాకు లేదని విన్నవించుకొంటున్నాను. కాగా ఇది ఒక విధమైన నమ్మిక మాత్రమే. అల్బర్టు కామ్యు చెప్పిన కరుణార్ద్రతకంటె ఇది ఉదాత్తమైనది. దీనివల్ల మనం సర్వస్వతంత్రులమనీ మనపై ఎంతో గురుతర బాధ్యత ఉన్నదనీ ఇతరుల అంతరాంతరాల్లోనిహితమైన అమూల్య సత్యా లవగాహన చేసుకోవలిసిన ఆవశ్యకత ఎంతైనా ఉన్నదనీ స్పష్టపడుతున్నది. ఈవిధమైన మానవాంతరాత్మల సమ్మేళనంవల్లనే విశ్వమానవ సౌభ్రాత్రం ఏర్పడగలదు. బీదప్రజలంటే మనలో కలిగే ప్రేమ దీనివల్లనే వికసిస్తున్నది. ఇది స్వార్థపరత్వంవల్ల జనించిన ప్రేమ కాదు. లక్షలాది నిర్భాగ్యులు దారిద్ర్యంతో బాధపడుతూంటే సహించి ఊరుకోడంలో మానవత్వ మేమున్నది? ఇతరుల యాతనలు మనకేమీ పట్టనట్టూరుకోవడం అంత అవినీతి అదే కాని మరేదీ లేదు. అయితే ఇదంతా అధికార రాజకీయాల కోసమే అనిమాత్రం అపార్థం చేసుకోకూడదు. నిస్సహాయులైన బీద జనాన్ని తమ అధికార సోపానాలకు మెట్లుగా ఉపయోగించడంకంటె ఘోరపాతక మేదీ లేదు!

అయితే మనకున్న సమస్యలన్నీ పరిష్కరించే ఘోటాయీ చిట్కాలేవీ మనదగ్గర లేవు. కాగా ఈ యథార్థ జ్యోతిలో జీవించడమొకటే ప్రస్తుతం మన కర్తవ్యం.

ఆకాశం అంతా నేడు గాఢాంధకార బంధురంగా ఉన్నది. ఉన్న వెలుగులో ఎటు పోవడానికీ దారి కనిపించడం లేదు!

ప్రస్తుతం మన ఆధ్యాత్మిక పరిస్థితినిబట్టి కేవలం ఆత్మరక్షణతోనే సంతృప్తిపడడం గాని అహంభావంతో మైమరిచిపోవడం గాని తగదు. ఇదే మన ప్రస్తుత పరిస్థితి!

అయితే మానవు లొకరొకర్ని అంతరాంతరాల్లో కంటా అవగాహన చేసుకునే ఆప్యాయత, ప్రేమ ఉన్నంతకాలము—నైరాశ్యానికి తావే లేదు! 'ఎన్‌కౌంటర్' పత్రిక నుండి.

మర్యాదస్థుడు

"శారద"

1

సుబ్బన్న గారు వాకిట్లో కుర్చీలో కూర్చుని పెద్ద ఉత్తరాది పొగాకుచుట్ట వెలిగించి కాల్చుతున్నారు. ఏదో తీవ్రమైన ఆలోచనలో మునిగివున్నా డాయన. చిరుచీకట్లు కమ్ముకుంటున్నవి. ఆయన ఆలోచనలు చప్పున తెగిపోయినాయి. వసారా దిగువున సందులోకి అతికష్టంమీద మెల్లిగా వొచ్చి ఆగింది గుర్రపుబండి; కాస్త మసకబడితే దూరపుదృష్టి బాగా ఆననికారణంవల్ల సుబ్బన్న గారు, ఆవేళప్పుడు తనకోసం వొచ్చేవా రెవరా అని ఊహించటానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు. ఇంతలోకే ఆయన పెద్దకూతురు ఊర్మిళ లాంతర్ వెలిగించి పట్టుకొచ్చి వసారాకున్న తీగకి వెళ్లాడేసి పోయింది.

గుర్రబ్బండిలోంచి టౌన్ సబ్ఇన్స్పెక్టర్ సదాశివరావుగారు దిగి గంభీరంగా అడుగులేస్తూ రెండుమెట్లెక్కి "ఏం సుబ్బన్న గారు, వంట్లో కులాసా!" అంటూ అటూఇటూ చూశాడు ఎక్కడైనా కూర్చోటానికి ఏదైనావుందా అని.

సుబ్బన్న గారు "ఓహో...హో! ఇన్స్పెక్టర్ గారా, అలా కూర్చోండి" అన్నారు చాలా గౌరవపురస్సరంగా. సుబ్బన్న గారి తెల్లగా నెరిసినగిరజాలు—ఇంకా అంతబాగా నెరవని మెలితిరిగిన మీసాలూ విశాలమైన నుదురూ మెరిసేకళ్ళూ, ఆయన వయోధికత్వాన్ని—దృఢత్వాన్ని వ్యక్తంచేస్తాయి. ఆయన "అమ్మాయి! ఇంకో కుర్చీ తెచ్చి ఇలావెయ్యమని చెప్పు నాగన్నతోటి!" అని కేక వేశారు.

వెంటనే ఇంకోకుర్చీని తెచ్చి నాగన్న అన్న పనివాడు వసారాలో వేసివెళ్ళాడు. ఇన్స్పెక్టర్ గారు, "మీతో కాస్త ఆంతరంగికంగా మాట్లాడాలని వచ్చాను. ఇక్కడ మాట్లాడవచ్చా, లోపలికి పోదామా!" అని ప్రశ్నిస్తూ కూర్చున్నాడు.

సుబ్బన్న గారికి ఇన్స్పెక్టర్ రాకకైన కారణం మెరుపల్లే స్ఫురించింది; అయితే అలా తనకావిషయం తెలిసినట్టుగా ఏభావాన్ని ప్రదర్శించకుండా, "మీకు అభ్యంతరమైతే లోపలికే వెళ్దాం." అన్నారు.

ఇద్దరూలోపలికెళ్లారు. మేడ లోపలిభాగంలో ఓగదిలో కెళ్ళి కూర్చున్నారిద్దరూ.

"సుబ్బన్న గారూ మొహమాటం లేకుండా అడుగుతున్నా ననుకోండి. ఇది నావిధి. ఆటేవ్ సోమన్న ఎక్కడ దొరుకుతాడో మీరే చెప్పాలి!" అన్నాడు ఇన్స్పెక్టర్ గారు చాలా మెత్తగా.

సుబ్బన్న గారి మసకబారినకళ్లలో కాంతి మెరిసింది, గదిలోని లాంతర్ వెలుగులో. "సోమన్న ఎక్కడ వుంటాడో నాకెలా తెలుస్తుంది! అయినా ఇప్పుడేం అంతఅవసరంవొచ్చింది వాడితోటి?" అని అడిగారాయన.

గదిబైట ఎవరూ తమ సంభాషణని రహస్యంగా వినడంలేదని స్థిరపరుచుకోవడంకోసం ఇన్స్పెక్టర్ గారు ఒకసారి వాకిట్లోకి తొంగి చూసి "మీకు తెలియకపోవడం అంటే నమ్మశక్యంకాదు. మీరూ సోమన్న పరిచితులని అందరికీ తెలుసును, ఆ వైనంగతులన్నీ నేను చెప్పేదేముంది? సోమన్న మీద పోలీసువాళ్లు హత్యానేరంమోపి అతనికోసం తిరుగుతున్నారు. మీకేమైనా తెలుసునని, న్యాయం జరగటానికి తోడ్పడతారని అనుకుంటూ నేను ఇక్కడికివచ్చాను!" అన్నాడు ఇన్స్పెక్టర్ గారు.

సుబ్బన్న గారు రెండునిముషాలు ఇన్స్పెక్టర్ వంక చూస్తూ కూర్చున్నారు. ఆతర్వాత మాటలు పెగిలి బైటికివచ్చాయి. "హత్యానేరమా! ఏంహత్య—ఏంకథ!" అని ప్రశ్నించాడు కొంచెం వొణుకుతున్న గొంతుకతోటి. అయితే ఈ సందిగ్ధత ఒకక్షణం మాత్రమే. తిరిగీ ఆయన యథాప్రకారపు గాంభీర్యంతోటి ఇన్స్పెక్టర్ గారిజవాబుకై నిరీక్షించసాగారు.

ఇన్స్పెక్టర్ "మెరకవీధిలో అతని ఉంపుడుకత్తెని చంపేసి వెళ్లాడు నిన్నరాత్రి! చాలా ఘోరమైనసంఘటన; బరిసెపెట్టి ఇటునుంచి అటుదిగేట్టు పొడిచి చంపేశాడు...వాడే పొడిచాడనేది స్పష్టం. వాడి ఉంపుడుకత్తె తల్లి చూస్తూవుండగానే జరిగింది...మీరు కాస్త వాడిజాడ మాకు చెప్పాలి. సుబ్బన్న గారు, "సోమన్నతోటి పరిచయం వుంది నిజమేగాని అతని నివాసం ఎక్కడో ఏమిటో నా కెలాగ తెలుస్తుందండి?" అన్నారు నిర్లిప్తంగా.

ఇన్స్పెక్టర్ గారు, "మీకేమీ తెలియదనే అంటారా! అయితే నే నిక్కడికి రావడం వ్యర్థమే!" అంటూ లేచాడు.

"క్షమించండి ఇన్స్పెక్టర్ గారూ! నా కేమీ తెలియదండి" అన్నారు సుబ్బన్న గారు ఇన్స్పెక్టర్ గార్ని వాకిలిదాకా వొచ్చి వొదిలిపెట్టి. జట్కా సాగిపోయింది గతుకుల రోడ్డుమీద.

లోపలికి వచ్చిన సుబ్బన్నగారు ముందు గదిలో మంచంమీద కూలబడ్డారు. ఆయన భార్య లోపల్నించి ఆదుర్దాగా వొచ్చి "ఇన్స్పెక్టరుగారేమన్నా రేమిటండి?" అని ప్రశ్నించింది.

సుబ్బన్నగారు, చాలా చిరాకుగా, "పోనీవే పిచ్చి గోల! ఆటీన్ సోమన్న ఉంపుడుగత్తెను ఖూనీ చేశాట్ట. పోలీసువారు నన్నడగడానికి వచ్చారు, నా కెక్కడ దొరుకుతాడా అని! బాగోలే! నాకేం తెలియదని పంపించేశాను!" అన్నారు.

ఆయన పెద్దకూతురూ, చిన్నకూతురూ, భార్యా ఇక నేమీ మాట్లాడకుండా ఉండిపోయినారు. లాంతర్ వెలుగు ప్రసరించని మూలలవైపు చూస్తూ ఆలోచనలో పడిపోయినారు సుబ్బన్నగారు.

2

ఆటీన్ సోమన్న అంటే ఆరోజుల్లో రాజమండ్రి పట్నం లోనూ చుట్టుపక్కల గూడా అందరికీ హడలే. ఈ భయం నివారించడానికి పోలీసులు సోమన్నని జైల్లో పెట్టాలని అనేక తడవలు ప్రయత్నించారు గాని—అతనిమీద ఏ నేరమూ రుజూ కాకపోవడంతోటి ఏమిన్నీ చెయ్యలేక పోయినారు. సోమన్న ఎక్కణ్ణించి వొచ్చాడో ఎవరికీ తెలియదు. ఎప్పుడూ గ్లాస్కో మల్లుపంచె కట్టి, అరిచేతులదాకా పెద్దాపురం సిల్కు తొడిగి, టర్కీ టవల్ తలకు చుట్టాడు. భారీమనిషి; ఎర్రవారైన కళ్ళు. చామనచాయ. కోర మీసాలు నిగనిగలాడుతూ మొహాని కెంతో గాంభీర్యాన్నిస్తాయి.

సోమన్న చీట్లపేకలో ఘటికుడు. ఒకప్పుడు, అతను ఆటీన్ తురుపుముక్కతోటి ప్రత్యర్థుల్ని చిత్తుగా ఓడించి వున్నాడు. అప్పణ్ణించే అతనికి ఆటీన్ సోమన్న అనే పేరు స్థిరపడిందని ఆ చుట్టుపక్కల చెప్పుకుంటారు. సోమన్న రాజమండ్రి పరిసరాల్లో రహస్యంగా చీట్లపేకలాడే ప్రదేశాల్లోకి వెళ్ళి చీట్లాడే జీవనం చేస్తూ వుండేవాడు అతను ఆప్రాంతాలకొచ్చిన కొత్తల్లో. కొద్దిరోజుల్లోనే అతను దొంగతనాలు చేస్తున్నాడనీ, భయస్తుల్ని—ఏం! ధైర్యస్థుల్ని సైతం బెదిరించి డబ్బులు గుంజుతున్నాడనీ వదంతులు వ్యాపించాయి. వీట్ని వదంతులుగానే భావించా రందరూ. వేటినీ రుజూ చేసుకోలేకపోయినారు పోలీసులు.

మొత్తంమీద సోమన్న అంటే అందరికీ లోలోపల ఒక బెదురు స్థిరపడిపోయింది. కొన్ని సంఘటనలవల్ల సోమన్న ధైర్య సాహసాలు ప్రజలకి తెలియడంతోటి ఈ బెదురు పెరిగింది. గోదావరి ఉధృతమైన వరదలో ప్రమాదవశాత్తు పడిపోయిన ఐదేళ్ళ పిల్లని అతను ప్రాణాలకి తెగించి గోదావరిలోకి దూకి రక్షించి వొడ్డున వేశాడు; ఆ నిమిషాన గోదావరిలోకి దూకడానికి గజ ఈతగాళ్లు సైతం వెనకంజ వేస్తారు.

ఒకసారి చీట్లపేక తగాదాలో తనమీదికి వొచ్చిన ముగ్గురు ప్రత్యర్థుల్ని గుండపిండిగా కొట్టా డతను; అప్పణ్ణించీ అతనంటే ఊళ్లోనే కాకుండా, 'రౌడీ'లనబడ్డవారు గూడా జంకి మర్యాదగా ప్రవర్తించసాగారు.

అటువంటప్పుడే ఒక విచిత్రమైన సంఘటన జరిగింది.

రాజమండ్రిలోనే ఆర్యాపురం ప్రాంతంలో ఒక ఇరుకు సందులో పోలీసుల కభేద్యంగా వుంటూవచ్చిన ఒక చీట్లపేకాడే కేంద్రంవుంది; అది పెంకుటిల్లు. ఇంట్లోనే చెక్కలతోటి అటక లాగా ఒక అంతస్తు కట్టి, దానికి నిచ్చెన వేశారు; నిచ్చెన మెట్లెక్కి పైకివస్తే విశాలమైన గది వుంటుంది. ఈ గదిలో—నెలకు పది రోజులు జోరుగా చీట్లపేక సాగుతూవుంటుంది. చుట్టుపక్కల పెద్ద పెద్దవారె ఇక్కడ పోగై వేలకొలదీ డబ్బు పణం పెట్టి చీట్లాడుతారు.

ఆ పెంకుటిల్లు పైనించి చూడడానికి చాలా నిరపాయకరమైనదీ, పాతబడ్డ కొంపానూ. దానిలో చిన్న హోటలున్నది. ఒక నాడు సాయంత్రం వేళ; కిందహోటల్లో సామాన్యులు కూర్చుని కాఫీలు తాగుతున్నారు. పైన అప్పుడే ఆట మొదలెట్టారు. ఈతాకుల చాపపరిచి దానిమీద ఏడెనిమిదిమంది కూచున్నారు; అందరూ బాగా డబ్బులు వుండి వేరే పనిపాటలులేని రకం; చేతులకి ఉంగరాలు మెరుస్తున్నాయి. జరీఅంచు కండువాలూ సిల్కు పంచెలూ వొంటిమీంచి జారిపోతున్నాయి. కత్తెరమార్కు సిగరెట్లు పొగతోటి వాతావరణం వూపిరాడకుండా వుంది. వాళ్ళ తలలమీద పెద్ద లస్టర్ లైటు వెలుగుతోంది. ఈ సమాజంలో సుబ్బన్నగారూ వున్నారు. ఆయనగారుకూడా అప్పుడప్పుడు వొచ్చి చీట్లాడ్డం కద్దు.

చీట్లాటకు ఇంకో చెయ్యి తక్కువ. అత నింకా రాలేదేమని మిగతా ఆటగాళ్లు ఎదురుచూస్తున్నారు. అంతక్రితం, ఆటీన్ సోమన్న అంటే ఎవరో చూడనివాళ్లూ, అతనంటే గొప్పగా చిత్రించుకుని అతన్ని చూడాలని అభిలాష మిక్కుటంగా గల వాళ్లూ అక్కడ ఐదారుగురున్నారు. అందులో సుబ్బన్నగా రొకరు. ఆయన, తనపక్కన కూచున్న ఒకాయనతోటి, "ఏమండి సింహాచలంగారు, సోమన్న ఎప్పటికొస్తాడు!" అని ప్రశ్నించారు;

సింహాచలం, "ఈపాటికి వస్తానేవుండాలి. అతను లేంది ఆట వుషారుగా వుండదు!" అన్నాడు.

ఏడుగంటలు దాటాక ఆటీన్ సోమన్న వొచ్చాడు పైకి. అతను అందర్నీ ఒకసారి కలయజూశాడు; సుబ్బన్నగార్ని చూసినప్పుడెందుకో అతని మొహాన ప్రశ్నార్థకం, ఆశ్చర్యార్థకం కనిపించాయి. అయితే వీటిని బలవంతంగా అణచేసుకుని ఆటలోకొచ్చి కూర్చున్నాడతను.

అత న్నదివరకే చూడాలని అభిలాషగలవారు, గొప్ప హీరోను చూసినట్టు చూశారు. సుబ్బన్నగారు ఒకటి రెండు నిమిషాలు అతన్ని రెప్పవాల్చకుండా చూశారు; తర్వాత పాక్షిగా ఆటలో నిమగ్నమైపోయినారు. అరగంటసేపు ఇలాగే సాగింది ఆట మౌనంగా.

ఆ తర్వాత డబ్బులు ఎవరెవరివ్వాలో, ఎవరెవరు పుచ్చుకోవాలో అదే పంపిణీ వ్యవహారం జరిగింది. ఈ ఆటలో సోమన్న కాట్టే లాభం కన్పించలేదు, సుబ్బన్నగారు కొద్దిగా గెలుచుకున్నారుకూడా. సోమన్న రెండో ఆటకు ఉషారుగా వున్నాడు. డబ్బులు ప్రతి ఆటగాని ఎదుట చిన్న చిన్న కుప్పలుగా పోసుకుని

చూస్తున్నారు. నిజానికి అక్కడ ఆడేవాళ్లు దేనికోసం ఆడుతున్నారో దాన్నే అతి నిర్లక్ష్యంగా కాళ్ళకిందికి తోసి—ఆడుతున్నారు. ప్రతివారి పక్కన సిగరెట్ పీకలగుట్ట ఒకటీ నిప్పుల్ల పోగు ఒకటీ తయారౌతోంది.

రెండో ఆట ముగిసేవరకూ 9 గంటలయింది. ఆటచివర సోమన్న అకస్మాత్తుగా మహోగ్రుడై లేచి తన ప్రత్యర్థి ఒకాయన మీద విరుచుకుపడ్డాడు. ఆట అకస్మాత్తుగా ఆగిపోయి మరునిమిషం ఆ చెక్కల గది రణరంగం అయింది. “ఏమిటి? ఏమిటి?” అని అందరూ కలసి వాళ్ళిద్దర్నీ విడదియ్యడానికి ప్రయత్నించారు. సుబ్బన్నగారు ఏమీ మాట్లాడకుండా ఒకపక్క గోడకానుకుని ఈ ద్వంద్వ యుద్ధాన్ని పరికిస్తూ నిలబడివున్నారు.

సోమన్న తనతోటి సమబలుడైన తన ప్రత్యర్థిని కిందపడేసి తల చెక్క కూర్చుకేసి బలంగా బాదుతున్నాడు. ఇలాగే ఇంకో పదినిమిషాలు సాగితే ఎలావుండేదో...మిగతా సభ్యులందరూ నిశ్చేష్టులై నిలబడివున్నారు ఏమీతోచక, ఏమిటో అర్థంకాక.

ఈ సమయాన, సుబ్బన్నగారు అకస్మాత్తుగా తాను నుల్చున్న చోటినించి గబగబ రెండడుగులు ముందుకు వేసి, సోమన్న చొక్కాని మెడదగ్గిర పట్టుకుని బలవంతంగా పైకి లేపి నుల్చోపెట్టారు; ఆయన మొహం మాత్రం ఏమీ మార్పు చెందలేదు. “సోమన్నగారు! దయచేసి ఈ ద్వంద్వయుద్ధం మానేసి ఏం జరిగిందో మాకూ చెప్పండి!” అన్నారు.

సోమన్న ఒక్కసారి బెబ్బులి లాగా హుంకరించాడు; కాని సుబ్బన్నగారి వేపొకసారి తేరపారిచూసి చప్పున ఉద్రేకం తగ్గించేసుకున్నాడు; తిరిగి తన కాళ్ళకింద లేవటానికి ప్రయత్నించుచున్న ప్రత్యర్థివేపు అసహ్యంగా చూస్తూ, “దొంగవెధవ. దొంగముక్క జేబులో పెట్టుకొస్తాడా పెద్ద ఆటకి! మీరు అడ్డం రాకపోతే ప్రాణం తీసేవాణ్ణి!” అన్నాడు. అతని మాటల్లో అసహ్యమే ధ్వనించిందిగాని మొదట్లోవున్న కోపావేశం ఉద్రేకం లేవు.

అక్కడ సమావేశమైనవాళ్లకి సోమన్న యుద్ధం విరమించినందుకూ ఆశ్చర్యం కలగలేదు; ప్రత్యర్థి దొంగముక్కతోటి ఆట ఆడినందుకూ కోపంరాలేదు. ఊరంతా గజగజలాడే సోమన్నని— సుబ్బన్నగారు పిల్లినిపట్టుకున్నట్టు పట్టుకుని లేవదీసి అతన్ని ఒక క్షణంలో లొంగదీశారేమిటి! అందులోనూ వెనకా ముందు పరిచయమైనాలేని వ్యక్తిని! అని ఆశ్చర్యం వేసింది వాళ్ళకు.

ఆ వేళటకి ఆట విరమించారు వాళ్లు. దెబ్బతిన్నవాడిదగ్గిర ఒక ఇస్పేటుఆసుముక్క దొరికింది. అతన్ని అంతటితో వదిలేశారు. వెళ్లేప్పుడు, సుబ్బన్నగారు అందరిదగ్గరా మామూలుగానే సెలవు తీసుకున్నారు. అట్లాగే, సోమన్నతోగూడా, “సోమన్నగారు, వెళ్ళొస్తా.” అన్నారు గంభీరంగా.

సోమన్న నిచ్చెనమెట్లు దిగుతూన్న ఆయనవంక వింతగా చూస్తూ తలవూపాడు. తర్వాత ఐదారునిమిషాలు నిశ్శబ్దంగా నిలబడిపోయినాడు. సుబ్బన్నగారిచూపులు అతనిహృదయాన్ని తీవ్రంగా కలిచివేసినట్లయింది అతనికి.

3

ఆతర్వాతకూడా ఇతరులు ఆశ్చర్యపడేట్టుగా కొన్ని సంఘటనలు జరిగాయి. అటీవ్ సోమన్న ఇంకెవ్వరిని లెక్కచెయ్యడు; ఇంకెవర్నయినాసరే వాళ్లు పెద్దా చిన్నా అనే తారతమ్యం చూడకుండానే వ్యవహరిస్తాడు. మరి సుబ్బన్నగారొచ్చి “ఏమిటి సోమన్నా!” అని కొంచెం కళ్లెర్రచేస్తేచాలు స్తబ్ధుగా నిలబడిపోతాడు!

సుబ్బన్నగారు ఎంత అతనికి! ఊరివారికీ, సోమన్న స్నేహబృందానికీ ఇది ఆశ్చర్యం కలిగించింది. సోమన్న సుబ్బన్నగారి విషయమై ఎక్కడా ఏమీ నోరుమెదపడు; సుబ్బన్నగారూ అంతే; ఎవరైనా సోమన్నగురించి ఏమైనా అంటే, “పోనిండి రౌడీవెధవ! వాడికిదడుస్తారేమిటి!” అని హేళనగా నవ్వి ఊరుకునేవారు.

కాని మిగతావాటిపరిస్థితు లంత తేలికగా లేవు. సోమన్న పలుకుబడి అలాగేవుంది. అతనువెళ్లి అడగడం తరవాయి ఎన్నడూ ఎవరికి కానీ ఇవ్వని లుబ్ధులుగూడా పదీ పరకా మారుమాట్లాడకుండా ఇచ్చేస్తారు; చీట్లపేకసమాజాల్లోనూ అతని పలుకుబడి యథాప్రకారం సాగిపోతోంది.

ఒకనాడు సోమన్న నడి బజారులో ఒకాయనమీద కలియబడ్డాడు. పోలీసులొచ్చి విడదీశారు ఇద్దర్నీ. సోమన్నని స్టేషనుకి పట్టుకుపోయారు. రెండవతను బాగా డబ్బున్నవాడు కావటంతోటి సోమన్నకి ఎలాగా ఆరునెలలయినా ఖైదు తప్పదు అని అనుకున్నారంతా.

కాని, సుబ్బన్నగారిచెవిని ఈమాట పోకగానే ఆయన స్వయంగా స్టేషనుకివెళ్లి సోమన్న ‘భావిసద్వర్తన’కి తాను పూచీబడి అతనికి జైలు తప్పించి విడిపించుకువచ్చారు. ఇంతకీ పోలీసుస్టేషన్లోగాని, బైటకు వచ్చాకగానీ ఆ ఉభయులూ ఒక్కమాటయినా మాట్లాడుకోలేదు.

అదివరదాకా పోలీసుల్నిగూడా ధిక్కరిస్తూ — హుంకరిస్తున్న సోమన్న చప్పున చల్లబడి సుబ్బన్నగారితోటి బైటికి వచ్చేశాడు. పోలీసుస్టేషన్లో ఇన్స్పెక్టర్‌గూడా ఆశ్చర్యపోయినాడు; ఏమిటిది? సుబ్బన్నగారంటే సోమన్నకి భయమా? గౌరవమా?

మరి సుబ్బన్నగారికి సోమన్న అంటే ప్రేమ ఎందుకో?

ఇన్ని ప్రశ్నలూ సోమన్న తన ఉంపుడుగత్తెను ఖూనీచేసి పారిపోయిననాడు పోలీసులకి కలిగాయి. అందుచేతనే ఇన్స్పెక్టర్ గారు సుబ్బన్నగార్ని కలుసుకొని సోమన్న గా రెక్కడివుంటాడో అని అడిగి వెళ్ళాడు...‘సద్వర్తన’కు పూచీ అంతే మరి!

ఇన్స్పెక్టర్ సదాశివరావుగారు మర్నాడు సుబ్బన్నగారింటికివచ్చి “సోమన్న దొరికేవరకు మిమ్మల్ని...” అన్నాడు. సుబ్బన్నగారు ‘సరే’ అని బయల్దేరారు మారుమాట్లాడకుండా. దీని అర్థమేమిటో తెలిసిన ఆయనభార్యా ఇద్దరుకూతుళ్లూ లోలోపల కుమిలిపోతున్నారు. సోమన్న దొరక్కపోతే! వాడు పరమదుర్మా

గ్గదు; ఏమైనా చెయ్యడానికి సాహసుడు. అతనికి 'సద్వర్తన'కి ఈయన పూచీపడడమేమిటి!... వాళ్లు దైవాన్ని ప్రార్థిస్తూవుండడం తప్ప వేరే గత్యంతరం లేకపోయింది.

ఈ సంఘటనగురించి ఊళ్లోగూడా రకరకాల ఊహలు వ్యాపించాయి. తలా ఒక మాట అనుకుంటున్నారు. "ఇంక సోమన్న కనపడతాడురా? వొట్టిమాట" అన్నారందరూ ఏకగ్రీవంగా.

"సుబ్బన్న గారి కెందుకొచ్చింది ఆ రౌడీ వెధవతోటి? వా డెవడూ, ఈయన ఎవరూ? పరువుగా బతికేవాడిల్లా ఇదొక గండం తెచ్చిపెట్టుకున్నాడు వెర్రికి" అన్నారు సుబ్బన్న గార్ని ఎరుగున్న వాళ్లు.

అయితే సుబ్బన్న గారు మాత్రం నోరు మెదపలేదు; జైల్లో అధికార్లు ఏమేమో ప్రశ్నలు వేశారు; వేటికీన్నీ ఆయన జవాబివ్వనే లేదు.

రెండు రోజులు జరిగిపోయినాయి. సోమన్న జాడ పోలీసుల కేమీ అంతు పట్టలేదు.

4

మూడో రోజు మధ్యాహ్నం రెండు గంటలప్రాంతాల సోమన్న స్టేషన్దగ్గిర ప్రత్యక్షమైనాడు. సరాసరి హుందాగా లోపలికి నడిచివచ్చిన అతణ్ణి చూసి ఇన్స్పెక్టర్ గారు చకితుడైనాడు. పక్కనే నిలబడివున్న పోలీసు తుపాకీ గురి చేసుకున్నాడు గూడా. కాని సోమన్న "ఏం ఇన్స్పెక్టర్ గారు! సుబ్బన్న గార్ని జైలులో పెట్టారట, నాకు బదులు! నాకిందాక తెలిసింది. ఆయన్నొదిలండి. ఇదిగో నే నొచ్చాగా!" అన్నాడు, ధైర్యంగా రెండు చేతులూ చాచి.

ఇన్స్పెక్టర్ అతని చేతులకి 'పోలీసు కంకణాలు' తగిలించి, "మరి నీకు ఆయన జామీన్ ఉన్నాడుగదూ?" అన్నాడు.

"ముందు ఆయన్ని వొదలండి" అని అరిచాడు సోమన్న ఉద్రేకంతోటి.

"మరెందుకు పారిపోయావు రెండు రోజులనించీన్నీ?" అంటూ ఇన్స్పెక్టర్ సుబ్బన్న గార్ని వొదలటానికి కావల్సిన ఉత్తర్వులు జారీచేశాడు.

ఇంతకీ ఇన్స్పెక్టర్ గారికి ఈ విచిత్రం అర్థం కానేలేదు. సుబ్బన్న గారిని విడిపించటంలో సోమన్న కింత ఆసక్తేమిటి?

పది నిమిషాలలో సుబ్బన్న గారు బైటికొచ్చారు. ఆయన మొహం తేటగా లేదు. తీవ్రమైన బాధతోటి ఎర్రబారి వుంది. సోమన్న ఆయన వొస్తూవుంటే తలొంచుకున్నాడు. సుబ్బన్న గారు, చెరోక వేపునా పోలీసులతోటి మధ్యని నిలబడ్డ సోమన్నని చూడగానే ఉద్రేకం పట్టలేక "ఏం బతుకురా నీది! సోమన్నా! చివరికి ఖూనీకోరువి గూడా ఐనావు!" అన్నారు అతనిదగ్గిరగా వొచ్చి నిలబడి.

సోమన్నని ఇంకెవరన్నా ఈ మాటలే అంటే చేతికున్న బేడీలతోటే అవతలవారిమీదబడి దంచేసివుండేవాడు. ఇప్పుడతను తల వొంచుకుని ఏమీన్నీ మాట్లాడలేదు. ఒకటి రెండు నిమిషాలైనాక చాలా మెల్లిగా, గొణుగుడుగా, "నా బతుకే అంత! మీరిప్పుడు విచారించి లాభం లేదు" అన్నాడు విరక్తిగా.

సుబ్బన్న గారు, "సిగ్గులేకపోతే సరి, ఇంకా మాట్లాడుతున్నావు గాని! నోరు మూసుకో" అని అతన్ని కసిరి, ఇన్స్పెక్టర్ వేపు తిరిగి, "నేను వెళ్తొస్తానండి" అని వెళ్ళిపోయినారు. ఆయన వర్చస్సునుబట్టి ఆయన హృదయవేదన ఎంతగా ఆయన్ని వేధిస్తోందీ ఇన్స్పెక్టర్కి బోధపడింది.

సుబ్బన్న గారు వెళ్లాక సోమన్నని ఇన్స్పెక్టర్ గారు ప్రశ్నించాడు. "సుబ్బన్న గారికీ నీకూ ఏమిటి పరిచయం!" అని.

సోమన్న యథాప్రకారం గంభీరంగానే "ఏమీ లేదు. సుబ్బన్న గారు సుబ్బన్న గారే; నేను నేనే. అంతకుమించి నేను చెప్పేదేమీ లేదు" అన్నాడు.

మర్నాట్నించీ ఖూనీకేసు విచారణ ప్రారంభమైంది.

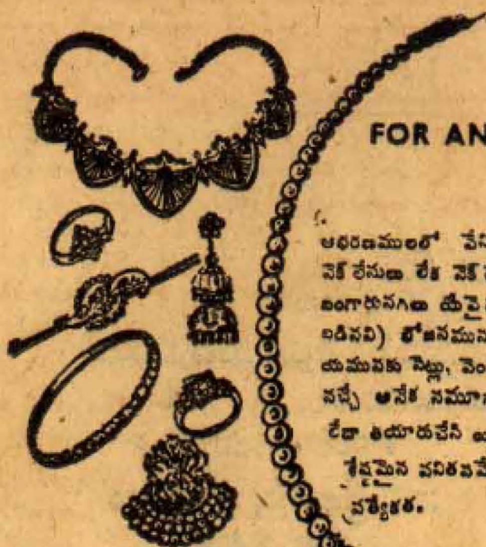
విచారణ జరిగినంత కాలమూ సుబ్బన్న గారు కోర్టుకి వస్తూనే వున్నారు. అయితే నేరం స్పష్టంగా వుండడంవల్లనూ, సోమన్న తాను 'నేరస్థుణ్ణి' అని ఒప్పుకోడంవల్లనూ ప్రాసిక్యూషన్ వారిపని తేలికయింది; సుబ్బన్న గారు సోమన్న తరఫున ఏదైనా వాదించి ప్రయోజనం లేదని మౌనంగా వూరుకున్నారు.

తీర్పుచెప్పేరోజు; ఆ వేళ కోర్టుకి సోమన్న స్నేహితులు చాలామంది వచ్చారు. సుబ్బన్న గారూ ఆయన భార్యా కూతుళ్ళిద్దరూ వచ్చారు. సోమన్న యథాప్రకారమే పోలీసుల మధ్య చాలా నిర్లక్ష్యంగా నిలబడివున్నాడు. సుబ్బన్న గారి మొహాన దిగులు వెళ్లాడుతోంది స్పష్టంగా.

అందరికీ తెలుసు సోమన్నకి విధించబోయ్యే శిక్ష ఏమిటో.

జడ్జీ, "సోమన్న ఖూనీ చేసినట్టుగా చూపిన సాక్ష్యం ఒక దళ్వారపు ముసల్దీ... మేమీ కేసులో నిజాన్ని గురించి చాలా తర్కించాము. సోమన్నే ఒప్పుకుంటున్నాడు గదా అని ప్రాసిక్యూషన్ వారి వాదన. అంతకంటే సోమన్నను అపరాధిగా నిరూపించటానికి వేరే సాక్ష్యాధారా లేమీ లేవు; అయితే సోమన్న తాను దోషిని కానని నిరూపించుకోలేదు. కనుక నేరస్థుని గానే భావించి, సరిగ్గా నిరూపణ కాలేదు గనక, పదేళ్లు శిక్ష విధిస్తున్నాను." అని ముగించారు తన తీర్పు.

సోమన్నని తిరిగి తీసుకెళ్తూవుంటే సుబ్బన్న గారు ఒకటి రెండు నిమిషాలు నిలబడి మాట్లాడాలని ప్రయత్నించారు; సోమన్న గూడా ఆయనవంక చూశాడు ఏమైనా మాట్లాడుదామని. చివరికి ఆయన ఏమీ మాట్లాడకపోయేవరకూ, "నేను ఖూనీకోరుని. మీరు మర్యాదస్థులు, నాతో మాట్లాడకండి!..." అన్నాడు. అతని కళ్లల్లో నీళ్లు నిండివున్నాయి. గొంతు తడారిపోయింది. ఎప్పుడూ తల ఎత్తుకుని గర్వంగా తిరిగే అతని తల వాలిపోయింది.

FOR ANYTHING IN *Jewellery*

ఆభరణములలో వేనికైనా:—గాజులు, రేక ప్రోచీలు, నెక్ లేసులు లేక నెక్ లెట్లు, కమ్మలు లేక ముక్కు-పుడకలు, బంగారునగలు మీదైనను (సాదావి, పూలవి, రవలుచెక్కబడినవి) భోజనమునకు, కాఫీ, టీలకు, లేదా పానీయమునకు సెట్లు, వెండి పాత్రలు ఏవైనా, సిద్ధముగా, మీకు నచ్చే అనేక నమూనాల్లో మా స్టాకునుండి లభింపగలవు. లేదా తయారుచేసి ఇవ్వగలవు.

శ్రేష్ఠమైన పనితనమే ప్రత్యేకత.

Vummidi
RAMIAH CHETTY, GURUSWAMY CHETTY & CO., *Jewellers*
23-25, CHINA BAZAAR ROAD, MADRAS-1.

Tel: "PRESUNDRY" *Phone*: 3519

K. ORR & COMPANY,

40, Chinnathambi Street,
MADRAS-1

Reliable Indenting House

★ **For all Kinds of Papers**
★ **Process Chemicals,**
★ **Printing Machinery**

Stockist of Printing Inks & other allied sundries

ఏరో

పెన్

తక్కువ ధరకు
మంచికలము

14 కారట్ బంగారు పాళీగల నెం. 88 వెల రు 6/-లు

ఎల్లాయిడ్ పాళీగల నెం. 21, వెల రు 3/-లు.

ప్రకాశ్ పెన్ కంపెనీ; కాన్పూర్

సుబ్బన్న గారికి ఈ మాటలు గుండెలకి తగిలి వేధించాయి. ఆయన అక్కడ గుమిగూడివున్న జనాన్ని సైతం మర్చిపోయి సోమన్నని అమాంతం కౌగిలించుకున్నారు. "సోమన్నా, నిన్ని గతికి తెచ్చింది నేనే...తప్పు నాది...ఫలితం నువ్వు అనుభవిస్తున్నావు!" అని గాఢమైన శోకంతోటి విలపించారు.

అక్కడ నుంచున్న వారందరినీ ఈ దృశ్యం కదిలించింది. అయితే ఎవరికీ ఏమీ అర్థమైందికాదు. సోమన్న సుబ్బన్న గారి ప్రేమపూర్వకమైన ఆలింగనంలో మైమరిచిపోయినాడు; తరవాత అతన్ని పోలీసులు తీసుకెళ్లిపోయారు. పోతూ పోతూ సోమన్న తిరిగి చూసిన రెండు మూడు చూపులు సుబ్బన్న గార్ని మరింతగా వేధించాయి.

కొందరు మిత్రులు సుబ్బన్న గార్ని ఇంటిదాకా తీసుకొచ్చి వదిలిపెట్టారు. అందులో సుబ్బన్న గారికి బాగా స్నేహంగావున్న ఒకరు, "సోమన్న ఎవరూ? మీకేమిటింత సానుభూతి" అని మామూలుగా ప్రశ్నించారు.

సుబ్బన్న గారు, "చెప్పేస్తేగాని నా మనస్సులో భారం తీరేట్టు కన్పించలేదు..." అని ప్రారంభించారు.

5

మా నాన్నకి మొదటి సంబంధం కొడుకును నేను; మా అమ్మకి నే నొక్కణ్ణే. మా అమ్మ పోయాక నాన్న రెండో పెళ్లి చేసుకున్నారు. అప్పటికి నాకు పది పన్నెండేళ్లుంటాయి. మా పిన్ని మంచిది. అందరూ అనుకున్నట్టుగా ఆమె నన్ను ఏమీ బాధ పెట్టేది కాదు; పైగా సొంతకొడుకును చూసినట్టు చూసుకునేది; అయితే ఆమె గర్భవతి ఐందగ్గరనించీ పరిస్థితి మారింది; ఆమెలో మార్పుకి కారణం నాకు మొదట అగమ్యంగా వున్నా, రానురాను బోధపడింది రహస్యం.

అప్పట్నించి పిన్నమ్మ ప్రవర్తనలోనూ మార్పొచ్చింది. నాలోనూ చెప్పలేని ద్వేషం పెరిగింది. ఆ ద్వేషం, పిన్నిమీద కొంతగానూ, పిన్నికి కలిగిన శిశువుమీద మరింతగానూ రగుల్కొంది.

దీనికి దోహదమిస్తున్నట్టు నాన్నగూడా నా తమ్మునిమీద ఎక్కువగా ప్రేమాతిశయాలు ప్రదర్శించసాగారు. అది సహజం అనే ఆలోచన పన్నెండేండ్ల కుర్రవాణ్ణయిన నాకు బొత్తిగా కలగలేదు; 'పాపాయి, పాపాయి' అని నాన్నా పిన్నీ 'వాడికే' అన్ని అవకాశాలూ కల్పిస్తుండేవారు. ఇదివరలో నే నడిగిందే తరవాయి అన్నీ వొచ్చేపరిస్థితి మారిపోయి, నన్నాయింట్లో పలకరించే దిక్కులేనట్టుగా ఐపోయింది. పైగా అయిందానికీ కానిదానికీ పిన్ని నన్ను దండిస్తూవుండేది. నాలో రగులుతున్న ప్రతీకారాగ్నిని కుర్రవాడిపైన చూపించేవాడిని. అనేక తడవలు వాణ్ణి ఎవరూ లేకుండా చూసి కొట్టేవాణ్ణి; గిచ్చేవాణ్ణి... మొత్తంమీద నాలో నా తమ్మునిమీద ఒక ద్వేషభావం కుర్రతనంతో నాటుకుపోయింది...

కాలం ఆగదుగదా! కొంత కాలానికి నాన్న పోయారు; ఇంటిపెత్తనం నా కొచ్చింది. నాకు పెళ్ళయి భార్య కాపరాని కొచ్చింది. పిన్నిగూడా ఒకనాడు—ఎన్నాళ్ళనించో ఆమెని వేధిస్తూవుండిన ఉబ్బసపు వ్యాధికి బలి ఐపోయింది. ఆమె చనిపోతూ పది హేనేళ్ళ—తన కొడుకుని నాకు అప్పగించివెళ్లింది. "నేను ఉన్నానుగా" అన్నాను పిన్నితో. కాని ఆ చిన్నప్పటి కసి నన్నొదిలిపోలేదనే చెప్పాలి...

బాగా తల్లీ దండ్రీ గారాబంతో పెరిగిన నా తమ్ముడు: 'తల్లీ దండ్రీ' లేనివాడు పాపం, అని ఊళ్లోవాళ్ళూ, ఇరుగూ పొరుగూ జోకొట్టటంతోటి మరింత బిగిసి నామాట ఖాతరు చేసేవాడు గాడు. ఎప్పుడూ ఊళ్లో పిల్లలతోటి పోట్లాడి వచ్చేవాడు. న్యాయం ఎవరివేపునవున్నా నేనుమాత్రం ఎప్పుడూ నా తమ్ముణ్ణే బాదేవాణ్ణి. ఇంకో విశేషం ఏమంటే, వాడు ఎంత నామాట ఖాతరు చెయ్యకపోయినా, నేను గనక కన్నెర్రచేస్తే సరి, నోరెత్తేవాడు గాదు. నేనంటే లోపల ఏమనుకునేవాడో ఏమోగాని పైకి చాలా గౌరవం చూపేవాడు.

"నా భార్య అతన్ని ప్రేమగా చూసేది. చాలా తడవలు వాణ్ణి సహించలేక 'వీడికి కూడుపెట్టక" అని నేను ఆజ్ఞపెట్టినా వినక దొంగతనంగా అన్నం పెట్టేది.

వాడికి పెళ్ళీడు వొచ్చింది. వాడి భాగం వాడికి పంచి ఇచ్చి పెళ్ళిచేసి పంపిస్తే సరిపోతుందని మా కుటుంబానికి చెందిన పెద్దలు నాకు సూచిస్తూవచ్చారు. కాని నా పరిస్థితి తలకిందులుగావుంది. నాన్నగారు మా ఉభయులకీ ఉంచిన ఆస్తిలో కొంత భాగం నేను దుర్వ్యసనాలకింద వ్యయపరిచివున్నాను; ఇప్పుడు నా తమ్ముడికి నేను గనక ఆస్తి పంచాల్సొస్తే—నాకు మిగిలేది స్వల్పం... నాలో అదినుండీ తమ్ముడంటే వున్న ద్వేషం తిరిగి వొకసారి ప్రబలింది. ఇప్పు డెలాగైనా వాడికి ఈ ఆస్తి పంచివ్వకుండా చేయగలిగితే...అని నేను ఆలోచించసాగాను.

'దీనికి తగ్గట్టే వొకనాడు, నా తమ్ముడు, ఊళ్లోవున్న మంచినీటి బావిదగ్గర ఒక అమ్మాయిని ఏదో అన్నాడని వాళ్ళ వాళ్ళు వొచ్చి గోలచేశారు నా ఇంటిముందు. ఆరాత్రి వాడు, భయపడుతూనే నేను నిద్రపోయివుంటానని భావించి ఆలస్యంగానే వొచ్చాడు ఇంటికి. నేను నా కేకటికైనా రానీ, ఇవ్వాళ అటో ఇటో తేల్చుకోవాలని కూర్చునివున్నాను.

వాడు లోపలికి రావటంతోటి "ఏరా, ఏం రానురాను ముదిరిపోతోంది వ్యవహారం! నేనేమైనా మర్యాదగా తలెత్తుకుని నలుగుర్లో తిరగాల్నా అక్కరలేదా!" అన్నాను కోపంతోటి మండిపోతూ. వాడేమీ నోరెత్తలేదు; వాడికీ ఇరవైఏళ్లున్నాయని అయినా ఆలోచించక నోటికొచ్చినట్టు దుర్భాషలాడాను; ఆ పక్కనేవున్న బసికర్ర తీసుకుని గొడ్డును బాదినట్టు బాదాను. నా భార్య అడ్డంవస్తే దాన్నీ బాదాను.

'ఆ వేళ వాడు, వొచ్చే ఏడ్పును బలవంతంగా అణచుకున్నాడు. ఆగ్రహాన్ని తమాయించుకున్నాడు. నేను తప్పు, వాడు

మూపుల్లో ఇంకెవరికీ తలవొగ్గే రకంకాదు. చివరికి వాడు కన్నీర కారి, మొహం సిగ్గుతోటి చిన్నబుచ్చుకుని, "నేనీ యింట్లో వుండడానికి అనర్హుణ్ణి అన్నయ్యా...వెళ్తాను" అంటూ, నా భార్య ఎంత బతిమాలినా వినిపించుకోకుండానే వెళ్ళిపోయాడా చీకటి రాత్రిలోనే...

"పోతే పోయాడు వెధవ! నన్ను పరువుగా బతకనీయకుండా వున్నాడు!" అనేసి వూరుకున్నాను నేను. నా ఉద్దేశం వాడు త్వరలోనే తిరిగి వస్తాడని...ఈ పైపై ఊహలకి అట్టడుగున 'రాకపోతే' బాగుండునే అనిపించింది...

ఆ నెల చూశాను...నెల సంవత్సరమైంది...అనేక ఇతర కారణాలవల్ల నేను శ్రీకాకుళం వొదిలిపెట్టి, రాజమండ్రి వొచ్చేశాను...పదేళ్ళయింది. నా ఆస్తి కరిగిపోవడం ఒక కారణం... నా తమ్ముడు భాగం అలానేవుంది...దానిమీద వొచ్చే రాబడితోటి కాలం గడుపుతున్నాను...చీట్లపేక కూడా కొంత ఆదాయాన్నిస్తూ వుండేది...

"ఆవేళ, ఆర్యాపురంలో పదేళ్ళ తరవాత సోమన్నని చూశాను...చీట్లపేక ఆడుతూంటే....

"వాడు బాగా పెరిగి నా అంతవాడై వున్నాడు! ఆటీన్ సోమన్న అంటే నాకూ యథార్థంగా ఎవరో తెలియదు అంత క్రితం. నా తమ్ముడు సోమన్నే. ఆటీన్ సోమన్న అని తెలుసుకున్నాక ఏమీ తోచలేదు. అయితే ఆవేళ వాడు, ఇంకోడితో ఘర్షణపడితే నేను విడదీశాను...వాడూ నన్ను పోల్చుకున్నాడు.. ఉభయులం అన్నదమ్ములమని బైటపడడానికి కొంచెం జంకాము. ఏమిటో! ఆటీన్ సోమన్న అంటే ఊళ్ళో రౌడీ—దొంగ అనికదా ప్రసిద్ధి! వాణ్ణి నా తమ్ముడని చెప్పుకోడం నాకంతగా ఇష్టం లేకపోయింది. పరాయివాణ్ణి పలకరించినట్టే - పలకరించి వచ్చేశాను. నేను 'తమ్ముడూ!' అనలేదనే ఆవేదన వాడి మొహంలో కనిపించింది అప్పుడే.

ఆవేళ రాత్రి సోమన్న నా యింటికి వచ్చాడు. నాకు ఆస్తి దిగులు పట్టుకుంది. ఈ సుఖజీవనానికి భంగం వస్తుంది...అంతే గాదు, నా కూతుళ్ళిద్దరికి పెళ్ళిళ్లు చెయ్యాలి.

సోమన్న, నా భార్యతోటి మాట్లాడాడు. నా కూతుళ్ళిద్దరూ 'బాబాయి బాబాయి' అని వాడిచుట్టూ తిరిగారు. నాకేమో ఎవరైనా చూస్తారేమో! "ఆటీన్ సోమన్న సుబ్బన్నగారి తమ్ముడా!" అని నిరసనగా మాట్లాడుతారేమో అని భయం.

చివరికి సోమన్నా, నువ్విక్కడికి రావటం తగదు......నే నింటో పరువుగా పెద్దమనిషిగా బతుకుతున్నాను" అన్నాను. అప్పుడుకూడా 'తమ్ముడూ' అనలేకపోయాను. నాకు చిన్నప్పట్నించీ వాడు తమ్ముడన్న భావన లేదు....ఏదో శత్రుత్వం!

సోమన్న "రానులే అన్నయ్యా! నాకూ తెలుసు మర్యాద-పరువూ అంటే ఏమిటో!" అనేసి వెళ్ళిపోయినాడు. వాడు వెళ్లాక నా భార్య నాతోటి పోట్లాడింది వాణ్ణి అలా అన్నందుకు. ఆమె నోరు మూయించాను...

ఒకనాడు వాణ్ణి పోలీసులు పట్టుకుపోతే 'పూచీకత్తు' రాసిచ్చి విడిపించాను. నా భార్య ఒత్తిడిమీదనే. బైటికి వచ్చాక "మీ రెందుకు ఇంత శ్రమ "సుబ్బన్నగారు!" అని అడిగాడు అవహేళనగా. వాడు నన్ను 'సుబ్బన్నగారూ!' అని సంబోధించేటప్పటికి నా హృదయాన్నెవరో రంపం పెట్టి కోస్తున్నట్టుంది...అయినా మెదలకుండా వూరుకున్నాను.

తరవాత సంగతి మీకు తెలిసేవుంది...సోమన్న ఇందాక కళ్ళ నీళ్లు పెట్టి, "మీరు మర్యాదస్థులు—నాతో మాట్లాడకండి" అన్నాడు.

నాకు ఆత్మహత్య చేసుకుందామన్నంత విరక్తి పుట్టింది. లోకంలో మర్యాదకోసమూ, పరువుకోసమూ, ధనంకోసమూ నేను, నా నిజమైన శ్రేయస్సు కోరే 'తమ్ముణ్ణి' చేతులారా పోగొట్టుకున్నాను. వాడు హత్య జరగటానికి ముందు రాత్రి నా యింటికి వొచ్చాడు.

వాడి వొదినతో మాట్లాడుతూ కాసేపున్నాడు. "వొదినా, అమ్మాయిలకి పెళ్ళెప్పుడు చేస్తారు?" అని అడిగాడు గావును. నా భార్య, "ఎలాగ తెములుతుందో నాయనా, మీ అన్నయ్య ఏమీ పట్టించుకోరు. ఆయన భాగం ఆస్తి అంతా అమ్మేసుకున్నారు. ప్రస్తుతం నీ భాగం ఆస్తిమీద వొచ్చే ఆదాయంతోటి, జీవిస్తున్నాం..." అన్నది... ఆమెకి మనఃపూర్వంగా నా తమ్ముడి ఆస్తి వాడికిచ్చెయ్యాలనే...వుంది!

నేను నా గదిలో పడకకుర్చీలో పడుకుని ఈ సంభాషణంతా మౌనంగా వింటున్నాను. వాడేమంటాడో! 'నా ఆస్తి నాకు పంచి ఇవ్వండి...' అంటే తప్పేదేమీ లేదు. కనీసం పరువుప్రతిష్ఠలకి దడిసి ఐనా ఇచ్చేస్తానుగదా! ప్రేమ లేకపోయినా గాని!

"అదేమిటి వొదినా, అన్నయ్య భాగం ఏమిటి, నా భాగం ఏమిటి! ఉన్న ఆస్తి అంతా మనది. అందులో కొంత అమ్మేసి, అమ్మాయిల పెళ్ళి చెయ్యమను అన్నయ్యని. దీనికి నన్ను అడగాలా!" అన్నాడు నిజమైన ఔదార్యం స్ఫురించే స్వరంతోటి.

అటువంటి తమ్ముణ్ణి పోగొట్టుకున్నాను...ఇప్పుడు తెలుస్తోంది, వాడి విలువ. నేనే గనక వాణ్ణి చిన్నప్పుడే ప్రేమించి, సంస్కరించి వున్నట్టయితే వాడు ఇలా రౌడీగా తయారుగాక పోను...చివరికి హంతకుడైనాడుగదా! ఆ తప్పంతా నాది!...

సుబ్బన్నగారు ఆపైన ఏమీ మాట్లాడకుండా కూర్చుండి పోయారు. పశ్చాత్తాపంతోటి ఆయన కళ్ళల్లో నీళ్లు నిండాయి. మిత్రులు ఆయన్ని వోదార్చి ఎవరిళ్ళకి వాళ్లు వెళ్ళారు, ఈ కథకి ఆశ్చర్యపడుతూ.

రచనాలక్ష్యం

శ్రీ పి. గణపతిశాస్త్రి

రచనాలక్ష్యం అత్యంత సరళమైన సమస్య. అయినా ఇటీవల ఆంధ్రదేశంలోని మేధావులు, లేఖకులు దీనినిగురించి వారాలతరబడి వాదోపవాదాలు సాగించారు. రచనాలక్ష్యం విశ్వవిశాలమైనది. కాని తాత్కాలిక రాజకీయాల గాలిదుమారంలో పడడంవల్ల వాదోపవాదాలు సాగించిన ఉభయపక్షాలవారిలోను చాలామంది ఈ లక్ష్యం కొంత సంకుచితమైన దృక్పథంతో నిర్వచించారు. ఈవిధమైన నిర్వచనాలు పరిశీలిస్తే ప్రజాస్వామ్యనియంతృత్వాల పరిరక్షణాలుతప్ప సాహిత్యరచనకిక వేరేఆదర్శాలే లేవేలేవా! అని ఆశ్చర్యం కలుగుతున్నది!

విభిన్న దృక్పథాలు

రచనాలక్ష్యం అనేకదృక్పథాలలోనించి పరిశీలించవచ్చును. అయితే ఈలక్ష్యం మొట్టమొదట రచయితల రచనాదృక్పథంతో పరిశీలించడమే న్యాయ్యం. రచనాస్వరూపస్వభావాలు, లక్ష్యము దీనివల్లనే సులభంగా తేలిపోతున్నాయి.

రచయితలలో భిన్నభిన్నమైన అభిప్రాయాలుకలవారెందరో ఉండవచ్చును. వారివారి జీవితకాలాలలో ఆయా అభిప్రాయాలెంతో అభినివేశంతో అవలంబించి ఉండవచ్చును. కాని వారి రచనలలో విశాలమైన విశ్వమానవశ్రేయోదృష్టి వ్యక్తీకరింపబడడంవల్లనే నాటికి నేటికి వారు ప్రపంచసాహిత్యచరిత్రలో అగ్రశ్రేణిలో నిలబడిఉన్నారు.

మన భారతదేశంలో ప్రాచీనకాలంలో ప్రసిద్ధులైన వాల్మీకి వ్యాస కాళిదాసాదులనుగాని, ఆంధ్ర వాఙ్మయంలో ప్రసిద్ధులైన నన్నయ తిక్కనాదులనుగాని, పాశ్చాత్యవాఙ్మయాలలో ప్రసిద్ధులైన షేక్స్పియరు, మిల్టను, డాంటే, టాల్‌స్టాయి, డాస్టావిస్కీ, గోర్కీల వంటివారిరచనలుగాని పరిశీలించినపుడు మనకీవిషయమే స్పష్టపడుతున్నది. ఈ రచయితల జీవిత ప్రాథమిక విశ్వాసాలలో ఎన్నెన్నో విభేదాలు కనిపిస్తున్నాయి. కొందరిలో కేవలం పరస్పరము విరుద్ధమైన విశ్వాసాలే ఉండవచ్చును. అయినాగాని సాహిత్యదృష్టితో పరిశీలించినప్పుడు వీరందరిలోను మనకు ఒకేవిధమైన ఔన్నత్యము, ఆర్ద్రత స్ఫురిస్తున్నాయి.

శాస్త్రీయదృష్టి - కళాదృష్టి

శాస్త్రీయదృక్పథానికీ కళాదృక్పథానికీ చాలా దగ్గరపోలికలున్నాయి. రెండూ మానవజాతికి రెండు నేత్రాలవంటివి. ఇవి రెండు మానవానుభూతిని రెండు విభిన్న దృక్పథాలలో ప్రదర్శిస్తున్నాయి. కాని సత్యాన్వేషణలో వీటికి గల సాధ్యసాధనసంపత్తి విభిన్నమైనది. సాహిత్యాదికళలలో విశిష్టమైన వ్యక్తిత్వానుభూతికి సార్వజనీనత ఏర్పడుతున్నది. ఈవిధమైన సార్వజనీనతవల్లనే కళాదృక్పథానికి శాస్త్రీయదృక్పథంతో సామ్యం ఏర్పడుతున్నది. ఈ విశిష్టమైన విశ్వజనీనతా సత్యప్రదర్శనం అత్యుత్తమంగా ఉన్న రచనలే మానవజాతికి వెలుగుదారులు చూపిస్తున్నాయి.

విశ్వాస వైరుధ్యాలు

ప్రాచీనకాలం రచయితలలోనే గాక నేటికాలపు రచయితలలో కూడా ఈ వైరుధ్యాలు గమనించవచ్చును. నిజానికి నేటి కాలం రచయితలలో ఉన్నంత విశ్వాస వైరుధ్యం ప్రాచీనకాలంలో లేదని చెప్పవచ్చును. గడచిన నాలుగైదు దశాబ్దాలలోను ఈ విశ్వాస వైరుధ్యం బాగా తీవ్రరూపం ధరించింది. నేటి ఆంధ్రదేశంలోనే గాక మిగిలిన ప్రముఖ భారతీయ వాఙ్మయాల్లో కూడా ఈ విశ్వాస వైరుధ్యాలు బాగా కరుడుగట్టుకుపోతున్నాయి.

ఇంతేగాక విదేశీయ వాఙ్మయాల్లో కూడా ఇలాంటి పరిస్థితులే ప్రత్యక్షమౌతున్నాయి.

కాని మన సాహిత్యాస్వాదనకీ వీటి అంతరాయాలు కలిగించడంలేదు. పాఠకులందరికీ ఇది నిత్యము అనుభూతిలోకి వస్తున్న విషయమే. దీనివల్ల సాహిత్యాస్వాదన సమయంలో సాహిత్యాంతర్గతమైన విశ్వాసాలంతగా ప్రాధాన్యం వహించడంలేదనీ కేవలం రసదృష్టికే ప్రాధాన్యం ఏర్పడుతున్నదనీ స్పష్టపడుతున్నది.

ఇదే సాహిత్యంలోని ప్రత్యేకత. ప్రాచీనులు సృజించిన సాహిత్య పదంలో ఈ అర్థమే ధ్వనిస్తున్నది. ఆలంకారికులు సహితములైన వాని ధర్మమే సాహిత్యమని నిర్వచించారు. వారీ పదానికిచ్చిన నిర్వచనం నేటి వాఙ్మయానికి కూడా సమన్వయించవచ్చును. సాహిత్యపదంలోనే ఒకవిధమైన సర్వజనీనత, సౌహార్దము, విశ్వశ్రేయోదృష్టి ధ్వనిస్తున్నాయి.

ఆలంకారిక దృక్పథము

చాలా ప్రాచీనకాలంనించీ అంటే భరతునికాలంనించీ మన దేశంలో కావ్యచర్చ జరుగుతున్నది. నాటినించీ ప్రారంభమైన అలంకారశాస్త్రంలో కావ్యస్వరూప లక్ష్యాలనుగురించి సమగ్రమైన నిర్వచనం జరిగింది. ఇందువల్ల నేటి సమస్య ప్రాచీనుల దృక్పథంలోనించి పరిశీలించడం కూడా న్యాయ్యమే.

ఆలంకారికులు తమ కావ్యచర్చలో ముఖ్యంగా ప్రతిపాదించినది రససిద్ధాంతం. ఇది నాటికీ నేటికీ సహృదయలోకానికి శిరోధార్యంగా నిలబడిఉన్నది. వీరు తమ కావ్యచర్చలో ఆ కాలంలో వ్యాప్తిలో ఉన్న తాత్త్విక సిద్ధాంతాలను గాని,

ధార్మిక సిద్ధాంతాలకుగాని ప్రాముఖ్యం ఇవ్వలేదు. అలంకారికులు మానవహృదయంలో కొన్ని స్థాయిభావాలున్నాయనీ ఇవి కావ్యాస్వాద సమయంలో ఆయా విభావానుభావాదులవల్ల రసస్వరూపంలో అభివ్యక్తి పొందుతున్నాయనీ దీనివల్ల కావ్యానందం కలుగుతున్నదనీ ప్రతిపాదించారు. భరతుని కాలం మొదలు కొని జగన్నాథ పండితరాయల కాలంవరకు అభివృద్ధిపొందిన అలంకార శాస్త్ర చర్చ అంతా ఈ సూత్రంలో ఇమిడి ఉన్నది.

భరతుని నాట్యశాస్త్రంలో కేవలం రసదృష్టితప్ప మిగిలిన తాత్త్వికసిద్ధాంతాల ప్రసక్తి ఏమీకనిపించదు. ఆతరవాత వచ్చిన అలంకారికులుకూడా ఈ రససిద్ధాంతానికే ఎక్కువ ప్రాముఖ్యం ఇచ్చారు.

అయితే అభినవగుప్తుడు, జగన్నాథ పండితరాయలు మొదలైన అలంకారికులు కొందరు అలంకార శాస్త్రసిద్ధాంతాలలో మన వేదాంతసిద్ధాంతా లంతర్గర్భితంగా ఉన్నాయని ప్రతిపాదించారు. కాని వీరుకూడా తమ రసచర్చల్లో తమ తాత్త్వికసిద్ధాంతాల కేమీ ప్రాధాన్యం ఇవ్వలేదు. నిజానికి అలంకారికులందరు రసోల్లసితమైన కావ్యానంద మొక్కటే కావ్యలక్ష్యమని ముక్త కంఠంతో ప్రతిపాదించారు. కావ్యంలో రమ్యములు, అరమ్యములు, జుగుప్సితములు మొదలైన కావ్యవస్తువులన్నీ కవిభావుక భావనలో రససిద్ధి పొందుతున్నాయని ప్రతిపాదించారు. ఈ క్రింది శ్లోకం దీనికి తార్కాణం.

"రమ్యం జుగుప్సిత
ముదార మథాపి నీచమ్
ఉగ్రం ప్రసాది గహనం
వికృతం చ వస్తు
యద్వాప్యవస్తు
కవిభావుక భావ్యమానం
తన్నాస్తి యన్న
రసభావముపైతి లోకే"

ఆలంకారికు లించుమించుగా రెండు వేలేళ్ళనించీ సాగించిన కావ్యచర్చలో కేవలం రసం (*Aesthetic joy*) ఒక్కటే కావ్య లక్ష్యమని సిద్ధాంతీకరించారు. ఆ కాలంలో ఆయా తాత్త్విక సిద్ధాంతాల విషయంలో తీవ్రమైన వాదోపవాదాలు గాని, అభినివేశాలు గాని చెలరేగలేదని చెప్పలేము. నిరీశ్వరవాదము, అనాత్మవాదము, భౌతికవాదము మొదలైన వాదా లారోజుల్లో కూడా ఉన్నాయి. కాని ఆరోజుల్లో కావ్యతత్త్వజ్ఞులీవాదాల అభినివేశాల్లో పడి సాహిత్యలక్ష్యం విస్మరించలేదు. వారందరు లౌకిక ప్రయోజనాలకంటె అలౌకికమైన కావ్యరసాస్వాదమే కావ్య లక్ష్యమని ముక్తకంఠంతో ఉద్ఘోషించారు.

పైగా ధార్మికప్రచారాదులే కావ్యలక్ష్య మన్నవారిని తీవ్రంగా నిరసించారు. ఈ క్రింది శ్లోకంలో ఈ నిరసన స్పష్టంగా వినిపిస్తున్నది.

"ఆనంద నిష్యందిషు రూపకేషు
వ్యుత్పత్తి మాత్రం ఫలమల్పబుద్ధిః
యోపీతిహాసాది వదాహసాధుః
తస్మైనమః స్వాదు పరాఙ్ముఖాయ"

—దశరూపకము.

ఇది రూపక లక్ష్య వివరణంలో రచించిన శ్లోకము. రూపకాదులవల్ల ఆనందనిష్యందం కలుగుతున్నదనీ, ఇతిహాసాదులలో లాగ వీటిల్లో వ్యుత్పత్తి మాత్రమే (ధర్మాది జ్ఞానమే) ఫలితమని నిర్వచించేవారు మందబుద్ధులనీ, వీరందరు రసాస్వాద పరాఙ్ముఖులనీ ఇటువంటి వారికొక నమస్కారమనీ దీని తాత్పర్యము. దశరూపకంలో రూపక నిర్వచన సందర్భంలో రచించిన ఈ శ్లోకం మొత్తం కావ్యాలన్నింటికీ సమన్వయించేదే. ఇలాంటి శ్లోకా లలంకార గ్రంథాలలో చాలాచోట్ల కనిపిస్తున్నాయి.

అలంకారికు లీ కావ్యానందం ఆధ్యాత్మికమైన బ్రహ్మానందంతో సదృశమైనదనీ ఇతరములైన లౌకికానందా లన్నింటికన్నా ఇది ఉత్కృష్టమైనదనీ ప్రతిపాదించారు. దీనివల్లనే మన సంప్రదాయంలో రసాస్వాదనకు కావ్యరచనకు అనితర సాధారణమైన అర్థగౌరవం లభించింది. "నానృషిః కురుతే కావ్యం" అన్న ప్రాచీన సూక్తిలోకూడా ఈ అర్థమే స్ఫురిస్తున్నది.

రసానందం ఆధ్యాత్మికపరిణతి కొకసాధనమనీ మానవపరిణతికి ఇది ఒక మహోత్తమసాధనమనీ అరవిందుని సాహిత్యవిమర్శ ప్రతిపాదిస్తున్నది. అలంకారికు లింత స్పష్టంగా ఈ విషయం నిర్వచించి ఉండకపోవచ్చును. కాని వస్తుతః అరవిందుని నిర్వచనానికీ అలంకారికులనిర్వచనానికీ అంతగా భేదమేమీ లేదు.

ఐ. ఎ. రిచర్డ్స (*I. A. Rechards*) మొదలైన నేటికాలపు పాశ్చాత్యవిమర్శకులు కొందరు కావ్యానుభూతివల్ల మానవుని దైనందినజీవితంలో ప్రతిహతములైన మానసికప్రవృత్తులకన్నింటికీ సమన్వయపూర్వకమైనసమ్మేళనం ఏర్పడుతున్నదనీ ఈవిధమైన మానసికవృత్తులసమ్మేళనం మానవవికాసానికి దోహదం కల్పిస్తున్నదనీ కళలకిదే పరమప్రయోజనమనీ ప్రతిపాదిస్తున్నారు. వీరందరు సాహిత్యంలో లౌకికమైన ఉపయోగితావాదాలకు కేవలం వ్యతిరిక్తులు. చిన్నచిన్న విషయాలలో భేదాలున్నా వీరివాదం అలంకారికుల రససిద్ధాంతానికి చాలా సన్నిహితంగా ఉన్నది. సంగ్రహంగా భారతీయసాహిత్యదృక్పథం ఇది. ఇంచుమించుగా ఇరవయ్యోశతాబ్ది ప్రారంభంవరకు భారతీయవాఙ్మయంలోను ఆంధ్రవాఙ్మయంలోను ఈ దృక్పథమే ప్రాధాన్యం వహించింది. సాంప్రదాయికమైన సాహిత్యవిమర్శకూడా ఈ మార్గంలోనే నడిచింది.

నేటివరకు గడిచిన భారతీయసాహిత్యంలోను ఆంధ్రసాహిత్యంలోను ఎంతో సిద్ధాంత వైవిధ్యం కనిపిస్తున్నది.

మన ప్రాచీనసాహిత్యంలో ఈ వైవిధ్యంతోబాటు సర్వాంగసుందరమైన జీవితసమన్వయంకూడా కనిపిస్తున్నది. ఈ సమన్వయం ఇంతవరకు అవిచ్ఛిన్నంగా ప్రవహించిన మన సంస్కృతిప్రవంతి కొక ప్రత్యేకలక్షణం. దీని కనేక కారణాలు పేర్కొనవచ్చును.

అద్వైత వేదాంత దృక్పథము

అన్నింటికన్నా ముఖ్యమైనది అద్వైత వేదాంత దృక్పథము. ఇంతటి సహనశీలమైన కారుణిక దృక్పథం ప్రపంచంలో మరి ఏ తాత్త్వికదృక్పథంలోను కనిపించడంలేదు. సర్వతాత్త్విక సిద్ధాంత సమన్వయమే దీనిలక్ష్యం. ఇందువల్లనే మన దేశంలోని నిరీశ్వరవాదము, అనాత్మవాదము మొదలైన అసాంప్రదాయిక వాదాలెన్నో సాంప్రదాయిక వాదాలతోబాటు సమాన గౌరవప్రపత్తులతో వర్ధిల్లాయి. అద్వైత వేదాంతం పునాదులమీద ఆవిర్భవించిన మన మతవిశ్వాసాలలో ఉన్న సహనశీలత తదితర మత విశ్వాసాలలో కనిపించడంలేదని తత్త్వజ్ఞులనేకులు ప్రత్యేకంగా ప్రశంసించారు. నిజంగా నేటికాలపు ప్రజాస్వామ్య సిద్ధాంతాలుకూడా అందుకోలేని ఉదాత్తప్రజాస్వామ్యలక్ష్యాలీ అద్వైతవేదాంతంలో కనిపిస్తున్నాయి.

కాని, ఇటీవల సాహిత్యవేదికలో విమర్శకులు కొందరు అద్వైతసిద్ధాంతాలు నియంతృత్వానికి దారితీస్తాయని వ్రాశారు. ఇది కేవలం నిరాధారమైన నిందారోపణ! ఈ వేదాంతాన్ని గురించి సమగ్రపరిశీలన లేకపోవడంవల్లనే ఇటువంటి అపోహలు బయలుదేరుతున్నాయి. అయినా ఈ వ్యాసానికిది అప్రస్తుతం. కనక ఇది ఇంతటితో విడిచివేస్తున్నాను.

విశ్వజనీనమైన అద్వైత వేదాంత దృక్పథం అంతర్లీనమై ప్రవహించడంవల్లనే భిన్నభిన్న దృక్పథాలున్నా మన సాహిత్య స్రవంతి నేటివరకు అపూర్వమైన సమన్వయ సౌందర్యంతో ప్రవహించింది.

నేటికాలపు వాఙ్మయ పరిస్థితి

అయితే 20 వ శతాబ్ది పురోగమించినకొద్దీ రచయితలలోను, రచనలలోను సాంప్రదాయికంగా వస్తూన్న ఈదృక్పథం బాగా సన్నగిల్లిపోయింది. రచయితల ప్రాథమిక విశ్వాసాలలో పరస్పర విభేదాలు హెచ్చు పెరిగిపోయాయి. దీనికి విదేశీ తాత్త్విక సిద్ధాంతాలు, సాహిత్యధోరణులు చాలావరకు కారణమని చెప్పవచ్చును. చాలామంది రచయితలలో లుప్తప్రాయమైపోతున్న సంస్కృతాంధ్ర సాహిత్య విజ్ఞానంకూడా దీనికొక ముఖ్యకారణంగా పేర్కొనవచ్చును.

ఇవిగాక నానాటికీ పెరిగిపోతున్న సాంఘికార్థికసమస్యలు, వీటివల్ల బయలుదేరుతున్న విప్లవధోరణులు, కొంతవరకీభిన్న భిన్న విశ్వాసాలేర్పడానికి ప్రధాన కారణాలని చెప్పవచ్చును.

ఆయా కారణాలవల్లనే నేటి రచయితలలో కేవలం పరస్పర విరుద్ధమైన విశ్వాసాలావిర్భవిస్తున్నాయి. ఏ యిద్దరు రచయితలను తీసుకున్నా ప్రధాన సిద్ధాంతాలలో ఐకమత్యమున్నవారు చాలా అరుదుగా కనిపిస్తున్నారు.

ఈ పరిస్థితిలో రచయితల గురుతర బాధ్యతనుగురించి తీవ్రమైన వాదోపవాదాలు చెలరేగడంలో ఆశ్చర్యమేమీ లేదు. నిజానికీవాదం కేవలం సాహిత్యదృక్పథంతో జరగవలసిన అవసరమేమీ కనిపించదు. వస్తుతః ఈ వాదంలో కమ్యూనిజమే ప్రధానసమస్య. ఈ సమస్య సాహిత్యంతో సమన్వయించడంవల్ల వాదోపవాదాలలో కొంత సందిగ్ధస్థితి కూడా ఏర్పడింది. నేటి మన సమాజానికి కమ్యూనిజం ఆవశ్యకతనుగురించీ, కమ్యూనిజం స్వభావ దృక్పథాలనుగురించీ ఈ వాదోపవాదాలు జరిగిఉండవలసింది. ఏది ఏమైనా ఈ వాదోపవాదాలవల్ల పాఠకులలో ఒక అపూర్వ చైతన్యం బయలుదేరిన మాట వాస్తవం.

సాహిత్యము - సాంఘిక సమస్యలు

ఒకసంఘంలో ఉద్భవించిన సారస్వతమేదీ ఆ సంఘ సమస్యలాకళించుకోకుండా అభివృద్ధి పొందలేదని అందరు అంగీకరిస్తారు. అయితే సాహిత్యం ఈ సమస్య లాకళించుకునే ధోరణి వేరు. సాహిత్యం రూపించే సమస్యాపరిష్కారాలు, సమన్వయాలు ప్రత్యేకమైనవి. కేవల రాజకీయదృష్టితో చేసే సమస్యా పరిష్కారాలకు వీటికి చాలా భేదాలున్నాయి. సాహిత్యంలో ఈసమస్యల సమన్వయంలో ఒక విధమైన నిర్లిప్తత ఏర్పడుతుంది. ఈ నిర్లిప్తత లేని రచనలన్నీ మనం కేవలం ప్రచారప్రవాహంలో జమకడుతున్నాము. వీటి కేమాత్రము సాహిత్యగౌరవం ఇచ్చి ఆదరించడం లేదు. ఇది సర్వత్ర అనుభవంలో ఉన్న విషయమే. కేవలం సాంఘిక సమస్యలే సాహిత్యానికి పట్టుగొమ్మలు కావలసిన ఆవశ్యకత కూడా ఏమీ లేదు. ఉదాహరణకు ప్రకృతి సౌందర్యవర్ణన పరమైన రచనలలో ఈ సాంఘికసమస్యల ప్రసక్తి లవమైనా కనబడడం లేదు. స్వచ్ఛసంగీత చిత్రలేఖనాల్లో ఇది ఇంకా స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నది.

ప్రజాస్వామ్య దృక్పథం

సానుభూతి, ఆర్ద్రత, కరుణ మొదలయిన ఉదాత్తదృక్పథాలవల్లనే ఉదాత్త సాహిత్యం ఆవిర్భవిస్తున్నది. ఆదికావ్యావిర్భావానికి క్రౌంచమిథున వియోగంవల్ల పెల్లుబికిన కారుణ్యమే కారణమని మన సంప్రదాయం చెబుతున్నది. ఇందువల్ల సహజంగానే సాహిత్యంలో ప్రజాస్వామ్యం దృక్పథం అంతర్లీనంగా ఉన్నదని చెప్పవచ్చును. కనక రచయితలందరు సహజంగా ప్రజాస్వామ్యవాదులే.

ప్రజాస్వామ్యంలోని వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యం కళావిర్భావానికి తగినదోహదం కలిగిస్తున్నది. సిద్ధాంతదృష్ట్యా పరిశీలిస్తే ఈవిధమైన వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యం కమ్యూనిజంవల్ల లభించడంలేదు. నియంతృత్వంలో సమష్టికున్నంతప్రాధాన్యం వ్యష్టికి లేదు. సమష్టికోసం వ్యష్టిని బలిచెయ్యడంగాని, వ్యష్టి స్వార్థంకోసం సమష్టి శ్రేయోనాశనంగాని మానవాభ్యున్నతికి దోహదాలు కాజాలవు. వ్యష్టి సమష్టి శ్రేయోలక్ష్యాలకు సరియైనసమ్మేళనమున్న సమాజాలలోనే కళలకు సహజమైనస్వాతంత్ర్యం వాతావరణం ఏర్పడగలదు. వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యంద్వారానే ఇటువంటి సమాజస్థాపన సుకరం కాగలదని గత చరిత్ర ఋజువుపరుస్తున్నది. నియంతృత్వము, ప్రజాస్వామికము పరస్పరవిరుద్ధమైనసిద్ధాంతాలు. నియంతృత్వంవల్ల ప్రజాస్వామ్యం వర్ధిల్లగలదని ప్రతిపాదించే సిద్ధాంతంలో సాధ్యసాధనవైరుధ్యం స్పష్టమే.

ప్రపంచంలో క్రమక్రమంగా వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యాలకు అవధు లెక్కువైపోతున్నాయి. సంఘశ్రేయోదృష్ట్యా ఈ పరిమితినిర్ణయం కొంతవరకు సహజమే. కాని సంఘక్షేమవ్యాజంతో వ్యక్తివికాసానికి అవరోధం కలిగించేధోరణులెన్నో నేటిసమాజంలో కనిపిస్తున్నాయి. ఈ ధోరణి మన దేశంలోకూడా వృద్ధి పొందుతున్నది.

ఈవిధంగా క్రమక్రమంగా యాంత్రికమైపోతున్న నేటి సమాజంలో ప్రజాస్వామ్యానికే గొడ్డలిపెట్టుగా పరిణమించే శక్తులు వృద్ధిపొందడం సహజం. ఈ పరిస్థితిలో కళలకేగాక ప్రజాస్వామ్యానికికూడా వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యం సంరక్షణం అత్యవసరం.

సహజంగా మన సంప్రదాయంలోనే ప్రజాస్వామ్య దృక్పథం అంతర్లీనమై ఉన్నదనీ, సాహిత్యదృష్టిలో కూడా ఈ దృక్పథం అంతర్వాహినిగా ప్రవహిస్తున్నదనీ అనుకున్నాము. ఆంధ్రదేశంలో ఇటీవల జరిగిన వాదోపవాదాలవల్లకూడా ఈ విషయమే స్పష్టపడింది. ఎవరో పది పన్నెండుగురు రచయితలు తప్ప మిగిలిన ప్రఖ్యాత రచయితలందరు ప్రజాస్వామ్యాదర్శాల వైపే నిలబడ్డారు. ఆంధ్రదేశంలో ప్రజాసామాన్యంలో కూడా ఈ విధమైన అభినివేశమే కనిపించింది. దీనివల్ల ప్రజాస్వామ్య శక్తులకే నా డాంధ్రదేశంలో అఖండ విజయం లభించింది. ఈ విజ

యాని కనేకమైన మహత్తర కారణాలుండవచ్చును. రచయితల ప్రజాస్వామ్యాభిమానము, చర్చలు కొంతవరకీ విషయంలో నిశితమైన జిజ్ఞాసాభిమానాలు రేకెత్తించాయి. ప్రజాస్వామ్య విజయానికివికూడా కొంతవరకు హేతువులే అని విజ్ఞులెవరైనా అంగీకరిస్తారు.

అయితే ప్రజాస్వామ్య లక్ష్యాలను తమ అంగీకారం తెలియజేసి నంతమాత్రాన రచయితల బాధ్యత తీరిపోలేదు. ప్రజాస్వామ్య విజయం దైనందినాచరణంలో ప్రతిబింబించేటట్టు చూడవలసిన బాధ్యతకూడా రచయితలమీద ఉన్నది. నేటి మన ప్రజాస్వామ్యం చాలావర కాదర్శరూపంలోనే నిలబడిఉన్నది. రచయితలతోబాటు రాజకీయ నాయకులుకూడా నిజాయితీతో ప్రవర్తిస్తేతప్ప దేశంలో ప్రజాస్వామ్య శక్తులు కాలూనుకుని నిలబడడం కష్టం.

ప్రజాస్వామ్య విజయానికి విద్యావ్యాప్తి, తద్వారా సజీవమైన సారస్వతాభివృద్ధి అత్యంత ముఖ్యమైనవి.

అయితే నేటి మన సారస్వతపరిస్థితి అంతగా ప్రోత్సాహకరంగా కనిపించడం లేదు. ఒక అర్థశతాబ్ది పూర్వందాకా ఆంధ్రదేశంలో సంపన్నులీ సారస్వతాభివృద్ధికి చేయూత ఇచ్చి ప్రోత్సహించేవారు. క్రమక్రమంగా నేటి సంపన్నులలో సారస్వతాభిమానం సన్నగిల్లి, కేవలం అధికారాభినివేశము, ధనకాంక్ష ప్రబలిపోతున్నాయి. ఈపరిస్థితుల్లో సారస్వతానికిక ప్రభుత్వము, ప్రజమాత్రమే పట్టుగొమ్మలుగా మిగిలారు. ప్రజలలో గ్రంథాల కొనుగోలు శక్తి ఇంకా బాగా వృద్ధిపొందడం లేదు.

ఇక ప్రభుత్వవర్గాల మాట. ఇంతకు పూర్వం ప్రభుత్వాధికారంలో ఉన్న నాయకులీ విషయా లంతగా పట్టించుకోలేదు. నిజానికి వీరిలో చాలామంది కేవలం ఉపన్యాసాలలో మాత్రమే తమ సారస్వతాభిమానం ప్రకటిస్తుంటారు. వీరిలో సరియైన సాంప్రదాయిక విజ్ఞానము, సంస్కృతి తగినంతగా లేకపోవడమే దీనికి కారణం కావచ్చును.

నేటి పరిస్థితిలో ఆంధ్రదేశంలో సుస్థిరమైన ప్రజాస్వామ్య ప్రభుత్వం ఏర్పడే అవకాశం కనిపిస్తున్నది. ఇకముందునించైనా ఆంధ్రప్రభుత్వం ఈ విషయంలో తగినంత శ్రద్ధ వహించగలదని ఆశిద్దాము.

ఇటీవల జరిగిన సాహిత్యవేదిక చర్చలలో కొందరు మన సారస్వతాభివృద్ధికి కొన్ని ముఖ్యమైన సూచనలు చేశారు. మన ప్రాచీన సారస్వతం ప్రభుత్వమే ప్రచురించి ప్రజల కందుబాటులో తీసుకురావాలని ఒక రచయిత సూచించారు. ఇది ప్రభుత్వానికి సులభంగా ఆచరణ సాధ్యమైన సూచన. సహకార గ్రంథ ప్రచురణ సంస్థ ఏర్పాటు చెయ్యాలనికూడా ఇంకొక సూచన వచ్చింది. ఇదికూడా బాగా సులభసాధ్యమైనదే.

గడిచిన పది ఏళ్ళలోను ఆంధ్రదేశంలో ప్రముఖమైన సాహిత్య సంఘాలన్నీ, నేటికి నామమాత్రంగా మిగిలి ఉన్నాయి ఈ పరిస్థితిలో రాష్ట్రానికంతటికీ ప్రాతినిధ్యం వహించగల సాహిత్య సంస్థ ఏర్పాటుచేసి అది సక్రమమైన పద్ధతుల్లో నడిపించవలసిన ఆవశ్యకత ఎంతైనా ఉన్నది. రచయితలతోబాటు ప్రభుత్వము, ప్రజలుకూడా సహకరిస్తేతప్ప పై సూచన లేవీ ఆచరణలోకి వచ్చే అవకాశం కనిపించడం లేదు.

ఇటీవల కాలంలో ప్రభుత్వము, ప్రజలు అంతగా సహకరించినా సహకరించకపోయినా రచయితలే కొంతవరకు తమ రచనలకు దోహదాలు కల్పించుకున్నారు. మన పత్రికలు చాలావరకు వీరి కృషికి సహాయంచేశాయి.

కాని ఇంతమాత్రం చాలదు. సంపన్నులలో తిరిగీ సాంప్రదాయికమైన సాహిత్యాభిమానము, భాషాభిమానము రేకెత్తాలి. ప్రజలలో రాజకీయాభినివేశాలతోబాటు స్వరాష్ట్రాభిమానము, భాషాసారస్వతాభిమానాలు అభివృద్ధిపొందాలి. ముఖ్యంగా ప్రజాస్వామ్యపరిరక్షణభారం వహించనున్న మన ప్రజాప్రభుత్వంమీద నిలిచిన బాధ్యత వీటి అన్నింటికన్నా గురుతరమైనది.

పై వారందరు విజయగర్వంతో విర్రవీగకుండా తమ బాధ్యతలు నిర్వర్తించగలరనీ, తద్వారా మనసారస్వతం దినదినాభివృద్ధి పొందగలదనీ రచయితల రచనాలక్ష్యం క్రమక్రమంగా ఆచరణరూపం ధరించగలదనీ ఆశిస్తున్నాను.

శుక్రనీతి

శ్రీ కొత్త సత్యనారాయణ చౌదరి

౧

*ఇతఁడొక భూసురుండనుచు నెంతువొ? యేమొ! ప్రమాదముండు; నీ
హితమును గోరి పల్కెద మహీశ్వర! విష్ణువె వీఁడు దేవతా
తతికిని మేలు సేయుటె విధాయక కృత్యమటంచు నెంచు ని
శ్చిత మది; చక్కఁగా నెఱుఁగఁగావలె దానము సేయు మావలన్.

౨

సురవిహితంబు పొంచె దితి సూనులఁ జంపనగోరు—దేవతా
వరుని యవస్థఁ జూచి వినిపాతితులైన సురాళిఁ గాంచి యి
ద్ధర నతఁడే జనించెను ముదంబునఁ గశ్యపనందనుండుగా;
వరయుము లెన్నగా మఱియు నాతని కిచ్చుట సర్వనాశమే.

౩

ఎఱుఁగక యిత్తునంటివి మహీశ్వర! వాఁడొక బ్రాహ్మణుండుగాఁ
జెఱచెరవచ్చి కృత్రిమపుఁ జేష్టలచే భవదీయ రాజ్య సుం
దరిఁ జెఱఁబట్టఁగాఁ దొడఁగె దానవనాథ! త్వదీయ జాతి కా
దరమును జూపుదేని నిఁక దానము గీనము మానుటొప్పగున్.

౪

మాటను మూఁడు పాదములు మాత్రము చాలునటంచుఁ గోరె; నీ
యాటలు సాగనేరవు—దయానిధి వంచును నిన్నెఱింగి పో
రాటము మాటలేకయె పరాక్రమవంతుని నిన్నుఁ బట్టి యి
ప్పాట జయింపవచ్చి; రశుభంబని దీని గణింపవో ప్రభూ!

౫

తొలుత భవద్ధితంబు గనుధోరణి నల్పము కోరె నాతఁ డా
వల జగమెల్ల నిండి యొక పాదము పెట్టెడివోలె సర్వ భూ
వలయమునందు లేదనెడి వైఖరి తెచ్చి పరాభవింపఁగాఁ
దలఁచియు వచ్చె నింతకు వృథా శ్రమమందెదవయ్య పిమ్మటన్.

---

* [వామనుఁడు బలీంద్రునితో శుక్రుఁడన్న మాటలు]

౬

అలఁతి యలంతి కోర్కి యని యట్టె యుపేక్షవహించి దాని సు
ఫలితము పొందఁబోకుము - శుభంబని దానము సేయఁబూని శూ
వల మొదలంట రూపఱుట భావ్యమె? తన్నుఁ దిరస్కరించువాఁ
డిలఁ గలఁడే మహాత్మ! యిది యిట్లని నేను వచింప న్యాయమా?

౭

గొనకొని యిత్తునంచనియుఁ గోరికి తీర్పనివాఁడు నా రకం
బైనయును దానిఁ ద్రోవఁ దరమే భువి నీకును? గాన మానుమో
యనఘ! ప్రయత్నమిట్టి—దనయంబును జూపిన వ్యక్తి మానసం
బును దనియింపఁ జేయఁగల బుద్ధియు నీ కది యేల? చెప్పుమా!

౮

దానము యోగముం దపము ధర్మము కర్మము విత్తవంతుఁడై
మానవుఁ డాచరించును జుమా! యది మాని నిరర్థకంబుగాఁ
బ్రాణము సైత మీయఁగఁ బ్రయత్నము సేయుట నీకె చెల్లె; నే
దేనియు వీనికిచ్చి యిపు డెట్టులొ మోడను సాగనెట్టుమా!

౯

తనకు సమూల నాశనము తప్పని దుర్దశ పట్టునేని నె
వ్వనికినిగాని మాట యొకపాటున నుండనురాదు—వాఁడు చె
ప్పిన దొకమాట చేసినది వేఱని వంకలు పెట్టరాదు శా
సనముగఁ జెప్పి చూపినవి శాస్త్రములే యిటువంటి ధర్మముల్.

౧౦

మఱియొకమాట—దానము సుమా! యనృతంబును బల్కరాదటం
దురు గద! యందువేమొ—యిట దోసము కల్గదు నీదు ప్రాణమున్
దఱిగెడి ఘట్ట మియ్యది వృథా శ్రమమేలొకొ! దానమీయఁ ద
త్తఱ పడ నేల? నామనవి దానవనాథ! వినంగ వేఁడెదన్.

౧౧

కులమును రాజ్యమున్ నిలిపి కూళలువన్నిన వ్యూహమెల్ల ని
శ్చలమతి భంగపుచ్చి నిజశౌర్యము ధైర్యము దానధర్మముల్
వలసినచోటఁ జూపి బలవంతులలోఁ బ్రథితుండవై ధరా
తలమునఁ బేరుమోయుము ముదంబును బొందెదరయ్య యిందఱున్.

౧౨

అని హిత ముగ్గడించు సచివాగ్రణి శుక్రునిజూచి దానవుం
డనియెను లెస్స పల్కెదు మహాత్మ! భవద్ధితమైన ధర్మమున్
గొనుటయె నాకు సంతసముఁ గూర్చునుగాని పరీక్ష సేయఁగా
మనసున కిందు మాత్ర మనుమానము లేదె క్షమింపుమా ననున్!

సంప్రదాయం

శ్రీ కొనకళ్ల వెంకటరత్నం

అనుకోలేదు నారాయణబాబు. అప్పుడే భోంచేసి కొంచెం నస్యం సేవిస్తూ వసారాలో అటూ ఇటూ వో గడియ తచ్చాడి పొద్దున ఇనప్పెట్టె తాళంచెవులు సవరించుకునేసరికి ఆవలింతలొచ్చాయి. వాకిట్లో జట్కా ఆగిన అలికిడి గమనించ లేదాయన. శబ్దంగు లోపలకొస్తోంది. కమలకి కాలేజీ సెలవలని తెలుసునుగాని, ముందస్తుగా ఉత్తరం వ్రాయకుండా వొచ్చే అలవాటు లేదే అన్న దిలాసాలో వుండిపోయాడు. అమ్మాయి జట్కా దిగి "గుడ్-బై" చెబుతోం దప్పుడే ఎవరితోనో.

"రేపు లైబ్రరీనుంచి 'షా' తెచ్చి పెడతానుగదూ?" అంటోంది. — పరకాయించి చూచాడు. సన్నటి క్రాపూ, పాండూరు ఖద్దరులాల్చీ, చిన్న రిస్టువాచీ అతిసింపిల్ గా ఉన్నాడు. ఎరిగిన మొహమల్లే ఉంది—ఎవరా, అని గుమ్మంలో నిలబడిచూస్తూ నిల్చుండిపోయాడు, నారాయణబాబు. — కమల లోపలకొస్తోంది. ముత్తవతల్లి ఎదురొచ్చి "ఎంత చిక్కిపోయావే బుచ్చితల్లీ" అంటూ తల నిమిరింది. సూట్‌కేసూ, హోల్డాలూ హ్యాండ్‌బాగ్గూ బెంచీ మీద సర్దించి మొకమల్ స్లిప్పర్లు విడుస్తూ "ఎప్పుడొచ్చినా బామ్మ చిక్కిపోయావంటుం దేమిటే నాన్నా" అని కిలకిలా నవ్వింది కమల.

నారాయణబాబు అడుగుదామా వొద్దా అని సస్తాయిస్తున్నాడు. కాని టెన్నిస్ రాకెట్ చేతికందిస్తూ కమల తనకుతానే చెప్పింది.

"ఆయన్నెరుగుదువా నాన్నా - భాస్కరరావు—చంద్రంగా రబ్బాయిట—మనవూరేట నాన్నా..."

"సరిసరి చంద్రశేఖరంగారి అబ్బాయా? అవునవును—అతనూ మీ కాలేజీలోనేగా చదువుతుంటా"

గుర్తుకొచ్చింది నారాయణబాబుకి. కాని ఇది పరిచయమా? స్నేహమా? ఎన్నాళ్ళనించీ అన్న మీమాంస తెక్కుండా వొచ్చిం దతనికి. "నాకూ తెలియదు నాన్నా—ఇవ్వాళ ట్రెయిన్లో ఫస్ట్, సెకండ్, క్లాసులలో సరేసరి థర్డులు ఖాళీ లేనేలేవు. ఇన్‌టర్ లో కూడా చెడ్డ 'రష్'గా ఉంటేనూ చాలా సాయపడ్డారు పాపం. 'ఇంటిదగ్గర దిగవిడిచి వెడతాను' అంటే కాదనలేకపోయాను. వాళ్ళయింటికి మన మేడమీదుగానే వెళ్ళాలిగదా ఒకేజట్కాలో వచ్చేంనాన్నా" అని ఒక్క బిగిని, ముందస్తుగా సేకరించి కంఠస్థం చేసినపాఠమేదో వొప్పగిస్తున్నట్టు, అడగనిపంచాయిషీ అప్రయత్నంగా ఇచ్చేసింది కమల.

"చిన్నప్పుడుచూశానితన్ని—జాలపాలూ, ముచ్చటముడీ—గరిజాగా వుండేవాడు. ఇప్పుడు నేవళం తేరాడు—నాజూ కయింది—చక్కా పుష్టిగా—పొడుగ్గా—"చక్కంటి తల పంకింపుతో పూర్తిచేసి ముసిముసిగా నవ్వుకున్నాడు నారాయణబాబు.

బావుంది వరస! కమల సిగ్గుపడింది.

మర్నాడు వుదయం కాఫీ గట్రా సేవించి డబ్బులు చెల్లించేందుకు భాస్కరం పర్సు తడుముకొంటోవుంటే 'కౌంటరు' దగ్గర నారాయణబాబు అవుపించాడు.

భాస్కరరావు నిర్ఘాంతపోయాడు. అతని కర్థమయింది. కమల భవానీ కేఫ్ ప్రొప్రయిటరు కూతురన్నమాట—నిన్నంతా ట్రెయినులో అంతసేపు ఇష్టాగోష్టిలో వున్నా కమల ఎవరో తెల్సుకుందామనే ఆత్రమే లేకపోయింది. అసలా అమ్మాయి ఏమి చెబుతోందో వినాలనే తోచలేదు తనకి. ఎంత ముద్దుగా, ఎంత అందంగా, ఎంత శృంగారంగా మాట్లాడుతోందో, నలికే పలుకులలో ఆ అమ్మాయి చిరునవ్వు తళుకెంత కలిసిపోతోందో అరాలు చూచుకోవడంతోనే సరిపోయె. మొత్తంమీద కమల మంచి రూపసి! ఆమెని చూచిన దగ్గరనించీ ఆమె లావణ్యం అతని రక్తాన్ని గిలకొడుతూనే వుంది.

రాత్రి డాబామీద వెన్నెట్లో వొంటరిగా పడుకుని కునుకు తెచ్చుకుంటున్నాడు. కృష్ణ కాలువలో తెప్ప గలగల వినిపిస్తోంది. కమల మాట్లాడుతోంటే సరిగ్గా అల్లాంటి గలగలలే మోగినట్టు గుర్తు—ఆకాశంమీద మబ్బులు పింజెలు పింజెలుగా గంభీరంగా నడుస్తున్నాయి. స్త్రీ 'గజగమన', 'హంసయాన' అన్నారు గాని కవులు, కమల నడిస్తే మబ్బులు గంభీరంగా ప్రయాణం చేసినట్టుంటుంది—పరిమళ మేదో ముందుకి ప్రవాహంగా సాగినట్టుంటుంది—ఒకటే ధ్యాస—ఆమెలో ఏదో ఒక వింత ఆకర్షణ అతన్ని గజిబిజి చేస్తోంది....ఖండితంగా మాట్లాడుతుంది. మాటలలో వెకిలితనం లేదు. నిర్భయంగా నిర్మలంగా చూస్తుంది. చూపులలో దొంగతనపు జీరయినా వుండదు. ఎంతో సహజంగా సిగ్గుపడుతుంది. ఆ సిగ్గులో నేరం కనిపించదు—సరిపోయింది—తెల్లవారేటట్టుంది. వెన్నెట్లో చలి వేస్తుం దేమోనని శాలువా తెచ్చుకున్నాడు పైకి—ఉక్కపోస్తోంది ఎదురు. అనుకొన్న టయిముకి "షా" నాటకాల సీరీస్‌లో మొదటి వాల్యూము లైబ్రరీనుంచీ తీసికొని చక్కా వెళ్ళాడు. కమల కిద్దామని, మొదటి వాల్యూమయింతరువాత రెండో వాల్యూమెట్లాగూ అడుగుతుంది. తరవాత సరే మూడూ, నాలుగూ...ఒకసారి అనుకున్నట్లా మూడుసార్లు, నాలుగుసార్లు కమలను కలుసుకొనే అవకాశాలు ఒకదాని తరవాత ఒకటి గొలుసుకట్టుగా లభించే వీలూ పాలూ అంతా స్టడీ చేసుకొనే బయలుదేరాడు. తీరా మెట్లెక్కుతుంటే నారాయణబాబు చిరునవ్వుతో ఆహ్వానించాడు—సరిపోయింది—కాయ నింకా శేష! వెళ్ళే

లేదన్నమాట—పక్కని సిటింగ్ రూములో కూచున్నారిద్దరూను. అటూ, యిటూ, సోఫాలు, మధ్య టేబులుమీద 'వైజాకేస్'లో గులాబీ రెమ్మ, 'బుక్ షెల్ఫు'లో లైనుగా అమర్చిన పుస్తకాలూ, గట్టా...బావుంది—చక్కా నీటుగా...స్ప్రింగ్ కుషన్‌లో కూచుని సీలింగ్ వంక చూస్తున్నాడు భాస్కరం. నారాయణబాబు కాలేజీ వ్యవహారాలేవో భోగట్టాలు అడుగుతున్నాడు. ఓపిగ్గా, క్లుప్తంగా, సమాధానాలు చెప్పుకొంటూ పోతున్నాడు భాస్కరం.

మళ్ళీ అందులో తను శాఖా చంక్రమణాలూ గట్టా చేస్తే సంభాషణకి చిలవలూ, పలవలూ, మొలిచి ఇకా తేమలకేమోనని భయం. అసలు తను అంత పెందరాళే రావడమేమిటి? గడియారంతో పందెం వేసికొని పరిగెత్తుకొచ్చినట్టుంది. ఇంకా ఏడు కాలేదు. ఎంతో ఎండెక్కిపోయినట్టనిపించింది.

"ఈ పుస్తకమేనా మా అమ్మాయి కావాలంట?"

అని చేతిలోవున్న పుస్తకం చటుక్కున తీసికొన్నాడు నారాయణబాబు—కొంప మునిగింది! అంత ప్రమాద మొస్తుం దనుకోలేదు భాస్కరం.

తీరా పుస్తకం ఆయన చేతికిచ్చింతరవాత ఆయనెట్లాగూ కమల కిస్తాడుగా—తా నింకా వుంటం దేనికని? ఏ వంక పెట్టుకొని చక్కా వచ్చాడో ఆ వంక కాస్తా పూడి చక్కాపోయింది. లేచాడు. "పుస్తకం కమల కిచ్చెయ్యండి" అని చెప్పి ఏదో అర్జంటు పనివున్నట్టు వెళ్లి పోబోతున్నాడు కొంచెం మొరటుతనంగా. ఆపినా ఆగలేదు—నారాయణబాబు యధాలాభంగా పుస్తకంలో పేజీ లటూ యిటూ తిరగేశాడు. మొదటి పేజీలోనే నీలైన బ్లాటిన్ పేపర్ మీద ఒక చిన్న వుత్తరం భద్రంగా మడిచిపెట్టి వుంది. ఆ వుత్తరం కమలపేరనే వ్రాసివుంది. అతని మొహం జేవురించింది—కోపంగా చదివాడు—కొంచెం శాంతించాడు. మరి గాలాయిరకం గాలేదు. ఆ వుత్తరంలో బాధ్యతతో కూడుకున్న ప్రణయతత్వం అంతా యింతా గోచరించిం దతనికి. ఏమనుకొన్నాడో, వుత్తరం ఏ పేజీలో వున్నదా పేజీలో ఎట్లావున్న దట్లా జాగ్రత్తగా వుంచేసి కమలకిచ్చి వెళ్ళిపోయాడు.

చెల్లాయి మారాముచేస్తే తీసుకుని సినిమాకి వెళ్ళాడు భాస్కరం. తలవని తలంపుగా కమలా వచ్చింది సినిమాకి. ఇద్దరూ ఒకళ్ళనొకళ్ళు చూచుకొన్నారు. ఫలితం అవ్వాళ ఇద్దరూ సరిగ్గా సినిమా చూడలేదు. చెల్లాయి కటు కమలా ఇటు తనూ కూచున్నారు. రిజర్వులో—సినిమా ఆఖరు రీలు మొదలయింది—లైట్లన్నీ ఆరిపోయినై—సోడావాళ్ళ కేకలు సద్దుకొన్నాయి. కమల చల్లని కంఠస్వరం చెల్లాయి తలమీదనించీ చెవిలోపడింది భాస్కరానికి. "పుస్తకాలలో వుత్తరాలు పెట్టకండి తప్పు" అన్నది కమల. భాస్కరం వులిక్కిపడ్డాడు. చీకట్లో ఆమెకళ్లు కొంటెగా మిలమిలలాడాయి. "అల్లరి పెట్టాలని వుద్దేశ్యం నాకు లేదు కమ్మ" అని పూరేడు. "అయితే మా నాన్నగారితో మాట్లాడండి—సరేనా?

"నీ విష్టపడితేనే"

"మాట్లాడండి—తప్పకుండా"

గప్పున లైట్లు వెలిగాయి. చెల్లాయి చెయ్యిపట్టుకొని భాస్కరం లేచాడు. చీకట్లో ఎవళ్ళతో వని వాళ్లు పోతున్నారు. చుక్కలు చక్కలిగింత పెట్టాయిద్దరినీ.

సెలవలలో బద్దక మెక్కువ. మధ్యాహ్నం వో నిదరతీసి లేచి మొహం కడుక్కొని టీకని ధర్మాస్ఫ్లాస్కిచ్చి పంపి తలగడామీద మోచెయ్యి ఆనించి చిన్నకథల పెద్దపుస్తకం చివర పేజీ అవలిస్తూ తిరగేస్తున్నాడు భాస్కరం. "కులాసాగా వున్నారా?" అని పలకరించాడు నారాయణబాబు. భాస్కరరావు కలవరపడ్డాడు. వుత్తర మాయన కంటబడిందా కొంపదీసి? కంప్లెయింటు చెయ్యాలని వచ్చేడా? ఇంతాచేసి చంద్రంగారికోసం వచ్చాడేమో తన ఖంగారే కాని, "చంద్రం గారు కోర్టు పనిమీద వెళ్ళారు. కూచోండ"ని పడకకుర్చీ చూపించి ఇష్టాగోష్టిలో ఆయన్ని మరిపించటమెట్లాగా అని మథనపడుతున్నాడు భాస్కరం.

"నువ్వు మా అమ్మాయికి వ్రాసిన ఉత్తరం చదివానోయ్ భాస్కరం" అన్నాడాయన హఠాత్తుగా. భాస్కరానికి గుండె ఆగింది. సంజాయిషీ అడుగుతాడా? ఏమి చెప్పాలి? కళ్ళ యెదుట స్టూలుమీద స్పష్టంగా అవుపిస్తావుంటే ఎక్కడో పడిపోయిందనుకొన్న పెన్సిలుకోసం రగ్గు మడతలలోనూ తలగడా కుచ్చిళ్లలోనూ చకచకా వెతికేస్తూ వినిపించుకోనట్టు నటిస్తున్నాడు భాస్కరం.

"కాని నువ్వు సీరియస్‌గానే వ్రాశా వనుకుంటున్నాను నేను" తీక్ష్ణంగా చూశాడు నారాయణబాబు.

"నాకు మరో ఉద్దేశ్యం లేదండి" ఏదో అనేస్తే సద్దుకుపోక పోతుందా అని తాపత్రయపడుతున్నాడు భాస్కరం.

"నువ్వూ చదువుకున్నవాడవు. బాధ్యత ఎరిగున్నవాడవు. అంచాత ఏదో అల్లరిచిల్లరగా కాకుండా సక్రమమైన వాంఛనే వెల్లడించావనీ, నీకు మరొక దురుద్దేశ్యం లేదనే నాకూ అనిపించింది. చెప్పొద్దూ—అదే నీముఖతా తేల్చుకుందామని వచ్చాను. నే నెంతవరకు సరిగ్గా వూహించగల్గిందీ నువ్వే చెప్పాలి" అని వొదిలేశాడు నారాయణబాబు.

అమ్మయ్య! కొండంత బరువు దించేసినట్టయింది భాస్కరరావుకి. అతని కర్థమయింది.

"ఆ ప్రస్తావన ఎట్లాగూ వచ్చింది గనుక స్పష్టంగా చెప్పేస్తున్నాను. నాకు నిజంగా కమలని వివాహంచేసికోవాలనే వున్నదండి" అని తల వంచుకొన్నాడు భాస్కరం.

"నీ కిష్టమే కావచ్చు—కాని మా........"

"నా కిష్టమయిం తరవాత ఒకళ్ళ ఇష్టానిష్టాలతో నాకు పని లేదు."

అతని నిర్లక్ష్యాన్ని గుర్తుపెట్టుకొంటున్నాడు నారాయణబాబు.

"నీకు తెలియకపోవచ్చు, కాని......

"కట్నాలతోటీ కానుకలతోటీ నాకు ప్రసక్తి లేదు."

"అతన్ని నాకు వొదిలేసెయ్—మీ నాన్నగారితో నేను సంప్రదిస్తాగా!—చూశావా భాస్కరం—కమల నాకు ఏకైక సంతానం నీకు తెలుసునో లేదో—అది తల్లిలేని పిల్ల—దానిని కంటికి రెప్పలా ఎంత అల్లారుముద్దుగా పోషించుకుంటూ వస్తున్నానో భగవంతుడికే తెలుసు. దానిని ఒక అయ్య చేతిలో పెట్టేముందు అభిమానంగా చూచుకునే అత్తమామలూ ఆడబిడ్డలూ ఆదరణ చూపే బంధుకోటీ కావలసిన అగత్యం నాకు సహజంగా వుంటుంది. నీనించీ అభ్యంతరాలు లేవని అనిపించుకోవాలనే మాత్రమే నీదగ్గర కొచ్చాను."

"నా కిష్టమే"

నారాయణబాబు వెళ్లిపోయాడు.

పర్యవసానం ఇంత సుళువుగా ఇంత తృప్తికరంగా ఫైనలయిపోతుందని భాస్కరరావు అనుకోలేదు. అతనికి నిజంగా ఆనందం పుక్కిలింతలయింది. కాని ఇలా వొస్తుం దనుకోలేదు—ఉత్తరాలూ, పత్తరాలూ, ప్రత్యుత్తరాలూ, సంకేతాలూ, సమావేశాలూ, నిరీక్షణలూ, నివేదనలూ, ఒక టేమిటి ఎడతెగని ప్రేమ లేఖల పరంపర! అతను వూహించుకొన్న శృంగార చిత్రమంతా మనస్సు మజిలీలన్నీ దాటేసి ఖచ్చితమైన 'బిజినెస్' లోకి దిగి వచ్చి వూరుకుంది. సరిపెట్టుకోక చేసేదేముంది? కాని అతనికి జంకు లేకపోలేదు. ఆలోచనకి అవకాశ మివ్వకుండా వొచ్చాడు నారాయణబాబు. ఏదో గండం తప్పుతుంది గదా అని పెళ్ళాడతావని ఫెడీమని అనేశాడా?...ఎట్లాగూ కమల కొంచెం పెళుసు.—చదువుకొన్న పిల్లని పెళ్ళిచేసుకోవాలనే వుంటుంది కాని పెనిమిటంటే దైవసమానంగా చూచుకోవడమూ భర్తమాట వేదాక్షరంగా పాలించటమూ ఇత్యాది సుగుణాలమీద మమత్వం అతని ఎముకలలో జీర్ణించిపోయివుంది. అతని నిర్ణయం సందేహ తరంగాలమీద కొంచెంసేపు అటూ యిటూ వూగిసలాడి ఆఖరికి వొడ్డున చతికిలబడింది—చట్—చదువూ సంధ్యాలేని ఒక మొద్దు చేత చాకిరీ చేయించుకోటంకంటె కమలలాంటి సౌందర్యవతితో విజ్ఞానవతితో కలహించినా ఆహ్లాదకరంగా వుంటుంది అనిపించింది భాస్కరరావుకి. ఇహ మనస్సుని ఆ తర్కం పొంతకి పోనివ్వ దల్చుకోలేదు. పైగా కాసులలో ముంచి చేతుల్లో పెడతారు పిల్లని.

పెళ్లిమాపులయినాయి—కట్నాలూ లాంఛనాలూ వారడిగినంతా, వీ రిచ్చినంతా—ప్రధానమయింది కోడలు వజ్రపు తునకలా వుంటుందని మురిసిపోయింది భాస్కరం తల్లి. "మీ యింటికి వెలుగొస్తుందోయ్" అని చంద్రంగారి భావమరిది పరిహాసం చేశాడు. కమల పరీక్షా ఫలితాలకి ఎదురుచూట్టం మానుకుంది.

కమల దాయనమ్మకి పట్టశక్యంకాకుండావుంది. అమ్మలక్కలతో అతిప్రసంగ మానేదు.

రాత్రిరి వంటయిల్లుకడిగి పాలలో తోడుచుక్క వేసి వెళ్ళిపోతోంది చంద్రశేఖరంగారివంటలక్క సుభద్రమ్మ. పకాలంలో పెళ్లిపనులు ప్రారంభించాలనీ, పప్పులు వెయ్యటానికీ, కారాలు కొట్టడానికీ పనిమనుషుల్ని చూడాలనీ చెబుతున్నారు చంద్రంగారు. వినుతూవున్న దల్లా "అమ్మాయికి మా అన్నయ్యగారి సమంధం సెటయిం దనుకున్నారు. నిజమేనాండి బాబూ!" అని నిలబడిపోయింది సుభద్రమ్మ. ఆ ప్రశ్న తప్పించి—"నమ్మకమైన వాళ్లని చూడాలి—పనులు చురుగ్గాసాగాలి—ముహూర్తం బహుశా ఫాల్గుణంలోనే పడుతుంది" అని పైకిచూచి డాబా మెట్లెక్కిపోతున్నారు చంద్రంగారు. భాస్కరాని కింకా నిదరపట్టలేదు. తుని కవటాకులు వమలుతో, వగమయిన విల్స్ సిగరెట్టు పారెయ్యలేక వీధి అరుగుమీద కొంచెంసేపు విశ్రాంతిగా కూచున్నాడు. సుభద్రమ్మ లాంతరు స్తంభందాకా వెళ్ళిపోయింది. వెనక్కి పిలిచాడు. వొచ్చింది.

"మీ అన్నయ్యగారిసమంధమంటావేమిటి?" బాకీ పెట్టు మీదవున్న వాడల్లా గొంతుతూర్పుని రహస్యంగా అడుగుతున్నాడు భాస్కరం—ఏదో అనుమానం సాలీడు బూజులా పట్టుకుందతన్ని.

"నారాయణబాబూ మేమూ పెత్తండ్రి పినతండ్రి బిడ్డలం కదండీ" అన్నది.

"అంటే మీ తండ్రులిద్దరూ సయానా అన్నదమ్ములన్నమాటేనా?"

"సయానా"

"వినలేదే" అంటూ కూచుండిపోయాడు భాస్కరం.

"ఎందుకు వింటారు బాబూ—చెప్పకుంటే మాకు ప్రతిష్ఠ అతనికి ప్రతిష్ఠ—మాకూ అయిశ్వర్యముంటే మేమూ చెప్పకొందుము—అతనూ చెప్పకునేవాడు."

సుభద్రమ్మ వెళ్లిపోయింది. భాస్కరరావు ఆలోచనలో పడ్డాడు. ఇదెక్కడి సంప్రదాయం? ఆవేళ సరిగ్గా నిద్దరపట్టలే దతనికి.

మర్నాడు పార్కులో స్నేహితుల మధ్య ఆ ప్రస్తావన వచ్చింది. అంతా సరిగ్గానే మాట్లాడారు నిజానికి. కాని ఒకళ్లిద్దరు మాత్రం ఏదో మూటీపోటీగా అంటున్నా రనుకుని, లేని అర్థాలు కల్పించుకుని బాధపడుతున్నాడు భాస్కరం—అందులోనూ కంకరానికి ఎంత తోస్తే అంత. "జమీందారు బాలంగారి కేవల్లుడికి, దొరక్క దొరక్క చివరికి వంటవూటి సమంధం దొరికిందన్నమాట." అన్నాడు ఫెడీమనివాడు. అని వూరుకోక "డబ్బురా నాయనా, డబ్బు, డబ్బు" అంటూ న్యూస్ టయిమయిందని మునిసిపల్ రోడ్ స్పీకర్లవంక తొరతొరగా వెళ్లిపోయాడు. భాస్కరరావు తల వంచుకుని కుండీలో నూరు వరహాల చెట్టు తుంచుతున్నాడు. స్నేహితులు సంభాషణ మార్చారు.

రెండు రోజులదాకా భాస్కరరావు ఎక్కడికీ వెళ్ళలేదు. సాయంత్రం జనం మసలనిచోట, లాకుల కొసవని, తమ్మిలేటిగట్టున చల్లగాలి సేవించి చీకటిపడిం తరవాత ఇంటికొచ్చాడు. ఇంటిదగ్గర కలభాగా వుంది. దక్షిణపు గదిలో ఇనప్పెట్టిదగ్గర కవిలెకట్ట చూస్తున్నారు చంద్రంగారు. చంద్రంగారికి వడ్డీవ్యాపారం. వసారాలో గడపమ్మందగ్గర నుంచుంది నూకమ్మ. నూకాలు నారాయణబాబుగారింటో పనిమనిషి. నూకమ్మ తన చినతమ్ముడికి జబ్బుగా వుంది,

రూపాయికి రోజుకి కానీ చొప్పున వడ్డీ నిర్ణయించుకొని, రెండు తులాల రాగిడీ రెండు నెలలకి లోపాయికారీగా తాకట్టుపెట్టి 15 రూపాయలు పట్టుకెళ్లింది చంద్రంగారిదగ్గరనించి. వ్రాత కోతలు లేవు. పత్తిరం వ్రాయాలనంటే రెండు తులాల తాకట్టు చాల దన్నారు చంద్రంగారు. వాయిదా నాటికి సొమ్ము చెల్లించకపోతే మటుకు తాకట్టు వాకట్టని వరకు. యింగ్లీషు లెఖ్ఖ ప్రకారం రెండు నెలలూ చూచి నూకమ్మ ఎంతకూ రాకపోతే రాగిడీ అమ్మేశానంటాడు చంద్రంగారు. అమావాస్యే వెళ్లిన దగ్గరినించీ తెలుగులెఖ్ఖ ప్రకారం రెండునెలలూ అంచనా వేసుకుని రాగిడీ అమ్మిన మర్నాడే వచ్చింది నూకమ్మ, అప్పుతీర్చి వస్తువు తీసి కెడదామని. అదీ ఘర్షణ.

"నూకమ్మా నిన్ను నేనేమీ అన్యాయం చేయలేదు. నీకు తెలియకపోతే ఎవళ్లనైనా పెద్దమనుషుల్ని అడుగు. వడ్డీ లెఖ్ఖలకి ఇంగ్లీషు మాసాలు చూస్తారుగాని తెలుగు నెలలు బద్దంపు వేస్తారా ఎక్కడయినా? అందరికీ ఒక లెఖ్ఖ నీకొక లెఖ్ఖ కడతానా! నాకయినా నిజంగా ఫాయిదాలో కలిపి అంచనా వేసుకుంటే వకటి రెండు రూపాయలు తక్కువే కిట్టాయి. నమ్ము నమ్మకపో. అవాడు గంగిగోవులా తలవూపిన కంసాలి వీరభద్రయ్యే ఇవాళ బంగారం జబ్బుదనీ మచ్చిబంగారంకన్న నాసిగా వున్నదనీ దప్పరించాడు." అని ప్రశాంతంగా జవాబిస్తున్నాడు చంద్రశేఖరంగారు. నూకమ్మ బుసిబుడి దుఃఖాలు సాగించింది. వస్తువు యింట్లోనే వున్నదని ఆమెకు గట్టి నమ్మకం. కొంచెంసేపటికి పాకం ముదిరింది. ఎవరి కమ్మావో ఆ ఆసామీనే వెళ్లి ప్రాధేయ పడతాను. ఎవరో చెప్పమని నిగ్గదీసింది. దానికి చంద్రంగారు అసలుకి అందకుండా పోకకి పొందకుండా సమాధానాలు చెపుతుంటూ పోతున్నాడు. తాకట్టు వాకట్టయింతరవాత ఎవరి కమ్మిందీ ఎంత కమ్మిందీ చెప్పాలిసిన అగత్యం తనకి లేదని, తన యిష్టం మెచ్చినవాళ్లకి, ఇష్టమెచ్చినంత కమ్ముకునే హక్కు తనకి వున్నదనీ కచ్చితంగా మాట్లాడుతూ చేతిలోవున్న దస్తరం నేలకేసి కొట్టాడు చంద్రంగారు. దానితో నూకమ్మ రెచ్చిపోయింది. ఆమైన నిప్పులు గక్కుతో కొప్పుముడి విడిపోతుంటే కారలు దాపులుంటో శోకాలు పెడుతో వాల్లెరగని కోపంతో నిర్ధారణ చెయ్యడానికి వీలులేని కంఠస్వరంలో "తినవయ్యా తిను—నా సొమ్మే తినవయ్యా నువ్వు—పదిరూపాయలు చేతిలోపెట్టి రెండు తులాల బంగారం మింగేస్తావటయ్యా నువ్వూ—నా వుసురు నీకు తగలకుండా పోతుందాంట? కొంపలో మళ్లీ పెళ్లి పెటాకులూ చేసుకోబోతున్నావాయెను—పైనించీ లక్షలు కొంపమీదికే వేసుకుంటున్నా ఎంగిలికూటికి ఎగబడతా వెందుకయ్యా నువ్వు? నీ యిదాన్ని నేనెన్నిసార్లు ఎంతవడ్డీ పొయ్యలేదు?-వళ్ళె విడిపించాలటయ్యా? నా పొట్టమీదనే కొట్టాలిటయ్యా" అని పాలికేక లేస్తూ వీధినిపడింది. వసారాలో ఇందాకా నిశ్శబ్దంగా కూర్చున్న భాస్కరం చరున లేచి అటకాయించి "అరు భడవా—నీకు అన్యాయం జరిగితే కోర్టులో దావా వేసుకో. అంతేగాని మాటలు మిగిలాతంటే లాకప్‌లో పెట్టిస్తాను జాగర్త" అని ధిమాకీ చేశాడు.

కలిగినవాళ్లకి అన్యాయం జరిగితే ఏ కచేరీలోనో ఏ వ్యవహారంలోనో ఎక్కడో వాళ్ల హక్కు ప్రతీకారం చేస్తారు. అన్యాయంగాని దానికి ప్రతీకారంగాని జరిగినట్టు రెండో కంటి వాడికైనా తెలియదు. కాని అలగా జనానికి కించిత్తు అక్రమం జరిగిందంటే వాళ్లు ఎట్లాగూ ప్రతీకారం చెయ్యలేరు. కాని వాళ్ళకు చాతనయిందల్లా యాగీ. అది ఎంతమంది నోళ్లల్లో పడితే అంత తృప్తి వాళ్ళకి. అంచాత పనిమనిషికిగాని, పాకీదానికిగాని, బిచ్చగాడికిగాని కష్టం కలిగిందంటే వాడవాడంతా మోగిపోతుందంతే! కాని మోగటం మటుకే!!

రాత్రి భోజనాలప్పుడు మళ్లీ ఆ ప్రస్తావన రాలేదు. భోంచేసి తీరికగా దొడ్లో చామంతి మడిదగ్గర పైరగాలికి మడతమంచా లేసుకుని ఇష్టాగోష్ఠిలో పడ్డారు తండ్రీ కొడుకు లిద్దరూ—భాస్కరరావు అందుకున్నాడు.

"అయితే నాన్నా కొన్నేళ్లక్రితం బహదూర్ మామయ్యగారింట్లో వంటపని చేశాడా నారాయణబాబు?" జమిందారు బాలంగారికి రావుబహదూరు బిరుదున్నది. అయన్ని బహదూర్ మామయ్య అంటాడు భాస్కరం.

"అక్కడ చేశాడో లేదో నాకు గుర్తులేదుగాని, ఇతరత్రా వంటపనులు చేసినవాడే నారాయణబాబు—నీకూ తెలుసుగా—"

"మరి ఈ అయిశ్వర్య మెట్లా పట్టెం దతనికి?"

"నారాణబాబు పాపం చిన్నతనంలో చాలా పేదరికం అనుభవించాడు. ఇప్పటి ఆస్తిఅంతా అతని స్వహస్తాలమీద ఆర్జించిందే. వంటపని చేసి చేసి విసిగి ఆఖర్న మద్రాసులోనూ, బెంగుళూరులోనూ తనకింద మనుషుల్ని పెట్టుకుని పెద్ద హోటలు వోపెన్ చేశీ పికిల్ పాపింగు సేర్పుగా సాగించీ చాలా ఆర్జించాడని వినికిడి"

"పికిల్ పాపం లేకి?"

"అప్పట్లో అక్కడవున్న మన ఆంధ్రాస్టూడెంట్సుకట్టా వూరగాయలకి మొహంవాచిపొయ్యేవాళ్లట. వాళ్లకని గోంగూర పచ్చడీ, చింతకాయపచ్చడీ, వూరగాయలూ గట్టా అన్ని బాటిల్సులో ప్యాక్ చేసి పెద్దవ్యాపారం సాగించాడీయన, ఇక్కడకొచ్చిన పదిహేనేళ్లనించీ హోటలూ, బోర్డింగూ, లాడ్జింగూ తెరిచి డబ్బు చేరలకొద్దీ సంపాయించాడు. షుమారు పదిలక్షలదాకా వుంటుంది. చాలా మంచివాడు పాపం. అతని సత్ప్రవర్తనా, అతింపోదా, అతని దర్జా ఇపుడుచూస్తే ఒకప్పుడితనేనా గరిట పట్టుకుని హీనంగా బ్రతికినవాడనిపిస్తుంది."

"అయితే ఇట్లాంటి నిదమైనసమంధం చూస్తావా నాకు"

"నేనా ఈ సమంధం చూస్తా నీకు?"

భాస్కరరావుకి వొళ్లు తెలియటంలేదు. అసలీబురదలోకి మెట్టమొదట అడుగుపెడతా తనే అన్న సంగతి మరిచిపోయాడు.

"నేను తెలిసుండే దిగా వనుకుంటున్నావా?

"తెలియదని ఎట్లా అనుకోను—ఈవూళ్లో పుట్టి, ఈవూళ్లో పెరిగి మన పొరుగువీధినవున్న ఆసామీ పుట్టుపూర్వోత్తరాలు నీకు

సర్వేజనాః సుఖినో భవంతు.

పండుగలు - సాంప్రదాయము

ఎల్. జీ ఇంగువ

ఉగాది పండుగ దినమున తెలుగువారందరు నూతనోత్తేజముతో, నూతనోత్సాహాలతో కల కల లాడుతుంటారు. ఇతరపండుగ దినములలాగే మంగళస్నానము చేయుట, క్రొత్త వస్త్రాభరణములను ధరించుట, మృష్టాన్నమును భుజించుట మొదలగు సాధారణ ఆచారములు కలిగియుండుటయేగాక, గృహములో ప్రతిఒక్కరు ప్రొద్దున వేపపువ్వు పచ్చడి తప్పనిసరిగా రుచిచూచుట, మధ్యాహ్నం పంచాంగం శ్రవణం చేయుట— ఈ రెండు ప్రత్యేక అంశములతో కూడిన సాంప్రదాయము ఉగాది పండుగకు సంవత్సరాల తరుబడి యున్నది.

గ్యారంటీగల న్యాణత, చక్కని సువాసన గల **ఎల్. జీ ఇంగువ** నిత్య వంటకాలలోనే గాక, పండుగ, పబ్బాలకు చేయు పిండి వంటలలో వాడబడుటచే, వాటికి రుచి, వాసనలు పెంపొందించుటయేగాక, గృహములందు సంతృప్తి, ఆరోగ్యభాగ్యమును కలుగ చేయు సాంప్రదాయమును **ఎల్. జీ ఇంగువ** **60** సంవత్సరాల పైగా కలిగియున్నది.

L.G

మీరు ఎల్. జీ ఇంగువనే అడిగి మార్కు పేరు సరిచూచి పుచ్చుకొనండి

లాల్‌జీ గోదు & కో.,

సాహుకారు పేట, మద్రాసు - 1.

హెడ్డాఫీసు : బొంబాయి.

ఒరిజినల్ వెజిటబుల్ హేరాయిల్

ఒరిజినల్
వెజిటబుల్ హేరాయిల్
★
అందమైన కేశములకు అందరూ కోరే ఒక మహత్తరమైన తయారింపు
DAYA COSMETICS (INDIA) LTD., MADRAS-29

ఈ ఒరిజినల్ వెజిటబుల్ హేర్ ఆయిల్, శుద్ధిచేయబడిన నువ్వుల నూనె, శుద్ధి చేయబడిన కొబ్బరి నూనె, ఔషధ సంబంధమైన ఆముదము వగైరాలున్నూ, అపూర్వమైన వనమూలికలతోను కలిసి తయారైనందున మీకు శాస్త్రీయమైన హేర్ టానిక్ నిజంగా లభించినది. ఇందులో సుమనోహరమైన పరిమళము కూడా గలదు వాగ్దానములో 100% గ్యారంటీ.

దయా కాస్మటిక్స్ (ఇండియా) లిమిటెడ్

94, పూనమల్లి హైరోడ్డు, మద్రాసు-29.

సువాసన ద్రవ్యములు, అలంకరణ ద్రవ్యములు, సోపులు వగైరాలు తయారుచేయువారు:-

T'grams: "PUSHKALA"

నేషనల్ ఇండియన్ లైఫ్ ఇన్సూరెన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్,

హెడ్డాఫీసు: కలకత్తా.

(స్థాపితము : 1906)

31-12-1954 వరకు వాల్యుయేషన్ ఫలితము త్వరలో రానున్నది.

భీమాచేయుటకు గాని, ప్రాతినిధ్యము వహించుటకు గాని విశ్వసనీయమైన కంపెనీ.

★

వరకులకు, వివరములకు వ్రాయండి:

టీ. నరసింహమూర్తి. బి. ఏ., బి. యల్. సెక్రటరీ, మద్రాసు బ్రాంచి, 334, తంబుచెట్టివీధి, మద్రాసు - 1.	టీ. డి. నాగేశ్వరరావు సెక్రటరీ, ఆంధ్రబ్రాంచి, బెసెంట్ రోడ్డు, బకింగ్‌హాం పేట పోస్టు, విజయవాడ - 2.

తెలియకుండా కూపస్థమండూకంలా వున్నానని కలగన్నావా! పోయి అడుగు మెడకాయమీద తలకాయవున్న వాడికల్లా తెలుసు"

"ఏమిటేమిటి? దాని తెలిసే నే నంగీకరించాననుకో. నువ్వు చెప్పక్కర్లేదా? సమంధమెట్లావున్నా సంప్రదాయం కావాలి కావాలని దొంగలు కొరుస్తూ చెప్పేనువ్వు—మంచిసంప్రదాయం గలకుటుంబమైతే చాలు పిల్లని సయితం చూడనక్కర్లేదు—కట్నం చిల్లిగవ్వయినా కాంక్షించను అని రొమ్ము విరుస్తూ ప్రగల్భాలు పలికే నువ్వు—అబ్బాయీ ఇది ఇట్లాంటిసమంధం అని నాతో చెప్పనక్కర్లేదా?"

"చెప్పలేదు. నా కభ్యంతరం లేదు కాబట్టి"

"నీ కభ్యంతరం లేదూ?" నువ్వు వియ్యమందబోయేవాళ్లు కంటమనుషులయినా అడుక్కుతినేవాళ్లయినా నీకు నిమిత్తం లేదన్నమాట."

"ఆ పని ఇప్పుడు చెయ్యకుండావుంటే చాలు."

భాస్కరరావుకి రగులుకుంటోంది లోపల. కాని అతనికి తెలుసు చంద్రంగారు హెచ్చితే తగ్గుతాడు—తగ్గితే హెచ్చుతాడు.

"అయితే మొన్న నామన్న లక్కవరంనించి వో సమంధం వస్తే వాడి పింతల్లి మేనల్లుడు కాలంనాడు నిడదవోలు పడవల రేవులో జంతికలమ్మాడనీ, వాడి పినతండ్రి కొడుకు గొందులూరు సంతలో కోలగారం చేసేవాడనీ, తెలుసుకేరి ఆ సమంధం తిరగ్గొట్టా వెందుకని?"

"వాళ్లకు డబ్బు లేదు కాబట్టి"

"అయితే డబ్బు చూచుకునే నారాయణబాబుగారి సమంధం రైటుచేశావన్నమాట!"

"ఇందులో నేను చూచుకొన్న దేమీ లేదురా అబ్బాయీ—కట్నంకూడా అంతనీ యింతనీ నేను మొరాయించలేదు"

"మాటల కేమిలే—నారాయణబాబుకి కమల వొకత్తే కూతురని తెలియదా యేం నీకు?"

"అది నాకంటే నీకే ఎక్కువ తెలిసివుండాలి మరి."

భాస్కరరావుకి కొరడాతో కొట్టినట్టయింది.

"అయితే అబ్బాయీ—ఈ ప్రశ్నలన్నీ నీకు ఎవరు నూరి పోశారురా?"—అన్నాడు చంద్రంగారు, ఇక సంభాషణ తను నడపాలన్న సంకల్పంతో.

"నువ్వనుకోవడం, మనం నారాయణబాబు డబ్బుకోసం ఎర వేసుకుని కూచున్నామనీ జరిగిన తతంగమంతా దానికోసం పన్నిన పన్నాగమేగా!"

"అందుకు సందేహమూ?"

"ఇందులో నారాయణబాబు స్వార్థం ఏకోశానా లేదనే నీ వుద్దేశం—అవునా?"

"ఆయన తప్పేముంది. కమల నేనంటే ఇష్టపడింది అంచేత నిన్ను కదిపాడు—నువ్వు వరే గంగిగోవులా తలవూపేశావు."

"తప్పు కాదురా నాయనా—ఈమాత్రం చదువుకున్న చదువూ ఈమాత్రం ఆస్తిపాస్తులున్న సమంధమూ నారాయణబాబుగారికి రాకపోలేదు తెలుసునా! అతనూ సంప్రదాయమైన కుటుంబంలో పిల్లని పడెయ్యాలని ఎంత తాపత్రయపడ్డాడో సులభంగా అర్థమవుతుందా? నీ బుర్ర కందలేదింకా! జమీందారు బాలంగారి మేనల్లుడుగాని అతనికి నచ్చలేదు తెలుసా?"

"అందులో అతని తప్పేముంది? కంటపూట బ్రతుకు బ్రతికినా అతనికి సంప్రదాయంగల కుటుంబంలో, పిల్లని పడెయ్యాలన్న జ్ఞానం వుంది—మనమంటే గడ్డి కరవడానికి సిద్ధమయ్యాం కాని..."

"అక్కడే పొరపడుతున్నావు నాయనా—సాంప్రదాయమైన సమంధాలకోసం పాకులాడవలసిన ప్రారబ్ధం మన కేమిట్రా? ఆ సంప్రదాయం మనకుందిగా?"

"అయితే ఆ ప్రారబ్ధం నారాయణబాబుకి పట్టిందంటావు? మనకేమో డబ్బున్న...."

"మనం వెతుక్కోలేదు. కావాలని డబ్బున్న సమంధాల కోసం వెతుక్కోవడం నీచం. వెతుక్కోకుండా వొళ్ళో వాలి నపుడు పెడమొహం పెట్టుక్కూచోవడం తెలివితక్కువ. పైగా ఇందులో తప్పేమిటో నాకు గోచరించడంలేదు. అతని క్కావలసిన సంప్రదాయం మన దగ్గరుంది. మనక్కావలసిన డబ్బూ దస్కం అతని దగ్గరుంది. ఈ సమంధంలో అది మనకీ, ఇది అతనికీ సంక్రమిస్తుంది. అతని డబ్బుకోసరం మనం పాకులాడు తున్నామనుకునే బదులు మన సంప్రదాయంకోసం అతను పాకు లాడుతున్నా డనుకోరాదూ?"

భాస్కరరావు బి. యే లో 'లాజిక్కు' తీసుకున్నాడు, కాని తర్కంలో ఈ వింతపోకడ లింకా అతని బుర్రదాకా రాలేదు. అతనికి విసుగ్గావుంది.

"ఏది ఎట్లావుండనీ—సంప్రదాయంలేని కుటుంబమని తెలిసీ కూడా డబ్బుంది కదా అని జొరబట్టం నీచం" అన్నాడు భాస్కరం.

"అట్లాగే డబ్బు అంత లేకగదా లొంగిరాకపోతాడా అని సంప్రదాయమైన కుటుంబాలలోకి జొరబడాలని చూట్టం ధనికుడికీ నీచమే. నువ్వనే నీచం ఉభయత్రావుంది. ఒరే అబ్బాయీ నీ కింకా ఈ ప్రపంచంలో విలువలు తెలియవు. డబ్బున్నవాడికి ఇవాళ కాకపోతే రేపు వస్తుంది సంప్రదాయం. అయితే ఎవడో వొకడు ఆ ముద్ర వేయడానికి పూనుకోవాలి. ఆ ముద్రాధికారం ప్రథమంలో ఎవరు తీసుకుంటాడో ఎవరు తీసుకుందుకు సాహసిస్తాడో వాడికి ఐశ్వర్య మబ్బుతుంది. అంతే. సంప్రదాయమైన కుటుంబీకులకి సులువుగా ఆస్తులు సంక్రమించాలంటే మనం తొక్కకే మార్గం—లేక లేపో దేనికీ సంప్రదాయం పుట్టికొట్టుకోనా?"

"అయితే సత్సంప్రదాయ మల్లా డబ్బుని ఆకర్షించటానికంటావు!"

"డబ్బున్నవాడు సంప్రదాయం కొనుక్కుందామని చూట్టంలే? అట్లాగే సత్సంప్రదాయమున్న సమంధం దొరకడం సామాన్యమూ అని నేను అందరిచెవుల్లోనూ ఇల్లుగట్టుకుని పోరడం లేనికనున్నావు?—"

"నీకు సాంప్రదాయ మక్కర్లేదన్నావుగా!"

"నా కక్కర్లేకపోవచ్చు—కాని నలుగుర్లోనూ సాంప్రదాయమంటే వుండాల్సిన విలవ పోషించుకుంటూ రావద్దూ? మన కుంటూ సంప్రదాయమే ఆరెను."

"కావుంది—సంప్రదాయానికి వుండాల్సిన విలవ వుండనే వుంది. నువ్వు పనిగట్టుకుని పోషించేదేమిటి? డబ్బులేని వాడెందుకూ కొరగాడనీ, డబ్బున్నవాడే గొప్పని డబ్బు విలవని శ్లాఘిస్తూ మెడలో డప్పువేసుకుని తిరిగాడా నారాయణబాబు?"

"డబ్బు విలవ బ్రతికున్న వాడికల్లా తెలుసు. చెప్పనక్కర్లేదు. తెలిసిందా? కాని సత్సంప్రదాయమంటే, వుండాల్సిన మోజా, ఇయ్యాల్సిన విలవా ఎప్పటికప్పుడు నలుగురి చెవుల లోనూ గింగురుమని మోగిస్తుంటే తప్ప నిలబడి చావదు."

"ధ—నా కీ సమంధం అక్కర్లేదు"

అని చివ్వున లేచాడు భాస్కరరావు.

"అక్కర్లేకపోతే మానవోయి నాయినా—అక్కర్లేదనగానే మా నాయనగా అని బ్రతిమాలాడతాననిగాని అనుకుంటున్నావేమో—నా కవసరం లేదు తెలిసిందా? పిల్ల రత్నంలా వుంటుంది. చదువుకున్నది — నిన్ను ప్రేమించినకన్య — నువ్వు కోరుకున్న అప్సరస. కాళ్లదగ్గరకొచ్చిన సమంధం—కనకవర్షం కురుస్తుంటే గొడుగేసుకుపోతావా? ఫో—ఇందులో కలిసొచ్చేదమైనా వుంటే అది నాకుమాత్రం కాదన్న సంగతి మరోకసారి జ్ఞాపకం చేస్తున్నా. నాకు తెలుసులే—ఈ చదువుకున్న వాళ్లకి ఆశయాలనీ, ఆదర్శాలనీ మారని సరుకెంతో బుర్రలో మసుల్తో వుంటుంది. చూపులు ఆకాశంమీద పెట్టుకున్నా నడవాలిసింది నేలమీదరా నాయనా! నేలమీద! ఇప్పుడు నిన్ను ఎలాగయినా బలవంతపెట్టి ఈ వివాహానికి దింపుతానేమోనన్న అపాయానికి ఉపాయమేమిటా అనే ఆలోచనలో పడనక్కర్లేదు. నువ్వు ఎదురుకోవాలిసిన ప్రమాద మేమిటంటే—నాకక్కర్లేదనిగాని నువ్వు అవాలోచితంగా నోరు జారితివా నిన్ను కారణాలైనా అడక్కుండా వొదిలేసుకుని కూచోడానికి సర్వసిద్ధంగా ఉన్నాను. తెలిసిందా?" అని ఉపదేశ పూర్వకంగా హెచ్చరించి పక్క సర్దుకున్నాడు చంద్రంగారు.

నారాయణబాబు నాలుగైదురోజులనించీ చంద్రంగారింటికి ఎడతెరిపిలేకుండా వెళ్లివస్తూవుండడం గమనించింది కమల. ఆ వేళ ఆ చెవిగాడుపు ఈ చెవికి కొడుతోవుంది. తిరిగితిరిగి యింటికొచ్చాడు నారాయణబాబు. రాగానే హాల్లో మడతకుర్చీలో కూలబడి వుత్తరీయంతో విసురుకుంటున్నాడు. ఏదో అయోమయంగా కూచున్నట్టనిపించింది కమలకి. అతని మనస్సులో పడ్డ ఆగాధమేదో మొహమ్మీద కనిపిస్తోంది. గబగబ నాలుగు నీరుబాదంపలుకులు మిళాయించి కొంచెం నిమ్మకాయపరబత్తుచేసి అందించింది. కట్టివేళ్ళ విసనకర్రమీద కూజాలోని చల్లనినీళ్లు కసింత చిలికి పక్కన నిలబెసింది. "పంకావేయి అమ్మా" అన్నాడు నారాయణబాబు. "పంకాగాలి వేడిగా వొస్తోంది నాన్నగారూ" అని వారించింది కమల. కొంచంసేపు బడలికతీరింతరవాత "ముహూర్తమింకా కుదరలేదా నాన్నా" అని అడిగింది కమల. తన వివాహవిషయంలో తనే కలిపించుకుని అడగటమనే మొదటిసారి ఆమెకు.

"దానికే తడిమన్నా పొడిమన్నా అయేలా తిరుగుతున్నా నమ్మా—చంద్రంగారు భాస్కరరావుని అడగమంటాడేమిటి?"

"ఆయననా? ముహూర్త విషయంలోనా?"

"కాదు—అసలు పెళ్లివిషయమేట."

"అదేమిటి?" ఆమె కర్థంకాలేదు.

భాస్కరరావు కింకా అభ్యంతరా లున్నాయా!

వెండిప్లేటులో పూరీలూ బజ్జీలూ పట్టుకొచ్చి దగ్గర పెట్టింది నాయనమ్మ. పూరి బాగా వేగినవైపు ఒక్క పిసరుతుంచి మునిపంటకొరికి "సయించడం లేదమ్మా—తీసెయ్యి—" అన్నాడు నారాయణబాబు. "అదేమిటి నాయనా—పెదపాడు నుంచీ కర్పూరంలాంటి నెయ్యివచ్చింది—కన్నతల్లి కావాలని సొంతంగా చేసింది. ఇవాళ పోరాటాలు—ఒక్కటి నోట్లో వేసుకో నాయన గాదూ" అని బామ్మ పరిచనే వున్న ముక్కాలిపీటమీద కూచుని లాలన చేస్తోంది. ఎంత వయస్సొచ్చినా నారాయణబాబు పసిపాపడే ఆమెకు. "మందంగా వున్నదమ్మా" అని మొహం చిట్లించాడు నారాయణబాబు.

కమల మంచినీళ్ళకని మరచెంబు పుచ్చుకుని

రీడింగు రూమనుకుని, పడకగదిలోకి పరధ్యానంగా వెళ్ళి, టేబిలుమీద వున్న రంగూను పాలరాతి బుద్ధవిగ్రహం చేతికి తగిలి, ఇక్కడ కెందుకొచ్చానా అని నిలబడిపోయింది—ఆమెకు మనస్సు మనస్సులో లేదు.

అనుకున్నట్టే నారాయణబాబు భాస్కరరావుతో మాట్లాడడానికని వొచ్చాడు. తండ్రి యింతా తనమీద గుడ్డియాశలని చూస్తున్నట్టు గ్రహించాడతను. భాస్కరం వొకరయిత్తు నయ్యాలని చూశాడు. తను ఏదో కొంత మొరటుతనంగా మాట్లాడేస్తే అతనికి మండి చిర్రుమంటాడు దానితో తనూ తొరపాటులో అంగుకు పేడి. ఒక పెద్ద గలాటాకింద దింపేశేది. అంతేగాని అతంతట తాపిగా వాదానికి దిగితే తనకి వొక్కపాయింటూ మిగిలేచావదు. అదీ అతని ధ్యేయం.

"అయితే భాస్కరరావూ—మా నాన్నగారు నీ కింకా ఏవో అభ్యంతరాలూ గట్రా..."

"క్షమించండి. నాకు వుండుకున్న అభ్యంతరాలన్నీ మీతోటి చర్చించదలచుకోలేదు నేను. సమంధం నా కక్కర్లేదని మాత్రమే మీతోటి చెప్తున్నాను."

"అది సబబైనమాటే—కాదనను—ఎంచేతనంటే నా కక్కర్లేదని నువ్వంత నిష్కర్షగా చెబుతోన్నప్పుడు నీ కారణాలకోసం ఎదురుచూడాల్సిన అవసరం, నాకూ లేనేలేదు. అది మొదట్లో

అయితేనూ—కాని, ఇప్పుడు, ఇంతదూరం వచ్చిం తరవాత, ఇన్ని తంతులు జరిగిం తరవాత..."

"మించిపోయిం దేమున్నది లెండి."

"నీకు తెలియదు భాస్కరరావు—తాంబూలాలు పుచ్చుకున్న తరవాత, ప్రధానమయిం తరవాత—శుభలేఖ లచ్చువుతో వుంటే సమంధం చెడిపోతే నీకు మించిపోయిందేమీ లేకపోవచ్చును—గాని ఆడపిల్లని కన్న తండ్రిని, నాకు కలిగే నష్టాన్ని నువ్వు భర్తీ చెయ్యలేవు. తెలిసిందా? ఈ సీమలో ఎంతో వుపద్రవమైన కారణాలు వుంటేనే తప్ప సమంధాలు చెడవు. చెడితే మరి సమందా లెక్కవు. ప్రధానమయిం తరవాత మరో పెళ్ళిమాటలకి దిగడం మారుమనువుకింద పరిగణిస్తారు మనవాళ్లు. నలుగురూ నాలుగు విధాల చెప్పుకుంటారు—పిల్లకు ముక్కు వంకరో మూతి వంకరో—నడవడి మంచిదవునో కాదో అని శంకించేదాకా వెడతారు. ఇంతదూరం ఎందుకు చెబుతున్నానంటే మీ రిద్దరూ ప్రేమించి పెళ్ళిచేసుకుంటున్నారని కూడా పుకారు పుట్టింది—నీకు తెలుసునో లేదో."

"అయితే సంజాయిషీ ఇమ్మనమంటారా?"

"నే నంతమాట అనను. కాని నీ సందేహం ఒక అపోహ మాత్రమే కావచ్చు. అది ఎంతవరకూ సహేతుకమో పరిశీలించుకోవడానికీ, సాధ్యమైతే నీకు నచ్చచెప్పడానికీ నాకు అవకాశం యివ్వడం సబబు. నియమాలు విరిచి ఎట్లాగైనా నాపిల్లని నీకు కట్టబెట్టాలని చూసుకునేటంత కక్కుర్తి నాకు లేదు. నమ్ముతావా?"

ఎంతకీ వదలడు! సరిగదా చల్లగా వ్యవహారంలోకి దింపుతున్నాడు. తా నింత గరిగమ్మ పాలంగా మాట్లాడుతూన్నా కోపం రాకుండా వొచ్చిందేమిటియ్యనికి? తినఎత్తు సాగేలాలేదే—ఇప్పుడెట్లా? సాధనాంతరం ఆలోచించ నేలే పరిచు. తిణుకూ బెణుకూ లేకుండా ప్రశాంతంగా చెప్పుకొంటూపోతున్నా డంతే. ప్రపంచపు వొడుదుడుకుల్లో నలుగుడుపడి వొళ్ళంతా కాయలుగాచి చేవదేరినవాడిలా అవుపిస్తాడు. పథకం మార్చాడు.

"పోనీ క్షమించండి—మీ సంప్రదాయానికి సంబంధించిన కొన్ని అంశాలు నాకు అప్పట్లో తెలియక మాట యిచ్చాను."

"సుళువుగా క్షమాపణకోరేసి గతాన్ని తుడిచి పెట్టేపారెయ్యాలని చూడకు. కాని అట్లాంటి ముఖ్యమైనఅంశాలు ముందే తెలుసుకుని వుండాలిసింది నువ్వు—అవునా?"

"అవ్వే—చెబుతున్నా కదండీ—తెలుసుకోవలసిందే! కాని తెలుసుకోలేదు—నాకెవరూ తెలపలేదు. క్షమించండి—సరేనా?"

"సరేసరే—అయితేఏమిటి? నాసాంప్రదాయాన్ని గురించా?"

"అవును"

"అంటే నేను చిన్నప్పుడు వంటమనిషిగా బ్రతికానసే కదూ? స్పష్టంగా చెప్పు — అందులో తప్పలేదు—ముసుగులో గుద్దులాటెందుకూ? వంటపనంటే అంత నీచమా?

"ఏదో అంతా అట్లా అనుకుంటారుకదండీ"

"అంతా అట్లా అనుకుంటే నువ్వూ అనుకోవాలా? అంతా రజస్వలా వివాహాలు తప్పనుకుంటారు? నువ్వు తప్పలేదని వాదిస్తావెందుకు?—అంతా ఆడపిల్లలకి చదువు కూడదంటారు—నువ్వు చదివించాలని పట్టుబడతావు దేనికి? చదువుకున్న ఫలిత మిదా? అంతా అనుకొంటూవుంటే నువ్వూ కాబోలనుకుంటున్నావా? స్వతంత్రంగా ఆలోచించి చూచుకోవాలిసినవిధి ఆలోచించుకోగల శక్తి నీకు వున్నదా లేదా?"

"అంతా అనుకోవడమే కాదులెండి—నాకూ అట్లాగే అనిపించింది చెప్పొద్దూ—ఏమీ అనుకోకుండా వుంటే ఇంకా స్పష్టంగా చెబుతా మరి, ఏమిటి చేసేది. వంటమనిషి అంటే ఎట్లాగూ ఒకడికింద నౌఖరీ కదండీ"

"అయితే మీ నాన్న గారు చిన్నప్పుడు షావుకారు గుమాస్తా చేశాడు. గుమాస్తా గిరి నౌఖరీకాక యాజమాన్య మవుతుందా?"

"గుమాస్తా గిరి అంటే అది వేరు. వంటపని అంటే కూలిపని గాదండీ! మీరు క్షమిస్తే చెప్పలేనుగాని..."

"కూలిపని అంటే రెక్కలొడ్డుకునే పని అనేగాని అర్థం—గుమాస్తా గిరిలో మాత్రం రెక్కల కష్టంలేకండా వున్నదా? కావలసిన వస్తువు తూచడం—అందివ్వడం—లెఖ్ఖ వ్రాయడం—సరిపుచ్చడం—సరుకు నిల్వలు చూచుకోవడం అంతా వొళ్ళు శ్రమలేనిపనా—చెమట వోడకుండా వొళ్ళు మకిలికాకుండా పంచె నలక్కుండా జరుగుతుందా గుమాస్తాకి? వంటపనిలో మాత్రం తెలివితేట లక్కర్లేదా! ఎట్లా తంపటేసినా సువాసనగల పోపులూ, కమ్మని వంటకాలూ తయారైపోతయ్యా? గుండిగ పొయ్యెక్కిస్తే చాలు ధప్పళం దానంతటదే చవులూరి చల్లారుతుందా?

"శ్రమపడాలి—తెలివితేటలూ వుండాలనుకోండి"

"అందులోనూ ఇందులోనూ కూడా"

పైగా వంటమనిషంటే చాలా చులకనకదండీ—యజమానులు అడ్డమైన మాటలూ అంటారు—హీనంగా చూస్తారు.

"అడ్డమైన మాటలూనా? నన్నవటానికి దమ్ములెవడికీ లేవా వాడు మరి—కనుక్కో—శాదమానివారింటో మీ నాన్నగారు గుమాస్తాగా వున్నప్పుడే నేనూ వంటకి కుదిరాను. మీ నాన్నగారి నడుసుపాసీ వా రిబద్ధమూడేరు. రాత్రి తొమ్మిదిన్నరకి గ్లాస్కో పంచె కట్టుకుని, అత్తా హెయిరాయిలు రాసుకుని క్రాపు నున్నగా దువ్వి వేళ్ళ సందున విల్స్ పొగవొదుల్తూ సినిమా రెండో ఆటకి దిలాయిస్తుంటే అపరాత్రి వేళ అప్పుడే వొచ్చిన ముట్టపాయవకి బియ్యంపోసి వెళ్ళమని ఇంటావిడ ప్రాధేయపడ్డమూ నేను వినిపించుకోకుండా దులుపేస్తుండడమూ, పొగదూరే హరికేనులాంతరు దగ్గర జనతాలెఖ్ఖ కుదరక పంచపాళీలో ముక్కుతో మూలుగుతో కూచున్న మీ నాన్న వోరకంట కనిపెడుతూ నవ్వుకునే వాడు. అసలు నేనంటే ఇంటామె లగాయతూ, పిల్లా జల్లా సమేతూ అందరికీ వొకటే హడలు—దీనికి కారణం నేను పని కరెక్టుగా చేసేవాడి ననుకుంటున్నావేమో. నెలకు కనీసం పది నాగాలైనా పెట్టేవాడిని. నాగాలైన మర్నాడు హాజరైతే ఏమని అడిగేందు

కెళ్ళకే ఖలేజా వుండేదికాదు. అందాకా ఎందుకూ, మీ నాన్న గుమాస్తా అన్నమాటేగాని రోజూ కొట్టు తెరిచేముందు కూరా నారా కొని ఇంట్లో పడేసి వెళ్లడం పిల్లలకేమన్నా కొంచెం నలతగా వుంటే ఆసుపత్రికి వెళ్లి అరఖులాగలా పట్టుకురావటం వగయిరా డ్యూటీలు వుండేవికే. తెచ్చిన కూరల్లో ముదురు వంకాయనీ, పండు కాకరనీ, చేదు దోసకాయని, పుల్ల మిరపకాయనీ తీసిపారేస్తుంటే ఇంటామెకి మీ నాన్నమీద గుర్రుగా వుండేది. నేను ఏరిపారేస్తున్నానని గాదు. మీ నాన్న చేసిన నిర్వాహకానికి. ఆ విలువకి కారణం లేకపోలేదు—గుమాస్తాని తొలిగిస్తే ఆ స్థానే బజారులో తొక్కితే లేస్తారు పదిమంది. వంటమనిషిని తొలిగిస్తే ఇల్లాలికి తక్షణం గరిటె చేతికొస్తుంది. మళ్ళీ వొక మనిషికోసం గాలించి పట్టుకు వేసరికి ఏడాది గిర్రున తిరిగి వస్తుంది."

హారి నీఇల్లు మాసిపోను!—వూపిరి సలపనివ్వేటట్టు లేడీయన!—మొత్తానికి రణరంగంలోకి ఈడ్చుకొచ్చాడు తనని—తను మొదట్లో అనుకున్న దేమిటి? ఇంతదూర మెట్లా వచ్చాడూ తను! బావుల్లేదు. చూడగా చూడగా ఈయనా తన తండ్రీ ఒక స్కూల్లో చదువుకున్నారేమిటి అనిపిస్తుందే! ప్లేటు మార్చాడు.

"కేవలం మీరు వంటపని చేశారని కాదనుకోండి—ఆ తరవాత మీ రవలంబించిన వృత్తి అదీ......"

"అంటే హోటలు పెట్టావనా?"

"అదేలెండి అన్నం అమ్ముకునే వృత్తి."

"అన్నీ అమ్ముకోవచ్చు గాని అన్న మమ్ముకోగూడదా?"

"అన్నం పరబ్రహ్మస్వరూపం..."

"అన్నం పరబ్రహ్మమంటే భక్ష్యాన నవ్వే నువ్వు అన్నం పరబ్రహ్మమంటే నమ్ముతావా? విద్య అమ్ముకోవచ్చా?"

"అదీ అమ్ముకోగూడదు నిజానికి—మన ప్రాచీన మహర్షులు గురుకులాల్లో......"

"అయితే స్కూలు మేష్టర్లంతా సంప్రదాయం చెడ్డ వాళ్లేనా?"

"ఆ—చెడినవాళ్ళనే నా వూహ."

అయితే కాలేజీలో చేరిం తరువాత కూడా హైస్కూలు మేష్టర్లెవరయినా అవుపిస్తుంటే అతివినయంగా ఇంకా దణ్ణాలు పెడతావు దేనికని?—ఆ విద్యావిక్రేతలకి—అంతటి గౌరవానికి అర్హతలేనివాళ్లకి — ఇంతయెందుకూ ! మానప్రాణాలలో ఏది వున్నతం?

"మానం"

"ప్రాణం నిలుపుకునేందుకు తినేది అన్నం — మానం కాపాడుకునేందుకు కట్టేది బట్ట—అవునా?

"అవును"

"అయితే మరి నీ లెఖ్ఖప్రకారం అన్నమమ్ముకోవడం నీచమయితే గుడ్డ అమ్ముకోవడం నీచాతినీచమవుతుందా కాదా? మీ బహాదూర్ మామయ్యకివొచ్చే పాలుపది రాబడిలో మూడువంతులు బట్టలషాపుమీదవని తెలుసునా నీకు? తెలిస్తే ఎవరివల్ల నీకేదో సాంప్రదాయం సంక్రమించిందని అనుకుంటున్నావో ఆ ఆసామీ తాలూకూ సాంప్రదాయం నాలుగింట మూడుపాళ్లు చెడినట్టే ఎందుకంటావా?"

"మీవాదన విపరీతంగా వుంది. గుడ్డ అమ్ముకోవడానికీ పచ్చళ్లు అమ్ముకోవడానికీ సాపత్య మేమిటండీ?"

"నేను పచ్చళ్లని పేరుపెట్టి అమ్మకం పెట్టలేదే? ఆవకాయికి కొన్ని కొన్ని మార్పులతో "అరుణోదయలేహ్యమని" పేరుపెట్టాను. గోంగూరచట్నీకి పుదీనాగట్టా తగిలించి రుచిలో ఒక విలక్షణత కలిపించి "బ్రెడ్ స్వీటెనర్" అని పేరుపెట్టి బాటిల్సులో..."

"'బ్రెడ్ స్వీటెనర్' ఏమిటి?"

దొరలు రొట్టెలమీద "ఛీజ్"లాగ, "జామ్" వాడినట్టు వుపయోగించేవాళ్లు దీన్ని—ఆచట్నీ అంటే దొరలంతా వూటలూరుతో తినేవాళ్లు తెలుసునా ! మాంబళంనించీ, 'యూరసియన్ కాలనీ నించీ', వాల్తేరు 'అప్లాండ్సునించీ', 'బెంగుళూరు కన్టోన్మెంటు'నించీ, కుప్పతిప్పలుగా వొచ్చిపడే ఆర్డర్లకి తట్టుకోలేక పొయ్యేవాళ్లం."

"ఎన్ని పేర్లుపెట్టినా ఆవకాయ ఆవకాయేకదండీ ? మా పెత్తండ్రిగా రనేవారులెండి..."

"మీ పెత్తండ్రిగా రెక్కడున్నారిప్పుడు?"

అమ్మయ్య సంభాషణ మార్చినట్టున్నాడు. — —

"బెజవాడలో మెడికల్ స్టోర్సు పెట్టారులెండి"

"మెడికల్ స్టోర్సా" అయితే ఆ స్టోర్సులో టానిక్కులూ ఇంజక్షన్లూ గట్రా అమ్ముతారా?"

"అట్లా అడుగుతారేమిటి? పల్లెటూరి కేవయ్యలా!...మళ్ళీ ఏ కంపెనింటో డబ్బు తీసుకున్నాడా?

"ఎందుకమ్మరూ?"

"ఓవల్టీన్ జవితో! చేస్తారో?"

"కోడిగుడ్ల సొనతోటి."

"కాడ్ లివరాయిలూ?"

"చేపమాంసంతో—అది పేరులోనే వుంది."

రక్తహీనంగా వున్నప్పుడు, కొన్ని ఇంజక్షన్లిస్తారు చూశావూ నియోహెపటెక్సనీ, హెపటెక్సనీ...అది దేనితో తయారు అంటావు?"

"ఏమో నాకు తెలియదు."

లేకపోతే ఏమిటి ప్రాసింగు?

"తెలియకపోతే చెప్తా విను—అది లేమిటంటే మేకల కాలిజంతీసి, దాని 'ఎసన్సు' 'యాంప్యూల్సు'గా సీలు చేసి అమ్ముతారు."

"అయితే కావచ్చును."

"ఓవల్టీను టిన్నులూ, హెపకెక్కు యాంపూల్సూ ఆ మెడికల్ స్టోర్సులో సేలవుతాయిగదా—మీ బాబాయి కోడిగుడ్లూ మేక మాంసమూ అమ్ముతున్నాడంటే నొచ్చుకుంటావా?"

"సరిపోయింది. ఓవల్టిన్ కోడిగుడ్డు సొనటండీ? ఆ సొనతో ఇంకా ఏమేమి మిళాయిస్తారో, నిలవవుంటానికి, ఏయే సాధనాలు అవలంబిస్తారో మీకూ తెలియదు—నాకూ తెలియదు—కోడిగుడ్డులోంచీ ఓవల్టిన్ డబ్బా వూడిపడుతుందిటండీ." దానికీ దీనికీ మధ్య ఎన్ని బుర్రలు, ఎన్ని చేతులు ఎన్ని యంత్రాలు పనిచెయ్యాలో గమనించారా మీరు?"

అట్లాగే ఆవకాయలోనించీ 'అరుణోదయ లేహ్యమూ' వూడిపళ్ళే. ఇంకా అపురూపమైన యితర సామాగ్రీ, పాళ్లు కలపడం లగాయతు బ్రహ్మరుద్రులకయినా తెలియని రహస్యాలూ ఎన్నివున్నాయి. ఆ ఇన్‌డస్ట్రీలో...ఎలక్ట్రిక్ స్టౌలమీద పని జరిగేది. డబ్బురోట్లో కలిపి రాచ్చిప్పల్లో పెట్టి అమ్మాననుకున్నావు గామాలు—నేను ఎగుమతి చేస్తుంటూ వూరగాయనీ, గోంగూర పచ్చడినీ ఎవడైనా వీసం గ్రహిస్తే నాలుగురోజులు వ్యాపారం సాగించగలిగేవాడినా నేను? ఆ వ్యాపారంలో ఒక్క ఏడాదిలో లక్ష ఏభైవేలు సంపాయించాను. రెండువందలమందికి పని గలిగించాను. తెలివితేటలందులో పని చెయ్యలేదని అనటానికి ఎవడికైనా ఎన్ని వేల గుండెలుండాలో ఆలోచించి అంచనావేసి చెప్పమూడాం."

భాస్కరం వుక్కిరిబిక్కిరయిపోయాడు.

"అయితే మీ వాదన సహేతుకంగానే కనిపిస్తోంది నాకు. ఎంచేతనంటే ఇప్పుడు నాకర్థమవుతోంది క్రమక్రమంగా. మీరు దానిలో కొంత కృషిచేసి వొక 'మాన్యుఫేక్చరింగ్ కన్‌సరన్'కింద ఇండస్ట్రీ స్టార్టుచేసి లార్జిస్కేలుమీద ఎగుమతిచేస్తూ వ్యాపారం సాగించారన్నమాట."

"అట్లా దారికి రా. అయితే యింతకీ ఆవకాయి ఆవకాయి అని సూటిగా చెప్పి దగా లేకుండా అమ్ముకుని డబ్బు చేసుకుంటే సంప్రదాయహీన మన్నమాట! ఆవకాయని మార్చి అరుణోదయ లేహ్యమని చెలామణీలో పెట్టి, బాటిల్సులో నింపి కార్కులతో సీల్ చేసి లేబిల్సు అంటించి మసిపూసిన మారేడుకాయిగా తయారుచేసి నల్లవాడి లగాయతూ తెల్లవాడివరకూ దొరక్కుండా అందరి కళ్ళల్లోనూ పరిసమానంగా నిష్పక్షపాతంగానూ కారం గొట్టి ధనం రెండు చేతులా తోడిపారేస్తే సంప్రదాయం దెబ్బ తినకుండా అట్లా నిలబడివుంటుందన్నమాట."

"ఆక్షేపను చేస్తున్నారండీ." తల గోక్కున్నాడు భాస్కరం.

"అది కాదు. సంప్రదాయమని నువ్వు కల్పించుకున్న ఆదర్శపు నీడల్లో ఎన్ని వైపరీత్యాలు దాగుడుమూతలున్నాయో నీకంటికవుపించాలనీ, నువ్వు యిన్నాళ్ళూ పోషించుకొంటూవస్తూవున్న విలువల్ని నీకు చీల్చి చూపాలనీ నా ఆశయం, అంతేగాని, నిన్ను వొప్పించాలనీ, వితర్కాలతో నిన్ను నావేపుకు తిప్పుకోవాలనీ నేను కాంక్షించటం లేదు. నాకూ వివరాలన్నీ తెలుస్తూనే వున్నాయి. లోకంలో ఎన్ని రకాలయిన స్వార్థాలున్నాయో అన్నిట్లోనించీ ఈదుకుని వచ్చాను నేను—ఇప్పుడు ఎవళ్లో నిన్ను ఎక్కేగాచేసి ఈడురాలోదవలన్నీ చెప్పి నిన్ను నాదగ్గరికి పంపించారో వాళ్ళంతా ఎప్పుడో వొకప్పుడు ఎవడిచేతిలో వొకడిచేత తమ తమ సమంధాలను గూర్చి నాకు రహస్యంగా చెప్పించుకుని చాటునా మాటునా నన్ను పొగించి దాచుకున్నవాళ్ళే—వాళ్లెవళ్లకీ పట్టని అదృష్టానికి మనోహరుడు పట్టభద్రుడవుతుంటే చూస్తూ వూరుకుంటారా? వాళ్ల అక్కసూ అసూయా అన్నీ పేరుకుని మారువేషాలలో వెటకారం రూపేణా వెళ్ళగక్కకుండా వుంటారూ? అది నీమీద గాబట్టి బాగా పనిచేసివుంటుంది."

"నారాయణ బాబుగారూ క్షమించండి. పోనీ మీ ఇష్టమెట్లాగో అట్లాగే కానీండి." బరువు దించేసుకున్నాడు భాస్కరం.

"నా కట్లా పనికిరాదు. నీకు నిజంగా నా సంప్రదాయమంటే తేలిక అభిప్రాయం లేదని నాకు రూఢీఅయితేనే నీతో వియ్యమందుతాను నేను. అంతేగాని నేనేదో చాలాదూరం చెప్పాను గదా అని వద్దుకోలేపోతే ఎట్లాగూ అన్నట్టు కొండ దిగివొచ్చి నాకేదో వొరగబెడుతున్నట్టు నటిస్తే మాత్రం నా అభిమానం గాయపడుతుంది. నువ్వు లోతుగానే ఆలోచించి మరీ చెప్పు. ఎటాగూ కొంత మథనపడితేనేగాని, మనిషి వో నిశ్చలమైన నిశ్చయానికి తేరుకోడు. అదీ వొకందుకు మంచిదే—నేను వెడతా."

నారాయణబాబు వెళ్ళిపోయాడు.

ఇదంతా చంద్రంగారికి తెలిసింది. తెలుసుకోకుండా వుంటాడూ? ఆయన భాస్కరంతో ఘర్షణపడ్డాడేగాని తెలివితక్కువగా వొదిలేసు కూర్చోరే—ఆయనకి బాగా తెలుసు నారాయణబాబు సత్తా—కాని వొక అనుమానం ఆయన్ని పీకుతోంది. నారాయణబాబు మళ్లీ పెళ్లిచేసుకుంటాడా? ఏమో—.

భాస్కరాన్ని కదిపిచూచాడు. సుభద్రమ్మని పురమాయిస్తే ఆ కీలకం తెలుస్తుందని సలహాయిచ్చాడు భాస్కరం. సుభద్రమ్మ ఇక్కడకీ అక్కడకీ కనపడని టెలిగ్రాఫ్ తీగెలా పనిచేస్తూ వున్నదని ఇద్దరికీ తెలియదు.

రెండు రోజులయింది మూడు రోజులయింది. నారాయణబాబు రాలేదు. భాస్కరానికో వుపాయం తట్టింది. కాలేజీలో తన మిత్రబృందానికీ కమల స్నేహితురాండ్రికీ ఎవరెవరికి ఆహ్వానాలు పంపాలో ఆమెతో తను కూడబలుక్కోవాలిసిన అవసరమేదో వున్నట్టు హటాత్తుగా స్ఫురించిందతనికి. సరేనని బయలుదేరి చక్కా వెళ్లాడు. కమల స్టడీరూములో రాకింగు ఛెయిర్లో కూచుని మేటీగుడ్డమీద డి. యం. సి. దారంతో పూలగుత్తి డిజైను వేస్తోంది. భాస్కర్రావు చూచాడు. అట్టే అలంకారాలు లేనేలేవు. అందుచేతనే మరీ అందంగా వున్నదా! ఆమె ముందుకి రాగానే తానేదో మారిపోయినట్టే ఉన్నాడు భాస్కరం. ఆమె సౌందర్యం అట్లాంటిది. అంతర్గతంగా పరిమళమై పాకుతుంది గాని ఆకృతిగా కనురెప్పలు పట్టుకుని వేళ్లాడదు. నిజంగా ఇట్లాంటి అందాలరాణీ ముందు సంప్రదాయమనీ దట్టుబందాలని

ఏమిటి తనకీ శల్య పరీక్ష? నారాయణబాబు తనతో అంత వాగ్వివాదం పెట్టుకున్నాడుగాని కమలతో వొక్కసారి మాట్లాడమంటే వొదిలిపోయేది.

భాస్కరాన్ని చూడగానే కమల ప్రొద్దుతిరుగుడు పువ్వులా గిరుక్కున తిరిగి "రండి కూచోండి." అని సవినయంగా స్వాగతమిచ్చి పావురాయిలా తుర్రుమంది ఇంట్లోకి.

అదేమిటి? అంతా సిగ్గ?

క్షణంలో కాఫీ పట్టుకొచ్చింది కమల—అందుకనా?

"వుంటారుగా పూరీ లింకా వేగలేదు—వస్తా" అని వెళ్లిపోతోంది. కాఫీ కొంచెం సేవించి "చాలా బావుంది—నీలగిరి కాఫీగింజలా? నువ్వేనా చేస్తా? అని వోరకంట ప్రశ్నార్థకంగా చూశాడు భాస్కరం.

"ఏదో లెండి—వంటపనిలో అమాత్రం నైపుణ్య మబ్బక పోతె ఎక్కా—ఎంత లేదన్నా వంటమనిషికుమార్తెనాయెను."

సరిపోయింది. చురుకుమాటలలో చురకత్తులేవో నూరుతున్నట్టుం దీని వగారు. అక్కడికే మాటతిప్పించి "నీ చెణుకులకేమిగాని కాలేజీలో మనం ఆహ్వానాలు పంపాల్సిన ఫ్రెండ్సు లిస్టొకటి వ్రాసియ్యి అని పెన్ తీశాడు భాస్కరం."

"చెబుతా వ్రాసుకోండి — గుమాస్తావంశీకులికి వ్రాత పాంకంగా అమరుతుంది." కిసుక్కుననవ్వి నాలిక కొరుక్కుంది కమల.

అతనికి ధ్రుమంది. అంతా తనవి లొంగదియ్యాలని చూస్తా రేమిటి? ఎక్కడైనా వోటమి ధరించవచ్చునుగాని—ఇక్కడ!—తను ప్రేమించిన తరళాక్షి ముందు!!—తనకి కాబోయే ధర్మపత్ని ఎదుట.!!!—అతనికి కోపమాగలేదు.

"నా సంప్రదాయం నువ్వేమీ ఎంచనక్కర్లేదులే — మాది వంటపనిగాదు. వంటపూటింటి పనిగాదు."

తిప్పికొట్టాననుకొన్నాడు. ఇహ లిస్టువ్రాయడాని కుపక్రమించాడు.

"తమవృత్తి ఏమిటో సెలవిస్తారా?"

"మాది వడ్డీవ్యాపారం."

ఆమెకు తెలియదుగావాల్ను!

"తాకట్టువ్యాపారమంటే నిజాని కింకా దగ్గరగా వుంటుందేమో.

"తణఖాలూ తాకట్లూ ప్రోనోట్లూ అన్నీ వడ్డీవ్యాపారం కిందకే వస్తాయి."

"అందులోనూ తాకట్లు మీ నాన్నగారు 'స్పెషలైజ్' చేశారులెండి."

"ఏమో నాకు తెలియదు."

తెలియదుగాబట్టే నే చెబుతున్నా — వడ్డీవ్యాపారమంటే బ్యాంకింగుకాదు మీ నాన్నగారుచేశేది. తూరుపుపేటలో షెగిడీలకీ, కొత్తపేటలో మిల్లుకూలిలకీ సిరంగిదిబ్బమీద వుప్పర్లకీ పాచిపని చేసుకునే పాటకజనానికీ రోజువారీ వడ్డీ కట్టుకోగ పదులూ, యిరవైలూ, వుత్తరమూ, పత్తరమూ లేకుండా బదులిచ్చి, (మళ్ళీ పత్రాలు వ్రాస్తే వాయిదావాటికి నోటీసులివ్వా, వస్తువు వేలానికి పెట్టా, ఎన్ని బాధలు) వాయిదావాటికి ఎలాగో అందకుండా తప్పించుకుని మన్నాడు వస్తువు తెగనమ్ముకుని డబ్బు భోంజేసుకునే వృత్తి—ఇదీ మీ నాయనగారి వడ్డీవ్యాపారం తెలిసిందా?"

"ఇట్లాంటి వ్యాపారం మాకు లేదు. తణఖా దస్తావేజుల మీదా బ్యాంకుల్లోనూ..."

"మీకు తెలియదని ఇప్పుడేగా అన్నారు? ఆ తరవాత మళ్ళీ నే నన్నదల్లా కాదంటా రేమిటి?"

తనకి తెలియదన్నాడా? ఏమో జ్ఞాపకం లేదు—దిక్కుమాలిన గోల—

"నువ్వొచ్చీ నన్ను దెప్పనక్కర్లేదు—ఎంతమంది రెక్కల కష్టం పిండుకోకపోతే, హోటళ్లలో కౌంటర్లదగ్గర కూచుని, సర్వర్లకి తక్కువ జీతాలిచ్చి ఎక్కువపని చేయించుకుని ఎంతమంది పొట్టకొడితే, నీకీ లక్షలు పోగుపడ్డయ్యో ఒకసారి సింహావలోకనం చేసి చూసుకో—మా నాన్న వృత్తిలో నెరుసు లేరవచ్చావుకాని.."

"దాఖలా కావాలా? మీ నాన్న 'షైలాక్' అని రుజువు చెయ్యనా?"

షైలాక్! నూకమ్మ వీళ్ల పనిమనిషి గావును—చటుక్కున జ్ఞప్తికి వచ్చింది భాస్కరానికి. తను మాత్రం ఏదో పొట్టి చేతులతో కుప్పిగంతులు వేస్తున్నాడు గాని, ఆమె ఏదో వొక ఆయుధం గుప్తంగా దాచుకునే వచ్చింది!..అంతలో ప్రసన్నమైన కంఠస్వరంలోకి దిగిందామె.

"అసలు మీ దగ్గరకి స్వయంగానే వద్దామనుకుంటున్నానన్నండీ—మా పనిమనిషి నూకమ్మ సంగతి చెప్పబోతున్నాను దానికి అర్థమూ శుభమూ తెలియదు. తమ్ముడికి జబ్బుగావుండి తాకట్టుమీద మూజువాణీగా 15 రూపాయిలు తెచ్చిందట. వాళ్లది చూశావ్రా అదొక కాపుల లెఖ్ఖ—ఒకరోజులో పొరపాటు వచ్చింది గావును—దాని రాగిడీ దాని కిప్పించెయ్యి భాస్కరం—మీ నాన్నగారితో చెప్తావుగదూ?" సోఫామీద ఫొటో అల్బం తిరగేస్తూ లాలన చేస్తోంది కమల.

ఇప్పుడుగాని సరే అన్నట్టయినా, తనదీ తన తండ్రిదీ అంతా తప్పని నిర్ధారణయిపోతుం దేమో—గోల—

"మరి పేదజనులంటే, పాటకజనమంటే అంత మమకార మాదెను నీకు—నీదగ్గర పనిచేసే వొక పేదరాలు, నీమీద ఆధారపడి జీవించే ఒక అనాథ ప్రాణి—ఒకనాటి అవసరానికి ఒక షైలాక్ దగ్గరికి వెళ్ళాలిసిన దుర్గతి పట్టిందన్నమాట పదిహేను రూపాయిల భాగ్యానికి. ఆమాత్రం అవసరానికి నువ్వాదుకోలేక పోయినావా?"

"నాకు తెలిస్తే ధస్తే వెళ్ళనిచ్చేదాన్నా మీ నాన్నగారిదగ్గరికి! అది ఇదివరకే మాదగ్గర వంద రూపాయిలదాకా వాడుకొని వుంది. అంచేత మళ్లీ అడిగితే ఏమనుకుంటారో అని అడగలేదు. ఈ కథస వినగానే నేను వేసిన మొదటి ప్రశ్న అది."

"అవునులే దానికింత పిండాకూడు పడేసేదీ, నెల కోసో నాలుగు రాళ్ళు తగలేసి పేదరికంలో వుంచేసేదీ, ఆతరవాత అప్పా తిప్పా వందరూపాయిలుదాకా పెట్టుబడి పెట్టేదీ—పూరికే నే యిచ్చేస్తున్నట్టు హుందాగా చెప్పుకునేదీ—"

"పూరికే కాకపోయినా వడ్డీ లేకుండానే లెండి—సరేగాని ఇప్పుడు దాని పేదరికానికీ, నా భాగ్యానికీ, మీ ఆర్జనకీ పునాదులు త్రవ్వుకుంటూపోతే సృష్ట్యాదికి పోవాలిసుంటుంది. నేను చెబుతుంటా దానికి జరిగిన వొక అన్యాయాన్ని గురించి—మీ నాన్న గారితో చెబుతారా చెప్పరా?" సీరియస్‌గా అంటోం దామె.

"నేను చెప్పను. కావాలంటే దానినే మా నాన్న గారితో చెప్పుకోమను."

"అంతేగాని మీరు కలిపించుకోరన్న మాట."

"నాకా బాధ్యత లేదు."

"కాని లాకప్‌లో పెట్టిస్తానని ధిక్కారంచేసినప్పుడుమాత్రం మీ బాధ్యతలూ, హక్కులూ గుర్తుకొచ్చినట్టున్నాయి."

"అప్పుడు అది కొన్ని మాటలు మిగిలింది. అంచేత దాన్ని నోరు మూయించాల్సివొచ్చింది."

"అంత తిరుగుబాటు చేసేముందు దానికి ఎంత కష్టం కలిగి వుంటుందో మీరు వూహించుకోకపోతే ఎట్లా?"

మౌనం.

"చెబుతారా?"

"చెప్పను."

"నీ కళ్లెదుట జరిగే వొక అన్యాయాన్ని అరికట్టలేని నువ్వు పేదవాళ్లనించీ పిండి వొక్కొక్క నెత్తురు బొట్టుతోబాటు ఒక్కొక్క రూపాయి రాల్చుకు తినే నువ్వు నా సంప్రదాయమూ నా నాగరికతా ఎత్తి వచ్చావా? సాంప్రదాయ మున్నా లేకున్నా లక్షలు నొల్లుకు పోయేందుకు తయారుగా వచ్చినట్టున్నావు."

పంజా విప్పిన ఆడపులిలా లేచింది కమల.

"నీ లక్ష లెవరికీ అక్కర్లేదు. హద్దుమీరి మాత్రం మాట్లాడకు."

సోఫాలోనించి తారాజువ్వలా లేచాడు భాస్కరం.

"లక్షలు అక్కర్లేకపోయినా వొస్తుంటే తప్పుతుందా పాపం-ఎన్ని లక్షలున్నదో యోగ్య లెఖ పెట్టుకునే వొచ్చినట్టున్నావులే. మానాన్న రెండో పెళ్లి చేసుకోడని రూఢిచేసుకున్నారుగా అవునా? మా సుభద్రమ్మత్తయ్య చెప్పేవుంటుందిలే. కమక్కొక్కష్టని సివడీగా పంపించారుగా సిగ్గులేకుండా—ఇహను ఆస్తి యావత్తూ సంక్రమించేందుకు ఆటంకాలు లేవని నిర్ధారణ అయిపోయిందిగా—తగుదువమ్మా అని అంగీకారం చెబుదామని వచ్చినట్టున్నావు. చదువూ, నాదువూ, నీ సంప్రదాయమూ, నీనాగరికతా ఇవన్నీ పదివేలిచ్చి మార్కెట్లో రేపే పాతికెళ్లా కొనగలను నేను."

నారాయణబాబు అకస్మికంగా లోపలికొచ్చాడు.

"అమ్మాయీ ఏమిటిది! భాస్కరం—ఊకో—తొందర పడకు" అని సముదాయిస్తున్నాడు.

కమలకి రౌద్ర మాగలేదు.

"నన్ను అటకాయించవద్దునాన్నా—నాకీ పెళ్లి అక్కర్లేదు" భాస్కరరావు వెళ్లిపోయాడు. అతని మెదడు పొత్తిగా చెడిపోయింది. ఇంటికి వెళ్లి వెళ్లగానే తల్పడిమీద విరుచుకుని పడ్డాడు, వ్యవహార మెట్లా బోరగిలపడిందో కొంత సూచనగా చెప్పి—

"అసలూ ఈ అలగా జనానికి పదులూ పది హేనులూ ఇచ్చి విపరీతంగా వడ్డీవేసికట్టి లాకట్టుసొమ్ము లమ్ముకుంటే నేగాని గడవదా యేమిటినాన్నా మనకి?"

"విపరీతమైనవడ్డీలు ఇచ్చేవాళ్లి! లేనిదుగ్గ పుచ్చుకునేవాళ్లి! పడితే యెట్లా? ఇంతకీ వడ్డీలు తగ్గించమనేగా నువ్వనేదీ?"

"అవును—ఏదో న్యాయమైన వడ్డీలు కట్టుకుని..."

"న్యాయమైన వడ్డీలనకు—తగ్గింపు వడ్డీలను—అసలు తగ్గింపు వడ్డీలమీద యిచ్చుకుంటే మనకీ అలగాజనంతో పనేమిటి?" ఏ తిణఖాలమీదనో, ఏభరమ్ములోనో గట్టిపద్దులుచూచుకుని లక్షణంగా కాలక్షేపంచేయడం మంచిది."

"అవును అట్లా ఎందుకు చెయ్యకూడదూ? ఇది నీదం కాదూ?"

"అట్లాచేస్తే మనకొస్తున్న రాబడిలో పదోవంతయినా రాదు."

"రాకపోతే మానె వచ్చినంతఅయెను."

"రాకపోతే పోనిమ్మని లక్షలున్నవాడు అనాలిసినమాట. ఇంతకీ నేనేదో ఈ అలగాజనాన్ని పీల్చేస్తున్నాననీ వేధించుకు తింటున్నాననేగా."

"అందుకు సందేహంకూడానా?"

"నేను మొదట్లో ఈ వ్యాపారం ప్రారంభించినపుడు ఈ పేటలో వాళ్లంతా పండుగ చేసుకున్నారు."

"అదేమిటీ?"

"అవును—అప్పుడు వాళ్లబ్రతుకులు కాబూలీవాళ్ల చేతులలోనూ మార్వాడీల చేతులలోనూ మూలుగుతూ వుండేవి. వాళ్లు సరిసరి అర్ధణాలూ అణాలూ వడ్డీలు బనాయించి కట్టి, మూతులు బిగబట్టి, రూపాయిలు పిండుకు నేవాళ్లు—నేను కానీవడ్డీకి మించి ఎన్నడూ కట్టిన పాపాన పోలేదు."

"వాళ్లమీద దయారసం కొద్దీ వడ్డీలు తగ్గించానంటారా! వ్యాపారమంతా నీ వేపుకి రాబట్టుకునేందుకు ఫాయిదాలు తగ్గించావు. వాయిదాలు మాత్రం ఖచ్చితంగా..."

"లేకపోతే ఎట్లా? వ్యాపారమన్న తరవాత ఒక పద్ధతీ ఒక క్రమమూ వుండాలి. వాయిదాలు నిక్కచ్చిగా చూడకపోతే మన వ్యాపార మనలే సాగదు. అందులో నేనొక సులువు మార్గం చూపించాకూడా. ఏమిటంటే వాయిదానాటికి అసలీ ఫాయిదాలతో ఇవ్వలేనివాడు నా దగ్గరకే వొచ్చేటి ఆ మొత్తమంతా

అప్పుతీసుకుని మరో పెద్దవస్తు వేదైనా తాకట్టుంచి చిన్నవస్తువు పట్టుకుపొయ్యేది..."

"అవును—ఆ బాకీ మళ్లీ వాయిదానాటికి ఇవ్వలేకపోతే అంతకంటే పెద్దవస్తువు తాకట్టుంచేదీ—ఆఖరి పెద్దవస్తు వేసో అది మనకి దఖలు పడుతుంది. అంతే కదూ?"

వస్తువు పెద్దదిగానీ చిన్నదిగానీ వాయిదాలోపు అయితే వాళ్లదీ—వాయిదా దాటితే మనదీ చెప్పేదేముంది? డబ్బు పుష్కలంగా వున్న వాళ్లు పెద్దపెద్ద మొత్తాలు మోతుబరుల కిచ్చుకుని వాళ్ల అవసరాలు గడుపుతున్నారు. నేనేమో చిన్నచిన్న మొత్తాలు సామాన్యులకిచ్చి వాళ్ల అవసరాలు గడుపుతున్నాను. ఇందులో నేను ప్రత్యేకంగా చేస్తున్న అన్యాయ మేమిటి అని, అదీ నాకు పట్టుకుంట. ఇహ నంతా పెద్దపెద్ద మొత్తాలు మోతుబరులకిచ్చే ఘరానా వ్యాపారస్థులే అయితే డబ్బులేని పాటకజనం ఏమై పోవాలి?"

"మన కెందుకూ? ఆ వ్యాపారం మరెవళ్లైనా చూసుకుంటారు లేస్రూ."

"ఎవరో ఏమిటి? ఇవ్వాళ ఈ వ్యాపారం మానుకున్నట్టయినా రేపు మీ బహదూర్ మామయ్య తన చేతుల్లోకి తీసుకుంటాడిదంతా. అదిగో ఆ రాజన్న ఆయనచుట్టూ తిరుగుతున్నాడు. ఆయన్ని ఏ వ్యాపారంలో దూర్చనా అని చూస్తున్నాడు, లాభసాటి బేరమయితే మా నేదివను ఇట్లాంటి చాదస్తాలు పెట్టుకుని?"

"అసలు పెద్దపెద్ద మొత్తాలు అప్పిచ్చేవాళ్లకంటే ఎక్కువ వడ్డీలు మన మెందుకు వ్రాయించుకోవాలి?"

"వాళ్లకేమిపోయిందీ? ఏ లెఖ్ఖాదస్తా వేళో రాయించుకుని ఇనపపెట్టెలో పారేసి కాలిమీద కాలేసుకుని, కడుపుమీద చెయ్యి వేసుకుని హాయిగా నిద్రపోతారు. మన కట్లా సాగుతుందా? తెచ్చినవస్తువు మాయబంగారమో మచ్చిబంగారమో చూసుకోవాలి—దానికోక నమ్మకమైన కంసాలిమీద ఆధారపడాలి. ఒక్కొక్కసారి ఆ కంసాలి అప్పుకొచ్చినవాడితో లాలూచీ అవుతాడు. ఆ తరవాత ఆ వస్తువుని ఇనపెట్టెలో భద్రంగావుంచి దానికి వాయిదారోజు వరకూ బత్తెంలేని జవానులా కాపలా కాయాలి· వాళ్లకి దరువా చట్టుబండలా? అంతా అయింతరువాత 'ఒకటి చెప్పి ఒకటి రాయించావు—అప్పిచ్చిన రోజూ అది తీర్చినరోజూ రెండూ కలిపి వడ్డీ లెఖ్ఖ వేస్తావుటయ్యా?' అంటూ వ్యవహారమంతా కలికి మొదటికొస్తారు. ఇందులో ఎంత కాదరబందీ వుంది? అంచాత వడ్డీ కొంచెం ఎక్కువ వేస్తాను. లక్షాధికార్లంతా లక్షలు పోగుపడకముందు ఇట్లాంటి వ్యాపారాలు చేసినవాళ్లే. లక్షలు పోగుపడ్డ తరువాత మాత్రం అంతా నిరసించేవాళ్లే. అయితే అబ్బాయీ—నువ్వు వెళ్లిన పని ఏమయినట్టు?"

"అయిందయింది—అన్నీ తెగతెంపులయినాయి."

"కారు మరి? నువ్వు వెళ్లి మళ్లీ ఆయన సాంప్రదాయం పూసెత్తి వుంటావు. వాళ్లు మన సాంప్రదాయమూ, మన వ్యాపార రహస్యమూ గట్టా దుమ్మెత్తి పోసివుంటారు..."

"ఇదంతా నువ్వే చేస్తా..."

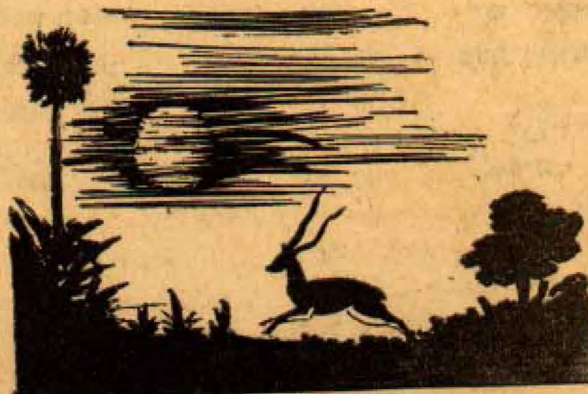
"నేనా."

"అవును వాళ్ల పనిమనిషి మాకమ్మ నీదగ్గర వస్తువేదో తాకట్టుంచితే దాన్ని వాయిదా వెళ్లిన మర్నాడే తెగనమ్ముకోనా? అది వెళ్లి అక్కడ కంప్లెయింటు చెయ్యనా? కమల దానిని వెనకాలేసుకుని నన్ను నిగ్గదియ్యనా?"

"అమ్మ లేదులే—ఇంట్లో నేవుంది — కమలే అడిగింది! పోనీ అడిగితేమానె, అదేదో పెంకితనంగా మాట్లాడితే మా నాన్నగారికి కోపం వచ్చివుంటుంది—నేను చెప్పి దాని వస్తువు దానికిప్పించేస్తాలెమ్మని ఏదో వుదారంగా మాట్లాడి సర్దెయ్యలేకపోయినావా? నువ్వు అక్కడికూడా నన్ను సమర్థించివుంటావు. అవునా? పట్టూ విడుపూ వుండనక్కర్లే? ఎట్లాగూ నీకు రాజసం ఎక్కువరా అబ్బాయీ—దానిమీద వ్యవహారం బెడిసికొట్టివుంటుంది."

భాస్కరానికి వుక్రోషంగా వుంది. ఎవరిని ఎందుకు ఏమనాలో అతనికి బోధపడటం లేదు. తల గిర్రున తిరుగుతుంటే కుర్చీమీద అలాగే కూచుని దీర్ఘాలోచనలో మునిగిపోయాడు.

ఎదట దక్షిణపు గాలికి టపటప కొట్టుకుంటున్న క్యాలెండర్లో లక్స్ టాయిలెట్ సోప్ మీద రతన్ బాయి పకపకా నవ్వుతోంది!

మాధవహేల

శ్రీ సి. నారాయణరెడ్డి.

కష్టాలవలె ముసురు
కారుమబ్బుల దాటి
దుఃఖాలవలె జారు
తుహిన ధారలదాటి
పశువాంఛవలె రేగు
శిశిరానిలము దాటి
మరల నేతెంచితివ ?
మధుర మధుమాసమా!
మన్మథ ధనుర్ముక్త
మల్లికా బాణమా!

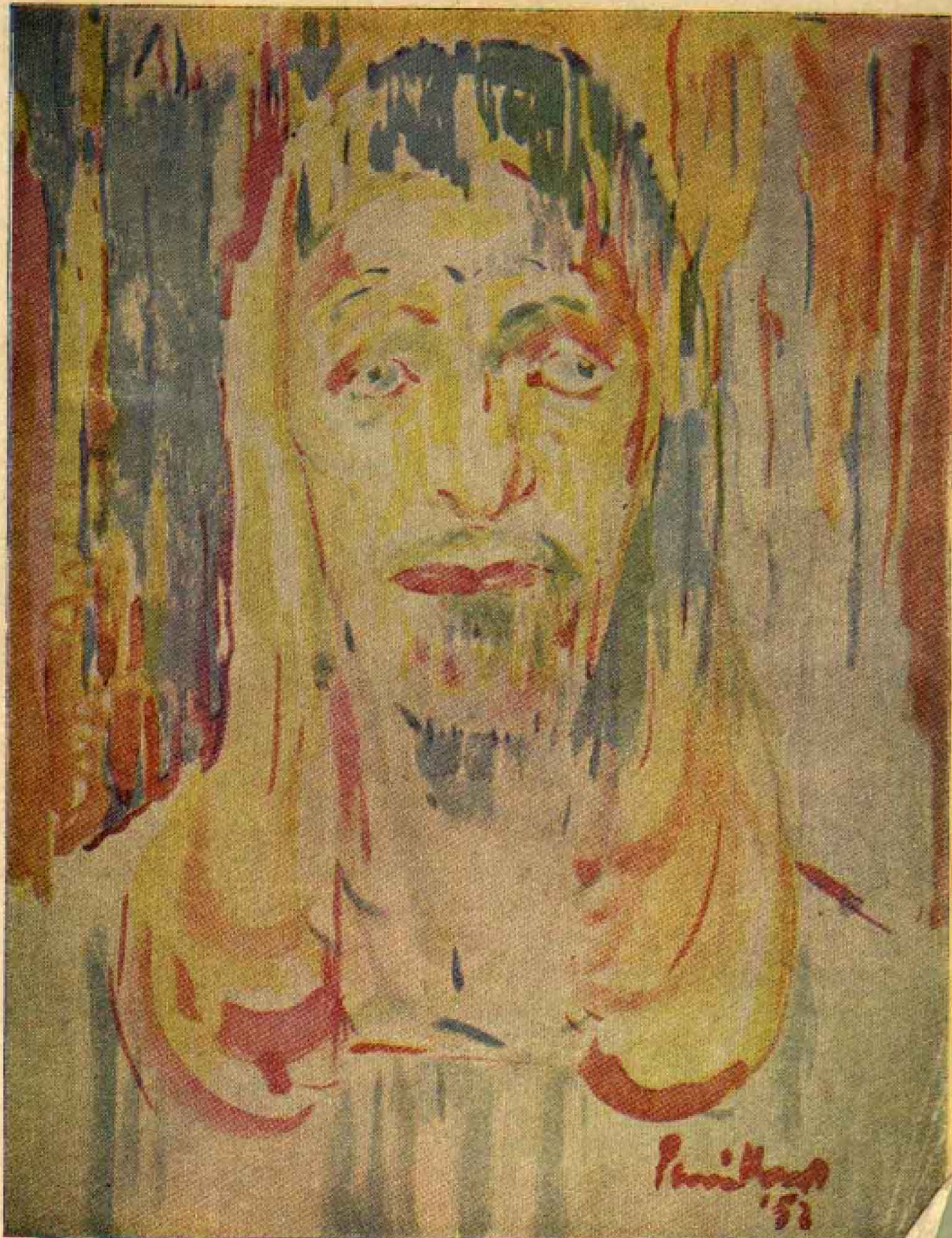
చూపుతోనే గుండె
లో పొగలు రేగించు
గ్రీష్మరాగిణి కొరకు
కేలు సాచగలేక
నవ్వుతోనే బ్రతుకు
నందు మంచులు దించు
హేమంత భామతో
జాము గడపగ లేక
మోడువడిపోవు నా
లో; మోదుగుంబూల
కాగడాలెత్తిన జ
గన్మోహినివి నీవు!
రాగమాధ్వీక ధా
రా వాహినివి నీవు!

నీ పరిమళస్మిత
నిశ్వాస లహరితో
పొగచూరు గుండెలో
పొందామరలు పూచు.
నీ మరంద స్నాత
నీల దృఙ్మాలతో
ఇగము పట్టిన యెడద
నిగురు మంటలు లేచు.
నీ వహ్నిశీధు పుం
జీ భూత రూపమవు!
ఈవు చల్లనిజ్వాల
లెగబోయు దీపమవు!

మావి చివురుల మేసి
మత్తిల్లు కోకిలల
చేదు గొంతుకలందు
స్వాదుగీతులు లేపి,
శిశిర విషమారుత వి
శీర్ణ వృక్షాంగనల
దిస మొలలలో హరిత
వసనాల నందించి,
వెన్నుపోటులగాని
వినని మానవకోటి
పువ్వుల చిరునవ్వులతో
డ వశీకృత మొనర్చి
భువిని నందన వన
మ్మొగ మార్చు ఆమనీ!
కవి యెడద పలికించు
గంధర్వ భామినీ!

—

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు
కాకినాడ.
TELUGU ACADEMY, COCANADA

బలిమూర్తి

శ్రీ కె. సి. యస్. పణిక్కర్.

పరిశిష్టం

శ్రీ షట్టి కృష్ణమూర్తి

1

"ఎన్నిసార్లు చెప్పినా బుద్ధిలేదు, తలుపు తియ్యడానికి గంట సేపు పట్టవలసిందేనా? గుమ్మందగ్గిర యింతసేపు నుంచోవాలని నీ ఉద్దేశ్యం??" గడియ వదిలించగానే తుఫానులా తోసుకు వచ్చి తీవ్రమైన ఆవేశంలో అన్నాడతను. ఆమె కదల్లేదు; స్థైర్యంతో నిలబడి "ఎవరో తెల్సుకోకుండా తలుపుతీసే బుద్ధి నాకు లేదు" అంటూ పదునైన చూపుల్తో అతని కళ్ళల్లోకి తీక్ష్ణంగా చూసింది. అతని మనసు చివుక్కుమన్నది. అంతకు ముందున్న కోపము, విసుగు మర్చిపోయి మామూలు స్థితి కొచ్చాడు.

అతడి మనస్తత్వంలోగల వైచిత్ర్యం అదే. ఎంతటి కోపము, మరెంతటి బాధా కల్గినా మరుసటి క్షణంలోనే మర్చిపోయి మామూలు మనిషిగా ముఖకవళికల్లో, కళ్ళల్లో, సంభాషణల్లో గాంభీర్యం తెచ్చుకుంటాడు. అయినా మాటకుమాట అప్పగించే ధోరణిలో ఇలా అన్నాడు—అవును, ఎవరో తెలీకుండా తలుపెల్లా తీస్తావు? కానీ, అంత ధీమాగా తలుపు తట్టగలవాడు ఇంకెవడైనా కావచ్చుననే ఆలోచన కల్గలా, అని.

అతను మంచి మాటకారి. విశేషించి ధక్కా ముక్కీలు తిన్నవాడు కావడంవల్ల ఇతరుల మనఃప్రవృత్తుల్ని తేలిగ్గా గ్రహించగలడు; తదనుగుణంగా నడుచుకోగలడు కూడాను—ఆమె దెబ్బ తిన్న దానిలా క్షణం గజిబిజి అయి ధైర్యం కూడగట్టుకుని బింకంగా యిలా అన్నది. 'అయితే అది నీ పొరపాటు. అదృష్టవశాత్తూ నా యిష్టం నా చేతుల్లోనే వుంది, అంటూ అటువైపుకు తిరిగి పోబోతున్నది. అతను జాలిగా నవ్వుకున్నాడు. అతడామెను లోతుగా అర్థం చేసుకున్నవాడు. పైగా తనదే పైచెయ్యి అనిపించుకోవాలనుకుంటున్నవాడు. అనునయం, ఆగ్రహం తన అధీనంలో అట్టేపెట్టుకుని యెదుట వ్యక్తిపై పారవశ్యతా సంభ్రమాలు ఒలికించి ఫలితం పరీక్షించుకోగల నిబ్బరం కలవాడు—ఒక్క అదిలింపుతో ఆమెను అభిముఖంగా తిప్పుకుని, కొంటెచూపుల కలకలలతో "నువ్వన్న మాట నిజమే, కాని నువ్వు నీది అనుకుంటున్న అదృష్టం, నీ యిష్టానిష్టాలు మరొకరు నిర్ణయించిన దారినే పోతూ వుంటయ్యని తెలియదూ!" అని సమాధానం ఆశించకుండానే తీరుబడిగా మంచంపై నడుంవాల్చి అప్పుడే తెచ్చిన పత్రిక విప్పాడు. మళ్ళీ ఆమె వేపైనా చూడలా. ఆమెకు చాలా బాధ కలిగించింది. ఎదట మనిషిని అతనంత చులకనగా చూడడం సహించలేకపోయింది. గోడనున్న నిలువుటద్దంలో నిటారుగా కనిపించే తన ప్రతిబింబాన్ని పర్యవేక్షించుకున్నది. ఏదో తెలియని నిరుత్సాహం అర్థంకాని ఆవేదనగా మారి నున్నని ఆమె బుగ్గలపైపులకించి, నుదుట పైకి ప్రాకి, యెదుట ప్రతిబింబం తనదేనా, అన్నంత అనుమానం రేకెత్తిస్తోంది.

అతని కంటికింపచ్చేటట్లుగా వుండాలని ప్రత్యేకంగా అలంకరించుకుంటె అతనికి అలవాటని కమ్మని కాఫీ కలిపి ఫ్లాస్కులో పోసివుంచింది. ఇంత చేసినా అతను తనను అర్థంచేసుకోక రూక్షం భావం వహించి, పై పెచ్చుమాటలతో వేధించడం మొదలు పెట్టాడు. దీనికి తను చేజేతులా చేసుకొన్న దేమిటి? అతను అడుగుపెట్టే సమయానికి ఔదాసీన్యంతో ఉండిపోవడమే కారణమా? రోజూ లేనిది ఇవ్వాళ తలుపు బిడాయించుకు కూర్చోవడం దేనికి?—అవును, అతను రాగానే యెందుకిలా వున్నావని అనునయంగా, లాలనగా, అడుగుతాడని, ఆ తరువాత తను అంతకంటే దీనంగా అతని గుండెల్లో తల ఆన్చి కంఠానికి చేతులు పెనవేసి కళ్ళల్లోకి చూస్తూ పూసగుచ్చినట్టు అంతా వివరించి చెప్పాలనుకుంది. కాని, ఇంత విసురుగా వచ్చి వాల్తాడని కల్లోనైనా అనుకునివుంటే తలుపు వోరవాకిలిగానే అట్టే పెట్టేది—

కొన్ని తావులలో అంతోకింతకూడా ఆవేశంగా మారగల ప్రమాదంవుంటుంది కాబోలు! అందుకనే తను అతనితో మాటకు మాట బుకాయించింది.

అయినా అతడికి తనపై యీ అధికారం యెవరిచ్చారు? అతడికి తను ఏమిటి? ఏమీ కాకపోతేనే తనపై యింతటి అధికారం చెరపగల్గుతున్నాడా? ఏమైనా అతను పురుషుడు, తను స్త్రీ - వీరి యిద్దరినీ సన్నిహితుల్ని చేయగలపాటి శాస్త్రీయమైన బంధం తమ యిద్దరిమధ్యా లేకపోవడం వల్లనే అతడిలా బాధ్యతా రహితంగా రెచ్చిపోతున్నాడా? తన జీవితంలో భాగం పంచుకొన్న మరో కర్తయెదుట యెవ్వడిలా గదమాయించగలడు? ఇంత ధీమాగా తలుపు తట్టి ఆ పని తనుమాత్రమే చేయగలనని తనపై నేరంమోపి అధికారకంఠంతో గర్జించగలడు? తన జీవితంపై, స్వేచ్ఛపైన, తన సర్వస్వంపైన—అతనికెంత అధికారం యిచ్చింది తనేనా? అయితే యిప్పుడీ పశ్చాత్తాపం ప్రకటించుకుని లాభం?

ఇలా గతాన్ని గూర్చి పరాకుగా పరామర్శించుకుంటున్న ఆమె 'ఆ కాఫీ ఇలా అందుకో' అన్న అతడి అదిలింపుతో ఉలికిపడి ఇటు తిరిగిచూసింది. అతను పత్రికలోంచి దృష్టి మరల్చకుండానే

కాఫీకోసం చెయ్యిచాచాడు. తనవంక చూడడానికైనా అతడికింత ఔదాసీన్య మెందుకూ! నిర్లక్ష్యభావం యెందుకో?

ఆచేతికి కాఫీగ్లాసు అందకపోయేసరికి శూన్యంలోనే గుప్పిట్లు మూసి తెరుస్తున్నాడతను. చూపుడువ్రేలు అల్లల్లాడిస్తున్నాడు. అతడి భావం యేమైవుంటుంది? ఎంత చొరవయిచ్చినా, మరెంతగా తన సర్వస్వాన్నీ అతడి కర్పించినా, బానిసకాననేసంగతి ఘాటుగా ఆదరణపూర్వకంగా నిరూపించుకోవాలన్నంత ఉక్రోషం పొర్లుకొచ్చింది ఆమెలో. వేడినిట్టూర్పులతో పెదవుల చంచలనం తోడయింది. మబ్బులుకమ్మినప్పటి ఉక్కలింతలోంచి ఉరుములు బయల్దేరినట్లు ఈమాటలు వెలువడినయ్. 'అడ్డమైనవీ అందించడానికి దాసీనికాను' అని. వెంటనే తడుముకోకుండా అతడిలా అనేశాడు. "అవును, కనీసం భార్యవుకూడాకాదు" - ఇప్పుడు తల పైకెత్తి ఆమెవంక కొంటెగా చూశాడు. 'అంతేనా?' అన్నట్టు. దేనికైనా హద్దూ - పద్దూ వుండాలి. ఆమె గంభీర ముద్ర వదలింది.

"అందుకే నిదానించి చెబుతున్నాను విను. ఒకొక్కడికి కొన్ని ప్రత్యేక అలవాట్లు ఉంటయ్. వాట్లను గమనిస్తూ యెదటివాళ్లు పోతూవుంటే మన బ్రతుకులు సాఫీగా సాగిపోతయ్, లేకుంటే..."

"ఏమిటి నువు సాధించేది? తలకొట్టి మొలవేస్తావా?"—ఒక్కక్షణకాలం ఉభయులూ ఒకరినొకరు చూసుకున్నారు. అతడిచూపులు కొంచెం కరుకెక్కినయ్. వెంటనే పత్రికలోకి తల దించేసుకుని, మామూలు గాంభీర్యం తెచ్చుకుని - "ఈవాక్యాన్ని సరిగా నువ్వు ఉద్దేశించినరీతిగా పూర్తిచెయ్యగలను, కానీ నా మాటను సాగదియ్యాలనే ప్రయత్నం మానుకో! ఎందుకంటే, వ్యతిరేకార్థం వస్తుంది. నా అంతర్యాన్ని సరిగా తెలుసుకోలేక కుర్రతనాన్ని వొలకబోసుకుంటున్నావ్. నీకు పెళ్లి కావాలనుకుంటే నాకంటే భార్యల్ని సుఖపెట్టేవాళ్లు చాలామంది దొరికేవారు. వాళ్లెవ్వరూ నీమనస్సుకి నచ్చకపోబట్టే నాలాంటివాణ్ణి యెన్నుకున్నావ్. ఒకరినొకరు అర్థంచేసుకున్న భార్యాభర్తలు కొద్దిమందే వుంటారు. చాలామంది గత్యంతరంలేక కొంతకాలానికి అలవాటుపడిపోతారు. అంతకంటే మన సంభర్గం యేమీ తీసిపోలేదు. లేనిపోని తెలివితక్కువభావాల్తో తల చెడగొట్టుకోకు!"—ఆమె ముఖకవళికల్ని గమనించడానికాబోలు, తల పైకెత్తి అల వోరగా చూశాడు. ఆమె పలకలేదు, ఉలకలేదు.

"ఏం గడచినగాథలన్నీ నాచేత వాగించాలనా? ... తిరిగి సూటిగా అడిగాడు. "అక్కర్లేదు, అని కచ్చగా తలత్రిప్పడంతో, తలలో సన్నని పాయతీసి వొయ్యారంగా అమర్చుకున్న సంపంగి పువ్వు బుజంపైబడి, పైట మీదుగా క్రిందకుజారి కాళ్లముందు పడింది. చటుక్కున అతడు దానిని చేత్తో తీసుకుని రేకలు సవరించుతూ ముక్కుకు సూటిగా తేర్చుకుంటున్నాడు. అతడి ముఖంలో యేదో అప్యాయత తృప్తి రేఖామాత్రంగా చూడగల్గిందామె.

వద్దన్నదేకాని అతను చెప్పేవన్నీ యథార్థాలని మనసు సాక్ష్యం పలుకుతూ హృదయాన్ని వొప్పుకోమని నిర్బంధిస్తోంది.—

అవును,—తనని చులకనగా అతడెన్నడూ చూడలేదనేది నిజమే. అన్నిటికంటే తను చెప్పాలనుకుంటున్న మాటలు అతను చెప్పడం, తను నోరెత్తలేకపోవడం బలహీనత! అతను మమూర్తులా స్వార్థపరుడే అయితే, తన జీవితస్థాయిని లెక్కచెయ్యని వాడే అయితే, ఆమధ్య తాను సుస్తీచేసి వారంరోజులు కదలలేక పోయినప్పుడు, అతనూ ఆఫీసు మానుకుని చాకిరీ చెయ్యాలా? తను కోరిందిన విషయాల్లో యెంతగానో సతమతమౌతూవుంటే అవన్నీ మాన్పి జీవితంలో వొక తీరైన స్థైర్యం యేర్పరచలా? తన వ్యక్తిగత విషయాన్ని గురించి అతడెన్నడు పట్టించుకున్నాడు? ఒకనాటి రాత్రి అతడి మనసు పరీక్షిద్దామని, తను బాగా అలంకరించుకుని తనకోసం వొక మిత్రుడు వేచివుంటాడని వెళ్లిపోతూవుంటే అతనేమీ మారుపల్కలేదు; ఈనాటికీ అలాగే వున్నాడు. అది అతని స్వభావమా? పెచ్చుపెరిగిన స్వార్థమా? ఎటూ తేల్చుకోలేక, సమాధానపడ్డానికి యిష్టంరాక అహం అడ్డొచ్చి ఆమె అలాగే వూరుకున్నది.

అతడు తిరిగి తలెత్తి ఆమె ముఖంలోకి పరకాయించి చూశాడు. తనమీద పట్టలేనంత ఉక్రోషంతో బుంగమూతిపెట్టి ఏమీ అనలేక లోలోన మధనపడుతున్నట్టు ఆమె రూపేక్షణం వివరించినట్లయింది. తనూ అలాటి పట్టుదలకేపోయి మాటా మంతీ లేక వూరుకుంటే యెప్పటికి తెల్లవారను? ఆ గంభీర నిశ్శబ్దత మరింత దుస్సహమనిపించిందతనికి? అయినా తన కెందుకీ అర్థంలేని అహంభావం? ఎందుకీ మూగనోము?

పేపరు మంచంమీద వేసి చటుక్కున అక్కణ్ణించి లేచాడు. అతడి ముఖంలో యెన్నడూలేని లేతదనం వెల్లివిరిసింది. క్రింది పెదవి మునిపంటితో నొక్కుతూ వోరగంటితో ఆమెవంక చూశాడు. అతని పాదాలు ఆమె ప్రక్కగా నడిచినై; అతని బాహువులు ఆమెకు అలుముకున్నయ్; అతడి రెండు కళ్ళూ ఆమె కళ్ళల్లోకి తొంగిచూసి లోతులు వెతుక్కుంటున్నయ్, కదిలే పెదవులు, స్పర్శసుఖంతోపాటు మాటల సొంపుకూడా వెలువరించి మైకాన్ని మమతగామార్చే ప్రయత్నంలో ముక్కుకను అలవర్చుకుంటున్నయ్; ఒక చెయ్యి పట్టువీడి చెంపలమీంచి చుబుకం మీదుగా హృదయంపైకి జారి భావోద్రేకం చెప్పే ధమనుల్ని లెక్కపెడుతోంది. "ఏం జేసేమన్నావని? నీకంత కసి? ఉన్న మాట అంటే...."—దరాల్ని అతణ్ణి విదిలించుకోవాలని ప్రయత్నించింది. అతని చేతిపట్టు వీడనందుకు, తను పరాజిత అయినట్టు తన అబలత్వాన్ని తల్చుకుని మరింత గిజగిజలాడింది. చెయి జారికి అయినాసరే విడిపించుకోవాలనుకుంది; కాని గాయమౌతుందనే ఆలోచన కలగడంతో గుండె గతుక్కుమని, ఒక్కసారి యెక్కడిలేని అలసటావచ్చి వేళ్లాడిపోయింది. హృదయం మరింత వేగంగా కొట్టుకోనసాగింది. గుడ్లల్లో నీళ్లు తిరిగాయి, తనమీద తనకే అసహ్యం తోచింది. ఛీ. ఎంతచులకనయ్యాను, అని కొండంత బరువుతో ప్రశ్నించుకుంది.

ఒక్కక్షణం అలా గడిచాక అతడామెనువదలి సరాసరి ఫ్లాస్కు తీసి కాఫీ కప్పునిండా పోసుకుని చప్పరించుతూ ఇటుకేసి దీక్షగా చూశాడు. ఆమె అక్కణ్ణించి కదిలి అతడిమొహంలోకి చూడడానికి సిగ్గయి అటు పెడగా తిరిగి నిల్చున్నది. మరో గ్లాసు నింపి ఆమెనోటి కందిస్తూ," అనిశ్చితత్వం అట్టేసేపు భరించలేనని తెలుసుగా! వేడివేడికాఫీ చప్పరించి, మనసు చల్లబర్చుకుని, మామూలులోకంలోకిదిగి, మనసంగతి ఆలోచిద్దూ!" అన్నాడు. ఆమె సిగ్గుతోనూ, పశ్చాత్తాపంతోనూ క్రుంగిపోయి నోట మాట పెగిలిరాక ఊరుకుంది; ఆప్యాయంగా నోటి కందించిన కాఫీ కాదనలేకపోయింది. - కాళీ గ్లాసు బల్లమీద పెడుతూ 'ఏం కోపం వచ్చిందా?' అని సాగదీస్తూ అడిగింది. అది 'తెలివితక్కువ ప్రశ్న' అని ఆమెకు తెలుసు. అతనికి నిజంగా కోపంవస్తే యింతదాకా రానివ్వడనే సంగతీ తెలుసు: కాని, హృదయావేగం కొంత చల్లారినందువల్ల, ఆక్షణంలో అతణ్ణి ఆప్రశ్న అడిగి సమాధానం రాబట్టడం, అతనియెడల తన హృదయాంతరాళంలోవున్న మక్కువకు తార్కాణంగా భావించవచ్చు ననుకుంది. - అతడు ఏమీ చెప్పక నూటిగా మంచంమీదకువెళ్ళి పత్రిక చదవడంలో నిమగ్నుడయాడు.

తిరిగి యేనెపంపైన అతణ్ణి పలకరించి సన్నిహితుణ్ణిచేసుకోవాలో ఆమెకు తోచలేదు. అతడెంతసేపైనా అలాగే ఊరుకోగల డనుకుంది. పంతం సాగించుకోవాలనే పట్టుదల సడలాక అతడికి దూరంగావుండి పలకరించడం, ఉత్తుత్తిసమాధానాలతో కాలం వెళ్లబుచ్చడం, మరింత దుర్భరంగాతోచింది. రెండడుగులు ముందుకు నడిచి, కొండంత అనుమానంతోనూ, భయంతోనూ వెనక్కుతగ్గి ఒక చేత్తో బల్లపై బడివున్న వస్తువులు సర్దుతూ అలాగే నిలబడిపోయింది.

అతడంటే తన కీక్షణంలో అంత జంకు యెందుకు కలగాలి? రోజూకంటే అతడిలో యీనాడు కనిపించే వైలక్షణ్యం యేమిటి? అతడిమొహం రోజూలా చిరునవ్వు చిందించుతూ తనను అటుకేసి ఆకర్షించుకోవడం లేదా? ఎందుకనో మరింత గంభీరమై కొట్టొచ్చినట్టు కానవస్తోంది. ఇదంతా అతిసిస్వార్థమేనా? అని మరోసారి ప్రశ్నించుకుని కాదు, అన్నట్లు తలూగించుకున్నది. 'ఇలా రా!' అని అతడు పిలుస్తాడేమో అని. ఇవ్వాళ ఇలా యెందుకు ఉన్నావని అడుగుతాడని, తీపిమాటలు విని ఓదార్పుగా తల నిమురుతూ యింతమాత్రానికే బేలవైపోవాలా? అని బుజ్జగించి బుగ్గలు నిమురుతూ కళ్ళల్లోకి లోతుగాచూసి డగ్గుత్తికతో దైన్యం ఒలకబోస్తూ మాట్లాడగలడని, ఇంకా యేమేమో ఆశించింది, కాని, ఇందాకటి మాటలకంటే యీ మౌనం మరింత భయావహంగా తోచింది.

వణికే చేతులతో ప్రక్కనున్న వాలుకుర్చీ లాక్కుని భారంగా కూలబడింది. ఎంతోసేపు అతని మొహంలోకి చూస్తూ అంతులేని ఆందోళనతోనూ ఉక్కిరిబిక్కిరిచేస్తున్న ఆవేశాలతోనూ అల్లాగే వుండిపోయి తమ పరిచయం ఆదిగాగల విషయాన్నిగూర్చి సింహావలోకనం చేసుకుంటున్నది—

—అతని మంచితనం, మాటనేర్పు, కళ్ళల్లో లోతైన భావాలతో కూడిన ఒక ప్రత్యేకాకర్షణగల అతని మొహం బలిష్ఠమై పొంకంగావున్న శరీరం, అతనికున్న విజ్ఞానం, ఇతరులపట్ల అతనికున్న సానుభూతి, ఒక నియతమైన మార్గము ఆదర్శము లేకుండా అతడు గడుపుతున్న జీవితం ఎప్పుడూ వ్యక్తపరచే అతడి సంతృప్తి తనంటే అతనికున్న అభిమానం, తనపై మొదటగా అతని ఆకర్షణ, దాపరికాలు లేకుండా తననిగూర్చి అతను చెప్పుకొనే నిజాలు—వీట్లలో తన కేది ఆకర్షించింది? ఏ ఒక్కటీకాదు; అన్నీ ఆకర్షించి వుంటాయ్. వీట్లను ఆధారంగా గొని అతడికి మరింత సన్నిహితురాలుగా వుండాలనే క్షణం క్షణం అనుకుంటూవచ్చింది.

హఠాత్తుగా తనను ఇక్కణ్ణించి బదిలీచేయ బోతున్నారని మధ్యాహ్నం తన స్నేహితురాలు వసుంధరవచ్చి చెప్పివెళ్ళడం జ్ఞాపకమొచ్చి ఉలిక్కిపడింది. అమ్మయ్యో, నా కిక్కణ్ణించి ట్రాన్స్ఫరే? అన్నంత భయదమైన ఆవేశంతో గుబగుబలాడింది. వెన్నున ఝల్లుమని చరచినట్లయింది. రెండుకాళ్ళూ పైకి ముడిచి చేతులతో బంధించి పెనుగాలికి అల్లల్లాడే గువ్వలా వణికిపోతూంది. పెదవులు నల్లబడి, వెచ్చదనంకోసం వెంపర్లాడే పసిపాపలాగ గజ గజ లాడిపోతోంది.

మరోక్షణంలో పట్టుతప్పి పక్కకు వొరిగిపోయేదే, కాని అతప్పుడే తలెత్తిచూడడం, ఆమె దైన్యావస్థను గుర్తించి 'సుందరీ!' అనే పిలుపుతోపాటు చివాల్న ముందుకువాలి రెండుచేతులా ఆమెను కమ్ముకోవడం జరిగింది—

"రాధా. నన్ను క్షమించవూ?" అంటూ తన రెండుచేతులా అతని వెచ్చటి నుదుటిని తన నుదుటిపై నొక్కుకుంటూ కరుణావిలంగా కళ్ళల్లోకి చూస్తూ అడిగింది సుందరి.

"ఎందుకని? నువుచేసిన పొరపాటు నాకు చెప్పడానికి భయమెందుకు? "అని గంభీరంగా ఓదార్చుతూ వెన్నున చేత్తో రాస్తున్నాడు రాధ; అతడి పూర్తిపేరు రాధాకృష్ణమూర్తి.

తన చెంపను అతడిచేతి కందిస్తూ చెయి గట్టిగా పట్టుకుని, 'నన్ను మద్రాసుకు బదిలీచేస్తారని ఆఫీసులో అనుకుంటున్నారట' అన్నది సుందరి. అతడు కళ్లువిప్పి ఆమె మొహంలోకి పరకాయించి చూసి "అందుకనా యిందాకణ్ణించీ అంత దిగులుగా కూర్చున్నావు! ఏం ఎవరన్నారామాట? మద్రాసు వెళ్ళడం నీకు ఇష్టం లేదా?" అంటూ ఆమెను మరింత దగ్గరకు గదుముకున్నాడు. 'నా కింకా రూఢిగా తెలియలేదు, కానీ, ఇక్కణ్ణించి ట్రాన్స్ఫర్ చెయ్యబడేవార్ల జాబితాలో నేనూ వున్నానని మాత్రం తెలుసు. అందుకనే భయంగావుంది. నిజంగా...' అని వాక్యం పూర్తి చేయడం అమంగళంగా తోచి అంతటితో వూరుకున్నది సుందరి.

'సరే కానీ, ఎంత ప్రాప్తమో అంతే' అని పొడిగా బదులు చెప్పి వూరుకున్నాడు రాధ. సుందరికి పట్టలేనంత దుఃఖం పొర్లుకొచ్చింది. తను బదిలీనుగురించి యింత ఆందోళనపడుతుంటే ఒక్క వేదాంతం ముక్క అని వూరుకున్నాడని.—అవును అతని కెందుకుంటుంది ఆదుర్దా? తను లేకపోతేమాత్రం అతనికేం కొదవ? తనలాంటివాళ్లు అతనికి అరుదు కాదు. అతని తత్వం యెప్పుడూ యింతే. దీనిని లోతుగా ఆలోచించడు—

అసలతని జీవిత విధానమే అంత. తనలాగే యితర్లని తేలికగా గాలి వడగల్ల క్రింద కట్టవాలుకి వదలాలని చూస్తూవుంటాడు. అయినా తన లాగే యితరులూ బాధపడాలనుకోవడం తెలివితక్కువ కాదూ! తనకు ట్రాన్స్‌ఫర్ చేసింది యెవరు? చేయించింది యెవరు? ఆ విషయం వసుంధర తనకు వనివేళ్ళా చెప్పివెళ్ళట మెందుకు? దాని మొగుణ్ణి మద్రాసునించి యిక్కడకు వేయించడానికి వాళ్ళ నాన్న పలుకుబడి అంతా వుపయోగించి వంకీని పందిని చెయ్య లేదూ! అతగాడు ఇక్కడకు దిగితే యిద్దరూ కులుకుతూ అన్నగారి నీడపైన కాపరం వెలిగించాలని కాదూ దాని దుర్బుద్ధి!—

వసుంధరనుగురించి తను పొరపాటు ఊహించుకున్నదేమో... విశ్వేశ్వరరావు దానికి మొగుడు. తనూ అతనికి చేరువలో వుండా లనుకోవడం దాని తప్పా? ఏ భార్య భర్తతోపాటు సుఖంగా ఉండాలని వాంఛించదు? తను ఇక్కడే శాశ్వతంగా వుండాలని యెందుకనుకుంటున్నది? తనకు రాధ యెవరు? ఈ ప్రశ్న పొటమ రించడంలో గజిబిజిఅయి అతణ్ణి మరింత గాఢంగా హత్తుకుని తన ఆత్మీయతను నిరూపించుకోవాలని చూసింది. కాని అతని నోటి వెంట సాంత్వనంగా మరోమాట వెలువడలేదు—

ప్రతిప్రాణికీ అప్పుడప్పుడూ యితరుల సానుభూతి అవసర మౌతూవుంది కాబోలు. తను ఈ స్థితిలో అతని సానుభూతిని ఆశిం చింది. వాచా అది పొందకపోవడంతో మనసు మరింత ఉద్విగ్న మైంది. ఆమె కన్నీళ్లు అతనిగుండెలకు చల్లగా తగిలినయ్, జాలిగా నవ్వుతూ ఆమెవంక ప్రశ్నార్థకంగా చూశాడు.

'నేనింతగా కుమిలిపోతూవుంటే నీకు చీమకుట్టినట్లయినా లేదు, అంటూ అమాయికంగా అతనికేసి చూసింది. ఇంకా యేదో చెప్పుకోవాలనుకొంటున్నట్టు పెదవుల కదలికవల్ల గ్రహించాడు రాధ. వెంటనే ఆమెను అటు ఒత్తిగిలించి, "ఇందులో బాధ పడ వలసింది నాకేమీ కనుపించలా. మద్రాసు ఈవూరికంటే బాగుం టుంది. అక్కడవుంటే సత్కాలక్షేపానికి, విజ్ఞానోపార్జనకు, మంచి అవకాశం. ఇంక ప్రశాంతత అంటావా?, అది కొని తెచ్చు కొనేదికాదు. పోతే...నాసంగతంటావా..., కొత్త ఆగాదు. ఆమె ఆతురతతో అతనివంక జూసింది, తనసంగతి యేమిచెప్తాడో అని. రాధ ఒక్కక్షణం దీర్ఘాలోచనలో పడ్డాడు. ఏమి చెప్పాలా అనికాదు; ఎలా చెప్పాలా అని. మళ్ళీ తలెత్తి చూశాడు. అను నయంగా చెప్పవలసిన అవసరం గ్రహించినట్లున్నాడు. ఇలా ఉపక్రమించాడు,

'ఇంకా కొంతకాలంవరకూ మనం విడిపోయేటప్పటి యీబాధ తాత్కాలికమైనదే అవుతుందని నా నమ్మకం. నా అనుభవాన్ని బట్టి చెబుతున్నాననుకో! నాకంటే నువు యెక్కువబాధ పడు తున్నావు. కానీ, క్రమంగా కొత్తవాతావరణానికి అలవాటు పడిపోతావు. ఇంక యీరాత్రికి జాగారం చాలుగానీ, యిక్కడ వుండే నాలుగురోజులూ వృథాచేయవద్దు, నీ బదిలీసంగతి నాకూ మధ్యాహ్నమే తెలిసింది." అని వూరుకున్నాడు రాధ.

"అయితే నువ్వెప్పుడూ నాకు మల్లేబాధపడలేదా యిలాంటి అవాంతరాల్లోకి?" పసిపాపలా అడిగింది సుందరి—"పిచ్చిదానా, నేనూ మనిషినే అందరికీవుంటే భావావేశాలే నాకూ వున్నాయ్. ఎన్నింటికని ఏడవమూ? బాధపడే తీరుబాటుకూడా లేకుండా కొత్త బాధలు వచ్చిపడుతున్నయ్. వాటిని తట్టుకోవడానికి కావలసిన గుండె నిబ్బరం పరిస్థితులే చేకూరుస్తున్నయ్ ఇంతవరకూ. కాని, భవిష్యత్తులో యెప్పుడో యిలాటి అలవాట్లకు శాశ్వతంగా పరి ష్కారం చూసుకుంటాను. నిజంగా నేనుపడ్డ పడుతూన్న మాన సికబాధలు నీకేం తెలుసు! ఏదో చెయ్యాలనుకుంటాం మరేదో చేస్తాం, కాలప్రవాహంలో కొట్టుకుపోతూవుంటాం: అందుకనే దక్కినంతే చాలునని తృప్తి యెప్పుడూ వుంటుంది నాకు. నువ్వూ దానికి అలవాటుపడితే మనస్సు కొంత కుదుటపడుతుంది"— అతను మాగన్నుగా అటు పొరలుతున్నాడు. అతను తననించి దూరమైపోతాడన్న భయం అంకురించగానే ఆమె మరింతదగ్గరగా జరిగి అతడిమీద చెయివేసింది, బింకంగా. కాని ఇవాళ అత నెందు కనో చిరాకుపడినట్టులేదు. కొంతసేపటివరకూ తన భవిష్యత్తును గూర్చిన ఊహాగానాల్తో కాలం గడిపింది. బల్లమీద గడియారంలో ఒంటిగంట అయింది. సుందరి మెల్లిగా లేచికూర్చుంది. అతను గాఢనిద్రలో వున్నాడనుకొందిలావుంది, మితిమీరిన ఆవేశంతో ఆప్యాయంతో అతనిగుండెల్లో చేయివేసి నిమురుతూ మొహం దగ్గరగాజేర్చి అతనిమొహంలోకి చూసింది. ఆతొందరలో తన పెదవులు అతడి బుగ్గలకు తాకడంకూడా గమనించలేకపోయింది. మూసినరెప్పల్లో కనుగుడ్లు కదులుతున్నట్లయి కొంచెం సిగ్గుపడింది. తను ఇంతగా యెన్నడూ చొరవతీసుకుని యెరగదు. 'మేలుకొనే వున్నావా?' అని గాభరాగా అడిగింది సుందరి. ఆఁ...ఏదో కలొచ్చింది, ఆలోచించుకుంటూ యీ లోకంలోకి వస్తున్నాను, అన్నాడు రాధ కన్నులు తెరవకుండానే. 'నన్నుగూర్చేనా?' అడిగింది సుందరి; తన ఆదుర్దానుగురించి అతను నవ్వుకుంటాడేమో అని అనుమానించుతూనే. 'ఊఁ...' అని పెదవులు కదల్చకుండానే చిరునవ్వు నవ్వాడు రాధ.

'ఏమిటి?' అన్నది సుందరి — 'పడుకుందూ, ఇంకా యెంతసేపు మేల్కొంటావ్? నిన్నుగురించే కలొచ్చింది. దానినిగురించే ఆలోచించుకున్నాను మెలకువగా, అన్నాడతను. అమాయికంగా ఆనంద వివశురాలయ్యిందామె. 'ఈరోజు నేను మర్చి పోలేను యెప్పటికీకూడా, అన్నది. 'బాగా ఆలోచించుకుంటే జీవితమూ ప్రతిరోజూ అంతే' అన్నాడతను. నిజమే ననుకున్నది సుందరి; గుండెల్లో బరువు సగం తగ్గినట్లయింది.

2

ఉదయం నిద్రలేచే సరికే మంచంమీద కూర్చుని అతనేదో పుస్తకం చదువుకుంటున్నాడు. 'అప్పుడే లేచావా", అన్నది సుందరి, కుప్పెళ్లు బిగించి, నడుము సాగేటట్లుగా వొళ్లు విరుచు కుంటూ - "బాగుంది నీకు మల్లే నాకూ కాలం విలువ తెలియక పోలా, అవసరాలు తీర్చుకురా, టిఫెను కాఫీలు తెచ్చాను, అన్నాడు రాధ, ఆమెవంక అదోలా విలక్షణమైన భంగిమంలో చూస్తూ "ఎందుకు కాఫీ. నేను కాచియిచ్చేదాన్నిగా" అన్నది సుందరి అతనివంక తృప్తిగా చూస్తూ.

"ఈ నాలుగురోజులూ నిన్ను అట్టే కష్టపెట్ట దల్చుకోలా." అన్నాడతను.

"పాపం రోజూ వేళ్ళకి కాఫీ అందియ్యకపోతే సతాయించే మనిషికి యివ్వాళ అమాంతంగా యింత జాలికల్గిందేమా?" అని, అందామె లేవబోతూ మోచేతిమీద ఆనుకుని.

"వస్తువు అందుబాటులోనించి తప్పుకున్నప్పుడు దాని విలువ పెరుగుతూ వుంటుంది." అన్నాడతను పొడిగా నవ్వుతూ.

"నువ్వెంత మంచివాడవు," అందామె, అతని కెదురుగావచ్చి మోకాళ్ళపై రెండుచేతులూ ఆన్చి.

పుస్తకం ముఖం ముందునించి పక్కకు జరిపి, "నాలో మంచిచెడుగులు ఇంచుమించు సమపాళంలోనే మేళవిస్తున్నాయ్" అన్నాడు రాధ సిద్ధాంతం వెలువరించే ధోరణిలో.

"ఒకళ్ళ మంచిచెడుగులు నిర్ణయించాల్సినవారు ఇతరు లను కుంటాను" అంటూ కనుబొమలు పైకిలాగి ఇప్పటికి మొదటిసారిగా విజయగర్వం ఉట్టిపడేలా ముఖం పెట్టింది సుందరి.

"అది పొరపాటు, దొంగతనం చేసేవాడు అది తప్పని తెలిసే చేస్తాడు, అయితే తెలిసికూడా అలా చేయడానికి గల కారణాలు అంతరార్థాలు చెప్పడం ఇష్టపడడు. మంచిపనికూడా అలాగే వూహించుకుని చేస్తాడు, కనీసం అది తన ధర్మం అనుకుంటాడు. సరే మంచిచెడుగుల్ని గురించిన మీమాంసలు గానీ, బజారుకెళదాం తొందరగా తెములు!...అంటూ మళ్లీ పుస్తకంలోకి దృష్టిపోనిచ్చాడు—

—బజార్లో అతనితో షాపుకి వెళ్ళడానికి మొదట కొంచెం జంకింది. కాని తరవాత గర్వపడింది. ఏమైనా యింత చొరవగా వెంట పోగలగడానికి అతను తనకేమిటి?" అన్న బాధ అడుగడుగునా వేధించుతూనే వున్నది.—షాపువాళ్లు అతనిపట్ల చూపిస్తున్న అభిమానం, వాళ్లు అతనికిచ్చే గౌరవం చూసి ఆశ్చర్యపడింది. బైట కొచ్చి "నువ్వంటే వాళ్ళకంత గౌరవం యెలా వుంది?—అయిన కాడికి గుడ్డలు కొనడానికి మీరంత భాగ్యవంతులు కాదన్నావుగా!" అన్నది సుందరి అతడిప్రక్కగా నడుస్తూ.

"అదా నీ సందేహం! డబ్బునిబట్టి వచ్చే గౌరవం వేరు; వ్యక్తిగతమైన విలువల్నిబట్టి వచ్చే దింతకంటే గట్టిది. పైగా నీలాంటి అందమైన అమ్మాయి చెలికత్తెతో గడప త్రొక్కగానే గవర్నరు హోదాతో సమానం అనుకుంటారు కొందరు మూర్ఖులు" అన్నాడు రాధ, తల అటు త్రిప్పకుండానే. వాక్యం చివరి భాగం ఆమెను కొంచెం బాధించింది. అతను చెప్పినట్లుగా అన్ని కావాలంటే సన్నకారుకి యెలా లభ్యమౌతాయ్? అతని ప్రక్కగా నడుస్తున్నది సుందరి పరధ్యానంగా. చీరకుచ్చెళ్లు కొంచెం చెప్పుకాలిలో యిరుక్కున్నట్లై ముందుకు తూగి చేత్తో అతణ్ణి కాచుకుంది. "దారి చూసుకు నడు!" అంటూ తల తిప్పకుండానే హెచ్చరించాడు రాధ.

—ఇంటికి వెళ్ళాక మళ్ళీ వోసారి బట్టలన్నీ చూసుకున్నది. డబ్బు సంగతి జ్ఞాపకం వచ్చి, "నా పర్సు విప్పనట్లుంది—అంత డబ్బూ......"

"అవును నేనే యిచ్చాను" అన్నా డతను. చేతులు వెనక్కి కట్టుకుని ఏదో ఆలోచించుకుంటూ యిటూ అటూ పచార్లు చేస్తు న్నాడు.

"నువ్వు ఇబ్బంది పడతావేమో..." సుందరి.

"ఫరవాలేదు, ఈ దఫాకి నేనే కొనదల్చాను" రాధ.

"మరేమీ అనుకోకపోతే వొక్కమాట..." ప్రశ్నార్థకంగా అతనివంక చూసింది సుందరి.

"ఏవో అనుకుంటారని చెప్పదల్చుకున్నది మానుకోవడం యెప్పుడూ మంచిదికాదు" అన్నా డతను పచార్లు చేస్తూనే.

"ఈ పూట మన యిద్దరికీ యిక్కడే వంట చేస్తాను" అన్నది సుందరి అతనికి యెదురుగా వచ్చి సంకోచిస్తూ.

"ఓ...తప్పకుండాను. నువ్వు వంటచెయ్యనూ వచ్చు, నేను తిననూ వచ్చు, అయినా వొకదాంట్లో లేని అంతస్తులు, అభ్యంతరాలు మరొకదాంట్లో వుండవు నాకు. నువు వెళ్ళేదాకా యిక్కడే భోంచేస్తాను నీకంత మక్కువగా వుంటే. కాని, నేను శాకాహారిని మాత్రమేనని తెలుసుగా!" అన్నాడు కొంటెగా చూస్తూ. తన పైనించి మరో బరువు దించేసినట్లయింది సుందరికి.

అన్నం వడ్డించనా? అన్నది సుందరి వంటయింటి గుమ్మంలోనించి. అంతట్లోనే తన గొంతూ మాటలతీరూ అదోలా మారిపోవడం చూసుకుని, ఆశ్చర్యపడింది. కాని, యీ వ్యవహారం చాలా పరిమితమనే సంగతి తెల్సుకున్నప్పుడు గుండెల్లో గతుక్కుమన్నట్లయింది. వెంటనే రాధ తనకు యెవరు? అన్న అనుమానంతో పాటు తెలియని ఆవేశం కమ్ముకున్నది. వెంటనే నిభాయించుకుని వడ్డన పూర్తిచేసి మరోక మారతణ్ణి పిల్చింది.

ఆమెకు అన్నం సయించడంలేదు. అతనుమాత్రం దీక్షగా తల ప్రక్కకు తిప్పకుండా పట్టించుతున్నాడు. "వంట బాగుండలా?" ఎందుకు అడిగానా అని నాలుక కరుచుకున్నది.

"ఆఁ ..కాలేకడుపుకి మండేగంజి. అయినా చేతనైనంత వరకూ యేలోటూ జరగనేలేదు" అన్నాడు రాధ, తలెత్తకుండానే. ఆమె భోజనం యెక్కడిదక్కడే వుండిపోయింది. ఎంతో సేపటివరకూ అతని వంకకు చూస్తూవుండడంలోనే సరిపోయింది. ఏదో తెలియని అలసట, ఆవేశం ఆమెను నిలువెల్లా కమ్ముకుని అన్నం గొంతు దిగనీలేదు. మధ్యాహ్నం యేదైనా తెప్పించుకు తినవచ్చునని తృప్తిపడి వూరుకున్నది.

తీరుబడిగా మంచంపై నడుంవాల్చి సిగరెట్టు ముట్టించా డతను. వంటయింట్లో పని పూర్తిచేసుకుని బట్టలు మార్చుకుని అతని యెదటికి వచ్చింది సుందరి.

"అయితే యింతకాలం నువ్వెందుకు పెళ్లిచేసుకోలేదూ?" అంటూ సూటిగా అడిగింది వక్కపొడి డబ్బా చేతికిస్తూ.

"ఒళ్లు పొగరెక్కి—, అన్నా డతను.

"అయితే కానూవచ్చు" సుందరి చటుక్కున నాలుక కరుచు కున్నది.

"నేను నిజమే చెప్పాను, అన్నా తడను, మంచంమీదించి లేస్తూ—ఆఫీసుకు పోతున్నాను వీలుంటే సాయంత్రం వస్తా, లేకపోతే రేపు కనిపిస్తా" అంటూ చెప్పులకు బెల్టు పెట్టుకుంటున్నాడతను.

"ఏం నాలుగురోజులూ నీ బస యిక్కడే అన్నావుగా మరి, రాత్రి భోజనం..." మాట సగంలోనే అందుకుని, "అవును అన్నాను, ఇప్పుడు జ్ఞాపకానికి వొచ్చింది, మా మేనేజరుగారు ఇవ్వాళ సినీమాకు రమ్మన్నాడు. బహుశా భోజనం యేర్పాటు కూడా అక్కడే జరుగుతుంది." అన్నాడు రాధ—అడుగు ముందుకు వేయబోతూ.

"మరైతే..."

"రేపు ఉదయాన వస్తాను ఏం?...అన్న అతడి ప్రశ్న సుందరి చెవులకు కొంచెం కటువుగానే తోచింది. అతడు గడపలు దిగాడు. ఎంత సన్నిహితంగా వుండాలని ప్రయత్నించుతున్నా యేదో వొక మాటలో తనను దూరానికి నెట్టివేస్తూనే వున్నాడు. అతడు చెప్పింది నిజమేనా? నిజానికి తనపై అంత మమకారమే వుంటే సినీమాకు వెళ్లడం మానేసి యిక్కడికే రారాదూ? ఆమాట మొహంమీదటనే అడిగితే యెలాగుంటుందో...కానీ, అతను రోడ్డుమలుపు తిరిగి పోయాడు—

తలుపుకి తాళంవేసి ఆఫీసుకు వెళ్లుతూ తీరుబడిగా ఆలోచించుకున్నది సుందరి. 'అతడు చెప్పింది నిజమే నేమో...సాధారణంగా అబద్ధం ఆడడు. కాకపోతేమాత్రం తనేం చెయ్యగలదు? అతడే చెప్పినట్టు ఎంతదక్కితే అంతే ప్రాప్తమనే నిబ్బరంతో కాలక్షేపం చెయ్యాలేమో...

—ఆరోజు నిజంగానే సుందరి ఆఫీసులో కాలుపెట్టేసరికి నమ్మలేనంత యింద్రజాలం ప్రత్యక్షమయ్యింది. తను రోజూ కూర్చుండేకుర్చీదగ్గిర వసుంధర మొగుడు విశ్వేశ్వరరావు కూర్చుని బల్లపైవున్న ఫైళ్లు తిరగవేస్తున్నాడు. అతడికి అధికారం యెవ్వరిచ్చారు? నిర్ఘాంతపోయి గుమ్మంలో చేరబడినిల్చుంటే అయ్యగారు పిలుస్తున్నారని జవాను వార్త అందించాడు. ఆఫీసరువద్దకు నేరుగావెళ్లి, అతడికి ఛార్జీ వప్పగించి, బదిలీ కాయితం చేతబట్టుకుని ఒక్కదణ్ణం పెట్టి తిరిగి వస్తావుంటే టీపార్టీ, అన్నా దేవుడో...

విశ్వేశ్వరరావు ఇన్నాళ్లకు ఇక్కడకు రాగల్గినందుకు ఆఫీసు స్టాఫుకంతకీ యీనాటి అపరాహ్ణంలోనే తేనీరు ఇప్పించబోతున్నాడట! ఇంకానయం! తను వెళ్లిపోతున్నందుకు కాదుగదా!! పిల్లికి చెలగాటము, ఎలుకకు ప్రాణసంకటమూను—

—కాళ్లీడ్చుకుంటూ యింటికివచ్చి మంచంపై నడుం వాల్చింది సుందరి. వచ్చేదాకా రావాలన్న తహతహేగాని, వచ్చి యేం చెయ్యాలో తోచడంలేదు. ఈ యేకాంతం మరింత ఖంగారుగానూ, భయావహంగానూ ఉంది. అయిదుసార్లు గడియారంవంక చూసినా రెంటికి పదినిముషాలుంది. అత డెప్పుడువస్తాడో...తనూ అతడి ఆఫీసుకి వెళ్లివుంటే...ఇంకేమైనా వుండా? తన తొందరపాటుజూసి అతడు కంటగించుకుంటే...అసలే తెలివితక్కువ జరిగిపోయింది. తన ఆఫీసునుంచే నేరుగా అక్కడికి వెళ్లివుంటే... ఎందుకీ ఆత్రత?—తనకు బదిలీఅయిందికదా అని అతడికి పెందరాళ్లే యింటికివెళ్లే 'పర్మిషన్' వస్తుందా? అక్కడవుంటే మరీ పిచ్చి ఎక్కేటట్టుంది. ఎక్కడో ఏదో ఎడారిలో ఒక్కర్తే వుండిపోయినట్లనిపించింది. ఇంక అతణ్ని గురించి ఆలోచించడం మానుకుని తన ముందు కార్యక్రమం నిర్ణయించుకుంటే...—మనసు మెదడుపైన టప్పున చెర్నకొట్టినట్లయింది. అతడితో తనకు గల అనుబంధం అంత తృణాలమీద మర్చిపోదగినంతటిదా? తననైజం అందుకు వప్పుకుంటుందా? లేక అతడు తనకు వొరగబెట్టేదేమిటి? ఏమైనా అయివుండొచ్చు, అతడు అబద్ధం ఆడడని కాదూ తన విశ్వాసం? కావచ్చు, తన భవిష్యత్తునుగూర్చి యేమైనా వాగ్దానం చెయ్యగలిగాడా? లేకపోతే యింతటిలో మనసు రాయి చేసుకోవలసిందేనా?— తను అలా యెన్నటికీ చెయలేదు. ఈ అల్లకల్లోలంలో అయోమయమైపోకుండా చెయగల్గింది అతణ్ణి గురించిన తలంపు ఒక్కటే. అందులో పాల్గొన్నప్పుడే యిక్కడ వుండే రెన్నాళ్ళయినా ఒక మనిషిగా మెసులుకోగలదు—

—గబగబా తలుపువేసి బజారుకి బయల్దేరింది; అతడికేం కావాలా అని ఆలోచించుతూ—ఆ పాత షాపులోకి వెళ్లకూడదు. వాళ్ళేదో తనవంక విచిత్రంగా వింతగాచూస్తారు. కాకపోయి నా లాగులకు చొక్కాలకు గుడ్డలు కావాలని కోరితే యెవరలా చూడరు? ఈ వైధవ్యప్రపంచం తీరే అంత. తమకునచ్చిన చీరలుకొనే స్వాతంత్ర్యం వారికి వున్నప్పుడు, తనుమాత్రం నచ్చిన లాగుగుడ్డ కొనుక్కు రాకూడదూ?—అయినా వారి సంకుచితాభిప్రాయాలలో తనకేమిటి లెక్క? అతడికి తెలుపు ఇష్టమని తెలుసు, అతడి స్వభావం ప్రతిబింబించేదికూడా అదేనని తన విశ్వాసం. ఇరవైయైదు రూపాయిలు బిల్లు చెల్లించి, బైటపడి గబగబా నడిచి యింటికొచ్చింది—

—ఇవాళ యెందుకనో అతన్ని విడిచివున్న ప్రతిక్షణమూ తనలో వొకవిధమైన వేదన కలిగించుతోంది. అతడు క్షణాలమీద యిక్కడకువచ్చి వాలితే బాగుండుననిపించుతుంది. అయినా తనకున్న ఆదుర్దా అతని కెందుకుంటుంది? సాధ్యమైనంతవరకూ అతడు తననించి దూరమై పోవడానికే ప్రయత్నించుతున్నాడు. లేనిపోని మమకారం బయటపెట్టి తనను మధ్యపెట్టి మరిపించాలని చూస్తున్నాడా? రాత్రినించీ అతడి ప్రవర్తన అలాగా వున్నట్టు పసికట్టగల్గినా మొహం యెదట ఏమీ అనలేక, అనే ధైర్యంకూడా చాలక, పెదవులపైకి వచ్చినమాటనే దిగమింగుకుని లోలోపల యేదో సమాధానం పలుక్కుని వూరుకున్నది. కాని అతడలా చేయగలడా? ఏమో...ఎవరికి యెరుక? తను స్త్రీ, అతను పురుషుడు.

ఇంతలో హఠాత్తుగా జ్ఞాపకం వచ్చిందామెకు అతడు పొద్దున్న చెప్పినసంగతి - ఏడుపొచ్చినంత పనైంది. గుండె దడదడా కొట్టుకుంది. మంచంపైన చాపచుట్టలా పడింది. తనకు ఆవేదన హెచ్చినకొలదీ క్షణాలు మెల్లగా దొర్లుతున్నయ్, గడియారం అటు కేసి తిప్పి గుండె దిగులుతో కుర్చీలో కూలబడి నడుంవాల్చింది.

ఎంతోసేపు మైమరచి నిదరోదామని చేసిన ప్రయత్నం విఫలమయ్యింది. అయినా కళ్లుమూసుకునే పడుకున్నది. ఆత్రం ఆగక గడియారం ఇటుతిప్పి చూసుకున్నది. తొమ్మిదన్నరకూ అయిదు నిమిషాలు తక్కువ - వీధిసద్దుమణిగింది. అయినా అతడు వచ్చేజాడ తెలియడంలేదు. కాలం గడిచిందని వూహించుకునే వరికి ఆకలి పేగులు గుర్రు మన్నయ్. ఇప్పుడు తనేమీ చేసుకు తినగల స్థితిలోలేదు. కాఫీ అయినా పెట్టుకుంటే బాగుండును, అనుకున్నది, వెంటనే తోచింది మరోకగంట వేచిచూస్తే బాగుంటుందేమో అని. బట్టలు మార్చుకుని అద్దంలో మొహం చూసుకుంటే కళే లేదు; డొక్కపోయినట్టుంది. ఉగ్గిమీద చేత్తో రాచుకుంటూ 'తను అందవికారినా' అనుకుంది. కాదని హృదయం విశ్వాసం పలికింది. తన కెప్పుడూ అందాన్ని గురించిన ఆలోచనే రాలేదు. ఒకరికి అందమైనదిగా కనబడాలని ప్రయత్నించలేదు కూడా. రాధ అన్నాడు, నీలాటి సొగసుగల చెలికత్తె ప్రక్కన వుంటే తలెత్తుకు తిరగగల'నని. అది అతని హృదయాంతరాళంనుండి వచ్చిన మాటేనా? తనను సన్నిహితురాల్ని చేసుకోవడానికి వేసిన యెత్తా? అతని మెచ్చికోలు తనని ఉన్నతిస్థాయికి తీసుకుపోయిందా మానసికంగా? అదే తన జీవిత చరమ లక్ష్యమా?—అతి డంతి హృదయం లేకుండా అనివుంటాడా? అయినా అతను తన కేమిటి? ఈ ప్రశ్న తిరిగీ రావడంతో గిజాటుగా కణతలు వేళ్ళతో నొక్కుకుంటూ వాలిపోయింది.—

వో క్రమాలకి తలుపుతడుతున్న చప్పుడయింది. మారు పలకకే పలికే వోపిక లేక కొన్ని క్షణాలపాటు కళ్లప్పగించి చూస్తూ వుండిపోయింది. అతను తన పరిస్థితి ఊహించినవాడిలా తలుపు తట్టడం మాని పేరుపెట్టి గంభీరంగా పిలుస్తున్నాడు. ఆ స్వరం చెవుల బడడంతో అంతవరకుండిటి ఆలోచనలు వెనకబడి ఒక నూతనోత్సాహం పొంగివచ్చినట్లయింది—అది ఆమెలోని మానసిక బలహీనతా, అమాయికత్వమా? నిర్ణయించుకోలేక చివాల్న లేచివచ్చి గడియ సడలించింది. అతను నేరుగా వచ్చి చేతులోవున్న పొట్లాలు బల్లపై పెట్టి కుర్చీలో కూర్చుంటూ "భోంచేశావా?" అని అడిగాడు. 'చేశావని చెబితే!'—అతనియెదుట తను అబద్ధమాడలేదు. ఒకవేళ అలాంటి పొరపాటు జరిగినా మొహంమీంచి కళ్లల్లోకి చూసి అంతర్యాలు చదువుకునేపాటి తీక్ష్ణదృష్టి అతనిది. 'లేదు' అని చెప్పేసింది సుందరి.

'ఆ పొట్లాలిలా యిచ్చి స్టౌలు దగ్గరకు లాక్కో' అని చేయి చాచాడు రాధ.

'నాకు 'ట్రాన్స్ఫర్ మెమో' ఇచ్చారు, ఇవ్వాళనించే ట్రాన్సిట్' ఈ అశుభాన్ని తన నోటితో ఉచ్చరించే శక్తి లేదన్నట్టు వణుకుతున్న కంఠంతో అన్నది సుందరి అతడి చేతికి పొట్లాలు అందిస్తూ.

"తెలిసే ఇప్పుడు వచ్చాను, ఇక్కడ యేం గొడవ పడుతున్నావో అని. ఆవేశం జాస్తి నీకు, కొంపోయినా; మళ్ళీ చంటి పాపవి కావు." రాధ పొట్లాలు విప్పి పదార్థాలు సగం పంచి వేశాడు. తిరిగీ యిలా అందుకున్నాడు—

"కానీ, ఎప్పుడూ—పెళ్ళైనాసరే—లంఖణం బదుకోవడ నేర్చుకోకు. కడుపు కాల్చుకుని సాధింపగలిగింది బహు తక్కువ" అంటూ వొక్క సాదా లడ్డూ వొడుపుగా నోటి కందించాడు.—

అతడన్న ఆ మాటతో తిరిగీ పాతపుండు రేగినట్లయిందామెకు. అతను యీధోరణిలో యిలా యెందుకు మందలెట్టినట్లు? ఇకే కడసారి వప్పగింతా? ఈ వొక్కమాట అని తనను వేధించడానికే యిప్పుడు అదరాబదరా పరుగెత్తుకు వచ్చాడా? ఈ అవస్థలూ అతడనే ఆమాట తనపై యెంతటి నిప్పుల గాడ్పులు విసురుతుందో వూహించుకోలేకనే అన్నాడా? తెలిసి తెలిసి యెందుకింత దారుణం తలపెట్టినట్టు? ఈ మాటతో తనయెడల అతని కర్తవ్యం, బాధ్యత ముగిసిపోయినట్టే భావించి అంటున్నాడా?—ఆకలి సెగలకు తోడి ఆలోచనల పొగలు మరింత కమ్ముకుని గజిబిజి చేస్తుంటే ఆమె యేటూ తోచక ఏమీ అనలేక అతని వంక తదేకంగా చూస్తూ వుండిపోయింది. "మంచినీళ్లు" అన్న అతని పిలుపుతో ఉలిక్కిపడి అక్కణ్ణించి లేచి నడిచింది.

"పోనీ అతడే తనని పెళ్లి...చేసుకోకూడదూ? అందుకు తను సిద్ధమేనా? అతని అంతస్థుకు తను తగదా? అంతస్థు? ఎవరి తాహతును ఎవరు నిర్ణయించగలరు? హృదయంలేని స్వార్థపరత్వాన్నే అతనూ పట్టుకు పాకులాడుతున్నాడా యిన్నాళ్లూ? తన యెడల ఆత్మీయతను ప్రకటించి యెన్నిసార్లు కొండెక్కించలేదు?—మంచినీళ్ల గ్లాసు బల్లపై పెడుతూవుండగా అనిశ్చితత్వం ఆట్టేసేపు ధరించలేనన్న, అతడి మాటలు స్ఫురణకువచ్చి, కళవళంగా వొణికిపోవడంతో వేళ్లు పట్టుతప్పి గ్లాసు చెయిజారి కిందపడిపోయింది. అతను తలెత్తి సూటిగా ఆమె మొహంలోకి చూశాడు; అన్నాడు.

"అనుకుంటూనే వున్నా" అంత పనిచేస్తావని, ఏదో అనుకుని మరేదో చెయ్యబోవడం తెలివితక్కువ. తాత్కాలిక ఉద్రేకాలకు లొంగిపోతే ఆశించిన ఫలితం అందక పోగా పర్యవసానం భయావహంగా వుంటుందని తెలియదూ? అది గ్రహింపజేయడానికే యిన్నాళ్లూ పాటుపడ్డాను. కొత్త బాధలు వచ్చిపడుతున్నప్పుడు వాటిని తట్టుకోవడానికి కావలసిన గుండె నిబ్బరం పరిస్థితులే చేకూరుస్తూ వుంటయ్. ఆ ధైర్యంతోనే, నేనూ లాక్కొస్తున్నాను. ఆపాటి గుండె దిటవులేనివాళ్లకి, భవిష్యత్తు అయోమయంగా వుంటుంది. ఎంతవరకూ దక్కినదే చాలననే తృప్తిలో వున్నవాళ్లకు ఏ బాధా వుండదు. నాలుగు లడ్డూలు తిని నీళ్లుతాగి ఆకలి చల్లార్చుకో! అన్నీ తీరుబడిగా ఆలోచించుకోవచ్చు, అర్థంలేని ఆరాటాలకు పోయి మనసు పాడుచేసుకోవడం మంచిది కాదు." అంటూ అక్కణ్ణించి లేచివెళ్లి గడియారం బల్లమీద పెట్టి వున్న పొట్లాం యేమిటో అని విప్పి చూడబోతున్నాడు.—"నీ వేదాంతాలు నాకేమీ అక్కర్లేదు" అన్నది సుందరి; నిరుత్సాహం వెలువరించిన ఆవేశం గుండెల్లో గుబులుగా రగిలిస్తూ వుంటే—

అతడన్ని విషయాలలాగే ఆ మాటలనూ గాఢంగా తీసుకోక చులాగ్గా సమాధానం చెప్పాడు. "అర్థం కాని మాటలన్నీ వేదాంతాలే అనుకుంటారు చాలామంది. నిజానికి వేదాంతం చెప్పే

తోవాతు నాకు లేదు. విన్నే యోగ్యత నీకూ లేదు. జీవితంలో వొక విచిత్రమైన అనుభవాన్ని మాత్రమే కూడగట్టుకుని వచ్చిన మాటలు నావి. విసవబతుకు, రోజా కోకతీరు. ఆలోచించితే చివరికి మిలిగేది యేమీవుండదు-" పొట్లం తిరిగికట్టి బల్లమీద పెట్టాడు—

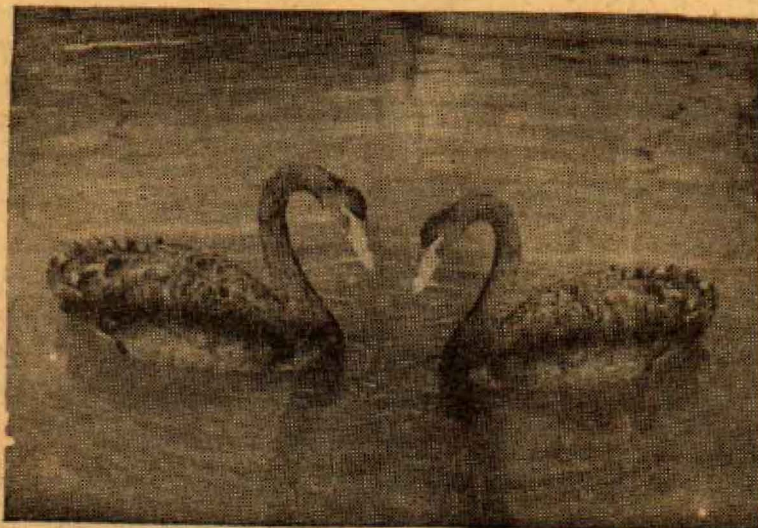
ఆమె నాలుగడుగులు ముందుకునడిచి ఆవేశంతో యేదో అడగబోయి, గొంతు పెగలక గుడ్లు మిటకరించి చూస్తూ వుండి పోయింది. అవకాశం చిక్కినా అడగదల్చుకున్నది అడగలేక పోవడం, ఈ బలహీనతను ఆసరాగా జాసుకుని అతడు తనను అన్ని విధాలా అణగద్రొక్కుతూ వుండడం గమనించితే ఆమెకు కన్నీరు తప్ప మరేమీ సమాధానం అందలేదు. తన మూగబాధను చూసి అతడు జాలిపడి మరేవో కొత్త పరిష్కారాలు వెదికి తనకు ముందుదారి నిర్దేశించగలడని, విశ్వసించడంలోని బలహీనత, ఇన్నాళ్లీ ఇన్ని విధాలుగా తనను అణచివేస్తున్నదని ఆమె హృదయంలో సుళ్లు తిరుగుతున్నా, ఆ వూహలు అంతటితోనే అంతరించి శూన్యం యేర్పడుతున్నది క్షణంలోనే—

అతిక్రమించలేని ఏదో వొక ప్రాపంచిక సత్యం తననీ తీరుగా కట్టివేస్తున్నదని స్ఫురణకు వచ్చినప్పుడు దానికి తనూ బాధ్యురాలనుకో చేపాటి వెనుకచూపు, మనసులోని మథన, ఇంతటితో దీనిని అంతం చేసుకోంటేనే బాగుంటుందనే అవ్యక్తమైన ఆరాటం, తన జీవితంపై యెనలేని ప్రభావంచూపిన కొన్ని భౌతికవాంఛల ప్రాబల్యం వీట్లతో కూడిన వొక తీవ్రమైన భావశబలత, ఆమె కళ్లల్లో ప్రస్ఫుటంగా కనబడుతున్నా, గ్రహించగలిగే అందుకు ప్రయత్నించని రాఘ ముఖంలో యేవిధమైన వికారమూ కనబడలేదు. పై పెచ్చు అన్ని భౌతికవాంఛలూ వదలి అవ్యక్త ఆనందంకోసం ఆరాటపడి పోయే ఆతురసన్యాసిలా ముఖకవళికల్ని మార్చుకుని పెదవి విరిచి యిలా అందుకున్నాడు— "అనువు, ఏంచేస్తాంమరి? పరిస్థితుల ప్రాబల్యానికి అందరూ తలొగ్గవలసినదే. మరి ఈ సంయోగవియోగాలనేవి శరీరాలకుగాని ఆత్మలకు కావుగదా! ప్రవాహంలో కలిసి కొట్టుకుపోయే కొయ్యగర్రల్లా కొంతకాలం కలిసివుంటాం, మరి యేదో తరంగం గాటంగా తగలగానే యెవరిదారివారు చూసుకో వలసివుంది. ఏమైనా, తోసుకువస్తున్న ప్రవాహాన్ని కాదని నిలవగల వారెవ్వరు? అందుకు సిద్ధమైనప్పుడే జీవితశేషం హాయిగా సాగిపోతుంది."—ఏదో లోకంలోనించి వినబడుతూన్నట్టున్న అతని మాటలు చెవులబడుతున్నా ఆమె చలించలేదు.

తను ఆశించింది యీ పర్యవసానం కొరకేనా? చివరికి తనేం మిగుల్చుకున్నట్టు? దానికి ప్రత్యుత్తరమూ తనే చెప్పుకోవాలి! రాఘ చెప్పే మాటలన్నీ యిలాగే వుంటయ్ అది అతడికి సహజమేనని గుర్తించి వర్తించకపోవడం తనతప్పు కాదూ? అవసరం తీరాక పెదవులకు రాచుకున్న పంచదార నాకేసి హాయిగా దప్పరించి వూరుకుంటారు కొందరు. రాఘ అలాటివారి కోవలోనే చేరుతాడా? తనిప్పుడు ఏమయ్యింది? ఏమీ కాలేదు. మరోలోకపు ప్రాంగణంలోకి అడుగు పెట్టబోతున్నది. ఎక్కణ్ణించి వచ్చావని ఎవ్వరైనా ప్రశ్నిస్తే 'రాఘ దగ్గిర్నుంచి' అని చెప్పుతుందా? అలా యెన్నటికీ జరగదు. తనను పంపినవాడు రాఘ కాదు. తనే అతణ్ణి విడిచి వెళ్లిపోతున్నది. పాతబంధాలు వదిలించుకుని బయటపడుతున్నది. అతనూ అలాగే అనుకుంటాడా!

చివాల్న అక్కణ్ణించి కదిలి గుమ్మంలో అడుగుపెట్టాడు రాఘ. 'సరే వెళ్లివస్తా, వీలుంటే రేపు రైలుదగ్గిర కలుసుకుంటా,' అంటూ అడుగు బైటపెట్టాడు. రావద్దని చెబుదామని నాలుక చివరకు వచ్చిందిమాట. అంతలోనే అతడు వడిగా ముందుకు సాగిపోయాడు.

ఆ మొన్నాడు అతడు వచ్చేసరికే రైలు దాటిపోయింది.

నన్నయరచనలోని వళిప్రాసములు

శ్రీ రావూరి దొరసామిశర్మ

వళిప్రాసములు తెలుఁగు కవితకనాదిగా నేర్పడిన విశిష్టాలంకార విన్యాసములు; వీఁగు మిక్కిలి తెనుఁగు శబ్దరూప నిర్ణయము నకును వ్యాకరణమునకును మూలాధారములనుట కోవిదుల కెల్లరకుఁ దెల్లంబు. నన్నయ యాదికవి, వాగనుశాసనుఁడు. అతని ప్రయోగములే తరువాతి కవులకు శరణ్యములు. వ్యాకర్తలకు ఛందఃకర్తల కా భట్టారక రచనయే ప్రమాణము. అతని భారత భాగములోని ఛందోవ్యాకరణ విశేషములు సమగ్రముగాఁ బ్రదర్శింపఁబూనుట విద్వాంసుల ముఖ్య కర్తవ్యము. ప్రస్తుతము నన్నయ రచనలో నా దృష్టికి గోచరించిన కతిపయ యతిప్రాస విశేషముల నీ వ్యాసముగాఁ దెలుపఁదలఁచితి.

ఇందుఁ బ్రధానముగాఁ దెలియఁదగు విషయ మొకటి గలదు.

కవిత్రయ భారత పద్యములకుఁ బాఠాంతరములు పెక్కులు పరస్పర విరుద్ధములై పొడకట్టుచున్నవి. ఆ పాఠభేదముల నెల్ల సప్రమాణముగా సమన్వయించి ప్రకటించిననే కాని భారతము నాధారము చేసికొని ఛందో వ్యాకరణముల రచించుట సాధ్యముగాదని నా తలంపు. లక్షణగ్రంథములలో భారత పద్యములు భిన్న భిన్న పాఠములతో నాయాలాక్షణిక మతానుసార ముదాహృతములై యున్నవి. ఇట్లుండుటచే నే పాఠము గ్రాహ్యమో యేది యగ్రాహ్యమో తెలియుట కష్టము. ఉపలబ్ధ ముద్రిత లిఖితప్రతులను లక్షణ గ్రంథోదాహృతులను సంప్రతించి కవిత్రయ భారతమును బ్రకటించుట యాంధ్ర భాషోద్ధారకుల ప్రధాన కర్తవ్యమని నా మనవి.

ఇకఁ బ్రకృతమునకు వచ్చెదను. వావిళ్ళవారి భారత ప్రతి ననుసరించియు నుపలబ్ధ లక్షణ గ్రంథములఁ బరికించియు నన్నయ భట్టారకుఁడు వాడిన యతిప్రాస విశేషములఁ బ్రదర్శించెద.

యతి భేదములు:

(1) స్వర యతి:— ఇది ప్రసిద్ధముగాన లక్ష్యములు చూప లేదు.

(2) ఋవళి—ఋ - రి - రీ - రె - రే ల మైత్రములు.

ఋత్విజుండైరి విచా + రించి పూజించితే (సభా-2-11)

(ఈ లక్ష్యమును జూపిన లక్షణగ్రంథములు—అప్పకవీయము, కవిజన సంజీవని, సర్వలక్షణసార సంగ్రహము, లక్షణ శిరోమణి.)

(3) ఋత్వసంబంధవళి—ఋకారమునకు ఇ-ఈ-ఎ-ఏ లతో మైత్రి. మహాక్కర—ఇందుండు పినాకి కృష్ణమృగచర్మ + కృతకోపనము. (అరణ్య. 3-97. నన్నయమతమున నిందు 4-వ గణముపై యతి)

(4) శి కారవడి:— ఈవడి భేదమును అనంతామాత్యుఁ డొక్కఁడే చెప్పెను. తక్కిన ఛందఃకర్తలు తెలుపలేదు. 'ఇది విని విస్మయ మంజెఁ, యెదియేనియుఁ జగువుబుద్ధి యేలావొదవుఁగా, పదపడి గ్రంథములన్నియు, వెదకి వెదకి సారమెల్ల వివరింపంగా' అని కృత్యాదిలోఁ బ్రతిజ్ఞ గావించిన యప్పకవియే యీ యతి విశేషమును స్పృశింపకుండుట వింతయయి కానంబడెడి.

అనంతుఁడు 'క్ష స్త్రీలను శారిరజాతి + శ్రీ నడుగ (1-89)' అను పాద ముదాహరించి 'శ్రి-శ్రీ' యతిమైత్రిని జూపెను. కాని యందులకుఁ బ్రయోగాంతరములు మృగ్యములు.

నన్నయ 'కృతిపీఠ్య ధనమెల్లఁ + గ్ల స్త్రిపేశి ఆది-7-133)' అను పద్యపాదమున 'కృ-క్ష' లకు యతిమైత్రి ఘటించియున్నాఁడు. ఈ భట్టారకప్రయోగమును లక్షణకారు లుపలక్షించినట్లు లేదు. నన్నయప్రయోగము నిలకించియే కాఁబోలు శ్రీనాథుఁడు కాశీ ఖండములో 'ఘృతపయోరాశి సం + క్షత్పావకైక మైన' అనుచోట (5-281) శివడిం గూర్చెను. ఈ శివడింగూర్చిన విశేషము లన్నింటిని నా 'శికారయతి' యను వ్యాసమునఁ బ్రదర్శించియున్నాను. (చూ. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక—జయ—౪ సంచిక)

(5) వర్గయతి—స్పష్టము.

(6) మువిభక్తియతి (పోలికవడి)

విభక్తి మకారముతో — పు-ఫు-బు-భు-లకు మైత్రి —

పొడిచియు వివిధాస్త్ర శస్త్ర + ముల నద్ధతులై (ఆది-2-95)

పోరనఁ దానగ్నిమూర్త + ములతోఁ జెనఁగెఁ (ఆది-2-89)

భువనంబులయందు సర్వ + ములుఁ ద్రిమ్మరుటన్ (ఆది-2-118)

ఎట్టి విశిష్టకులంబునఁ, బుట్టియు సదసద్వివేక + ములు గల్గియు (ఆది-5-58)

భూమతిధాన్యంబు బీజ + ములు వణిజులకున్ (సభా-1-44)

గమనిక:- కేవల మకారయతి కిందుఁ బ్రయోగము గానరాదు.

(7) భిన్నయతి—ధరించు, పోషించు, ఉపమించు— ఇత్యాదులగు ఇంచు గాగము యుక్త క్రియలందు వ్యంజనమునకే కాక స్వరమాత్రమునకును యతిమైత్రి కూర్చనగును. అప్పకవి యీ స్థలములందు వ్యంజనమైత్రి యొక్కటే యాశించె. స్వరమైత్రి యుండరాదని కష్టముగాదు. నన్నయ స్వరమైత్రి పాటించినందులకీ క్రింది పద్యపాదము దిలకించునది—

'సందియం, బీరమణీయ కాంతి నుప + మింపఁగ (ఆది-6-151) (సందియంబు + ఈ రమణీయ—ఉప + మించు)

(8) ఎక్కటివడి—(ఏకతరయతి)

నన్నయరచనలో 'ము, ర, ఱ' అనునవి తమతమకే ప్రత్యేకముగా యతిమైత్రినందు నట్లు గోచరించెడు. అప్పకవి మతమున రేఫద్వయము మాత్రమే యీ యతిక్రిందఁ జేరును. అనంతామాత్యాదులు మిగిలవల నెక్కటి వడిక్రిందఁ జెప్పిరి.

(9) అభేదయతి—ప-ఫ-బ-భ-వలు మిత్రములు.

వబయో రభేదయను సూత్రము ననుసరించి 'వబ'లకు యతి చెల్లును పవర్గమునకుఁ జెందినది బవర్ణముగాన, పఫబభలు నాల్గు వకారముతో నభేదవర్గయతి పేరఁజెల్లునని యప్పకవి అభేద, అభేదవర్గయతులు రెండుచెప్పెను. అనంతాదు లభేదయతి యొక్కటే చెప్పి రెంటెని సంగ్రహించిరి. కొందఱు విద్వాంసులు భారతములోనందు ముఖ్యముగా నన్నయభాగములో అభేయతి ప్రయుక్తముగాదని చెప్పుదురు. అట్టి ప్రయోగములఁ బూర్వలాక్షణికు లుదహరించియున్నను వానికిఁ బాఠాంతరములు వక్కాణించి సమర్థింతురు. పాఠాంతరములు చెప్పఁబూనినచో నెట్టిదాని నేని మార్చవచ్చు. ఇప్పట్టునఁబూర్వ లాక్షణికోదాహృతుల నెల్లఁద్రోసి రాజనుట సంభావ్యముగాదు.

ఒక్క యుదాహృతి చూచుటకు—

'నుతజల పూరితంబులగు నూతులు నూఱిటికన్న సూనృతవ్రత యొక బావి మేలు మఱి + బావులు నూఱిటికన్న (ఆది-4-94) ఇందు రెండవపాదమున 'వబ'లకు యతి. ఈ యభేయతి నివారింప నెంచి 'వ్రతయొక వాపిమేలు మఱి + వాపులు' అను పాఠాంతరము చూపుదురు. బావులను సరళపాఠమును మాని యీ వాపుల యపస్వరపాఠభేదమంటఁగట్ట నేల? రంగకవియు నప్పకవియు నభేదయతికి ఈ పద్యపాదమే యుదహరించింది.

నన్నయ రచనలోని యభేదయతి ప్రయోగములు కొన్ని చూపెద. వేల్పులలోనఁ బెద్దధర్మ + పున్న సత్యమునన్ (ఆది-5-92) విరుఁడగునరుని యేయు న—పారశరావలుల నడుమ + వారింపంగా (ఆది-7-199-రంగకవి) విరువారనునట్టి బుద్ధిని + భేద మెన్నఁడు లేదు (ఆది-8-29;-చింతామణి, అప్ప, లక్షణ, సర్వ)

పరమధ్యానో, పరతేంద్రియవృత్తి నున్న + వాని శమీకున్ (ఆది-2-172; అప్ప, సర్వ, చింతా)

పీనోన్నత కుచముఁబోలె + వెలిఁగెడుదానిఁ (ఆరణ్య-8-292) వ్రతముల సేవపూజలన + పారజపంబుల (అరణ్య-3-78) - లక్షణ. ఘన లబ్ధుల ప్రముచ్చులఁగూ, ర్పని వారలఁబగఱవలని + వారల్పూతి (సభా-1-41) వేణి సరస్వతి + పెన్న గోదావరి (సభా-1-72)

వ, ర్వతము గ్రహించునట్లు తన + బాహులవాని గ్రహించి (అరణ్య-1-311) అప్ప. అ, పారతపోయుక్తులైన + వారికిఁ బడియున్ (అరణ్య-1-371) అప్ప. సర్వ. వెండియుఁ బ్రథమమీఁది పకారమునకు నాదేశముగా వచ్చిన వకారమునకుఁ జెక్కడల నభేదయతి ఘటన ముద్రిత ప్రతియందుఁగానదగు, మచ్చునకు—

పరఁగనవి మనయందు వీ + ద్వడియెనిన్ను (వీడు + పడు; ఆది-4-228) పుణ్యపరుల లోకంబులు, వనియజయస్వర్గ + ఫలము నూవ (ఆది-7-61) భార్యనొక్కయొకటు + వటవర్తి (సభా-2-2)80

ధిషన మెప్పాట వె + ల్వడిఁగఁబోలు (ఆది-1-115)

(10) సరసయతి—ప్రసిద్ధము: లక్ష్యములు చూపఁబడలేదు.

(11) సంయుక్తయతి — సంయుక్తాక్షరమున నేకేకవ్యంజనమునకు యతిమైత్రి కూర్చుట; ఇదియుఁ బ్రసిద్ధము. నన్నయ రచనలో నిందొక విశేషము గానవచ్చెడు.

(అ) క్ష—కషలసంయుక్తము. కషలలో నొకదానికి మైత్రి కూర్చనగు. నన్నయ క్షకారములోని కకారమునకే సర్వత్రయతి పెట్టినట్లు గానవచ్చెడు.

చూ:- క్షేత్రమునందప్రకాశిగతి + కేలన (ఆది-1-108)

క్షోణీ...ది + కుక్కల్, క్షీణోత్సాహ — గీర్వాణ (ఆది-2-12).

వ, క్షితివాతాహతి—వికలా + కారంబు (ఆది-2-92).

ర, క్షారతి—భుజ + గంబుల (ఆది-2-103).

ఈ క్రింది స్థలద్వయమున మాత్రము షకారముతోటి మైత్రి గలదు—చూ—

క్షత్రియ చరిత్రుఁడై పరఁగు + సత్త్వమునన్ మఱి ని సవిత్రికిన్ (అరణ్య 3-186)

అచ్చిన్నాచికలో 'గర్వమునన్, గర్భమునన్' అను పాఠాంతరములు గలవు. మఱొక్కటే; క్షమయు తాల్మియుండఁ + జనదెల్ల ప్రొద్దు (అరణ్య-1-217)

దీనికి పాఠాంతరము గానరాదు.

(ఆ) జ్ఞ—ఇందు చ ఛ జ ఝ శ ష స లలో మైత్రి కూర్చఁబడియున్నది.

తద్భవవ్యాజ విశేషవతి లక్ష్యములు లేవు—అనఁగా ఞ-ణ తోను క-ఖ-గ-ఘ లతోను మైత్రి కూర్చబడదు.

ఉ త్తము, జ్ఞానము...సంహిత (ఆది-1-158)

య, జ్ఞమ్ము...ప్ర + జాపతి (ఆది-2-226)

(12) శంకధ్వాది యతి (పరరూప యతి)

వేదాంత శబ్దమున స్వరమైత్రి పాటింపఁబడినది.

వైరి వే, దండ గండ విదారి ఘోరత + రాసి ధారి భుజార్గళా (ఆది-3-228) ఈ పద్యపాద ముదహరించినారు లాక్షణికు లెల్లరు—(చింతా, అప్ప, కవిజన, లక్షణ, సర్వ, రంగ)

(13) ప్రాది యతి—ఇప్పట్టున వ్యంజన మైత్రియే యధికముగాఁ బాటింపఁబడినది; స్వరమైత్రియు లేకపోలేదు.

వ్యంజన మైత్రి:

ఆదిపర్వము—

గా, స్త్రములు—ఉ + దాత్త (1-10)

భా, రత్యమరాప గోషము ని+రంతర (1-73)
మడుఁగ నికిని ప+మాఖ్య (1-81)
అ, మ్నాయము—స+మంచిత (1-90)
అ, పేక్షించు—అ+ఖేద్యుఁడు (1-99)
వ్యపగత—విచ్చు (1-150)
బ్రహ్మర్షి—ఉ+పాసిత (1-28)
మనిపక—స+మర్పణ (2-43)
ఉ, పాయము—పనుపు (2-53)
ని, రాస—రక్షోభియముల్ (2-124)
ప్రారంభి—పాలన (2-240)
ప్రియపత్నులు—అ+భీష్ట (3-88)
అ, భ్యుదితుండై—బుధనుతుఁడు (3-125)
శ్రీనులుగా—ప్రాప్త (3-142)
అ, పేత—పెరుఁగుచు (4-9)
స, ముల్లసన—మునిశర (4-40)
మీకును—స+మీహిత (4-129)
మహీతల—స+మత్నము; మహీశు—స-మరిత (6-50)
భారద్వాజ—అ, పాయము (7-15)
పడియుట—ప్రారంభించె (7-16)
దానికి శివుఁడు ప్ర-త్యక్షమయ్యె (7-86)
అ, త్యంత—ధర్మువు (7-59)
పంచిన—ప్రాణ (7-120)
మాకు—స+మస్త (7-156)
ప్ర, తీక్షించు—ని-దీర్ఘరముఁగ (7-266)
తల్లి—ఉ+దాత్త (8-53)
సభాపర్వము:—యు, ద్ధమ్ము—ఉ+ద్యగ (1-162)
ధరణి—ఉ+దార (1-241)
ని, రాకృతులు—రాజులు (2-93)
రక్త—ప+రాక్రమ (2-269)
అరణ్య:—అ. పార్థీకృత—పరమార్థ (1-28)
మనమున—స+మగ్ర (1-359)
ప్రీతి—అ+భీష్ట (2-320)
దు, ర్మతి—స+మాప్తి (3-258)
అ, భ్యంతర—ప్రతిపత్తి (3-353)
అ, త్యంత—విది+తప్రతాప (3-353)
స్వరమైత్రిగల పట్టులు:—

మధురాక్కర (ఆది-4-49) దీనికి 4-వ గణము ప్రథమాక్షరముయతి అనఘ,యుప నేత,మఱియు ని+రంతరా, ధ్యాపకుండు

(1 సూర్య - 3 ఇంద్ర - 1 చంద్రగణములు)
ని, ర్థకంబదూర - యవనివీఁద (ఆది-8-31)
ఆ విపినాంతరంబున ని+రంతరనిష్ఠ (సభ-1-138)
అతుల—ని+రంతర (అరణ్య-4-65)
ని, రాగసుండ—సద్గు—ణాన్వితుండ (సభ-1-186)
అప్రమాణమును దు+రాత్మకులకు (అరణ్య-1-282)
అను వివేకమని య+థార్థకంబగు (అరణ్య-4-128)
ఇందు—ఉ+పేంద్ర (ఆది—8-215)

(14) నిత్యసమాసయతి—ఉభయయతి

ఆదిపర్వము:—నా, రాయణునట్లు వాసిగ ధ+రామర కంఠ విభూషణుండు నారాయణభట్టు వాఙ్మయ ధు+రంధరుఁడున్ (1-25)

ఇందు మొదట స్వరమైత్రి రెంటవ్యంజనమైత్రి (అప్ప, సర్వ)
రమణుల్—నా+రాయణు ([illegible]-2-22)
కా, కోదర...హారిత+హోగ్ర (స్వరము-1-125)
సన్మునీశ్వరుఁడు వి+శ్వామిత్రుఁ డితి (వ్యంజనము-4-36) సర్వ.
శమహీనుఁడైన వి+శ్వామిత్రు (వ్యంజనము-7-95)
ఉన్న వీరుండు వృ+కోదరుండు (స్వర-7-195)
ద్వారములన్ మహోదధిర+ధారలు (వ్యంజన-6-305)
సాంగంబులగుచుండ+సకలవేదంబులు (వ్యంజన-4-169) సర్వ.
తనియఁగ—జామ+దగ్న్యుఁడు (వ్యంజన-5.197)
(జమత్+అగ్ని—జమదగ్ని—అనిభేదము)
క్రాలుచునుండనే+కాంతయోగ (వ్యంజన-3-319) సర్వ
కామభోగములకు సదే+కాంతగృహము (వ్యంజన-8-74)
(అప్ప—రంగ—కవిజన—లక్షణ—సర్వ)
సభాపర్వము:—అవివేక—దా+ర్తాండు (స్వర-2-8)
దా, మోదరు...యుక్తను (స్వర; 2-18)

అరణ్యపర్వము:— సాంబుఁడాయుముమచుఁ + జారుధేష్ణుం డిల్గి (అరణ్య-1.159) సర్వ.

పా, రావారరవంబుఁబోలె+ననివార్యములై (అరణ్య-2-56)
దారుణ పరసువున జామ+దగ్న్యులకు (2-262)
జననియుఁబేర్మి+కార్తరాజ (2-151)

దశ+ఋణ - దశార్ణ (ప్రవత్సరకంబల వసనార్ణ దశానా మృణే - వార్తికము) ఋకారమునకిందువృద్ధి 'అర్' వర్ణమాదేశము. పైచరణమున వ్యంజన మైత్రి.

శరాసన బాణాసన ప్రభృతి శబ్దములకు స్వరమైత్రియే పాటింపఁబడియె.

బాణాసన—మహోభుజ (ఆది-5-47)
శరాసన—అసలు (ఆది-5-212)

(15) నఞ్ సమాసయతి.

అనంత, అనేక - ఇత్యాది నఞ్సమాసస్థలములందు స్వరమైత్రియే పాటించినాఁడు నన్నయ. అప్పకవి యీ యతిభేదమును నిత్యసమాసయతి యందే చేర్చెను; ప్రత్యేకముగాఁ జెప్పలేదు. కాని మంచి తిమ్మకవి దీనిని యతిభేదములలోఁ బృథక్కుగా గ్రహించి యుభయయతి ప్రయోగములఁజూపెను. (చూ. సర్వలక్షణసారసంగ్రహము. 2-అ)-132-134 పుటలు. స్వరమైత్రి కుదాహృతులుగొన్ని.

ఆది:— అ, శ్రిత—అనంత (1-6); అనల్ప—అర్చి(2-94),

ఇన్నరలోక—అనేక (8-161); అసదృశ—అనన్య (8-170)

అనాకుల—తిరాప్తులు (4-246)

వ్యంజన మైత్రి యీ క్రింది రెండుచోట్లఁ జూపట్టెడి.

ఆది 2-24 - ఉన్నతి—వా

ఆది-8-71 - బ్రతా, నమ్ముల...అ + నారతమున్.

(16) నిత్యసవి - (ఏ విశేషసంధి)

వ్యంజన మైత్రి - ఎన్నఁడు, న్నే నిన్నాఘము గాదు తిరస్కర-
ణీయపింగు తెలుంగఁ గాన్ (ఆది-7-142) సర్వ.

నిపునుజూచినట్టి సభ + నేని వినంబడి (సభ-2-95)

స్వర మైత్రి - ఓపు, జేని పెండిలి యును, యీ + యింతిఁ
బ్రీతి (ఆది-8-144)

ఎఱిఁగిరొండ సహించు + నేని భార్య (అరణ్య-2-160)

(17) కాకుయతి—

నీ యంద నిలిచినవిగా, శే యిక్కాలత్రయ ప్రవృత్తుల
నోడెన్ (ఆది-4-2-44, వ్యంజన మైత్రి)

తపోమహీ, మా యున్నదినంబు లేల-మసలితి చెప్పుమా (ఆది-
1-117 వ్యంజన)

ధీయుత యని పలికె మఱచి - తే మునినాథా (ఆది-8-317)

నీ విద్యలెల్లఁ జూపుగు, మే పేరులు నూచి పేలు - పేలని
పొగడెన్ (ఆది-6-33)

నీకుఁ జ, న్నే వలినాథులందు మది - నిల్పఁగ (ఆది-8-179)

పై స్థలములం దెల్ల వ్యంజన మైత్రియే గూర్పఁబడినది.

(18) అఖండయతి—

పై నిత్య సమాసాదులలోఁ జేరక కేవల స్వరసంధి గత శబ్ద
గతిపయమున కుధియ యతి ఘటించుట యఖండయతి యనఁబడును.
ఇట్టివి యిటీవలి కవి కృతులందు సాధారణముగాఁ గలవు. అఖండ
యతి నన్నయ రచనలోను గ్వాచిత్కముగాఁ జూపట్టెడు. నేఁడు
కొన్నింటికిఁ బాఠాంతరములు చెప్పఁగలరు. లక్షణకారులం దీ
యఖండయతి విషయమునఁ బత్యొక్యము గలదు.

ఇఁక నన్నయ రచనలో నఖండయతిగల పట్టులు—

ఆది-2-219— ప్రస్తుత ఫణిస్త్రీ ధియ, త్రిస్తాత్మలమైన
యస్త్ర + దాదుల కెల్లన్ (ధియా యస్తాత్మల—అని పాఠాంత
రము) అప్ప, లక్షణ.

ఆది-5-131. చూచి మనంబునఁ దలంచు + చుండుగు నెపు
డున్ - (తలంచు సుందరి, తలంకుఁ బోలకుక - పాఠాంతరములు)-
రంగ, లక్షణ.

ఆది-8-114. ధృతి, మంకులుఁ బొందుదురు ఖేద + మది
గావున (ఖేద మతి - పా)—ఇందు ఖేదము + అది అని సంధి
విభాగము.

ఆది-8-128. పీఁ కొని నాగ పురమున + కొనరంగఁ జని—
(పురమునకు + ఒనరంగ - ఇచ్చటఁ బ్రాసయతి యని సరిపెట్టుకొన
వీలులేదు. నన్నయ యీ సీసమున యతి నియమము పాటించి
యున్నాఁడు.)

ఆది-5-116 ఎడలో, విడిపోని దేకాగ్రబుద్ధి + నిష్ఠాత్ముండై
(నేకాంతమునన్ - పా)

ఆది-1-58 పంద్రెండవ పర్వం, బ కడుఁ జేలఁగ శాంతి-
పర్వము వెలయున్—(పర్వంబు + అ - ఇం దఖండ యతి సిద్ధము).

ఆది-6-214. నిల జీమూతంబులీల నాక్షేపించి, నల్లనై తోఁ
తెంచు - నల్లగృహము (నల్లనైతోఁ తెంచుఁ - నట్టి గృహమును
పొందిచ్చి గిడుగువా రప్ప కవియ విమర్శలో నది యఖండయతి
యన్నారు. కాని యీ సీసమునఁ బ్రాసయతి నియమము గాన
వచ్చుటచే 'అట్టి గృహ'మను పాఠము గ్రాహ్యము గా నేరదు.)

అరణ్య-4-137 ఈ, తక్కరరవముల్ మహీరుహ శి-ఖాంతము
లందు (శిఖండములందు - పా).

మఱికొన్ని యతివిశేషములు:—

(1) కర్ణజ ప్రత్యయాంతములు - (హల్మైత్రి)

కుమా, రాయితి కీర్తిశాలి కృత—రాష్ట్రుఁడు (ఆది-5-6)

ఇం, ద్రాయితు—ఉచి తస్థితి (అరణ్య-1-92)

ఇం, ద్రాయితు—నిష-ధప్రభు (అర్య-2-220)

(2) కంటె - (వ్యంజన మైత్రి)

క్రతువున యాజకోత్తముల-కంటె (ఆది-2-2227)

(3) బుజాయతి-

దా, నిది కలయా పెటుంగనవ - నీపతి (దాని + అది; ఆది-
4-30)

అహిత మాచరించి-నదియు లేదు (సభ 1-186; ఆచరించిన +
అది - దీనిని స్వరప్రధానవడిగా చెప్పవలయు)

వరసుతి నీ యనుజ్ఞఁగొని-నాఁడు (అరణ్య-1-242)

(4) పోరన. గ్రక్కదల - వ్యంజన మైత్రి.

పో, రనఁగి త్రించిరి—రావంబు (ఆది-2-235)

(5) చిం, తొలసుఁడయ్యెఁగాదికి వ-యంబున నొంకుఁ
దలంపఁబోలు నే (ఆది-4-215) - చింతొలస...ము-నంబున నొందు-
అని పాఠాంతరము గలదు. అచోత్యఖండవడి యీయ బింగుమిదియునగు.

(6) ఇం, ద్రావరజాది మిత్రులన + హార్యముఁబొందిరిధార్త
రాష్ట్రులన్ (సభ-2-78)

ఇంద్ర + అవరజ-అని విభాగము; 'ఇంద్రావరజాది మిత్రు
లన + మర్త్యముఁబొందిరి' యను పాఠాంతర మొసఁగఁబడియున్నది.
అప్పటువ నఖండవతియు సువర్త విరామమునగును.

ఇఁక, ప్రాసవిశేషములు.

(1) వర్గయుక్సుడి - ఇదిస్వరములచేఁ బ్రాసలో వ్యంజన
సామ్యమున్నఁ జాలుననుట కుదాహృతి—

సకలజీవరాశి + సుకృత దుష్కృత (ఆది-4-261)

(2) ఖండా ఖండ ప్రాస—

భిక్షఁబల తెంచు...మూకలు (ఆది-8-200) అప్పకవి, సర్వ.

ఆపన్నగముఖ్యులందఱ, వేఁపున (ఆది-2-45) అప్ప, రంగ, సర్వ.

ఇదిగాక, తేఁగయుఱ్ఱుల...వు, నాగపూగ—అనుపద్య మప్పకవి యాదిపర్వములోనిదిగా నిచ్చెను (అప్ప-3-307) కాని భారతములో నీపద్యము గానరాదు.

వేఁకదఱ్ఱేఁగి కొండి + శిఖులైరి (ఆది-2-100)

(3) సంయుతాసంయుతప్రాస—
క్షత్రియవంశ్యులై...రామమాం
ధాతృ రఘుశిబిపులు (ఆది-2-177)

అప్పకవి దీని నుదహరించె. భారతప్రతిలోను గొందఱు విద్వాంసుల మతమునను 'రామమాంధాతిరఘుశిబిపు' లను పాఠము గలదు. 'ఆనఙ్ఋతో ద్వంద్వే' అను పాణినీయమునుబట్టియు, దాని ననువర్తించు 'ఋర్ద్వంద్వే' అను నన్నయభట్టీయమునుబట్టియు, 'రామమాంధాతృ రఘుశిబిశ' అను పాఠమే యుక్తమని తోఁచెను. దీనివిమర్శకు వ్యాకరణగ్రంథములం దిలకించునది.

(4) వికల్పప్రాస — మానవభుక్ + నివహ — భుఙ్నివహ, వికల్పసంధి.

అగ్నిహోత్రఁజేసి మానవ
భుఙ్నివహము మరణబాధఁ బొందించుచు (ఆది.7-153) సర్వ.

(5) ఉభయప్రాస—ణనలమైత్రి (అనేకణకారమునకు నకారమునకుమైత్రి) ఈక్రిందిపట్టులయందుఁ గేవల నకార ణకారములకుఁ బ్రాసగాననగు. దుర్ణయమున శకుని + కర్ణదుశ్శాసనుల్ (ఆది 3)

ఇందుఁ గొందఱు 'దుర్నయమున' అని పఠింతురు. భారత ప్రతిలో నట్లే ముద్రితము. 'దురస్యత్వణత్వయోః ప్రతిషేధో వక్తవ్యః' అను శాసనమునను సరించి దుర్ణయరూపమే సాధువనఁ జెల్లు.

ఈక్రింది యుదాహృతిమాడుఁడు:—

దుర్నిమిత్తముల్ పుట్టిన + నిర్ణయించి (అరణ్య-1-49)

ఇందు నిర్ణయించుటలో (నిర్ + నయ)ణత్వము సాధ్యము గావ నీప్రాసలాక్షణిక సమ్మతమేయగు.

(6) అనునాసికప్రాస—

ద్రుతమునకు నకారంబు పరంబగుచో మకారంబగు. ఇట్టి యాదేశము ప్రాసస్థలములందుఁ గనఁబడుచున్నది. (చూ. ప్రౌఢవ్యా సంధి 22)

కమ్మని లతాంతముల + కుమ్మెనసి (ఆది-5-138; లతాం తములకున్ + మెనసి - అని విభాగము) రంగ.

ఇమ్ముగ సర్వలోక జను...కం, దుష్యమ్మని (ఆది-1-77).

అమ్మునిపు...వృష్టిఁజే, సెమ్మహాపదులున్ (అరణ్య-3-113) రంగ. అప్పకవి యీ ప్రాసభేదమునకు వ్వేయలక్ష్యములిచ్చెఁగాని నన్నయ ప్రయోగ మొక్కటి చూపఁడయ్యె.

(7) ఇమ్ముగ...కం, దుష్యంబరమున్ - అను పాఠము పై పద్యమున కుండుటచే (సర్వ - లోఁ జూపఁబడినది) 'మ్మ - ంబ' లకుఁ బ్రాసమైత్రి యేర్పడి యప్పకవి చెప్పిన ప్రాసమైత్రి ప్రాసమగును.

(8) స్వవర్గజ ప్రాస—(దధలు).

కాదన కిట్టిపాటి యపకారము తక్కఁ దేక విప్రసంబోధనఁ జేసి చేసె (ఆది.1-125) రంగ, అప్ప.

ద ధ లకుఁ బ్రాసమైత్రి ముద్రిత ప్రతిలోఁ గన్పట్టదు.

వీని తపోహిఁణులెన్న..., రూఢిగా.

చేకుక—రూఢిగ (ఆది-8-156).

పై రెండుచోట్ల రూఢిశబ్దము వ్యస్తముగా నున్నది. రూఢికిఁ దద్భవము రూఢియందు గ్రాహ్యము సేవి ద ధ ప్రాస యంగీకరింపఁ బనిలేదు.

(9) ఋ ప్రాస—(ఋ - ర)

గారవమున నిచ్చి—యా ఋషితోడఁ బుత్తెంచె (ఆది-7-87)

ఆ ఋషికుమారు కట్టిన, చీరలు (అరణ్య-3-104) అప్ప, సర్వ, రంగ.

(10) అభేదప్రాస—(ల-ళ లు)

ప్రల్లదుఁడైన—ద్రెళ్లఁగ (ఆది-1-126)
ప్రల్లదమేది—త్రెళ్లుడు (సభ-2-69)

(11) సంధిగత ప్రాస—

సుందరిఁ బాంచాలేంద్ర సు
తం దోడ్కొని రమ్ము (సభ-2-211)

లయగ్రాహి - కంపిత పుష్పముక - రంద రసముం దుఁగుల - చుండనుము సౌరభము - నొంది (ఆది-5-139).

కిందము శాపము డెందము, నందలఁ పల్ (ఆది-5-142)

ఇంక నిట్టివి పరిశీలించిన మఱికొన్ని విశేషములును గోచరింపవచ్చును.

నన్నయ కృత్యంతరములు:—

లక్షణసారమను ఛందమును, ఇంద్రవిజయము, రాఘవాభ్యుదయమను కావ్యముల సయితము నన్నయ రచించినట్లు లక్షణ గ్రంథోదాహృతులవలనఁ దెలియనగుచున్నది. కస్తూరి రంగకవి లక్షణ సారేంద్రవిజయములనుండి పద్యముల నుదహరించె.

లక్షణసారమున 27 యతిభేదములు చెప్పఁబడినవని 'స్వరవర్గ ప్లుతముల్...ఇర్వదేడేయతుల్' (ఆనందరంగ-3-13) అను పద్యమువలన దెలియుచున్నది. ఇప్పద్యమే తిక్కనకవి వాగ్బంధన మను ఛందములోనిదిగా నొసఁగఁబడి యున్నది. (చూ. తంజావూరి పుస్తకభాండాగారము తెనుఁగు గ్రంథముల కేటలాగు నెం. 703) పై కృతిద్వయమువల్లఁ దెలియవచ్చు యతిప్రాసవిశేషములు—

(1) అర్ధబిందుప్రాస (ఖండాఖండప్రాస) లక్షణసార పద్యము రంగ-3-46)

(2) వర్గప్రాస (థ-ద, ద-ధ)—లక్షణసార పద్యము(3-61)

(3) శకారప్రాస (స-శలు)

ఆ సరసిజాక్షి...ఆ, కాశము, ఇంద్రవిజయము (3-103)

(4) గూఢస్వరయతి లక్షణసారము (3-121)

లక్షణసారములో విధిగా నిచ్చిన 'స్వరము తుదనుండు' అను లక్షణము ఛందోదర్పణములో ననంతామాత్యుఁడు వ్రాసిన పద్యముగాఁ గానవచ్చెడు (చూ. ఛందో-1-85).

(5) వృద్ధియతి—లక్షణసారము (3-148)

(6) ఘుష్ యతి—ఆలాప శబ్దోభయయతి (3-232)

(7) చక్కటియతి—దీనినే ముకారయతి యందురు. విభక్తి ముకారమున కిది భిన్నము. బహుల వికల్పములఁదగు వ్యాస+ముని యనంగ—లక్షణసారము (3-261)

(8) అభేదయతి—(ల-ళ-ఱ) ఇంద్రవిజయము (3-278) లళయోర భేదయనియెడు,

చెపమున ప ఫ బ భ లు వాకు నిలిచిన—లక్షణసారము (3-285)

(9) ప్రాకృతాదేశయతి—జ్ఞ-న (అప్పకవి తద్భవాఖ్యయతి) లక్షణసారము (3-298)

ఈ వైకృతులు నన్నయకృతములగుటం గూర్చి కవి చరిత్రకారులు శంకించియున్నారు. రంగకవికిఁబూర్వ మెవ్వ రీకృతులఁ జేకొ్కనినట్లు లేదు. సకలలక్షణగ్రంథ పరిశీలన గావించిన యప్పకవి యేని లక్షణసారాదుల యస్తిత్వమును సూచింపనైనను లేదు, అముద్రితములుగా గ్రంథాలయములందున్న లక్షణగ్రంథముల నన్నింటిని బరిశీలించినఁగాని లక్షణసారాదుల యస్తిత్వ కర్తృత్వములు నిర్వివాదముగా నిర్ణయింప వలనుపడదు.

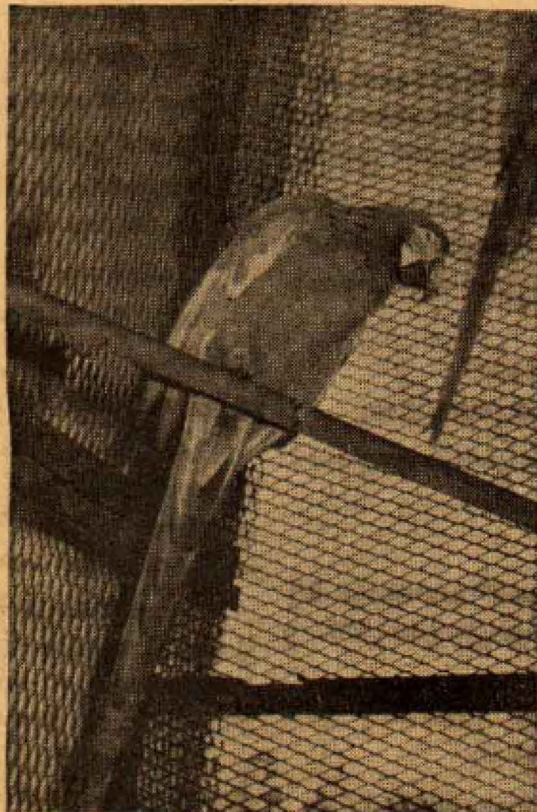
కవిత్రయ రచనలలోని ఛందోవిశేషములఁ బర్యాప్తముగాఁ బరిశీలించి యొక ఛందోలక్షణ గ్రంథము రచించుట యాంధ్ర భాషోద్ధారక సంస్థల కర్తవ్యమని మఱొకసారి విన్నవించుచు నీ ప్రసంగము ముగించెద.*

లక్షణ-లక్షణశిరోమణి - పొత్తపి వేంకటరమణకవి (అముద్రితము)

సర్వ - సర్వలక్షణసార సంగ్రహము - కూచిమంచి తిమ్మన

కవిజన - కవిజన సంజీవని - ముద్దరాజు రామన్.

* సంకేతములు:—అప్ప—అప్పకవీయము, రంగ-రంగరాట్ఛందము, చింతా—కవిచింతామణి-తాతింభట్టు (అముద్రితము)

Printed & Published by S. Sambhu Prasad at the Andhra Patrika Press
No. 7, Thambu Chetty Street, Madras. Editor: S. Sambhu Prasad.

శ్రీరస్తు—శ్రీ త్రిపురసుందరీ పరశివాభ్యాం నమః

శ్రీ మన్మథనామ సంవత్సర పూర్ణశాస్త్రీయ (ఆంధ్రపత్రికా) పంచాంగమ్

బ్రహ్మశ్రీ శ్రీమత్పిడపర్తి చినపూర్ణార్య సిద్ధాన్తిన స్తృతీయపుత్రేణకృష్ణమూర్తిశాస్త్రిణాప్రణీతం

విఘ్నేశ విధిమార్తండచంద్రేంద్రోపేంద్రవందిత । నమో గణపతే తుభ్యం బ్రహ్మణాం బ్రహ్మణస్పతే ॥

వేదమయ్యాం నాదమయీం బిందుమయీం పరపదోద్యదిందుమయీం ।
మంత్రమయీం తంత్రమయీం ప్రకృతిమయీం నౌమి విశ్వవికృతిమయీం ॥

గమనిక

ఈ సంవత్సరమున రాజు శుక్రుడు. మంత్రి గురుడు. రసుంచము లు వర్షము. సర్వసస్య సముదాయమగు ౧౬ వీసములలో ౯ వీసములు పంట ఫలించును. శ్రీకృష్ణుడు పశుపాలకుడగుటచే పశువులు తృణ క్షీరాది సమృద్ధిగలవియగును.

జ్యేష్ఠ బ ౩౦ సో. న పాదత్రయ గ్రాసముగల సూర్యగ్రహణము గల్గును. కార్తిక శు ౧౫ మం. న అంగులాధిక గ్రాసముగల చంద్రగ్రహణముగలుగును. తిరుగ కార్తిక బ ౩౦ బు. న అర్ధాధిక గ్రాస సూర్యగ్రహణమున్ను గలుగును.

వైశాఖ శు ౧౨ మం. న యమునా నదీ పుష్కర ప్రవేశము అగును.

గోదావరినదీ పుష్కర ప్రవేశము దుర్ముఖి నామ సంవత్సరమున గలుగును.

సాయన మానముచే నభోమాస (జ్యేష్ఠ) మధికమైనది. నిరయన మానముచే భాద్రపదమాస మధికము.

మౌఢ్యములు

శ్రావణ శు ౨ గు. ప్ర॥ శ్రావణ బ ౧౩ మం. ప॥ గురు మౌఢ్యము.

శ్రావణ బ ౩ శ. ప్ర॥ నిజ భాద్ర బ ౫ బు. ప॥ శుక్ర మౌఢ్యము.

కల్యాద్యబ్దాః	౫౦౫౬
శాలివాహన శకః	౧౮౭౭
ఫసలీసన్	౧౩౬౪-౫
హిజరీసన్	౧౩౭౪-౫
క్రీస్తు సం.	1955–56

శ్రీః శ్రీః శ్రీః

ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము, మద్రాసు 1.

పంచాంగపద్ధతి ప్రశంస

పంచాంగమంతయు గవర్నమెంటు కాలెండరు రిఫార్ము కమిటీవారి సూచన ననుసరించి కాలమానము, గంటలలో నీయబడినది. తిథి, నక్షత్రము, దినమానము ఘటికలలో గూడ చూపబడినవి. గంటలు అర్ధరాత్రినుండి చూపబడినవి. అనగా అర్ధరాత్రి 24-0 గంటలు. అటనుండి 1, 2 గంటలుగ కాలమానము. మధ్యాహ్నము 12 గంటలు దాటినపిమ్మట కాలమానము 1-2-3 మొదలగు గంటలు 13, 14, 15 ఈ రీతిగ చూపబడినవి. దీనింబట్టి 8, 9 ఇట్లు 12 గంటలకు లోపు కాలము మధ్యాహ్నమునకు పూర్వమని గ్రహింపవలెను. 1, 2, 3 ఇత్యాదిగంటలు అర్ధరాత్రి దాటిన పిమ్మట యని గ్రహింపవలెను. అనగా ఉదయగంటలకు లోపుగా నున్నచో అర్ధరాత్రానంతరమని తెలియవలయును. ఇది స్పష్టముగ తెలియుటకై 'రా' అను గుర్తుచే రాత్రియని సూచింపబడెను. ఉదయ గంటలకు దాటియున్నచో ఉదయానంతర ముగ తెలిసికొన వలయును. ఆ రోజు సూర్యోదయమునుండి మరునాటి సూర్యోదయము వరకు నున్నచో (పూర్తి) అని వ్రాయబడుచున్నది.

పంచాంగమున వ్రాసిన ప్రకారము ఆకాశమున గనుపించునట్లు చేయుగణితము దృగ్గణితము. ఆ దృగ్గణిత పద్ధతి చేతనే పంచాంగమంతయు చేయబడినది. సూర్యసిద్ధాంతముచే నగు పూర్వపద్ధతి తిథ్యాదికమున్ను వేరుగ చూపబడినది. ఇది తెలియుటకై (పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) అని పైన వ్రాయబడినది. జాతక ముహూర్తాదులు దృగ్గణితము చేతనే రుజువు నిచ్చుచున్నవి. రామానుజ మధ్వ సంప్రదాయములలోని వైష్ణవులకు తిరు నక్షత్రములు పుణ్యదినములు మొదలగునవి పూర్వపద్ధతి పంచాంగమునందే వ్రాయబడినవి. దృగ్గణిత పంచాంగమునందు నిరయన మేషాది (అశ్విన్యాది) వేదాంగ జ్యోతిషాది ప్రామాణ్యముచే చిత్రాసమ్ముఖ స్థితముగ నిశ్చయించి గ్రహింపబడెను. ఈ విషయము భారతదేశమునందు అనేకులగు పంచాంగ కర్తలచే సిద్ధాంతీకరింప బడినది. దృగ్గణిత పద్ధతిలో సాయన మానముచే నగు ఋతుపరిణామమున్ను సూచింపబడినది. వాస్తవముచే ఋతువులు మారినవి. పూర్వకాలమున ఋతువు లెట్లుండెడివో ప్రస్తుతమెట్లు మార్పు చెందినవో ఆ విషయము ఇదివరలో విపులముగ వ్రాయబడెను. ఆ విమర్శనము ననుసరించియే ఋతుపరిణామము సూచింపబడెను.

ప్రస్తుత కాలమున నూతనముగ ఉత్పన్నములగు గ్రహములు నవీనయంత్ర సాహాయ్యముచే గనుగొనబడినవి. అవి 1. యురేనస్, 2. నెప్ట్యూన్, 3. ప్లూటో. యురేనస్సును, వరుణగ్రహమనియు, నెప్ట్యూనును ఇంద్రగ్రహమనియు, ప్లూటోను యమగ్రహమనియును మనవారు వ్యవహరించుచున్నారు. యు. నె. ప్లూ. ఈ అక్షరములచే రాశి చక్రమునందు ఆగ్రహముల రాశి సంచారము సూచింపబడినది.

శ్రీః శ్రీః శ్రీః

దేశాంతర చక్రము

పట్టణములు	మేష తులా	వృష కన్యా	మిథున సింహ	కర్కాటక	వృశ్చిక మీన	ధనుః కుంభ	మకర
శృంగేరి	౬౫	౮౩	౮౯	౭౧	౫౮	౫౧	౪౯
మైసూరు	౫౦	౬౦	౬౭	౮౨	౪౦	౩౨	౨౭
బెంగుళూరు	౪౨	౫౧	౫౭	౬౧	౩౩	౨౬	౨౩
అనంతపురం	౪౨	౪౮	౫౧	౫౩	౩౮	౩౩	౩౧
కర్నూలు	౩౮	౪౦	౪౨	౪౩	౩౪	౩౨	౩౧
నెల్లూరు	౧౮	౨౩	౨౮	౨౯	౧౦	౮	౫
హైదరాబాదు	౩౨	౩౧	౩౧	౩౦	౩౩	౩౩	౩౪
తంజావూరు	౨౮	౪౦	౫౧	౫౪	౧౪	౪	౦
కంచి (కామకోటి)	౨౦	౨౯	౩౮	౩౯	౧౧	౩	౧
వరంగల్లు	౨౪	౨౩	౨౩	౨౨	౨౫	౨౫	౨౬
బెజవాడ	౧౨	౧౩	౧౪	౧౪	౧౧	౧౦	౧౦
చెన్నపురి	౧౫	౨౪	౩౦	౩౩	౬	౦	౩
కుంభకోణం	౨౩	౩౮	౪౮	౫౧	౯	౨	౫
విజయనగరం	౧౬	౧౭	౨౦	౨౨	౧౪	౧౨	౧౦
బరంపురం	౩౦	౩౪	౩౭	౪౦	౨౬	౨౨	౨౦
రంగూను	౧౪౫	౧౪౫	౧౪౪	౧౪౪	౧౪౫	౧౪౬	౧౪౬

రాజమండ్రినుండి స్వగ్రామమునకు మార్చుట

రాజమండ్రినుండి ఆయాపట్టణములకు మేషాదిసాయనమాసము లందుగలుగు దేశాంతరవిఘటికలు పైచక్రమునందు గలవు. ఆయా రాశ్యయనప్రవేశము మొదలు ఆయా రాశి సాయనమాసము లగుచుండును. పై దేశాంతరవిఘటికలు సాయనమాసారంభమువంతగును. స్వగ్రామమునకు సమీపమందున్న పట్టణమునకు అభీష్టసాయనమాసమందగు దేశాంతర విఘటికలను పంచాంగతిథ్యాదులందు నల్లని రేఖకు పైనున్న వాటిని తీసి వేయవలెను. క్రిందనున్న వాటిని కలుపవలయును. అట్లుచేయగా స్వగ్రామములకు తిథ్యాదు లగుచున్నవి.

మేషాది నిరయనరాశి ప్రమాణములు

మేషము	౪-౨౨	గం. 1-45	తుల	౫-౨౪	గం. 2 10
వృషభము	౫- ౧	గం. 2. 0	వృశ్చికము	౫ ౩౫	గం. 2 14
మిథునము	౫ ౩౧	గం. 2 12	ధనుస్సు	౫ ౩౭	గం. 2 7
కర్కాటకము	౫-౩౧	గం. 2 13	మకరము	౪ ౩౯	గం. 1 52
సింహము	౫ ౧౮	గం. 2- 7	కుంభము	౪ ౭	గం. 1·8·
కన్య	౫-౧౩	గం. 2- 5	మీనము	౪- ౧	గం. 1 36

మేషాది సాయన రాశి ప్రమాణములు
(నిరక్ష దేశమునకు)

మీన మేషములు	౪ ౩౯	కర్కాట ధనుస్సులు	౫ ౨౨
వృషభ కుంభములు	౪-౫౯	సింహ వృశ్చికములు	౪ ౫౯
మిథున మకరములు	౫-౨౨	కన్యా తులలు	౪-౩౯

ఇవి దశమలగ్నానయనమున కావశ్యకములు.

అయనాంశములు	భా ౨౩ లి ౧౩	విలి ౦
అయనాంశ గతి		విలి ౫౦. ౨

సంవత్సర ఫలము

మి	వృ	మే	మీ	మి	వృ	మే	మీ
గు. కే	ల	శు	ర. చం	గు. కే	శు	ర	బు
యు	జగల్లగ్నము		బు	యు	వర్షలగ్నము		ల. కు
ప్లూ			శు	ప్లూ			
	శ నె		రా		శ నె		చం. రా

జగల్లగ్నాధిపతికిని వర్ష లగ్నాధిపతికిని భాగ్యస్థితి. దేశ సౌభాగ్యమును కూర్చును. కాని జగలగ్నాష్టమమున రాహువు లగ్నాధిపతికి యురేనస్ యొక్క దృష్టి. వర్షలగ్నాధిపతికి నెఫ్ట్యూను సంబంధము. వీటిచే ప్రపంచమునకు విశ్రాంతి లేదు. వర్ష లగ్న నవమస్థానమున నీచ బుధుడు. లాభమున రాహుస్థితి. కుజ శని దృష్టి. ద్వాదశమున రవి. జగల్లగ్నాధిపతికి రాజ్యస్థితి మాత్రము శుభము. షష్ఠమందున్న గురునకు కేతు సంబంధము. ఈ కారణములచే ప్రపంచమున వ్యాపారము హెచ్చును. ధనార్జనము క్రౌర్య నైద్యములతో కూడియుండును. గాని జగలగ్నమున భాగ్య రాజ్యాధిపతి శనికి షష్ఠ స్థితి ఉన్నది. వర్షలగ్న రాజ్యాధిపతికి రాజ్యవీక్షణము. వీటచే రాజకీయ వ్యాపారములు విరోధముతో కూడియున్నను తీవ్రముగ నుండి అనుకూలములగును. జగల్లగ్న ధర్మ కర్మ స్థానములు శుభ సంబంధము గలవి రైనను వర్షలగ్నమును బట్టి పాపదృష్టి సంబంధములు గలవి యగుటచే వైదిక ధర్మము సత్కార్యములను ఒక్కొకచో వృద్ధియగుచున్నను వాటికి విశేషముగ హాని గలుగుచుండును. జగల్లగ్నమును బట్టి భాగ్యరాజ్యాధిపతి యగు శనిః షష్ఠస్థితి యగుటచే రాజ్య సంబంధమై శత్రుబాధ లధికమైనను వాహనాధిపతికి లాభమందుండుట వర్షలగ్నమును బట్టి రాజ్యాధిపతి రాజ్యమును చూచుట భాగ్యాధిపతికి లాభస్థితి వీటిచే యోగ క్షేమములు (ఇతర రాజ్యములు స్వరాష్ట్రములో చేరుట యోగము. వాటిని చక్కగ పాలించుట క్షేమము) అనుకూలముగ నుండును. సంవత్సర సముదాయమునందు ధాన్యములు గోధుమలు బంగారము లోహములు రత్నములు అనుకూలమైన ధర గలిగియుండునట్లు తోచెడివి. ఆయా మాసములందైన గ్రహస్థితిని బట్టి సర్వ పదార్థములకును ధరలు వేరు వేరుగ ముందు వ్రాయబడి యున్నవి. జ్యేష్ఠమాసము మొదలొక్కని ఈ సంవత్సరము ఒక్కొకచో ఎండలు కాయుచున్నను, ఒక్కొకచో మంచి వర్షములు గలుగుచుండును. గాని శ్రావణమాస ప్రారంభమునుండి ఆశ్వయుజ మాసాంతమువరకు కాలసర్పయోగము పిమ్మట శని రాహు యోగము గలుగుటచే సస్యములకు వ్యాధులు గలుగుచుండును. ప్రతి మాసమందును వర్షవిచారమున్ను వేరుగ ముందు చేయబడినది. కార్తికమున పూర్ణిమకు చంద్ర గ్రహణము, అమావాస్యకు సూర్య గ్రహణమున్ను, గలుగుటచే యుద్ధవాయువులు విశేషముగ వీచును. దుర్నీతి హెచ్చును.

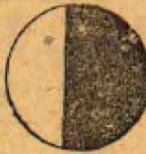
సర్వేషాం సమస్త శుభాని భవన్తు శ్రీః శ్రీః శ్రీః

సూర్యగ్రహణము

తా 20 జూన్ 1955 సం.

మన్మథనామ సం॥ జ్యేష్ఠ బ. అమా సో. రే సూర్యగ్రహణం. కేతు గ్రస్తః. కృష్ణ వర్ణః పాదత్రియ గ్రాసః ½ సూర్యోదయాదితః

స్పర్శ కాలః ౪-౨౦ గం 7 16
మధ్య కాలః ౬-౫౯ గం 8-19
శుద్ధ మోక్ష కాలః ౧౦-౭ గం 9-35

అద్యంత పుణ్యకాలః ౫ ౪౭ గం 2-19 దక్షిణగోలః. అపసవ్యగ్రహణం. నైరృతి దిక్స్పర్శః ప్రాగ్దిశి మోక్షః. (ఈగ్రహణము బర్మాకును సిలోనుకును సంపూర్ణ (ఖచ్ఛన్న)ముగ నుండును.

మద్రాసుకు:—స్పర్శ కాలః 8-20 మధ్య కాలః 9-25 మోక్ష కాలః 10 40 ఆద్యంత పుణ్యకాలః 2 20 గ్రాసః6/7

నిత్య భోజన ప్రత్యబ్ది కాదికము:—మోక్షానంతరము స్నానము చేసి నిత్యభోజన ప్రత్యబ్ది కాదికము జరిగించవలెను.

చంద్రగ్రహణము

ది 29 నవంబరు 1955 సం

మన్మథ సం॥ కార్తిక శుక్ల పూర్ణిమా మం. కే చంద్రగ్రహణం. కేతుగ్రస్తః ధూమ్రవర్ణః అంగుళాధిక 1/9 గ్రాసః సూర్యాస్తాది.

స్పర్శ కాలః ౧౧ ౭ గం 21-53
మధ్య కాలః ౧౨-౪౦ గం 22 30
శుద్ధ మోక్ష కాలః ౧౪-౧౩ గం 23- 7

ఆద్యంత పుణ్యకాలః ౩-౫ గం 1 14 ఉత్తరగోలః. అపసవ్య గ్రహణం దక్షిణాగ్నేయ మధ్యే స్పర్శః. దక్షిణ నిర్‌ృతి మధ్యే మోక్షః.

నిత్య భోజన ప్రత్యబ్దికాదికము:—ఈ గ్రహణ దినమున గలుగు ప్రత్యబ్ది కాదికమున్ను నిత్య భోజనమున్ను పగలు 12 గంటలకు లోపు కాలమున నాచరింపవలెను.

సూర్యగ్రహణము

ది 14 డిశంబరు 1955 సం.

మన్మథ సంవత్సర కార్తి బ. అమా బు. కే సూర్యగ్రహణం. రాహుగ్రస్తః అర్ధాధిక ¾ గ్రాసః. కృష్ణ వర్ణః సూర్యోదయాదితః

స్పర్శ కాలః ౧౧ ౩౯ గం 11-5
మధ్య కాలః ౧౬ ౫౫ గం 13-11
శుద్ధ మోక్ష కాలః ౨౧-౪౦ గం 15-5

ఆద్యంత పుణ్యకాలః ౧౦ ౧ గం 4 0 దక్షిణగోలః అపసవ్య గ్రహణం పశ్చిమనైరృతి మధ్యే స్పర్శః. ప్రాగాగ్నేయ మధ్యే మోక్షః.

మద్రాసుకు:—స్పర్శ కాలః 12-4 మధ్య కాలః 14-1? శుద్ధ మోక్ష కాలః 16-14 గ్రాసః ¾.

నిత్య భోజన ప్రత్యబ్ది కాదికము:—ఇందును శుద్ధ మోక్షానంతరమే నిత్య భోజనము, ప్రత్యబ్ది కాదికము జరిగించవలెను.

ధర్మశాస్త్ర సందేహ విషయములు.

సింహ గురుదోషము.

ఈ సంవత్సరమున నిజ భాద్రపద శు ౧౫ శ. ప్ర॥ ఫాల్గున శు ౨ బు. ప॥ సింహరాశిలో మఘ యందు గురుడు సంచరించును. కావున ఈ కాలమున శుభకర్మలు చేయరాదు.

ఉపాకర్మ.

శ్రావణ భాద్రపదములలో గురు శుక్ర మౌఢ్యములు గలుగుటచే నాషాఢ మాసముననే ఉపాకర్మలు నూతనోపనయనమైన వారలకు చేయుదురు. ఆషాఢ శు౭సో. న సామవేదులకు, శు ౧౪ సో. న వాజసనేయులకు. శు ౧౫ మం. న తైత్తిరీయులకు, బ ౨ శు. న ఋగ్వేదులకును నవోపనీతుల కుపాకర్మలు అగును.

సిద్ధి వినాయక చతుర్థి

పూర్వపద్ధతి పంచాంగమున భాద్ర శు 3 సో ౧౪ ౭ దిన 30-౧౬
౪ మం ౧౬-౪౪ దిన 30-౧౩

దృగ్గణిత పం. భాద్ర శు 3 సో ౧౪-౪౨ దిన 30-౨౨
౪ మం ౧౮ ౫౫ దిన 30-౧౯

రెండు పద్ధతుల పంచాంగములందును చతుర్థి మధ్యాహ్న కాలమున రెండు రోజులందును గలదు. అందు పరదినమున అధికముగ గలదు. ఐనను సిద్ధి వినాయక చతుర్థికి తృతీయతో గలియుట శ్రేష్ఠము గావున సోమవారమే సిద్ధి వినాయక చతుర్థీ వ్రత మాచరింప దగినది.

విజయదశమి.

దృగ్గణిత పంచాంగమున సందేహము లేదు.

పూర్వపద్ధతిలో అశ్వ శు ౯ మం. ౨౧-౧౫ శ్రవ ౧౦ ౩౬ దిన ౨౭-౪౭ శు ౧౦ బు ౨౩-౨౦ ధని ౧౪-౧౭ దిన ౨౭ ౪౬.

విజయదశమి అపరాహ్ణ వ్యాప్తినిబట్టి, అందును ఏకాదశి ముహూర్తవ్యాప్తిని బట్టియు నిర్ణయింప దగినది. ఆ ఏకాదశి ముహూర్తములో మంగళవారమున స్వల్పముగ నున్నను బుధవారమున పూర్తిగ నుండుటచే ఈనాడే విజయదశమి అగును.

దీపావళి

ఈ ఉత్సవము అశ్వ బ. చతుర్దశి మొదలు 3 రోజులు చేయదగినది. కొందరు త్రయోదశి మొదలు 5 రోజులు చేయవలయునని చెప్పిరి. అమావాస్య ముఖ్యదినము ప్రధానమైనది. కొందరు దీనిని నరకాసుర సంబంధమైనదిగ తలచుచున్నారు. అట్లు ప్రమాణము లేదు. నరక చతుర్దశి యను పేరునుబట్టి అట్లు తలంతురు. నరక నివృత్తికై ఇందు అభ్యంగాదికము చేయబడుచుండుటచే నరక చతుర్దశియని గలదు. ఈ అమావాస్యనాడు బలిచక్రవర్తిని వామనుడై యాచించి శ్రీహరి స్వర్గరాజ్యము నింద్రునకిచ్చెను. వారి రాజ్యమునందు వలె ప్రజలుత్సాహముతో చేయు యథేష్ట చేష్టయను ఉత్సవమునకు కౌముద్యుత్సవమని పేరు. ఇదియే దీపావళి యని చెప్పబడినది. ఈ విషయము భవిష్య పురాణమందున్నదని హేమాద్రి (చతుర్వర్గ చింతామణి) యను గ్రంథములో గలదు. ఈ కౌముద్యుత్సవమునకు అపరాహ్ణ సంబంధముచే నిర్ణయించుట శాస్త్రమందు గలదు. గావున అమా సో. న దీపావళి.

శ్రీ మన్మథనామసంవత్సర పఞ్చాఙ్గ పీఠికా.

అచింత్యావ్యక్త రూపాయ నిర్గుణాయ గుణాత్మనే। సమస్త జగదాధార మూర్తయే బ్రహ్మణేనమః ॥౧॥ లంబోదరాంఘ్రిద్వయమంబుజశ్రీ సర్వస్వహోగ్యస్వహమస్వయామః॥ యదర్చయా బ్రహ్మముఖామరేశా నిరంతరాయం సఫలీ కృతార్థాః ॥౨॥ ప్రావృట్స్ఫురన్మేఘనిభా భుజంగశయ్యావిభూషా విహగేంద్రవాహా। గోపాల మల్లేశ్వర దేవదేవౌ భక్తప్రియౌ దత్త హృదర్ధదేహౌ ॥3॥ వేదమయీం నాదమయీం బిందుమయీం పరపదోద్య దిందుమయీం। మంత్రమయీం తంత్రమయీం ప్రకృతిమయీం నౌమి విశ్వవికృతిమయీం ॥౪॥

గురుస్తుతిః॥ శ్రీ నోరి వంశాబ్ధి సోమం సూర్యనారాయణాభిధం। జ్యోతి శ్శాస్త్రి కులగురుం ధ్యాయామి మనసానిశం।

॥౫॥ యదను గ్రహాతః ప్రాప్తం విజ్ఞానం సర్వశాస్త్రజం। తంసాహిత్య గురుం వందే దర్భా బైరాగి శాస్త్రిణం ॥౬॥ చిలుకూరి ఖ్యాతి వంశమణిం కొండయ్య శాస్త్రిణం। శిష్ట శాస్త్రేతి విఖ్యాతం వందే మచ్ఛాత్ర దేశికం॥ ॥౭॥ మాతులం న్యాయ సాహిత్యాచార్యం మన్న్యాయ దేశికం। భజామ్యహం వారణాశి వేంకటేశ్వర శాస్త్రిణం ॥౮॥ యస్య బోధలవం ప్రాప్య మీమాంసా శాస్త్ర సాగరా। తీర్ణామయా గురుం వందే భూమానందయతీశ్వరం ॥౯॥ మహామహోపాధ్యాయం శ్రీ రఘోపాఖ్య మురలీధరం। తంసౌమ్య స్మద్గురుం జ్యోతిషాబ్ధి పారంగతో యతః ॥౧౦॥

స్వీయ వంశక్రమః॥ శ్రీ కౌండిన్యస గోత్రే పిడపర్త్యాఖ్యాన్వయే ప్రసిద్ధతమే। త్రిస్కంధ శాస్త్ర కృతినోభవ న్నిశిశ్వబ్ధ హోశ్శాంత్ ॥౧౧॥ చలమాఖ్య వేంకటచలాఖ్యాఖ్య స్త్రోథః ద్విబుధః। యోలు ప్తమాసవిషయక వాదే నాగణయదపిద విశ్వపతిం ॥౧౨॥ తస్యసుత స్తత్సదృశశ్శేషాచల దైవవిత్ప్రవరః। జజ్ఞాతే తస్యసుతా పూర్ణా విద్యాసుపరిపూర్ణా ॥౧౩॥ తయోర్ద్వితీయోఽద్వితీయ ప్రతిభా వాన్సుధో త్తమః। శ్రీ పూర్ణార్యః పుష్కరాది సంపత్ప్రోజ్జ్వలద్యశాః ॥౧౪॥ తదను గ్రహో త్త విద్యాః పంచసుతా స్తస్య శంభుభక్తి సమాః శ్రీ కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి హ్వయ స్తృతీ యోహమేషుమయా ॥౧౫॥ గురువర కరుణావశత స్సిద్ధాన్త కృత్య నిఖిల సంపత్సు। స్వమతం, తథాద్య క్రియతే పంచాంగం ధర్మకర్మార్థం ॥౧౬॥

సంవత్సరాది కృత్యం

అభ్యాదామిత్ర సంయుక్తో మంగళస్నాన పూర్వకం। అలంకృతో గణాన్యత్తం వాణీం దైవవిదం గ్రహాన్ ॥౧౭॥ సమాన్వి ప్రాంశ్చ సంపూజ్యముదితో బ్రహ్మ జన్మతః। సంవత్సర ఫలం శ్రుత్వా సుకృతా వాంఫలంలభేత్ ॥౧౮॥ యద్వర్షా దౌనింబసుమం శర్కరామ్ల ఘృతైర్యుతం। భక్షితం పూర్వ యామే స్యాత్తద్వర్షం సౌఖ్యదాయకం ॥౧౯॥

బ్రహ్మయుః ప్రమాణాదికం.

బ్రహ్మణ సౌరమానేన త్రుటికాల ప్రమాణం మా ౫ ది ౨౭ ఘ ౪౬ విఘ ౪౦. లవకాల ప్ర. సం ౪౯ మా ౪ ది ౧౭ ఘ ౪౬ విఘ ౪౦. నిమేష కాల ప్ర. సం. ౧౪౮౧ మా ౫ ది ౨౩ ఘ ౨౦ గుర్వక్షరోచ్చారణకాల ప్ర. సం. ౪౦ సహస్రాణి. ప్రాణకాల ప్ర॥ సం ౪ లక్షాః. విఘటీ ప్ర. సం. ౨౪ ల. ఘటీ ప్ర. సం. ౧౪ కో ౪౦ ల. దిన ప్ర. సం. ౪౩౨ కోటయః. అనేన బ్రహ్మయుః ప్రమాణసౌరాబ్దాః ౩,౧౧,౧౪,౦౦౦ కోటయః. వర్తమానస్యాస్య బ్రహ్మణః పరాఖ్యస్యాయుషోర్ధం గతం. ద్వితీయ పరార్ధే ప్రథమవర్షే ప్రథమమాసే గత ఘట్యాదయః. ఘ ౧౩ విఘ ౪౨ ప్రా(౦) గుర్వ ౩ నిమే ౧౯ లవాః ౧౮ త్రుటి ౩౮సం ప్రత్యేకోనచత్వారింశత్తిమే త్రుటి కాలే గత సౌరమానాదయః. మా౨ది ౧౧ ఘ ౬ విఘ ౪౦ బ్రహ్మణస్సౌరమానేన వయోగత వత్సరాః ౧౫౫౫౨౧౯౭ కో ౨౯ ల ౪౯ సహ ౫౬ సం. ఇదానీంతన శ్వేతవరాహకల్పే స్వాయంభువాద్యాష్టమ్మనవోగతాః। సప్తమే వైవస్వత మన్వంతరేప్తవింశతి మహాయుగాగతాః। సప్తవింద్ర మనూనామపి స్వమానేనాయుర్వర్త శతమేవ. తచ్చైక సప్తతి మహాయుగమితం। తత్ప్రమాణ సౌరాబ్దాః ౩౦ కో ౬౭ ల ౨౦ సం॥ తత్సంవత్సర ప్ర॥ ౨ ల ౫౫ సహ ౬౦౦ సం॥ అహోరాత్ర ప్ర॥ ౮౫౨౦ సం॥ అహః ప్ర॥ ౪౨౬౦ ఘటీ ప్ర. సం. ౧౪౨ వర్తమాన స్యాస్య వైవస్వతమనోర్వ్యయో గతవత్సరాః ౧౨ కో ౫ ల ౩౩ సహ. ౫౬ సం॥ ఏష్యాబ్దాః ౧౮ కో ౬౧ ల ౮౬ సహ

౯౪౪ సం శ్రీ ముజ్జగద్గురు శ్రీమచ్ఛంకర భగవత్పాద పూజ్యాచార్యాబ్దాః ౨౦౨౭ శ్రీ శాలివాహన శకాబ్దాః ౧౮౭౭ ప్రభవాది గతాబ్దాః ౨౮ ఏష్యాబ్దాః ౩౨

వ్యవహారమాన నిరూపణం

అథాస్మిన్దేశే లోకవ్యవహారార్థం చాంద్రమానాబ్దో గ్రాహ్యః. వింధ్యస్యోత్తరదేశే బార్హస్పత్యమానాబ్దో గ్రాహ్యః। అయమేవ ఫలప్రదర్శనార్థం మానవామ్నా గ్రాహ్యః। చాంద్రమానవశాదయం మన్మథనామసంవత్సరః బార్హస్పత్యమాన వశాదయం కీలక నామ సంవత్సరః। అయమేవ మాఘాబ్ద ఇత్యుచ్యతే। ప్రభవాది షష్టి సంవత్సరేషు ద్వాదశాయుగాని. తత్ర అహిర్బుధ్న్య దేవతాకం షష్ఠయుగం। తత్రచ ప్రజాపతి దేవతాకానువత్సరః। అస్మిన్ధాన్య దానం మహాఫలం అనువత్సర ఫలం॥ పశ్చాజ్జలం ముంచతి యచ్చ పూర్వం॥ ఇతి మన్మథస్సముఫలః ఇతి॥ బార్హస్పత్యమానేన పరివత్సరాఖ్య సంవత్సర ఫలం॥ ప్రముఖే ద్వితీయే॥ ఇతి॥ శుభప్రదా కీలకః సౌమ్యసంజ్ఞా॥ ఇతి॥

తా॥ ఈ దేశమున చాంద్రమానముచే మన్మథనామ సంవత్సరము. దీనికి అనువత్సరమనియు పేరు. ఇందు ధాన్యదానము మహాఫలము. అనువత్సరమున వర్షకాలము తుదను మంచివర్షము గలుగునని శాస్త్రము. బార్హస్పత్యమానముచే కీలక సంవత్సరము. శుభప్రదమైనది. మాఘాబ్దమనియును పేరు. పరివత్సరమనియును నామాంతరము. దీనిచే నిందు మొదట మంచి వర్షములు గల్గును.

మన్మథ సంవత్సర ఫలము

మన్మథాబ్దేఖిలాలోకా స్సుఖాను భవలోలుపాః॥
శాలీక్షు యవ గోధూమైర్న్న యనాభీష్టవాధరా॥

తా॥ మన్మథసంవత్సరమున ప్రజలు సుఖాసక్తులయ్యెదరు సస్యములచేతను చెఱకు తోటలచేతను భూమి దృష్టి ప్రియముగ నుండును.

బార్హస్పత్య మానాబ్దఫలం. కీలకాబ్దే తీవ్రతిభీతిః ప్రజాక్షోభో నృపాహవైః। ప్రమరాః పిత్తరోగాస్సర్వత్రాధ్య వృష్టి రహార్ఘ్యయం॥ మాఘాబ్దఫలం॥ క్షేమారోగ్యం సుభిక్షం చ వర్షణం శివమేవచ। పిత్రుపూజాః ప్రవర్తంతే మాఘే రాజ్ఞాంచ సంధయః॥

తా॥ బార్హస్పత్య మానముచే కీలక గావున నిందు అతివృష్టి అనావృష్టి మొదలగు ఈతి బాధలు, యుద్ధములచే ప్రజలకు సంక్షోభము గల్గును పిత్తరోగము లధికములగును. మధ్యవృష్టి సర్పభయము (పాముంలే భయమున్నా) గలుగును. మాఘాబ్దమగుటచే క్షేమము (పరిపాలన సౌకర్యము) ఆరోగ్యము సుభిక్షము సువృష్టి పిత్రుపూజా శుభములు పిత్రుభక్తి గలుగును. ప్రభువులకు సంధి ప్రయత్నములు కల్గించును.

రాజాది నిర్ణయము

రాజాశుక్రః	గణకశ్చంద్రః	వరాణామధిపతిర్బుధః
మంత్రీగురుః	గ్రామపాలకో బుధః	గ్రామనాయక శ్శనిః
సేనాధిపతిర్బుధః	దైవజ్ఞో బుధః	వస్త్రాధిపతి శ్చంద్రః
సస్యాధీశశ్శనిః	రాష్ట్రాధిపతి శ్శుక్రః	రత్నాధిపతిర్బుధః
ధాన్యాధీశశ్శుక్రః	సర్వ దోషోద్యోగ పతిర్గురుః	వృక్షాణామధిపతి శ్శుక్రః
అర్ఘాధిపతి ర్బుధః	అశ్వాధిపతిర్గురుః	జంగమాధిపతిశ్శనిః
మేఘాధిపతి ర్బుధః	గజాధిపతి స్సూర్యః	సర్పాధిపతి శ్చంద్రః
రసాధిపతిశ్చంద్రః	పశూనామధిపతిర్బుధః	మృగాణామధిపతి ర్బుధః
నీరసాధిపతి శ్శనిః	దేవాధిపతిశ్శనిః	శుభాధిపతి శ్శుక్రః
పురోహిత స్సూర్యః		స్త్రీణామధిపతిర్బుధః
పరీక్షక శ్శనిః		

శుక్రుడు:—రాజును ధాన్యాధిపతియు నయ్యెను. మరియు రాష్ట్రాధిపతియు వృక్షాధిపతియు. శుభాధిపతియు నయ్యెను.

గురుడు:—మంత్రి యయ్యెను. మరియు సర్వ జ్యోతిర్యోగాధిపతియు, అశ్వాధిపతియు, నయ్యెను.

బుధుడు:—సేనాధిపతియు,అర్ఘాధిపతియు, మేఘాధిపతియు నయ్యెను. మరియు గ్రామపాలకుడును, దైవజ్ఞుడును, పశువుల కధిపతియు, నరాధిపతియు, రత్నాధిపతియు, మృగాధిపతియు, స్త్రీల కధిపతియు నయ్యెను.

శని:—సస్యాధిపతియు నీరసాధిపతియు నయ్యెను. మరియు పరీక్షకుడు, దేవాధిపతియు, గ్రామనాయకుడును, జంగమాధిపతియు, నయ్యెను.

చంద్రుడు:—రసాధిపతి యయ్యెను. మరియు గణకుడును, వస్త్రాధిపతియు, సర్పాధిపతియు నయ్యెను.

సూర్యుడు:—పురోహితుడును, గజాధిపతియు, నయ్యెను. కుజున కే యాధిపత్యమున్ను లేదు. (శుభము)

రాజు శుక్రుడు, ఫలము

సమృద్ధసస్యా వసుధాతివృష్టి ర్గావోహి సంపూర్ణ పయః ప్రదాస్స్యుః। స్త్రియః ప్రియాణాంజనయు న్తితోషం ప్రియోపచారైర్భృగు జేబ్దనాథే॥ తా॥ సస్య సమృద్ధి, సువృష్టి, పశువులకు క్షీర సమృద్ధి, దంపతులకు పరస్పర ప్రేమాభి వృద్ధియు గలుగును.

మంత్రి గురుడు, ఫలము

జీవేత్య మాత్యే బహుధాన్య సంపదః ప్రభూత వర్షాశ్చ భవన్తి మేఘాః। ఫలంతి వృక్షా బహు సస్యవృద్ధి ర్ధరా ప్రజా గోకుల సంకులాస్యాత్ ॥

తా॥ వర్షములు బాగుగనుండును. ధాన్యములు ఇతర సస్యములు సమృద్ధి యగును. వృక్షజాతులన్నియు ఫలించును. ప్రజావృద్ధి పశువృద్ధియు నగును.

సేనాధిపతి బుధుడు, ఫలము.

వాతా హతా వారిధరాః కదాచిద్వర్ష న్తి సస్యాని ఫలాన్వితాని। లోకాస్స దాభీతిత కామచారా సైన్యాధిప త్యేభలు చంద్రజస్య॥

తా॥ బుధ సైన్యాధిపత్యముచే మేఘములు గాలిచే కొట్టబడి ఒక్కొక్కప్పుడు వర్షించును. సస్యములు ఫలించును. ప్రజల స్వేచ్ఛా సంచారమునకు ప్రతిబంధము గలుగును.

సస్యాధిపతి శని, ఫలము.

మధ్యము సముపస్యంక్షితి తిల మినన తనయే సస్య పేతు రాజ భయం। కోద్రవకుళిత్థ చణకై ర్మాషైర్ముద్గైశ్చ పరిపూర్ణం ॥

తా ॥ శని సస్యాధిపతి యగుటచే ప్రజలకు ప్రభుత్వము వలన భయము గలుగును, సస్యములు మధ్యమముగ నుండును. కొర్రలు ఉలవలు సెనగలు మినుములు పెసలు సమృద్ధిగ నుండును.

ధాన్యాధిపతి శుక్రుడు, ఫలము.

అతి వృష్టిస్సుభిక్షంచ ఫలితాస్సస్య జాతయః।
మానవా నీరుజస్సర్వే శుక్రే ధాన్యాధిపే సతి॥

తా॥ శుక్రుడు ధాన్యాధిపతి యగుటచే అతివృష్టి, సుభిక్షము, సస్యజాతులు ఫలించును. మానవు లారోగ్యముతో నుందురు.

అర్ఘాధిపతి బుధుడు, ఫలము.

అర్ఘాధినాథే రజనీ కరాత్మజే వృష్ట్యర్ఘ సస్యాని బహూని చస్స్యుః। కౌమార పాషండ జనేంద్రజాలికాః ప్రభూత తోషాశ్చ తథాపరే జనాః॥

తా॥ బుధుడు అర్ఘాధిపతి యగుటచే వర్షములు సస్యములు సమృద్ధము లగును. ధర లనుకూలములగును. వేదనిందకులును మాయావులు యాచకులును సంతోషముతో నుందురు. ఇతరులు సంతోష హీనులయ్యెదరు.

మేఘాధిపతి బుధుడు, ఫలము.

గర్జితా శని పాషాణ వాతయుక్తాః పయోధరాః।
మధ్యదేశే మహద్వర్షం బుధే మేఘాధిపే సతి॥

తా॥ మేఘములకు ఉరుములు పిడుగులు వడగండ్లు గాలి ఇవి హెచ్చుగనుండును. వానలు అల్పము. మధ్యదేశమున మంచి వర్షము గల్గును.

రసాధిపతి చంద్రుడు, ఫలము.

రసస్వామిని సోమేతు రసాశ్చ ఫలితా స్తదా।
ఆనందదో రాజవర్గో వృష్టిరత్యధికా భవేత్ ॥

తా॥ ప్రభువులు చక్కగ పాలించెదరు. మంచి వర్షములు గలుగును. రసవస్తువులు సమృద్ధము లగును.

నీరసాధిపతి శని. ఫలము.

స్వర్ణమణి రత్న ముక్తిక చందన కర్పూర రజతవాళ స్స్యాత్ ।
రవి తనయే నీరసపే లోహత్రపుతైల వృద్ధిశ్చ ॥

తా॥ వెండి, బంగారము, రత్నములు, ముత్యములు చందనము, హారతికర్పూరము మొదలగు నీరస వస్తువులు దుర్లభములగును. ఇనుము ఇత్తడి తైలములు వృద్ధి యగును.

పురోహితాద్యధిపతి ఫలము.

క్రూర గ్రహఫలం క్రూరం శుభ గ్రహఫలం శుభం।
పురోహితాది సర్వేషాం భవేదీశ సముద్భవమ్ ॥

తా॥ నవనాయకులకంటె భిన్నులగు పురోహితాదులు క్రూర గ్రహములగుచో చెడ్డ ఫలము. శుభగ్రహములగుచో మంచి ఫలము. (ర. కు. శ. పాపయుత బుధుడు క్షీణచంద్రుడును క్రూరులు)

మేఘాది నిర్ణయము ఫలము.

ద్రోణమను మేఘము—ఎల్లపుడును వర్షములు. తూర్పున మేఘోత్పత్తి। చతుర్మేఘ పక్షమున ఆవర్తమను మేఘము—పడమటి వానలు। ఉద్యోహమను వాయువు—సువృష్టి। విద్యుత్తు అను మెఱపు—మధ్యవృష్టి। సౌమ్యమను ఉరుము—అతి వృష్టి। ఉదధియను సముద్రము—సస్యవృద్ధి। కులికుడను నాగేంద్రుడు భూమిని వహించును— సర్వ సస్యములకును హాని।

జ్యేష్ఠ బ. చతుర్దశి ఆ. వ (19-6-1955 సం) సావన సంవత్సరారంభము.

వర్షాధిపతౌ భానావాతంకవృహాగ్ని శస్త్రభీతి స్స్యాత్ ।
వృష్టి స్స్వల్పతరా మధ్యానిభవన్తి సస్య జాతాని ॥

తా॥ రవి సావన వర్షాధిపతి యగుటచే రోగభయము అగ్ని భయము యుద్ధభయము ప్రభుత్వము వలన భయము గలుగును. వర్షములు తక్కువ సస్యములు మధ్యమముగ నుండును.

పశుపాలకాది నిర్ణయము, ఫలము.

పశుపాలకుడును గోష్ఠ ప్రాపకుడును శ్రీ కృష్ణుడు. గోష్ఠ బహిష్కర్త బలరాముడు. ఫలము. శ్రీ కృష్ణాధిపత్యముచే సుభిక్షము, పశువృద్ధి, సస్యవృద్ధి, పశువులకు క్షీర సమృద్ధియు గలుగును. బలరామాధిపత్యముచే వర్షములు సస్యములు బాగుగ నుండును. గాని మధ్య దేశమున మంచి వానలు గలుగును.

వర్ష పరిమాణము.

నాలుగు ఆఢక (కుంచ) ములు వర్షము—మధ్యవృష్టి "అష్టా భాగా స్సముద్రేషు పర్వతేషు తథా దశ । త్రిభాగా, భువి వర్షన్త్యేవం వర్షతి చ త్రిధా॥" సముద్రములం దెనిమిది భాగములు, పర్వతములందు తొమ్మిది భాగములు, భూమియందు మూడు భాగములు ఇట్లు వర్షించును.

ఆఢక ప్రమాణము:—షష్టియోజన విస్తీర్ణం శత యోజన మున్నతం ఆఢకస్య ప్రమాణంతు దేవమానేన గణ్యతే॥

ఆఢక స్థితి:—సంవత్సరాది మొ॥ ఆశ్వ బ ౧౩ శ. ప॥ గోప వృద్ధుని హస్తమందును, అటనుండి సంవత్సరము తుదివరకు గోపబాలుని హస్తమందును ఆఢక ముండును. గోపుని హస్తముచో సుభిక్షము ఆరోగ్యము సంపత్తు గలుగును. బాల్యవయస్సుచో వర్షములు తక్కువయగును. వృద్ధి వయస్సుచో సుభిక్షముగలుగును.

వర్ష ధాన్యాది ప్రమాణములు (వింశోపకములు)

వర్షం ౧౧ ధాన్యం ౧౩ శీతం ౧౧ తృణం ౧౯ ఉష్ణం ౧౩ మారుతః ౪ ప్రజావృ ౧౫ నా ౧౫ రాజవిగ్రహం ౧౧. వ్యాధయః ౧౧ ఉపశమనం ౧౫ ఆచారః ౯ అనాచారః ౧౫ మరణాని ౮౧ జన్మాని ౧౩ దేశోపద్రవః ౧౧ దేశస్వాస్థ్యం ౧౯ చోరభయం ౫ నా ౫ అగ్నిభయం ౫ నా ౪ మృగోపద్రవః ౧౩ నా ౪ కీటకభయం ౪ నా ౧౫ శలభవృ ౩ నా ౧౧ మశకవృ ౪ నా ౪ మత్కుణవృ ౧౧ నా ౩ వృశ్చికవృ ౧౧ నా ౧౧ వ్యాఘ్రవృ ౩ నా ౪ సస్యవృ ౭ నా ౯ శుకవృ ౪ నా ౪ పికవృ ౭ నా ౫ కుక్కుటవృ ౭ నా ౭ ఖగవృ ౫ నా ౮ గోవృ ౬ నా ౨ మహిషవృ ౮ నా ౬ మృగవృ ౩ నా ౩ ఛాగవృ ౫ నా ౫ అశ్వవృ ౬ నా ౫ స్వేదజవృ ౧౧ నా ౧౯ వ్రీహివృ ౧౭ శాలివృ ౭ కులుత్థవృ ౧౨ తిలవృ ౧౮ మాషవృ ౬ ముద్గవృ ౧౮ సర్షపవృ ౧౦ చణకవృ ౧౬ ఆఢకవృ ౧౦ గోధూమవృ ౧౭ కోద్రవవృ ౧౦ ప్రియంగువృ ౧౬ యావనాళవృ ౧౭ శ్యామాకవృ ౧౮ రాజమాషవృ ౨ నీవారవృ ౧౬ శింబిధాన్యవృ ౧౮

రవిచార ఫలము.

చైత్ర బ. షష్ఠీ గు. మేషేర్కః ౫౫-౮౨॥ సప్తమి ఈతిబాధల భయము. గురువారము అనుకూలమైన ధరలు మూల నక్షత్రము-శుభము పరిఘయోగ-ద్రవ్యనాశము। విష్టి పుష్టినాశము కుంభలగ్నము-ధరలు హెచ్చును రాత్రి-సస్యవృద్ధి క్షేమము ఆరోగ్యము సుభిక్షము। మఘాది దశకము విపత్తు।

ఆర్ద్రా ప్రవేశము:—ఆషాఢ శుతృతీయా బు. ఆర్ద్రా ౧ ర్కః॥ తృతీయా-సుభిక్షము। బుధవారము-సుఖము ధ్రువర్క్షము-అనుకూల ధరలు। వ్యాఘాతము యుద్ధభయము తైతుల సువృష్టి కర్కాటలగ్నము సుభిక్షము । . పూర్వాహ్ణము జగత్తుకు హాని। దివాభాగము-సస్యహాని ఆర్ద్రాది చతుష్కము ద్వితీయమండలము-అతి వృష్టి। లగ్న కేంద్రమున చంద్రస్థితి అతివృష్టి ప్రదము:—

చంద్రచార ఫలము.

జ్యేష్ఠ శుక్ల ప్రతిపత్తు భానువారము:—దుర్భిక్షము, యుద్ధభీతి। రోగభీతి। సస్యములు మధ్యమములగును। ఆషాఢ శు. పంచమి శుక్రవారము:-శుభము। ఆషాఢ శుక్లమున స్వాతి దశమి నాడైయ్యెనా-అతి వృష్టి॥ ఆషాఢ బహుళమున రోహిణితో —ఏకాదశి యగుటచే మధ్యమము। ద్వాదశితో గూడి నుండుట సర్వసస్యహాని.

మరియు వైశాఖమున ౫ శనివారములు ౫ ఆదివారములును, జ్యేష్ఠమున ౫ ఆదివారములు, ఆషాఢమున ౫ మంగళవారములు, నిజ భాద్రపదమున ౫ శనివారములు, ఆశ్వయుజమున ౫ ఆదివారములు, కార్తికమున ౫ మంగళవారములు, పౌషమున ౫ శనివారములు, మాఘమున ౫ ఆదివారములు, ఫాల్గునమున ౫ మంగళ వారములను వైవవి.

శనివారము లైదగుచో జననాశము, దుర్భిక్షము, భూకంపము మొదలగు నుపద్రవములు గలుగును ఆదివారము లైదగుచో దుర్భిక్షము మంగళవారము లైదగుచో యుద్ధభయము, గలుగును.

సౌరార్ఘములు.

మేష, వృషభ, మిథున, ధను, ర్మకర మాసములందు—యావనాళయాలకీ కుంకుమ హింగు కాంస్యతైల రండ గోధూమ కస్తూర్యాదులు శూన్యార్ఘములగును। ధాన్యాజ్య చణక వస్త్ర కర్పూర లవణ తామ్రకుంకుమ లవంగపుష్ప సీసాదు లత్యర్ఘములగును సువర్ణ రజత కార్పాసమాష ముద్గమరిచ నాగవల్లీ దళ తిల జీర జాజి పిప్పలి పట్టాదికాయస శ్రీగంధ క్రముక శర్కరాదులు సమార్ఘములగును। కర్కాటక కన్యామీన మాసములందు యావనాళాదులు సమార్ఘములు। ధాన్యాదులు శూన్యార్ఘములు। సువర్ణాదులు శూన్యార్ఘములు నగును.

చాంద్రార్ఘలు

చైత్ర, జ్యేష్ఠ, శ్రావణ, అధిక భాద్రపద, నిజ భాద్రపద, కార్తిక, మార్గశిర, పౌషమాసములందు—యావనాళాదులు శూన్యార్ఘములు। ధాన్యాదు లత్యర్ఘములు। సువర్ణాదులు సమార్ఘములు। వైశాఖ, ఆషాఢ, ఆశ్వయుజ, మాఘమాసములందు—యావనాళాదులు। అత్యర్ఘములు। ధాన్యాదులు సమార్ఘములు। సువర్ణాదులు శూన్యార్ఘములు। ఫాల్గున మాసమున యావనాళాదులు సమార్ఘములు। ధాన్యాదులు శూన్యార్ఘములు సువర్ణాదు లత్యర్ఘములు నగును.

మౌఢ్య నిర్ణయము

శ్రావణ శు ద్వితీయా గు. (21-7-55) ప్ర॥ శ్రావణ బ చతుర్దశి మం. (16-8-55) పర్యంతం గురు మౌఢ్యము. శ్రావణ బ తృతీయా శ (6 8-55) ప్ర॥ నిజ భాద్రపద బ. పంచమీ బు (7 9 55) పర్యంతం శుక్ర మౌఢ్యము.

మకరసంక్రాంతి పురుషలక్షణము

అష్టకర్ణో విశాలాక్షో లంబభ్రూర్దీర్ఘ నాసికః। అష్టబాహు శ్చతుర్వక్త్రో స్సంక్రాన్తి పురుషస్స్మృతః॥ శతయోజన మున్నత్యం విస్తీర్ణం ద్వాదశస్మృతం । ఏవం రూపంహి విజ్ఞేయం సంక్రాంతి పురుషాకృతేః॥

ఈ మకరసంక్రాంతి పురుషునకు రాక్షసు పని పేరు దండాలు కరిష్ఠము। నిర్యలోకము చేష్టానము శుభము। పెసలక్షతలు-పెసలకు నాశము। రక్తవర్ణవస్త్రము - యుద్ధభయము। చందనము గంధము. ఆరోగ్యము। జాజిపూవుల ధరించుట కీర్తి వృద్ధి। నీలమాణిక్య మాభరణము. క్షేమము। రజతపాత్రలో పాయసమాహారము. రజతహాని, దుర్భిక్షము అరటి పండు - ఆరోగ్యము,

వ్యాఘ్రము వాహనము-మృగనాశము। భింకీనాలకు (వకిపి·) ఆయుధము. రాజుల కరిష్టము ఎఱ్ఱని గోకును యుద్ధభయము ఖడ్గము ధరించును-గదాయుద్ధము దక్షిణదిక్కునకు ప్రయాణము-దక్షిణ దేశములకు హాని। శ్రోణముఖముగల చేష్ట-ప్రజలకు హాని నివిష్టుడగును-సస్యవృద్ధి।

పక్ష ఫలము:—శుక్ల పక్షే యదా ప్రాప్తే మకరస్థో దివాకరః। ప్రజానాం వ్యాధి పీడాచ నృపాణాం సమరం భవేత్ ॥ తా॥ మకర సంక్రాంతి శుక్ల పక్షమున వచుటచే ప్రజలకు వ్యాధులు ప్రభువులకు యుద్ధభయములు గలుగును. తిథ్యాది ఫలములు:—పౌష శు ౧ శ. మకరే రవిః ౨౨-౫౮॥ ద్వితీయ-సుభిక్షము శనివారము యుద్ధభయము। చరనక్షత్రము శ్రవణము చోరనాశము। వజ్రయోగము-అతి వృష్టి బాలవ-సుభిక్షము మిథున లగ్నము-ప్రజలకానందము పదినాడవ ముహూర్తము జగదానందము సాయాహ్నము జగత్తునకు హానియు నగును.

సస్య విచారము

నాయక విచారముం బట్టి పూర్వ సస్యవృద్ధి యగును. సర్వ సస్య సముదాయమను ౧౬ వీసములలో ౯ వీసములు పంట ఫలించును.

ఆదాయ వ్యయములు

మేషవృశ్చికయోః	ఆ ౨ వ్య ౧౪	సింహస్య	ఆ ౧౧ వ్య ౫
వృషభతులయోః	ఆ ౧౧ వ్య ౧౪	ధనుర్మీనయోః	ఆ ౫ వ్య ౧౪
మిథునకన్యయోః	ఆ ౧౪ వ్య ౧౧	మకరకుంభయోః	ఆ ౮ వ్య ౮
కర్కాటకస్య	ఆ ౮ వ్య ౧౧	సర్వస్య	ఆ ౫౯ వ్య ౭౧

రాజపూజావమానములు

మేషస్య	రా ౧ అ ౭	సింహస్య	రా ౬ అ ౩	ధనుషః	రా ౪ అ ౨
వృషభస్య	రా ౪ అ ౭	కన్యాయాః	రా ౨ అ ౬	మకరస్య	రా ౭ అ ౨
మిథునస్య	రా ౭ అ ౭	తులాయాః	రా ౫ అ ౬	కుంభస్య	రా ౩ అ ౫
కర్కాటకస్య	రా ౩ అ ౩	వృశ్చికస్య	రా ౧ అ ౨	మీనస్య	రా ౬ అ ౫

కందాయ ఫలములు

అశ్వి	భర	కృ	రోహి	మృగ	ఆర్ద్ర	పున	పుష్య	ఆశ్లే
౭	౨	౫	౦	౩	౬	౧	౪	౭
౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦
౨	౪	౧	౩	౦	౨	౪	౧	౩
మఖ	**పూఫ**	**ఉఫ**	**హస్త**	**చిత్త**	**స్వా**	**విశా**	**అనూ**	**జ్యే**
౨	౫	౦	౩	౬	౧	౪	౭	౨
౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦
౦	౨	౪	౧	౩	౦	౨	౪	౧
మూ	**పూషా**	**ఉషా**	**శ్ర**	**ధని**	**శత**	**పూభా**	**ఉభా**	**రేవ**
౫	౦	౩	౬	౧	౪	౭	౨	౫
౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦
౩	౦	౨	౪	౧	౩	౦	౨	౪

ఫలం ॥ విష మేష్వగ్ని లాభస్స్యాత్ శ్వ మేషు సమతా భవేత్ ।
శూన్యేషు శూన్యం భవతి కందాయ త్రితయ యోగతః ॥
ఆదిశూన్యే భవే ద్వ్యాధి ర్మధ్యశూన్యే మహద్భయం
అంత్యశూన్యే భ వేద్దానిః కందాయ ఫల మీదృశమ్ ॥

సంవత్సర ఫలము

అశ్విని	పుష్య	స్వాతి	అభిజిత్తు	వారలకు	రోగభయము
భరణి	ఆశ్లేష	విశాఖ	శ్రవణం	,,	ఆయుర్వృద్ధి
కృత్తిక	మఖ	అనూరాధ	ధనిష్ఠ	,,	అర్థలాభము
రోహిణి	పూఫ	జ్యేష్ఠ	శ. తా	,,	మనస్తాపము
మృగశీర్ష	ఉఫ	మూల	పూ. భా	,,	రాజపూజ్యత
ఆర్ద్ర	హస్త	పూ. షా	ఉ. భా	,,	యుద్ధభయము
పునర్వసు	చిత్త	ఉ. షా	రేవతి	,,	అలంకారప్రాప్తి

కుజ చార ఫలము

రోహిణి, ఆర్ద్ర, ఆశ్లేష, మఖ, పూఫ, ఉఫ, స్వాతి, జ్యేష్ఠ, మూల ఈ నక్షత్రములందు కుజుడు సంచరించిన అనావృష్టి, మృగశీర్ష, చిత్త, విశాఖలందు సంచరించిన వర్షము గలుగును.

బుధ చార ఫలము

ఈ సంవత్సరమున సేనాధిపతి బుధుడు. దానిచే స్వల్పవృష్టి, అధికమైన గాలి, ప్రభువులకు కలహములు గలుగును. మరియు నీ సంవత్సరమున నాలుగు మాసములందుదయాస్తములనందిన బుధుడు, వైశాఖ శు ౧౪ న ఆషాఢ శు ౫ శు. ఆశ్వయుజ శు ౪ గు. పౌష బ ౬ గు. ఈ, దినములందును ఉదయము నందెను. ఈ మాసములందుదయించుటచే చోరభయము, శస్త్రభయము, అగ్నిభయము, రోగభయము, జలభయము, అకటి భయము గలుగును. మరియు చెప్పఁడిన బుధోదయాస్తమయ వేరొక విపరీత ఫలము గలుగును. వర్షమున్న అనావృష్టి, అనావృష్టియున్న వర్షము. సుభిక్షమున్న దుర్భిక్షము, దుర్భిక్షమున్న సుభిక్షము, భయమున్న క్షేమము, క్షేమమున్న భయము ఇట్లు వైపరీత్యము గలుగును.

గురు చార ఫలము

వత్సరాది ప్ర॥ వైశాఖ శు ౧౨ మం. స. మిథునమున గురుడు. అటనుండి భాద్రపద శు ౧౫ శ స. కర్కాటకమున గురుడు. అటనుండి ఫాల్గుణ శు ౨ బు. స. సింహమున గురుడు. అటనుండి సంవత్సరాంత ప॥ కర్కాటకమున గురుడు ఫలము. మిథునమున గురుడుండి ఒక్కొక్కచో మంచి వర్షములు. ప్రభువులకు యుద్ధాపత్తి. ప్రజలకు ఈతిబాధలు, శస్త్రభయము, గలుగును. కర్కాటకమున గురుడుండ సువృష్టి, పసువులకు క్షీరవృద్ధి, సస్యవృద్ధి, వైదిక కర్మాభివృద్ధియు గలుగును. సింహ గురుకాలమున, ప్రభువులు యుద్ధములచే హాని నందెదరు. వర్షములు బాగుగ గురియును. బ్రాహ్మణులును సజ్జనులును ధనహీను లయ్యెదరు.

శుక్రచార ఫలము - ఉదయాస్త ఫలము

శ్రావణ బ ౩ శ. పుష్య నక్షత్రమున ఉత్తరమార్గమున ఐరావత వీథియందు తూర్పున నస్తమించి, నిజ భాద్రపద బ ౮ బు. న చిత్తలో దక్షిణ మార్గమున అజవీథియందు పడమట నుదయించును. ఫలము. ఉత్తరమార్గమున నస్తమించుటచే సుభిక్షము సువృష్టి పర రాష్ట్రములు స్వరాష్ట్రమున చేరుట వాటిని చక్కగ పాలించుట గలుగును. దక్షిణమార్గమున నుదయించుటచే వర్షములు తక్కువగుటచే ధాన్యము తక్కువగ ఫలించును. మావులు పండును. ఐరావత వీథియగుటచే ప్రభువులకు సైన్యమునకును విరోధము. అజవీథియగుటచే సస్యములు వర్షములు బాగుండును. బ్రహ్మచారుల కాధిక్యము. కృష్ణపక్షమున నుదయాస్తమయము లగుటచే సైనికులకు వృద్ధియగును. ఆర్ద్రాది మండలమున అస్తమగుటచే వర్షములు సస్యములు వృద్ధిగ నుండును. బ్రాహ్మణులును క్రూరులును పీడ నందెదరు. మహేంద్రమండలమున నుదయించుటచే సస్యములకు హాని. తస్కర భయము, అకటి భయము. జాతి సాంకర్యము గలుగును.

శని చార ఫలము

వత్సరాది ప్ర. ఆశ్వయుజ బ ౧౩ శ. ప॥ తులలో విశాఖలో

శని. పిమ్మట కార్తీక బ ౧౩ శ. ప॥ విశాఖలో వృశ్చికములో శని. అటనుండి సంవత్సరాంత ప॥ వృశ్చికములో అనూరాధలో శని. ఫలము॥ శని తులయందుండగా సువృష్టి, సస్యాభివృద్ధి, ప్రజలకు సౌఖ్యము, గలుగును. కులూత దేశవాసులు, లాక్షారసము, కుంకుమ, నాట్యముచే జీవించువారు, స్త్రీలు హాని చెందుదురు వృశ్చికమున శనియుండ ప్రజలకు రోగభయము, పశువులకు, సైనికులకు, సంఘములకు హాని కలుగును. ప్రభువులకు భేదభావము గలుగును. విశాఖలో సంచరించుచుండగా త్రిగర్త దేశవాసులకును చీనా దేశవాసులకును హాని. కుంకుమ పూవు, లాక్షారసము, సస్యములు మంజిష్ఠ, కుసుంభము, నశించును. అనూరాధలో సంచరించుచుండ కులూతదేశము, తంగణ, ఖస, కాశ్మీరదేశములు ఆయా దేశముల మంత్రులు, ఆ దేశములందున్న కుంభకారాదులు, ఘంటారావము చేయువారును, పీడనందెదరు. మిత్రదేశములకు విరోధము గలుగును. రెండు నక్షత్రములందు సంచరించుట మధ్యమఫలము.

కూర్మచక్రముచే—కాంభోజ, సింధు, సౌవిర, అంబష్ఠ. అరబ, బర్బర, యవన, బాహ్లీక, ఆవర్త, శూద్ర, అభీర, కిరాత ద్రవిడ, సురాష్ట్ర, మహారాష్ట్రాది నైరృతి దేశములకు హాని.

రాహుచారఫలము

జ్యేష్ఠమాస గ్రహణముచే మహారాజుల భార్యలు, బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుల భార్యలు, సస్యములు, వర్షములు, గొప్ప సంఘములు. సాత్వికులు, సాల్వదేశవాసులు, నిషాద సంఘములును హాని చెందును. కార్తికమాస గ్రహణములచే అగ్నిచే జీవించు వారును (యంత్రశాలలు గలవారును లోహపు పనులు చేయువారును) పూర్వదేశము మగధదేశము, కోసలదేశము, కల్మాష దేశము శూరసేన దేశము (సూరత్) కళింగదేశము కాశీదేశము, ఈ దేశవాసులకు హాని గలుగును. అందు కళింగదేశాధిపతికి భృత్యామాత్యులతో హాని గలుగును. క్షత్రియులకు హాని. గాని దేశము క్షేమము సుభిక్షము గలిగియుండును. ఒకేమాసమున ముందు చంద్రగ్రహణము గలిగి ఆ అమావాస్యకే సూర్యగ్రహణము గలిగినచో దుర్నీతి హెచ్చగును. దంపతులకున్ను భేదభావము గలుగును.

దేశారిష్టయోగములు

1. వత్సరాది ప్ర॥ ఆశ్వ బ ౧౩ శ. ప॥ తులలో శని. అంగ, వంగ, కళింగ, గౌడ, సౌరాష్ట్ర కాశ్మీరదేశవాసులకు హాని.

2. వైశాఖ బ ౭ ఆ. ప్ర॥ ఆషాఢ శు ౧౧ గు. ప॥ ఒక రాశిలో కుజ కేతువులు॥ ఫలము॥ అంగ వంగ కళింగ దేశములందు సస్యహాని. యుద్ధభయము.

3. ఆషాఢ శు ౧౧ గు. ప్ర॥ శ్రావణ బ ౧౩ మం. ప॥ శనికి గురు సహిత కుజ దృష్టి॥ ఫలం॥ దుర్భిక్షము, యుద్ధ భయము.

4. ఆషాఢ బ ౮ శ. ప్ర॥ కార్తీక శు ౫ ఆ. ప॥ కాలసర్ప యోగము. సస్యహాని, ప్రభుత్వమునకు హాని.

5. నిజ భాద్ర శు ౧౫ శ. ప్ర॥ ఆశ్వ బ ౧౩ శ. ప॥ గురునకు తృతీయమున శని. ఫలం॥ వింధ్యకు దక్షిణమున జనహాని.

6. ఆశ్వ బ ౧౩ శ. ప్ర॥ ఆ సంవత్సరం వృశ్చికమున శని ఫలము॥ దుర్భిక్షము. ఒక్కొకచో వర్షభయము ఒక్కొకచో రోగములు ఆపత్తులు వచ్చును. గాని జనులు ఎట్లనో జీవించెదరు.

7. ఆశ్వ బ ౧౩ శ ప్ర। వత్సరాంత ప॥ శని రాహు యోగము. ఫలము॥ చోరభయము. అగ్నిభయము దేశక్షోభము సస్యహానియు గలుగును.

8. మార్గశిర బ ౬ మం. ప్ర॥ మాఘ శు ౨ శ. ప॥ కుజ రాహువు లొకరాశియందు గలరు॥ ఫలము॥ అంగవంగ కళింగదేశములందు సస్యహాని యుద్ధభయము భూకంపాద్యుపద్రవములును గలుగును

9. మార్గశిర బ ౬ మం॥ ప॥ మాఘ శు ౨ శ. ప॥ కుజ శని యోగము. ఫలము॥ అగ్నిభయము వాయుభయము గలుగును.

10. మార్గశిర బ ౩౦ గు ప్ర॥ పౌష బ ౭ ఆ॥ ప॥ గురు శుక్రులకు సమసప్తకము॥ ఫలము॥ జలభయమో అగ్నిభయమో యుద్ధభయమో రోగభయమో చోరభయమో ఏదో యుపద్రవము ప్రజలకు గల్గును.

11. మాఘ బ ౩౦ సో. ప్ర॥ వత్సరాంత ప॥ వృశ్చికమున శని వక్రము. ఫలము. జనహాని పశుహాని యుద్ధభయము గలుగును.

12 శ్రావణ శు ౭ బు. ప్ర॥ బ ౨ బు. ప॥ కర్కాటకమున రవి, కుజ, బుధ, గురు శుక్రులు పంచగ్రహకూటము

13. కార్తీక శు ౨ మం ప్ర॥ శు ౯ గు. ప॥ వృశ్చికమున రవి, బుధ, శుక్ర, శని, రాహువులు పంచగ్రహ కూటము.

వర్షయోగములును, అనావృష్టి యోగములును ధరలును కలిపి ఫలములతో వేరుగ వ్రాయబడినవి.

శుభ ముహూర్తములు

చైత్రమాసము: మార్చి 25 శు. ప్రతి. శు. రేవ. వత్సరాది గాన నవ వస్త్రాభరణ ధారణాగులకు సింహము రాజ సం॥ ౨౬-౪౨ గం 16-49—అశ్వి వివాహ హాలకర్మాదులకు కుంభము రాజ సం॥ ౨౨-౨౬ రా గం 5.11—26 శు తృతీ. శ. అశ్వి. అన్నప్రాశన వివాహ హాలకర్మాదులకు వృషభము రాజ సం॥ ౯-౧౬ గం 9-47—29 శు షష్ఠి మం. మృగ. వివాహహాలకర్మాదులకు మకరం మ తాం॥ ౨౦-౫౯ రా గం 2-38 షష్ఠ చంద్రుడు—సిటుకు కుంభము రహితము ౨౬-౪౫ రా గం 4-56 — ఏప్రి 1 శు నవ. శు. పుష్య. హాలకర్మకు కుంభము ౨౬-౧౩ రా గం 4-43 షష్ఠ చంద్రుడు—2 శు దశ శ ఆశ్రే వాపీ కూపారం భాదులకు కుంభము ౨౬-౧ రా గం 4-39 షష్ఠ చంద్రుడు — (2) 5 శుత్రి సోమం. ఉఫ. వివాహ హాలకర్మాదులకు మకరము మ తాం ౧౯-౪౬ రాగం 2-9 రవివేధ—6 శు చతుర్దశి బు. హస్త వివాహ హాలకర్మాదులకు మకరం ౧౯-౩౬ రా 2-5—7 శు పూర్ణి. గు. చిత్ర వివాహ హాలకర్మాదులకు మకరం మ తాం॥ ౧౯-౨౨ రా 2-3—కుంభము రహితము ౨౫-౧౩ రా 4-21 సంగ్రహచంద్రుడు—8 బ ప్రతి శు. స్వా. వివాహ హాలకర్మాదులకు మకరము ౧౯-౧౬ రా 1-58—కుంభము మతాం ౨౫-౨ రా గం 4-17 సంగ్రహ చం॥—10 బ తృతీయ ఆ, అను, వివాహ హాలకర్మాదులకు కుంభము ౨౪-౪౧ రా 4-8—15 బ అష్ట. శు. ఉషా. వివాహ హాలకర్మాదులకు మీనము ౨౫-౩౫ రా 4-31—16 బ నవ శ శ్రవ వివాహ హాలకర్మాదులకు మకరం మతాం ౧౨-౫౨ రా గం 1-26 లగ్న చం॥ కుంభం రహితం ౨౩-౩౭ రా 3-44 శిఖ చం॥ మీనం రోగ సం॥ ౨౫-౨౪ రా 4-27—17 బ నవ ఆ. ధని వివాహముకు మకరం ౧౨-౪౨ రా గం 1.22

వైశాఖమాసము:—ఏప్రి 28 శు సప్త గు పున అన్నప్రాశనకు కర్కాటము ౧౪-౪౫ గం 11-23 లగ్న చం॥ రా. పుష్య. నవ వధూ ప్రవేశ హాలకర్మలకు మకరం ౧౫-౪౫ గం 24-38—రా. పుష్య హాలకర్మ గృహారంభ ప్రవేశాదులకు కుంభం మతాం. ౨౧-౩౧ రా 2-56 షష్ఠ చంద్రుడు—హాలకర్మకు మీనము ౨౩-౧౨ రా 3-39—29 శు అష్ట శు ఆశ్రే కూపారంభాదులకు మకరం మతాం॥ ౧౫-౩౫ గం 24.34—50 శు నవ శ రా మఘ వివాహముకు మీనం మతాం॥ ౨౨-౫౬ రా 3-30 — మే 1 శు దశ ఆ మఘ వివాహముకు కర్కాటకము ౧౩-౪౯ గం 11-12—మే 3 శు ద్వాద మం హస్త రా వివాహ హాలకర్మలకు మీనం చోర సం॥ ౨౨-౨౫ రా 3-19 జామిత్ర చం॥—6 శు పూర్ణిమ శు స్వాతి.

అన్న ప్రాశన వివాహాదులకు కర్కాటకం మతాం|| ౧౩-౨ గం 10-52 దుర్ముహూర్తస్పర్శ—7 బ ప్రతి. శ. అనూ. కూపారంభాదులకు మీనం, మతాం|| ౨౧-౪౩ రా. గం 3-4—(2) 8 బ. ప్రతి|| ఆ. అనూ అన్నప్రాశనోపనయనాదులకు కర్కటకము మతాం|| ౧౨-౫౦ గం 10-44—నవవధూ ప్రవేశాదులకు కుంభము ౧౯-౪౮ రా గం 2-18—యాత్రకు మీనం చోరపం|| ౨౧-౩౩ రా గం 3-0 రవే—13 బ షష్ఠి కు రాత్రి శ్రవ వివాహాదులకు మీనం ౨౦-౪౧ రా గం 2-40—15 బ అష్ట ఆ శతా గర్భాధానముకు మకరం మతాం|| ౧౨-౪౭ గం 23-32—నవవధూ ప్రవేశముకు కుంభము ౧౭-౩౪ రా గం 1-52 లగ్న చంద్రుడు.

జ్యేష్ఠమాసము:—మే 25 కు చతుర్థీ బు పుష్య గర్భాధానస్య మకరః ౧౦-౫౮ గం 22-51—నవవధూ ప్రవేశాదీనాం మీనః ౧౭-౨౯ రా 1-52—(2) 27 కు షష్ఠీ కు మఘ వివాహముకు కుంభము రోగ పం|| ౧౬-౨౨ రా 1-2 జామిత్రచంద్రుడు—మీనం రహితము ౪౭-౮ రా 1-44 షష్ఠ చం||—29 కు అష్టమి ఆ. పూఫ కర్కటకము రహితము ౯-౩౬ గం 9-21—ఉ ఫ. వివాహాదులకు మీనము రోగ పం|| ౧౮-౪౬ రా 1-35 షష్ఠచం||—30 కు నవమీ సో హస్త వివాహ గర్భాధానాదులకు మకరము బలి. రోగ పం|| ౧౦-౩ గం 22-31—(2) 31 కు దశ మం చిత్ర వివాహాదులకు మీనము ౧౮-౨౫ రా గం 1-28 జామిత్రచం||—జూన్ 1 కు ఏకా బు. చిత్ర వివాహాదులకు మకరము మతాం|| ౯-౪౨ గం 22-24—చిత్ర గృహప్రవేశాదులకు కుంభము చోరపం|| ౧౫-౨౭ గం 24-42—2 కు ద్వాద గు స్వాతి వివాహ గర్భాధానాదులకు మకరము ౯-౩౧ గం 22-19—వివాహాదులకు కుంభము ౧౫-౧౮ గం 24-38—4 కు చతుర్దశి శ అనూ. అన్నప్రాశన వివాహాదులకు కర్కటకము చోరపం|| ౭-౩౯ గం 8-58—మకరము రాజపం|| ౯-౧౦ గం 22-12—మీనము రహితము ౧౬-౪౨ రా గం 1-13—5 కు పూర్ణి ఆ జ్యేష్ఠ నవవధూ ప్రవేశాదులకు మకరం ౭-౫౯ గం 22 8—మీనము మతాం|| ౧౩-౩౦ రా 1-8—6 బ ప్రతి. సో మూల రా వివాహాదులకు మకరము ౭-౫౦ గం 22-40 రిఃఫచం||—8 బ తృతీ బు. పూషా అశ్వలాయనోపనయనమునకు కర్కటకము రాజపం|| ౭-౦ గం 8-42 (సరాహు షష్ఠచంద్రుడు)—రాత్రి ఉషా వివాహాదులకు మీనము ౧౬-౧ గం 24-57—9 బ చతుర్థీ గు. ఉషా వివాహ గర్భాధానాదులకు మకరము రాజపం|| ౭-౨౦ గం 21-58 లగ్న చం|| శ్రవ మీనము రోగపం|| ౧౫-౫౨ గం 24-54—10 బ పంచ కు ధని. వివాహ గర్భాధానాదులకు మకరము ౭-౧౦ గం 21-50 లగ్న చం||—(2) 11 బ పంచ శ ధని అన్నప్రాశనోపనయన వివాహాదులకు కర్కటకము మతాం|| ౮-౩౧ గం 8-30 జామిత్రచం|| —వివాహాదులకు మీనము చోరపం|| ౧౫-౩౧ గం 24-46 రిఃఫచం||—12 బ షష్ఠి ఆ శత. గర్భాధానాదులకు మకరము మతాం|| ౮-౪౮ గం 21-41—నవవధూ ప్రవేశముకు మీనము ౧౫-౧౯ గం 24-42 రిఃఫ చంద్రుడు.

ఆషాఢమాసము:—జూన్ 26 కు సప్త ఆ ఉఫ. అన్నప్రాశనకు కర్కటకము చోరపం|| ౪-౨౮ గం 7-20—27 కు అష్ట. సో హస్త అన్నప్రాశనకు కర్కటకము ౪-౧౮ గం 7-16—29 కు. దశ బు చిత్ర అన్నప్రాశనకు కర్కటకము ౩-౫౬ గం 7-8—స్వాతి సింహమున్న ౧౨-౨౦ గం 10-30—30 కు ఏకా గు. స్వాతి సీమంతాదులకు కర్కటకము మతాం|| ౩-౪౫ గం 7-4—జూలై 9 బ చతుర్థీ శ. శత అన్నప్రాశనకు సింహము రాజపం|| ౧౦-౩౫ గం 9 51—కన్యరహితము ౧౪-౩౫ గం 11-27 షష్ఠ చం||—11 బ షష్ఠీ సో ఉభా అన్నప్రాశనకు కన్య రాజపం|| ౧౪-౧౫ గం 11-19—13 బ అష్ట బు అశ్వి సీమంతాదులకు సింహము ౯-౫౩ గం 9-35.

శ్రావణమాసము:—జూలై 24 కు పంచ. ఆ ఉఫ అన్నప్రాశనకు కన్య ౧౧-౫౭ గం 10-29 లగ్న చంద్రుడు—25 కు షష్ఠి సో హస్త అన్నప్రాశనకు సింహము ౮-౪౮ గం 8-49—27 కు అష్ట బు స్వాతి అన్నప్రాశనకు సింహము ౮-౨౬ గం 8-41—29 కు దశ కు అనూ అన్నప్రాశనకు కన్య ౧౧-౫ గం 10-9—ఆగ 3 కు పూర్ణి బు ఉషా అన్నప్రాశనకు సింహము ౬-౧౩ గం 8-14 షష్ఠ చంద్రుడు—ఆగ 6 బ తృతీ శ. శత అన్నప్రాశనకు కన్య రాజపం|| ౯-౪౧ గం 9 47 షష్ఠ చంద్రుడు—8 బ పంచ సో. ఉభా అన్నప్రాశనకు కన్య ౯-౧౯ గం 9-30

అధిక భాద్రపదమాసము:—ఆగ 31కు త్రయో బు శ్రవ అన్నప్రాశనకు కన్య ౫-౨౩ గం 7 59—సెప్టెం 1 కు చతుర్దశి గు ధని అన్నప్రాశనకు కన్య ౫-౧౨ గం 75-56

ఆశ్వయుజ మాసము:—అక్టో 26 కు దశ బు ధని విజయదశమి గావున నవశస్త్రాభిధరణధారణాదులకు వృశ్చికము ౫-౧౩ గం 8.5—30 కు చతుర్దశి ఆ రేవతి అన్నప్రాశనకు ధనుస్సు చోరపం|| ౧౨-౨౭ గం 11.1.

కార్తికమాసము:—నవం 21 కు షష్ఠి సో శ్రవ అన్నప్రాశనకు ధనుస్సు రాజపం|| ౭-౨౯ గం 9 36—మకరము రహితము ౧౨-౧౩ గం 11-5 లగ్న చంద్రుడు కుజదృష్టి—25 కు దశ కు. ఉభా. అన్నప్రాశనకు ధనుస్సు మతాం|| ౮-౪౪ గం 9-19 దుర్ముహూర్తస్పర్శ—26 కు ఏకా శ రేవ సీమంతాదులకు ధనుస్సు ౮-౩౨ గం 9-15—27 కు ద్వాద ఆ అశ్వి అన్నప్రాశనాదులకు ధనుస్సు ౮-౨౦ గం 9-11—మకరం రహితము ౧౧-౫ గం 10-41—డిశెం 2 బ తృతీ గురు కు పున. అన్నప్రాశనకు మకరం మతాం|| 10 22 షష్ఠ చంద్ర కుజదృష్టులు—3 బ ౪ శ పుష్య అన్నప్రాశనకు మకరము ౯-౫౭ గం 10-18.

మార్గశిరమాసము:—డిశెంబ 23 కు నవ కు రేవ అన్నప్రాశనకు కుంభము రోగపం|| ౧౨-౨ గం 11-19—24 కు దశ శ రేవ అన్నప్రాశనకు మకరము ౬-౦ గం 8-54 నక్షత్రసంధి—28 కు. చతుర్దశి బు మృగ అన్నప్రాశనకు కుంభము ౧౧-౭ గం 10-59—30 బ ద్వితీ కు పున అన్నప్రాశనాదులకు కుంభము మతాం|| ౧౦-౪౮ గం 10-52—1956 సం|| జన 7 బ దశ శ స్వాతి అన్నప్రాశనాదులకు కుంభము ౯-౨౦ గం 10-20 కుజదృష్టి.

పౌషమాసము:—1956 సం|| జన 15 కు ద్వితీ ఆ శ్రవ అన్నప్రాశనకు కుంభము ౮-౫౫ గం 9-48 రిఃఫచంద్రుడు—16 కు తృతీ సో ధని అన్నప్రాశనకు కుంభము ౮-౪౫ గం 9-44 లగ్న చంద్రుడు—మీనం మతాం|| ౯-౩౧ గం 10-26 రిఃఫచంద్రుడు.—19 కు షష్ఠి గు ఉభా అన్నప్రాశనాదులకు కుంభము ౮-౧౮ గం 9-33—20 కు సప్త బు రేవ అన్నప్రాశనాదులకు మీనము ౭-౫౪ గం 10-12 లగ్న చం||—25 కు ద్వాద బు మృగ అన్నప్రాశనకు కుంభం మతాం|| ౬-౨౧ గం 9 10—ఫిబ్ర 1 బ పంచ. బు హస్త అన్నప్రాశనకు మీనము రోగపం|| ౮-౦ గం 9-25.

మాఘమాసము:—ఫిబ్ర 16 కు పంచ గు రేవ అన్నప్రాశనకు మీనం మతాం|| ౪-౪౩ గం 8-24 లగ్న చం||—23 కు ద్వాద గు పున అన్నప్రాశనకు మీనము ౩-౪౫ గం 7-57 కుజదృష్టి—27 బ ద్వితీ సో ఉఫ అన్నప్రాశనకు మేషము రోగపం|| ౯-౧౭ గం 10-8—29 బ చతుర్థీ బు చిత్ర అన్నప్రాశనకు మీనము ౨-౫౫ గం 7 34—మేషమున్న ౯-౨ గం 10-1.

ఫాల్గుణమాసము:—మార్చి 14 కు ద్వితీ బు రేవ అన్నప్రాశనకు మేషము 2-౬ గం 9-8 రిఃఫః చంద్రుడు—రాత్రి వివాహాదు

లకు తుల ౯-౨౧ గం 21.55 స్వగృహ పక్షచంద్రుడు—15 శు తృతీ గు అశ్వి రాత్రి వివాహాదులకు తుల ౯-౯ గం 21 51 రోగపం జామిత్రచంద్రుడు—18 శు షష్ఠి ఆ మృగ వివాహాదులకు మకరము ముహూ॥ ౨౨ ౪౪ రా గం 3-17—కుంభము రహితము ౨౭-౩౦ రా గం 5.36 షకేతు చంద్రుడు—19 శు సప్త పో మృగ వివాహ గర్భాధానాదులకు తుల ముహూ॥ ౭-౨౮ గం 21 36—21 శు నవ బు పున విష్ణుప్రీతిమరాన్నప్రాశనాదులకు మీనము రాజపం॥ ౬-౧౧ గం 8.36—రాత్రి పుష్య నవవధూ ప్రవేశమునకు మకరం చోరపం॥ ౨౨-౧౩ రా గం 3-5—(2) 22 శు ఏకా గు పుష్య సీమంతాదులకు మేషము ౬-౩ గం 8-32 రాహువేధ—23 శు ద్వాద శు మఘ రాత్రి వివాహమునకు తుల ముహూ॥ ౮-౪౬ గం 21 20—25 శు చతుర్ద ఆ ఉఫ రాత్రి వివాహాదులకు తుల ముహూ॥ ౮ ౨౫ గం 21.11—26 శు పూర్ణి పో ఉఫ అన్నప్రాశన వివాహాదులకు మేషము ౫ ౩౧ గం 8 16 పక్ష చం—రాత్రి హస్త వివాహాదులకు తుల ౮ ౧౫ గం 21 7 రవివేధ రిఃఫదం॥—27 బ ప్రతి మం చిత్ర వివాహాదులకు మకరం ౨౧-౧౨ రా గం 2-42—చిత్ర కుంభం ముహూ॥ ౨౬-౫౭ రా గం 5-1—(2) 28 బ ద్వితీ బు చిత్ర వివాహాదులకు మేషము ౫-౧౫ గం 8 9 జామిత్ర దం॥—రాత్రి వివాహాదులకు మకరము ముహూ॥ ౨౧-౧ రా గం 2-39—కుంభమున్ను ౨౬-౪౮ రా గం 4-57—(2) 29 బ తృతీ గు. స్వాతి అన్నప్రాశన వివాహాదులకు మేషము ముహూ॥ ౫ ౭ గం 8 5 జామిత్ర చంద్రుడు—(2) ఏప్రి 1 బ షష్ఠి ఆ మూల వివాహమునకు కుంభము ౨౬ ౬ (అష్టకా) రా గం 4-41.

కుజాదిగ్రహ సంచారములు

చైత్ర మాసః

కుజచారః—మార్చి 27 శు చతుర్థి ఆ. కృత్తి ౧ కుజః ౪-౩౯—31 శు అష్ట గు కృత్తి ౨ వృషే పరుస్థః కుజః ౫౮-౮—ఏప్రి 5 శు త్రయో మం కృత్తి 3 కుజః ౫౦-౫౩—10 బ తృతీ ఆ కృత్తి ౪ కుజః ౪౫-౫౦—15 బ అష్ట శు రోహి ౧ కుజః ౪౨-౦—20 బ త్రయో బు రోహి ౨ కుజః ౩౯-౧౨.

బుధచారః—మార్చి 25 శు ప్రతి శు శత ౪ బుధః ౮-౭—27 శు చతుర్థీ ఆ పూభా ౧ బుధః ౨౧-౩౮—29 శు షష్ఠీ మం పూభా ౨ బుధః ౩౧-౫౩—31 శు అష్ట గు పూభా 3 బుధః ౩౭.౫ ఏప్రి 2 శు దశ శ పూభా ౪ మీ నేనీచే బుధః ౪౦-౨౮—4 శు ద్వాద పో. ఉభా ౧ బుధః ౩౯-౨౩—6 శు చతుర్ద బు ఉభా ౨ బుధః ౩౫-౧—8 బ ప్రతి శు ఉభా 3 బుధః ౨౮-౪౧—9 బ ద్వితీ శ ప్రాగస్తమితో బుధః ౧౪-౩౪—10 బ తృతీ ఆ ఉభా ౪ బుధః ౧౮-౪౦—12 బ పం మం రేవ ౧ బుధః ౪-౫౧—13 బ షష్ఠీ బు రేవ ౨ బుధః ౪౯-౩౧—15 బ అష్ట శు రేవ 3 బుధః ౩౧-౫౬—17 బ నవ ఆ రేవ ౪ బుధః ౧౨-౧౪—18 బ దశ పో అశ్వి ౧ మేషే పరుస్థో బుధః ౫౦-౪౫—20 బ త్రయో బు అశ్వి ౨ బుధః ౨౮-౨౨—22 బ అమా శు అశ్వి 3 బుధః ౨-౫౫.

గురుచారః—పునర్వసు 3 యే గురుః—(అస్మిన్మాసే)

శుక్రచారః—మార్చి 27 శు చతుర్థీ ఆ ధని ౪ శుక్రః ౩౨-౯—30 శు సప్త బు శత ౧ శుక్రః ౨౧-౯—ఏప్రిల్ 2 శు దశ శ. శత ౨ శుక్రః ౧౦-౧—4 శు ద్వాద పో శత 3 శుక్రః ౫౭-౩౪—7 పూర్ణి గు శత ౪ శుక్రః ౪౮-౪౭—10 బ తృతీ ఆ. పూభా ౧ శుక్రః ౩౪-౩౭—13 బ షష్ఠి బు పూభా ౨ శుక్రః ౨౨-౩౧—16 బ నవ శ పూభా 3 శుక్రః ౧౦-౧—18 బ దశ పో. పూభా ౪ మీనే ఉచ్చే శుక్రః ౫౮-౧౫—21 బ చతుర్దశి గు ఉభా ౧ శుక్రః ౪౪-౧౯.

శనిచారః—ఏప్రి 10 బ తృతీ ఆ విశా ౨ వక్రీ శనిః ౩౦.౭.

రాహుకేతూ—ఏప్రి 15 బ అష్ట శు మూల ౨ రాహుః మృగ ౪ కేతుః ౩౧-౧౬.

వైశాఖ మాసః

కుజచారః—ఏప్రి 25 శు తృతీ పో రోహి 3 కుజః ౩౮-౩౩—30 శు నవ శ రోహి ౪ కుజః ౩౬-౫౭—మే 5 శు చతుర్దశి గు మృగ ౧ కుజః ౩౮-౩౪—10 బ తృతీ మం మృగ ౨ కుజః ౩౯-౨౨—15 బ అష్ట ఆ మృగ 3 మిథునే మిత్రస్థః కుజః ౪౨-౧౫—20 బ త్రయో శు మృగ ౪ కుజః ౪౬-౨౯.

బుధచారః—ఏప్రి 23 శు ప్రతి శ అశ్వి ౪ బుధః ౩౬-౨౧—25 శు తృతీ పో భర ౧ బుధః ౧౦-3—26 శు పంచ మం భర ౨ బుధః ౪౪-౨౪—28 శు సప్త గు భర 3 బుధః ౧౮-౫౬—29 శు అష్ట శు భర ౪ బుధః ౫౧-౪౫—మే 1 శు దశ ఆ కృత్తి ౧ బుధః ౨౮-౩౪—మే 3 శు ద్వాద మం కృత్తి ౨ వృషే మిత్రస్థో బుధః ౪-౫౦—4 శు త్రయో బు కృత్తి 3 బుధః ౪౪-౫౩—5 శు చతుర్ద గు పశ్చాదుదితో బుధః ౪౩-౦—6 పూర్ణి శు కృత్తి ౪ బుధః ౨౭-౩౨—8 బ ప్రతి ఆ రోహి ౨ బుధః ౧౬-౪౬—10 బ తృతీ మం రోహి ౨ బుధః ౧౦-౪౧—12 బ పంచ గు రోహి 3 బుధః [illegible]-౧౭—14 బ సప్త శ రోహి ౪ బుధః ౨౩-౫౨—16 బ నవ పో మృగ ౧ బుధః ౪౭-౩౪—19 బ ద్వాద గు మృగ ౨ బుధః ౩౨-౫౩.

గురుచారః—మే 8 శు ద్వాదమం పున ౪ కర్కటే ఉచ్చే గురుః ౧౬-౩౯ అస్మిన్దినే పార్థ త్రికోటి తీర్థసహిత యమునా పుష్కరప్రవేశః.

శుక్రచారః—ఏప్రి 24 శు ద్వితీ ఆ ఉభా ౨ శుక్రః ౩౧-౧౬—27 శు షష్ఠీ బు ఉభా 3 శుక్రః ౧౭ ౨౦—30 శు నవ శ ఉభా ౪ శుక్రః ౪.౪౧—మే 2 శు ఏకా పో రేవ ౧ శుక్రః ౫౧ ౧౧—5 శు చతుర్ద గు రేవ ౨ శుక్రః ౩౮ ౨౬—8 బ ప్రతి ఆ రేవ 3 శుక్రః ౨౩.౫౨—11 బ చతుర్థీ బు రేవ ౪ శుక్రః ౧౦.౧—13 బ షష్ఠీ శు అశ్వి ౧ మేషే పరుస్థశ్శుక్రః ౫౬-౨—16 బ నవ పో అశ్వి ౨ శుక్రః ౪౧-౫౫—19 బ ద్వాద గు అశ్వి 3 శుక్రః ౨౮-౪౦.

శనిచారః—విశా ౨ వక్రీ శనిః.

రాహుకేతూ—మూల ౨ రాహుః మృగ ౪ కేతుః.

జ్యేష్ఠ మాసః

కుజచారః—మే 25 శు చతుర్థీ బు ఆర్ద్రా ౧ కుజః ౫౦.౪౩—30 శు నవ పో ఆర్ద్రా ౨ కుజః ౫౬.౨౬—జూన్ 5 పూర్ణి ఆ ఆర్ద్రా 3 కుజః 3-౯—10 బ పంచ శు ఆర్ద్రా ౪ కుజః ౧౦-౪౪—15 బ దశ బు పున ౧ కుజః ౧౯-౯—20 అమా పో పున ౨ కుజః ౨౭ ౧౬.

బుధచారః—మే 22 శు ప్రతి ఆ మృగ 3 మిథునే స్వక్షేత్రే బుధః ౪౭-౪౧—27 శు షష్ఠీ శు మృగ ౪ బుధః ౧౪-౩౮—జూన్ 3 శు త్రయో శు బుధవక్రారంభః ౫౮ ౫౬ రాశ్యాది బుధః రా౨ ౫-౩౮ ౩౫—7 బ ద్వితీ మం. పశ్చాదస్త

మిత్ బుధః ౫౦ ౧౭—12 బ షష్ఠీ ఆ మృగ ౩ వక్రీబుధః ౩౮-౫౨—18 బ త్రయో శ మృగ ౨ వృషభే వక్రీబుధః ౧౭-౩౮.

గురుచారః—మే 25 గు చతుర్థీ బు పుష్య ౧ గురుః ౧౦ ౩౧—జూన్ 12 బ షష్ఠీ ఆ పుష్య ౨ గురుః.

శుక్రచారః—మే 22 గు ప్రతి ఆ అశ్వి ౪ శుక్రః ౧౩ ౧౯—24 తృతీ మం భర ౧ శుక్రః౫౮-౫౫—27 గు షష్ఠీ శు భర ౨ శుక్రః౪౪ ౨౨—30 గు నవ సో భర ౩ శుక్రః ౨౯ ౪౮—జూన్ 2 గు ద్వాద గు భర ౪ శుక్రః౧౫-౯—5 పూర్ణి ఆ కృత్తి ౧ శుక్రః౦.౨౭—7 బ ద్వితీ మం కృత్తి ౨ వృషభే స్వక్షేత్రే శుక్రః౪౫ ౩౫—10 బ పంచ శు కృత్తి ౩ శుక్రః ౩౦-౨౮—13 బ సప్త సో కృత్తి ౪ శుక్రః౧౫-౨౨—16 బ ఏకా గు రోహి ౧ శుక్రః౦-౭—18 బ త్రయో శ రోహి ౨ శుక్రః ౪౪ ౪౪.

శనిచారః—మే 27 గు షష్ఠీ శు విశా ౧ వక్రీ శనిః ౧౮-౪౦.

రాహుకేతూః—జూన్ 17 బ ద్వాద గు మూల ౧ రాహుః మృగ ౩ కేతుః౨౬-౧౬

ఆషాఢమాసః

కుజచారః:—జూన్ 24 గు పంచ గు పశ్చాదస్తమితః కుజః౧౯-౪౯—25 గు షష్ఠీ శ పున ౩ కుజః ౩౮-౨—30 గు ఏకా గు పున ౪ కర్కాటే నీచస్థః కుజః౪౮-౫౧—జూలై 5 పూర్ణి మం పుష్య ౧ కుజః౫౯-౪౭—11 బ షష్ఠీ సో పుష్య ౨ కుజః ౧౧-౩౮—16 బ ఏకా శ పుష్య ౩ కుజః ౨౩-౩౭.

బుధచారః—జూన్ 24 గు పంచ గు ప్రాగుదిత్ బుధః ౫౦-౧౧—27 గు అష్ట సో బుధవక్రత్యాగః ౫౭-౨౨ రాశ్యాది బుధః౧-౨౬-౫౬-౭—జూలై 6 బ ప్రతి బు మృగ ౩ మిథునే బుధార్బ్యాగః ౩౮-౫౨—10 బ పంచ ఆ మృగ ౪ బుధః ౩౧-౫౧—13 బ అష్ట బు ఆర్ద్రా ౧ బుధః ౩౦ ౧౫—16 బ ఏకా శ ఆర్ద్రా ౨ బుధః ౧-౪౬—18 బ చతుర్ద సో ఆర్ద్రా ౩ బుధః౧౫-౫౦.

గురుచారః—జూన్ 28 గు నవ మం పుష్య ౩ గురుః ౫౪-౩౮—జూలై 14 బ నవ గు పుష్య ౪ గురుః౩౩-౫౪.

శుక్రచారః—జూన్ 21 గు ప్రతి మం రోహి ౧ శుక్రః ౨౯-౧౭—24 గు పంచ గు రోహి ౪ శుక్రః౧౩-౪౮—26 గు సప్త ఆ మృగ ౧ శుక్రః౫౮-౩—29 గు దశ బు మృగ ౨ శుక్రః ౪౨-౧౭—జూలై 2 గు త్రయో మం మృగ ౩ మిథునే మిత్రక్షేత్రే శుక్రః౨౬-౨౪—5 పూర్ణిమ మం మృగ ౪ శుక్రః౧౦-౨౦—7 బ ద్వితీ గు ఆర్ద్రా ౧ శుక్రః౫౪-౧౩—10 బ పంచ ఆ ఆర్ద్రా ౨ శుక్రః౩౭-౫౬—13 బ అష్ట బు ఆర్ద్రా ౩ శుక్రః౨౧-౨౯—15 బ ఏకా శ ఆర్ద్రా ౪ శుక్రః౪-౫౪—18 బ చతుర్ద సో పున ౧ శుక్రః ౪౭-౨౪.

శనిచారః—జూలై 19 బ అమా మం శనివక్రత్యాగః ౧౫-౪౦ రాశ్యాది శనిః౬-౨౧-౧౬-౫౦ (విశా ౧ శనిః)

రాహుకేతూ—మూల ౧ రాహుః మృగ ౩ కేతుః.

శ్రావణమాసః

కుజచారః—జూలై 21 గు ద్వితీ గు పుష్య ౪ కుజః ౩౬-౩౯—26 గు సప్త మం ఆశ్లే ౧ కుజః౪౯ ౫౭—ఆగ 1 గు త్రయో సో ఆశ్లే ౨ కుజః౩-౩—6 బ తృతీ శ ఆశ్లే ౩ కుజః ౧౬-౫౦—11 బ అష్ట గు ఆశ్లే ౪ కుజః౩౧-౨౧—16 బ త్రయో మం మఘా ౧ సింహే మిత్రక్షేత్రః కుజః౪౪-౨౨.

బుధచారః—జూలై 20 గు ప్రతి బు ఆర్ద్రా ౪ బుధః ౧౮-౩౦—22 గు తృతీ గు పున ౧ బుధః౧౨-౫౩—23 గు చతుర్థి శ ప్రాగస్తమిత్ బుధః౪౮ ౫౫—24 గు పంచ ఆ పున ౨ బుధః ౧-౭—25 గు షష్ఠీ సో పున ౩ బుధః౪౪-౩౩—27 గు అష్ట బు పున ౪ కర్కాటే శత్రుస్థో బుధః౨౪-౪౬—29 గు దశ గు పుష్య ౧ బుధః౨-౪౫—30 గు ఏకా శ పుష్య ౨ బుధః౩౫-౯—ఆగ 1 గు త్రయో సో పుష్య ౩ బుధః౧౪-౪౭—2 చతుర్దశీ మం పుష్య ౪ బుధః౫౦ ౧౪—4 బ ప్రతి గు ఆశ్లే ౧ బుధః౨౬-౨—6 బ తృతీ శ ఆశ్లే ౨ బుధః౨-౩౨—7 బ చతుర్థీ ఆ ఆశ్లే ౩ బుధః ౩౯-౪౫—9 బ షష్ఠీ మం ఆశ్లే ౪ బుధః ౧౯-౨౨—10 బ సప్త బు మఘా ౧ సింహే మిత్రస్థో బుధః౫౯-౫౫—12 బ నవ గు మఘా ౨ బుధః౪౩-౬—14 బ ఏకా ఆ మఘా ౩ బుధః౨౮-౧౦—16 బ త్రయో మం మఘా ౪ బుధః౧౫-౩౯.

గురుచారః—జూలై 21 గు ౨ గు పశ్చాదస్తమిత్ గురుః ౨౬.౭—29 గు దశ గు ఆశ్లే ౧ గురుః౪౬-౨౩—ఆగ 13 దశ శ ఆశ్లే ౨ గురుః ౫౬-౩౩—16 బ త్రయో మం ప్రాగుదిత్ గురుః ౩౮-౯.

శుక్రచారః—జూలై 21 గు ౨ గు పున ౨ శుక్రః ౩౧-౨౦—24 గు పంచ ఆ పున ౩ శుక్రః౧౪-౨౦—26 గు సప్త మం పున ౪ కర్కాటకే శత్రుస్థశ్శుక్రః౫౭-౮—29 గు దశ గు పుష్య ౧ శుక్రః౩౯-౫౮—ఆగ 1 గు త్రయో సో పుష్య ౨ శుక్రః౨౨-౩౬—4 బ ప్రతి గు పుష్య ౩ శుక్రః ౫-౬—6 బ తృతీ శ ప్రాగస్తమితశ్శుక్రః౫ ౧౮ పుష్య ౪ శుక్రః౪౭-౩౦—9 బ షష్ఠీ మం ఆశ్లే ౧ శుక్రః౨౯-౪౩—12 బ నవ గు ఆశ్లే ౨ శుక్రః౧౧-౫౪—14 బ ఏకా ఆ ఆశ్లే ౩ శుక్రః౫౩ ౪౭—17 బ అమా బు ఆశ్లే ౪ శుక్రః౩౫-౩౨.

శనిచారః—విశాఖా ౧ శనిః.

రాహుకేతూ—మూల ౧ రాహుః మృగ ౩ కేతుః.

అధిక భాద్రపదమాసః

కుజచారః—ఆగ 21 గు చతుర్థీ ఆ మఘా ౨ కుజః ౫౯-౪—27 గు దశ శ మఘా ౩ కుజః౧౩-౧౯—సెప్టెం 1 గు చతుర్దశీ గు మఘా ౪ కుజః౨౭-౪౦—6 బ చతుర్థీ మం పూఫ ౧ కుజః౪౧ ౫౬—11 బ దశ ఆ పూఫ ౨ కుజః.

బుధచారః—ఆగ 18 గు ప్రతి గు పూఫ ౧ బుధః ౫-౩౯—19 గు ద్వితీ గు పూఫ ౨ బుధః౫౮-౨౬—20 గు తృతీ శ పశ్చాదుదిత్ బుధః౨౨-౩౪—21 గు చతుర్థి ఆ పూఫ ౩ బుధః ౫౪-౩౨—23 గు షష్ఠీ మం పూఫ ౪ బుధః౫౧ ౫౧—25 గు అష్టమీ గు ఉఫ ౧ బుధః౫౫-౧౬—28 గు దశ ఆ ఉఫ ౨ కన్యాయాముచ్చే బుధః౧.౩౧—30 గు ద్వాద మం ఉఫ ౩ బుధః ౧౦.౪౧—సెప్టెం 1 గు చతుర్ద గు ఉఫ ౪ బుధః౨౪-౩౫—3 బ ప్రతి శ హస్త ౧ బుధః౪౩-౭—6 బ చతుర్థీ మం హస్త ౨ బుధః ౭-౪—8 బ సప్త గు హస్త ౩ బుధః౩౭-౩౨—11 బ దశ ఆ హస్త ౪ బుధః౧౫-౩౪—14 బ త్రయో బు చిత్రా ౧ బుధః ౪-౪౩.

గురుచారః—ఆగ 29 గు ఏకా సో ఆశ్లే ౩ గురుః ౧౬-౨౮—సెప్టెం 14 బ త్రయో బు ఆశ్లే ౪ గురుః౧౨-౫౭

శుక్రచారః—అగ 20 శు తృతీ శ మఘా ౧ సింహే శత్రుస్థశుక్రః౧౮-౧౮—22 శు పంచ సో మఘా ౨ శుక్రః ౫౭-౫౩—25 శు అష్ట గు మఘా ౩ శుక్రః౪౦-౨౧—28 శు దశ ఆ మఘా ౪ శుక్రః౨౧-౪౮—31 శు త్రయో బు పూఫ ౧ శుక్రః౩-౫—సెప్టెం 2 శు పూర్ణి శు పూఫ ౨ శుక్రః౪౪-౨౦—5 బ తృతీ సో పూఫ ౩ శుక్రః౨౫ ౨౭—8 బ సప్త శు పూఫ ౪ శుక్రః౬-౩౧—10 బ నవ శ ఉఫ ౧ శుక్రః౪౮-౨౪—13 బ ద్వాద మం ఉఫ ౨ కన్యాయాం నీచే శుక్రః౨౭ ౨౦—16 బ అమా శు ఉఫ ౩ శుక్రః౯-౮.

శనిచారః—సెప్టెం 8 బ సప్త గు విశా ౨ ఋజుశ్శనిః ౩౯-౧౪.

రాహుకేతూ—అగ 19 శు ద్వితీ శు జ్యే ౪ వృశ్చికే రాహుః మృగ ౨ వృషభే కేతుః౧౯-౩౭.

నిజ భాద్రపదమాసః

కుజచారః—సెప్టెం 17 శు ప్రతి శ పూఫ ౩ కుజః ౯-౪౦—22 శు షష్ఠీ గు పూఫ ౪ కుజః ౨౩-౩౮—27 శు ఏకా మం ఉఫ ౧ కుజః౩౮-౧౧—అక్టో 2 బ ప్రతి ఆ ఉఫ ౨ కన్యాయాం శత్రుస్థఃకుజః౫౦-౩౧—6 బ పంచ గు ప్రాగుదితః కుజః౪౫-౧౨—8 బ సప్త శ ఉఫ ౩ కుజః౩-౨౯—13 బ త్రయో గు ఉఫ ౪ కుజః౧౬-౩.

బుధచారః—సెప్టెం 17 శు ప్రతి శ చిత్రా ౨ బుధః ౭-౪౬—20 శు చతుర్థీ మం చిత్రా ౩ తులాయాం మిత్రస్థోబుధః ౩౦-౪౨—25 శు నవ ఆ చిత్రా ౪ బుధః౯-౪౧—అక్టో 1 పూర్ణి శ బుధవక్రత్వారంభః ౩౩-౨౬ రాశ్యాదిబుధః ౬-౫-౨౪-౪౫—7 బ షష్ఠీ శు చిత్రా ౩ వక్రీబుధః౧౭-౩౩—10 బ దశ సో చిత్రా ౨ కన్యాయాం వక్రీబుధః౫౨-౩౮—13 బ త్రయో గు చిత్రా ౧ వక్రీబుధః౪౨-౩౦.

గురుచారః—అక్టో 1 పూ. శ. మఘా ౧ సింహే మిత్రస్థోగురుః౧౯-౨౯.

శుక్రచారః—సెప్టెం 18 శు ద్వితీ ఆ ఉఫ ౪ శుక్రః ౪౯-౫౧—21 శు పంచ బు హస్త ౧ శుక్రః౩౦-౩౦—24 శు అష్ట శ హస్త ౨ శుక్రః ౧౧-౭—26 శు దశ సో హస్త ౩ శుక్రః ౫౧-౪౫—29 శు త్రయో గు హస్త ౪ శుక్రః౩౩-౭—అక్టో 2 బ ప్రతి ఆ చిత్రా ౧ శుక్రః౧౨-౫౨—4 బ తృతీ మం చిత్రా ౨ శుక్రః౫౩-౨౨—5 బ చతుర్థి బు పశ్చాదుదితశ్శుక్రః౯-౧౬—7 బ షష్ఠీ శు చిత్రా ౩ తులాయాం స్వక్షేత్రేశుక్రః౩౨-౫౩—10 బ దశ సో చిత్రా ౪ శుక్రః౧౪-౧౬—12 బ ద్వాద బు స్వాతి ౧ శుక్రః౫౪-౫౫—15 బ అమా శ స్వాతి ౨ శుక్రః౩౫-౩.

శనిచారః—అక్టో 14 బ చతుర్దశీ శు విశా ౩శనిః ౫ ౫.

రాహుకేతూ—జ్యే ౪ రాహుః మృగ ౨ కేతుః.

ఆశ్వయుజమాసః

కుజచారః—అక్టో 18 శు తృతీ మం హస్త ౧ కుజః ౨౭-౧౨—23 శు సప్త ఆ హస్త ౨ కుజః౪౦-౪—28 శు ద్వాద శు హస్త ౩ కుజః౫౧-౨౯—నవం 3 బ చతుర్థీ గు హస్త ౪ కుజః ౨-౪౧—8 బ నవ మం చిత్రా ౧ కుజః౧౩-౧౬—13 బ చతుర్దశీ ఆ. చిత్రా ౨ కుజః౨౩-౨౦.

బుధచారః—అక్టో 16 శు ప్రతి ఆ హస్త ౪ వక్రీబుధః ౩౭-౩౩—20 శు చతుర్థీ గు ప్రాగుదితోబుధః౧-౫౭—21 శు పంచ శు హస్త ౩ వక్రీబుధః౫౭-౨—22 శు షష్ఠీ శ బుధవక్రత్యాగః ౪౮-౭ రాశ్యాదిబుధః౫-౧౯-౫౬-౧౫—23 శు సప్త ఆ హస్త ౪ ఋజుర్బుధః౨౬-౩౮—29 శు త్రయో శ చిత్రా ౧బుధః ౧౦-౧౪—నవం 1 బ ప్రతి మం చిత్రా ౨ బుధః౯-౧౮—3 బ చతుర్థీ గు చిత్రా ౩ తులాయాంబుధః ౪౦-౫—5 బ షష్ఠీ శ చిత్రా ౪ బుధః౫౯-౭—8 బ నవ మం స్వాతి ౧ బుధః ౧౧-౧౩—10 బ ఏకా గు స్వాతీ ౨ బుధః౧౯-౫౦ ప్రాగస్తమితోబుధః ౧౩-౪౩—12 బ త్రయో శ స్వాతి ౩ బుధః ౨౬-౨౫—14 బ అమా సో స్వాతి ౪ బుధః౩౧-౫౮.

గురుచారః—అక్టో 20 శు చతుర్థీ గు మఘా ౨ గురుః ౫౦-౪౩.

శుక్రచారః—అక్టో 18 శు తృతీ మం స్వాతి ౩శుక్రః ౧౫-౧౨—20 శు చతుర్థీ గు స్వాతి ౪ శుక్రః ౫౫-౪౫—23 శు సప్త ఆ విశా ౧ శుక్రః౩౬-౪—26 శు దశ బు విశా ౨ శుక్రః ౧౬-౨౬—28 శు ద్వాద శు విశా ౩ శుక్రః౫౬-౪౮—31 పూర్ణి సో విశా ౪ వృశ్చికే సమస్థశుక్రః౩౬-౩౩—నవం 3 బ చతుర్థీ గు అనూ ౧ శుక్రః ౧౬-౪౨—5 బ షష్ఠీ శ అనూ ౨ శుక్రః ౫౮-౫౫—8 బ నవ మం అనూ ౩ శుక్రః౩౭-౧౮—11 బ ద్వాద శు అనూ ౪ శుక్రః౧౯-౧౧—13 బ చతుర్దశీ ఆ జ్యేష్ఠా ౧ శుక్రః౫౯-౧.

శనిచారః:—అక్టో 30 శు చతుర్దశీ ఆ పశ్చాదస్తమితశ్శనిః౫౯-౪౦—నవం 12 బ త్రయో శ విశా ౪ వృశ్చికే శత్రుస్థశ్శనిః౧-౩౨.

రాహుకేతూ:—అక్టో 21 శు పంచ శు జ్యేష్ఠా ౩ రాహుః మృగ ౧ కేతుః౧౩-౨౬.

కార్తీకమాసః

కుజచారః:—నవం 18 శు చతుర్థీ శు చిత్రా ౩ తులాయాం సమస్థఃకుజః౩౩-౧౬—23 శు అష్ట బు చిత్రా ౪ కుజః౪౨-౧౬—28 శు చతుర్దశీ సో స్వాతీ ౧ కుజః౫౧-౧౧—డిశెం 3 బ చతుర్థి శ స్వా ౨ కుజః ౫౯-౩౫—9 బ ఏకాద శు స్వాతీ ౩ కుజః౮-౨౭—14 బ అమా బు స్వాతీ ౪కుజః౧౮-౨౩.

బుధచారః:—నవం 16 శు ద్వితీ బు విశా ౧ బుధః ౩౮-౩—18 శు చతుర్థీ శు విశా ౨ బుధః౪౨-౫—20 శు పంచ ఆ విశా ౩ బుధః౪౮-౧౮—22 శు సప్త మం విశా ౪ వృశ్చికే సమస్థోబుధః౫౨-౩౭—24 శు నవ గు అనూ ౧ బుధః౫౭-౪౧—27 శు ద్వాద ఆ అనూ ౨ బుధః౫-౦—29 శు పూర్ణి మం అనూ ౩ బుధః౧౧-౮—డిశెం 1 బ ద్వితీ గు అనూ ౪ బుధః౧౭-౩౮—3 బ చతుర్థీ శ జ్యేష్ఠా ౧ బుధః౨౫-౪౭—5 బ సప్త సో జ్యేష్ఠా ౨ బుధః౩౩-౬—7 బ నవ బు జ్యేష్ఠా ౩ బుధః౪౦-౪౮—9 బ ఏకా శు జ్యేష్ఠా ౪ బుధః౪౮-౪౨—11 బ త్రయో ఆ మూల ౧ ధనుషిసమస్థోబుధః ౫౪-౫౧—14 బ అమా బు మూల ౨ బుధః ౧-౪౫.

గురుచారః—నవం 15 శు ప్రతి మం మఘా ౩ గురుః ౫౭-౩౩.

శుక్రచారః—నవం 16 శు ద్వితీ బు జ్యేష్ఠా ౨ శుక్రః ౩౯-౨౨—19 శు పంచ శ జ్యేష్ఠా ౩ శుక్రః౧౯-౫౨—22 శు

సప్త మం జ్యేష్ఠా ౪ శుక్రః౦-౮—24 శు నవ గు మూల ౧ ధనుషి సమస్థశ్శుక్రః౪౦-౨౯—27 శు ద్వాద ఆ మూల ౨ శుక్రః ౨౧-౧౩—30 బ ప్రతి బు మూల ౩ శుక్రః౧-౩౮—డిశం 2 బ తృతీ శు మూల ౪ శుక్రః౪౨-౦—5 బ సప్త సో పూషా ౧ శుక్రః ౨౨-౫౦—8 బ దశ గు పూషా ౨ శుక్రః౩-౩౨—10 బ ద్వాద శ పూషా ౩ శుక్రః౪౪-౧౫—13 బ చతుర్దశి మం పూషా ౪ శుక్రః ౨౫-౧.

శనిచారః—డిశం 3 బ చతుర్దశి శ ప్రాగుదితశ్శనిః ౪౩-౭—10 బ ద్వాద శ అనూ ౧ శనిః౧౬-౩౨.

రాహుకేతూః—జ్యేష్ఠ ౩ రాహుః మృగ ౧ కేతుః.

మార్గశిర మాసః

కుజచారః—డిశం 19 శు పంచ సో విశా ౧ కుజః ౨౨-౭—24 శు దశ శ విశా ౨ కుజః౨౭-౫౯—29 శు పూర్ణి గు విశా ౩ కుజః౩౫-౩౨—1956 జనవరి 3 బ షష్ఠీ మం విశా ౪ వృశ్చికే స్వక్షేత్రేకుజః౪౦-౧౯—జన 8 శు ఏకా ఆ అనూ ౧ కుజః౪౮-౧౦—13 బ అమా శు అనూ ౨ కుజః౫౧-౩౪.

బుధచారః:—డిశం 16 శు ద్వితీ శు మూల ౩ బుధః౭ ౨౦—18 శు చతుర్థీ ఆ మూల ౪ బుధః౧౪-౧౮—20 శు షష్ఠీ మం పూషా ౧ బుధః౨౦-౫౨—22 శు అష్ట గు పూషా ౨ బుధః౨౮-౪౮—24 శు దశ శ పూషా ౩ బుధః౩౨-౩౫—26 శు ద్వాద సో పూషా ౪ బుధః౩౭-౩౫—28 శు చతుర్దశి బు ఉషా ౧ బుధః౪౫-౪—29 శు పూర్ణి గు పశ్చాగుదితో బుధః౨౮-౪౩—30 బ ద్వితీ శు ఉషా ౨ మకరే సమస్థో బుధః౫౨-౪౮—1956 జన 2 బ పంచ సో ఉషా ౩ బుధః౨-౧౯—4 బ సప్త బు ఉషా ౪ బుధః ౧౫-౫౪—6 బ నవ శు శ్రవ ౧ బుధః౩౫-౩౭—9 బ ద్వాద సో శ్రవ ౨ బుధః౬-౨—12 బ అమా, గు శ్రవ ౩ బుధః౪-౨౪.

గురుచారః—డిశం 18 శు చతుర్థీ ఆ గురు వక్రారంభః ౨-౧౮ రాశ్యాదిగురుః౪-౭-౧౮-౫౦.

శుక్రచారః—డిశం 16 శు ద్వితీ శు ఉషా ౧ శుక్రః ౫-౫౧—18 శు చతుర్థీ ఆ ఉషా ౨ మకరే మిత్రస్థశ్శుక్రః ౪౮ ౪౯—21 శు సప్త బు ఉషా ౩ శుక్రః౨౬-౫౧—23 శు దశ శ ఉషా ౪ శుక్రః౯-౧—26 శు ద్వాద సో శ్రవ ౧ శుక్రః ౫౦-౨౧—29 శు పూర్ణి గు శ్రవ ౨ శుక్రః౩౧-౫౧—1956 జన 1 బ చతుర్థీ ఆ శ్రవ ౩ శుక్రః౧౩-౨౯—3 బ షష్ఠీ మం శ్రవ ౪ శుక్రః౫౫-౩౮—6 బ నవ శు ధని ౧ శుక్రః౩౬-౩౭—9 బ ద్వాద సో ధని ౨ శుక్రః౧౯-౪౮—12 బ అమా గు ధని ౩ కుంభే మిత్రస్థశ్శుక్రః౨-౧౦.

శనిచారః—జన 11 బ చతుర్దశి బు అనూ ౨ శనిః ౪౪ ౫౪.

రాహుకేతూః—డిశం 23 శు నవ శు జ్యేష్ఠా ౨ రాహుః రోహి ౪ కేతుః౮-౧౯.

పౌష మాసః

కుజచారః—జన 18 శు పంచ బు అనూ ౩ కుజః ౫౮-౪౩—24 శు ఏకా మం అనూ ౪ కుజః౧-౪౬—29 బ ద్వితీ ఆ జ్యేష్ఠా ౧ కుజః౮-౪౪—ఫిబ్ర 3 బ సప్త సో జ్యేష్ఠా ౨ కుజః ౧౧-౪౩—బ ద్వాద బు జ్యేష్ఠా ౩ కుజః౧౮-౧౫.

బుధచారః—జన 17 శు చతుర్థీ మం శ్రవ ౪ బుధః ౧౧-౧౯—18 శు పంచ బు బుధ వక్రారంభః౩౭-౧౯ రాశ్యాది బుధః౯-౨౦-౧౨-౧౩—20 శు సప్త శు శ్రవ ౩ వక్రిబుధః ౫-౩—21 శు అష్ట శ పశ్చాదస్తమితో బుధః౩౨-౫౫—24 శు ఏకా మం శ్రవ ౨ వక్రిబుధః౪౫-౫౮—27 శు పూర్ణి శు శ్రవణ ౧ వక్రి బుధః౩౪-౬—30 బ తృతీ సో ఉషా ౪ వక్రిబుధః౧౮-౨౮—ఫిబ్ర 2 బ షష్ఠీ గు ప్రాగుదితో బుధః౬-౪౭; ఉషా ౩ వక్రిబుధః ౩౮-౩౮—8 బ ద్వాద బు బుధవక్రత్యాగః౨౬-౪౭ రాశ్యాదిబుధః ౯-౪-౨౧-౧౦.

గురుచారః—జన 19 శు షష్ఠీ గు మఘా ౨ గురుర్వక్రీ ౫౮-౨౦.

శుక్రచారః—జన 14 శు ప్రతి శ ధని ౪ శుక్రః ౪౪-౫౭—17 శు చతుర్థీ మం శత ౧ శుక్రః౨౭-౧—20 శు సప్త శు శత ౨ శుక్రః౧౧-౧౭—22 శు నవ ఆ శత ౩ శుక్రః ౫౪-౫౨—25 శు ద్వాద బు శత ౪ శుక్రః౩౭-౪౭—28 బ ప్రతి శ. పూభా ౧ శుక్రః౨౩-౯—31 బ చతుర్థీ మం పూభా ౨ శుక్రః ౬-౫౪—ఫిబ్ర 2 బ షష్ఠీ గు పూభా ౩ శుక్రః౫౨-౫౬—5 బ నవ ఆ పూభా ౪ మీనే ఉచ్చేశుక్రః౩౭-౪౦—8 బ ద్వాద బు ఉభా ౧ శుక్రః౨౪ ౫౧—11 బ అమా శ ఉభా ౨ శుక్రః ౧౧-౩౩.

శనిచారః:—అనూ ౨ శనిః.

రాహుకేతూ—జ్యేష్ఠా ౨ రాహుః, రోహిః ౪ కేతుః.

మాఘ మాసః

కుజచారః—ఫిబ్ర 13 శు ద్వితీ సో జ్యేష్ఠా ౪ కుజః ౨౧-౧...18 శు సప్త శ మూల ౧ ధనుషిమిత్రస్థఃకుజః౨౫-౩౦—23 శు ద్వాద గు మూల ౨ కుజః౩౦-౧౬—28 బ తృతీ మం మూల ౩ కుజః౩౬-౨—మార్చి 4 బ అష్ట ఆ మూల ౪ కుజః ౪౧-౪౨—9 బ ద్వాద శు పూషా ౧ కుజః౪౮ ౧౬.

బుధచారః—ఫిబ్ర 15 శు చతుర్థీ బు ఉషా ౪ బుధః ౪-౯—19 శు అష్ట ఆ శ్రవ ౧ బుధః౧౯-౩౦—22 శు ఏకా బు శ్రవ ౨ బుధః౪౨-౨—25 శు చతుర్దశి శ శ్రవ ౩ బుధః౪౦-౫౦—28 బ తృతీ మం శ్రవ ౪ బుధః౨౮-౬—మార్చి 2 బ షష్ఠీ శు ధని ౧ బుధః౧-౭—4 బ అష్ట ఆ ధని ౨ బుధః౨౭-౩౧—6 బ నవ మం ధని ౩ కుంభే సమస్థో బుధః౫౦-౨౪—9 బ ద్వాద శు ధని ౪ బుధః౬-౨౯—11 బ చతుర్ద ఆ శత ౧ బుధః౨౦-౦.

గురుచారః—ఫిబ్ర 15 శు చతుర్థీ బు మఘా ౧ వక్రి గురుః ౪౮-౪౮.

శుక్రచారః—ఫిబ్ర 13 శు ద్వితీ సో ఉభా ౩ శుక్రః ౫౯-౦—16 శు పంచ గు ఉభా ౪ శుక్రః౪౬-౪—19 శు అష్ట ఆ రేవ ౧ శుక్రః౩౫-౪౫—22 శు ఏకా బు రేవ ౨ శుక్రః ౨౫-౧౬—25 శు చతుర్ద శ రేవ ౩ శుక్రః౧౫-౪౩—28 బ తృతీ మం. రేవ ౪ శుక్రః౮-౪౫—మార్చి 1 బ పంచ గు అశ్వి ౧ మేషే సమస్థశ్శుక్రః౫౯-౦—4 బ అష్ట ఆ అశ్వి ౨ శుక్రః౫౨-౧౬—7 బ దశ బు అశ్వి ౩ శుక్రః౪౮-౪౨—10 బ త్రయో శ అశ్వి ౪ శుక్రః౪౧-౫౫.

శనిచారః—మార్చి 12 బ అమా సో శనివక్రారంభః ౧౦-౦ రాశ్యాదిగ్రహః౬-౯-౩౪-౧౮.

రాహుకేతూ—ఫిబ్ర 24 శు త్రయో శు జ్యేష్ఠా ౧ రాహుః రోహి ౩ కేతుః౧-౪౦.

ఫాల్గున మాసః

కుజచారః—మార్చి 14 శు ద్వితీ బు పూషా ౨ కుజః ౫౧.౪౩—19 శు సప్త సో పూషా 3 కుజః౫౭ ౧౬—25 శు చతుర్థ ఆ పూషా ౪ కుజః౫-౪—30 బ చతుర్థీ శు ఉషా ౧ కుజః౧౩-౬—ఏప్రి 4 బ నవ బు ఉషా ౨ మకరే ఉచ్చస్థఃకుజః ౨౨-౪౯—9 బ త్రయో సో ఉషా 3 కుజః౩౩-౭.

బుధచారః—మార్చి 13 శు ప్రతి ఆం శత ౨ బుధః ౨౯.౧—15 శు తృతీ గు శత 3 బుధః౩౪.౨౪—17 శు పంచ శ శత ౪ బుధః౩౬.౨౭—19 శు సప్త సో పూభా ౧ బుధః ౩౫-౩౨—21 శు నవ బు పూభా ౨ బుధః. ౩౧-౫౧ ప్రాగ స్తమితో బుధః ౫౭-౨౩—23 శు ద్వాద శు పూభా 3బుధః౨౫-౩౭—25 శు చతుర్ద ఆ పూభా ౪ మీనే నీచేబుధః౧౬-౪౨—27 బ ప్రతి మం ఉభా ౧ బుధః౫-౨౩—28 బ ద్వితీ బు ఉభా ౨ బుధః ౫౧.౪౧—30 బ చతుర్థీ శు ఉభా 3 బుధః౩౫ ౫౪—ఏప్రి 1 బ షష్ఠీ ఆ ఉభా ౪ బుధః౧౭-౧౧—2 బ సప్త సో రేవ ౧ బుధః ౫౭.౪౨—4 బ నవ బు రేవ ౨ బుధః౩౭-౩౭—6 బ దశ శు రేవ 3 బుధః౧౫-౧౦—7 బ ఏకా శ రేవ ౪ బుధః౫౧-౩౨—9 బ త్రయో సో అశ్వి ౧ మేషే పమస్తోబుధః౨౭-౩౭—11 బ అమా బు అశ్వి ౨ బుధః౨.౭—12 దుర్ముఖ సం॥ చైత్ర శు ప్రతి గు అశ్వి 3 బుధః౩౭-౫౪.

గురుచారః—మార్చి 14 శు ద్వితీ బు ఆర్ద్ర ౪ కర్కాటే వక్రీగురుః౨౦-౧౬.

శుక్రచారః—మార్చి 13 శు ప్రతి మం ధని ౧ శుక్రః ౩౯-౭—16 శు చతుర్థి శు ధని ౨ శుక్రః౩౭-౩౨—19 శు సప్త సో ధని 3శుక్రః౩౭-౫—22 శు ఏకా గు ధని ౪ శుక్రః౪౦-౧—25 శు చతుర్దశి ఆ కృత్తి ౧ శుక్రః ౪౪-౨౦—28 బ ద్వితీ బు కృత్తి ౨ వృషభే స్వక్షేత్రే శుక్రః౫౦-౨౪—31 బ పంచ శ కృత్తి 3శుక్రః ౫౯-౪౩—ఏప్రి 4 బ నవ బు కృత్తి ౪ శుక్రః ౧౧-౩౫—7 బ ఏకా శ రోహి ౧ శుక్రః ౨౭-౧౩—10 బ చతుర్ద మం రోహి ౨ శుక్రః ౪౭-౧౪.

శనిచారః—అనూ ౨ శనిః (వక్రీ).

రాహుకేతూ—జ్యే ౧ రాహుః రోహి 3 కేతుః.

యురేనస్, నెప్ట్యూన్, ప్లూటో, గ్రహములు

యురేనస్ (వరుణ) చారము—సంవత్సరాదికి (మార్చి 25) పునర్వసు ౪ లో—మార్చి 30 చైత్ర శు సప్త బు వక్రత్యాగము—జూన్ 26 ఆషాఢ శు సప్త ఆ పుష్య ౧ వరుణః ౧౦-౦—ఆగ 20 అధిక భాద్ర శు తృతీ ఆ పుష్య ౨ వరుణః ౪౯-౦—అక్టో 5 నిజ భాద్ర బ చతుర్థి బు వక్రారంభము—1956 జనవరి 31 పౌష బ చతుర్థీ మం పుష్య ౧ వక్రీ౭-౦—ఏప్రి 3 ఫాల్గున బ ౭ మం వక్రత్యాగము.

నెప్ట్యూన్ (ఇంద్ర) చారము—మార్చి 25 సంవత్సరాదికి వక్రించి చిత్తా ౪ లో—ఏప్రి 26 వైశాఖ శు పంచ మం చిత్తా 3 వక్రీ ఇంద్రః—జూలై 5 ఆషాఢ శు పూర్ణి మం వక్రత్యాగము—సెప్టెం 20 నిజ భాద్ర శు చతుర్థీ మం చిత్తా ౪ ఋజుగతిరింద్రః—డిసెం 20 మార్గ శు షష్ఠీ మం స్వాతి ౧ ఇంద్రః—1956 ఫిబ్రవరి 8 పౌష బ ద్వాద బు వక్రారంభము—మార్చి 14 ఫాల్గున శు ద్వితీ బు చిత్తా ౪ వక్రీ ఇంద్రగ్రహః.

ప్లూటో (యమ) గ్రహచారము — మార్చి 25 సంవత్సరాదికి వక్రించి మఘా ౧ చరణంలో ఉండెను—మే 2 వైశాఖ శు ఏకా సో వక్రత్యాగము—ఆగ 14 శ్రావణ బ ఏకా ఆ మఘ ౨ యే యమగ్రహః—డిసెం 3 కార్తిక బ చతుర్థీ శ వక్రారంభము—1956 మార్చి 28 ఫాల్గున బ ద్వితీ బు మఘా ౧ వక్రీ యమగ్రహః.

ముఖ్యములైన వ్రతములు - పండుగలు

చైత్రమాసము:—1955 మార్చి 25 శు ప్రతి శు సంవత్సరాది. వసంత నవరాత్రప్రా॥ 26 శు తృతీ శ ఉత్తమమన్వాది. 28 శు పంచ సో నాగపూజ, శ్వేతవారాహకల్పము. ఏప్రిల్ 1 శు నవ శు మత త్రయ శ్రీరామనవమి. 4 శు ద్వా సో అనంగపూజ. (సౌరంలో 6 శు చతుర్ద బు రౌద్యమన్వాది) 7 శు పూర్ణి గు రౌద్యమన్వాది, మహాచైత్రి. అలభ్యయోగ పు॥ కా॥ 12 బ పంచ మం మత్స్య జయన్తి. 14 బ సప్త గు మేషసంక్రమణ పు॥ కా॥ 20 బ త్రయో బు వరాహజయన్తి. 21 బ చతుర్దశి గు వృషభాయనప్ర॥ హరిపద పు॥ కా॥ 22 బ అమా శు కూర్మకల్పము.

వైశాఖమాసము:—ఏప్రిల్ 24 శు ౨ ఆ త్రేతాయుగాది. బలరామజయంతి (సౌరంలో ఏప్రి 25 శు 3 సో త్రేతాయుగాది బలరామజయంతి) 25 శు తృతీయ సో అక్షయతృతీయ సింహాచలమున చందనోత్సవము. మహాతృతీయాఖ్యాలభ్యయోగ పు॥ కా॥ నాగచతుర్థి. 26 శు పంచ మం శంకరజయంతి. (సౌరంలో 27 శంకరజయంతి) 28 శు సప్త గు విద్యారణ్యజయన్తి. 30 శు నవ శ శ్రీ వైష్ణవ శ్రీరామజయన్తి. మే 2 శు ఏకా సో అన్నవరక్షేత్రమున సత్యనారాయణస్వామి కల్యాణోత్సవము. 4 శు త్రయో బు కర్తరీప్రవేశము. 5 శు చతుర గు స్మార్తమాన్య శ్రీ నృసింహజయంతి. 6 శు పూర్ణిమ మహావైశాఖి 9 బ ద్వితీ సో పాత్తిక కల్పము. 11 బ చతుర్థి బు పెద్దకర్తరి. 15 బు అష్ట ఆ వృషభ సంక్రమణ పు॥ కా॥

జ్యేష్ఠమాసము:—మే 22 శు ప్రతి ఆ మధునాయన ప్ర॥ షడశీతి పు॥ కా॥ 23 శు ద్వితీసో సోపపదం. 24 శు తృతీ మం రంభావ్రతం. 26 శు పంచ గు వింధ్యవాసినీదేవీపూజ. 31 శు దశ మం దశపాపహరదశమి. జూన్ 3 శు త్రయో శు విద్యారణ్యస్వామి ఆరాధనము. 4 శు చతుర్ద శ శ్రీ వైష్ణవ శ్రీ నృసింహజయన్తి 5 శు పూర్ణి ఆ భౌత్యమన్వాది సావిత్రీవ్రతం (౧౩ ౪౪) ఘటికోర్ధ్వం (సౌరంలో ద్వాదశఘటికోర్ధ్వం) మహాజ్యేష్ఠి అను అలభ్యయోగ పు॥ కా॥ 7 బ ద్వితీ మం వృషభపూజ, హలప్రవహణము. 15 బ దశ బు మిథున సంక్రమణ పు॥ కా॥ 17 బ ద్వాద శు కూర్మజయన్తి. 19 బ ౧౪ ఆ వటసావిత్రీవ్రతం. 20 బ అమా సో సూర్యగ్రహణము

ఆషాఢమాసము:—జూన్ 21 శు ప్రతి మం జగన్నాథస్వామి రథోత్సవము. 22 శు 3 బు కర్కాటకాయనం దక్షిణాయన పు॥ కా॥ 24 శు పంచ శు స్కందపంచమి. 25 శు షష్ఠి శ కుమార షష్ఠి. 27 శు అష్ట సో నవోపనీత సామగోపాకర్మ 29 శు దశ బు చాక్షుష మన్వాది. 30 శు ఏకా గు శయనఏకాదశి. జూలై 4 శు చతుర్ద సో నవోపనీత వాజసనేయ్యుపాకర్మ 5 శు పూర్ణి మం నవోపనీత తైత్తిరీయోపాకర్మ, వ్యాసపూజ. 7 బ ద్వితీ గు నవోపనీత బహ్వృచోపాకర్మ. 12 బ సప్త మం ధర్మసావర్ణిమన్వాది. 16 బ ఏకా శ కర్కాటకసంక్రమణ పు॥ కా॥

శ్రావణమాసము:—జూలై 22 శు తృతీ శు నాగచతుర్థి (సౌరంలో 23 శు చతుర్థీ శ నాగచతుర్థి). 23 శు చతుర్థీ శ సింహాయనం. హరిపద పు॥ కా॥ 26 శు షష్ఠ మం మంగళగౌరీవ్రత ప్రా॥

29 శు దశ శు వరలక్ష్మీవ్రతం. ఆగ 3 శు పూర్ణి బు హయగ్రీవోత్పత్తి, దేవీపవిత్రార్చనం. 7 బ చతుర్థి ఆ సంకష్టహరచతుర్థి 10 బ సప్త బు స్మార్తమాధ్వ శ్రీకృష్ణజన్మాష్టమి 17 బ అమా బు సింహసంక్రమణ పు॥ కా॥ రుద్రసావర్ణిమన్వాది పోలాల వ్రతం.

అధిక భాద్రపదమాసము:—ఆగ 18 శు ప్రతి శు త్రయస్త్రింశదపూప వ్రతారంభము. 20 శు తృతీ శ తామసమన్వాది. 24 శు సప్త బు కన్యాయన ప్ర॥ షడశీతి పు॥ కా॥ సెప్టెం 9 బ అష్ట శు శ్రీ వైష్ణవ శ్రీకృష్ణజయన్తి, సూర్యసావర్ణిమన్వాది.

నిజభాద్రపదమాసము:—సెప్టెం 17 శు ప్రతి శ కన్యాసంక్రమణ పు॥ కా॥ 18 శు ద్వితీ ఆ కల్కిజయన్తి, తామసమన్వాది. 19 శు తృతీ సో సౌవర్ణోమావ్రతం, వరసిద్ధివినాయక చతుర్థి. 20 శు చతుర్థి మం ఋషిపంచమి. 21 శు పంచ బు [illegible]జయంతి 23 శు సప్త శు అముక్తాభరణ సప్తమి 24 శు అష్ట శ తులాయన ప్ర॥ విషువత్పుణ్యకాలము 27 శు ఏకా మం పరివర్తన ఏకాదశి 28శు ద్వాద బు వామనజయన్తి, ఇంద్రధ్వజోత్సవము 30 శు చతుర్దశి శు అనంతవ్రతం. అక్టో 2 బ ప్రతి ఆ మహాలయపక్ష ప్రా॥ 4 బ తృతీ మం బృహదుమావ్రతం (అట్లతద్ది) పితృతిథి, మహాభరణి 6 బ పంచ గురు వ్యతీపాతమహాలయం. 8 బ సప్త శ సూర్యసావర్ణి మన్వాది. 9 బ అష్ట ఆ దుర్గాదేవ్యుత్థాపనం 12 బ ద్వాద బు యతిమహాలయం. 13 బ త్రయో గు గజచ్ఛాయ, కలియుగాది 14 బ చతు శు శస్త్రహతమహాలయము. 15 బ అమా శ మహాలయామావాస్య.

ఆశ్వయుజమాసము:—అక్టో 16 శు ప్రతి ఆ శారదనవరాత్రి ప్రారంభం, కలశస్థాపనం, దౌహిత్రప్రతిపత్ 17 శు ద్వితీ సో ప్రీతి ఆ యా, తులా సం॥ పుణ్యకాలం (18 సౌరంలో శు తృతీ మం॥ తులా సం॥ పు॥ కా) 20 శు చతుర్థి గు నాగపూజ 21 శు పంచ శు సరస్వతీపూజ 23 శు సప్త ఆ దేవీ త్రిరాత్రవ్రత ప్రా॥ 24 శు అష్ట సో మహాష్టమి, మహానవమి, సరస్వత్యుద్వాసనం, వృశ్చికాయన ప్ర॥ హరిపద పు॥ కా॥ 25 శు నవ మం స్వారోచిష మన్వాది. 26 శు దశ బు విజయదశమి, శమీపూజ, దుర్గాదేవ్యుద్వాసనము, సోపపదము 30 శు చతుర్దశి ఆ కౌముదీ ౧౫ మా అక్షక్రీడ. 31 శు పూర్ణి సో ఆగ్రయణం. నవం 2 బ తృతీయా బు చంద్రోదయోమావ్రతం. నవం 12 బ త్రయో ఆ అపరరాత్రమున నరక చతుర్దశీ ప్రయుక్త తైలాభ్యంగము, స్వాత్యభ్యంగము, బహిర్దీప దానము, యమతర్పణము. 13 బ చతు ఆ ప్రేతచతుర్దశి, [illegible]ణము, దీపదానము, శస్త్రహతుల ఉల్కా దానము, లక్ష్మీపూజ. 14 బ అమా సో సోమవత్యమా దీపావళ్యమావాస్య, ఉల్కా ప్రదర్శనము, కౌముద్యుత్సవము, కేదారవ్రతము, ఆకాశదీప ప్రారంభము.

కార్తికమాసము:—నవం 15 శు ప్రతి మం బలిచక్రవర్తి పూజ, గోక్రీడనము, అఖండదీపప్రారంభము మంగళమాలిక 16 శు ద్వితీ బు యమద్వితీయ, భగినీహస్తభోజనము, వృశ్చిక సంక్రమణ పుణ్యకా॥ 18 శ చతుర్థి శు నాగచతుర్థి. 19 శు పంచ శ నాగపంచమి. 23 శు అష్ట బు గోష్టాష్టమి, కార్తికేయోత్పత్తి, (సౌరంలో 22 శు అష్ట మం గోష్టాష్టమి, కార్తికేయోత్పత్తి) కృతయుగాది, విష్ణుత్రిరాత్రవ్రతం, ధనురయన ప్ర॥ షడశీతి పు॥ కా॥ 26 శు ౧౧ శ బోధనఏకాదశి, దేవోత్థాపనం, భీష్మపంచకవ్రత ప్రా॥ (సౌరంలో 25 శు ౧౧ శు బోధన ౧౧ శి, దేవోత్థాపనం, భీష్మ పంచకవ్రత ప్రా॥) స్వాయంభువమన్వాది. 27 శు ద్వాద ఆ క్షీరాబ్ధిద్వాదశి, చిలుకుద్వాదశి (సౌరంలో 26 ద్వాదశి శనివారమున క్షీరాబ్ధి ౧౨ శి. చిలుక ౧౨ శి) 28 శు చతుర్దశి సో విశ్వేశ్వరప్రతిష్ఠ. 29 శు పూర్ణి మం దక్షసావర్ణిమన్వాది, జ్వాలాతోరణం, కార్తికవ్రతోద్యాపనము, ధాత్రీపూజ, తులస్యుద్యాపనము, చంద్రగ్రహణము. డిసెం 5 బ సప్త సో పావిత్రీకల్పము. 13 బ చతుర్దశి మం నవ ఘటిపర్యంతం (సౌరంలో సార్ధసప్తఘటిప॥) చిత్రా చతుర్దశ్యాభ్యాలభ్యయోగ పు॥ కా) 14 బ అమా బు సూర్యగ్రహణము.

మార్గశిరమాసము:—డిసెం 16 శు ద్వితీ శు ధనుస్సంక్రమణ పు॥ కా॥ 17 శు తృతీ శ రంభావ్రతము. 19 శు పంచ సో నాగపూజ 20 శు షష్ఠి మం సుబ్రహ్మణ్యషష్ఠి. 21 శు సప్త బు మిత్రసప్తమి, నందాసప్తమి. 22 శు అష్ట గు కాలభైరవాష్టమి 23 మకరాయనం, ఉత్తరాయణపుణ్యకాలము, ప్రశ్చయాకల్పము, నందినీదేవిపూజ. 25 శు ఏకా ఆ వైకుంఠ ౧౧ శి (ముక్కోటి ఏకాదశి) 27 శు త్రయో మం హనుమద్వ్రతము. 28 శు చతుర్దశి బు దత్తాత్రేయ జయన్తి. 30 బ ప్రతి శు పరశురామజయన్తి.

పౌషమాసము:—1956 జనవరి 14 శు ప్రతి శ మకరసంక్రమణ పు॥ కా॥ సంక్రాంతిపండుగ. (సౌరంలో 15 శు ద్వితీ ఆ మకరసంక్రాంతి పండుగ అయినది) 21 శు అష్ట శ కుంభాయన ప్ర॥ హరిపద పు॥ కా॥ 23 శు దశ సో రైవతమన్వాది. 27 శు పూర్ణి శు తూలపరీక్ష.

మాఘమాసము:—ఫిబ్ర 13 శు ద్వితీ సో కుంభ సంక్రమణ పు॥ కా॥ 15 శు చతుర్థి బు సోపపదం, తిలచతుర్థి, కుందచతుర్థి, శాంతిచతుర్థి, వరదాచతుర్థి. 16 శు పంచ గు మదనపంచమి, శ్రీపంచమి 18 శు సప్త శ వైవస్వతమన్వాది, సూర్యజయన్తి, రథసప్తమి. 19 శు అష్ట ఆ భీష్మాష్టమి, మీనాయన ప్ర॥ షడశీతి పు॥ కా॥ 22 శు ఏకా బు భీష్మఏకాదశి, తిలపద్మవ్రతం 23 శు ద్వాద గు సోపపదం. 24 శు త్రయో శు వరాహకల్పము 25 శు చతు శ. మహామాఘి. మార్చి 10 బ త్రయో శ మహాశివరాత్రి 12 బ అమా సో అమాసోమవారవ్రతం॥ ద్వాపరయుగాది బ్రహ్మపూజ.

ఫాల్గునమాసము:—మార్చి 14 శు ద్వితీ బు మీనసంక్రమణ పు॥ కా॥ 15 శు తృతీ గు తిలచతుర్థి. 16 శు చతుర్థి శు పుత్రగణపతివ్రతం 20 అష్ట మం మేషాయన ప్ర॥ విషువత్పుణ్యకాలము. 24 శు త్రయో శ కామదహనము. 26 శు పూర్ణి సో బ్రహ్మసావర్ణిమన్వాది, హోళికాపూర్ణిమ (హోళీపండుగ) 27 బ ప్రతి మం వసంతోత్సవము. 29 బ తృతీ గు బ్రహ్మకల్పము.

రాహు, గుళిక కాలములు

సూర్యోదయము 6 ఘంటలకు అయ్యే దినములకు

వారములు	రాహుకాలము		గుళికకాలము	
	మొదలు	వరకు	మొదలు	వరకు
ఆదివారము	4-30	6	3	4-30
సోమవారము	7-30	9	1-30	3
మంగళవారము	3	4-30	12	1-30
బుధవారము	12	1-30	10-30	12
గురువారము	1-30	3	9	10-30
శుక్రవారము	10-30	12	7-30	9
శనివారము	9	10-30	6	7-30

నవగ్రహములు ద్వాదశస్థానములందు నుండునపు డిచ్చెడి గోచారఫలములు

	రవి	చంద్రుడు	కుజుడు	బుధుడు	గురుడు	శుక్రుడు	శని	రాహువు	కేతువు
౧	స్థానచలనం	సౌజన్యం	ఖేదం	బంధం	గమనం	ఆరోగ్యం	ఆపత్	భయం	భయం
౨	భయం	వ్యయం	వ్యయం	లాభం	ధనలాభం	భాగ్యం	హాని	కలహం	విరోధం
౩	సంపద	లాభము	లాభము	వ్యయము	ఆపద	సౌఖ్యము	సంపద	సుఖం	సుఖం
౪	మానభంగం	రోగము	శత్రుపీడ	శత్రుభయము	నాశనము	సుఖము	కుక్షిరోగము	మానహాని	మానహాని
౫	భయం	కార్యనాశనం	రిపుభయం	దారిద్ర్యం	సంపద	పుత్రలాభం	పీడ	ధనవ్యయం	ధనవ్యయ
౬	శత్రుక్షయం	ధనం	ధనలాభం	భూషణం	క్లేశము	మానహాని	ఐశ్వర్యము	సుఖము	సుఖము
౭	దేహపీడ	లాభము	కలహము	వ్యసనము	ఆరోగ్యము	క్లేశము	రాజదండం	భయము	భయము
౮	వ్యాధి	వ్యయము	భయము	సంతోషము	హాని	భయము	దుఃఖము	మృత్యువు	హాని
౯	భయము	వ్యాకులత	వ్యయము	దుఃఖము	ధనప్రాప్తి	ధనలాభం	వ్యాధి	సంతాపం	కలహము
౧౦	లాభం	లాభం	చలనం	శుభం	హాని	హాని	జాడ్యం	కలహం	కలహ
౧౧	ఆరోగ్యం	సుఖం	లాభం	సుఖం	సంతోషము	సౌఖ్యము	లాభము	లాభము	ధనలాభం
౧౨	వ్యయము	దుఃఖము	వ్యాధి	వ్యయము	పీడ	లాభం	క్లేశం	హాని	హాని

ఆనందాది యోగములు

ఆ	సో	మం	బు	గు	శు	శ	
అ	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శ	ఆనందయోగము ౧౫ దినములలో కార్యసిద్ధి
భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	అ	పూ	కాలదండయో. ౨౪ దినములలో కార్యసిద్ధి అపశకునం
కృ	పు	పు	స్వా	మూ	శ్ర	ఉ	ధూమ్రయో. ౧౫ ది. వరకు పనికాదు సౌఖ్యనష్టం
రో	పు	ఉ	వి	పూ	ధ	రే	ధాత్రీయో. ౧౫ది. లో కార్యమగును నీళ్లకుండలు కనబడును
మృ	ఆ	హ	అనూ	ఉషా	శ	అ	సౌమ్యయో. ౧౬ ది. లో కార్యమగును. సర్వసౌఖ్యము
ఆ	మ	చి	జ్యే	అ	పూ	భ	ధ్వాంక్షయోగము కార్యహాని దుఃఖప్రాప్తి
పు	పు	స్వా	మూ	శ్ర	ఉ	కృ	ధ్వజయోగము ౨౪ ది. లో కార్యసిద్ధి వేశ్యాగమనము
పు	ఉ	వి	పూ	ధ	రే	రో	శ్రీవత్సయోగము లాభము
ఆ	హ	అనూ	ఉషా	శ	అ	మృ	వజ్రయో. కార్యనాశనం చచ్చినజంతువులు కనిపించును
మ	చి	జ్యే	అ	పూ	భ	ఆర్ద్ర	ముద్గరయోగము కలహము దుష్టశకునము
పు	స్వా	మూ	శ్ర	ఉ	కృ	పు	ఛత్రయో. ౨౪ ది. లో స్త్రీలాభము కమలదర్శనము
ఉ	వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	మిత్రయో. ౨౪ ది. లో తీర్థదర్శనము సన్మిత్రలాభము
హ	అనూ	ఉషా	శ	అ	మృ	ఆశ్లే	మానసయోగము కార్యలాభము
చి	జ్యే	అ	పూ	భ	ఆ	మ	పద్మయోగము ౧౫ దినములలో ఐశ్వర్యప్రదము
స్వా	మూ	శ్ర	ఉ	కృ	పు	పు	లంబయోగము కార్యవిలంబము అపశకునము
వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	ఉ	ఉత్పాతయోగము ద్రవ్యనాశనం అవమానం
అనూ	ఉషా	శ	అ	మృ	ఆ	హ	మృత్యుయోగము హాని సర్పదర్శనము
జ్యే	అ	పూ	భ	ఆర్ద్ర	మ	చి	కాలయోగము అవమానము వృద్ధబ్రాహ్మణదర్శనము
మూ	శ్ర	ఉ	కృ	పు	పు	స్వా	సిద్ధయో. ౧౪ ది. లో. పని యగును సువాసినీ దర్శనము
పూషా	ధ	రే	రో	పు	ఉ	వి	శుభయోగము ౧౪ దినములలో పనియగును
ఉషా	శ	అ	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	అమృతయోగము కార్యసిద్ధి వస్త్రలాభము
అ	పూ	భ	ఆర్ద్ర	మ	చి	జ్యే	ముసలయోగము దుఃఖము
శ్ర	ఉ	కృ	పు	పు	స్వా	మూ	గదాయోగము చెరుపు కలుగును
ధ	రే	రో	పు	ఉ	వి	పూ	మాతంగయోగము అశ్వలాభము బ్రాహ్మణదర్శనము
శత	అ	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	రాక్షసయోగము చెడ్డది మిత్రకలహము
పూ	భ	ఆర్ద్ర	మ	చి	జ్యే	అ	చరయోగము దుర్వాక్యశ్రవణము
ఉ	కృ	పు	పు	స్వా	మూ	శ్ర	స్థిరయోగము శుభాశుభమిశ్రమము కత్తి కనిపించును
రే	రో	పు	ఉ	వి	పూ	ధ	వర్ధమానయోగము శివాదర్శనము ఉత్తమము

వివాహమునకు ముందు చూడవలసిన పొంతనములు

౧ నాడీకూటము

ఏకనాడీనక్షత్రములు:— జ్యేష్ఠ, మూల, ఉ-ఫ, హస్త, ఆర్ద్ర, పున, శత, పూభా, అశ్విని.

మధ్యనాడీ నక్షత్రములు— పుష్య, మృగ, చిత్ర, అనూ, భరణి, ధనిష్ఠా, పూఫ, ఉ-భా.

అంత్యనాడీ నక్షత్రములు

స్వాతి, కృత్తిక, ఆశ్లే, ఉషా, విశా, రోహి, మఘ, శ్రవ, రేవతి— ఇందు వధూవరుల నక్షత్రములు రెండును ఒకే నాడియందున్నచో అనిష్టము గల్గును. భిన్న నాడీగత నక్షత్రము లైనచో శుభప్రదములు

౨. గణకూటము

దేవగణ నక్షత్రములు:— అనూ, పున, మృగ, శ్రవ, రేవ, స్వాతి, అశ్వి, హస్త, పుష్య.

రాక్షసగణ నక్షత్రములు

మఘ, ఆశ్లే, ధని జ్యేష్ఠ, మూల. శత, కృత్తి, చిత్ర, విశాఖ.

మనుష్యగణ నక్షత్రములు

పూ-ఫ, ఉ-ఫ, పూషా, ఉషా పూభా, ఉభా. రోహి, భర, ఆర్ద్ర

శుభకర్మలయందు మహాదోషములు

దుష్టతిథి వార నక్షత్రయోగ కరణములు (విష్కం, అతిగం, శూల, గండ, వ్యా, వజ, వ్యతి, పరి, వైధృ, దుష్టయోగములు. విష్టి, శకుని, చతు, నాగ, కింస్తు దుష్టకరణములు.) సంక్రాంతి, అయనదినములు, పాపాక్రాంత పాపదృష్టలగ్నములు, అష్టమ కుజుడు, షష్ఠ శుక్రుడు, పాపగ్రహకర్తరి, జన్మలగ్న చంద్రలగ్నములకు అష్టమలగ్నము, షష్ఠాష్టద్వాదశముల చంద్రుడు, సగ్రహచంద్రుడు, వేధ క్రాంతిలు. గ్రహణనక్షత్రము. వర్జ్య దుర్ముహూర్తములు, తిథి నక్షత్ర లగ్న సంధులు, మహాపాతలు—ఇవి విడువదగినవి

3 యోనికూటము

అశ్వినీశతతార లశ్వములు. భరణీరేవతులు గజములు. కృత్తికా పుష్యలు మేకలు. రోహిణీ మృగశీర్షలు సర్పములు. ఆర్ద్రామూలలు శునకములు. పునర్వసు ఆశ్లేషలు మార్జాలములు. మఘ పుబ్బ లెలుకలు. ఉత్తరఉత్తరాభాద్రలు గోవులు. హస్తస్వాతులెనుబోతులు. చిత్రావిశాఖలు పెద్దపులులు, అనూజ్యేష్ఠలు లేళ్ళు, పూషాశ్రవణములు కోతులు. ధనిష్ఠాపూర్వాభాద్రలు సింహములు. ఉషాభిజిత్తులు ముంగిసలు. ఇట్లు యోచించి విరోధి జంతునక్షత్రములులేని స్త్రీపురుషులకు వివాహము చేయవలయును. విరోధిజంతువులు: కుక్కలులేళ్లు, పాములు ముంగిసలు, సింహగజములు, గుఱ్ఱము లెనుబోతులు గోవ్యాఘ్రములు, పిల్లులెలుకలు విరోధిజంతువులు.

ఇందు వధూవరులనక్షత్రములు రెండును ఒకేగణమందున్నచో అత్యంతానురక్తులై యుందురు. ఒకటి దేవగణములోనిది, రెండవది మనుష్యగణములోనిది అయినయెడల సామాన్యమైన అనురాగము గలవారగుదురు. ఒకటి రాక్షసగణములోనిదై, రెండవది మనుష్యగణములోనిదైనను, దేవగణములోనిదైనను అశుభకరము.

ఉపయుక్త విషయములు

1. రజస్వలవిషయమై దుష్టతిథి వార నక్షత్రములు

శుక్ల పక్షమందును, కృష్ణపక్షమందును పాడ్యమి, చవితి, నవమి ద్వాదశి, చతుర్దశులును, అమావాస్య, ఆది, మంగళ, శనివారములును భరణి, కృత్తిక, ఆర్ద్ర, ఆశ్లేష, మఘ, పూఫ, పున, జ్యేష్ఠ, పూర్వాషాఢ, పూర్వాభాద్ర ఈ నక్షత్రములును దుష్టములు. వీటియందు ప్రథమ రజస్వలయినచో శాస్త్రోక్తశాంతిజేసి, తిరుగ మంచికాలమందు రజస్వలయగువరకు గర్భాధానము సేయింపజనదు. నక్షత్రము దుష్టమయినచో హోమవిధానముగ శాంతి చేయవలయును. నక్షత్రము మంచిదై, తక్కినవి చెడుగైనచో సామాన్యశాంతి చేయవలయును. మరియు వ్యతీపాత, వైధృతి, పరిఘాపూర్వార్థము, సంక్రాంతి, గ్రహణకాలము, నిద్రాసమయము ఇవియును శుభమయినవి కావు. మరియు ప్రాతఃకాలమున సౌభాగ్యవతి, పూర్వాహ్ణమందు యాత్రలు చేయునది, మధ్యాహ్నమున పుత్రవతియు ధనవతియు, సాయంకాలమున జారిణి, సంధ్యలయందు దుశ్చేష్టురాలును, అర్ధరాత్రియందు విధవయును, ఉషఃకాలమున సౌభాగ్యరహితయు నగును.

2. జననవిషయమై దుష్టతిథ వారనక్షత్రాదులు

అశ్వని ౧ పాదము, మఘ ౧ పాదము, రేవతి ౪ పాదము ఇవి శిశుగండము. భరణి 3 పాదము, కృత్తిక 3 పాదము, పుష్య ౨-3 పాదములు, మఘ 3 పాదము, ఉత్తర ౧ పాదము (కొందరుత్తరాషాఢ యందురు) హస్త 3 పాదము, చిత్త ౧, ౨ పాదములు, పూర్వాషాఢ 3 పాదము, ఇవి పురుషుడైనపితృగండము స్త్రీశిశువైనచో మాతృగండం.

రోహిణి ౧, ౨ పాదములు తల్లికిని, మేనమామకును, 3-౪ పాదములు కేవలం మేనమామకును గండములు. ఆశ్లేష ౨పా॥ధనహాని. 3పా॥తల్లిగండము. ౪ పా॥ తండ్రిగండము. ౧ పా॥ దోషముకాదు. మూల ౧ పా॥ తండ్రిగండము. ౨ పా॥ తల్లిగండము. ౪పా॥ దోషముగాదు. 3పా॥ ధనహాని. అందును మూల ౧ పాదములో మొదటిసగము మిక్కిలి దోషమయినది. జ్యేష్ఠయొక్క నక్షత్రాద్యంతమును ౧౦ చే భాగింపవలయును. అందేభాగమైనచో ఆభాగముయొక్క ఫలమును తెలుసుకొనవలయును. ౧భా॥మాతామహీగండం॥ ౨భా॥మాతామహగం॥ 3భా॥ మేనమామగం॥ ౪భా॥ తలిగం॥ ౫భా॥ శిశుగం॥ ౬భా॥ గోత్రనాశనం॥ ౭భా॥ఉభయకులనాశనం॥ ౮భా॥సోదరగం॥ ౯భా॥ శ్వశురగం॥ ౧౦భా॥ సర్వనాశనమును చేయును. ౧౧భా॥ మిక్కిలి దుష్టమయినది. విశాఖపురుషుడైన భార్యానుజగం॥ స్త్రీశిశువైనచో భర్తయొక్క సోదరునకు గండము.

మీనమేషములకును, కర్కటసింహములకును, వృశ్చిక ధనుస్సులకును సంధి అరగడియ ప్రబల శిశుగండము.

పంచమి షష్ఠులకును, దశమ్యేకాదశులకును, పూర్ణిమా ప్రతిపత్తులకును, అమావాస్యాప్రతిపత్తులకును సంధి ౨గడియలును, బహుళ ౧౪ శిలో మొదటి ౬వ వంతు గాక తక్కిన భాగములును దుష్టములైనవి. వ్యతీపాత, వైధృతి, పరిఘ, వ్యపా, వైపాలను మహాపాతలును, సంధ్యాకాలము, అమావాస్య, తల్లితండ్రి సోదరుడు వీరి నక్షత్రములునైనను గ్రహణకాలమయిననుగూడ శాంతి జేయవలయును.

పైన జెప్పబడిన నక్షత్రములందు ఆయాపాదములయందు జననమయినచో మహాదోషము గాన హోమములు, సమారాధనము మొదలగు సంపూర్ణశాంతి చేయవలయును. చెప్పబడిన పాదములుగాక తక్కిన పాదములయినను సామాన్యశాంతి చేసికొనుట యుక్తము. నక్షత్రము మంచిదై తక్కిన తిథి మొదలగునవి చెడుగైనను సామాన్యశాంతి చేసికొనవలయును.

మరియు మృగశిర ౧ పా॥ విశాఖ ౪ పా॥ అనూరాధ 3పా॥ ధనిష్ఠ ౨ పా॥ శతతార ౧ పా॥ ఉత్తరాభాద్ర ౪ పా॥ ఇవైనను సామాన్యశాంతి చేసికొనుట యుక్తము.

అధోముఖ నక్షత్రములు

భరణి, కృత్తిక, మఘ, విశాఖ, పూర్వాత్రయం, ఆశ్లేష, మూల—ఇవి వాపీకూప తటాకాదులకు శుభములు.

తిర్యఙ్ముఖ నక్షత్రములు

అశ్వి, పున, హస్త, చిత్త, స్వాతి, అనూ, జ్యేష్ఠ, రేవతులు, స్తంభ ప్రతిష్ఠాదులకు శుభములు.

ఊర్ధ్వముఖ నక్షత్రములు

రోహిణి, ఆర్ద్ర, పుష్య, ఉత్తరాత్రయం, శ్రవణం, ధనిష్ఠ, శతతారలు వృక్షలతా స్థాపనాదులకు శుభములు.

మృతివిషయమై చెడునక్షత్రములు మొదలగునవి

౧-౨-౬-౭-౧౧-౧౨-౧3-౧౪ ఈ తిథులు; ఆది మంగళ శుక్ర శనివారములు; కృత్తిక రోహిణి మృగశిర పున మఘ ఉఫ చిత్త విశా ఉషా ధని శత పూభా ఉభా రేవతి ఈ నక్షత్రములును దోషములు. వీటియందు మృతి సంభవించినచో గృహమునకు దోషము. నక్షత్రము చెడుగయినచో అధికదోషము నక్షత్రము మంచిదై మిగిలినవి చెడుగైనచో స్వల్పదోషము.

వృషభ చక్రము

గృహారంభ గృహప్రవేశముల విషయమై వృషభ కలశచక్రములు గమనింపదగినవి. వృషభచక్రమునకు సూర్యుడున్న నక్షత్రము మొదలుకొని చంద్ర నక్షత్రమువరకు అభిజిత్తును గలిపి లెక్కించి ఈ ఫలము తెలియవలయును.

3 మృత్యువు	౪ స్థైర్యం	౪ ధనలాభం	3 సంపత్తు
౪ దుర్దశ	3 భ్రమణం	౪ ధాన్యం	3 పశువృద్ధి

కలశ చక్రము

ఇందభిజిత్తును కలుపనక్కరలేదు. తక్కినది వృషభచక్రమువలె.

౧ హాని	౪ అభయం	౪ నిర్ధనం	3 లక్ష్మి
౪ ప్రవాసం	౪ ధాన్యం	౪ గర్భస్రావం	3 ఆయుర్వృద్ధి

విషయము	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు	విశేషములు
గృహారంభం	౨-౩-౫-౭-౧౦- ౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు శు	అశ్వి రో మృ పున ఉత్తరాత్రయం హ చి స్వా అనూ శ్ర ధ శత రే	వృ.మి.కన్య. ధ.కుం మీ. (సిం. వృశ్చి)	అష్టమశుద్ధి.కర్తరీమీనమిథున ధనుర్మాసములునింద్యములు
గృహప్రవేశం	౨-౩-౫-౭-౧౦- ౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు శు	రో మృ ఉత్తరాత్రయం చి అనూ ధ శత రే (పుష్య)	వృ. మి. సిం. క. వృ ధ. కుం. మీ.	అష్టమశుద్ధి కలశ చక్రశుద్ధి (చతుర్థశుద్ధి)
నిషేకము	౨-౩-౫-౧౦	సో-బు-గు శు (శ)	అశ్వి రో మృ పున పు ఉత్తరాత్రయ హ చి స్వా అనూ మూ శ్ర ధ శత రే	శుభయుతదృష్ట ములు.	సంధ్యాపర్వ ప్రదోష వ్రత శ్రాద్ధదినములునింద్యములు
గర్భాధానము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	ఆ-సో-బు గు-శు	రోమృపునపుఉత్తరాత్రయహచిస్వా అనూశ్రధశఆర్ద్రా పూర్వాత్రయంవిశా	,,	సంధ్యాపర్వ వ్రతశ్రాద్ధదిన ములు నింద్యములు
పుంసవనం సీమంతములు	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩-౧౫	ఆ-మం-బు గు-శు	మృ పున పు హ అనూ శ్ర ధ శత రే (అశ్వి రో చి స్వా ఉత్తరాత్రయం)	మే.వృష.మి.తు. ధ.కుం.మీ	పుంసవనమునకు ౩ మాసం. సీమంతంబ,౬,౮మాసములు
జాతకర్మలు నామకరణము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	ఆ-సో-బు గు-శు	అశ్వి రో మృ పున పు హ చి స్వా అనూ ఉత్తరాత్రయం శ్ర ధ శత రే	శుభలగ్నములు	అష్టమశుద్ధి.
డోలారోహణము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩-౧౫	ఆ-సో-బు గు-శు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉత్తరాత్రయం హ చి అనూ రే స్వా శ్ర	,,	,,
నిష్క్రమణం	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	సో-బు-గు శు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉత్తరాత్రయం హ చి స్వా అనూ శ్ర ధ రే	మే. వృష. కర్క తు. ధ. మీ.	౪ మాసం శుభం ౩ వ మాసమున్ను శుభము
అన్నప్రాశనం	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩-౧౫	ఆ-సో-బు గు-శు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉత్తరాత్రయం హ చి స్వా అనూ శ్ర ధ శత రే	మీన. మే. వృశ్చి వినా	దశమశుద్ధిపూర్వాహ్ణంపురు షులకుసరినెలలు,స్త్రీలకుబేసి
కర్ణవేధ	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	ఆ-సో-బు గు-శు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉత్తరాత్రయం హ చి శ్ర ధ అనూ రే (ఆర్ద్ర)	వృ. మి. క. క. తు.ధ మీ. (మే.మ)	౬-౭-౮ మాసములు అష్టమశుద్ధి
కేశఖండనం	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩-౧౫	సో-బు-గు శు	అశ్వి మృ పున పు హ చి స్వా శ్ర ధ శత రే (జ్యే)	శుభలగ్నములు	ఉత్తరాయణం పూర్వాహ్ణం విషమవర్షములు అష్టమశుద్ధి
అక్షరాభ్యాసము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౨-౧౩	సో-బు-గు శు	అశ్వి పున పు హ చి స్వా అనూ శ్ర రే (ఆర్ద్ర మృ ధ శ)	మి. కన్యా. ధ. మీ.	అష్టమశుద్ధిఉత్తరాయణం ౫-వ సంవత్సరము శుభము
విద్యారంభం	౨-౩-౫-౧౦-౧౧ ౧౨	బు-గు-శు	అశ్విమృ ఆర్ద్ర పున పు ఆశ్లే పూర్వా త్రయంహచిస్వామూశ్ర (ధశతఅనూ)	మే. మి. క.క.తు.ధ. మ. మీ.	దివాభాగము
ఉపనయనం	౨-౩-౫-౧౦-౧౧ (౬-౧౨)	సో-బు-గు శు	అశ్విరోమృపునపుఉత్తరాత్రయం హ చి స్వా అనూ శ్ర ధ శ రే	శుభలగ్నములు	అష్టమశుద్ధిమీనచైత్రముశుభం
వివాహం	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౨-౧౩-౧౫	బు-గు-శు	రో మృ మ ఉత్తరాత్రయం హ స్వా అనూ మూ రే (అశ్వి శ్ర చి ధ)	శుభలగ్నములు	జామిత్రశుద్ధి. మీనచైత్రము నింద్యము
నవవధూప్రవే శము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	సో-బు-గు శు	అశ్వి రో మృపునపుమఉత్తరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్ర ధ శత రే	,,	ద్వాదశశుద్ధి విషమవర్ష మాస ములు
నవవస్త్రాభరణ ధారణం	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩-౧౫	బు-గు-శు	అశ్వి హ చి స్వా వి అనూ ధ రే(వర సైక్లవ, రో పున పు ఉత్తరాత్రయం)	వృ. మి. క. క. తు.ధ. మీ.	తృతీయశుద్ధి
వాపీకూపాది కము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు శు	అశ్విరోమృపుష్య మ ఉత్తరాత్రయం హ అనూ మూ శ్ర ధ శ రే (జ్యే)	కర్క.మ. కుం.మీ.	అగ్ని,దక్షిణ,నిరృతి,వాయు దిక్కులు గృహమధ్యం కూడదు
బీజావాపనం	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు శు	రోపుష్య మ ఉత్తరాత్రయం హ స్వా అనూ మూ శ్ర శ రే అశ్వి మృ పున ధని	వృ. కర్క. సిం.మ. (తు. మి. కుం)	అష్టమశుద్ధి ౩-౬లలో శుభులు కూడదు
వృక్షలతాది స్థాపనం	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు శు	అశ్విరోమృపుష్య మ ఉత్తరాత్రయం హ చి వి అనూ మూ శ్ర శత రే	శుభలగ్నములు.	చతుర్థమునకు శుభదృష్టి కలయును
దేవతాప్రతిష్ఠ	౨-౩-౫-౭-౮ ౧౦-౧౧-౧౨-౧౩	ఆ-సో-బు గు-శు	అశ్విరో మృ పునపు ఉత్తరాత్రయహ చిస్వాఅనూ శ్ర ధ శ రే (దేవనక్షత్ర)	వృష. వృ. సిం. మి. కన్యా. ధ. కుం.మీ.	సౌమ్యదేవతలకుత్తరాయణం ఉగ్రదేవతలకు దక్షిణాయనం
యాత్ర	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	బు-గు-శు	అశ్వి మృ పున పు హ అనూ ధ శ్రరే (రో ఉత్తరాత్రయం మూ శ)	మే.వృష. కర్క. తు. ధ. మ. మీ.	పంచమశుద్ధి సుశకునం
హలకర్మ	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩-౧౫	ఆ-మం-బు గు-శు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉత్తరాత్రయం హ చి స్వా వి అనూ మూ శ్ర ధ శ రే	వృ.మి.కన్యా. వృధ. మీ.	కర్తరి కూడదు.

(1955 సంవత్సరం మార్చి నెల) | షాబాన్ నెల

25 ౧౨ ప్రతి కు 6-30(౦-౫౯)ద్వితీ రా8-34(౫౨-౪౦)రేవ18-56(౩౨-౬)బ్రహ్మ7-19ఐంద్ర రా8-46బవ6-30పవ-౨౩ ల9-27 కు దినం౩౦-౧౯ సంవత్సరాది వసంత నవరాత్రిప్రారంభము. స్వాధ్యాయం చంద్రదర్శనము భుం-౨౩

26 ౧౩ తృతీ శ 24-34 (౪౬-౧౨) అశ్వ16-43 (౨౬-౩౪)వైధృ24-9 తైతు 14-8 వర్జ్య13-5 ల14-32కు రా౪1-27ల14-13కుదిన౩౦-౨౧ధిరకు క్రాంతు త్రిమమన్వాది భుం౧-౩౧

27 ర ౧౪ చతుర్థి ఆ 21-40(౩౯-౦)భర14-32(౨౧-౯) విష్కు౦20-37 వణి11-6 వర్జ్య రా1-32 ల3-0కు దిన౩౦-౨౪ ఉత్తా రర్కః౫౮-౫౬ భర కు క్రాం ౫ వక్రత్రి కుక్రాం శవే పం.చభుం౧-౩౯

28 ౧౫ పంచ సో 18-58(౩౨-౧౭) కృత్తి12-31 (౧౬-౧౧) ప్రీతి17-16 బవ8-18 రావ3-22 ల4-51కు దిన౩౦-౨౬ కృత్తి కుక్రాం శవే పంచ శ్వేతవరాహకల్పము భుం౧-౪౭

29 ౧౬ షష్ఠీ మం 16-35(౨౬-౨౨) రోహి10-47(౧౧-౫౨) ఆయు14-8 తైతి16-35 వర్జ్య16-3 ల17-34కు దిన౩౦-౨౮ భుం౧-౫౫

30 ౧౭ సప్త బు 14-33 (౨౧-౧౮) మృగ9-24(౮-౨౪) సౌభా 11-19వణి14-33 వర్జ్య17-26 ల18-58కుదిన(౩౦-౩౧)ఆర్ద్రకే క్రాం తిథిద్వయం ఉభయానధ్యాయః భు౨-౩

మి	వృ	మే	మీ
కే గు		కు	ర
రాయ	మార్చి31 వృషే కుజః ఏప్రి 8 మీనే బుధః 13 మేషే రవిః 18 మేషే బుధః .. మీనే శుక్రః		బు శు
ప్లూ			
శ చె			రా

31 ర ౧౮ అష్ట గు 12-53(౧౭-౧౧)ఆర్ద్ర8-22 (౫-౫౩) శోభ8-47బవ12-53 వర్జ్య20-3ల21-37 కు దిన౩౦-౩౩ రేవర్కః ౨౧-౨౧ఆర్ద్ర కే క్రాం పున రావే తిథి నవమి భు౨-౧౧ [త్రయ శ్రీరామనవమి భు౨-౧౮

(1864 ఫసలీ అర్దిబెహెస్త్ నెల)

1 ౧౯ నవ శు 11-38(౧౪-౫)పున7-44(౪-౧౯)అతి6-35సుక రా4-40 కౌల11-38వర్జ్య15-39ల17-14 కు దిన౩౦-౩౬ మతి

2 ౨౦ దశ శ 10-45(౧౧-౫౫) పుష్య7-29(౩-౪౬)ధృతి రా3-6గర10-45వర్జ్య20-21ల21-58 కు దిన౩౦-౩౮ భు౨-౨౬

3 ర ౨౧ ఏకా ఆ 10-14(౧౦-౪౧) ఆశ్లే7-36(౪-౫)శూలరా1-26భద్ర10-14వర్జ్య19-51ల21-29 కు దిన౩౦-౪౦వ్యపారా 3-29ల రేవర్కః౪౪-౧౫ సర్వ౧౧ భు౨-౩౪

4 ౨౨ ద్వాద సో 10-8(౧౦-౨౪)మఘ8-6(౫-౨౧)గండ24-23బాల10-8వర్జ్య16-24ల18-3 కువ్యపా 8-3 కు దిన౩౦-౪౨ అనంగపూజ భు౨-౪౨ [౪౬-౧౩ఉభరవే భు౨-౫౦

5 ౨౩ త్రయో మం 10-22(౧౧-౩)పూఫ8-57(౭-౩౦)వృద్ధి24-5తై10-22వర్జ్య16-32ల18-13కుదిన౩౦-౪౫షడశీతిముఖం

6 ౨౪ చతుర్ద బు 11-1(౧౨-౪౩) ఉఫ10-11(౧౦-౩౮)ధ్రువ28-42వణి11-1వర్జ్య19-10ల20-53 కు దిన౩౦-౪౭ ఉభరవే రావ్యమన్వాది భు౨-౫౮

7 ర ౨౫ పూర్ణి ○ గు 12-5(౧౫-౨౩) హ స్త11-51(౧౪-౪౭) వ్యా23-39బవ12-5 వర్జ్య20-32ల22-17 కు దిన౩౦-౪౯రేవ ౩ర్కః ౭-౩౭అన్వాధానం గురు౧౫న భు౩-౬ [తిథియాగః భు౩-౧౪

8 ౨౬ ప్రతి శు 13-36(౧౯-౧౨) చిత్త13-55(౧౯-౫౯)హర్ష23-56కౌల13-36వర్జ్య20-7ల21-53 కు దిన౩౦-౫౨శూన్య

9 ౨౭ ద్వితీ శ 15-32(౨౪-౪)స్వాతి16-24(౨౬-౧౪)వజ్ర24-32గర15-32 వర్జ్య22-39ల24-26 కు దిన౩౦-౫౪విశా కువే పంచ శక్రాం తిథి ద్వితీయ భు౩-౨౨

10 ర ౨౮ తృతీ ఆ 17-49(౨౯-౫౦)విశా19-13(౩౩-౨౦) సిద్ధిరా1-23భద్ర 17-49వర్జ్య 23-44లరా1-32 కు దిన౩౦-౫౭రేవ రర్కః౩౧-౨౧విశా కువే పంచ శక్రాం ఉభయప్రదోషః భు౩-౩౦

11 ౨౯ చతుర్థీ సో 20-23(౩౬-౧౫)అనూ22-17(౪౧-౧)వ్యతీరా2-25బవ7-6వర్జ్య రా4-37లదిన౩౦-౫౯ భు౩-౩౮

12 ౩౦ పంచ మం 23-1(౪౨-౫౨)జ్యేష్ఠరా1-26 (౪౮-౫౪)వరీరా3-28 కౌల9-41 శేష6-26 కు దిన౩౧-౧మత్స్యజయంతి భు ౩-౪౬

1955 సంll ఏప్రిల్ నెల | రంజాన్ నెల

13 ర ౩౧ షష్ఠీ బు రా1-31(౪౯-౯)మూల రా4-24(౫౬-౨౩)పరిరా4-23గర12-5వర్జ్య10-25ల12-13 కు వర్జ్యరా2-36ల4-24 కుదిన౩౧-౩ అశ్విని మేషే ఉచ్చర్కః౫౫-౨౪మూల రాక్రాం పూషా శవే పరేద్యుశ్శ్మమ సం॥ పుణ్యకాలః భు౩-౫౪ [భుం౦-౧

౧ సప్త గు రా3-40(౫౪-౩౩)పూషా పూర్తి(౬౦-౦)శివరా5-1విష్టి14-35వర్జ్య15-4ల16-51కు దిన౩౧-౬పూ-షా శవే

14 ౨ అష్ట శు రా5-13(౫౮-౨౮)పూషా7-2(౩-౧)సిద్ధరా5-12బా16-26వర్జ్య15-43ల17-27కుదిన ౩౧-౮అభిజిత్కు వే౫౧

15 ఉపూషా శవే పునః శవే౩౧లర్౯పవైవనక్తం భుం౦-౯

16 ౩ నవ శ పూర్తి(౬౦-౦)ఉషా9-8(౮-౬) సాధ్యరా4-46 తైతు17-36వర్జ్య13-16ల14-57 కు దిన౩౧-౧౦అభిజిత్కు వే ౧౩పి॥ భుం౦-౧౭

17 ర ౪ నవ ఆ 6-1(౦-౨౯)శ్రవ10-21(౧౧-౧౯)శుభ రా3-43గర6-1వర్జ్య14-25ల16-3 కు దిన౩౧-౧౨వైపా17-46ల22-39 కుఅశ్వ౨ర్కః౧౯-౫౧ ధని శవే షష్ఠ భుం౦-౨౬

18 ౫ దశ సో 5-56(౦-౨౧) ఏకా రా5-1 (౫౭-౪౨) ధని10-47(౧౨-౨౭) శుక్ల రా1-58భద్ర5-56వర్జ్య 17-52 ల19-26 కు దిన౩౧-౧౪ ధని శవే షష్ఠ స్మార్త ౧౧ శీ భుం౦-౩౫

1864 ఫసలీ ఖుర్దాద్ నెల

19 ౬ ద్వాద మం రా3-17(౫౩-౪౬) శత10-22(౧౧-౨౮) బ్రహ్మ23-33 కౌల16-9వర్జ్య16-28ల17-59 కు దిన౩౧-౧౭ ప్రదోషః వైష్ణవ ౧౧ శీ భుం౦-౪౩

20 ర ౭ త్రయో బు 24-52 (౪౭-౪౫) పూభా9-12(౮-౩౪) ఐంద్ర20-36 గర14-4వర్జ్య18-4 ల19-33కు దిన౩౧-౧౯అశ్వ ౩ర్కః౪౪-౩౭వృషభాయనం౫౧-౪౬వరాహజయంతి పరది చే హరిపదపుణ్యకా। సౌంగ్రీష్మర్తుప్రా॥భు-౦౫౨

21 ౮ చతు గు 21-55(౪౦-౨౨)ఉభా7-23(౪-౨)రేవరా5-5(౫౪-౧౬)వైధృ17-7 విష్టి11-౭ వర్జ్య18-14ల19-41 కు దిన ౩౧-౨౧వైవనక్తం మాసశివరాత్రి వాజనసేయ్యమా భు౧-౦

22 ౯ అమా ● శు 18-36(౩౨-౭)అశ్వరా2-28 (౫౧-౪౮) విష్కు 13-20చతు8-15వర్జ్య22-54 ల24-20కు దిన౩౧-౨౩ అశ్వ రక్రాం అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః కూర్మకల్పః భు౧-౯

1955 సంవత్సరం ఏప్రిల్ నెల (భరణీ కార్తె)

23 ౧౦ శు ప్రతి శ 15-5(౨౩-౨౨) భ 23-43(౪౭-౫౮) ప్రీతి 9-21ఆయు రా 5-20బవ15-5 వర్జ్య10-58 ల12-23కు దిన ౩౧-౨౫ కృత్తి శవే తిథిద్వయంయోగః చంద్రదర్శనం భు౧-౧౭

24 ర ౧౧ ద్వితీ ఆ 11-34 (౧౪-౩౬) కృత్తి21-3(౩౮-౧౭) సౌభా రా1-23 కౌ11-34వర్జ్యం10-23 ల11-48 కు దిన౩౧-౨౮ ఆశ్వీరర్కః౯-౪౪కృత్తి శవే రోహి ప్రక్రాం బలరామజయన్తీ త్రేతాయుగాది భు౧ ౨౫

25 ౧౨ తృతీ సో 8-11(౬-౯) చతుర్థీ రా5-5(౫౨-౧౬) రోహి18-35(౩౨ ౯) శోభ 21-38 గర8-11 వర్జ్య11-24 ల12-50 కు వర్జ్య23-41ల రా1-9కు దిన౩౧-౩౦ రోహి ప్రక్రాం మృగ శీక్రాం అక్షయ ౩ యా నాగ చతుర్థీ మహాత్మ్యతీయ అలభ్యయో॥ భు౧-౩౪ [లరా1-47కు దిన౩౧-౩౨ మృగ శీక్రాం శంకరజయన్తీ భు౧-౪౨

26 ౧౩ పంచ మం రా2-23(౫౧-౪౧)మృగ16-28(౨౬-౫౩)అతి18-11బవ15-44వర్జ్య24-17

27 ర ౧౪ షష్ఠీ బు 24-10(౪౬-౧౧) ఆర్ద్ర14-48(౨౨-౪౪) సుక15-7కౌల13-16వర్జ్య రా2-13 ల3-45కు దిన౩౧-౩౪థర ౧ర్కః౩౫-౧౫పున రావే ప్రదోషాభావః భు౧-౫౧

28 ౧౫ సప్త గు 22-30(౪౨-౩)పున13-38(౧౯ ౫౩)ధృతి12-16గర11-20వర్జ్య21-27ల23-1 కు దిన౩౧-౧౬పున రావే శ్రీ విద్యారణ్యజయన్తీ [11-20ల16-40 కు భు౨-౮

మి	వృ	మే	మీ
ను కే	కు	ర బు	కు
యు	మే౩ వృషేబుధ .. కర్కటేగురుః 13 మేషే శుక్రః 14 వృషే రవిః 15 మీనే కుజః		
ప్లూ			
	శ నె		రా

29 ౧౬ అష్ట శు 21-26(౩౯-౨౩)పుష్య13-5(౧౮-౨౯) శూల10-18విష్టి9-58వర్జ్య రా1-52ల3-28 కు దిన౩౧-౩౮ పుష్యపా

30 ౧౭ నవ శ 20-54(౩౮.౪)ఆశ్లే13-8(౧౮-౨౮)గండ9-35బాల9-9వర్జ్య రా1-19ల2-57కు దిన౩౧-౪౦ మఘ రవే సప్త రామానుజ శ్రీరామజయన్తీ భు౨-౧౬

1 ర ౧౮ దశ ఆ 20-56(౩౮-౯) మఘ13-36 (౧౯-౪౯)వృద్ధి7-19 తైతు8-54వర్జ్య21-57ల23-37 కు దిన౩౧-౪౨థరఅర్కః ౧-౧౦మఘ రవే సప్త భు౨-౨౫

2 ౧౯ ఏకా సో 21-27 (౩౯-౩౦) పూఫ14-38 (౨౨-౨౭) ధ్రువ6-28 వణి9-11 వర్జ్య22-17 ల23 59 కు దిన౩౧-౪౪ సర్వ ౧౧ శీ అన్నవరక్షేత్రే శ్రీ సత్యనారాయణస్వామి కల్యాణోత్సవః భు౨-౩౩

3 ౨౦ ద్వాద మం 22-27(౪౨-౦)ఉఫ16-9(౨౬-౧౪)వ్యాఘా6-1బవ9-57వర్జ్య రా1-13ల2-57కు దిన౩౧-౪౬భు౨-౪౨

4 ర ౨౧ త్రయో బు 23-51 (౪౫-౩౩) హస్త18-3 (౩౧-౩) హర్ష5-53 కౌల11-8 వర్జ్య రా2-49ల4-34 కు దిన ౩౧-౪౮ థర౩ర్కః౨౭-౩౦క ర్తరీప్రవేశః భు౨-౫౦

5 ౨౨ చతుర్ద గు రా1-38(౫౦-౧)చిత్ర20-21(౩౬-౪౭)వజ్ర6-5గర12-45 వర్జ్య రా2-34ల4-20కు దిన౩౧-౫౦ స్మార్త మాధ్వ శ్రీ నృసింహజయన్తీ భు౨-౫౯

6 ౨౩ పూర్ణి ○ శు రా3-45 (౫౫-౧౯) స్వాతి22-57 (౪౩-౨౧) సిద్ధి6-33విష్టి14-41వర్జ్య రా5-14ల దిన౩౧-౫౨ విశా శీక్రాం అన్వాధానం భు౩-౭

(1964 ఫసలీ ఉర్దీ నెల) (కృత్తికా కార్తె)

7 ర ౨౪ బ ప్రతి శ పూర్తి(౬౦-౦)విశా రా1-50(౫౦-౩౪)వ్యతీ7-16 బాల16-55కౌ. వర్జ్య7-1 కు దిన౩౧-౫౪ థరఅర్కః ౫౪-౧౨ అనూ రవే పంచ విశా శీక్రాం యాగః భు౩-౧౬

8 ౨౫ ప్రతి ఆ 6-6(౧-౧౫)అనూ రా4-58(౫౮-౧౩)వరీ8-11కౌల6-6వర్జ్య6-20ల8-8 కు దిన౩౧-౫౬ అనూ రవే పంచ స్వాధ్యాయః భు౩-౨౪

9 ౨౬ ద్వితీ సో 8-39(౭-౩౯)జ్యేష్ఠ పూర్తి(౬౦-౦)పరి9-13గర8-39వర్జ్య11-12ల1-1 కు దిన౩౧-౫౮ భు౩-౩౩

10 గం॥ ౨౭ తృతీ మం 11-15(౧౪-౧౦)జ్యే8-1(౬-౬)శివ10-18భద్ర11-15వర్జ్య17-3ల18-51 కు దిన౩౧-౫౯ మూల రాక్రాం తిథిచతుర్థి భు౩-౪౧

11 ర ౨౮ చతుర్థీ బు 13-47(౨౦-౨౯) మూల11-6(౧౩-౪౭) సిద్ధ11-15 బా13-47వర్జ్య9-17ల11-6 కు రా వ21-50ల23-37 కు దిన౩౨-౧కృత్తిర్కః౨౧-౧౧మూల రాక్రాం శూన్యతిథి పెద్ద కర్తరి ప్రవేశం భు౩-౫౦

12 ౨౯ పంచ గు 16-1(౨౬-౪)పూషా13-56(౨౦-౫౨)సాధ్య12-9తైతు16-1వర్జ్య22-44ల24-30 కు దిన౩౨-౩ వైపా21-54 ల ఉషా కు వే శవే తిథిపంచమి భు౩-౫౮

13 ౩౦ షష్ఠీ శు 17-46(౩౦-౩౦)ఉషా16-19(౨౬-౫౨)శుభ12-38వణి17-46వర్జ్య20-37ల22-20 కు దిన౩౨-౫వైపా7-57 కు ఉషా కువే శవే రవే సప్త ౩౧ ఈ ఉభయప్రదోషః భు౪-౭

14 ర ౩౧ సప్త శ 18-55(౩౩-౨౩)శ్రవ18-7(౩౧-౨౨)శుక్ల12-41విష్టి6-20వర్జ్య22-18ల23-58కు దిన౩౨-౭ కృత్తి ౨ వృషే శ్రీకుస్థార్కః౪౮-౨౮శ్రవ రవే సప్తమని శవే సప్త శైవవక్తం పరశుర్యోన్యపథ సం॥ పుణ్యకా॥ భు౪-౧౫

1955 సం॥ మే నెల (రోహిణీ కార్తె) గం॥

15 ౧ అష్ట ఆ 19-19(౩౪-౨౨)ధ19-11(౩౪-౨)బ్రహ్మ12-9బాల7-7వర్జ్య రా2.28ల4-5కు దిన౩౨-౮ధని శవే సప్త భుం-౨

16 ౨ నవ సో 18-52(౩౩-౧౭)శత19-26(౩౪-౪౩)ఐంద్ర10-58తైతు7-5వర్జ్య రా1-41ల3-15కు దిన౩౨-౧౦భుం-౧౧

17 ౩ దశ మం 17-37(౩౦-౧౦)పూభా18-54(౩౩-౨౨)వైధృ9-9వణి6-14వర్జ్య రా3-58ల5-29కు దిన౩౨-౧౧భుం-౨౧

18 ర ౪ ఏకా బు 15-37(౨౫-౧౦)ఉభా17-36(౩౦-౮)విష్కం6-42ప్రీతి రా3-41బాల15-37వర్జ్య రా4-38ల దిన౩౨-౧౩ కృత్తి ౩ర్కః౧౬-౦ తిథిద్వయం సర్వ మత ౧౧ శీ భుం-౩౧ [౧౧-౧౫ తిథి త్రయోదశి భుం-౪౦

19 ౫ ద్వాద గు 13-56(౧౮-౩౧) రేవ15-40(౨౫-౧౯) ఆయు24-9తైతు12-56 శ. వ6-6 కు దిన౩౨-౧౪ అగస్త్యాస్తం

20 ౬ త్రయో శు 9-45(౧౦-౩౩) అశ్వి13-13(౧౯-౧౨) సౌభా20-16 వణి9-45 వర్జ్య9-37 ల11-4 కు రా వర్జ్య21-42 ల23-7 కు దిన౩౨-౧౬ శైవనక్తం మాసశివరాత్రి భుం-౫౦

21 ర ౭ చతుర్ద శ 6-14 (౧-౪౪)అమా ● రా2-29(౫౦-౩౮)భర10-27(౧౨-౧౭)శోభ16-9శ కు6-14వర్జ్య20-59ల22-23 కు దిన౩౨-౧౭ కృత్తి రర్కః ౪౩-౪౬ మిథునాయనం ౫౦-౪౮ కృత్తి రక్రాం శవే పంచసర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః పరేద్యు ష్షడశీతిపుణ్యకా॥ భు౧-౦

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ మన్మథ సంవత్సర చైత్రమాసః శకః ౧౮౭౭ క్రీ.శ. 1955 సం॥ కలిః ౫౦౫౬

1955 సంవత్సరం మార్చి నెల

25 శు ప్రతి సు 8-4 (౪-౫) రేవ 20-55 వర్జ్య 9-27 ల 10-59
కు సంవత్సరాది పాడ్యాధ్యాయః
26 ద్వితీ శ 6-9(౦-౧౦)తృతీ రా4-0 (౫౪-౩౮) అశ్వ 19-33
వర్జ్య 15-46ల17-19కు వర్జ్య రా 4-32ల6-3కు వేద
వ్యాసతీ॥ పు॥
27 చతుర్థి ఆ రా1-40(౪౯-౦)భ18-0వర్జ్య రా5-10ల ది౩౦-౧౧
28 పంచ సో 23-13 (౪౨-౫౪) కృత్తి 16-21 శేష 6-40
కు దిన౩౦-౧౪
29 షష్ఠీ మం 20-48(౩౬-౫౨)రోహి14-40వర్జ్య7-14 ల8-43
కు వర్జ్య19-54ల21-24కు
30 సప్త బు 18-28(౩౧-౫)మృగ13-4 వర్జ్య20-57ల22-27 కు
31 అష్ట గు 16-19(౨౫-౪౫)ఆర్ద్ర11-35 వర్జ్య22-58 ల24-29
కు దిన౩౦-౨౧

1955 సంవత్సరం ఏప్రిల్ నెల

1 నవ శు 14-24(౨౧-౦)పున10-20వర్జ్య18-1ల19-33 కు తిథి
ద్వయం మల్లిత్రయ శ్రీరామనవమి కపీంద్రతీ॥ పు॥
2 దశ శ 12-47(౧౬-౫౭)పుష్య9-23వర్జ్య21-52ల23-26కుదిన
౩౦-౨౬ తిథి ౧౧ శీ శల్యపిళ్ళైర్ తి॥ వ॥
3 ఏకా ఆ 11-32(౧౩-౫౩)ఆశ్లే8-47 వర్జ్య20-42 ల22-17
కు సర్వ ౧౧ శీ
4 ద్వాద సో 10-44(౧౧-౫౪)మఘ8-37వర్జ్య16-43 ల18-20
కు దిన౩౦-౩౧ [కు శివపూజ
5 త్రయో మం 10-23(౧౧-౬)పూఫ8-53వర్జ్య16-20ల17-59
6 చతుర్ద బు 10-34(౧౧-౩౪)ఉఫ9-41 వర్జ్య18-32 ల20-14
కు రంగనాచ్చియార్ వంజీయర్ తి॥ వ॥
7 పూర్ణి ○ గు11-16(౧౩-౨౦) హస్త10-59వర్జ్య19-34ల21-19
కుపద్మసాల్య యోగః తిరునారాయణ పెరుమాళ్లుతి॥ వ॥

1955 సంవత్సరం ఏప్రిల్ నెల

8 బ ప్రతిశు 12-26(౧౬-౧౮) చిత్త12-44వర్జ్య18-51ల20-36
కు దిన౩౦-౪౧తిథి ద్వితీయ [కుదిన౩౦-౪౩శూన్యతిథి
9 ద్వితీ శ 14-1(౨౦-౧౮) స్వాతి14-54 వర్జ్య21-4 ల22-49
10 తృతీ ఆ 15-53(౨౫-౧) విశా17-19 వర్జ్య21-45 ల 23-32
కు తిథి తృతీయ నాగేశ తీ॥ పు॥ [కు దిన౩౦-౪౮
11 చతుర్థీ సో 17-58(౩౦-౧౩)అనూ19-57వర్జ్య14-9ల15-56
12 పంమం20-2(౩౫-౨౫)జ్యేష్ఠ22-32వర్జ్యం లేదుదిన౩౦-౫౦
13 షష్ఠి బు 21-55(౪౦-౯)మూల24-57వర్జ్య7-20ల9-6కువర్జ్య
23-11ల24-57 కు మేషరవిః౫౨-౨౯ పరేద్యుశ్చైత్ర
సం॥ పు॥ కా॥ ఉభయప్రదో॥ [కు దిన ౩౦-౫౫
14 సప్త గు 23-30(౪౪-౭) పూషా రా3-8 వర్జ్య11-23ల 13-8
15 అష్ట శు 24-39(౪౭-౩) ఉషా రా4-45 వర్జ్య11-36 ల13-19
కు దిన౩౦-౫౭
16 నవ శ రా1-22(౪౮-౫౨)శ్రవ పూర్తి (౬౦-౦) వర్జ్య8-57
ల10-38కు దిన౩౦-౫౯ [౩౧-౨
17 దశ ఆ రా1-28(౪౯-౮)శ్రవ5-54వర్జ్యం10-1ల11-40కు దిన
18 ఏకా సో రా1-7(౪౮-౧౮) ధని6-34 వర్జ్య13-51 ల15-28
కు సర్వ ౧౧ శీ సత్య విజయస్వామితీ పు॥
19 ద్వాద మం 24-14(౪౬-౭) శత6-48 వర్జ్య13-8 ల 14-43
కుద్వాదశీ హరివాసరః౪-౫౦ ప్రదోషః [కుదిన౩౧-౯
20 త్రయో బు 22-57(౪౨-౫౭)పూభా6-31 వ15-52 ల17-26
21 చతుర్ద గు 21-17(౩౮-౪౭)ఉభా5-58 రేవ రా4-53వ17-23
ల18-55కు వాజన వేయ్యవార్ పెరియ పెరుమాళ్లుతి॥ వ॥
22 అమా ● శు 19-20(౩౩-౫౭) అశ్వ రా 3-36 వర్జ్య23-49
లరా1-19కు అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః దమనా
నంబి తి॥ వ॥

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ మన్మథ సంవత్సర వైశాఖమాసః శకః ౧౮౭౭ క్రీ.శ. 1955 సం॥ కలిః ౫౦౫౬

1955 సంవత్సరం ఏప్రిల్ నెల

23 శు ప్రతి శ 17-7(౨౮-౨౭) భర రా2-2 వర్జ్య12-34 ల14-4
కు యోగః
24 ద్వితీ ఆ 14-47(౨౨-౩౮)కృత్తి24-26 వర్జ్య13-14 ల14-44
కు తిథిద్వయం ఉయ్యకొండార్ తి॥ వ॥
25 తృతీసో 12-22(౧౬-౩౭)రోహి22-44వర్జ్య15-18ల16-47
కు వర్జ్య రా 3-57ల5-27 కు దిన౩౧-౨౦ తిథిచతుర్థి
విద్యాధిరాజతీ॥ పు॥ [౩౧-౨౨
26 చతుర్థీ మం 9-55(౧౦-౩౦)మృగ21-6 వర్జ్య రా4-58 లదిన
27 పంచబు 7-34(౪-౩౯)షష్ఠి రా5-16(౫౪-౧౬)ఆర్ద్ర19-32
శేష6-27కు శంకరజయంతి ఉడయవర్ తి॥ వ॥ రామ
చంద్రతీ॥ పు॥
28 సప్త గు రా3-19(౫౪-౫)పున18-17వర్జ్య6-54ల8-25కువర్జ్య
రా1-56ల3-28 కు శ్రీ విద్యారణ్యజయంతి మొదలి
యాండాన్ తి॥ వ॥
29 అష్ట శు రా1-39(౪౯-౫౪)పుష్య17-15వర్జ్యం లేదు
30 నవ శ 24-24(౪౬-౫౧)ఆశ్లే16-34వర్జ్య5-40ల7-14కువర్జ్య
రా4-26ల రామానుజ శ్రీరామజయంతి [లరా1-59కు

మే నెల

1 దశఆ 23-34(౪౪-౪౪)మఘ16-18 శేష6-1కువర్జ్య రా24-22
2 ఏకా సో 23-13 (౪౩-౫౫) పూఫ16-30 వర్జ్య23-54 లరా
1-33 కు సర్వ ౧౧ శీ [కు ద్వాదశీ హరివాసరః౧-౭
3 ద్వాద మం 23-20(౪౪-౧౨)ఉఫ17-9వర్జ్య రా1-59 ల3-40
4 త్రయో బు 24-1(౪౫-౫౮)హస్త18-21వర్జ్య రా2-54ల4-36
కు దిన౩౧-౩౯ తేవప్పెరుమాళ్లు తి॥ వ॥
5 చతు గు రా1-8(౪౮-౪౫)చిత్త19-59 వర్జ్య రా 2-4ల3-48
కు మధురకవి యాళ్వార్ తి॥ వ॥ [అన్వాధానం
6 పూర్ణి ○ శు రా2-38(౫౨-౩౩)స్వాతి22-2వర్జ్య రా4-12 ల

1955 సంవత్సరం మే నెల

7 బ ప్రతి శ రా4-32(౫౭-౧౯)విశా24-27 శేష5-57కు రా
4-58 ల యోగః
8 ద్వితీఆ పూర్తి(౬౦-౦)అనూ రా3-3 శేష6-39కుదిన౩౧-౪౭
9 ద్వితీ సో 6-35(౨-౩౦)జ్యేష్ఠ పూర్తి(౬౦-౦) వర్జ్య21-15
ల23-2కు దిన౩౧-౪౯
10 తృతీ మం 8-38(౭-౩౮)జ్యే5-41వర్జ్య14-29ల16-15కు
11 చతుర్థీ బు 10-29 (౧౨-౧౪) మూల8-7 వర్జ్య 6-22 ల8-7
కువర్జ్య18-36 ల20-21 కు [కు దిన౩౧-౫౫
12 పంచ గు 12-3(౧౬-౯) పూషా10-19 వర్జ్య18-55 ల20-38
13 షష్ఠి శు 13-9 (౧౮-౫౭) ఉషా12-4 వర్జ్య16-18 ల17-59
కు దిన౩౧-౫౬ తిథి సప్తమి
14 సప్త శ 13-49 (౨౦-౩౭) శ్రవ13-24 వర్జ్య17-32 ల19-11
కుదిన౩౧-౫౮వృషభ రవిః౪౮-౩౯ తిథి అష్టమి ఉభ
యోనధ్యాయః పరేద్యు వృషభ సం॥ పు॥ కా॥ [నవమి
15 అష్ట ఆ 13-57(౨౦-౫౭)ధని14-14వర్జ్య21-31ల23-8కుతిథి
16 నవ సో 13-33(౨౦-౧)శత14-32వర్జ్య20-53ల22-28కు తిథి
దశమి [1-18కు దిన౩౨-౩
17 దశ మం 12-39(౧౭-౪౬) పూభా14-21 వర్జ్య23-44 లరా
18 ఏకా బు 11-26(౧౪-౪౨)ఉభా13-49వర్జ్య రా1-21ల2-58
కు సర్వ ౧౧ శీ
19 ద్వాద గు 9-46(౧౦-౩౫)రేవ12-52వర్జ్యం లేదు దిన౩౨-౬
20 త్రయో శు 7-49(౫-౪౨) అశ్వ 11-39 వర్జ్య7-51 ల9-22
కువర్జ్య20-40ల22-10కు
21 చతుర్ద ● శ5-37(౧౫-౫౫)అమా రా3-14 భర10-12వర్జ్య
21-24ల22-54కు సర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం పిండ
పితృయజ్ఞః

(1955 సంవత్సరం మే నెల) (వృషభమాసం)

22 ౮ శు ప్రతి ఆ 22-42(౪౨-౫౬)కృత్తి7-31(౪-౫౮)రోహి రా4-36(౫౨-౪౨)అతి11-58కిం12-36వర్జ్య21-34ల22-59 శు దిన౩౨-౧౯యోగః ధు౧-౯

23 ౯ ద్వితీ సో 19-?(౩౩-౫౧) మృగ రా1-51(౫౦-౫౦) ధృతి రా1-32 బాల8-52 వర్జ్య9-33 ల10-58 శు దిన౩౨-౨౦ మృగ శుక్రాం శుక్రాం సోమపదం చంద్రదర్శనం ధు౧-౧౯ [రా 11-38ః తిథిద్వయం ధు౧-౨౮

24 ౧౦ తృతీ మం 15-48(౨౫-౩౧)ఆర్ద్ర23-27(౪౪-౫౧) శూల24-8గర15-48వర్జ్య 9-25ల10-51 శు దిన౩౨-౨౨ వ్యపా

25 ౪ ౧౧ చతుర్థీ బు 12-50(౧౮-౧౭)పున21-38(౪౦-౬) గండ20-51 భద్ర12-50 వర్జ్య10-30 ల11-59 శు వర్జ్య రా5-7ల పున రా వే దిన౩౨-౨౩వ్యపా7-52 శు రోహిం౧ర్కః ౧౧-౪౮తిథిపంచమీ ధు౧-౩౮ [శుదిన౩౨-౨౪ వింధ్యవాసినీదేవీపూజ ధు౧-౪౮

26 ౧౨ పంచ శు 10-29(౧౨-౨౬) పుష్య20-16(౩౬-౫౨) వృద్ధి18-5 బాల10-29 కేవ6-38

27 ౧౩ షష్ఠి శ 8-48(౮-౧౨) ఆశ్లే19-37(౩౫-౧౬) ధ్రువ 15-49 తైతు 8-48 వర్జ్య8-43 ల10-17 శు దిన౩౨-౨౫ ధు౧-౫౭

28 ౪ ౧౪ సప్త శ 7-46(౫-౩౮)మఘ19-41(౩౫-౨౫)వ్యాఘా14-8 వణి7-46వర్జ్య7-39ల9-15 శు వర్జ్య రా8-55 ల దిన౩౨-౨౭ రోహి ౨ర్కః౪౦-౮ ఉపాకర్మానధ్యాయః కర్కరీత్యాగః ధు౨-౭

మి	వృ	మే	మీ
కుకే	రబు	శు	
గు యు	మే22 మిథుబుధ జూన్ 7వృ శుక్ర 15 మిథునే రవిః 18 వృషే వక్రి బుధః		
ప్లూ			
	శ. నే		రా

29 ౧౫ అష్ట ఆ 7-29(౪-౫౪)పూఫ20-26(౩౭-౧౮)హర్ష13-2బవ7-19 కేవ5-35శు వర్జ్య రా 4-2 ల దిన౩౨-౨౮ ధు౨-౧౬

30 ౧౬ నవ సో 7-50(౫-౫౧) ఉఫ21-48(౪౦-౪౬) వజ్ర12-26 గ7-50 కేవ 5-44 శు దిన ౩౨-౨౯ దశపాపహరదశమి ధు ౨-౨౬

31 ౧౭ దశ మం 8-51(౮-౨౩)హస్త23-46(౪౫-౩౯)సిద్ధి12-20గర8-51వర్జ్య6-54ల8-38 శు దిన౩౨-౩౦ ధు౨-౩౬

(౧౩౬౪ ఫసలీ అమర్దాద్ నెల)

1 ౪ ౧౮ ఏకా బు 10-24(౧౨-౧౪)చిత్ర రా2-10(౫౧-౪౦)వ్యతీ12-38భద్ర10-24వర్జ్య8-34ల10-19శు దిన౩౨-౩౧రోహి ౩ర్కః౮-౪౪ సర్వఏకాదశి ధు౨-౪౫

2 ౧౯ ద్వాద శు 12-?(౧౭-౭)స్వాతి రా4-55(౫౮-౩౨)వరీ13-15 బాల12-21 వర్జ్య8-34ల10-11 శు దిన౩౨-౩౨ తిథి త్రయోదశి ధు౨-౫౫

3 ౨౦ త్రయో శు 14-37(౨౨-౪౮)విశా పూర్తి(౬౦-౦)పరి14-6తైతు14-37వర్జ్య11-12ల13-0శుదిన౩౨-౩౩ విశా.శుక్రాం కూర్మతిథి అనధ్యాయః శ్రీ విద్యారణ్యస్వామారాధనం ధు౩-౫ [౩౭-౩౭ ధు౩-౧౪

4 ౪ ౨౧ చతుర్ద శ 17-6(౨౮-౫౯)విశా7-54(౫-౫౯) శివ15-6వణి17-6వర్జ్య12-24 ల14-13శు దిన౩౨-౩౪ రోహి ౪ర్కః

5 ౨౨ పూర్ణి ○ శ 19-38(౩౫-౨౧)అనూ11-0(౧౩-౪౪)సిద్ధ16-11బవ6-22 వర్జ్య17-19ల19-7 శు దిన౩౨-౩౫ జ్యేష్ఠ మన్వాది ధు౩-౨౪

6 ౨౩ బ ప్రతి సో 22-10(౪౧-౪౧) జ్యేష్ఠ14-6(౨౧-౨౯) సాధ్య17-14 బాల8-54 వర్జ్య23-6 ల24-54 శు దిన౩౨-౩౬ వైపారా2-48 ల మూలరాక్రాం ధు౩-౩౩

7 ౨౪ ద్వితీ మం 24-33(౪౭-౩౮)మూల17-6(౨౯-౦) శుభ18-14 తై11-22వర్జ్య15-18 ల17-6శు వర్జ్య రా8-49 లవైపా 19-4 శు పూషా శువే వృషభపూజ ధు ౩-౪౩

8 ౪ ౨౫ తృతీ బు రా2-41(౫౨-౫౭)పూషా19-54(౩౫-౫౯)శుక్ల 19-2 వణి13-37 కేవ5-36 శు వర్జ్య రా4-48ల దిన౩౨-౩౭ మృగ ౧ర్కః౬-౪౧ ఉషా రవే శవే ధు ౩-౫౩

9 ౨౬ చతుర్థీ గు రా4-26(౫౭-౨౦)ఉషా22.21(౪౨-౭)బ్రహ్మ19-34బవ15-38 కేవ6-29శు వర్జ్య రా2-41ల4-25 శు దిన ౩౨-౩౭ ధు౪-౨

10 ౨౭ పంచ శు పూర్తి(౬౦-౦)శ్రవ24.21(౪౭-౮) ఐంద్ర19-46గ17-4వర్జ్య రా4-36ల దిన౩౨-౩౮ ధు౪-౧౨

11 ౪ ౨౮ పంచ శ 5-48(౦ ౨౯)ధని రా1-49(౫౦-౪౮)వైధృ19-32తైతు5-42 కేవ6-18శు దిన౩౨-౩౯మృగ౨ర్కః౩౫-౫౫ ధని శవే పప్త ధు౪-౨౨

12 ౨౯ షష్ఠి ఆ 6-21(౨-౮)శత రా2-38(౫౨-౪౯)విష్కు18-48వణి6-21 వర్జ్య9-16ల10-55శు దిన౩౨-౪౦ ధు౪-౩౧

13 ౩౦ సప్త సో 6-23(౨-౧౦)పూభా2-47(౫౩-౯)ప్రీతి17 32బవ6-23వర్జ్య9-5ల10-41శు దిన౩౨-౪౦ ధు౪-౪౧

14 ౩౧ అష్ట మం 5 41(౦-౨౫)నవ రా4 17(౫౬-౩౦)ఉభా రా2-12(౫౧-౪౩) ఆయు15-41 గ5-41వర్జ్య12-9ల1-48 శు దిన౩౨-౪౧ స్వాధ్యాయః ధు౪ ౫౦

15 ౪ ౧ దశ బు రా2-13(౫౧-౪౬) రేవ24-59సౌభా13-17 వణి15-15 వర్జ్య13-35ల15-7 శు దిన ౩౨-౪౧ మృగ ౩ మిథునే సమస్తార్కః౫-౧౨ మిథునసంక్రమణ పు॥ కా॥ ధు౫-౦

(1955 సంవత్సరం జూన్ నెల) (మిథునమాసం)

16 ౨ ఏకా గు 23-35(౪౫-౧౧)అశ్వ23-10(౪౪-౭)శోభ10-22బవ12-54వర్జ్య19-28ల20-57 శు దిన౩౨-౪౧ సర్వఏకాదశి ధు౦-౧౦ [కృత్తి శవే పంచ ధు౦-౨౦

17 ౩ ద్వాద శు 20-29(౩౭-౨౪) భర20-52(౩౮-౨౩) అతి7 0సుక రా8-16 గ10-2 వర్జ్య7 51 ల9-18శు దిన౩౨-౪౨

18 ౪ ౪ త్రయో శ 17-1(౨౮-౪౫)కృత్తి18-13(౩౧-౪౬)సుక23-17గర6 45వర్జ్య7-33ల8-58శు దిన౩౨-౪౨మృగ౪ర్కః ౩౪-౩౭ కృత్తి శవే పంచ అనధ్యాయః శైవమాసశివరాత్రి ధు౦-౩౧

19 ౫ చతుర్ద ఆ 13 22(౧౯-౩౭)రోహి15-24(౨౪-౪౨)శూల19-11శ శు13-22వర్జ్య8-20ల9-45శువర్జ్య20-20ల21-44శు దిన౩౨-౪౨వ్యపా17-30లమృగరక్రాం శుక్రాం తిథిద్వయం సర్వ౩౦మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః ధు౦-౪౧

20 ౬ అమా ● సో 9-41(౧౦-౨౩)మృగ12-34(౧౭-౩౪)గండ15-6నాగ9-41వర్జ్య20-1ల21-26 శు దిన౩౨-౪౨వ్యపా 16-8 శు మృగ శుక్రాం శుక్రాం యోగః సోమవత్యమా సూర్యగ్రహణం ధు౦-౫౨

1955 సంవత్సరం జూన్ నెల

21 ౭ శు ప్రతి మం 6-7(౧-౨౮) ద్వితీ రా2-49(౫౧-౪౫) ఆర్ద్ర9-51(౧౦-౪౮) వృద్ధి11-8బవ6-7 వర్జ్య20-39 ల22-5
కు దిన౩౨-౪౨ పున ప్ర కాం రావేపాఠ్యాధ్యాయః చంద్రదర్శనం జగన్నాథక్షేత్రే రథోత్సవః భు౧-౨

22 ర ౮ తృతీ బు 23-56(౪౬-౧)పున7-27(౪-౪౭)పుష్య రా5-30(౫౫-౮) ధ్రువ7-25 వ్యాఘా రా4-6 తైతు18-23 వర్జ్య
14-48ల16-16కు దిన౩౨-౪౨ఆర్ద్రా ౧ర్క్యా ౪-౪౭ కర్కాటకాయనం౧౧-౧౪
దక్షిణాయనపుణ్యకా॥ సౌరవర్షర్తు ప్రా॥ భు౧-౧౩

మిథున

23 ౯ చతుర్థీ గు 21-37(౪౦-౧౨) ఆశ్రే రా4-8(౫౬-౩౧) హర్ష రా1-6 వణి 10-46 వర్జ్య
17-34ల19-5 కు దిన౩౨-౪౨ భు౧-౨౩

24 ౧౦ పంచ శు 19-59(౩౬-౬) మఘ రా3-31(౫౪-౫౪) వజ్ర23-1 బవ8-49 వర్జ్య15-50
ల17-24కు దిన౩౨-౪౨ స్కందపంచమి భు౧-౩౪

25 ర ౧౧ షష్ఠీ శ 19-6(౩౩-౫౩) పూఫ రా3-37(౫౫-౧౦) సిద్ధి21-21 కౌల7-38 వర్జ్య11-33
ల13-9కు దిన౩౨-౪౨ఆర్ద్రా ౨ర్క్యా ౩౩-౩౮ ప్రదోషః భు౧-౪౪

26 ౧౨ సప్త ఆ 19-0(౩౩-౩౭)ఉఫరా4-31(౫౭-౨౪)వ్యతీ20-19గర7-3వర్జ్య11-5ల12-45
కు దిన౩౨-౪౨ భు౧-౫౫

27 ౧౩ అష్ట సో 19-40(౩౫-౧౭)హస్త పూ రా(౬౦-౦) వరీ19-54విష్టి7-20 వర్జ్య 13-28 ల
15-11కు దిన౩౨-౪౨ సామగోపాకర్మ భు౨-౫

మీ	మే	వృ	మి
		ర కు కే	బు శు
		గు చం	జూన్ 30 కర్కా కేతుః జూలై 2 మిథు శుః 6 మిథు నేబురః 16కర్కా కే రవిః
		పూర్వా	
రా		శ నె	

28 ౧౪ నవ మం 21-2(౩౮-౩౯)హస్త6-8(౧-౨౪)పరి౨౦-౨బాల8-21వర్జ్య14-52ల16-37కు దిన౩౨-౪౨ భు౨-౧౬

29 ర ౧౫ దశ బు 22-56(౪౩-౨౬)చిత్త8-22(౬-౫౯)శివ20-34 తైతు9-59వర్జ్య14-35ల16-22కు దిన౩౨-౪౨ ఆర్ద్రా ౩ర్క్యా
౩-౨౧ చాక్షుషమన్వాది భు౨-౨౭

30 ౧౬ ఏకా గు రా1-14(౪౯-౧౦)స్వాతి11-4(౧౩-౪౪)సిద్ధ21-26వణి12-5వర్జ్య17-22ల19-10కుదిన౩౨-౪౧ విశాఖ క్రాం
సర్వ ఏకా శయనఏకా భు౨-౩౭

1 ౧౭ ద్వాద శు రా3-45(౫౫-౨౭) విశా14-4 సాధ్య22-28 బవ14-29 వర్జ్య18-35 ల20-23 కు దిన౩౨-౪౦ వైపా23-39
ల ప్రదోషః భు౨-౪౮

(౧౩౬౪ ఫసలీ ఫసలిం ఆరంభం)

2 ర ౧౮ త్రయో శ పూ రా(౬౦-౦)అనూ17-12(౨౯-౩)శుభ23-36కౌల17-2వర్జ్య23-31లరా1-19కు దిన౩౨-౪౦ వైపా22-59
కు ఆర్ద్రా ౪ర్క్యా ౩౩-౭ భు౨-౫౮

3 ౧౯ త్రయో ఆ 6-19(౧-౪౯) జ్యేష్ఠ20-17(౩౬-౪౪) శుక్ల24-38 తై6-19వర్జ్య రా5-15ల దిన౩౨-౩౯ మృడశివ ముఖం
౫౭-౩ మూల కువే రా క్రాం భు౩-౯

(పూర్వాషాఢకార్తె)

4 ౨౦ చతుర్ద సో 8-45(౭-౫౬) మూల23-11(౪౪-౦) బ్రహ్మ రా1-31వణి8-45 శకు7-2కు వర్జ్య21-23 ల23-11 కు దిన
౩౨-౩౯ మూ కువే రా క్రాం పూపా రవి వాజసనేయ్యుపాకర్మ భు౩-౧౯

5 ౨౧ పూర్ణి ○ మం 10-59(౧౩-౨౭) పూపా రా1-50(౫౦-౩౫) ఐంద్ర రా2-11 బవ10-59 వర్జ్య9-51ల11-38 కు దిన
౩౨-౩౮ పూపా రవే ఉపాకవే సద్యస్కాలయోగః వ్యాసపూజ తైత్తిరీయోపాకర్మ భు౩-౩౦

6 ర ౨౨ బ ప్రతి బు 12-52(౧౮-౧౧)ఉషా రా4-8(౫౬-౧౯)వైధృ రా2-35కౌ12-52 వర్జ్య10-36ల12-21 కు దిన౩౨-౩౮
పున ౧ర్క్యా ౨౨-౫౭ ఉషా కవే తిథి ద్వితీయ భు౩-౪౦

7 ౨౩ ద్వితీ గు 14-23(౨౧-౫౮)శ్రవ పూ రా(౬౦-౦)విష్కు రా2-38గర14-23వర్జ్య8-26ల10-10 కు దిన౩౨-౩౭ శూన్య
తిథి బృహస్పతోపాకర్మ భు౩-౫౧

8 ౨౪ తృతీ శు 15-26(౨౪-౩౪) శ్రవ5-59(౦-౫౮)ప్రీతి రా2-20భద్ర15-26 వర్జ్య10-14 ల11-55 కు దిన౩౨-౩౬ ధని
శవే సప్త తిథి తృతీయ భు౪-౧

9 ర ౨౫ చతుర్థీ శ 16-1(౨౬-౦)ధని7-26(౪-౩౨)ఆయు రా1-41బాల16-1వర్జ్య14-55ల16-34కు దిన౩౨-౩౬పున ౨ర్క్యా
౩౨-౪౫ భు౪-౧౨

10 ౨౬ పంచ ఆ 16-6(౨౬-౧౨)శత8-23(౬-౫౩)సౌభా24-35తైతు16-6 వర్జ్య14-53ల16-31కు దిన౩౨-౩౫ భు౪-౨౨

11 ౨౭ షష్ఠీ సో 15-39(౨౫-౫)పూభా8-49(౭-౫౯)శోభ23-5వణి15-39వర్జ్య18-23ల19-58కు దిన౩౨-౩౪ భు౪-౩౩

12 ౨౮ సప్త మం 14-42(౨౨-౩౯)ఉభా8-44(౭-౪౬)అతి21-10బవ14-42 వర్జ్య20-26ల22-0కు దిన౩౨-౩౩ తిథిద్వయం
ఉభిధానధ్యాయః ధర్మసావర్ణిమన్వాదిః శైవనక్తం భు౪-౪౩

13 ర ౨౯ అష్ట బు 13-12(౧౮-౫౫) రేవ8-8(౬-౧౪) సుక18-48 కౌల13-12వర్జ్య రా3-12ల4-44కు దిన౩౨-౩౨ పునః౩ర్క్యా
౨-౨౮ తిథినవమి భు౪-౫౪
[౩౨-౩౧ భు౫-౫

1955 సం॥ జూలై నెల

14 ౩౦ నవ గు 11-12(౧౩-౫౬)అశ్వి7-1(౩-౨౭)ధృతి రా5-27(౫౬-౬) ధృతి16-3గర11-12 వర్జ్య15-59 ల17-29 కు దిన

15 ౩౧ దశ శు 8-47(౭-౫౦)కృత్తి కా3-31(౫౪-౩౯)శూల12-57 భద్ర8-47వర్జ్య16-29ల17-57కు దిన౩౨-౩౦ వైపా9-2
ల18-55 కు కృత్తి శవే పంచ స్మార్త ఏకా శిథు ౩-౧౫

16 ర ౧ ఏకా శ 5-58(౦-౪౮)ద్వాద రా2-58(౫౨-౧౬)రోహి రా1-15(౪౯-౦)గండ9-33బాల5-58 వర్జ్య18-0 ల19-27
కు దిన౩౨-౨౯ పునర్వసు కర్క్యా కే మిత్రస్థా ర్క్యా ౩౨-౫౭ వైష్ణవఏకా ప్రదోషః కర్కాటకసంక్రమణపు॥ కా॥భు౫-౨౬

17 ౨ త్రయో ఆ 23-35(౪౪-౫౦)మృగ22-47(౪౨-౫౧)వృద్ధి5-54ధ్రువ2-9గర13-14 వర్జ్య6-17ల7-43కు దిన౩౨-౨౮
మృగ కే క్రాం మాసశివరాత్రి భు౦-౫
[రక్రాం రావే శైవనక్తం భు౦-౧౫

కర్కాటక

18 ౩ చతుర్ద సో 20-17(౩౬-౩౩)ఆర్ద్ర20-19(౩౬-౩౭) వ్యాఘా22-22విష్టి9-56 వర్జ్య6-20ల7-46 కు దిన౩౨-౨౬ పున

19 ౪ అమా ● మం 17-4(౨౮-౨౯)పున17-55(౩౦-౩౮)హర్ష18-40చతు6-40వర్జ్య7-7ల8-33కు వర్జ్య రా1-12ల2-40
కు దిన౩౨-౨౫ పుష్య కు క్రాం సర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః భు౦-౨౬

1955 సంవత్సరం మే నెల

22 శు ప్రతి ఆ24-48(౪౮-౯)కృత్తి8-37 వర్జ్య23-30 ల24-59
కు దిన౩౨-౧౧ యోగః తిరుకొట్టియూర్నంబి తి॥న॥
23 ద్వితీ సో 22-19(౪౧-౫౯)రో6-56మృగ రా5-15వర్జ్య12-9
ల13-38కు సోపపదం సత్యసంధతీ పు॥ ధంప్రదర్శనం
24 తృతీ మం 19-57(౩౬-౪)ఆర్ద్ర రా3-42వర్జ్య13-7 ల14-37
కుదిన౩౨-౧౪ ప్రదోషః [కు దిన౩౨-౧౬
25 చతుర్థీ బు 17-44(౩౦-౩౨)పున రా2-20వర్జ్య15-1 ల16-31
26 పంచ గు 15-44(౨౫-౩౩)పుష్య రా1-43వర్జ్య9-57ల11-29
కు దిన౩౨-౧౭ [కు తిథిద్వయం
27 షష్ఠి శు 14-5(౨౧-౨౪) ఆశ్లే24-29 వర్జ్య13-37 ల15-11
28 సప్త శ 12-45(౧౮-౬)మఖ24-5వర్జ్య12-17 ల13-51కు దిన
౩౨-౧౯ అష్టమీతిథిః ఉభయానధ్యాయః [౩౨-౨౧
29 అష్ట ఆ 11-53(౧౫-౫౬)పూఫ24-12వర్జ్య8-8ల9-44 కుదిన
30 నవ సో 11-27(౧౪-౫౩) ఉఫ 24-43 వర్జ్య 7-33 ల9-11
కు దిన౩౨-౨౨ [కు దిన ౩౨-౨౩
31 దశ మం 11-33(౧౫-౭) హస్త రా1-49 వర్జ్య9-30 ల11-10

జూన్ నెల

1 ఏకా బు 12-9(౧౬-౩౭)చిత్త రా3-21వ10-20ల12-2కుదిన
౩౨-౨౪ సర్వ౧౧శి [కు దిన౩౨-౨౫ తిథి త్రయోదశీ
2 ద్వాద గు 13-15(౧౯-౨౨)స్వాతి రా5-22వర్జ్య9-25ల11-9
3 త్రయో శు 14-44(౨౩-౬)విశా పూర్తి(౬౦-౦) వర్జ్య11-30
ల13-16కుదిన౩౨-౨౭ శూన్యతిథి అనధ్యాయః నమ్మా
ళ్వార్ తిరువాయిమొళిపిళ్ళె తి॥ న॥
4 చతుర్ద శ 16-34(౨౭-౩౯)విశా7-46 వర్జ్య12-12 ల13-58
కుదిన౩౨-౨౭ రామానుజన్మ సింహాజను నీ పెరియభట్టర్
శ్రీరామప్పిళ్ళై కోయిల్ కందాడైఅణ్ణన్ తి॥న॥సత్యాభినవతీ పు॥
5 పూర్ణి ○ ఆ18-33(౩౨-౩౭)అనూ10-20వ16-32ల18-19 కు

1955 సంవత్సరం జూన్ నెల

అన్వాధానం శ్రాత్యమన్వాది [కుదిన౩౨-౨౯యోగః
6 బ ప్రతి సో20-34(౩౭-౪౧)జ్యే12-58వర్జ్య21-48 ల23-34
7 ద్వితీ మం 22-25(౪౨-౧౮)మూల15-28వర్జ్య13-42ల15-28
కు వర్జ్య రా1-59ల3-44కు సత్యపూర్ణతీ॥ పు॥
8 తృతీ బు 23-59(౪౬-౧౩)పూషా17-44వర్జ్య రా2-22ల4-6
కు దిన౩౨-౩౧ ప్రదోషాభావః రఘువర్యతీ॥ పు॥
9 చతుర్థీ గు రా1-10(౪౯-౧౧) ఉషా19-38 వర్జ్య23-53ల రా
1-34కు దిన౩౨-౩౧ [కు దిన౩౨-౩౨
10 పంచ శు రా1-48(౫౦-౪౫)శ్రవ21-4 వర్జ్య రా1-14 ల2-54
11 షష్ఠి శ రా2-0(౫౧-౧౪)ధని22-2వర్జ్య రా5-21లదిన౩౨-౩౩
12 సప్త ఆ రా1-34(౫౦-౯)శత22-26 శేష6-59కువర్జ్య రా4-49
లదిన౩౨-౩౪ [౩౨-౩౫
13 అష్ట సో24-45 (౪౮-౬) పూభా 22-25 శేష 6-26 కు దిన
14 నవ మం 23-27(౪౪-౫౦) ఉభా21-55 వర్జ్య7-49 ల9-23
కు దిన౩౨-౩౫
15 దశ బు 21-47(౪౦-౪౦)రేవ21-4 వర్జ్య9-29 ల11-2కు దిన
౩౨-౩౫ మిథునే రవిః ౧౪-౧౧మిథున సం॥పు॥ కా॥
16 ఏకా గు 19-47(౩౫-౪౧) అశ్వ19-53 వర్జ్య16-5 ల17-36
కువర్జ్య రా4-55లదిన౩౨-౩౬ సర్వమతి ౧౧ శి
17 ద్వాదశు17-36(౩౦-౧౨)భర18-29 శేష6-25కుదిన౩౨-౩౬
18 త్రయో శ 15-13(౨౪-౧౪)కృత్తి16-58 వర్జ్య5-41 ల7-10
కు తిథిద్వయం అనధ్యాయః
19 చతుర్ద ఆ 12-45(౧౮-౪)రోహి15-13వ7-47ల9-16కువర్జ్య
20-26ల21-55కు అమాతిథిః సర్వ౩౦మా అన్వాధానం
20 అమా ● సో 10-18 (౧౧-౫౫) మృగ18-35 వర్జ్య21-26
ల22-56కు దిన౩౨-౩౭ పిం పితృయజ్ఞః యోగః

1955 సంవత్సరం జూన్ నెల

21 శు ప్రతి మం 7-54(౫-౫౫)ఆర్ద్ర12-1 వర్జ్య23-19 ల24-49
కు అనధ్యాయః [వర్జ్య18-14ల19-45 కు దిన౩౨-౩౭
22 ద్వితీ బు 5-39(౦-౧౮)తృతీ రా3-35(౫౪-౪౯)పున10-37
23 చతుర్థీ గు రా1-50(౫౦-౪౫)పుష్య9-28వర్జ్య21-48ల23-20
కు దిన౩౨-౩౮ [కుదిన౩౨-౩౮మారనార్నంబి తి॥న॥
24 పంచ శు 24-33(౪౭-౨౯)ఆశ్లే8-37 వర్జ్య20-23 ల21-57
25 షష్ఠి శ 23-36(౪౫-౭)మఖ8-10 వర్జ్య16-9ల17-45కు దిన
౩౨-౩౭ ఉభయ ప్రదోషః [౩౨-౩౭
26 సప్త ఆ 23-6(౪౩-౫౨)పూఫ8-8వర్జ్య15-27ల17-5 కు దిన
27 అష్ట సో 23-7(౪౩-౫౫)ఉఫ8-31వర్జ్య17-17ల18-57కుదిన
౩౨-౩౬ సామగోపాకర్మ
28 నవ మం 23-48(౪౫-౨౨) హస్త9-34 వర్జ్య18-3 ల19-44
[కుదిన౩౨-౩౬ సత్యాధిరాజతీ॥ పు॥ [౩౨-౩౬
29 దశ బు 24-48(౪౮-౫)చిత్త11-0 వర్జ్య17-3ల18-46కు దిన
30 ఏకా గు రా2-13(౫౧-౩౮)స్వాతి12-54వర్జ్య19-2ల20-47
కుసర్వ౧౧శి పెరియాళ్వార్ వడక్కు తిరువీధిపిళ్ళై తి॥న॥

జూలై నెల

1 ద్వాద శు రా4-8(౫౬-౧౨)విశా15-10వర్జ్య19-36 ల22-22
కుదిన౩౨-౩౫ద్వాదశీ హరివాసరః౧౦-౨౩ ప్రదోషః
2 త్రయో శ పూర్తి(౬౦-౦)అనూ17-42వర్జ్య23-55లరా1-41
కు శ్రీమన్నాథముని తి॥ న॥
3 త్రయో ఆ 6-8(౧-౧౧)జ్యేష్ఠ20-20వర్జ్య రా5-11ల శుగోప
రామానుజజీయ్యర్ తి॥న॥ శ్రీరంగే జ్యేష్ఠాభిషేకః
4 చతుర్ద సో 8-8(౬-౧౧)మూల22-54 శేష6-58కు వర్జ్య21-7
ల22-54కు అన్వా॥ వాజసనేయ్యుపాకర్మ
5 పూర్ణి ○ మం 9-51 (౧౦-౩౮) పూషా రా1-15 వర్జ్య9-27
ల11-12కుయోగః తైత్తిరీయోపాకర్మ

1955 సంవత్సరం జూలై నెల

6 బ ప్రతి బు 11-25(౧౪-౩౨)ఉషా రా3-16వర్జ్య9-55ల11-39
కు అనధ్యాయః [కు బహ్వృచోపాకర్మ
7 ద్వితీ గు 12-38(౧౭-౩౪) శ్రవ రా4-47 వర్జ్య7-31 ల9-13
8 తృతీ శు 13-19(౧౯-౧౮) ధని పూర్తి (౬౦-౦)వర్జ్య8-58
ల10-39కు తిథి చతుర్థి
9 చతుర్థీ శ 13-29(౧౯-౪౧)ధని5-47వర్జ్య13-8ల14-46కుదిన
౩౨-౩౧ తిథిపంచమి
10 పంచమీ ఆ 13-10(౧౮-౫౩)శత6-19 వర్జ్య12-44 ల14-21
కుదిన౩౨-౩౦ జయతీ పు॥ [కు దిన౩౨-౨౯
11 షష్ఠీ సో 12-21(౧౬-౫౦)పూభా6-23వర్జ్య15-49 ల17-24
12 సప్త మం 11-7(౧౩-౪౨)ఉభా6-0రేవ రా5-20వర్జ్య17-40
ల19-13కు ఉభయానధ్యా॥ [కు దిన౩౨-౨౮
13 అష్ట బు 9-29(౯-౩౮) అశ్వ రా4-8 వర్జ్య24-20 ల రా1-51
14 నవ గు 7-32(౪-౪౫) దశ రా5-23(౫౪-౩౮) భర రా2-47
వర్జ్య13-12ల14-42కు దిన౩౨-౨౭
15 ఏకా శు రా2-59(౫౩-౨౩)కృత్తి రా1-12వర్జ్య13-59ల15-29
కు దిన౩౨-౨౬ స్మార్త ౧౧ శి
16 ద్వాద శ 24-31(౪౭-౧౧)రోహి23-33వర్జ్య15-6 ల17-35
కు వర్జ్య4-45ల కర్కాటకే రవిః౫౩-౦ వైష్ణవ ౧౧ శి
కర్కాటక సం॥ పు॥ కా॥ [౩౨-౨౩
17 త్రయో ఆ 22-1(౪౦-౫౬) మృగ 21-58 శేష6-15 కు దిన
18 చతుర్ద సో 19-38(౩౪-౫౫)ఆర్ద్ర20-17 వర్జ్య5-44 ల7-13
కు దిన౩౨-౨౨
19 అమా ● మం 17-23(౨౯-౧౭) పున18-50వర్జ్య7-33ల9-3
కువర్జ్య రా2-25ల3-56 కు దిన౩౨-౨౧ సర్వ ౩౦ మా
అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః పతాకేశ తీ॥ పు॥

(1955 సంవత్సరం ఆగష్టు నెల) (1364 ఫసలీ మహాదేవర్ నెల)

20 ౫ శు ప్రతి బు 14-6(౨౧-౪)పుష్య15-47(౨౫-౧౮) వ జ15-12 బ వ14-6వర్జ్య రా3-40ల5-9కు దిన౩౨-౨౪ పుష్య ౧ ద్వా౧-౩౪ పుష్యర్కప్రాం ౧ తోపుష్యకుప్రాం తిథిద్వయంయోగః ఘుం-౩౭ [ఘుం-౪౭

21 ౬ ద్వితీ గు 11-32(౧౪-౩౭)ఆశ్లే14-4(౨౦-౫౭)సిద్ధి12-4కౌల11-32వర్జ్య రా1-29ల3-0కు దిన౩౨-౨౩ తిథి తృతీయ

22 ౭ తృతీ శు 9-30(౯-౩౨)మఖ12-54(౧౮-౨) వ్యతీ9-23గర9-30 వర్జ్య20-45 ల22-19 కు దిన౩౨-౨౧ ఘుం-౫౮

23 ౮ చతుర్థీ శ 8-8(౬-౮)పూఫ12-25(౧౬-౫౧)వరీ7-14భద్ర8-8వర్జ్య19-42ల21-19కు దిన౩౨-౨౦ పుష్యర్కః౩౦-౫౮ సింహాయనం౩౮-౪౫ రవిపుణ్యకాలః ఘు౧-౮

24 ౯ పంచ ఆ 7-34(౪-౩౯)ఉఫ12-43(౧౭-౩౨)పరి5-43తై రా4-50బాల7-34వర్జ్య21-29ల23-10 కు దిన౩౨-౧౯ ఘు౧-౧౯

25 ౧౦ షష్ఠీ సో 7-45 (౫-౭) హ స్త13-47 (౨౦-౧౨)సిద్ధ రా4-33 తైతు7-45 వర్జ్య22-23ల24-6కు దిన౩౨-౧౭ ఘు౧-౨౯

26 ౧౧ సప్త మం 8-44(౭-౩౫)చిత్త15-36(౨౪-౪౪)సాధ్య రా4-49వణి8-44 వర్జ్య21-46ల23-32కు దిన౩౨-౧౬ ఉభయానధ్యాయః మంగళగౌరీవ్రతం పా॥ ఘు౧-౪౦

27 ౧౨ అష్ట బు 10-25(౧౧-౪౪)స్వాతి18-8(౩౦-౪౯)శుభ రా5-31 బవ10-25వర్జ్య24-19ల రా2-7కు దిన౩౨-౧౪ విశాశ్రప్రాం వైపా15-22ల23-19కు ఘు౧-౫౧

28 ౧౩ నవ గు 12-36(౧౭-౧౩)విశా20-55(౩౮-౦)శుక్ల పూర్తి(౬౦-౦) కౌల12 36వర్జ్య రా1-26ల3-14 కు దిన౩౨-౧౩ విశాశ్రప్రాం అనూ కువే సప్త తిథి దశమి ఘు౨-౧

29 ౧౪ దశ శు 15-5(౨౩-౨౬)అనూ24-1(౪౫-౪౪)శుక్ల6-30 గర15-5 వర్జ్యం లేదు దిన౩౨-౧౧ అనూ కు వే సప్త జ్యేష్ఠ రవే శూన్యతిథి వరలక్ష్మీవ్రతం ఘు౨-౧౨

30 ౧౫ ఏకా శ 17-38(౨౯-౪౮)జ్యేష్ఠ రా3-5బ్రహ్మ7-35భద్ర17-38వర్జ్య6-20ల8-8కు దిన౩౨-౧౦ పుష్యర్కః౨౯-౩౦ సర్వమత ౧౧ శీ ఘు౩-౨౨

31 ౧౬ ద్వాద ఆ 20-4(౩౫-౫౦)మూలపూర్తి(౬౦-౦)ఐం8-38 బవ6-53 వర్జ్య12-4 ల13-52 కు వర్జ్య రా4-12 ల మూలరాప్రాం దిన౩౨-౮ ఘు౨-౩౩

(1955 సంవత్సరం సెప్టెంబరు నెల)

1 ౧౭ త్రయో సో 22-10(౪౧-౪)మూల6-0(౦-౩౯)వైధృ9-29కౌ9-7తైవ6-0కువర్జ్య16-36ల18-22కు దిన౩౨-౬ ఘు౨-౪౩

2 ౧౮ చతుర్ద మం 23-49(౪౫-౧౩)పూషా8-32(౬-౫౯)విష్కం10-2గర10-59వర్జ్య17-13 ల18-58 కు దిన౩౨-౫ ఆశ్లే ౧ద్వా౫౮-౩౮ ఉషా కే వే ౫౬ ప ఘు౨-౫౪

3 ౧౯ పూర్ణి ○ బు రా1-1(౪౮-౯)ఉషా10-38(౧౨-౧౨)ప్రీతి10-15విష్టి12-25వర్జ్య14-54ల16-36కు దిన౩౨-౩ అన్వాధానం హయగ్రీవోత్పత్తి దేవీ పవిత్రారోపణం ఘు౩-౪

4 ౨౦ బ ప్రతి గు రా1-41(౪౯-౫౧)శ్రవ12-14(౧౬-౧౩)ఆయు10-3 బాల13-21వర్జ్య16-25 ల18-6 కు దిన౩౨-౧ ధని రవే పంచ కువే పంచ శవే షష్ఠయోగః ఘు౩-౧౫

5 ౨౧ ద్వితీ శు రా1-53(౫౦-౨౦)ధని13-21(౧౯-౦)సౌభా9-28తైతు13-47వర్జ్య20-45ల22-24కు దిన౩౧-౫౯ ఘు౩-౨౬

6 ౨౨ తృతీ శ రా1-38(౪౯-౪౩)శత14-1(౨౦-౪౧)శోభ8-30వణి13-45వర్జ్య20-29ల22-6కు దిన౩౧-౫౮ ఆశ్లే ౨ద్వా౨౭-౩౧ అగస్త్యోదయః ౧౩-౪౪ ఘు౩-౩౬

7 ౨౩ చతుర్థీ ఆ రా1-0(౪౮-౪)పూభా14-18(౨౧-౧౯)అతి7-13సుక5-36బవ13-19వర్జ్య23-50ల రా1-26కు దిన౩౧-౫౬ ఘు౪-౭

(1955 సంవత్సరం ఆగష్టు నెల)

8 ౨౪ పంచ సో 23-59(౪౫-౩౨)ఉభా14-10 (౨౦-౫౯) ధృతి రా3-42కౌ12-29వర్జ్య రా1-56ల3-30కు దిన౩౧-౫౪ ఘు౩-౫౭

9 ౨౫ షష్ఠీ మం 22-38(౪౨-౧౦) రేవ13-42(౧౯-౫౧) శూల1-52గర11-18 వర్జ్యం లేదు దిన ౩౧-౫౨ వ్యపా రా1-25ల ఆశ్లే ౩ద్వా౫౬-౧౩ ఉభయప్రదోషః ఘు౪-౮

10 ౨౬ సప్త బు 20-58(౩౮-౧)అశ్వ12-55(౧౭-౫౨) గం 23-7విష్టి9-48 వర్జ్య9-3ల10-36 కు వర్జ్య22-5ల23-37 కు దిన౩౧-౫౦ వ్యపా7-7కు స్మార్తమాధ్వశ్రీ కృష్ణజన్మాష్టమీ ఘు౪-౧౮

11 ౨౭ అష్ట గు 19-2(౩౩-౮) భర11-51(౧౫-౧౧) వృద్ధి20-29 బాల8-1 వర్జ్య23-10ల24-41 కు దిన౩౧-౪౮ వైష్ణవ కృష్ణజయంతీ ఘు౪-౨౯ [ఘు౪-౩౯

12 ౨౮ నవ శు 16-50(౨౭-౩౮)కృత్తి10-30(౧౧-౪౮)ధ్రువ17-37తైతు5-56వర్జ్య రా1-27ల2-56కు దిన౩౧-౪౬ తిథినవమి

13 ౨౯ దశ శ 14-24(౨౧-౩౩)రోహి8-55(౭-౫౧)వ్యాఘా14-33 భద్ర14-24 వర్జ్య14-7 ల15-36 కు దిన౩౧-౪౪ ఆశ్లే ౪ద్వా౨౪-౩౫ మృగ శిప్రాం తిథిద్వయం ఘు౪-౫౦

(1364 ఫసలీ మెహారు నెల)

14 ౩౦ ఏకా ఆ 11-48(౧౫-౨)మృగ7-9(౩-౨౪)ఆర్ద్ర రా5-15(౫౫-౧౭)హర్ష11-22 బాల11-48 వర్జ్య14-58 ల16-21 కు దిన౩౧-౪౨ ఆర్ద్ర రా వే తిథి ద్వాదశి సర్వమత ౧౧ శీ ఘు౫-౦ [ఘు౫-౧౧

15 ౩౧ ద్వాద సో 9-7(౮-౧౮)పున రా3-21(౫౩-౫౨)వజ్ర8-6సిద్ధి రా4-49 తైతు9-7వర్జ్య16-18 ల17-47 కు దిన౩౧-౪౦

16 ౩౨ త్రయో మం 6-24(౧-౩౧)చతుర్ద రా3-49(౫౩-౩౧)పుష్య రా1-31(౪౯-౧౮)వ్యతీ రా1-36వణి6-24వర్జ్య10-44 ల12-13కు దిన౩౧-౩౮ మఘా౧సింహే స్వ శ్లేష ద్వా౫౨-౪౧ ప్రాం౪౯ ఘ ౫౩ ప శైవ కృష్ణం మాసశివరాత్రి పరేద్యుస్సింహాసం॥ పు॥ కా॥ ఘు౫-౨౨

17 ౧ అమా ● బు రా1-28(౪౯-౯)ఆశ్లే రా11-56(౪౫-౧౯)వరీ22-36చతు14-38వర్జ్య13-28ల14-58కు దిన౩౧-౩౬ మఘ ర్ప్రాం కుప్రాం సర్వ౩౦మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః రుద్రసావర్ణి మన్వాదిః పోలావ్రతం ఘుం-౧

బు కు శ్రే			
ర కు గు యు	ఆశ్లే26 దర్కా శుక్రః 27 దర్కా కేతుః ఆ.10సిం హే బుధః 16సిం హే కుజః .. సింహే రవిః		
శ్లా			
	కే. చ		రా

1955 సంవత్సరం ఆగష్టు నెల (1364 ఫసలీ మిహార్ నెల) — ఆవణి నెల (సింహమాసం)

18 ౧ శు ప్రతి గు23-29(౪౪-౧౨)మఘ22-42(౪౨-౧౪) పరి19-52 కిం12-28 వర్జ్య11-18ల12-50 శు దిన౩౧-౩౪ మఘ రవిక్రాం శుక్రాం యోగః త్రయస్త్రింశత్ (33) దళాపత్ర ప్రా॥ ఘం౦-౧౧ [చంద్రదర్శనం ఘం౦-౨౨

19 ౩ ద్వితీ శు 22-1(౪౦-౩౩)పూఫ21-58(౪౦-౨౬)శివ17-33బాల10-45వర్జ్య6-27ల8-0పువర్జ్య రా5-9 ల దిన౩౧-౩౨

20 ర ౪ తృతీ శ 21-13(౩౭-౩౧)ఉఫ21-54(౪౦-౧౩) సిద్ధ15-45 తైతు9-38 వర్జ్య శే6-45 శు దిన ౩౧-౩౦ మఘా ౨ రవ్యః ౨౦-౨౯ ఉభయప్రదోషః తామసమన్వాది ఘం౦-౩౨ మొహర్రం ౧౩౭౫ హిజరీ ప్రా॥

మి	వృ	మే	మీ
కే			
శు గు యు	అగ19 వృశ్చి రా వృషే కేతు॥ 20 సింహే శుక్ర॥ 28 కన్యాయాం బుధ॥ సెప్టెం 13 కన్యాయాం శుక్ర॥		
ర శు బు ఫ్లూ			
	శ నె		రా

21 ౫ చతుర్థీ ఆ 21-8(౩౭-౧౮)హస్త22-32(౪౧ ౪౭) సాధ్య13-29 వణి9-11 వర్జ్య6-31 ల8-10శు దిన౩౧-౨౪ నైపా రా2-49ల ఘం౦-౪౨

22 ౬ పంచ సో 21-48(౩౯-౫౭)చిత్ర23-55(౪౫-౧౪)శుభ13-49బ9-28వర్జ్య7-0 ల8-42 శు దిన౩౧-౨౬ నైపా8-6 శు ఘం౦-౫౨

23 ర ౭ షష్ఠీ మం 23-11(౪౩-౨౬)స్వాతి రా1-58(౫౦-౨౩)శుక్ల13-45కౌ16-30వర్జ్య5-59 ల7-44శు దిన౩౧-౨౪మఘా౩రవ్యః౪౭-౩ కన్యాయనం౫౫-౧ విశాఖ క్రాం ఉభయప్రదోషః పరేద్యుమహతిథిపు॥ కా॥ సావర్ణికల్పాది॥ ఘం౧-౩

24 ౮ సప్త బు రా1-11(౪౭-౨౬)విశా రా4-36(౫౬-౫౭)బ్రహ్మ14-11గర12-11వర్జ్య8-11 ల9-57శు దిన౩౧-౨౧విశా శుక్రాం ఘం౧-౧౩

25 ౯ అష్ట గు రా3-37(౫౪-౨౭) అనూ పూర్తి(౬౦-౦)ఐంద్ర 15-0విష్టి14-24వర్జ్య9-7ల10-55 శు దిన౩౧-౧౯ ఘం౧-౨

26 ౧౦ నవ శు పూర్తి(౬౦-౦)అనూ7-37(౪-౨౭)వైధృ16-2బాల16-54వర్జ్య13-56ల15-45శు దిన౩౧-౧౭ జ్యేష్ఠ రాక్రాం ఘం౧-౩౩

27 ర ౧౧ నవ శ 6-11(౦-౫౨)జ్యేష్ఠ10-43(౧౨-౧౩)విష్కం17-4కౌ6-11వర్జ్య19-42ల21-30 శు దిన౩౧-౧౫ మఘా౪రవ్యః ౧౫-౨౨ ఘం౧-౪౪

28 ౧౨ దశ ఆ 8-38(౭-౧)మూల13-41(౧౯-౩౭) ప్రీతి17-57 గర8-38 వర్జ్య11-53ల13-41పువర్జ్య24-19ల రా2-5శు దిన ౩౧-౧౩ ఘం౧-౫౪

29 ౧౩ ఏకా సో 10-45(౧౨-౧౭)పూషా16-16(౨౬-౪) ఆయు18-30 భద్ర10-45 వర్జ్య24-57ల రా2-41 శు దిన౩౧-౧౦ ఉషా శేషే సర్వత్రఏకాదశీ ఘం౨-౪

30 ర ౧౪ ద్వాద మం 12-20(౧౬-౧౬) ఉషా18-20(౩౧-౧౪) సౌభా18-39బాల12-20 వర్జ్య22-35 ల24-17 శు దిన౩౧-౮ పూఫ౧రవ్యః౪౨-౨౪ వే పంచ౩౫ఊర౩ప్రశవ శువే పంచ ఘం౨-౧౪

31 ౧౫ త్రయో బు 13-20(౧౮-౪౫) శ్రవ19-48(౩౪-౫౫)శోభ18-18 తైతు13-20వర్జ్య23-56ల రా1-36 శు దిన౩౧-౬ ధని శవే ఏప్తతిథి చతుర్దశీ ఘం౨-౨౫ [ఘం౨-౩౫

1955 సంవత్సరం సెప్టెంబరు నెల (1364 ఫసలీ అబాను నెల)

1 ౧౬ చతుర్ద గు 13-43(౧౯-౩౯)ధని20-41(౩౭-౪)అతి17-30వణి13-43వర్జ్య రా3-57ల5-35శు దిన౩౧-౪ తిథిపూర్ణిమ

2 ౧౭ పూర్ణి ○ శు13-30(౧౯-౭)శత20-59(౩౭-౫౦)సుక16-13బవ13-30వర్జ్య రా3-20ల4-55 శు దిన౩౧-౧ప్రతిప తిథి అన్వాధానం ఘం౨-౪౫ [౯-౭యోగః ఘం౨-౫౫

3 ర ౧౮ బ ప్రతి శ 12-45(౧౭-౧౪)పూభా20-49(౩౭-౨౪) ధృతి14-31కౌ12-45వర్జ్యం లేదు దిన౩౦-౫౯పూఫ ౨ రవ్యః

4 ౧౯ ద్వితీ ఆ 11-35(౧౪-౨౧)ఉభా20-15(౩౬-౦)శూల12-30గర11-35వర్జ్య6-11ల7-45శు దిన౩౦-౫౭ వ్యపా13-36 ల20-12 శు ఘం౩-౫ [ఘం౩-౧౬

5 ౨౦ తృతీ సో 10-6(౧౦-౩౭)రేవ19-25(౩౩-౫౪)గండ10-14 భద్ర10-6 వర్జ్య7-50ల9-23 శు దిన౩౦-౫౪ అశ్వ రవే

6 ర ౨౧ చతుర్థీ మం 8-24(౬-౨౨)అశ్వ18-22(౩౧-౧౭)వృద్ధి7-47ధ్రువ రా5-10 బాల8-24 వర్జ్య14-33 ల16-5పువర్జ్య రా3-30ల5-1 శు పూ౩ఫరవ్యః౩౫-౩౦ అశ్వ రవే ఘం౩-౨౬ [౩౦-౫౦ కృత్తి శవేపంచ ఘం౩-౩౬

7 ౨౨ పంచ బు 6-31(౧-౪౧) షష్ఠి రా4-33(౫౫-౪) భర17-12(౨౭-౨౨) వ్యా రా2-29 తైతు6-31 వర్జ్య రా4-35ల దిన

8 ౨౩ సప్త గు రా2-32(౫౧-౪౦)కృత్తి15-58(౨౫-౧౬)హర్ష23-46విష్టి15-33 శేవర్జ్య6-7శు దిన౩౦-౪౭ ఘం౩-౪౭

9 ౨౪ అష్ట శు 24-27 (౪౬-౨౭)రోహి14-40(౨౨-౦)వజ్ర20-59బాల13-29వర్జ్య7-6ల8-37పువర్జ్య19-57ల21-28శు దిన ౩౦-౪౫ మృగ శేక్రాం తైవనకం రామానుజ శ్రీకృష్ణజయంతీ సూర్యసావర్ణిమన్వాది ఘం౩-౫౭

10 ర ౨౫ నవ శ 22-21(౪౧-౧౩) మృగ13-20(౧౮-౩౯) సిద్ధి18-11 తైతు11-24 వర్జ్య21-15ల22-46 శు దిన౩౦-౪౩ పూఫ౪రవ్యః౧-౩౧ ఘం౪-౭

11 ౨౬ దశ ఆ 20-15(౩౫-౫౭)ఆర్ద్ర11-59(౧౫-౧౭)వ్యతీ15-23వణి9-18వర్జ్య23-19ల24-50 శు దిన౩౦-౪౦ ఘం౪-౧౭

12 ౨౭ ఏకా సో 18-11(౩౦-౪౭)పున10-39(౧౧-౫౭)వరి12-36బవ7-13వర్జ్య18-14ల19-45శు దిన౩౦-౩౭ పుష్య రావే సర్వఏకాదశీ ఘం౪-౨౭ [౨౭-౩ తిథి ద్వాదశీ ఘం౪-౩౭

13 ర ౨౮ ద్వాద మం 16-14(౨౫-౫౪)పుష్య9-24(౭-౫౧)పరి9-53తై16-14వర్జ్య21-38ల23-10శు దిన౩౦-౩౬ ఉఫరవ్యః

14 ౨౯ త్రయో బు 14-27(౨౧-౨౭)ఆశ్లే8-19(౬-౭)శివ7-18సిద్ధ రా4-54వణి14-27 వర్జ్య19-53ల21-26 శు దిన౩౦-౩౪ తిథిద్వయం అనధ్యాయః తైవనకం మాసశివరాత్రి కలియుగాది ఘం౪-౪౭

15 ౩౦ చతు గు 12-56(౧౭-౪౧)మఘ7-28(౪-౦)సాధ్య రా2-46 శకు12-56 వర్జ్య15-18 ల16-52 శు దిన౩౦-౩౧ పూఫ శుక్రాం అన్వాధానం సర్వ ౩౦ మా ఘం౪-౫౭

16 ర ౩౧ అమా ● శు 11-50(౧౪-౫౨)పూఫ6-58(౨-౪)శుభ రా1-1 నాగ11-50 వర్జ్య14-9 ల15-45 శు దిన౩౦-౨౯ వైపా 14-59ల19-29శు ఉఫ ౨ కన్యాయాం సమస్తోరవ్యః౫౨-౧౫ఉఫ రవిక్రాం పిండపితృయజ్ఞః యోగః పరేద్యుః కన్యాసం॥ పు॥ కా॥ ఘం౫-౭

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ మన్మథ సంవత్సర శ్రావణమాసః శకః ౧౮౭౭ క్రీ.శ. 1955 సం. కలిః ౫౦౫౬

1955 సంవత్సరం ఆగష్టు

20 శు ప్రతి బు 15-21(౨౪-౧౨) పుష్య17-36వర్జ్యం లేదు.దిన ౩౨-౨౦ తిథిద్వయం యోగః
21 ద్వితీ గు 13-37(౧౯-౫౧) ఆశ్రే16-43 వర్జ్య5-56 ల7-29 కువర్జ్య రా4-26లదిన౩౨-౧౮ తిథి తృతీయ చంద్రదర్శనం
22 తృతీ శు 12-14(౧౬-౨౨)మఘ16-9 వర్జ్య శే5-59 కు వర్జ్య 24-7లరా1-42 కు
23 చతుర్థి శ 11-16(౧౩-౫౮)పూఫ16-2 వర్జ్య23-20 ల24-57 కుదిన౩౨-౧౬ నాగచతుర్థి ఆండాళ్ యదుగిరినాచ్చియార్ కందాడైతోడప్పర్ తి॥న॥ [కు దిన౩౨-౧౫
24 పంచ ఆ 10-47(౧౨-౪౪) ఉఫ16-22 వర్జ్య రా1-4 ల2-43
25 షష్ఠీ సో 10-47(౧౨-౪౩)హస్త17-13వర్జ్య రా 1-39ల3-20 కుదిన౩౨-౧౩ బదరీనారాయణ పెరుమాళ్లు తి॥ న॥
26 సప్త మం 11-18(౧౪-౧)చిత్త18-32వర్జ్య24-33 లరా2-16 కుదిన౩౨-౧౨ఉభయానధ్యాయః సరస్వతీపు॥[౩౨-౧౦
27 అష బు 12-20(౧౬-౩౨)స్వా20-19వరా2-26ల4-11కుదిన
28 నవగు 13-41(౧౯-౫౫)వి22-31వరా2-56ల4-42కుతిథి దశమి
29 దశ శు 15-26(౨౪-౧౯)అనూ24-59వర్జ్యం లేదుదిన౩౨-౭ శూన్యతిథి [కు దిన౩౨-౫ సర్వ ౧౧ శి
30 ఏకా శ 17-30(౨౯-౨౭) జ్యేష్ఠ రా3-37 వర్జ్య7-11ల8-58
31 ద్వాద ఆ.19-32 (౩౪-౨౯) మూలపూర్తి (౬౦-౦) వర్జ్య 12-30ల14-17కువర్జ రా4-26లదిన౩౨-౪
1 త్రయో సో 21-24(౩౯-౧౧)మూ6-12వర్జ్య శే6-12కు వర్జ్య 16-45ల18-30కుదిన౩౨-౨ [కు దిన౩౨-౦
2 చతుర్ద మం 23-2(౪౩-౧౪)పూషా8-34 వర్జ్య17-16ల19-0
3 పూర్ణి ○ బు24-15(౪౬-౧౪)ఉషా10-39వర్జ్య14-55ల16-37 కుదిన౩౧-౫౯ శ్రీ పుండరీకాక్షుర్ శ్రీ ఆళ్వందార్ తి॥న॥

1955 సంవత్సరం సెప్టెంబరు

4 బ ప్రతి గు రా1-1(౪౮-౧౦)శ్రవ12-17వ16-29ల18-9కుదిన ౩౧-౫౭ యోగః [కుదిన౩౧-౫౫ రాఘవేంద్రతీ పు॥
5 ద్వితీ శు రా1-1(౪౮-౩౭)ధని13-26 వర్జ్య20-50 ల22-59
6 తృతీ శ 24-57(౪౮-౦) శత14-5 వర్జ్య20-32ల22-9 కు దిన ౩౧-౫౩ ప్రదోషాభావః [1-20కు దిన౩౧-౫౧
7 చతుర్థీ ఆ 24 8(౪౫-౫౫) పూభా14-16 వర్జ్య23-45 లరా
8 పంచ సో 2?-56(౪౨-౫౫)ఉభా13-59వర్జ్య రా1-37ల3-10 కుదిన౩౧-౫౦ [౩౧-౪౮ ఉభయప్రదోషః
9 షష్ఠి మం 21 17 (౩౮-౪౭) రేవ 13-16 వర్జ్యం లేదు. దిన
10 సప్త బు 19-22(౩౩-౫౯)అశ్వి12-13వర్జ్య8-24ల9-56కువర్జ 21-18ల22-49కుస్మార్తమాధ్వశ్రీకృష్ణజన్మాష్టమీ శైవనక్తం
11 అష్ట గు 17-11(౨౮-౩౧) భర 10-56 వర్జ్య22-10 ల23-40 కుదిన౩౧-౪౪ [కు దిన౩౧-౪౨ తిథిద్వయం
12 నవ శు 14-51(౨౨-౪౦) కృత్తి9-25 వర్జ్య24-19 లరా1-49
13 దశ శ 12-23(౧౬-౩౧)రోహి7-47వర్జ్య12-59ల14-29కుదిన ౩౧-౪౦తిథిఏకాదశి[ల15-24కుదిన౩౧-౩౮సర్వ౧౧శి
14 ఏకా ఆ 9-55(౧౦-౨౧)మృగ6-6ఆర్ద్ర రా4-25వర్జ్య13-55
15 ద్వాద సో 7-32(౪-౨౦)త్రయో రా5-14(౫౪-౧౪) పునరా 2-56వర్జ్య3-41ల5-11కు దిన౩౧-౩౬
16 చతుర్ద మం రా3-10(౫౩-౨౪) పుష్య రా1-38 వర్జ్య10-30 ల12-1కు శైవనక్తం మాస శివరాత్రి ప్రతివాది భయంకర అణ్ణన్ తి॥ న॥
17 అమా ● బు రా1-26 (౪౯-౬) ఆశ్రే 24-40 వర్జ్య13-55 ల 15-27 కు దిన ౩౧-౩౨ సింహే రవిః ౨౦-౫౨ సర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః సింహ సం॥ పు॥ కా॥

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీమన్మథ సంవత్సర అధిక భాద్రపదమాసః శకః ౧౮౭౭ క్రీ. సం. 1955 కలిః ౫౦౫౬

1955 సంవత్సరం సెప్టెంబరు

18 శు ప్రతి గు 24-2(౪౫-౩౪)మఘ23-59 వర్జ్య12-19ల13-52 కుదిన౩౧-౩౦ యోగః [కు దిన౩౧-౨౭
19 ద్వితీ శు 23-4 (౪౩-౧౦) పూఫ23-46 వర్జ్య7-55 ల9-30
20 తృతీ శ 22-34 (౪౧-౫౨) ఉఫ 23-59 వర్జ్య 7-3 ల8-39 కు ప్రదోషాభావః [కు దిన౩౧-౨౩
21 చతుర్థీ ఆ 22-35(౪౧-౫౫) హస్త24-44వర్జ్య8.39 ల10-18
22 పంచ సో 23-4(౪౩-౮) చిత్త రా 1-55 వర్జ్య9-8 ల10.49 కుదిన౩౧-౨౧ [కుదిన౩౧-౧౯ ప్రదోషాభావః
23 షష్ఠి మం 24-5(౪౫-౪౧)స్వాతి రా3-38వర్జ్య7-55 ల9-38
24 సప్త బు రా1-29(౪౯-౧౧)విశా రా5-42వర్జ్య9-43 ల11-27 కు దిన౩౧-౧౭ [ల11-53 కు
25 అష్ట గు రా3-18(౫౩-౪౦)అనూ పూర్తి(౬౦-౦)వర్జ్య10-7
26 నవ శు రా5-19(౫౮-౪౨) అనూ8-11 వర్జ్య14-23 ల16-10 కు దిన౩౧-౧౨ [కు దిన౩౧-౧౦
27 దశ శ పూర్తి(౬౦-౦) జ్యేష్ఠ 10-47 వర్జ్య 19-39 ల 21-25
28 దశ ఆ 7-20(౩-౪౬)మూల13-22వర్జ్య11-36ల13-22కువర్జ్య 23-57ల రా1-42కుదిన౩౧-౮
29 ఏకా సో 9-15(౮-౩౨)పూషా15-49వర్జ్య24-32 లరా2-16 కుదిన౩౧-౫సర్వ మతి౧౧శి
30 ద్వాద మం 10-53(౧౨-౩౮)ఉషా17-57వ22-15ల23-58కు
31 త్రయో బు 12-6(౧౫-౪౦)శ్రవ7-42వర్జ్య11-55 లరా1-36 కుదిన౩౧-౧
1 చతుర్ద గు 12-53 (౧౭-౩౬) ధని20-59 వర్జ్య రా4-25 లదిన ౩౦-౫౯ తిథి పూర్ణిమ
2 పూర్ణి ○ శు 13-11 (౧౮-౨౦) శత 21-47 వర్జ్య శే6-5 కు వర్జ్య రా4-15 లదిన౩౦-౫౬ ప్రతిప తిథి అన్వాధానం

1955 సంవత్సరం అక్టోబరు

3 బ ప్రతి శ 12-56(౧౭-౪౨)పూభా22-1వర్జ్య శే5-52కు దిన ౩౦-౫౪ తిథి ద్వితీయ యోగః [౩౦-౫౨
4 ద్వితీ ఆ 12-12(౧౫-౫౩)ఉభా21-51వర్జ్య7-33ల9-9కుదిన
5 తృతీ సో 11-2 (౧౨-౫౭) రేవ 21-13 వర్జ్య 9-32 ల11-5 కు దిన౩౦-౪౯ [కు వర్జ్య రా5-19ల
6 చతుర్థీ మం 9-29(౯-౪) అశ్వి 20-14 వర్జ్య16-24 ల17-56
7 పంచ బు 7-36(౪-౨౩)షష్ఠీ రా5-30(౫౪-౪౪) భర18-57 వర్జ్య శే6-50కు దిన౩౦-౪౫ [కుదిన౩౦-౪౨
8 సప్త గు రా3-10(౫౩-౧౬) కృత్తి17-29 వర్జ్య6-13 ల7-43
9 అష్ట శు 24-43 (౪౭-౮) రోహి 15-52 వర్జ్య8-24 ల9-54 కువర్జ్య21-4ల22-33కు శైవనక్తం శ్రీవైష్ణవ శ్రీకృష్ణ జయంతి పెరియవాచ్చాంపిళ్లై తి॥ న॥
10 నవ శ 22-15(౪౦-౫౭)మృగ14-10వర్జ్య22-0ల23-30కుదిన ౩౦-౩౮ పరవస్తు పట్టరభిరాన్ జీయర్ తి॥ న॥[౩౦-౩౫
11 దశఆ 19-52(౩౫-౦)ఆర్ద్ర12-32వర్జ్య23-46లరా1-16కుదిన
12 ఏకా సో 17-37 (౨౯-౨౨) పున11-0 వర్జ్య18-33 ల20-4 కుదిన౩౦-౩౩ సర్వ౧౧శి
13 ద్వా మం 15-36(౨౪-౨౧)పుష్య9-39వర్జ్య21-52 ల23-24 కు దిన౩౦-౩౦ తిథి ద్వాదశి
14 త్రయో బు 13-52 (౨౦-౦)ఆశ్రే8-34 వర్జ్య20-12ల21-44 కుదిన౩౦-౨౮ తిథిద్వయం శైవనక్తం మాస శివరాత్రి అనధ్యాయః
15 చతుర్ద గు 12-28(౧౬-౩౦)మఘ7-49 వర్జ్య15-42 ల17-17 కుదిన ౩౦-౨౬ అమా తిథి సర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం
16 అమా ● శు 11-31(౧౪-౬)పూఫ7-31వర్జ్య14-45ల16-21 కుదిన౩౦-౨౩ పిండపితృయజ్ఞః యోగః

1955 సం॥ సెప్టెంబరు నెల (1364 ఫసలీ ఆగష్టు నెల)

17		౧	శు ప్రతి శ 11-12(౧౩-౧౭)ఉఫ6-46(౨-౩౭)శుక్ల 23-42 బవ11-12 వర్జ్య 15-31ల17-9కు దిన ౩౦-౨౬ ఉఫ ర క్రాం అనధ్యాయః చంద్రదర్శనం ఘుం-౧
18		౨	ద్వితీ ఆ 11-9(౧౩-౧౦) హ స్త7-27(౩-౫౫) బ్రహ్మ22-51 కౌల11-9 వర్జ్య 15-50ల17-31 దిన ౩౦-౨౪ తామస మన్వాది కల్కి జయంతి ఘుం-౧౨
19	ర	౩	తృతీ సో 11-46(౧౪-౪౨)చిత్ర8-36(౬-౫౮) ఐంద్ర22-32 గర11-46 వర్జ్య14-37 ల16-20కు దిన ౩౦-౨౨ సిద్ధివినాయకచతుర్థి ఘుం-౨౨
20		౪	చతుర్థీ మం 13-8(౧౭-౫౫) స్వాతి10-24 (౧౧-౧౮) వైధృ22-43 భద్ర13-8 వర్జ్య 16-34 ల18-20కు దిన ౩౦-౧౯ ఉఫ౩ర్క ౧౭-౧ విశా శ క్రాం తిథి పంచమి ఋషిపంచమి ఘుం-౩౨
21		౫	పంచ బు 14-57(౨౨-౩౯)విశా12-48(౧౭-౧౮)విష్కం13-19బాల14-57వర్జ్య17-17 ల19-4కు దిన ౩౦-౧౭ విశా శ క్రాం శూన్యతిథి బౌద్ధజయంతి ఘుం-౪౨
22		౬	షష్ఠి గు 17-17(౨౮-౩౧) అనూ15-39(౨౪.౨౪) ప్రీతి24-15 తైతు17-17 వర్జ్య21-58 ల23-46కు దిన ౩౦-౧౫ జ్యేష్ఠ రా క్రాం తిథిషష్ఠి • ఉభయప్రదోషః ఘుం-౫౩
23	ర	౭	సప్త శు 19-53(౩౪-౫౯)జ్యేష్ఠ18-44 (౩౨-౮) ఆయు రా1-17 గర6-35 వర్జ్య రా 3-46ల5-34కు దిన ౩౦-౧౨ ఉభర్క ౪౧-౨౮ తులాయనం౪౮-౧౪ జ్యేష్ఠ రా క్రాం అముక్తాభరణసప్తమి పరేద్యుర్విషువత్పుణ్యకా॥ఘుం౧-౩
24		౮	అష్ట శ 22-27(౪౧-౨౪)మూల21-49(౩౯-౪౯)సౌభా రా2-16విష్టి9-9వర్జ్య20-0ల21-48కు దిన ౩౦-౧౦ ఘుం౧-౧౩
25		౯	నవ ఆ 24-44(౪౭-౫)పూషా24-38(౪౬-౪౯)శోభ రా3-0బాల11-36వర్జ్య8-33ల10-20కు దిన ౩౦-౭ ఉషా శవే ఘుం౧-౨౩ [శవే ౩౭ పఘుం౧-౩౪
26		౧౦	దశ సో రా2-29(౫౧-౨౭)ఉషా రా2-56(౫౨-౩౫)అతి రా3-19 తైతు13-36వర్జ్య9-24ల11-9 కు దిన ౩౦-౫ ఉషా
27	ర	౧౧	ఏకా మం రా3-34(౫౪-౯) శ్రవ రా4-35(౫౬-౪౨) సుక రా3-6 వణి15-1 వర్జ్య7-12ల8-55 కు దిన ౩౦-౩ హ స్త ౧ర్క ౫-౩౪ ధని శవే సప్త పర్వ ౧౧ శి పరివర్తన ౧౧ శి ఘుం౧-౪౪
28		౧౨	ద్వాద బు రా3-53(౫౪-౪౮) ధని రా5-30(౫౯-౦)ధృతి రా2-19బవ15-43వర్జ్య8-44ల10-24కు దిన ౩౦-౦ ధని శవే సప్తప్రదోషః వామనజయంతి ఘుం౧-౫౪
29		౧౩	త్రయో గు రా3-29(౫౩-౫౭)శత రా5-42(౫౯-౩౧) శూల24-57 కౌ15-41 వర్జ్య12-46 ల14-28 కు దిన ౨౯-౫౮ వ్యపా రా1-37 ల ఘుం౨-౫
30	ర	౧౪	చతుర్ద శు రా2-24(౫౧-౧౬)పూభా రా5-16(౫౮-౨౬) గండ23-3 గర14-56 వర్జ్య12-0ల13-34 కు దిన ౨౯-౫౬ వ్యపా6-8కు హ స్త ౨ ర్క ౨౯-౧౯ ఉభా శవే అనంతవ్రతం ఘుం౨-౧౫

1955 సం॥ అక్టోబరు నెల (1365 ఫసలీ (ప్రారంభం) ఆశ్వీజ నెల)

1		౧౫	పూర్ణి ○ శ 24-46(౪౭-౧౧) ఉభా రా4-18(౫౬-౧) వృద్ధి20-40 విష్టి13-35 వర్జ్య14-29ల16-1 కు దిన ౨౯-౫౩ మహాళయపక్షారంభం౧౦-౧ఉభా రవే రేవ కువే అన్వాధానం ఘుం౨-౨౫
2		౧౬	బ ప్రతి ఆ 22-45(౪౨-౫)రేవ రా2-58(౫౨-౩౭)ధ్రువ17-58బాల11-46 వర్జ్య15-39ల17-9 కు దిన ౨౯-౫౧ రేవ కువే యాగః మహాలయపక్ష ప్రా॥ ఘుం౨-౩౫ [హ స్త ౩ ర్క ౫౨-౪౧ ఘుం౨-౪౬
3	ర	౧౭	ద్వితీ సో 20-25(౩౬-౧౬)అశ్వ రా1-21(౪౮-౩౪)వ్యాఘా14-59 తైతు9-35 వర్జ్య21-37ల23-6 కు దిన ౨౯-౪౮
4		౧౮	తృతీ మం 17-57(౩౦-౬)భర23-37(౪౪-౧౪)హర్ష11-53వణి7-11 వర్జ్య10-15ల11-44 కు దిన ౨౯-౪౬ కృత్తి శవే పంచప్రదోషః బృహత్యుమావ్రతం (ఉండ్రాళ్లతద్ది) ఘుం౨-౫౬
5		౧౯	చతుర్థీ బు 15-27(౨౩-౫౧)కృత్తి21-52(౩౯-౫౨)వజ్ర8-42సిద్ధి రా5-32 బాల15-27 వర్జ్య10-44ల12-13 కు దిన ౨౯-౪౪ కృత్తి శవే పంచతిథి చతుర్థీ ఘు౩-౬
6		౨౦	పంచ గు 13-0(౧౭-౪౩)రోహి20-12(౩౫-౪౩)వ్యతీ రా2-29 తైతు13-0 వర్జ్య12-45 ల14-15 కు వర్జ్య రా1-27 ల2-57కు దిన ౨౯-౪౧మృగ శ క్రాం తిథిద్వయంఘు౩-౧౬
7	ర	౨౧	షష్ఠి శు 10-42(౧౧-౫౭)మృగ18-41(౩౧-౫౫)వరి23-33 వణి10-42వర్జ్య రా2-37 ల4-8 కు దిన ౨౯-౩౯ హ స్త ౪ర్క ౧౫-౩౮ మృగ శ క్రాం ఘు౩-౨౭ [శైవన క్తం ఘు౩-౩౭
8		౨౨	సప్త శ 8-34(౬-౩౬)ఆర్ద్ర17-22(౨౮-౩౬)పరి20-46బవ8-34వర్జ్య రా4-48ల దిన ౨౯-౩౭ సూర్యసావర్ణిమన్వాది
9		౨౩	అష్ట ఆ 6-38(౧-౪౪)నవ రా4-55(౫౫-౪౪)పున16-14(౨౫-౪౬)శివ18-10కౌ 6-38వర్జ్య శే6-20కు వర్జ్య23-56 లరా1-29కు దిన ౨౯-౩౪ పుష్యరావేపావ్యాయః ఘు౩-౪౭ [౧ర్క ౩౮-౭ పుష్యరా వే ఘు౩-౫౭
10	ర	౨౪	దశ సో రా 3-27(౫౩-౪౭)పుష్య15-21(౨౩-౩౨)సిద్ధ15-44వణి16-11వర్జ్య రా3-48ల5-22కు దిన ౨౯-౩౨ చిత్ర
11		౨౫	ఏకా మం రా2-15(౫౦-౪౮)ఆశ్రే14-42(౨౧-౫౫) సాధ్య13-31 బవ14-51వర్జ్య రా2-31ల4-6 కు దిన ౨౯-౩౦ వైపా24-24లరా5-5 కు ఘు౪-౮ [ఘు౪-౧౮
12		౨౬	ద్వాద బు రా1-21(౪౮-౩౨)మఘ14-20(౨౧-౧)శుభ11-31కౌ13-48వర్జ్య22-20ల23-56కు దిన ౨౯-౨౭ ప్రదోషః
13		౨౭	త్రయో గు 24-49(౪౭-౧౧)పూఫ14-19(౨౦-౫౪) శుక్ల 9.48 గర13-5 వర్జ్య21-36 ల23-14 కు దిన ౨౯-౨౫ ఉఫ శు క్రాంగజచ్ఛాయ కలియుగాది ఘు౪-౨౮
14		౨౮	చతుర్ద శు 24-41(౪౬-౫౧)ఉఫ14-39(౨౧-౪౪)బ్రహ్మ8-21విష్టి12-45వర్జ్య23-19ల24-58 కు దిన ౨౯-౨౨ చిత్ర ౫ర్క ౦-౯ ఉఫ శు క్రాం శైవనక్తం మాసశివరాత్రి శస్త్రహతమహాలయము ఘు౪-౩౯
15		౨౯	అమా ● శ రా 1-2(౪౭-౪౨)హ స్త15-25(౨౩-౩౯)ఐంద్ర7-14చతు12-51వర్జ్య23-50లరా1-31కు దిన ౨౯-౨౦ చిత్ర ర క్రాం పర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః ఘు౪-౪౯

మి	వృ	మే	మీ
	శ		
యురు	సెప్టెం17 కన్యార్కః 20 తులాబుధః అక్టో1 సింహేగురు 2 కన్యాకుజః 7 తులాశుక్రః 10 కన్యావక్రీబుధః		
ర కు పూ			
బు కు	శ. చే	రా	

1955 సం॥ అక్టోబరు నెల — అశ్వీజ నెల (తులామాసము) — (1365 ఫసలీ ఆబాన్ నెల)

16		౩౦	శు ప్రతి ఆ రా 1-54(౪౯-౫౩)చిత్ర16-41(౨౬-౪౯)వైధృ6-30కిం13-28వర్జ్య22-41ల24-24కు దిన౨౯-౧౮చిత్ర రక్రాం యోగః దేవీ నవరాత్రప్రా॥ కలశస్థాపనం ఘ౪-౫౯
17	ర	౧	ద్వితీ సో రా3-20(౫౩-౨౫)స్వాతి18-28(౩౧-౧౫)విష్క6-12బాల14-38వర్జ్య24-36 ల రా2-21కు దిన౨౯-౧౫ చిత్తా 3 తులాయాం మీచేర్కః౨౧-౪౮ విశా శక్రాం ప్రీతియా చంద్ర మి వృ మి మే దర్శనం తులా సం॥ పు॥ కా॥ ఘ౫-౯
18		౨	తృతీ మం రా5-16(౫౮-౧౫)విశా20-46(౩౭-౦)ప్రీతి6-17తైతు16-18వర్జ్య రా1-13 ల3-0కు దిన౨౯-౧౩విశా శక్రాం ఘ౦-౭
19		౩	చతుర్థీ బు పూ రాత్రి(౬౦-౦)అనూ23-30(౪౩-౫౦)ఆయు6-45వణి18-27వర్జ్య రా5-49 ల దిన౨౯-౧౧జ్యేష్ఠ రాక్రాం ఘ౦-౧౮
20	ర	౪	చతుర్థీ గు 7-39(౪-౧౧)జ్యేష్ఠ రా2-34(౫౧-౨౭)సౌభా7-34 భద్ర7-39వర్జ్య శే7-38 కు దిన౨౯-౯ చిత్తా౪ర్కః౪౩-౫జ్యే రాక్రాం ఘ౦-౨౯
21		౫	పంచ శు 10-17(౧౦-౪౬)మూల రా5-43(౫౯-౧౯)శోభ8-34బాల10-17వర్జ్య11-37 ల13-25కువర్జ్య రా3-54ల5-43కు దిన౨౯-౬ తిథి షష్ఠి సరస్వతీపూజ ఘ౦-౩౯
22		౬	షష్ఠీ శ 12-59(౧౭-౨౯)పూషాపూ రాత్రి(౬౦-౦)అతి9-36తైతు12-59వ16-32ల18 21కుదిన౨౯-౪శూన్యతిథిఘ౦-౫౦
23		౭	సప్త ఆ 15-29(౨౩-౪౬)పూషా8-46(౬-౫౮)సుక10-32వణి15-29వర్జ్య17-40ల19-27కు దిన౨౯-౨ఉషా శేవే ౫౭ ప తిథిసప్తమి స్వాధ్యాయం దేవీ త్రిరాత్రప్రా॥ ఘ౧-౧
24	ర	౮	అష్ట సో 17-38(౨౮-౫౨)ఉషా11-28(౧౩-౪౦)ధృతి11-10బవ17-38వర్జ్య15-49ల17-38కుదిన౨౯-౦స్వాతీ౧ర్కః ౩-౫౮వృశ్చికాయనం౧౦-౩౪మహాష్టమి సరస్వత్యుద్వాసనం హరిపదపు॥కా॥సౌర హేమంత ఋప్రా॥ఘ౧-౧౨
25		౯	నవ మం 18-56(౩౨-౨౧)శ్రవ13-38(౧౮-౫౩)శూల11-19బాల6-14 వర్జ్య17-47ల19-29 కు దిన౨౮-౫౭ వ్యపా 9-50ల15-20కు ధని శవే సప్త ఘ౧-౨౩ [శత రవే దుర్గాదేవ్యుద్వాసనం విజయదశమి శమీపూజ ఘ౧-౩౩
26		౧౦	దశ బు 19-34(౩౩-౫౪)ధని14-55(౨౨-౧౭)గండ10.54తైతు7-15వర్జ్య22-17ల23-55కు దిన౨౮-౫౫ధని శవే సప్త
27	ర	౧౧	ఏకా గు 19-22(౩౩-౨౨)శత15-29(౨౩-౪౦)వృద్ధి9-53వణి7-28వర్జ్య21-49ల23-24కు దిన౨౮-౫౩స్వాతీ౨ర్కః ౨౪-౩౫శత రవే పర్వ ౧౧ శీ ఘ౧-౪౪ [౨౮-౫౧ ఉభా కువే ఘ౧-౫౫
28		౧౨	ద్వాద శు 18-21(౩౦-౪౯)పూభా15-15(౨౩-౫)ధ్రువ8.11వ్యాఘా రా3-48బవ6-51 వర్జ్య24 28ల రా2-0 కు దిన
29		౧౩	త్రయో శ 16.36(౨౬-౨౮)ఉభా14-17(౨౦-౪౧)హర్ష రా3 .3 తైతు16.36వర్జ్య రా1-31ల3-1కు దిన౨౮-౪౯ఉభా కువే తిథి త్రయోదశి స్వాధ్యాయం ఘ౨-౬ [౪౪-౫౧ తిథిద్వయం అన్వాధానం అక్షక్రీడ ఘ౨-౧౭
30	ర	౧౪	చతుర్ద ఆ 14-18(౨౦.౪౧)రేవ12.45(౧౬-౪౮) వజ్ర23-49 వణి14-18 వర్జ్యంలేదు దిన౨౮-౪౬ స్వాతీ ౩ ర్కః
31		౧౫	పూర్ణి ○ సో 11-33(౧౩-౪౭)అశ్వి10-46(౧౧-౪౯)సిద్ధి20-16బవ11-33 వర్జ్య7-6ల8-34కు వర్జ్య19-27 ల20-54 కు దిన ౨౮-౪౪ యోగః ఆగ్రయణం ఘ౨-౨౭ [౨౮-౪౨ కృత్తి శవే పంచ అనధ్యాయం ఘ౨-౩౮

	కే		
యు	అక్టో 17తులార్కః 31వృశ్చికేశుక్రః నవం 3 తులాబుధః 12 వృశ్చికే శనిః		
గు ప్లూ			
కు బు ర	శు శ. నె	రా	

1955 సం॥ నవంబరు నెల — వృశ్చిక నెల — (1365 ఫసలీ ఆజర్ నెల)

1		౧౬	బ ప్రతి మం 8-31(౬-౧౨)ద్వితీ రా5-22(౫౨-౯)భరణి8-29(౬-౭)వ్యతీ16-33కౌల8-31వర్జ్య19-17 ల20-43కు దిన
2		౧౭	తృతీ బు రా 2-15(౫౦-౩౦) కృత్తి 6-6(౦-౭)రోహి రా3-43(౫౪-౪)వరీ12-47 వణి15-49 వర్జ్య20-31 ల21-57 కు దిన౨౮-౪౦మృగ శక్రాం చంద్రోదయోమావ్రతం (అట్లతద్ది) ఘ౨-౪౯
3	ర	౧౮	చతుర్థీ గు 23-15(౪౩-౧)మృగ రా1-30(౪౮-౩౮)పరి9-4విష రా5-30బవ12-45 వర్జ్య8-48 ల10.15 కు దిన౨౮-౩౮ స్వాతీ౪ర్కః ౪-౪౫మృగ శక్రాం ఘ౩-౦
4		౧౯	పంచ శు 20-32(౩౬-౧౩)ఆర్ద్ర23-33(౪౩-౪౫)సిద్ధ రా2-10కౌల9-55వర్జ్య 9-13ల10-41కు దిన౨౮-౩౬ఘ౧-౧౧
5		౨౦	షష్ఠీ శ 18-11(౩౦-౧౮)పున21-58(౩౯-౪౬)సాధ్య23-9గర7-22వర్జ్య10-46ల12-16కు వర్జ్య రా5-35ల దిన౨౮-౩౪ పుష్య రావే ప్రదోషః ఘ౩-౨౧
6	ర	౨౧	సప్త ఆ 16-14(౨౫-౨౫)పుష్య20-48(౩౬-౪౯)శుభ20-28బవ16-14వర్జ్య శే7-6కు దిన౨౮-౩౨వై పా6-50ల12-46 కు విశా౧ర్కః ౨౪-౧౮ పుష్య రావే ఉభయానధ్యాయః శైవవ్రతం ఘ౩-౩౨ [ఘ౩-౪౩
7		౨౨	అష్ట సో 14-45(౨౧-౩౯)ఆశ్లే20-6 (౩౫-౨)శుక్ల18-9కౌ14-45 వర్జ్య9-14 ల10-47 కు దిన౨౮-౩౦ తిథి అష్టమి
8		౨౩	నవ మం 13-43(౧౯-౪)మఘ19-51(౩౪-౨౪) బ్రహ్మ16-12 గర13-43 వర్జ్య7-58ల9-33కు వర్జ్య రా3-55 ల5-32 కు దిన౨౮-౨౮ తిథిద్వయం ఘ౩-౫౪ [౨ర్కః ౪౩-౨౬ తిథి ఏకాదశి ఘ౪-౫
9	ర	౨౪	దశ బు 13-11(౧౭-౪౩)పూఫ20-4(౩౪-౫౬) ఐంద్ర14-39 భద్ర13-11వర్జ్య రా3-28ల5-7 కు దిన౨౮-౨౬ విశా
10		౨౫	ఏకా గు 13-8(౧౭-౩౪)ఉఫ20-46(౩౬-౩౯) వైధృ13-27 బాల13-8 వర్జ్య రా5-34 ల దిన౨౮-౨౪ తిథి ద్వాదశి పర్వ ౧౧ శీ ఘ౪-౧౫ [తిథి త్రయోదశి ఘ౪-౨౬
11		౨౬	ద్వాద శు 13-33(౧౮-౩౬)హస్త21-55(౩౯-౨౯)విష్క12-39తై13-33వర్జ్య శే7-15కు దిన౨౮-౨౨చిత్ర శక్రాం
12		౨౭	త్రయో శ 14-25(౨౦-౪౬)చిత్ర23-29(౪౩-౨౪) ప్రీతి12-9 వణి14-25 వర్జ్య6-26 ల8-8 కు వర్జ్య రా5-33ల దిన౨౮-౨౦ చిత్ర శక్రాం శూన్యతిథి అనధ్యాయం శైవవ్రతం మాసశివరాత్రి అపరరాత్రే నరక ౧౪ శీ తైలాభ్యంగః స్వాత్యభ్యంగశ్చ ఘ౪-౩౭
13	ర	౨౮	చతుర్ద ఆ 15-46(౨౪-౬)స్వాతి రా1-30(౪౮-౨౬) ఆయు12-2శకు15-46శేవర్జ్య7-18కు దిన౨౮-౧౮ విశా౧ర్కః ౨-౧౩ విశా రక్రాం శక్రాం శస్త్రహతులకుల్కాదానం లక్ష్మీపూజ.
14		౨౯	అమా ● సో17-33(౨౮-౨౯)విశా రా3-55(౫౪-౨౬) సౌభా12-15నాగ17-33 వర్జ్య7-41ల9-27 కు దిన౨౮-౧౬ విశా రక్రాం శక్రాం అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః పర్వ ౩౦ మా సోమవత్యమా దీపావళ్యమావాస్య కౌముద్యుత్సవః ఘ౪-౫౯

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీమన్మథ సంవత్సర నిజభాద్రపదమాసః శకః ౧౮౭౭ క్రీ. సం 1955 కలిః ౫౦౫౬

1955 సం॥ సెప్టెంబరు నెల

17 శు ప్రతి శ 11-1(౧౨-౫౧) ఉఫ7-37 వర్జ్య16-18 ల17-52
శు కన్యాయాం రవిః ౨౧-౩౨ దిన౩౦-౨౧ అన
ధ్యాయః కన్యా సం॥ పు॥ కా॥ [శు దిన౩౦-౧౮
18 ద్వితీ ఆ 11-2(౧౨-౫౨) హస్త8-13 వర్జ్య16-35 ల18-15
19 తృతీ సో 11-32 (౧౪-౮) చిత్త9-18 వర్జ్య15-17 ల16-59
శు దిన౩౦-౧౬ వినాయక చర్థి
20 చతుర్థీ మం 12-35 (౧౬-౪౪) స్వాతి 10-55 వర్జ్య 16-59
ల18-43శు దిన౩౦-౧౩ తిథి పంచమీ ఋషి ౫ మి
21 పంచ బు 14-1 (౨౦-౨౦) విశా12-55 వర్జ్య17-19 ల19-4
శుదిన౩౦-౧౧ శూన్య తిథి [శు దిన౩౦-౮ తిథి షష్ఠీ
22 షష్ఠి గు 15-48(౨౪-౪౮)అనూ15-16 వర్జ్య 21-28ల23-14
23 సప్త శు 17-50(౨౯-౫౩)జ్యేష్ఠ17-50వర్జ్య రా2-42 ల4-29
శు దిన౩౦-౬ సావధ్యాయః [శు దిన౩౦-౪
24 అష్ట శ 19-55(౩౫-౬) మూల20-27 వర్జ్య18-41 ల 20-27
25 నవ ఆ 21-58 (౩౯-౫౮) పూషా 22-57 వర్జ్య7-4 ల8-50
శు దిన౩౦-౧ [శు వర్జ్య రా5-31 లదిన౨౯-౫౯
26 దశ సో 23-36(౪౪-౧౬) ఉషా రా1-12 వర్జ్య7-42 ల9-27
27 ఏకా మం24-56(౪౭-౩౪)శ్రవ రా3-6వర్జ్య శే 7-14శు దిన
౨౯-౫౬ సర్వ౧౧శి తిరువోంగళ్॥ వేదాంతదేశికర్ తి॥న॥
28 ద్వాద బు రా1-44(౪౯-౩౬)ధని రా4-28 వర్జ్య7-19 ల9-1
శుదిన౨౯ ౫౪ ద్వాదశీ పారివాసరః౫-౩౩ ప్రదోషః
వామనజయన్తి [శు దిన౨౯-౫౧
29 త్రయో గు రా2-5(౫౦-౨౮)శత రా5-23వర్జ్య11-57 ల1-36
30 చతుర్ద శు రా1-50(౪౯-౫౦) పూభా రా 5-44 వర్జ్య11-53
ల1-30శుదిన౨౯-౪౯అనంతవ్రత॥[శుదిన౨౯-౪౬ అన్వా॥
1 పూర్ణి ○ శ రా1-10(౪౮-౯) ఉభా రా5-41 వ15-19 ల16-54

1955 సం॥ అక్టోబరు నెల

2 బ ప్రతి ఆ 23-59(౪౫-౧౦)రేవ రా5-6వర్జ్య17-24 ల18-57
శుదిన౨౯-౪౪యోగః మహాలయపక్షప్రా॥[శుదిన౨౯-౪౧
3 ద్వితీ సో 22-7(౪౧-౨౧)అశ్వ రా4-13 వ24-21 లరా1-54
4 తృతీ మం 20-33(౩౬-౩౪)భర రా2-56వర్జ్య13-18ల14-49
శుదిన౨౯-౩౯ బృహత్యుమా (ఉండ్రాళ్లతద్ది) ప్రదోషః
5 చతుర్థీ బు 18-27 (౩౧-౧౯) కృత్తి రా 1-31 వర్జ్య14-13
ల15-44శు దిన౨౯-౩౬ [శువర్జ్య రా5-5ల
6 పంచ గు 16-8(౨౫-౩౩)రోహి23-53వర్జ్య16-25 ల17-55
7 షష్ఠి శు 13 44(౧౯-౩౩) మృగ22-11 వర్జ్య శే6-35 శు దిన
౨౯-౩౨ తిథిద్వయం
8 సప్త శ 11-16(౧౩-౨౦)ఆర్ద్ర20-28 వర్జ్య6-0ల7-29 శుదిన
౨౯-౨౯తిథిరమి శైవన క్షం మధ్యాష్టమి ఉభయానధ్యాయః
9 అష్ట ఆ 8-59 (౭-౩౭) పున 18-57 వర్జ్య 7-42 ల 9-12
శువర్జ్య రా2-30ల4-0శుదిన౨౯-౨౭ పితృతిథి [5-45ల
10 నవ సో 6-45(౨-౨)దశ రా4-40(౫౪-౪౯)పు17-34వర్జ్య రా
11 ఏకా మం రా2-56 (౫౨-౩౧) ఆశ్రే16-25 వర్జ్య శే 7-17
శు వర్జ్య రా4-0ల5-33 శు దిన౨౯-౨౨ స్మార్త ౧౧ శి
12 ద్వాద బు రా1-33(౪౯-౨)మఘ15-36వర్జ్య23-27ల రా1-1
శుదిన౨౯-౧౯ వైష్ణవ ౧౧శి ప్రదోషః యతిశ్రాద్ధం
13 త్రయో గు 24-41(౪౬-౪౯)పూఫ15-10 వ22-23 ల23-59
శు దిన౨౯-౧౭
14 చతుర్ద శు 24-15(౪౫-౪౪)ఉఫ15-11వర్జ్య23-45లరా1-23
శు దిన ౨౯-౧౫ శైవన క్షం మాసశివ॥ శస్త్రహతమహాలయం
15 అమా ● శ 24-15(౪౫-౪౫) హస్త15-40వర్జ్య24-0 లరా
1-40 శు దిన౨౯-౧౨ సర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం
పిండపితృయజ్ఞః మాధవతీ॥ పు॥

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) (శ్రీ) మన్మథ సంవత్సర అశ్వయుజమాసః శకః ౧౮౭౭ క్రీ.శ. 1955 సం॥ కలిః ౫౦౫౬

1955 సం॥ అక్టోబరు నెల

16 శు ప్రతి ఆ 24-50(౪౭-౧౩) చిత్త16-39వర్జ్య22-36ల24-18
శుదిన౨౯-౧౦యోగః దౌహిత్రగపత్ నవరాత్రప్రా॥
17 ద్వి సో రా1-54(౪౯-౫)స్వా18-9వ24-12లరా1-55శు దిన
౨౯-౭ తులాయాం రవిః ౭-౨౧పరది వైతులాసం॥ పు॥ కా॥
18 తృతీ మం రా3-25 (౫౩-౩౮) విశా20-4 వర్జ్య24-26 లరా
2-12 శుదిన౨౯-౫ [లదిన ౨౯-౩
19 చతుర్థీ బు రా5-14 (౫౮-౧౧) అనూ22-20 వర్జ్య రా 4-31
20 పంచ గు పూర్తి(౬౦-౦)జ్యే24-53వర్జ్య శే6-18శుదిన౨౯-౦
21 పంచ శు 7-21(౩-౨౬) మూలరా 3-31 వర్జ్య9-46ల11-32
శువర్జ్య రా 1-45ల3-31శు దిన౨౮-౫౮ మణవాళ మహా
ముని తి॥ న॥ సరస్వతీపూజ [ల15-55శుదిన౨౮-౫౫
22 షష్ఠీ శ 9-29 (౮-౪౪) పూషా పూర్తి (౬౦-౦) వర్జ్య14-8
23 సప్త ఆ 11-27 (౧౩-౪౧) పూషా6-0 వర్జ్య14-46 ల16-31
శు దిన౨౮-౫౩ కాళీ త్రిరాత్రం ఉభయానధ్యాయః
సత్యనారాయణతీ॥ పు॥
24 అష్ట సో 13-10(౧౭-౫౬)ఉషా8-19 వర్జ్య12-38 ల14-22
శుదిన౨౮-౫౧ తిథి నవమి మహానవమి సరస్వత్యుద్వా
సనం పొయిఘయాళ్వార్ పిళ్లై లోకాచార్యర్ తి॥ న॥
25 నవ మం 14-30(౨౧-౧౫)శ్రవ10-14 వర్జ్య14-29 ల16-11
శు దిన౨౮-౪౮ శూన్యతిథి
26 దశ బు 15-20(౨౩-౨౦)ధని11-43వర్జ్య19-13ల20-53శుదిన
౨౮-౪౬తిథి దశమి విజయదశమి పూదత్తాళ్వార్ తి॥న॥
27 ఏకా గు 15-42)౨౪-౧౨)శత12-44వర్జ్య7-16ల20-54శుదిన
౨౮-౪౪ సర్వ౧౧శి పేయాళ్వార్ తి॥ న॥ [౨౮-౪౨
28 ద్వా శు15-31(౨౩-౪౪)పూభా13-13వ22-49ల24-25శుదిన
29 త్రయో శ 14-50(౨౨-౨)ఉభా13-14 వర్జ్య రా1-1 ల 2-35

1955 సం॥ నవంబరు నెల

శు దిన౨౮-౩౯ తిథి త్రయోదశీ అనధ్యాయః[తిథిద్వయం
30 చతుర్ద ఆ13-44(౧౯-౧౫)రే 12-50వర్జ్యం లే శుదిన౨౮-౩౭
31 పూర్ణి ○ సో 12-13(౧౫-౨౭)అశ్వ12-0 వర్జ్య8-8 ల9-41శు
వర్జ్య21-8ల22-40శు తిథి ప్రతి॥ సద్యస్కాల యోగః అగ్ర॥
1 బ ప్రతి మం 10-23(౧౦-౫౨)భర10-52వర్జ్య22-10ల23-40
శుదిన౨౮-౩౩ అనధ్యా॥ [శు దిన౨౮-౩౦
2 ద్వితీ బు 8-19 (౫-౩౯) కృత్తి9-29 వర్జ్య24-27 లరా1-56
3 తృతీ గు 6-9(౦-౫) చతుర్థీ రా3-41 (౫౪-౦) రోహి 7-55
వర్జ్య13 8ల14-37 శు [14-4ల15-38 శు
4 పంచ శు రా1-15(౪౮-౦) మృగ6-16 ఆర్ద్ర రా4-33 వర్జ్య
5 షష్ఠి శ 22-55 (౪౨-౭) పున రా2-58 వర్జ్య15-46 ల17 16
శు దిన౨౮-౨౪ ఉభయప్రదోషః [శు దిన౨౮-౨౨
6 సప్త ఆ 20-44(౩౬-౪౧)పుష్య రా1-32వర్జ్య10-29ల11 59
7 అష్ట సో 18-48(౩౧-౪౭)ఆశ్రే24-19వర్జ్య13-41 ల15-13
శుదిన౨౮-౨౦ శైవన క్షం [శు దిన౨౮-౧౮
8 నవ మం 17-8(౨౭-౩౭)మఘ23-26 వర్జ్య23-52 లరా1-25
9 దశ బు 15-49(౨౪-౧౮)పూఫ22-51వ7-15ల8-48శువర్జ్య రా
6-2లదిన౨౮-౧౬ [౨౮-౧౪ తిథి ఏకాదశి సర్వ౧౧శి
10 ఏకా గు 14-58(౨౨-౧౦) ఉఫ22-48 వర్జ్య శే7-38 శు దిన
11 ద్వాద శు 14-33 (౨౧-౬) హస్త23-10 వర్జ్య7-21 ల8-58
శు దిన౨౮-౧౨ తిథి ద్వాదశీ
12 త్ర శ 14-38(౨౧-౧౮)చి24-3వ7-27ల9-7శువర్జ్య రా5-58
లదిన౨౮-౯తిథిత్రి॥ శైవన క్షం మాసశివ॥అవ॥[లక్ష్మీపూజ
13 చ ఆ 15-16(౨౨-౪౯)స్వా రా1 24వ శే7-40శు దిన౨౮-౭
14 అమా ● సో16-25(౨౫-౩౯)వి రా3-17వ7-27ల9-11శుదిన
౨౮-౫సర్వ౩౦మా అన్వా॥ పిండపితృయ॥ దీపావళ్యమా॥

1955 నవంబరు నెల (1365 ఫసలీ ౩ నెల)

15		౩౦	బ ప్రతి సం 19-41(౩౩-౫౦)అనూ పూర్తి (౬౦-౦)శోభ12-44కి౬-37వర్జ్య8-23ల10-10కు దినం౨౮-౧౫ యోగః బలిరాజపూజ ఆకాశదీప ప్రా॥ భు౫-౧౦
16	ర	౧	ద్వితీ బు 22-9(౪౦-౦)అనూ6-39(౧-౧౬)అతి13-29బాల8-55వర్జ్య12-57ల14-45కు దినం౨౮-౧౩ దిలార వృశ్చికే మిత్రస్తోర్కః౨౦-౪౧ జ్యేష్ఠ రాక్రాం చంద్రదర్శనం వృశ్చిక సం॥ పు॥ కా॥ భు౫-౨౦ [రాక్రాం భు౦-౭
17		౨	తృతీ గు 24-51(౪౬-౪౨)జ్యేష్ఠ9-41(౮-౪౭)సుక14-26 తైతు11-30 వర్జ్య18-44 ల20-33 కు దినం౨౮-౧౧ జ్యేష్ఠ
18		౩	చతుర్థి శు రా3-36(౫౩-౩౬)మూల12-52(౧౬-౪౪)ధృతి15-27వణి14-24 వర్జ్య11-3 ల12-52కువర్జ్య28-43లరా1-31కు దినం౨౮-౧౦ నాగచతుర్థి భు౦-౧౯
19	ర	౪	పంచ శ పూర్తి(౬౦-౦) పూర్వా16-1(౨౪-౩౪) శూల16-28 బవ16-56 వర్జ్య రా1-0 ల2-48కు దినం౨౮-౮ వ్యపా10-19ల18-51 కు అనూ౧ర్కః౩౮-౫౧ ఉషా శేషే నాగ ౫ మి భు౦-౩౦
20		౫	పంచ ఆ 6-15(౦-౧౦)ఉషా18-58(౩౧-౫౭)గం17-19బాల6-15వర్జ్య11-28ల1-9 కు దినం౨౮-౬ఉషా శేషే ౧౬ ప॥ భు౦-౪౧
21		౬	షష్ఠి సో 8-34(౫-౫౫)శ్రవ21-31 (౩౮-౧౭) వృద్ధి17-51 తైతు8-34 వర్జ్య రా1-50 ల3-34కు దినం౨౮-౫ ధని శేషే షష్ఠ భు౦-౫౩
22	ర	౭	సప్త మం 10-21(౧౦-౨౨) ధని రా1-28 (౪౩-౯) ధ్రువ17-56 వణి 10-21 వర్జ్యం లేదుదినం౨౮-౩అనూ౨ర్కః౫౬-౫౧ని శేషే సప్త ఉభయానధ్యాయః భు౧-౪
23		౮	అష్ట బు11-26(౧౩-౨)శత24-41(౪౬-౧౧)వ్యాఘా17-28బవ11-26వర్జ్య7-3ల8-44కుదినం౨౮-౧ధనుర్ యనం౩-౧౫ పూభా కుషే కార్తవీర్యజయం స్త్రీ విష్ణు త్రిరాత్రవ్రతం కృతయుగాది మహాతిథి పు॥ కా॥ [భు౧-౨౭
24		౯	నవ గు 11-43(౧౩-౪౪)పూభా రా1-6(౪౭-౧౩)హర్ష16-22కౌ11-43 వర్జ్య7-12ల8-50కు దినం౨౮-౦ పూభా కుషే
25		౧౦	దశ శు 11-8(౧౨-౧౭)ఉభా24-43(౪౬-౧౪)వజ్ర14-36గర11-8వర్జ్య10-33ల12-7 కు దినం౨౭-౫౯ భు౧-౩౮
26	ర	౧౧	ఏకాద 9-46(౮-౫౧)రేవ23-34(౪౩-౨౧)సిద్ధి12-13భద్ర9-46వర్జ్య12-9ల1-40కుదినం౨౭-౫౭అనూ౩ర్కః౧౪-౩౩ సర్వ ౧౧ శి బోధన ౧౧ శి స్వాయంభువమన్వాది భు౧-౪౯
27		౧౨	ద్వాద ఆ 7-41(౩-౩౪)త్రయో రా4-59(౫౩-౧౫)అశ్వి21-46(౩౮-౪౮)వ్యతీ9-15వణి5-48 బాల7-41 వర్జ్య18-4 ల19-33కు దినం౨౭-౫౫భర శేషే పంచ క్షీరాబ్ధి ౧౨ శి మల్ల ౧౨ శి భు౨-౧
28	ర	౧౩	చతుర్ద సో రా1-47(౪౮-౫౧)భర19-27(౩౩-౦)వరి రా1-59గర15-23వర్జ్య6-27ల7-54కు వర్జ్య రా6-7లదినం౨౭-౫౪ భర శేషే పంచ కృత్తి శేషే పంచ భు౨-౧౨
29		౧౪	పూర్ణి ○ మం 22-18(౪౦-౬) కృత్తి16-47 (౨౬-౧౮)శివ21-54విష్టి12-8వర్జ్య రా7-33కు దినం౨౭-౫౩అనూ౪ర్కః ౩౨-౫కృత్తి శేషే పంచ అన్వాధానం దక్షసావర్ణిమన్వాది జ్వాలాతోరణం చంద్రగ్రహణం భు౨-౨౩
30		౧౫	బ ప్రతి బు 18-41(౩౧-౦)రోహి13-57(౧౯-౧౦)సిద్ధ17-43 బాల8-30 వర్జ్య6-54ల8-19 కు వర్జ్య18-53 ల20-17 కు దినం౨౭-౫౨ మృగ శుక్రాం యోగః భు౨-౩౫

1955 డిసెంబరు నెల (1365 ఫసలీ ౪ నెల)

1		౧౬	ద్వితీ గు 15-5(౨౧-౫౯)మృగ11-5(౧౧-౫౯)సాధ్య13-31గర15-5వర్జ్య18 31ల19-57కు దినం౨౭-౫౦వైపా11-53 లరా1-3 కు మృగ శుక్రాం తిథిద్వయం భు౨-౪౬
2	ర	౧౭	తృతీ శు 11-40(౧౩-౨౬)ఆర్ద్ర8-22(౫-౧౦)పునరా5-57(౫౩-౫౮)శుభ9-29శుక్ల రా5-42భద్ర11-40వర్జ్య19-10 ల20-36 కు దినం౨౭-౪౯జ్యేష్ఠార్కః౪౯-౨౪ పుష్య శేషే రాశే భు౨-౫౭
3		౧౮	చతుర్థీ శ 8-37(౫-౪౪)పంచ రా5-59(౫౩-౨౫)పుష్య రా4-1(౫౪-౧౪)బ్రహ్మ రా2-18 బాల8-37 వర్జ్య18-19 ల14-47కు దినం౨౭-౪౮ ఆశ్లే శేషే రాశే భు౩-౮
4		౧౯	షష్ఠి ఆ రా3-55(౫౪-౦)ఆశ్లే రా2-36(౫౦-౪౨)ఐంద్ర23-19గర16-57వర్జ్య16-3ల17-34కు దినం౨౭-౪౭
5		౨౦	సప్త సో రా2-31(౫౦-౨౮)మఘ రా1-50(౪౮-౫౫) వైధృ20 51 విష్టి15-14 వర్జ్య14-13 ల15-46 కు దినం౨౭-౪౬ భు౩-౩౧ [జ్యేష్ఠా ౨ర్కః ౬-౨౭ శైవవ్రతం భు౩-౪౨
6	ర	౨౧	అష్ట మం రా1-48(౪౮-౪౦)పూఫరా1-43(౪౮-౨౭)విష్కం18-55బాల14-10 వర్జ్య9-48 ల11-23 కు దినం౨౭-౪౫
7		౨౨	నవ బు రా1-47(౪౮-౩౬)ఉఫ రా2-18(౪౯-౫౨)ప్రీ17-32తైతు13-48వర్జ్య9-6ల10-44కు దినం౨౭-౪౫ భు౩-౫౪
8		౨౩	దశ గు రా2-26(౫౦-౧౦)హస్త రా3-30(౫౨-౫౧)ఆయు16-41వణి14-7వర్జ్య11-8ల12-49కు దినం౨౭-౪౪ భు౪-౫
9	ర	౨౪	ఏకా శు రా3-39(౫౩-౧౨)చిత్ర రా5-16(౫౭-౧౫)సౌభా16-16బవ15-2వర్జ్య12-6ల13-49కు దినం౨౭-౪౩ జ్యేష్ఠా౩ర్కః౨౩-౧౯ స్మార్త శుక్రాం సర్వ ౧౧ శి భు౪-౧౬
10		౨౫	ద్వాద శ రా5-24(౫౭-౩౨)స్వాతిపూర్తి(౬౦-౦) శోభ16-18కౌ16-32 వర్జ్య11-24ల1-9 కు దినం౨౭-౪౨ స్వాతి శుక్రాం ప్రదోషః భు౪-౨౮ [శుక్రాం భు౪-౩౯
11		౨౬	త్రయో ఆ పూర్తి(౬౦-౦)స్వాతి7-31(౨-౪౯) అతి16-39 గర18-27 వర్జ్య13-43 ల15-29 కు దినం౨౭-౪౨ స్వాతి
12	ర	౨౭	త్రయో సో 7-32(౨-౫౦)విశా10-8(౯-౨౧)సుక17-17వణి7-32వర్జ్య14-37ల16-25కు దినం౨౭-౪౧ జ్యేష్ఠార్కః ౩౯-౫౯ అనూ శుక్రాం శైవవ్రతం మాసశివరాత్రి భు౪-౫౦
13		౨౮	చతుర్దమం 9-59(౮-౫౫)అనూ13-2(౧౬-౩౩)ధృతి18-6శకు9-59వర్జ్య19-21ల21-9కు దినం౨౭-౪౧వ్యపా రా4-46ల అనూ శుక్రాం జ్యేష్ఠ రవిక్రాం రాక్రాం సర్వ ౩౦ మా గం10-0 పర్యంతం చిత్రా ౧౪ శి అలభ్యయోగ పు॥ కా॥ భు౫-౨
14		౨౯	అమా ● బు 12-37(౧౫-౨౯) జ్యేష్ఠ16-6(౨౪-౧౨) శూల19-2 నాగ12-37 వర్జ్య రా1-9ల2-57 కు దినం౨౭-౪౦ వ్యపా18-32ల జ్యేష్ఠ రవిక్రాం రాక్రాం ప్రతిప తిథి అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః సూర్యగ్రహణం భు౫-౧౩

మి	వృ	మే	మీ
	శ		
యు	నవ 1 వృశ్చికేర్క 18 తులాయాం 2 వృశ్చికే బుధః 24 ధనుషి శుక్రః డిశ 1 ధనుషి బుధ		
గు పూ			
కు	ర బు కే	కుం రా శ	

1955 సంవత్సరం డిశంబరు నెల — (1365 ఫసలీ బహుమన్ నెల)

తేది			వివరములు
15	ర	౩౦	శు ప్రతి గు 15-21(౨౨-౧౮)మూల19-15(౩౨-౨)×ండ20-1బవ15-21 వర్జ్య17-26ల19-15 కు వర్జ్య రా6-5ల దిన ౨౭-౪౦మూల౧ఘనుపి మిత్రస్థార్కః౹౬-౨౮ శూన్యతిథి యోగః చంద్రదర్శనం పరదినే ధనుస్సంక్రమణ పు॥ కా॥ ఘు౫-౨౪ [కు దిన౨౭-౩౯ ఘుం-౧
16		౧	ద్వితీ శు 12-4(౨౯-౪)పూషా22-21(౩౯-౪౭) వృద్ధి20-58 కౌల18-4 వర్జ్య శే7-54
17		౨	తృతీ శ 20-39(౩౫-౩౧)ఉషా రా1-19(౪౭-౧౦)ధ్రువ31-50 తైతు7-22 వర్జ్య7-21ల9-9కు వర్జ్య రా5-46ల దిన౨౭-౩౯ ఉషా శేవే ఉభయప్రదోషః రంభావ్రతం ఘుం-౧౧ [కు దిన౨౭-౩౮ ఘుం-౨౨
18		౩	చతుర్థీ ఆ 22-58(౪౧-౧౮)శ్రవ రా4-1(౫౩-౫౫) వ్యా22-29వణి9-49 వర్జ్య శే7-33
19	ర	౪	పంచమి సో 24-54(౪౬-౫)ధని రా6-18(౫౯-౩౫)హర్ష22-51బ11-56వర్జ్య8-25ల10-10కు దిన౨౭-౩౮మూలఅర్కః౧౨-౪౮ ధని శువే షష్ఠ ౨౨ ఊ ఘుం-౩౩
20		౫	షష్ఠీ మం రా2-17(౪౯-౩౨)శత పూర్తి (౬౦-౦) వజ్ర22-49 కౌల13-35 వర్జ్య14-2ల15-45కు దిన౨౭-౩౮ సుబ్రహ్మణ్యషష్ఠి ఘుం-౪౪
21		౬	సప్త బు రా3-8(౫౧-౨౪)శత8-5(౪-౧)సిద్ధి22-19×ర14-40 వర్జ్య 14-47ల 16-28 కు దిన ౨౭-౩౮ ఘుం-౫౫
22	ర	౭	అష్ట గు రా3-5(౫౧-౨౭)పూభా9-14(౬-౪౯) వ్యతీ21-17విష్టి 15-4వర్జ్య18-59ల20-37 కు దిన౨౭-౩౮మూల౩ర్కః౨౯-౮మకరాయనం౩౫-౨౯పరదినే ఉత్తరాయణపుణ్య కా॥కాలభైరవాష్టమీ సౌరశిశిరర్తు ప్రా॥ ఘు౧-౫
23		౮	నవ శు రా2-20(౪౯-౩౪)ఉభా9-38(౭-౪౯)వరీ19-38బాల14-42వర్జ్య21-27ల23-2కు దిన౨౭-౩౮ ప్రశియకల్పః నందినీపూజ ఘు౧-౧౬
24		౯	దశ శ 24-50(౪౫-౫౦)రేవ9-17(౬-౫౮)పరి17-23 తైతు13-35వర్జ్య రా4-24ల5-56కు దిన౨౭-౩౮ ఘు౧-౨౭
25	ర	౧౦	ఏకా ఆ 22-39(౪౦-౧౯)అశ్వి8-15(౪-౧౯)శివ రా6-31(౫౫-౪౧)శివ14-35వణి11-45వర్జ్య 17-9ల18-38కు దిన ౨౭-౩౮మూలఅర్కః౪౫-౨౬ధరణీవే పంచ పర్వ౧౧శి ఘు౧-౩౮
26		౧౧	ద్వాద సో 17-51(౩౩-౨౦)కృత్తి రా4-15(౫౪-౨౦)సిద్ధ11-16బవ9-15వర్జ్య17-23ల 18-50కు దిన ౨౭-౩౮కృత్తి కువే రోహి క్రాం ఘు౧-౪౯
27		౧౨	త్రయో మం 16-35(౨౫-౮)రోహి రా1-34(౪౭-౩౫)సాధ్య7-31శుభ రా3-26 తైతు16-35వర్జ్య18-28ల19-53 కు వర్జ్య రా6-28లదిన౨౭-౩౮ వైపా22-0లరా3-23కు రోహి క్రాం తిథిత్రయోదశి అనధ్యాయః హనుమద్వ్రతం ఘు౧-౫౯ [తిథిద్వయం అన్వాధానం దత్త జయన్తీ ఘు౨-౧౦
28		౧౩	చతుర్ద బు 12-58(౧౬-౬)మృగ×22-36(౪౦-౧౦)శుక్ల 28-8వణి12-58వర్జ్య శే7.52కువర్జ్య రా5-56ల దిన౨౭-౩౮
29	ర	౧౪	పూ ○ గు 9-12(౬-౪౧)బ ప్రతి రా5-27(౫౦-౩౭)ఆర్ద్ర19-33(౩౨-౩౨) బ్రహ్మ18-46బవ9-12వర్జ్య శే7-20కు వర్జ్య రా6-5ల దిన౨౭-౩౯పూషా౧ర్కః౧-౪ ఆర్ద్రారం వే౧-౦ ఊ ఘు౨-౨౧
30		౧౫	బ ద్వితీ శు రా1-52(౪౮-౧౭)పున16-37(౨౫-౧౦)ఐంద్ర14-30 తైతు15-40వర్జ్య శే7-30కు వర్జ్య11-44ల రా1-9కు దిన౨౭-౩౯పుష్య రావే పరశురామ జయన్తీ ఘు౨-౩౨
31		౧౬	తృతీ శ 22-37(౪౦-౧౧)పుష్య13-56(౧౮-౨౭)వైధృ 10-26వణి12-15వర్జ్య రా1-33ల3-0కు దిన ౨౭-౪౦పుష్య రావే ఆశ్లే శవే ప్రదోషాభావః ఘు౨-౪౩ [౨౭-౪౦పూషా౨ర్కః౧౭-౫౮ఆశ్లే శవే షష్ఠ ఘు౨-౫౩

1956 సం॥ జనవరి నెల

తేది			వివరములు
1		౧౭	చతుర్థీ ఆ 19-54(౩౩-౨౧)ఆశ్లే11-43(౧౨-౫౩) విష్కం6-43ప్రీతి రా3-28బవ9-16వర్జ్య 22-56ల 24-25కు దిన
2		౧౮	పంచ సో 17-54(౨౮-౧౯)మఘ10-8(౮-౫౬)ఆయు24-48కౌ6-54వర్జ్య17-50ల19-22కు దిన౨౭-౪౧ ఘు౩-౪
3		౧౯	షష్ఠి మం 16-35(౨౫-౦)పూఫ9-14(౬-౩౭)సౌభా22-42వణి16-35వర్జ్య16-28ల17-59కు దిన౨౭-౪౧ ఘు౩-౧౫
4	ర	౨౦	సప్త బు 16-5(౨౩-౪౬)ఉఫ9-5(౬-౧౬)శోభ 21-16బవ16-5వర్జ్య17-44ల19-23కు దిన౨౭-౪౨పూషా ౩ర్కః ౩౪-౧౮ఉభయానధ్యాయః కైవసక్తం ఘు౩-౨౬
5		౨౧	అష్ట గు 16-27(౨౪-౩౯)హస్త9-47(౮-౦)అతి20-28 కౌల16-27వర్జ్య18-16ల19-52కు దిన౨౭-౪౩ ఘు౩-౩౭
6		౨౨	నవ శు 17-35(౨౭-౩౧)చిత్త11-15(౧౧-౪౦)సుక20-17×ర17-35వర్జ్య17-21ల19-6కు దిన౨౭-౪౪ ఘు౩-౪౭
7	ర	౨౩	దశ శ 19-28 (౩౨-౧౦) స్వాతి 13-27 (౧౭-౭) ధృతి 20-37 భద్ర19-28 వర్జ్య 19-41ల21-28కు దిన ౨౭-౪౪ పూషా ౪ర్కః౫౦-౨౯ విశాఖ క్రాం ఘు౩-౫౮
8		౨౪	ఏకా ఆ 21-50(౩౮-౩)విశా16-10(౨౩-౫౫)శూల21-18బవ8-39వర్జ్య20-40ల22-28కు దిన౨౭-౪౫వ్యపా 24-44ల విశా కుక్రాం అనూ శక్రాం అనూ కుక్రాం ౪౬ ఊ పర్వ ౧౧ శి ఘు౪-౯
9		౨౫	ద్వాద సో 24-30(౪౪-౪౨)అనూ19-12(౩౧-౨౭)×ండ22-18కౌల11-11వర్జ్య రా1-31ల3-20కు దిన౨౭-౪౬వ్యపా 23-49కు అనూ కుక్రాం శక్రాం జ్యేష్ఠ రాక్రాం ఘు౪-౨౦
10		౨౬	త్రయో మం రా3-14(౫౧-౩౩)జ్యేష్ఠ22-20(౩౯-౧౭)వృద్ధి23-12×ర13-52వర్జ్యం లేదు దిన౨౭-౪౨షడశీతిముఖం ౨౭-౨౫జ్యేష్ఠ రాక్రాం ఘు౪-౩౧
11	ర	౨౭	చతుర్ద బు రా5-57(౫౮-౨౧)మూల రా1-28(౪౭-౮)ధ్రువ24-11విష్టి16-36వర్జ్య7-23ల9-11కు వర్జ్య 23-40ల రా 1-28కు దిన౨౭-౪౮ఉషా౧ర్కః౬-౪౦ కైవసక్తం మాసశివరాత్రి ఘు౪-౪౧
12		౨౮	అమా ● గు పూర్తి (౬౦-౦)పూషా రా 4-29 (౫౪-౪౦) వ్యాఘా రా1-4చతు19-14 వర్జ్య12-17 ల 14-5కు దిన ౨౭-౪౯ఉషా సంక్రాం అభిజిత్కే వెరశు పర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం ఘు౪-౫౨
13		౨౯	అమా శు 8-31(౪-౪౫)ఉషా పూర్తి (౬౦-౦) హర్ష రా1-46నా×8-31 వర్జ్య13-25 ల 15-12కు దిన౨౭-౫౧ఉషా రక్రాం అభిజిత్కే వేట స పిండపిత్రియజ్ఞః యోగః ఘు౫-౩

(ఇస్ఫందార్ నెల)

మి	వృ	మే	మీ
	శ		
యు	శిశ15ధనుష్కర, 18మకరేశుక్ర, 30మకరేబుధ, జన3వృశ్చికేకుజ 12కుంభేకు		
గు			
	కెకు	రసు శ రా	బు

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ మన్మథ సంవత్సర కార్తీకమాసః శకః ౧౮౭౭ క్రీ. 1955 సం॥ కలిః ౫౦౫౬

1955 సంవత్సరం నవంబరు నెల

15 శు॥ ప్రతి మం 17-57(౪౫-౩౦)అనూ 5-28వర్జ్య 7-39ల9-24
శుదిన౨౮-౩యోగః బలిపూజా
16 ద్విబు 19-51(౩౪-౧౬)జ్యేష్ఠపూర్తి(౬౦-౦)వ11-39ల13-25
శుదినం౨౮-వృశ్చికేర్కః౪౦-౩౭వృశ్చికసం॥పు॥కా॥
17 తృతీ గు 21-58(౩౯-౩౧)జ్యేష్ఠ 8-1వర్జ్య 16-53ల19-40శు
దిన౨౮-౦ ప్రదోషాభావః
18 చతుర్థీ శు 24-8(౪౪-౫౬)మూల10-38 వర్జ్య8-51ల10-38
శు వర్జ్య21-15ల23-1శు దిన౨౭-౫౮ నాగచతుర్థీ
19 పంచ శ రా2-12(౫౦-౩)పూషా13-12వ 21-59ల23.45 శు
20 షష్ఠి ఆ రా3-55(౫౪-౨౦)ఉషా15-33వర్జ్య19-53ల21-37
శు దిన౨౭-౫౫ [శు దిన౨౭-౫౩
21 సప్త సో రా5-20(౫౭-౫౦)శ్రవ17-36వర్జ్య21-52 ల23-34
22 అష్ట మం రా6-0(౫౯-౩౦)ధని19-12 వర్జ్య రా 2-44ల4-24
శు దిన౨౭-౫౧ [౨౭-౫౦ విష్ణు త్రిరాత్రివ్రతం
23 నవ బు పూర్తి(౬౦-౦)శత20-20వర్జ్య రా2-53ల4-32శు దిన
24 నవ గు 6-25(౦-౨౯)దశ రా6-11(౫౯-౨౭)పూభా 20-56
వర్జ్యంలేదు దిన౨౭-౪౮ [ప్రాతర్ధ౧౧శి బోధన౧౧శి
25 ఏకా శు రా5-41(౫౮-౪౦) ఉభా21-5వర్జ్య6-35ల8-12శు
26 ద్వా శ రా4-30(౫౫-౩౯)రేవ20-44వ 8-55ల10-29శు దిన
౨౭-౪౫వైష్ణవ౧౧శి క్షీరాబ్ధి౧౧శి ప్రదోషః వేదనిధితీ పు॥
27 త్రయో ఆ రా3-0(౫౧-౫౩)అశ్వ20.1వర్జ్యం16-8ల17.41
శు వర్జ్య రా5-11 లదిన౨౭-౪౩
28 చతుర్ద సో రా1-11(౪౭-౧౯)భర18-57వర్జ్య శే6-43శు దిన
౨౭-౪౨ అరుళాళప్పెరుమాళెంబెరుమానార్ తి॥న॥
29 పూర్ణి ◯ మం23-4(౪౨-౦)కృత్తి17-37వ6-18 ల7-48 శుదిన
౨౭-౪౧అన్వా॥జ్వాలాతో॥పంపిళ్లై తిరుమంగయా తి॥న॥

1955 సంవత్సరం డిసెంబరు నెల

30 బ ప్రబు20-49(౩౬-౨౧)రో 16-7వ8-37ల10-7శువ21-19ల
22.49శుదిన౨౭-౩౯యోగః తిరుప్పాణి॥తి॥న॥ రా॥ ప్ర॥
1 ద్వితీ గు 18-27(౩౦-౨౬)మృగ14-27వర్జ్యం22-16ల23-45
శుదిన౨౭-౩౮ [శు దిన౨౭-౩౭
2 తృతీ శు 16-5(౨౪-౨౮)ఆర్ద్ర12-47వర్జ్య23-59 లరా1-28
3 చతుర్థి శ 13-48(౧౮-౪౩)పున11-11 వర్జ్య18-42 ల20-12
శుదిన౨౭-౩౫ తిథిద్వయం విద్యానిధితీ॥ పు॥
4 పంచ ఆ 11-39(౧౩-౨౧)పుష్య9-43 వర్జ్య21-50 ల23-21
శు దిన౨౭-౩౪ తిథి షష్ఠి [దిన౨౭-౩౩
5 షష్ఠి సో 9-45 (౮-౩౩) ఆశ్లే8-28వర్జ్య 19-58ల21-30శు
6 స మం 8.7(౪-౨౮)మఘ7-28వ15-16ల16-50శుదిన౨౭-౩౨
శైవనక్తం [వ 14.0ల15-35శు దిన౨౭-౩౧స్వాధ్యాయః
7 అష్ట బు 6-52(౧-౧౭) నవ రా5-55(౫౭-౩౯) పూఫ6-52
8 దశ గు రా5-32(౫౭-౫౫) ఉఫ6-41వ15.10ల16-47 శుదిన
౨౭-౩౧ [శుదిన౨౭-౩౦ ప్రాతర్ధ౧౧శి
9 ఏకా శు రా5.45(౫౮-౨౮)హస్త6-56వర్జ్య15-11 ల16.50
10 ద్వాదశి పూర్తి(౬౦-౦)చిత్త7-48వర్జ్య13-36ల15-17శుదిన
౨౭-౨౯ వైష్ణవ౧౧శి ప్రదోషాభావః [౨౭-౨౮
11 ద్వాద ఆ 6-32(౦-౨౨) స్వాతి8-58వ14.58ల16-41శు దిన
12 త్రయో సో 7-44(౩-౨౦) విశా10-42 వర్జ్య15-4 ల16-48
శుదిన౨౭-౨౭ శైవనక్తం మాసశివరాత్రి
13 చతుర్ద మం 9-21(౭.౨౧) అనూ12-51 వర్జ్య19-1 ల20.47
శుదిన౨౭-౨౬ సర్వ ౩౦ మా పద్మనాభతీ॥ పు॥
14 అమా ● బు 11-18(౧౨-౧౨) జ్యేష్ఠ15-17 వర్జ్య24-9లరా
1-55శు దిన౨౭-౨౫ ప్రతిపత్తిథి అన్వాధానం పిండ
పితృయజ్ఞః

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ మన్మథ సంవత్సర మార్గశిరమాసః శకః ౧౮౭౭ క్రీ.శ. 1955-56 సం. కలిః ౫౦౫౬

1955 సం॥ డిసెంబరు నెల

15 శు ప్రతి గు 13-28 (౧౭-౩౫) మూల 17-54 వర్జ్య 16-8
ల17-54 శు వర్జ్యరా4-32ల6-19శు శూన్యతిథి యోగః
16 ద్విశు 15-38(౨౩-౦)పూషా20-30వ. రా5-19లదిన౨౭-౨౫
ధనుస్సంక్రా ౯-౪౮ తిథి తృతీయ ధనుస్సంక్రమణపు॥కా॥
17 తృతీ శ 17-40(౨౮-౨)ఉషా22-57వర్జ్య శే7-5శు వర్జ్యరా
3-18ల5-2 శు ఉభయప్రదోషః [౨౭-౨౪
18 చతుర్థీ ఆ 19-28(౩౨-౧౯) శ్రవరా1-4 వర్జ్యరా5.21లదిన
19 పంసో20-43(౩౫-౩౮)ధనిరా2-49వర్జ్య శే7.5శుదిన౨౭-౨౪
20 షష్ఠి మం 21-35(౩౭-౪౮) శతరా4-7 వర్జ్య10-24 ల12-5
శుదిన౨౭-౨౪ సుబ్రహ్మణ్యషష్ఠి [౨౭-౨౩
21 సబు21-53(౩౮-౩౦)పూభా రా4-49వ10-43ల12-22 శుదిన
22 అష్టగు21-43(౩౮-౩)ఉభా రా5-7వర్జ్య14-33ల16-10శుదిన
౨౭-౨౩మకర॥౩౫-౨౯పరది శేష ఉత్తరాయణపు॥కా॥
23 న శు 20-58(౩౬-౧౧) రేవరా4-49 వర్జ్య16-58 ల 18-33
శు దిన౨౭-౨౩ [శుదిన౨౭-౨౨ సత్యనిధితీ॥ పు॥
24 దశ శ 19-51 (౩౩-౨౩) అశ్వ4-12 వర్జ్య24-18 లరా1-52
25 ఏ ఆ 18-20(౨౯-౩౩)భరరా3-10వర్జ్య13-24ల14-56శుదిన
౨౭-౨౩సర్వ౧౧శి వైకుంఠ౧౧శి శ్రీరంగే దేవదర్శనం
26 ద్వా సో 16-30(౨౪-౫౮)కృత్తిరా1-54వర్జ్య14-32ల16-3
శు దిన౨౭-౨౩
27 త్రయో మం 14-26 (౧౯-౪౮) రోహి 24-23 వర్జ్య16-54
ల18-24శు వర్జ్యరా5-36 లదిన ౨౭-౨౩ తిథిద్వయం
హనుమద్వ్రతం అనధ్యాయః[అన్వాధానం దత్తజయంతి
28 చతుర్ద బు 12-11(౧౪-౭)మృ22-46వ. శే7.6శుతిథి పూర్ణిమ
29 పూర్ణి ◯ గు9-51 (౮-౧౮) ఆర్ద్ర21-6 వర్జ్య6-35ల8-4 శు
దిన౨౭-౨౪ యోగః

1956 సంవత్సరం జనవరి నెల

30 బ ప్రతి శు 7-30(౨-౨౨) ద్వితీ రా5-10 (౫౪-౧౧) పున
19-27వర్జ్య8-17ల9-46 శు వర్జ్యరా2-57ల4.27 శుదిన
౨౭-౨౪ స్వాధ్యాయః రఘునాథతీ॥ పు॥
31 తృ శ రా3-0(౫౧-౮) పుష్య17-56వ. రా6-2లదిన౨౭-౨౪
1 చతు ఆ రా1-11(౪౬-౩౨)ఆశ్లే16-39వర్జ్య శే7-34శువర్జ్య
రా4-7శు దిన౨౭-౨౫[శుదిన౨౭-౨౫అక్షోభ్యతీ॥ పు॥
2 పం సో 23-34(౪౨-౨౯) మఘ15-35 వర్జ్య23-21 ల24-54
3 షష్ఠి మం 22-24(౩౯-౩౨)పూఫ14-55వర్జ్య22-1 ల23-36
శు దిన౨౭-౨౬ ఉభయప్రదోషః [౨౭-౨౬
4 స బు 21-36(౩౭-౩౩)ఉఫ14-37వర్జ్య23-4ల24-41 శుదిన
5 అష్ట గు 21-20(౩౬-౫౩)హస్త14-46 వర్జ్య22-59 ల24-37
శుదిన౨౭-౨౭ శైవనక్తం త్రిస్పోష్టకాః [౨౭-౨౮
6 నవ శు 21-31(౩౭-౨౦)చిత్త15-24వ21-16ల22-57శు దిన
7 ద శ శ22-19(౩౯-౧౭) స్వా16-34వ22-33ల24-15 శుదిన
౨౭-౨౯ [శు దిన౨౭-౩౦ సర్వ ౧౧ శి
8 ఏకా ఆ 23-30(౪౨-౧౫)విశా18-11 వర్జ్య22-31 ల24-15
9 ద్వాద సో రా1-9(౪౬-౨౦)అనూ20-13 వ. రా2-23ల4-9
శుదిన౨౭-౩౧ద్వాదశి హరివాసరః ౦-౪౯ ప్రదోషః
10 త్రమం రా3-10(౫౧-౨౩)జ్యే22-37వ. లేదుదిన౨౭-౩౨వష
శీతిముఖం ౩౪-౧౨తొండరొడి॥యో॥ పె॥వం౯॥తి॥న॥
11 చతు బు రా5-21 (౫౬-౫౦)మూలరా1-13వర్జ్య7-29ల9-15
శు వర్జ్య23-26 లరా1-13శు శైవనక్తం మాస శివరాత్రి
12 అమా గు పూర్తి (౬౦-౦) పూషా రా 3-52 వర్జ్య 11-53
ల13-39శు దిన౨౭-౩౩ సర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం
13 అమా ● శు 7-32(౨-౧౮)ఉషా6-21 వర్జ్య12-42ల14-28
శు పిండపితృయజ్ఞః యోగః

1956 సంవత్సరం జనవరి నెల (మకరమాసం)

14 ౧ బ॥ ప్రతి శ 10-50(౧౦-౩౨)ఉషా7-75(౧-౩౬)వజ్ర రా2-19బవ10-50వర్జ్య11-41ల13-27కు దిన౨౭-౫౨ ఉషా ౨మకరే శక్రుస్తార్క్యః౨౨-౫౮ఉషా ర॥క్రాం అనధ్యాయః చంద్రదర్శనం మకరసంక్రమణ పు॥కా॥భు౫-౧౪

15 ౨ ద్వితీ ఆ 12-56(౧౫-౪౫)శ్రవ9-50(౮-౧)సిద్ధి రా2-38కౌ 12-56వర్జ్య14-12ల15-57కు దిన౨౭-౫౩ తిథి తృతీయ భు౦-౬

16 ౩ తృతీ సో 14-38(౨౦-౦)ధని12-3(౧౩-౩౩)వ్యతీ రా2-39గర14-38వర్జ్య19-49ల21-33కు దిన౨౭-౫౪ శూన్య తిథి భు ౦-౧౫

17 ౪ చతుర్థి మం 15-58(౨౩-౧౯)శత13.55(౧౮-౧౨)వరీ రా2-22భద్ర15-58వర్జ్య20-42ల22-24కు దిన౨౭-౫౬ క్షపా౩ర్క్యః ౩౯-౨౦భు౦-౨౫

18 ౫ పంచ బు 16-51(౨౫-౩౨)పూభా15-23(౨౧-౫౧)పరి రా1-43బాల 16-51వర్జ్య రా1-20ల3-0కు దిన౨౭-౫౭భు౦-౩౪

19 ౬ షష్ఠి గు 17-10(౨౬-౧౯)ఉభా16-16(౨౪-౬)శివ24-37తైతు17-10వర్జ్య రా4-27ల6-5కు దిన౨౭-౫౮భు౦-౪౪

20 ర ౭ సప్త శు 16-54(౨౫-౪౧)రేవ16-38(౨౪-౫౯)సిద్ధ౨౩-౪వణి16-54వర్జ్యం లేదు దిన౨౮-౦ఉషాశర్క్యః౫౫-౪౬ పాధ్యాయః భు౦-౫౩

21 ర ౮ అష్ట శ 16-1(౨౩-౨౮)అశ్వ16-22 (౨౪-౨౧) సాధ్య 21-1బవ 16-1వర్జ్య12-25ల14-0కు వర్జ్య రా1-37ల3-9కు దిన౨౮-౧కుంభాయనం౨-౨౦భరణి వే పంచ శ వే పంచ హరిపద పు॥ కా॥ భు౧-౨

మి	వృ	మీ	మే
	కే		
యు	జన 14 మకరే రవిః		కు
ప్లూ గు	ఫిబ్ర 5 మీనే శుక్రః		బు
	చె	శ రా కు	ర

22 ౯ నవ ఆ 14-29(౧౯-౩౮)భర15-29(౨౨-౮)శుభ18-27కౌల14-29వర్జ్య రా 2-44 ల 4-14కు దిన౨౮-౩ పా10-6ల19-34కు భరణి వేపంచ శ వేపంచ తిథిద్వయం భు౧-౧౨

(1365 ఫసలీ ఇస్ఫందార్మజ్ నెల)

23 ౧౦ దశ సో 12-22(౧౪-౧౯)కృత్తి14-0(౧౮-౨౪)శుక్ల15-25గర12-22వర్జ్య రా4-41ల6-9కుదిన౨౮-౪రోహి అభిజిద్ర వేక్రాం తిథి ఏకాదశి రైవతిమన్వాది భు౧-౨౧

24 ర ౧౧ ఏకా మం 9-43(౭-౪౨)రోహి12-1(౧౩-౨౮)బ్రహ్మ11-59భద్ర9-43వర్జ్య17-4ల6-30కుదిన౨౮-౫శ్రవణార్క్యః ౧౨-౨౧రోహి అభిద్రవే శక్రాం షట్తిలఏకాదశి భు౧-౩౧

25 ౧౨ ద్వాద బు 6.40(౦-౪)త్రయో రా3-15(౫౧-౨౯)మృగ9-38(౭-౩౦)ఐంద్ర8-4తైతుల రా4-11బాల6-40వర్జ్య17-6ల18-31 కు దిన౨౮-౭భు౧-౪౦ [దిన౨౮-౯పుష్య రా వే భు౧-౫౦

26 ౧౩ చతుర్ద గు 23-43(౪౨-౪౪)ఆర్ద్ర6-56(౦-౪౮)పున రా4-9(౫౩-౧)విష్క 24-4గర13 28వర్జ్య 17-32 ల 18-57కు

27 ర ౧౪ పూర్ణి ○ శు 20-11(౩౭-౫౪)పుష్య రా1-22(౪౬-౫౩)ప్రీతి19-56విష్టి9-57వర్జ్య11-13ల12-38కుదిన౨౮-౧౧శ్రవణార్క్యః౨౯-౬ఆశ్లేష వే సప్త శ వేసప్త పుష్య రా వే అన్వాధానం భు౧-౫౯

28 మా ౧౫ బ॥ ప్రతి శ 16-48(౨౫-౨౮)ఆశ్లే22-48(౪౦-౨౮)ఆయు15-56కౌల16-48వర్జ్య 12-48 ల14-14కు దిన ౨౮-౧౩ ఆశ్లేష వేసప్త శ వేసప్త మఘ వేపంచ యోగః భు౨-౯

29 ౧౬ ద్వితీ ఆ 13-46(౧౭-౫౩)మఘ20-37(౩౫-౧)పూభా13-13గర13-46వర్జ్య9-43ల11-10కు వర్జ్య రా4-6ల 5-36 కు దిన౨౮-౧౪ మఘ వేపంచ తిథిద్వయం భు౨-౧౮

30 ర ౧౭ తృతీ సో 11-15(౧౧-౩౬)పూఫ19-2(౩౧-౨)శోభ8-54అతి గం రా6-8 భద్ర 11-15వర్జ్య రా1-58ల3-30కు దిన౨౮-౧౬శ్రవణార్క్యః౪౫-౫౮తిథి చతుర్థీ భు౨-౨౭

1956 ఫిబ్రవరి నెల (కుంభమాసం)

31 ౧౮ చతుర్థి మం 9-26(౭-౩)ఉఫ18-9(౨౮-౫౧)సుక రా3-57బాల9-26వర్జ్య రా2-31ల4-7కుదిన౨౮-౧౮భు౨-౩౭

1 ౧౯ పంచ బు 8-23(౪-౨౬)హస్త18-4(౨౮-౩౮)ధృతి రా2-28తైతు8-23వర్జ్య రా2-20ల3-59కు దిన౨౮-౨౦భు౨-౪౬

2 ౨౦ షష్ఠి గు 8-12(౪-౦)చిత్త18-50(౩౦-౩౫)శూల రా1-39వణి8-12వర్జ్య24-49ల రా 2-31కు దిన౨౮-౨౨వ్యపా రా2-55ల భు౨-౫౨

3 ర ౨౧ సప్త శు 8-54(౫-౪౬)స్వాతి8-27(౩౪-౩౭)గండ రా1-30బవ8-54వర్జ్య రా 2-36ల4-22కు దిన ౨౮-౨౪ వ్యపా 11-45కు శ్రవణార్క్యః౩-౨ఉరథ సూనధ్యాయః రైవత క్షం త్రిపోష్ఠ కా॥ భు౩-౫

4 ౨౨ అష్ట శ 10-28(౯-౪౦)విశా10-49 (౪౦-౩౩) వృద్ధి ౨౫-౫౬ కౌల 10-28వర్జ్య రా3-18ల5-6కుదిన౨౮-౩౬అనూ శక్రాం భు౩-౧౫ [జ్యేష్ఠ శుక్రాం రాక్రాం తిథి దశమి భు ౩-౨౪

5 ౨౩ నవ ఆ 12-43(౧౫-౧౭)అనూ రా1-44 (౪౭-౫) ధ్రువ రా2-46 గర 12-43వర్జ్యంలేదు దిన౨౮-౨౮అనూ శక్రాం

6 ర ౨౪ దశ సో 15-20(౨౧-౫౨)జ్యేష్ఠ రా4-51(౫౫-౪౧)వ్యాఘాత రా3-44భద్ర15-20వర్జ్య8-3ల9-52కు దిన౨౮-౩౦ ధని ౧ర్క్యః౨౦-౨౦జ్యేష్ఠ శుక్రాం రాక్రాం శూన్యతిథి భు౩-౩౪

7 ౨౫ ఏకా మం 18-7(౨౮-౫౦)మూల పూర్తి(౬౦-౦)హర్ష రా4-48బాల18-7వర్జ్య13-56ల15-45కు వర్జ్య రా6-16ల దిన౨౮-౩౨సర్వఏకాదశి భు౩-౪౩

8 ౨౬ ద్వాద బు 20-58(౩౫-౪౬)మూల8-5(౩-౪౫)వజ్ర రా6-56కౌల7-30 కేవర్జ్య 8-5 కు వర్జ్య18-55ల 20-43కు దిన౨౮-౩౪ భు౩-౫౨ [౩౭-౪౭భు౪-౨

9 ర ౨౭ త్రయో గు 23-19(౪౧-౫౨)పూషా11-8(౧౧-౨౪)సిద్ధి రా6-27గర10-6వర్జ్య20-3ల21-49కుదిన౨౮-౩౬ధని౨ రవిః

10 ౨౮ చతుర్ద శు రా1-26(౪౭-౧౧)ఉషా13-50(౧౮-౧౧)వ్యతీ పూర్తి (౬౦-౦) విష్టి 12-22 వర్జ్య18-14ల20-0కు దిన౨౮-౩౮అభిజిత్కే వేగమో౨౩ప రైవత క్షం మాస శివరాత్రి భు౪-౧౧

11 ౨౯ అమా ● శ రా3-8(౫౧-౨౭)శ్రవ16-12(౨౪-౮)వ్యతీ6-53చతు14-17వర్జ్య20-32 ల 22-16కు దిన౨౮-౪౦ ధని ర॥క్రాం సర్వత్రంరూ. అన్వాధానం. పిండపితృయజ్ఞః భు౪-౨౧

1956 సం॥ ఫిబ్రవరి నెల — మాఘనెల

12	ర	౩౦	శు ప్రతి ఆ రా4-2?(౫౪-౩౬)శని18-9(౨౯-౧)శివ37-2కిం15-45వర్జ్యం రా1-4?ల3-32కు దిన ౨౮-౪౨ధని౩ కుంభే శ్రీకుంభార్కః ౫౫-౩౩ధని రక్రాం యోగః వరదినే కుంభసం॥ పు॥ కా॥ ఘు౪-౩౦
13		౧	ద్వితీ సో రా5-16(౫౬-౪౭)శత19-43(౩౨-౫౬)పరి6-49శివ18-18బాల16-49వర్జ్యం రా2-26ల4-7కు దిన ౨౮-౪౪ చంద్రదర్శనం ఘు౦-౧
14		౨	తృతీ మం రా5-42(౫౭-౫౫)పూభా20-52(౩౫-౫౧)సిద్ధరా5-30తైతు17-28వర్జ్యం లేదు దిన౨౮-౪౭ఘు౦-౯
15		౩	చతుర్థి బు రా5-48(౫౮-౧౦)ఉభా21-40(౩౭-౫౧)సాధ్యరా4-24వణి 17-45 వర్జ్యం 6-48ల8-27కుదిన౨౮-౪౯తిలచతుర్థీ శాంతచతుర్థీఘు౦-౧౭
16	ర	౪	పంచ గు రా5-31(౫౭-౩౪)రేవ22-8(౩౯-౨)శుభరా3-2బవ17-39వర్జ్యం9-53ల11-31కుదిన౨౮-౫౧వైపా18-20ల24-0కు ధనిరర్కః౧౩-౩౩ఘు౦-౨౬
17		౫	షష్ఠి శు రా4-48(౫౫-౪౩)అశ్వ22-11(౩౯-౯)శుక్లరా1-19కౌల17-9వర్జ్యం 18-10ల19-46కుదిన౨౮-౫౩భరణీవ్రతపంచ ఘు౦-౩౪
18		౬	సప్త శ రా3-40(౫౨-౫౫)భర21-48(౩౮-౧౫)బ్రహ్మ23-16గర16-14వర్జ్యం7-37ల9-11కు దిన౨౮-౫౫ భరణీవ్రతపంచ వైవస్వతమన్వాది రథసప్తమి. సూర్యజయంతి ఘు ౦-౪౨
19	ర	౭	అష్ట ఆ రా2-7(౪౯-౨) కృత్తి 21-1 (౩౬-౧౭)ఐంద్ర20-54విష్టి14-53వర్జ్యం9-24ల10-57కు దిన౨౮-౫౭శత౧ర్కః ౩౧-౪౬మీనాయనం౩౮-౧౮రోహి క్రాం భీష్మాష్టమి షడశీతి పుణ్యకాలః పౌరవసంతర్తు ప్రా॥ ఘు౦-౫౦
20		౮	నవ సో 24-6(౪౪-౨)రోహి19-47(౩౩-౧౬)వైధృ18-10బా13-6వర్జ్యం12-11ల13-43కు వర్జ్యం రా1-1ల2-31కు దిన ౨౯-౦రోహి క్రాం ఘు౦-౫౯
21		౯	దశ మం 21-42(౩౮-౬)మృగ18-10(౨౯-౧౬)విష్కం 15.6తై10-54వర్జ్యం రా1-54ల3-22కుదిన౨౯-౨ఘు౧-౭
22	ర	౧౦	ఏకా బు 19-0(౩౧-౧౯)ఆర్ద్ర16-14(౨౪-౨౫)ప్రీతి11-46వణి8-21వర్జ్యం రా3-10ల4-37కు దిన౨౯-౪శత ఆర్కః ౫౦-౨౧పున. కుంభే సర్వ౧౧శి భీష్మ౧౧శి ఘు౧-౧౫
23		౧౧	ద్వాద గు 16-4(౨౪-౩)పున14-4(౧౯-౨)ఆయు8-14సాభా రా4-35బాల16-4వర్జ్యం21-18ల22-45కు దిన౨౯-౭ పున. కుంభే. పుష్యరా శే తిథి ద్వాదశి. వరాహకల్పః ఘు౧-౨౪
24		౧౨	త్రయో శు 13-3(౧౬-౨౯)పుష్య11-47(౧౩-౧౯)శోభ24-55తైతు13-3వర్జ్యం 23-22ల24-49కు దిన౨౯-౯ పుష్యరాశే ఆశ్లే శివేపక్ష తిథిద్వయం ఘు౧-౩౨
25		౧౩	చతుర్ద శ 10-0(౮-౫౬)ఆశ్లే9-29(౭-౩౭)అతి21-17వణి10-0వర్జ్యం20-26ల21-54కు దిన౨౯-౧౧ఆశ్లే శివే పక్ష అన్వాధానం ఘు౧-౪౦
26	ర	౧౪	పూర్ణి ○ ఆ 7-11(౧-౫౬)బ ప్రతి రా4-43(౫౩-౪౮)మఘ7-23(౨-౨౬)పూఫరా5-39(౫౫-౪౦)సుక17-55బవ [7-11వర్జ్యం14-49ల16-18కుదిన౨౯-౧౪శత౩ర్కః౯-౧౪యోగః ఘు౧-౪౯
27		౧౫	బ ద్వితీ సో రా2-47(౫౦-౫౬)ఉఫరా4-27(౫౫-౬)ధృతి14-55తైతు 15-45వర్జ్యం 12-30ల 14-1కు దిన౨౯-౧౬ ఘు౧-౫౭
28		౧౬	తృతీ మం రా1-29(౪౭-౪౨)హస్తరా3-53(౫౩-౪౩)శూల12-23వణి14-8వర్జ్యం 12-39 ల 14-13కు దిన ౨౯-౧౮ [ఘు౨-౫
29	ర	౧౭	చతుర్థీ బు 24-58(౪౬-౨౪)చిత్రరా4-5(౫౪-౧౨)గండ14-25బవ13-13వర్జ్యం11-57ల13-34కు దిన౨౯-౨౦వర్జ్యం పా 14-46ల19-34కు స్వాతి శివే ఘు౨-౧౩

1956 సంవత్సరం మార్చి నెల — మాఘనెల

1		౧౮	పంచ గు రా1-15(౪౭-౧౦)స్వాతిరా5-5(౫౬-౪౫)వృద్ధి9-4కౌల13-6వర్జ్యం9-54ల11-34కుదిన౨౯-౨౩స్వాతిరవే [ఘు౨-౨౨
2		౧౯	షష్ఠి శు రా2-20(౪౯-౫౬)విశా పూర్తి(౬౦-౦)ధ్రువ8-21గర13-47వర్జ్యం11-5ల12-48కుదిన౨౯-౨౫ఘు౨-౩౦
3	ర	౨౦	సప్త శ రా4-13(౫౪-౩౭)విశా6-51(౧-౧౩)వ్యాఘా8-16విష్టి15-16వర్జ్యం11-16ల13-2కుదిన౨౯-౨౮పూభా౧ర్కః ౪౭-౫౧అనూరాక్రాం ఘు౨-౩౮
4		౨౧	అష్ట ఆ పూర్తి(౬౦-౦)అనూ9-20(౭-౨౮)హర్ష8-44బాల17-24వర్జ్యం15-37ల17-25కు దిన ౨౯-౩౦అనూ క్రాం జ్యేష్ఠారాక్రాం వైవక్తం త్రిస్పృశకాః ఘు౨-౪౭
5		౨౨	అష్ట సో 6-36(౦-౪౦)జ్యేష్ఠ12-15(౧౪-౪౮)వజ్ర9-32కౌల6-36వర్జ్యం9-18ల11-6కుదిన౨౯-౩౩జ్యేష్ఠ రాక్రాం మూల క్రాం ఘు౨-౫౫
6		౨౩	నవ మం 9-15(౭-౨౦)మూల15-23(౨౨-౪౦)సిద్ధి10-32గర9-15వర్జ్యం13-35ల15-23కువర్జ్యం రా2-14ల4-2కు దిన ౨౯-౩౫మూల క్రాం ఘు౩-౩ [౧ర్కః౭-౪౫తిథి ఏకాదశి ఘు౩-౧౨
7	ర	౨౪	దశ బు 11-58(౧౪-౭)పూషా18-30(౩౦-౨౮)వ్యతీ11-34భద్ర11-58వర్జ్యం రా3-26ల 5-13కు దిన ౨౯-౩౮పూభా
8		౨౫	ఏకా గు 14-24(౨౦-౧౪)ఉషా21-18(౩౭-౩౧)వరీ12-24 బాల 14-24 వర్జ్యం రా1-42ల3-28కు దిన౨౯-౪౦అభిజిత్కే వేంకటేశ్వర కూవ్యతిథి సర్వ౧౧శి ఘు౩-౨౦ [ద్వాదశి ఘు౩-౨౮
9		౨౬	ద్వాద శు 16-22(౨౫-౧౨)శ్రవ23-39(౪౩-౨౪)పరి12-51తైతు16-22 వర్జ్యం రా 3-58ల5-41 కు దిన ౨౯-౪౨తిథి
10	ర	౨౭	త్రయో శ 17-51(౨౮-౫౫)ధనిరా1-31(౪౮-౫)శివ13-1వణి17-51వర్జ్యం లేదు దిన౨౯-౪౫పూభా౩ర్కః౨౭-౫౩ శైవవక్తం మాసశివరాత్రి. మహాశివరాత్రి ఘు౩-౩౬ [రక్రాం ఘు౩-౪౫
11		౨౮	చతుర్ద ఆ 18-44(౩౧-౧౦)శతరా2-48(౫౧-౧౯)సిద్ధ12-42విష్టి6-17వర్జ్యం 9-5 ల 10-46కు దిన ౨౯-౪౭ పూభా
12		౨౯	అమా ● సో 19-3(౩౨-౧)పూభా రా 3-34 (౫౩-౧౭)సాధ్య 11-57చతు6-53వర్జ్యం9-23ల11-2కుదిన౨౯-౪౯ వైపా24-54లరా5-48కు పూభా రక్రాం సర్వ30మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః ద్వాపరయుగాది బ్రహ్మపూజ సోమవత్యమా ఘు౩-౫౩

మి వృ మే మీ

	శ		కు
యు	ఫిబ్ర12కుంభరవి 18 ధనుస్సికుజః మార్చి 1 మేషే శుక్రః 6 కుంభేబుధః		
ప్లూ కే			ర బు
	చం	కు శ రా	

(1365 ఫసలీ ఫర్వర్దీ నెల) (కుంభమాసము) (అర్దిబహిష్ట్ నెల)

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) (శ్రీ) మన్మథ సంవత్సర పౌషమాసః శకః ౧౮౭౭ క్రీ. శ. 1956 సం. కలిః ౫౦౫౬

1956 సంవత్సరం జనవరి నెల

14 ప్రతి శ 9-31(౭-౧౫) శ్రవణపూర్తి(౬౦-౦) వర్జ్య10-44
ల12-29కు దిన౨౭-౩౬ ఉషా ౨ మకరే రవిః ౨౮-౪౮
అనధ్యాయః పరేద్యుర్మకరసం॥ పు॥ కా॥ [౨౭-౩౭
15 ద్వితీ ఆ 11-14(౧౧-౩౧) శ్ర8-32వర్జ్య12-50ల14-33కు దిన
16 తృతీ సో 12-30(౧౪-౪౦) ధని10-19 వర్జ్య17-56 ల19-37
కు దిన౨౭-౩౮ [కుదిన౨౭-౪౦ తిథి ౫ మి
17 చతు మం 13-18(౧౬-౩౯) శత11-41 వర్జ్య18-18 ల19-58
18 పం బు 13-34(౧౭-౧౯) పూభా12-32వర్జ్య22-16 ల23-53
కు దిన౨౭-౪౧ తిథి షష్ఠి[కుదిన౨౭-౪౨ తిథి సప్తమి
19 షష్ఠి గు 13-18(౧౬-౪౧) ఉభా12-52వర్జ్య24-48లరా2-23
20 సప్త శు 12-32(౧౪-౪౪) రే12-43వర్జ్యం లేదుదిన౨౭-౪౪
ఉ.భి॥ధ్యాయః[కువర్జ్య21-27ల23-0కుదిన౨౭-౪౫భు౧-౨
21 అష్ట శ 11-24 (౧౧-౫౬) అశ్వి 12-13 వర్జ్య8-18 ల9-52
22 నవ ఆ 9-51(౮-౩) భర11-18 (౧౧-౪౧) వర్జ్య 22-42
ల24-14కు దిన౨౭-౪౬
23 దశ సో 8-0(౩-౨౬) ఏకా రా5-56(౫౪-౪౯) కృత్తి10-6
వర్జ్యరా1-8ల2-39కు దిన౨౭-౪౮ స్మార్త౧౧శి
24 ద్వాద మం రా3-38 (౫౨-౩౧) రోహి8-40 వర్జ్య 13-53
ల15-23 కు దిన ౨౭-౫౦ వైష్ణవ ౧౧ శి ప్రదోషః
రఘూత్తమ తీ॥ పు॥
25 త్రయో బు రా1-16 (౪౬-౩౪) మృగ 7-4 ఆర్ద్ర రా 5-24
వర్జ్య14-53ల16-22కు దిన౨౭-౫౨
26 చతు గు 22-53(౪౦-౩౯) పునరా3-43 వర్జ్య16-33 ల18-2
కు దిన౨౭-౫౩ ఎంబార్ తి॥ న॥
27 పూర్ణి ○ శు 20-37 (౩౫-౧) పుష్యరా 2-5 వర్జ్య 11-11
ల12-41కు దిన౨౭-౫౫ అన్వాధానం

1956 సంవత్సరం ఫిబ్రవరి నెల

28 బ ప్రతి శ 18-30(౨౯-౪౨) ఆ24-4 వ14-13ల15-43కు యాగః
29 ద్వితీ ఆ 16-39 (౨౫-౪) మఘ23-38 వర్జ్య12-11 ల13-43
కుదిన౨౭-౫౯ తిరుమడిశైయాళ్వార్ తి॥ న॥
30 తృతీ సో 15-7 (౨౧-౧౬) పూఫ22-52 వర్జ్య7-23 ల8-55
కువర్జ్యరా5-57లదిన౨౮-౧ తిథి తృతీయ[తిథిద్వయం
31 చ మం13-56(౧౮-౧౭) ఉఫ22-37 శే వర్జ్య7-31కుదిన౨౮-౨
1 పంచ బు 13-10 (౧౬-౨౩) హస్త22-31 వర్జ్య6-53 ల8-29
కుదిన౨౮-౪ కూరత్తాళ్వార్ తి॥న॥[ల6-32కుదిన౨౮-౬
2 ష గు 12-54(౧౫-౪౫) చి23-0వ6-40ల8-18కువర్జ్యరా4-51
3 సప్త శు 13-9(౧౬-౨౨) స్వా24-4వర్జ్యరా6-1లదిన౨౮-౮
తిథి అష్టమి శైవనక్తం ఉభయానధ్యాయః సత్యకామతీ॥
పు॥ నరహరితీ॥ పు॥ [5-44లదిన౨౮-౧౦ శూన్యతిథి
4 అష్ట శ 13-58(౧౮-౧౩) విశా రా1-34వర్జ్య7-43కు వర్జ్యరా
5 నవ ఆ 15-8 (౨౧-౨౧) అనూరా 3-23 వర్జ్య7-38 కు దిన
౨౮-౧౨ తిథి నవమి
6 దశ సో 16-48(౨౫-౩౩) జ్యేష్ఠరా5-49 వర్జ్య9-40 ల11-25
కు దిన౨౮-౧౪ [14-40ల16-27కు సర్వ ౧౧ శి
7 ఏకా మం 18-48 (౩౦-౩౨) మూల పూర్తి (౦-౦) వర్జ్య
8 ద్వాద బు 20-58(౩౫-౫౭) మూల8-26 వర్జ్య6-40 ల8-26
కువర్జ్య19-5ల20-52 కు [కు దిన౨౮-౨౧
9 త్రయో గు 23-8(౪౧-౨౪) పూషా11-4 వ19-54 ల21-40
10 చతు శు రా1-5(౪౬-౧౭) ఉషా13-34 వర్జ్య17-57 ల19-42
కుదిన౨౮-౨౩ శైవనక్తం మాసశివరాత్రి విద్యాధీశతీ పు॥
11 అమా ● శ రా2-45 (౫౦-౩౦) శ్రవ 15-51 వర్జ్య 20-9
ల21-52కు దిన౨౮-౨౫ సర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం
పిండపితృయజ్ఞః

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) (శ్రీ) మన్మథ సంవత్సర మాఘమాసః శకః ౧౮౭౭ క్రీ.శ. 1956 సం॥ కలిః౫౦౫౬

1956 సంవత్సరం ఫిబ్రవరి నెల

12 శు ప్రతి ఆ రా4-1(౫౩-౪౦) ధని17-47వర్జ్యరా1-25 ల3-7
కుదిన౨౮-౨౭ కుంభే రవిః ౫౬-౧౨ యోగః పరిధి శి
కుంభ సం॥ పు॥ కా॥ [కుదిన౨౮-౨౯
13 ద్వితీ సో రా4-44(౫౫-౨౭) శత19-14 వర్జ్యరా1-54ల3-34
14 తృతీయ మం రా4-59(౫౬-౭) పూభా20-13వ రా6-0లదిన౨౮-౩౧
15 చతు బు రా4-37 ఉభా 20-40 వర్జ్య శే7-38కు దిన౨౮-౩౪
16 పంచ గు రా3-51(౫౩-౧౯) రేవ20-39 వర్జ్య8-39 ల10-15
కు దిన౨౮-౩౬ [కు వర్జ్యరా5-27ల
17 షష్ఠి శు రా2-33(౫౦-౫౫) అశ్వి20-11 వర్జ్య16-15ల17-49
18 సప్త శ రా12-56 (౪౬-౬) భర19-21 వర్జ్య శే 6-59కు దిన
౨౮-౪౦ రథసప్తమి [కు దిన౨౮-౪౩
19 అష్ట ఆ 23-0 (౪౧-౧౫) కృత్తి 18-11 వర్జ్య6-46 ల8-17
20 నవ సో 20-57 (౩౬-౯) రోహి16-51 వర్జ్య9-17 ల10-48
కు వర్జ్య22-4 ల23-34 కు దిన౨౮-౪౫ ఆనందతీ పు॥
21 దశ మం 18-32(౩౦-౧౧) మృగ15-12 వర్జ్య11-1 ల12-30
కుదిన౨౮-౪౭ తిరుక్కచ్చినంబి తి॥ న॥
22 ఏకా బు 16-10(౨౪-౧౬) ఆర్ద్ర13-32వర్జ్య24-43లరా2-12
కుదిన౨౮-౫౦ సర్వమత౧౧శి భీష్మ౧౧శి సత్యజ్ఞానతీ॥పు॥
23 ద్వాద గు 13-47(౧౮-౨౧) పున11-52వర్జ్య19-21 ల20-50
కుదిన౨౮-౫౨ తిథిద్వయం కులశేఖరాళ్వార్ తి॥ న॥
24 త్రయో శు 11-31 (౧౨-౪౦) పుష్య 10-18 వర్జ్య 22-20
ల23-51కు దిన౨౮-౫౪ తిథి చతుర్దశి
25 చతుర్ద శ 9-24 (౭-౨౪) ఆశ్లే 8-52 వర్జ్య 20-16 ల21-48
కు దిన౨౮-౫౭ అన్వాధానం
26 పూర్ణి ○ ఆ 7-31 (౨-౪౫) బ ప్రతి రా5-49 (౫౫-౪౬)
మఘ7-40వర్జ్య15-23ల16-55 కు యాగః

1956 సంవత్సరం మార్చి నెల

27 బ ద్వితీ సో రా4-42 (౫౫-౪౨) పూఫ6-47 ఉఫరా 6-13
వర్జ్య13-49ల15-22కు దిన౨౯-౨ [కు దిన౨౯-౪
28 తృతీ మం రా3-55(౫౩-౪౮) హస్తరా6-6వర్జ్య14-34ల16-9
29 చతుర్థీ బు రా3-38 (౫౩-౪) చిత్త పూర్తి (౬౦-౦) వర్జ్య
14-13ల15-51కు దిన౨౯-౬ [కు దిన౨౯-౯
1 పంచ గు రా3-50(౫౩-౩౮) చిత్త6-33 వర్జ్య12-23 ల14-3
2 షష్ఠి శు రా4-38(౫౫-౪౧) స్వాతి7-32వర్జ్య13-28 ల15-10
కు దిన౨౯-౧౧ [కు దిన౨౯-౧౪
3 సప్త శ రా5-56 (౫౮-౫౫) విశా8-57 వర్జ్య 13-16 ల15-0
4 అష్ట ఆ పూర్తి (౬౦-౦) అనూ10-49 వర్జ్య 16-56 ల18-41
కుదిన౨౯-౧౬ శైవనక్తం తిస్రోష్టకాః[౨౯-౧౯ అనధ్యా॥
5 అష్ట సో 7-40(౩-౨౦) జ్యేష్ఠ13-2వర్జ్య21-52ల23-38కుదిన
6 నవ మం 9-38 (౮-౧౮) మూల15-32 వర్జ్య13-46 ల15-32
కువర్జ్యరా2-11ల3-57కు దిన౨౯-౨౧
7 దశ బు 11-45(౧౩-౩౮) పూషా18-10 వర్జ్యరా 3-1ల4-48
కుదిన౨౯-౨౪ తిథి ఏకాదశి
8 ఏకా గు 13-51(౧౮-౫౩) ఉషా20-43 వర్జ్యరా1-7 ల2-52
కు దిన౨౯-౨౬ శూన్యతిథి సర్వ౧౧శి
9 ద్వాద శు 15-45 (౨౩-౪౧) శ్రవ23-3 వర్జ్యరా3-24 ల5-8
కు దిన౨౯-౨౮ తిథి ద్వాదశి
10 త్రయో శ 17-22 (౨౭-౪౨) ధని రా1-7 వర్జ్యం లేదుదిన
౨౯-౩౧ శైవనక్తం మాసశి॥ మహాశివరాత్రి స్వాధ్యాయః
11 చతుర్ద ఆ 18-30(౩౦-౩౬) శత రా2-40 వర్జ్య8-46 ల10-28
కుదిన౨౯-౩౩ విష్ణుచిత్త రామానుజస్వామితీర్థం
12 అమా ● సో 19-12(౩౨-౨౨) పూభా రా 3-49వర్జ్య9-22
ల11-8కుదిన౨౯-౩౬ సర్వ౩౦మా అన్వా॥ పిండపితృ॥

శ్రీమన్మథసంవత్సరఫాల్గుణమాస(మాధవఃవసంతఃఉత్తరాయణం)శకః౧౮౭౭ క్రీ.సం.1956కలిః౫౦౫౬ఫసలీ౧౩౬౫

(1956 సం. మార్చి నెల) (పంగుని నెల)

తేది		తిథి	
13	ర	౩౦	శు ప్రతి మం 18-57(౩౧-౪౭)ఉభా రా3-57(౫౪-౧౮)శుభ10-49కి7-0వర్జ్య13-18ల14-56కుదిన౨౯-౫౩పూభా రవిమానే మిత్రస్యోర్క్యః౪౮-౨౬యోగః పకేస్యర్కేవ సం|| ప్రు|| కా|| భు౪-౧
14		౧	ద్వితీ బు 18-26(౩౦-౩౩)రేవరా3-57(౫౪-౧౯)శుక్ల9-23బాల6-41వర్జ్య15-56 ల 17-32కు దిన౨౯-౫౪ చంద్ర దర్శనం భుం-౨
15		౨	తృతీ గు 17-36(౨౮-౨౮)అశ్వి రా 3-39(౫౩-౩౬) బ్రహ్మ7-41ఐంద్రరా5-44గర 17-36వర్జ్య23-42లరా1-17కుదిన౨౯-౫౭ధరశేవే పంచతిలర్థి భుం-౯
16		౩	చతుర్థి శు 16-30(౨౫-౪౪)భరరా3-8(౫౨-౧౯)వైధృరా3-35భద్ర16-30వర్జ్య13-2 ల14-36కుదిన౨౯-౫౯భర శివే పంచ పుత్రగణపతి వ్రతం భుం-౧౭
17	ర	౪	పంచ శ 15-9(౨౨-౨౪)కృత్తిరా2-21(౫౦-౨౫)విష్క రా1-15బాల15-9వర్జ్య14-44 ల16-17కుదిన౩౦-౨ఉభా౧ర్క్యః౯-౨౫రోహి శ్రా॰ తిథిద్వయం భుం-౨౫
18		౫	షష్ఠీ ఆ 13-32(౧౮-౨౪)రోహిరా1-19(౪౭-౫౨)ప్రీతి 22-42 తైతు 13-32వర్జ్య 17-39ల19-11కు దిన౩౦-౪రోహి శ్రా॰ తిథిసప్తమి భుం-౩౩
19		౬	సప్త సో 11-44(౧౩-౫౬)మృగ24-10(౪౫-౦)ఆయు 20-3 వణి 11-44వర్జ్య6-39ల 8-11కు దిన౩౦-౭ ఆర్ద్రకువే ఉభయానధ్యాయః భుం-౪౧
20	ర	౭	అష్ట మం 9-46(౯-౩)ఆర్ద్ర22-47(౪౧-౩౪)సౌభా 17-14 బవ 9-46వర్జ్య8-4 ల 9-35కుదిన౩౦-౯ఉభా౨ర్క్యః ౩౦-౫౦మేషాయనం౩౬-౫౬ఆర్ద్ర కువే విషువత్పుణ్యకాలః భుం-౪౯
21		౮	నవ బు 7-35(౩-౩౭)దశరా5-17(౫౪-౧౫)పున21-15(౩౭-౪౮)శోభ14-16కౌల7-35వర్జ్య10-0ల11-30కువర్జ్య రా4-43లదిన౩౦-౧౧పుష్యరావే భుం-౫౭ [శవే సప్తసార్ధ ౧౧ శి భు౧-౫
22		౯	ఏకా గు రా2-53(౫౧-౫౫)పుష్య7-37(౩౩-౪౫)అతి11-12వణి16-4వర్జ్య శే6-11కుదిన౩౦-౧౪పుష్యరావే ఆశ్లే
23		౧౦	ద్వాద శు 24-33(౪౬-౬)ఆశ్లే18-0(౨౯-౪౨)సుక8.7ధృతిరా5-4బవ13-43వర్జ్య7-33ల 9-3కు వర్జ్య రా5-13 ల దిన౩౦-౬ఉభా౩ర్క్యః౫౨-౨౦ఆశ్లే శివేసప్త ప్రదోషః వైష్ణవ౧౧శి భు౧-౧౩
24		౧౧	త్రయో శ 22-18(౪౦-౩౦)మఘ16-27(౨౫-౫౨)శూలరా2-7కౌల11-25వర్జ్య శే6-43కువర్జ్య24-0లరా1-31కుదిన ౩౦-౧౯పూపారా2-36ల కామదహనం భు౧-౨౧ [కు భు౧-౨౯
25		౧౨	చతుర్ద ఆ 20-19(౩౫-౩౪)పూఫ15-6(౨౨-౩౩)గండ23-24 గర9-18వర్జ్య22-0ల23-32కు దిన౩౦-౨౧వ్యపా7-7
26		౧౩	పూర్ణి ○ సో 18-40(౩౧-౩౧)ఉఫ14-6(౨౦-౪)వృద్ధి20-59విష్టి7-29వర్జ్య 22-19 ల 23-53కు దిన౩౦-౨౩హస్త రవే అన్వాధానం బ్రహ్మసావర్ణిమన్వాది హోళీ ౧౫మా భు౧-౩౭
27	ర	౧౪	బ ప్రతి మం 17-33(౨౮-౪౫)హస్త13-33(౧౮-౪౬)ధ్రువ18-59బాల6-6వర్జ్య21-34ల23-11కుదిన౩౦-౨౬ఉభా ౪ర్క్యః౧౪-౨౮హస్తరవేయోగః వసంతోత్సవః చూతకుసుమభక్షణం భు౧-౪౫
28		౧౫	ద్వితీ బు 17-3(౨౭-౩౦)చిత్త13-37(౧౮-౫౫)వ్యాఘా12-29గర17-3వర్జ్య19-23ల21-2కుదిన౩౦-౨౮భు౧-౫౩
29		౧౬	తృతీ గు 17-12(౨౭-౫౬)స్వాతి14-19(౨౦-౪౩)హర్ష16-31భద్ర17-12వర్జ్య20-15ల21-57కుదిన౩౦-౩౦భు౨-౧
30	ర	౧౭	చతుర్థి శు 18-6(౩౦-౧౨)విశా15-44(౨౪-౧౭)వజ్ర16-6బాల18-6వర్జ్య20-4ల21-49కు దిన ౩౦-౩౩రేవ౧ర్క్యః ౩౬-౫౩అనూ శ్రా॰ భు౨-౮ [శ్రా॰ జ్యేష్ఠ రాత్రా॰ భు౨-౧౬
31		౧౮	పంచ శ 19-40(౩౪-౧౧)అనూ17-48(౨౯-౩౧)సిద్ధి16-14కౌల6-52వర్జ్య24-1ల రా 1-47 కు దిన ౩౦-౩౫అనూ
1		౧౯	షష్ఠి ఆ 21-47(౩౯-౩౦)జ్యేష్ఠ20-25(౩౬-౪)వ్యతీ16-46గర8-43వర్జ్య రా5-24ల దిన౩౦-౩౮జ్యేష్ఠరాత్రా॰ఉభయ ప్రదోషః భు౨-౨౪ [౩౦-౪౦రేవ౨ర్క్యః౫౯-౪౪ భు౨-౩౨
2	ర	౨౦	సప్త సో 24-15(౪౫-౪౧)మూల23-24(౪౩-౩౨)వరీ17-39విష్టి11-1 వర్జ్య శే7-12కు వర్జ్య 21-36ల 23-24కు దిన
3		౨౧	అష్ట మం రా2-52(౫౨-౧౬)పూషారా2-29(౫౧-౧౭)పరి18-39బాల13-33వర్జ్య10-13ల12-2కుదిన౩౦-౪౨ఉషా కుశ్రా॰ శైవనక్తం త్రిస్పృశః భు౨-౪౦
4		౨౨	నవ బు రా5-16(౫౮-౧౭)ఉషారా5-23(౫౮-౩౪)శివ19-34తైతు16-3వర్జ్య11-26 ల 13-14కు దిన౩౦-౪౫ఉషా కుశ్రా॰ అభిజిత్తేవేళ౧ఊ భు౨-౪౮
5		౨౩	దశ గు పూర్తి (౬౦-౦)శ్రవ పూర్తి(౬౦-౦)సిద్ధ20-15వణి18-16వర్జ్య9-47ల11-34కు దిన౩౦-౪౭షడశీతి ముఖం ౧-౪౧అభిజిత్కే వే౩ప భు౨-౫౬ [భు౩-౪
6	ర	౨౪	దశ శు 7-17(౩-౨౪)శ్రవ7-55(౫-౦)సాధ్య20-34భద్ర7-17వర్జ్య12-15ల13-59కు దిన౩౦-౪౯రేవ౩ర్క్యః౨౩-౩
7		౨౫	ఏకా శ 8-45(౭-౪)ధని9-55(౧౦-౦)శుభ20-23బాల8-45వర్జ్య17-31ల19-13కుదిన౩౦-౫౨వైపా7-25ల 12-39కు సర్వమత ౧౧శి భు౩-౧౨
8		౨౬	ద్వాద ఆ 9-29(౮-౫౭)శత11-15(౧౩-౨౨)శుక్ల19-41తైతు9-29వర్జ్య17-50ల19-29కుదిన౩౦-౫౪భు౩-౨౦
9	ర	౨౭	త్రయో సో 9-37(౯-౧౮)పూభా11-58(౧౫-౯)బ్రహ్మ18-30వణి9-37వర్జ్య21-36ల23-13కు దిన ౩౦-౫౬ రేవ౪ర్క్యః౪౬-౩౬శైవనక్తం మాసశివరాత్రి భు౩-౨౮ [అన్వాధానం భు౩-౩౬
10		౨౮	చతుర్ద మం 9-7(౮-౬)ఉభా12-5(౧౫-౨౯)ఐంద్ర16-50శకు9-7వర్జ్య23-53లరా1-27కు దిన౩౦-౫౮రేవర్క్రా॰
11		౨౯	అమా ● బు 8-6(౫-౩౪)రేవ11-41(౧౪-౩౨)వైధృ౧౪-౪౭నాగ8-6వర్జ్యం లేదు దిన ౩౧-౦రేవ రక్రా॰ పిండ పితృయజ్ఞః యోగః భు౩-౪౪

శ్రీ దుర్ముఖినామ సంవత్సర చైత్రమాసః (శుక్రః గ్రీష్మః ఉత్తరాయణం) శకః౧౮౭౮ క్రీ. సం. 1956 కలిః ౫౦౫౭ ఫసలీ ౧౩౬౫

తేది		తిథి	
12		౩౦	శు ప్రతి గు 6-38(౧-౫౮)ద్వితీరా4-51(౫౫-౩౧)అశ్వి10-52(౧౨-౩౩) విష్క 12-24బవ6-38వర్జ్య7-0ల8-33కు వర్జ్య20-2ల21-33కు దిన౩౧-౩భర శవే పంచ స్వాధ్యాయః చంద్రదర్శనం భు౩-౫౨

	కే	శు	
యు	మార్చి13మీనేరవిః 14 కర్కాటే వక్రీ గురుః 25 మీనే బుధః 28 వృషే కుజః ఏప్రిల్4మకరే కుజః 9 మేషే బుధః		బు ర
ప్లూ కు			
	చ	శ రా	కు

(1365 ఫసలీ ఆఖరు నెల) (మాసవారం)

1956 ఏప్రిల్ నెల (పంగుని నెల) (చిత్తిరై నెల)

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ మన్మథ సంవత్సర ఫాల్గునమాసః శకః ౧౮౭౭ క్రీ. శ. 1956 కలిః ౫౦౫౬

1956 సంవత్సరం మార్చి నెల

13 శు ప్రతి మం 19-18(౩౨-౪౧)ఉభా రా4-21వర్జ్య18-37
ల 15-15కు దిన౨౯-౩౮పూాభార మీా శెర్క్యః౪౬-౩
యాగః పరేద్యుః మీాన సం॥ పు॥ కా॥
14 ద్వితీ బు 18-57(౩౧-౪౯) రేవ రా4-27వర్జ్య16-23ల18-0కు
దిన౨౯-౪౧ [కు దిన౨౯-౪౩ ప్రదోషః
15 తృతీ గు 18-5(౨౯-౪౦)అశ్వ రా4-3వర్జ్య24-7ల రా1-42
16 చతుర్థి శు 16-49(౨౬-౩౨)భర రా3-18వర్జ్య13-21ల14-54
కు దిన౨౯-౪౬ [కు దిన౨౯-౪౮ తిథిద్వయం
17 పంచ శ 15-9 (౨౨-౨౬)కృత్తి రా2-9వర్జ్య14-43ల16-15
18 షష్ఠి ఆ 13-13(౧౭-౩౭)రోహి24-48వర్జ్య17-15ల18-46
కు వర్జ్య రా6-3ల దిన౨౯-౫౧తిథి షష్ఠమి
19 సప్త సో 11-3(౧౨-౧౨)మృగ23-15వర్జ్య శే 7-32కు దిన
౨౯-౫౩ఉభయానధ్యాయః సత్యద్ర్వత తీ॥ పు॥[౨౯-౫౬
20 అష్ట మం 8-43(౬-౨౫) ఆర్ద్ర21-36వర్జ్య7-4ల8-33కు దిన
21 నవ బు 6-18(౦-౨౫)దశ రా3-52(౫౩-౫౫) పున 19-54
వర్జ్య8-44ల10-14కువర్జ్య రా3-22ల4-52కు దిన౨౯-౫౮
22 ఏకా గు రా1-33(౪౮-౩౫) పుష్య 18-17వర్జ్యం లేదు దిన
౩౦-౧పార్శ్వ్రర్తగరి శెల్వపిళ్లె తి॥ వ॥
23 ద్వాద శు 23-26(౪౩-౧౮)ఆశ్రే16-50వర్జ్య6-19ల7-49కు
వర్జ్య రా4-13ల5-44కు దిన30-3వైష్ణవ ౧౧ శ
24 త్రయో శ 21-33(౩౮-౩౭)మఖ15-35వర్జ్య23-16ల24-49
కు దిన౩౦-౬ [కు దిన ౩౦-౮
25 చతుర్ద ఆ 19-59(౩౪-౪౪)పూఫ14-38వర్జ్య21-39ల23-13
26 పూర్ణి ○ సో 18-46 (౩౧-౪౪) ఉఫ 14-2 వర్జ్య 22-22ల
23-58కు దిన౩౦-౧౧అన్వాధానం రంగనాచ్చియార్
సంజీయర్ తి॥ వ॥
27 బ ప్రతి మం 18-1 (౨౯-౫౪) హస్త 15-51వర్జ్య 21-57ల
23-35కు దిన౩౦-౧౩యాగః తిరునారాయణ పెరు
మాళ్ళు తి॥ వ॥ పత్యరోః తి॥ పు॥ [కు దిన౩౦-౧౬
28 ద్వితీ బు 17-45(౨౯-౧౫)చిత్త14-10 వర్జ్య19-57ల 21-36
29 తృతీ గు 17-59(౨౯-౫౩)స్వాతి14-57వర్జ్య20-51ల22-32
కు దిన౩౦-౧౮ ప్రదోషః [దిన ౩౦-౨౦
30 చతుర్థి శు 18-43(౩౧-౪౫)విశా16-14వర్జ్య20-31ల22-14కు
31 పంచ శ 19-54(౩౪-౪౫)అనూ17-58వర్జ్య24-4ల రా1-49
కు దిన౩౦-౨౩ [౩౦-౨౫ఉభయప్రదోషః

1956 సంవత్సరం ఏప్రిల్ నెల

1 షష్ఠి ఆ 21-33(౩౮-౫౪) జ్యేష్ఠ20-7వర్జ్య రా4-56ల దిన
2 సప్త సో 23-28(౪౩-౪౩)మూల22-34వర్జ్య శే6-42కు వర్జ్య
20-49ల22-34కు [కుదిన౩౦-౩౦వైవస్వతం తిప్పో.కాః
3 అష్ట మం రా1-35(౪౯-౨)పూషా రా1-12వర్జ్య9-12ల10-59
4 నవ బు రా3-41(౫౪-౨౦)ఉషా రా3-49వర్జ్య10-3ల11-50
కు దిన౩౦-౩౩వసంతవిషు ముఖం ౫౮-౨౧ [౩౦-౩౫
5 దశ గు రా5-34శ్రవ పూర్తి(౬౦-౦)వర్జ్య8-12ల9-58కు దిన
6 ఏకా శు పూర్తి(౬౦-౦)శ్రవ6-9వర్జ్య10-30ల12-15కు దిన
౩౦-౩౮ [౩౦-౪౦సర్వ౧౧శి
7 ఏకా శ 7-2(౨-౪౮)ధని8-15వర్జ్య 15-57 ల 17-40కు దిన
8 ద్వాద ఆ 8-8(౫-౩౪)శత9-55వర్జ్య 16-38ల18-19కు దిన
౩౦-౪౨ [శైవవక్త్రం మాసశివరాత్రి
9 త్రయో సో 8-46(౭-౧౦)పూభా11-8వర్జ్య21-1ల22-40కు
10 చతుర్ద మం 8-52(౭-౨౭)ఉభా11-49వర్జ్య23-55ల రా1-32
కు దిన౩౦-౪౭అన్వాధానం సర్వ ౩౦ మా
11 అమా ● బు 8-27(౬-౨౮) రేవ12-1వర్జ్యం లేదు దిన౩౦-౫౦
పిండపితృయజ్ఞః యాగః

శ్రీదుర్ముఖసం॥ చైత్రమాసః శకః౧౮౭౮ క్రీ.సం.1956కలిః౫౦౫౭

12 శు ప్రతి గు 7-33(౪-౧౫)అశ్వ11-45వర్జ్య7-47 ల 9-23కు
వర్జ్య21-5ల22-38కు దిన౩౦-౫౨అనధ్యాయః శ్రీః శ్రీః శ్రీః

మన్మథ॥ సం. (స్టాండర్డు టైము) ఉదయాస్త గం. 1955—56

నెల తేదీ 1955 సం.		రాజమండ్రి ఉ.గం	రాజమండ్రి అ.గ	మదరాసు ఉ.గ	మదరాసు అ.గ	కర్నూలు ఉ.గం	కర్నూలు అ.గం	విజయనగరం ఉ.గం	విజయనగరం అ.గం
మార్చి	25	6-6	6-13	6-12	6-19	6-21	6-28	6- 0	6- 7
ఏప్రిల్	4	5-58	6-15	6- 6	6-19	6-13	6-30	5-51	6- 8
,,	14	5-51	6-17	6- 0	6-20	6- 7	6-31	5-44	6-10
,,	24	5-44	6-19	5-54	6-21	6- 0	6-33	5-37	6-12
మే	4	5-38	6-21	5-49	6-22	5-54	6-35	5-31	6-14
,,	14	5-34	6-25	5-46	6-25	5-50	6-39	5-26	6-21
,,	24	5-31	6-28	5-43	6-28	5-47	6-42	5-23	6.24
జూన్	3	5-30	6-31	5-42	6-31	5-46	6-45	5-22	6-27
,,	13	5-31	6-3	5-44	6-34	5-47	6-49	5-23	6-31
,,	23	5-32	6-37	5-45	6-36	5-48	6-51	5-24	6-33
జూలై	3	5-35	6-39	5-48	6-38	5-51	6-53	5-27	6-35
,,	13	5-38	6-39	5-50	6-39	5-54	6-53	5.30	6-35
,,	23	5-41	6-37	5-53	6-37	5-57	6-51	5-33	6-33
ఆగష్టు	2	5-44	6-34	5-55	6-35	6- 0	6-48	5-37	6-29
,,	12	5-47	6-29	5-57	6-31	6- 3	6-43	5-40	6-24
,,	22	5-49	6-23	5-59	6-25	6- 5	6-37	5-42	6-18
సెప్టెం	1	5-51	6-16	5-59	6-20	6- 7	6-30	5-44	6-11
,,	11	5-52	6- 8	5-59	6-13	6- 7	6-23	5-46	6- 2
,,	21	5-53	6- 0	5-59	6- 7	6- 8	6-15	5-47	5-54
అక్టో	1	5-54	5-52	5-59	5-59	6- 9	6- 7	5-48	5-46

నెల తేదీ 1955 సం		రాజమండ్రి అ.గ.	రాజమండ్రి ఉ.గ	మదరాసు ఉ.గ	మదరాసు అ.గ	కర్నూలు ఉ.గ.	కర్నూలు అ.గ.	విజయనగరం ఉ.గం	విజయనగరం అ.గం
అక్టో	11	5-56	5-44	6- 0	5-5	6-10	6- 0	5 50	5-37
,,	21	5-59	5-37	6- 2	5-46	6-13	5-53	5-53	5-30
,,	31	6- 2	5-32	6- 4	5-42	6-15	5-49	5-56	5-25
నవం	10	6- 6	5-28	6- 7	5-39	6-19	5.45	6- 0	5-21
,,	20	6-11	5-26	6-11	5-38	6-24	5 43	6- 6	5-19
,,	30	6-17	5-25	6-19	5-38	6-31	5-44	6-15	5 18
డిసెం	10	6-23	5-28	6-22	5-41	6-35	5-46	6-19	5-20
,,	20	6-28	5-31	6-27	5-46	6-40	5-48	6-24	5-20
,,	30	6-33	5-37	6-32	5-50	6-45	5-55	6-29	5-29
1956 జన	9	6-37	5-43	6-37	5-55	6-50	6- 0	6-32	5-35
,,	19	6-38	5-49	6-38	6- 1	6-51	6- 6	6-33	5-41
,,	29	6-37	5-55	6-38	6- 6	6-50	6-12	6-32	5-47
ఫిబ్ర	8	6-35	6- 0	6-37	6-10	6-48	6-17	6 30	5-52
,,	18	6-30	6- 4	6-32	6-14	6-44	6-20	6-24	5-57
,,	28	6-24	9- 7	6-28	6-15	6 38	6-23	6.18	6- 0
మార్చి	9	6-17	6-10	6-22	6-17	6-51	6-26	6-11	6- 3
,,	19	6-10	6-13	6-16	6-18	6-25	6-27	6- 4	6- 7
,,	29	6- 2	6-14	6- 9	6-19	6-17	6-28	5655	5-59
ఏప్రిల్	8	5-54	6-16	6- 2	6-20	6-10	6-30	5-47	6-10

ఆయాకార్తులందలి వాహనాదికము, వర్షవివరము

నెల. తేది 1955 సం	మాస తిథి వారములు	కార్తిక నక్షత్రం	తత్కాల నక్షత్రం	పుం స్త్రీ విచారం	వాహనము	సాగరచక్రముచే వృష్టి	గ్రహయోగాదివిచారముచే వర్షవివరము
ఏప్రిల్ 13	చైత్ర బ షష్ఠి బుధ	అశ్విని	మూల	పుం. పుం	మూషక	సువృష్టి	గాడుపు లధికముగ నుండును.
,, 27	వైశాఖ శు షష్ఠి బుధ	భరణి	పునర్వసు	పుం. స్త్రీ	మయూర	చిత్రవృష్టి	అచటచట సాధారణ వర్షము-గాడుపులు
మే 11	,, బ చతుర్థీ బు	కృత్తిక	పూ. షా	పుం. పుం.	అశ్వ	సువృష్టి	అచటచట చిత్రవృష్టి-గాడుపులు
,, 25	జ్యేష్ఠ శు చతుర్థీ బు	రోహిణి	పునర్వసు	పుం. స్త్రీ	మేషము	చిత్రవృష్టి	ఉత్తరార్థమున అచటచట మంచివానలు
జూన్ 8	,, బ తృతీయా బు	మృగశిర	పూ. షా	పుం. పుం	గార్దభ	సువృష్టి	మంచివానలు సస్యానుకూలముగ గలుగును
,, 22	ఆషాఢ శు తృతీయా బు	ఆర్ద్ర	పునర్వసు	స్త్రీ. స్త్రీ	జంబుక	చిత్రవృష్టి	గాలితో గూడిన సస్యానుకూల వర్షములు
జూలై 6	,, బ ప్రతిపత్ బు	పునర్వసు	ఉ. షా	స్త్రీ. పుం	మహిషము	చిత్రవృష్టి	సస్యానుకూల వర్షము లపుడపుడగల్గును
,, 20	శ్రావణ శు ప్రతి బు	పుష్య	పు. ష్య	స్త్రీ. స్త్రీ	మూషక	సువృష్టి	మంచివర్షములు బాగుగ కురియును
ఆగస్టు 2	,, శు చతుర్దశీ మం	ఆశ్లే	ఉ. షా	స్త్రీ. పుం	మేషము	చిత్రవృష్టి	మంచివర్షములు బాగుగ గలుగును
,, 16	,, బ త్రయో మం	మఖ	ఆశ్లేష	స్త్రీ. స్త్రీ	అశ్వ	సువృష్టి	గాలితో గూడిన వానలు గలుగుచుండును
,, 30	అధిక భాద్రపద శు ద్వాద మం	పూ.ఫల్గుని	శ్రవణం	స్త్రీ. పుం	మండూక	సువృష్టి	గాలితో గూడిన మంచివర్షములు గల్గును
సెప్టెం 13	,, బ ద్వాద మం	ఉ.ఫల్గుని	ఆశ్లేష	స్త్రీ. స్త్రీ	గార్దభ	సువృష్టి	గాలిలో గూడిన మంచివర్షములు గల్గును
,, 27	నిజ భాద్ర శు ఏకా మం	హస్త	శ్రవణం	స్త్రీ పుం	మూషక	సువృష్టి	మంచివర్షములు బాగుగ కురియును
అక్టో 10	,, బ దశ సో	చిత్త	ఆశ్లేష	స్త్రీ. స్త్రీ	మహిషము	సువృష్టి	గాలితో మంచివర్షములు బాగుగకుర్చును
,, 24	ఆశ్వయుజ శు అష్ట సో	స్వాతి	ఉ. షా	స్త్రీ. పుం	గార్దభ	చిత్రవృష్టి	మధ్యమధ్య అనుకూలమైనజల్లువానలు
నవం 6	,, బ సప్త ఆ	విశాఖ	పుష్య	క్లీ. స్త్రీ	జంబుక	సువృష్టి	సాధారణమైన వర్షములు
,, 19	కార్తిక శు పంచ శ	అనూ	ఉ. షా	క్లీం. పుం	మహిషము	చిత్రవృష్టి	అచటచట సాధారణవర్షములు [గును.
డిశెంబరు 2	,, బ తృతీ శు	జ్యేష్ఠ	పునర్వసు	క్లీ స్త్రీ	సర్ప	చిత్రవృష్టి	గాలితో సాధారణవర్షము లచటలచటగలు

గౌరీపంచాంగం కాలము ౧-కి

గడియలు 3¾. ఘంట ౧ నిమిషములు 30

పగటి ముహూర్తములు

వారములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	ఉద్యో	అమృ	రోగం	విషం	సుఖం	అమృ	విషం
౨	లాభం	విషం	ఉద్యో	అమృ	రోగం	జ్వరం	ఉద్యో
౩	విషం	ఉద్యో	జ్వరం	శుభం	కలహం	కలహం	శుభం
౪	అమృ	లాభం	లాభం	ఉద్యో	లాభం	లాభం	అమృ
౫	శుభం	జ్వరం	అమృ	రోగం	ఉద్యో	శుభం	కలహం
౬	ధనం	అమృ	ఉద్యో	శుభం	జ్వరం	ధనం	రోగం
౭	అమృ	లాభం	విషం	ధనం	లాభం	అమృ	అమృ
౮	విషం	ధనం	లాభం	అమృ	ఉద్యో	విషం	లాభం

రాత్రి ముహూర్తములు

వారములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	శుభం	రోగం	జ్వరం	లాభం	ఉద్యో	రోగం	విషం
౨	అమృ	లాభం	ఉద్యో	రోగం	విషం	జ్వరం	అమృ
౩	జ్వరం	ధనం	కలహం	విషం	జ్వరం	అమృ	జ్వరం
౪	రోగం	ఉద్యో	లాభం	ఉద్యో	లాభం	కలహం	ఉద్యో
౫	కలహం	రోగం	రోగం	శుభం	అమృ	లాభం	శుభం
౬	లాభం	అమృ	లాభం	లాభం	విషం	సుఖం	లాభం
౭	ఉద్యో	విషం	ఉద్యో	ధనం	కలహం	ధనం	ధనం
౮	రోగం	జ్వరం	ధనం	లాభం	జ్వరం	అమృ	లాభం

అమృతాదియోగములు

అశ్వి భ కృ రో మృ ఆర్ద్ర పున పు ఆశ్లే మ పుబ్బ ఉఫ హ చి స్వా విశా అనూ జ్యే మూ పూషా ఉషా శ్ర ధ శత పూభా ఉభా రే

ఆది సి ప్ర అసి సి సి సి సి సి సి మ సి అ అసి సి సి ఉ మ మ అ సి అ అ మ సి సి అ అ

సోమ సి సి మ అ అసి సి సి అ సి మ సి సి సి ప్ర అఅ మ సి సి సి ఉ మ అ సి సి మ సి సి

మంగళ అసి సి సి అ సి మ సి సి సి సి సి అ సి సి సి మ అసి ఉ అ సి ప్రఅ అ సి మ మ అ సి

బుధ మ సి అ సి సి సి సి సి సి సి అ అ మ సి సి సి అసి సి మ అ అ సి ప్రఅ సి అ సి ఉ

గురు అ సి మ ఉ మ మ అ అసి సి అ సి మ సి సి అ సి సి ప్రఅ సి సి సి సి సి మ సి సి సి

శుక్ర అ సి సి మ సి మ సి సి మ మ సి సి అ సి సి సి సి మ అ ప్రఅసి మ సి సి సి సి ఉ

శని సి సి అ అ సి సి సి సి మ అ సి ఉ మ మ అ సి సి సి సి సి సి సి సి అ మ మ ప్రఅ

అ=అమృతయోగము, సి=సిద్ధయోగము, అసి=అమృతసిద్ధయోగము, ఉ=ఉత్పాతయోగము, మ=మరణయోగము, ప్రఅ=ప్రబలారిష్టయోగము

దుర్ముహూర్తములు

వారములు	దిన మానం౩౦ అసునపుడు	దిన ౩౨-౪౨ అసునపుడు	దిన ౨౭-౩౮ అసునపుడు
ఆదివారం	౨౬-౦ ప్ర ౨-౦	౨౮-౨౦ ప్ర ౨-౧౧	౨౩-౫౭ ప్ర ౧-౫౧
సోమవారం	౧౬-౦ ౨౨-౦ } ప్ర ౨-౦	౧౭-౨౬ ౨౩-౫౮ } ప్ర ౨-౧౧	౧౪-౪౪ ౨౦-౧౬ } ప్ర ౧-౫౧
మంగళవారం	ప ౬-౦ రా౧౨-౦ } ప్ర ౨-౦	ప ౬-౩౫ ప్ర ౨-౧౧ రా ౧౦-౫౬ ప్ర౧-౪౯	ప ౫-౩౨ ప్ర ౧-౫౧ రా ౧౨-౫౭ ప్ర ౨-౯
బుధవారం	౧౫-౦ ప్ర ౨-౦	౧౬-౧౬ ప్ర ౨-౧౧	౧౨-౫౪ ప్ర ౧-౫౧
గురువారం	౧౦-౦ ౨౨-౦ } ప్ర ౨-౦	౧౦-౫౪ ౨౩-౫౯ } ప్ర ౨-౧౧	౯-౧౩ ౨౦-౧౬ } ప్ర ౧-౫౧
శుక్రవారం	౬-౦ ౧౬-౦ } ప్ర ౨-౦	౬-౩౨ ౧౭-౨౬ } ప్ర ౨-౧౧	౫-౩౨ ౧౪-౪౪ } ప్ర ౧-౫౧
శనివారం	౦-౧ ప్ర ౪-౦	౦-౧ ప్ర ౪-౨౨	౦-౧ ప్ర ౩-౪౧

వర్షములు—ధరలు

చైత్రమాసము:— వత్సరాది ప్ర॥ శు౧౦ శ. ప॥ బుధ శుక్రుల ఏకరాశి. మాసమంతట శుక్రాగ్రబుధుడు. (ఇది వాయుయోగమున్ను) ఇత్యాది వర్షయోగములు గలవు. మాసమంతట పురోంగారకుడు. బ ౬ బు. ప్ర॥ రవి శని సమసప్తకము. బ ౮ శు. ప్ర. రోహిణిలో కుజుడు ఇత్యాద్యనావృష్టియోగములు గలవు. మార్చి 26, 27, 29, 30, 31 ఏప్రిల్ 3 నుండి 7 వరకు 10 నుండి 17 వరకు 22 న్ను చాంద్రనాడీయోగములు గలవు. ఇందు గాడుపు లధికముగ నుండును. అచటచట గాలితో సాధారణ వర్షములు గలుగ వచ్చును.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములు శర్కర బెల్లము మద్రాస వస్తువులును కొంచెము ధర తగ్గియుండును. పప్పుపదార్థములకు మాసాంతమున ధర తగ్గును. బంగారమునకు శుక్లమున ధరగలిగి మాసాంతమున ధర తగ్గును. వెండికి బహుళములో క్రమముగ మాసాంతమునకు ధర చురుకగును. కొబ్బరి అనటి ధరగలిగి నిలబాటుగ నుండును.

వైశాఖమాసము:— శు ౧౪ సు. ప్ర. మృగశీర్షాంగారకుడు. బ ౫ సు. (మే 12) గురు వరుణ (యురేనస్) సమాగమము. ఇత్యాది వర్షయోగములు. శు ౧౪ సు. ప. రోహిణీ కుజుడు. శు ౧ శ. ప్ర॥ మాసమంతట పురో బుధ రవి మధ్యము. బ ౮ ఆ. ప్ర॥ కుజ కేతు యోగము. (ఇది సస్యహానికరము) ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు. ఏప్రి 23, 26, 27, 30 మే 1 నుండి 11 వరకును, 13 నుండి 16 వరకును 19, 20, 21 లందును చాంద్రనాడీయోగములు గలవు ఇందును గాడుపు లధికముగనుండును. బహుళములో నచటచట సాధారణవృష్టి గలుగును. పూర్ణిమాప్రాంతమున నొక్కొకచో మంచి వర్షములు గలుగును.

ధరలు:— ధాన్యమునకును, వస్త్రములకును, బహుళములో మాసాంతమున ధర గలుగును. శర్కర, బెల్లం, మద్రాసవస్తువులు, కొబ్బరి, అనటి ధర మందమైనవియగును. పప్పుపదార్థములకు ధర మందముగనుండును. బంగారమునకును ధర మందముగనుండును. వెండికి మాసాదియందు ధర చురుకుగనుండి బహుళములో మందమగును.

జ్యేష్ఠమాసము:— మే 25 రోహి ౧ ర్కా॥ జూన్ 8 మృగ ౧ ర్కా॥.

శు ౪ బు. ప॥ మృగశీర్షాంగారకుడు. శు ౧౩ శు. ప్ర॥ బుధునకు వక్రము శుక్రునకు బుజాగతి. బ ౧౧ సు ప్ర॥ శుక్రాగ్ర బుధుడు (ఇది వాయుయోగమున్ను) బ ౧౩ శ. ప్ర॥ బుధ శుక్రుల ఏకరాశ్యంశయుతి. ఇత్యాది వర్షయోగములు. మాసమంతటను కుజ కేతు యోగము. బ ౧౧ సు. ప॥ పురో బుధ రవి మధ్యము. (శు ౮ బు. ప్ర॥ బ ౬ ఆ. ప॥ రవి బుధ మధ్యే కేతుః) శు ౪ బు. ప్ర॥ బ ౧౦ బు. ప॥ ఆర్ద్రాంగారకుడు. బ ౧౧ సు. ప్ర॥ పురోంగారకుడు. (౧౧-౧౨ శులలో కేతువ్యవహితి) ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు. మే 23, 24, 28 నుండి జూన్ 13 వరకును 16, 17 లందును చాంద్రయోగములు. మే 23, 24, 25, 27 జూన్ 3, 7, 8, 10, 18, 19, 20 నాడీయోగములును వృష్టికరములు. పూర్ణిమాప్రాంతమునుండి అచటచట మంచి వానలు గలుగును. అమాప్రాంతమున కొంచెము వాయుపీడ గలుగవచ్చును. గాలితో గూడిన వానలు గలుగును. బ ౩౦ సో. మిథునమున చతుర్గ్రహ కూటము.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములు కొంచెము ధర తగ్గి బహుళమున చురుకగును. కొబ్బరి అనటి ధర మందమగును. శర్కర బెల్లము మద్రాసవస్తువులు పప్పుపదార్థములు ధరలు సాధారణముగ నుండును. బంగారమునకు బహుళములో కొంచెము ధరగలుగును. వెండికిన్ని బహుళమున కొంచెము ధరగలుగును.

ఆషాఢమాసము:— జూన్ 22 ఆర్ద్ర ౧ ర్కా॥ జూలై 6 పున ౧ ర్కా॥.

శు ౮ సో. ప॥ బుధ వక్రము. శు ౧౧ సు. ప॥ శుక్రాగ్ర బుధుడు (ఇది వాయుయోగమున్ను) శు ౧౩ శ. ప॥ బుధ శుక్రుల ఏకరాశ్యంశయుతి. శు ౧౧ సు బుధ శుక్ర సమాగమము. శు ౧౧ సు. ప్ర॥ బుధాగ్ర శుక్రుడు. బ ౧ బు. ప్ర॥ బుధ శుక్రుల ఏకరాశ్యంశయుతి ఇత్యాది వర్షయోగములు. మాసమంతట పురోంగారకుడు. (శు ౫ శు. ప్ర॥ కుజాస్తం) శు ౧౧ సు. ప॥ కుజ కేతు యోగం. శు ౧ మం. చతుర్గ్రహ కూటము. బ ౧ బు. ప్ర॥ బ ౧౧ శ. ప॥ బ ౩౦ మం. మున్ను మిథునంలో చతుర్గ్రహ కూటము. ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు. జూన్ 21, 29 నుండి జూలై 14 వరకును 17, 18 లను చాంద్రవర్షయోగములు. జూన్ 23, జూలై 1, 4, 5, 7, 15, 17, 18 లందు నాడీవర్షయోగములు. ఇందొక్కొకచో సస్యానుకూలములగు మంచి వర్షములు గలుగును. సామాన్యముగ వర్షములు గాలితో గూడి గలుగుచుండును.

ధరలు:— ఇందు ధాన్యము వస్త్రములు ధరగలిగి బహుళములో ధర తగ్గియుండును. కొబ్బరి, అనటి మాసాంతమున ధర చురుకగును. పప్పుపదార్థములు ఈసెల కొంచెము చురుకగును. బెల్లము శర్కర మద్రాస వస్తువులు ధర సాధారణముగ నుండును. బంగారమునకు ధర కొంచెము చురుకగును. వెండి ధర కొంచెము మందమగును.

శ్రావణమాసము:— జూలై 20 పుష్య ౧ ర్కః. ఆగ ౨ ఆశ్రే ౧ ర్కః. ఆగ 16 మఘా ౧ ర్కః॥ శు ౯ సు. ప॥ బుధాగ్ర శుక్రుడు. బ ౮ బు. ప॥ బుధ శుక్రుల కేకరాశ్యంశయుతి. శు ౮ మం. ప్ర॥ గురు శుక్రుల కేకరాశ్యంశయుతి. శు ౭ బు ప్ర॥ బ ౮ బు. ప॥ బుధ గురుల కేకరాశ్యంశయుతి. శు ౯ సు. బుధ శుక్ర యుతి శు ౧౨ ఆ బుధ వరుణ యుతి. శు ౧౩ సో. శుక్ర వరుణ యుతి. (వరుణ=యురేనస్) బ ౧ సు. బుధ గురు యుతి. బ ౭ సు. గురు శుక్ర యుతి బ ౨ శు ప్ర॥ బ ౭ సు-ప॥ శుక్రాగ్ర గురుడు బ ౧౩ మం ప్ర॥ సింహాంగారకునకు శుభ సంబంధము. ఇత్యాది వర్షయోగములు. శు ౫ ఆ. ప॥ పురోంగారకుడు. పిమ్మట బ ౧సు ప॥ పురో గురుడు పిమ్మట బ ౩ శ. ప॥ పురోంగారకుడు. పిమ్మట బ ౫ సో. ప॥ పురో బుధుడు. పిమ్మట బ ౩౦ బు. ప॥ పురోంగారకుడు. శు ౮ మం. ప్ర॥ బ ౧౩ మం. ప॥ ఆశ్రేషయందును, పిమ్మట సింహమందును కుజ సంచారము. బ ౫ సో. ప్ర॥ బ ౩౦ బు. ప॥ కుజ శనుల నడుమ బుధుడు. రవి కుజులకు పూర్వ బుధుడు. బ ౬ మం. ప్ర॥ సార్ప్యాదిషట్కమున అస్తమిత శుక్రుడు. ఇత్యాద్యనావృష్టియోగములు గలవు. జూలై 28, 29, 30 ఆగ 2 నుండి 11 వరకును 14-15 లును చాంద్రవర్ష యోగములు. జూలై 27, 28, 31 ఆగ 1, 3, 4, 10 నుండి 17 వరకును నాడీ వర్షయోగములు. ఈ మాసమంతటను మంచి వర్షములు గలుగును. శుక్లములో పూర్ణిమాప్రాంతమున ఒక్కొకచో అతివృష్టియగును. నదులు బాగుగ ప్రవహించును.

ధరలు:— ధాన్యము, వస్త్రములు బహుళమున ధర చురుకగును. కొబ్బరి అనటి ధర మందమగును. బెల్లము శర్కర మద్రాస వస్తువులు ధరమందముగ నుండి మాసాంతమున చురుకగును. పప్పు పదార్థములు ధర సాధారణముగ నుండును. వెండిధర కొంచెము చురుకగును. బంగారమునకు ధర మందమగును.

అధిక భాద్రపదమాసము:— ఆగ 30 పూఫ ౧ ర్కః. సెప్టెం 13 ఉఫ ౧ ర్కః.

శు ౩ శ. ప॥ గురు శుక్రుల కేకరాశ్యంశయుతి. శ్రావణ బ 30 బు. ప్ర॥ ఈ శుక్ల ౬ మం. ప॥ రవి మార్గకుజుడు. శు 3 శ. ప్ర॥ శు ౧౪ సు. ప॥ ప్రాఙ్మఘాది పంచక శుక్రుడు. తత్ప్రభృతి రవి మార్గకుజుడు. పురశ్శుక్రుడు శుక్రాగ్ర బుధుడు, బ ౧౨ మం. ప॥ సింహాంగారకునకు శుభ సంబంధము. పిమ్మట బుధ శుక్రుల కేక రాశి. ఇత్యాది వర్షయోగములు. మాసమంతటను సార్ప్యాది షట్కాస్తమిత శుక్రుడు. సింహాంగారకుడును గలరు. శు ౬ మం. ప॥ రవి కుజ మధ్య బుధుడు. పురో బుధుడు. పిమ్మట శు ౧౪ సు. ప॥ పురో బుధ రవి మధ్యమము. పిమ్మట పశ్చిమ మఘాది పంచక శుక్రుడు ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు. ఆగ 23, 24, 27 నుండి 31 వరకును. సెప్టెం 1 నుండి 7 వరకును 10, 11, 13 లును నాడీ చాంద్రియోగములు వర్ష కారణములు. ఈ మాసమందు ఒకప్పుడొక్కొకచో తెరపి గలిగినను గాలితో గూడిన మంచి వర్షములు తఱచు గలుగుచుండును.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములు కొంచెము ధర గలిగియుండును. కొబ్బరి, అనటి ధర మందమగును. శర్కర బెల్లము మద్రాస వస్తువులు స్వల్పముగ ధర తగ్గినను, మెంతిము ధర చురుకుగనుండును. వెండి ధర క్రమముగ మందమగును. బంగారము ధర చురుకుగ నుండును.

నిజ భాద్రపదమాసము:— సెప్టెం 27 హస్త ౧ ర్కః. అక్టో 10 చిత్ర ౧ ర్కః.

శు ౪ మం. ప॥ బుధ శుక్రుల కేకరాశియోగము. బ ౮ శ. ప॥ పురశ్శుక్రుడు. బ ౧౩ సు. ప॥ రవి మార్గకుజుడు. శు ౧౫ శ. ప్ర॥ బుధ వక్రము. బ ౬ శు. ప్ర॥ బ ౧౦ సో. ప॥ బుధ శుక్రుల కేకరాశ్యంశయుతి. బ ౧౨ బు. ప్ర॥ పశ్చిమ స్వాతీత్రయ శుక్రుడు. బ ౧౩ సు. ప్ర॥ పురశ్శుక్రుడు ఇత్యాది వర్షయోగములు. మాసమంతటను సింహమందును ఉత్తర ఫల్గునియందును కుజుడు. బ ౪ బు. ప॥ సార్ప్యాది షట్కాస్తమిత శుక్రుడు. బ ౧౨ బు. ప॥ పశ్చిమ మఘాది పంచక శుక్రుడు. బ ౮ శ. ప్ర॥ బ ౧౩ సు. ప॥ పురో బుధుడు. తత్ప్రభృతి పురశ్శుక్ర రవి మధ్యమము. ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు. సెప్టెం 28 నుండి అక్టో 8 వరకును చాంద్రవర్ష యోగములు. సెప్టెం 20, 21, 23. 24, 25, 27 అక్టో 6, 7, 8, 11, 12 నాడీవర్షయోగములు. ఇందు మాసమంతటను తఱచుగ గాలితో గూడిన మంచి వానలు గలుగుచుండును శుక్లముకంటె బహుళమున వర్ష మధికము గావచ్చును.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములు ధర నిలచియుండును. కొబ్బరి అనటి ధర మందముగనుండును. బెల్లము, శర్కర, మద్రాస వస్తువులు శుక్లమున ధర చురుకగును. బహుళమున ధర మందమగును. పప్పుపదార్థములకు బహుళమున ధర గలుగును. బంగారము ధర సామాన్యముగ నుండును. వెండికి మాసాంతమున కొంచెము ధర చురుకగును.

ఆశ్వయుజమాసము:— అక్టో 24 స్వాతి ౧ ర్కః. నవం 6 విశా ౧ ర్కః.

శు ౬ శ. ప॥ బుధ వక్రము. శు ౧౪ ఆ. ప॥ పురశ్శుక్రుడు. బ ౧౪ ఆ ప॥ పశ్చిమ స్వాతీత్రయ శుక్రుడు. ఇత్యాది వర్షయోగములు. శు ౧౪ ఆ. ప॥ పురశ్శుక్ర రవి మధ్యమము. మాసమంతట నుగ్రక్ర కుజుడు మొదలగు ననావృష్టి యోగములు గలవు. అక్టో 23 నుండి నవం 5 వరకు చాంద్రవర్ష యోగములు. అక్టో 21, 22, 31 నవం 3, 4 నాడీవర్షయోగములు. ఇందును శుక్లమున మంచి వర్షములు గలుగును. ఈ మాసమున కాలసర్పయోగ ముండుటచే సస్యహాని గలుగును.

ధరలు:— ఆశ్వ॥ ధాన్యము వస్త్రములు ధరలు నిలబడియుండును. కొబ్బరి అనటి కొంచెము ధర చురుకగును. బెల్లము, శర్కర మద్రాస వస్తువులు ధర మందమగును. పప్పుపదార్థములకు ధర గలుగును. బంగారమునకు ధర కొంచెము చురుకగును. అమావాస్య ప్రాంతమున వెండికి ధర గలుగును.

కార్తికమాసము:—నవం 19 అనూ ౧ ర్కః.

శు ౨ బు. ప్ర॥ బ ౬ ఆ. ప॥ పురశ్శుక్రుడు. అటనుండి బుధాగ్ర శుక్రుడు. బ ౧౩ ఆ. ప్ర॥ బుధ శుక్రుల కేకరాశి యుతి. ఇత్యాది వర్షయోగములు. శు ౯ సు. ప్ర॥ బ ౬ ఆ. ప॥ పురశ్శుక్ర రవి మధ్యమము. బ ౬ ఆ. ప్ర॥ పురో బుధుడు ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు. శు ౮ మం. ప్ర॥ శు ౯ సు. ప॥ వృశ్చికంలో పంచగ్రహ కూటము. శు ౯ సు. ప్ర॥ బ ౧౩ ఆ. ప॥ చతుర్గ్రహ కూటము. నవం 22 నుండి డిశం 4 వరకు చాంద్రవర్ష యోగములు. నవం 15, 17, 18, 19, 29, 30 డిశం 1 నాడీయోగములు. పూర్ణిమాప్రాంతమున సాధారణ వర్షము లచటచట గలుగును. అమా ప్రాంతమున ఒక్కొకచో వాయుపీడ గలుగును.

ధరలు:— కార్తిక॥ ధాన్యము వస్త్రములు బెల్లము, శర్కర మద్రాసవస్తువులు ధర కొంచెము తగ్గి సులభములగును. కొబ్బరి అనటి ధర సాధారణముగ నుండును. పప్పుపదార్థములకు క్రమముగ ధర తగ్గును. వెండికి కొంచెము ధర చురుకగును. బంగారమునకు ధర సామాన్యముగ నుండును.

మార్గశిరమాసము:— శు ౪ ఆ. ప॥ బుధ శుక్రుల కేకరాశి. మాసమంతట బుధాగ్ర శుక్రుడు. బ ౨ శు. ప్ర॥ బ ౩౦ సు. ప॥ బుధ శుక్రుల కేకరాశి. ఇత్యాది వర్షయోగములు. మాసమంతట పురో బుధుడు. మొదలగు ననావృష్టి యోగములు గలవు. ఇందప్పుడప్పుడు సాధారణ వర్షములు గలుగవచ్చును. గాని వాయుభీతి గలదు.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములు బహుళములో క్రమముగ ధర గలిగియుండును. బెల్లము శర్కర మధురపదార్థములు మందముగ నుండును. పప్పుపదార్థములు కొంచెము చురుకగును. కొబ్బరి అవటి క్రమముగ బహుళములో ధర మందమగును. వెండి బంగారములు ధర తగ్గియుండును.

పౌషమాసము:— శు ౫ బు. ప్ర॥ బ ౧౨ బు. ప॥ బుధ వక్రము. శు ౧౫ శు. ప్ర॥ పురశ్శుక్రుడు. శు౧౫శు. ప॥ బుధాగ్రశుక్రుడు. ఇత్యాది వర్షయోగములు గలుగును. శు ౧౫ శు. ప॥ పురోబుధుడు. మాసాదినుండి బ ౯ ఆ. ప॥ గురు శుక్ర సమసప్తకము. శు ౧౫ శు. ప్ర॥ పురశ్శుక్ర రవి మధ్యమము. ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు గలవు. ఇందును సాధారణ వర్షములు అపుడపుడు గలుగవచ్చును. దక్షిణదేశమునకు సవాతవృష్టి గలుగవచ్చును.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములు ఈ మాసమున కొంచెము ధర చురుకగును. బెల్లము శర్కర మధురపదార్థములు, ధర మందమగును. పప్పుపదార్థములకు ధర క్రమముగ మందమగును. కొబ్బరి అవటి ధర మందమగును. వెండి బంగారములకు కొంచెము ధర చురుకగును.

మాఘమాసము:— మాసమంతటను పురశ్శుక్రుడు. ఇత్యాది వర్షయోగములు. మాసమంతటను పురశ్శుక్ర రవి మధ్యమము, రవి గురు సమసప్తకము మొదలగు నవావృష్టి యోగములు గలవు. ఇందపుడపుడు స్వల్పముగ మబ్బులు గలిగినను తెరపి గలిగియుండును.

ధరలు:— ధాన్యవస్త్రములు క్రమముగ ధర చురుకగును. బెల్లము శర్కర మధురపదార్థములు ధర మందమగును. పప్పుపదార్థములు క్రమముగ ధర మందమగును. కొబ్బరి అవటి ధర చురుకగును. వెండిబంగారములకు ధర సాధారణముగ నుండును.

ఫాల్గునమాసము:— బ ౧౦ శు. ప॥ పురశ్శుక్రుడు. బ ౧౦ శు. ప్ర॥ బుధాగ్రశుక్రుడు ఇత్యాది వర్షయోగములు. బ ౧౦ శు. ప॥ పురశ్శుక్ర రవి మధ్యమము పిమ్మట పురోబుధుడు. మొదలగు వనావృష్టి యోగములును గలవు. ఇందును తెరపిగలిగి ఎండలు ప్రారంభమగును.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములు ధర గలిగి అమాప్రాంతమున ధర మందమగును. కొబ్బరి అవటి క్రమముగ చురుకగును. బెల్లము శర్కర మధురపదార్థములు ధర చురుకగును. పప్పు పదార్థములు శుక్లములో ధర గలిగి బహుళములో మందమగును. పూర్ణిమాప్రాంతమున వెండికి ధర గలుగును. అమాప్రాంతమున బంగారమునకు ధర చురుకగును.

N. B. గ్రహయోగములందు-పురశ్శుక్రుడు-పురోంగారకుడు మొదలగు యోగములందు ముందు వెనుకలు సూర్యునిబట్టి యని గ్రహింపవలెను.

గోచార ఫలములు

ఈ ఫలములు జన్మకాలికనక్షత్రముచే నైన రాశినిబట్టి లేక నామనక్షత్రముచే నైన రాశినిబట్టి తెలియదగినవి. కాని జన్మలగ్నమునుబట్టిగూడ ఫలములుచూచి రెంటెని కలపి ఫలము గ్రహించుట యుక్తము.

మేషము. (అశ్విని, భరణి, కృత్తిక 1 పాదము.)

ఈరాశి గల వర్తకులకు వ్యవసాయము చేయువారికి శ్రమకు తగిన ఫలము గనుపించదు. అక్టోబరునుండి కొద్దిగ బాగుగ నుండును. జనవరి, ఫిబ్రవరులలో కొంచెము అనారోగ్యము ధనవ్యయము గలుగును. పరీక్షకు వెళ్లు విద్యార్థులలో సెప్టెంబరులో వెళ్లువారి కంటె అక్టోబరులో వెళ్లు వారికి బాగుగ నుండును. అక్టోబరు శుభకార్యములకు కాలము. నవంబరు డిశంబరులును శుభకాలము అగును. ఉద్యోగులకు ప్రమోషను కోరదగినకాలము అక్టోబరు, నవంబరులు. ఇందు సామాన్యముగ చలనము గలుగవచ్చును. 55 మార్చిలో పరీక్షకువెళ్లిన విద్యార్థులకు అనారోగ్యకారణముచేగాని ఇతర కారణములచేగాని సత్ఫలితము తక్కువ యగును. నవంబరు 12 నుండి మనోవ్యాకులత, ధనవిషయమైన చిక్కులు, వ్యవహారపు చిక్కులు గలిగినను అవి సవరింపబడును. ఈరాశి వారికి ఈసంవత్సరం మొత్తంలో అక్టోబరు చాల మంచిది. కాని నవీనగ్రహము నెప్ట్యూన్ (ఇంద్ర) గ్రహము ఈ సంవత్సరమంతయు అనుకూలము. సగటున ఉత్తరార్థకాలము మంచిది.

వృషభము. (కృత్తిక 2, 3, 4 పా. రోహిణి, మృగశిర 1, 2 పా)

ఈ రాశిగలవారికి సంవత్సరమంతయు బాగుండును. మధ్యకాలము చాల మంచిది. వర్తకులకు జూలై, ఆగష్టు, సెప్టెంబరు ఈ 3 నెలలును లాభప్రదములు. వీరికి నూతనగ్రహము యురేనస్ (వరుణగ్రహము) అనుకూలము. ఏప్రిల్, మే, నెలలో ఆదాయము వచ్చుచున్నను, ఆదాయమును మించిన వ్యయమగుట, కుటుంబములో అనారోగ్య పరిస్థితులు, గలుగును. ఉద్యోగులు మే, జూన్ నెలలు పై అధికారులతో జాగ్రతగ మెలగవలయును. ప్రమాదమునకు గురియగుట తటస్థించును. గావున చాల అప్రమత్తతతో సంచరింపవలయును. ప్రమోషను కోరువారు కష్టముల నందుదురు. 55 మార్చికి పరీక్షకువెళ్లిన విద్యార్థులు, ఉత్తీర్ణులగుదురు. శ్రమకు తగిన ఫలము గలుగును. (క్లాసు రావచ్చును) ఈ రాశివారికి సగటున, నవంబరు 17 నుండి డిశంబరు ఆఖరువరకు మంచిరోజులు. ఈ సంవత్సరంలో ఇవి మంచిరోజులు గాని అతి విశేష లాభమని గాదు. వ్యవసాయదారులకు, వ్యాపారులకు పెద్ద లాభములు గలుగవు. ఎట్లయినను తమ గౌరవము జాగ్రతగా కాపాడుకొను ప్రయత్నము అవసరము. అట్టి జాగ్రత లేనిచో గౌరవ మర్యాదలకు భంగము కలుగ గల అవకాశము గలదు.

మిథునము. (మృగశిర 3, 4 పా. ఆర్ద్ర, పున 1, 2, 3 పా)

ఈరాశివారికి ఈ సంవత్సరము చాల మంచిది. భూస్వాములకు భూములను కొనుటకును, అమ్ముటకును అదనైన సమయము. ఇందు అక్టోబరు నవంబరులో పూర్వార్థము, సామాన్యమైనది. తక్కినకాలమంతయు చాల మంచిది. విద్యార్థులకు శ్రేణి లభింపకపోయినను ఉత్తీర్ణులయ్యెదరు. సంవత్సరాంతమునకు చాల శుభము గలుగును. విద్యార్థులకు 55 సెప్టెంబరుకంటె 5 మార్చి పరీక్షలు అనుకూలముగ నుండును. 55 మార్చిలో గలిగిన లోటులు 56 మార్చిలో తీర్చుకొనుట మంచిది. ఆగష్టు సెప్టెంబరులున్ను అనుకూలముగ నుండును. వీరికి ఏకార్యమైనను మధ్యమధ్య ఆటంకములు గలిగినను తుదకు అనుకూలమగును. ఈ సంవత్సరము తుదకు ఈరాశివారు వర్తకులు, భూస్వాములు, ఉద్యోగులు ధనవిషయమై సంతోషమునందెదరు. ఈ సంవత్సరము మార్గశిరము నుండి గలుగును. నెప్ట్యూను, ప్లూటో ఈరెండునూతనగ్రహములును పూర్తిగ వీరికి అనుకూలములు. గావున ఉద్యోగులకు వేతనాభివృద్ధి లభించును. ఉద్యోగ ప్రయత్నములు ఫలించును. ఉద్యోగము స్థిరమగును. ఏదో ఒకలాభము గలుగును.

కర్కాటకము. (పునర్వసు 4 పా. పుష్య, ఆశ్రేష)

ఈ రాశివారికి మొదటికంటె సంవత్సరాంతమున బాగుగ నుండును. క్రమముగ వీరికి గల వ్యవహారపుచిక్కులు తీరును. శుభ ఫలములు కనుపించును. వీరికి నవంబరు 12 తో అర్ధాష్టమ శని విడచును. 2, 3 సంవత్సరములనుండియున్న వ్యవహారపు చిక్కులు డబ్బు ఇబ్బందులు ఇట్టి బాధలన్నియు తొలగును. ఈ తగ్గుదల అక్టోబరునుండి ఆరంభమగును. విద్యార్థులకు అక్టోబరులో జరిగే సెక్ను కల్ పరీక్షలు బాగుగ నుండును. శ్రేణిగూడ లభించు అవకాశములు గలవు. ఉద్యోగప్రయత్నము చేయువారికి ఉద్యోగము లభించును. ఉద్యోగులకు వేతనాభివృద్ధి అస్థిరమైన ఉద్యోగములు స్థిరమగుటకు అవకాశములు గలవు. వ్యాపారులకు వ్యాపారములో

అక్టోబరునుండి మంచి లాభములు గల్గును. మొత్తము భూస్వాములకు, వ్యాపారులకు, ఉద్యోగులకు, విద్యార్థులకు, అందరకు అక్టోబరు దాటినపిమ్మట మంచి రోజులు. ౫౫ మార్చికి పరీక్షకు వెళ్లిన విద్యార్థులు అనుకొన్నంత ఫలితము గన్పింపక సంతృప్తి నొందజాలరు. శ్రమకు తగినఫలిత ముండదు. ౫౫ మార్చిలో గలిగిన లోటులు సెప్టెంబరులో పూర్తియగును. సంవత్సర ప్రారంభమున అనారోగ్యము, పై అధికారులతో పట్టుదల, వ్యాపారంలో డబ్బు ఇబ్బంది గలిగినను అవన్నియు అక్టోబరునుండి తగ్గును.

సింహము. (మఖ, పూఫ, ఉఫ 1 పా)

ఈరాశి గల వ్యాపారులకు వ్యవసాయదారులకును సంవత్సర మధ్యంలో అంత ఉత్సాహముగ నుండదు. ఏప్రిల్ నెల మంచిది. తక్కినసంవత్సరం వ్యాపారంలో నష్టంరాదు. నవంబరు 12 నుండి అర్థాష్టమ శని వచ్చుటచే చెడుగు ఫలితములు కొంచెము గలుగు చుండును. వేతనాభివృద్ధి కోరదగినరోజులివికావు. అనారోగ్యం వలన గాని ఇతర కారణములవలనగాని సెలవు గోరవలసి వచ్చును. ఎట్లయినను వీరికి ధర్మకార్యములకు గాని వివాహాది శుభకార్యములకు గాని వ్యయము అధికమగును. విద్యార్థులకు ౫౫ మార్చికి పరీక్షకు వెళ్లిన, ఉత్తీర్ణులగుట కష్యంతరములేదు. శ్రేణిగూడ లభింపవచ్చును. ౫౫ సెప్టెంబరు, ౫6 మార్చి విద్యార్థులకు అంతగా అనుకూలమైన రోజులు కావు. సామాన్యముగ ఈ రాశిగలవారికి పుణ్యస్థలయాత్ర సంభవించును. వీరికి నూతనగ్రహములు 8 వ అనుకూలముగ లేవు. చెప్పదగిన మంచి ఫలములు లేవు.

కన్య. (ఉఫ 2, 3, 4 పా. హస్త, చిత్త 1, 2 పా)

ఈరాశివారికి ఇంతవరకు ఉన్న కుటుంబ చిక్కులు వ్యవహారపు చిక్కులు మొదలగు బాధలన్నియు తగ్గి మంచిరోజులు వచ్చుచున్నవి. ఈ సంవత్సరం చాల మంచిది. నవంబరు 12 నుండి 7, 8 సంవత్సరములనుండి పీడించు శని విడచిపెట్టుచున్నాడు. మే నెలనుండే క్రమముగ శుభఫలితము గన్పించును. ౫6 మార్చి నుండి చాల మంచిరోజులు. వర్తకులకు వ్యాపారంలో మాంద్యము తగ్గి చురుకుగ సాగుచుండును. లాభములు బాగుగ గలుగును. భూస్వాములకు క్రయవిక్రయములకు అదనైనరోజులివి. లాభసాటిగా క్రయవిక్రయములు గలుగును. అందును సంవత్సరాంతము చాల మంచిది. ౫6 మార్చి పరీక్షకు వెళ్లు విద్యార్థులకు ఉత్తమ శ్రేణి, బహుమానములు లభింపవచ్చును. ౫౫ మార్చి సెప్టెంబరులలో పరీక్షకువెళ్లే విద్యార్థులు ఉత్తీర్ణతమాత్రమే లభించును. నూతన గ్రహములు యురేనస్, నెప్ట్యూను వీరికి అనుకూలములు. ఉద్యోగులకు వేతనాభివృద్ధితో చలనము గలుగును. కాని, సంవత్సర మధ్యకాలములో ట్రాన్స్ఫర్, ప్రమోషనులను కోరగూడదు. సెప్టెంబరు, అక్టోబరు నెలలు అంత శుభప్రదములు కావు.

తుల. (చిత్త 3, 4 పా. స్వాతి విశా 1, 2, 3 పా)

ఈరాశివారికి $7\frac{1}{2}$ సంవత్సరముల శని 5 సంవత్సరములు దాటెను. 6 వ సంవత్సరం వచ్చినది. సంవత్సర పూర్వార్థంలో వ్యాపారస్థులకు వ్యాపారము మందముగ సాగును. ఆగసు నెలనుండి శుభఫలము ప్రారంభమై మార్చి 13 వరకు బాగుగ నుండును. సంవత్సరాంతమున తిరిగి శుభఫలము తక్కువగును. సంవత్సరం సగటున చూచినచో లాభనష్టములు సమమగును. ఉద్యోగులకు ఫిబ్రవరి 15 నుండి మార్చి 15 వరకు బాగుగ నుండును. ఈ నెలలో ఉద్యోగములకై ప్రయత్నించువారికి కష్టప్రయత్నముచే దొరకును. వ్యవసాయముచేయువారికి ఈసంవత్సరము బాగుగ నుండును. పంటలు బాగుగ ఫలించును. ఉత్తరార్థం బాగుగ అనుకూలముగ నుండును. విద్యార్థులు ౫౫ మార్చికి పరీక్షకు వెళ్లినవారు ఉత్తీర్ణులయ్యెదరు. ౫6 మార్చికి పరీక్షకు వెళ్లువారు శ్రమకుతగ్గ ఫలితము నొందుట కష్టము. చాల శ్రమ పడవలయును. ఈ రాశిగల ఉద్యో

గులకు అనవసర చలనముచే శ్రమ గలుగుచుండును. స్వతంత్రముగ నుండువారైనను పెట్టుబడులవలన కొన్ని బాధల నందెదరు. జాగ్రతగా ఓర్పుతో కాలక్షేపము చేయుట వారికి శ్రేయస్కరము. ఈ రాశి వారికి 'ప్లూటో' అను నవీనగ్రహము ఒకటి అనుకూలముగనున్నది. సగటున ఈ సంవత్సరము సాధారణముగ నుండును. విశేషఫలమేమియు నుండదు.

వృశ్చికము. (విశా 4 పా. అనూరాధ, జ్యేష్ఠ)

ఈరాశివారికి గతటికంటె (54, 55) ఈ సంవత్సరం (55,56) కొంత బాగుగ నుండును. గత సంవత్సరంకంటె శ్రమ తక్కువ యగును. గాని 7½ సంవత్సరముల శని 5 సంవత్సరము లున్నవి. విద్యార్థులకు చదువు సాగదు. మనోవ్యాకులత విద్యాభ్యాసమునకు అంతరాయమును గలుగచేయును. దీక్షగా చదువుటకు వీలు గలుగదు. వ్యాపారం చేయువారికి వ్యాపారాభివృద్ధి, లాభము విశేషముగ నుండదు గాని గత సంవత్సరముకంటె కొంచెము అనుకూలముగ నుండును. వ్యవసాయదారులకు లాభనష్టములు లేకుండ పంటలు పండుటచే వ్యవసాయము సాగును. అసలుగా గణింపదగిన లాభనష్టము లుండవు. శ్రమ అధికమగును. అనవసరములైన కలతలచే మనోవ్యాకులత యెక్కువ అగును. ఎట్లయినను సగటున ఉత్తరార్థముకంటె పూర్వార్థము అనుకూలము. ఉద్యోగులకు జాగ్రత అవసరము. కారణములేని అవాంతరములు కొన్ని గలుగుచుండును. ఆ యవాంతరములను ఓర్పుతో సహించవలెను. ఇటి రోజులలో వేతనాభివృద్ధికై ప్రయత్నింపరాదు. 55 మార్చికి పరీక్షకు వెళ్లినవారికి శ్రమకు తగిన ఫలితము లభింపదు. 56 మార్చి 55 సెప్టెంబరుకంటె అనుకూలముగ నుండును. నవీనగ్రహములు 3 ను అనుకూలములు గావు.

ధనుస్సు. (మూల, పూర్వాషాఢ, ఉత్తరాషాఢ 1 పా)

ఈరాశి గల వ్యవసాయదారులకు చాల మంచిరోజులు. పంటలు బాగుగ ఫలించును. అక్టోబరునుండి బాగుగ నుండును. ఎవరికైనను అక్టోబరు ప్రారంభమునుండి నవంబరు 12 వరకు మంచిరోజులు. ఈసమయంలో ఏమైనను కోర్టు వ్యవహారములున్నచో అవి పరిష్కారమగును. అన్ని వ్యవహారములును అనుకూలముగ నుండును. ఉద్యోగులకు ఈరోజులలో విశేషము గనుపట్టును. వర్తకులకు వ్యాపారం బాగుగ సాగి నవంబరు 12 నుండి స్వల్పముగ మందగించును. కాని 56 మార్చి ఏప్రిల్ మాసములు కెకపడిగినవి ఈనెలలో లేనిపోని నిందలు (అపవాదములు) వచ్చును. నూతనగ్రహం 'నెప్ట్యూన్' ఒకటిమాత్రము వీరికి అనుకూలము. విద్యార్థులకు 55 మార్చి చాల మంచిది. పరీక్షకు వెళ్లినవారు ఉత్తీర్ణులయ్యెదరు. శ్రేణిగూడ లభింపవచ్చును. 55 సెప్టెంబరు అంత మంచిది గాకపోయినను, 56 మార్చికి పరీక్షకు వెళ్లవచ్చును ఉత్తీర్ణతకు అభ్యంతరము లేదు. వీరికి నవంబరు 12 నుండి 7½ సంవత్సరముల శని యగుటచే వ్యవహారపు చిక్కులు, కుటుంబములో వారికి తరచు అనారోగ్యము. వీటిబాధ గలుగుచున్నను శుభఫలితములు గూడ గలుగుచుండుటచే అంతగ శ్రమ యనిపింపదు. మొత్తము సంవత్సరము సాధారణముగ నుండును.

మకరము. (ఉత్తరాషాఢ 2, 3, 4 పా. శ్రవణం, ధనిష్ఠ 1, 2 పా)

ఈ రాశిగలవారలకు వ్యవసాయదార్లకు ఈ సంవత్సరం అంత మంచిది గాదు. పంటలు సామాన్యముగ ఫలించును. లాభనష్టములు విశేషముగ నుండవు. పూర్వార్ధంలో గురుడు శుభుడు ఉత్తరార్ధంలో శని శుభుడు. కావున సంవత్సరమంతయు లాభనష్టములు సమముగనుండి సాధారణముగనున్నను, మధ్యలో అక్టోబరు 1 నుండి నవంబరు 12 వరకు మంచిరోజులు గావు. ఈ కాలములో అనారోగ్యం, అనవసర ప్రయాణములు, శ్రమ, గలుగుచుండును. వ్యాపారులకును ఈ మధ్యకాలము మంచిది గాదు. తక్కిన కాలము పెద్దలాభములు రాకపోయినను అనుకూలముగ నుండును. ఉద్యోగులకు ఈ మధ్యకాలములో సెలవు పెట్టవలసిన పరిస్థితి రావచ్చును. ప్రమోషనుకు ప్రయత్నించువారు సంవత్సరాంతంలో మార్చి 15 నుండి ప్రయత్నించుట మంచిది. మేనెల నుండి అక్టోబరువరకును, 56 మార్చి 15 నుండి సంవత్సరాంతం వరకు వివాహ వయస్కులకు వివాహ యోగ్యకాలము. సంవత్సరాంతమున కళత్రసౌఖ్యం బాగుగ నుండును. విద్యార్థులకు 56 మార్చి చాల అనుకూలము. 55 మార్చి 55 సెప్టెంబరులకంటె 56 మార్చిలో ఉత్తీర్ణులగువారు ఈ రాశిగలవారు ఎక్కువ శాతములో నుందురు. నవీనగ్రహములు మూడును అనుకూలముగ లేవు.

కుంభము. (ధనిష్ఠ 3, 4 పా. శతతార. పూర్వాభాద్ర 1, 2, 3 పా)

ఈరాశివారికి ఈ సంవత్సరములో మొదట 1 మాసం దాటిన తరువాత వరిపంట పండించు వ్యవసాయదార్లకు చాల అనుకూలముగ నుండును. అక్టోబరునుండి అంతకంటె అనుకూలము. వ్యాపారస్థులకు మధ్యమధ్య కొంచెము వ్యాపారము మందగించినను మొత్తంమీద బాగుగనుండును. నవీనగ్రహములు యురేనస్ నెప్ట్యూనను అనుకూలముగనుండుటచే శని అనుకూలముగ లేకపోయినను సగటున లాభము బాగుగ నుండును విద్యార్థులకు 55 మార్చికి వెళ్లినవారికి శ్రేణి లభింపవచ్చు 55 మార్చికంటె 55 సెప్టెంబరు అనుకూల్యము తక్కువ 55 అక్టోబరులో వెళ్లు వారికి చాల అనుకూలముగ నుండును. 56 మార్చి విద్యార్థులకంత మంచిది గాదు. శ్రమకు తగిన ఫలితం లభింపదు. ఉద్యోగులకు మొదటినెల చాల మంచిది. లేనివారికి దొరకుట, ఉన్నవారికి స్థిరమగుట. స్థిరమైనవారికి వేతనాభివృద్ధి యగుట గలుగును. వారికి 55 ఏప్రిల్ చాల మంచిది. కాని మేనుండి అక్టోబరువరకును జాగరూకతతో మెలగవలెను లీలాపనిందలు వచ్చును. పై ఉద్యోగులకు అహంకారము గలుగకుండ సంచరింపదగిన సమయము.

మీనము. (పూర్వాభాద్ర 4 పా. ఉత్తరాభాద్ర, రేవతి)

ఈ రాశివారికి 2, 3 సంవత్సరములనుండి పడుచున్న బాధలు ఈ సంవత్సరంలో విముక్తములగును. నవంబరు 12 అష్టమశని వదలిపోవును. శుభఫలములు అటనుండి బాగుగ నుండును. వివాహాది శుభకార్యములు కుటుంబములో జరుగుట గలుగును. వ్యవసాయదార్లకు అక్టోబరులోపల పండు పంటలు బాగుగ ఫలించును. 56 మార్చి 14 నుండి ఏప్రిల్ 15 వరకు రోజులు బాగుగ నున్నవి. వ్యాపారులకు అక్టోబరు 1 నుండి నవంబరు 12 వరకు వ్యాపారం మందముగనున్నను, సగటున లాభములు బాగుగ నుండును. వీరికి నూతనగ్రహం ప్లూటో ఒకటిమాత్రమే అనుకూలముగ నున్నది ఉద్యోగులకు మధ్యకాలము అక్టోబరునుండి నవంబరు 12 వరకు గాక తక్కిన సంవత్సరమంతయు బాగుగనే యుండును. ఎట్లయినను ఈరాశివారికి సగటున ఈ సంవత్సరము సాధారణమైనది. పెద్ద విశేషములు లేవు. సంవత్సరాంతమున తుది మాసములో వివాహాది శుభకార్యములు జరుగవచ్చును. గత సంవత్సరంకంటె ఈ సంవత్సరము చాల మంచిది.

సుడివలన శుభాశుభము.

స్త్రీకి పిరుగుమీద సుడియుండిన పరగృహములో చాకిరి చేయును. కంఠమునందు సుడియుండిన సంతానము లేదు. ముఖమునందు సుడియుండిన విధవ యగును. గడ్డమునందును, మీసమునందును, భుజములయందును, చెవులయందును వెంట్రుకలు లేకుండిన స్త్రీ భోగభాగిని యగును.

నామ నక్షత్ర పరిజ్ఞానము

చూ, చే, చో, లా	=అశ్వని	రూ, రే, రో, తా	=స్వాతి
లీ, లూ, లే, లో	=భరణి	తీ, తూ, తే, తో	=విశాఖ
అ, ఈ, ఉ, ఏ	=కృత్తిక	నా, నీ, నూ, నే	=అనూరాధ
ఓ, వా, వీ, వు	=రోహిణి	నో, యా, యీ, యూ	=జ్యేష్ఠ
వే, వో, కా, కి	=మృగశిర	యే, యో, బా, బి	=మూల
కూ, ఖ, ఙ, ఛ	=ఆర్ద్ర	బూ, ధ, ఫ, ఢ	=పూ. షాఢ
కే, కో, హా, హీ	=పునర్వసు	బే, బో, జా, జి	=ఉ. షాఢ
హూ, హే, హో, డా	=పుష్యమి	జూ, జే, జో, ఖా	=శ్రవణం
డీ, డూ, డే, డో	=ఆశ్రేష	గా, గీ, గూ, గే	=ధనిష్ఠ
మా, మీ, మూ, మే	=మఖ	గో, సా, సీ, సు	=శతభిషం
మో, టా, టీ, టూ	=పుబ్బ	సే, సో, దా, ది	=పూ. భాద్ర
టే, టో, పా, పి	=ఉత్తర	దూ, శ, ఞ, థ	=ఉ. భాద్ర
పూ, ష, ణ, ఠ	=హస్త	దే, దో, చా, చీ	=రేవతి
పే, పో, రా, రీ	=చిత్త		

వారివారి పేర్ల ననుసరించి పేరుయొక్క మొదటి అక్షరము చెప్పబడిన 27 నక్షత్రములలో, ఏ నక్షత్రమున, ఏ పాదమునకు చెందినదగుచున్నదో దానినిబట్టి యూహింపవలయును. ప్రతి నక్షత్రమునకున్ను చెప్పబడిన 4 అక్షరములను, 4 పాదములుగా తెలియవలెను. అక్షర సంధి గల పేర్లకు, (కృష్ణ, హృష, శ్రీనర ఇత్యాదులకు) నిర్ణీత నక్షత్రములున్నవి. జన్మనక్షత్రమును గుర్తెరుంగనివారలకున్ను నామ నక్షత్ర ప్రధానమయిన కొన్ని కొన్ని విషయములకున్ను నామనక్షత్రమునుబట్టియే ఫలితముల నాలోచించి చెప్పవలెను.

రాత్రియందు ఆకాశమున నక్షత్రములను దెలిసికొనుట

1. అశ్వని: మూడు నక్షత్రములు గుఱ్ఱపు మొగమువలెనుండును
2. భరణి: మూడు నక్షత్రములు త్రిభుజవలె యుండును.
3. కృత్తిక: ఆరు నక్షత్రములు పైరు కోసెడు కొడవలివలె నుండును.
4. రోహిణి: ఐదు నక్షత్రములు వరాసరి బండిరూపముగ యుండును.
5. మృగశిర: ఒక మృగముయొక్క తలవలె నుండును.
6. ఆర్ద్ర: ఒక నక్షత్రము కొద్ది ఎఱ్ఱని రంగుతో ప్రకాశించుచుండును.
7. పునర్వసు: వరాసరి ధనుస్సువలె నుండును.
8. పుష్యమి: ఒకవిధమైన పుష్పమువలె నుండును.
9. ఆశ్రేష: ఆరు నక్షత్రములు సర్పమువలె నుండును.
10. మఘ: ఐదు నక్షత్రములు పల్లకీవలె నుండును.
11. పుబ్బ: } నాలుగు నక్షత్రములు
12. ఉత్తర: } మంచపుకోళ్ళవలె నుండును.
13. హస్త: 5 నక్షత్రములు అరచేయివలె నుండును.
14. చిత్త: ఒక నక్షత్రము ముత్యమువలె నుండును.
15. స్వాతి: ఒక నక్షత్రము మాణిక్యమువలె నుండును.
16. విశాఖ: 5 నక్షత్రములు కుమ్మరివానిచక్రమువలెనుండును.
17. అనూరాధ: } 6 నక్షత్రములు కొమ్మవలె నుండును.
18. జ్యేష్ఠ: } మిగతి 3 నక్షత్రములు గొడుగువలెనుండును.
19. మూల: 6 నక్షత్రములు చబుకువలె నుండును.
20. పూర్వాషాఢ: } 4 నక్షత్రములు మంచమువలె పైభాగము
21. ఉత్తరాషాఢ: } అనగా చౌకముగా నుండును.
22. శ్రవణము: 3 నక్షత్రములు వేణువువలె నుండును.
23. ధనిష్ఠ: ,, మద్దెలవలె నుండును.
24. శతభిషము: 100 నక్షత్రములు ఒక పట్టణమువలె నుండును.
25. పూర్వాభాద్ర: } 4 నక్షత్రములు మంచపు కాళ్ళవలె
26. ఉత్తరాభాద్ర: } నుండును.
27. రేవతి: 32 నక్షత్రములు ఒక పెద్దచేపవలె నుండును.

నవాంశ లగ్నము

శ్లో॥ విధాయలగ్నం నవభిర్విభాగం। యద్భాగసంస్థం జననం క్రమేణ।
నవాంశపానాంనియమోయథాస్తి। తిథౌనవాంశేపిచదంతిలగ్నం॥

తా॥ జన్మలగ్నమును 9 భాగములుగ చేయుగా జననకాలమెన్నవభాగమందుండునో ఆభాగముననుసరించి నవాంశాధిపతులను తెలుసుకొనిన ప్రకారమే నవాంశలగ్నమును నిర్ణయించవలెను.

లగ్నాధిపతులు

శ్లో॥ సింహస్యాధిపతి స్సూర్యః కర్కటస్య నిశాకరః।
మేష వృశ్చికయోర్భౌమః కన్యా మిథునయోర్బుధః।
కోదండమీనయోర్మంత్రీ తులా వృషభయోర్భృగుః।
నక్రస్య కుంభరాశేశ్చ నాయక స్సూర్యనందనః॥

తా॥ సింహమునకు సూర్యుడు, కర్కటమునకు చంద్రుడు, మేష, వృశ్చికములకు అంగారకుడు, కన్యా, మిథునములకు బుధుడు, ధనుర్మీనములకు బృహస్పతి, తులా వృషభములకు శుక్రుడు, మకర కుంభములకు శని అధిపతులు.

గ్రహములకు ఉచ్చనీచలు

సూర్యునకు మేషము ఉచ్చ, తుల నీచ. చంద్రునకు వృషభము ఉచ్చ, వృశ్చికము నీచ. అంగారకునకు మకరము ఉచ్చ, కర్కాటకము నీచ. బుధునికి కన్య ఉచ్చ, మీనము నీచ. బృహస్పతికి కర్కాటకము ఉచ్చ, మకరము నీచ. శుక్రునకు మీనము ఉచ్చ, కన్య నీచ. శనికి తుల ఉచ్చ, మేషము నీచ.

ఉచ్చనీచ మూలత్రికోణ స్వక్షేత్రములు

సూర్యునికి మేషమందు 10-వ భాగము పరమోచ్చ, తులయందు 10-వభాగము పరమనీచ, సింహముస్వక్షేత్రము మూలత్రికోణము.

చంద్రునికి వృషభమందు 3-వ భాగము పరమోచ్చ, వృశ్చికమందు 3 భాగము పరమనీచ, వృషభము మూలత్రికోణము.

కుజునికి మకరమందు 28-వ భాగము పరమోచ్చ, కర్కాటమందు 28 వభాగము పరమనీచ, మేషము స్వక్షేత్రము మూలత్రికోణము.

బుధునికి కన్యయందు 15-వ భాగము పరమోచ్చ, మీనమందు 15-వభాగము పరమనీచ, కన్య స్వక్షేత్రముమూలత్రికోణము

బృహస్పతికి కర్కాటకమందు 5-వ భాగము పరమోచ్చ, మకరమందు 5-వభాగము పరమనీచ, ధనుస్సు స్వక్షేత్రముమూలత్రికోణము

శుక్రునికి మీనమందు 27-వ భాగము పరమోచ్చ, కన్యయందు 27-వభాగము పరమనీచ, తులస్వక్షేత్రము మూలత్రికోణము.

శనికి తులయందు 20-వ భాగము పరమోచ్చ, మేషమందు 20-వ భాగము పరమనీచ, కుంభము స్వక్షేత్రము మూలత్రికోణము

ఉచ్చరాశి కేవలరాశి నీచరాశి యగుచుండును. పరమోచ్చ భాగమునకు ఇతరభాగములు సామాన్యోచ్చ భాగములనియు, పరమనీచభాగమునకు ఇతరభాగములు సామాన్య నీచ భాగములనియు తెలియవలెను.

గ్రహములకు మిత్రత్వ శత్రుత్వ సమత్వములు

శ్లో॥ శత్రూమంద సితౌ సమశ్చశశిజో మిత్రాణి శేషారవే
స్తీక్ష్ణాంశు ర్హిమరశ్మిజశ్చ సుహృదౌ శేషాస్సమాశ్శీతగోః॥
జీవేందూష్ణకరాః కుజస్యసుహృదో జ్ఞో రిస్సితార్కీ సమా।
మిత్రే సూర్యసితౌ బుధస్య హిమగుశ్శత్రుస్సమా శ్చాపరే
సూరేస్సౌమ్యసితావరీ రవిసుతో మధ్యో పరే త్వన్యథా
సౌమ్యార్కీ సుహృదౌ సమౌ కుజగురూ శుక్రస్య శేషావరీ॥
శుక్రజ్ఞౌ సుహృదౌ సమస్సురగురు స్సౌరస్యచాన్యేర్యరయో
(యేప్రోక్తాస్స్వత్రికోణభాదిషు పునస్తేమీమయా కీర్తితాః)

తా॥ సూర్యునకు—శుక్ర, శనులు శత్రువులు. బుధుడు సముడు. ఇతరులు మిత్రులు. చంద్రునకు—సూర్య, బుధులు మిత్రులు. ఇతరులు సములు శత్రువు లేదు. కుజునకు—రవి, చంద్ర, గురులు మిత్రులు. బుధుడు శత్రువు. శుక్ర, శనులు సములు. బుధునకు—రవి, శుక్రులు మిత్రులు. చంద్రుడు శత్రువు. ఇతరులు సములు. గురునకు—బుధ, శుక్రులు శత్రువులు. శని సముడు. ఇతరులు మిత్రులు. శుక్రునకు—బుధ, శనులు మిత్రులు. కుజ, గురులు సములు. ఇతరులు శత్రువులు. శనికి—బుధ, శుక్రులు మిత్రులు. గురుడు సముడు. ఇతరులు శత్రువులు. (మూల త్రికోణరాశినుండి, "స్వస్వాంత్యధీధర్మపోచ్చాయుస్సుఖపాః" అను సూత్రముచే చెప్పబడినది వివరింపబడెను)

తాత్కాలిక మిత్రత్వ శత్రుత్వ సమత్వములు

అన్యోన్యస్య ధనవ్యయాయ సహజ వ్యాపార బంధుస్థితా
స్తత్కాలే సుహృదస్స్వ తుంగభవనే ప్యేకే రయ స్త్వన్యథా।
ద్వ్యేకానుక్త భపాస్సుహృత్సమ రిపూ న్సంచింత్య నైసర్గికాం
స్తత్కాలేతు పునస్తుతానధి సుహృన్మిత్రాదిభిః కల్పయేత్॥

తా॥ ఒకరికొకరు 2, 12, 11, 3, 10, 4 స్థానములందున్న తాత్కాలిక (జననాదిసమయములందు) మిత్రు లగుదురు. తమ ఉచ్చరాశియందున్న గ్రహము తనకు మిత్రమని కొందరి మతము. చెప్పబడినవాటికంటె నితరస్థానములందున్న గ్రహములు తాత్కాలిక శత్రువులు. తన మూల త్రికోణరాశినుండి 2, 12, 5, 9, 4, 8 ఉచ్చరాశ్యధిపతులు మిత్రులు. ఇతరులు శత్రువులు. రెండులక్షణములున్న గ్రహములు సములు. అను విషయము "స్వస్వాంత్యధీ ధర్మపోచ్చాయుస్సుఖపాః" సూత్రమున గలదు. దీనిచే నగు శత్రుమిత్రాదివిచారము పై శ్లోకములలో వివరింపబడినది. దానిచే నగు శత్రుత్వాదులు, ఈ శ్లోకముచే నగు తాత్కాలిక శత్రుత్వాదులను గమనించి అధిమిత్ర, అధి శత్రుత్వాదికము నిర్ణయింపవలెను. ఎట్లనగా—చెప్పబడిన మిత్రస్థానములందు మిత్రగ్రహమున్న అధి మిత్రము, సముడున్న మిత్రము, శత్రువున్న సముడును అగును. ఇతరములగు శత్రుస్థానములందు మిత్రుడున్న సముడు, సముడున్న శత్రువు, శత్రువున్న అధిశత్రువు నగును.

లగ్నాది ద్వాదశభావములకు ఆధిపత్యములు

జన్మలగ్నము మొదలుకొని క్రమముగా ద్వాదశభావములకు తను, ధన, భ్రాతృ, మాతృ, పుత్ర, శత్రు, కళత్ర, ఆయు ర్భాగ్య, రాజ్య, లాభ, వ్యయములనెడు సంజ్ఞలగును.

మేషలగ్నమునకు:—లగ్నాష్టమాధిపతి కుజుడు, ధన సప్తమాధిపతి బుధుడు, వాహనాధిపతి చంద్రుడు, పంచమాధిపతి సూర్యుడు, భాగ్య వ్యయాధిపతి బృహస్పతి, రాజ్యలాభాధిపతి శని.

వృషభలగ్నమునకు:—లగ్న షష్ఠాధిపతి శుక్రుడు, ధన పంచమాధిపతి బుధుడు, తృతీయాధిపతి చంద్రుడు, వాహనాధిపతి సూర్యుడు, సప్తమ వ్యయాధిపతి కుజుడు, అష్టమ లాభాధిపతి బృహస్పతి, భాగ్య రాజ్యాధిపతి శని.

మిథున లగ్నమునకు:—లగ్న వాహనాధిపతి బుధుడు, ధనాధిపతి చంద్రుడు, తృతీయాధిపతి సూర్యుడు, పంచమాధిపతి శుక్రుడు, షష్ఠ లాభాధిపతి కుజుడు, సప్తమ రాజ్యాధిపతి బృహస్పతి, అష్టమ భాగ్యాధిపతి శని.

కర్కాటక లగ్నమునకు:—లగ్నాధిపతి చంద్రుడు, ధనాధిపతి సూర్యుడు, తృతీయ వ్యయాధిపతి బుధుడు, వాహన లాభాధిపతి శుక్రుడు, పంచమ రాజ్యాధిపతి కుజుడు, షష్ఠ భాగ్యాధిపతి బృహస్పతి, సప్తమాష్టమాధిపతి శని.

సింహలగ్నమునకు:—లగ్నాధిపతి సూర్యుడు, ధన లాభాధిపతి బుధుడు, తృతీయ రాజ్యాధిపతి శుక్రుడు, వాహన భాగ్యాధిపతి కుజుడు, పంచమాష్టమాధిపతి బృహస్పతి, షష్ఠ సప్తమాధిపతి శని, వ్యయాధిపతి చంద్రుడు.

కన్యాలగ్నమునకు:—లగ్న రాజ్యాధిపతి బుధుడు, ధన భాగ్యాధిపతి శుక్రుడు, తృతీయాష్టమాధిపతి కుజుడు, వాహన సప్తమాధిపతి బృహస్పతి, పంచమ షష్ఠాధిపతి శని, లాభాధిపతి చంద్రుడు, వ్యయాధిపతి సూర్యుడు.

తులా లగ్నమునకు:—లగ్నాష్టమాధిపతి శుక్రుడు, ధన సప్తమాధిపతి కుజుడు, తృతీయ షష్ఠాధిపతి బృహస్పతి, వాహన పంచమాధిపతి శని, భాగ్యవ్యయాధిపతి బుధుడు, రాజ్యాధిపతి చంద్రుడు, లాభాధిపతి సూర్యుడు.

వృశ్చిక లగ్నమునకు:—లగ్న షష్ఠాధిపతి కుజుడు, ధన పంచమాధిపతి బృహస్పతి, తృతీయ వాహనాధిపతి శని, సప్తమ వ్యయాధిపతి శుక్రుడు, అష్టమ లాభాధిపతి బుధుడు, భాగ్యాధిపతి చంద్రుడు, రాజ్యాధిపతి సూర్యుడు.

ధనుర్లగ్నమునకు:—లగ్న వాహనాధిపతిబృహస్పతి, ద్వితీయ తృతీయాధిపతి శని, పంచమ వ్యయాధిపతి అంగారకుడు, షష్ఠ లాభాధిపతి శుక్రుడు, సప్తమ రాజ్యాధిపతి బుధుడు, అష్టమాధిపతి చంద్రుడు, భాగ్యాధిపతి సూర్యుడు.

మకర లగ్నమునకు:—లగ్న ద్వితీయాధిపతి శని, తృతీయ వ్యయాధిపతి బృహస్పతి, వాహన లాభాధిపతి కుజుడు, పంచమ రాజ్యాధిపతి శుక్రుడు, షష్ఠ భాగ్యాధిపతి బుధుడు, సప్తమాధిపతి చంద్రుడు, అష్టమాధిపతి సూర్యుడు.

కుంభ లగ్నమునకు:—లగ్న వ్యయాధిపతి శని, ధన లాభాధిపతి బృహస్పతి, తృతీయ రాజ్యాధిపతి కుజుడు, వాహన భాగ్యాధిపతి శుక్రుడు, పంచమాష్టమాధిపతి బుధుడు, షష్ఠాధిపతి చంద్రుడు, సప్తమాధిపతి సూర్యుడు.

మీన లగ్నమునకు:—లగ్న రాజ్యాధిపతి బృహస్పతి, ధన భాగ్యాధిపతి కుజుడు, తృతీయాష్టమాధిపతి శుక్రుడు, వాహన సప్తమాధిపతి బుధుడు, పంచమాధిపతి చంద్రుడు, షష్ఠాధిపతి సూర్యుడు, లాభ వ్యయాధిపతి శని.

కాలమానము

తిథి, నక్షత్రం, యోగ, కరణ, వర్జ్యపాతకాలములు గంటలలో చూపబడినవి. అర్ధరాత్రినుండి గంట లియ్యబడినవి. 12 కంటె నెక్కువగ నున్నపుడు ఆ గంటలలో 12 ను తీసివేసి మిగిలిన గంటలు మధ్యాహ్నం 12 గంటల యనంతర కాలములోనివి యని తెలియవలయును. అర్ధరాత్రినుండి అయిన గంటలు ఉదయం గంటలకు తక్కువగనున్నచో అర్ధరాత్రానంతరం గంటలని తెలియుటకై రాత్రి అనుటకు 'రా' అను గుర్తు చూపబడినది. రైలు బండ్లు టైము మొదలగునవి ఈ పద్ధతిలోనే 'రా' అను గుర్తుగూడ లేకనే చూపబడుచున్నవి. పాశ్చాత్యుల అల్మనాక్కులు మొదలగునవి ఈ పద్ధతిగ నేయుండును.

బల్లి పాటునకు ఫలములు

శిరస్సు - కలహము, ముఖము - బంధుదర్శనము, కనుబొమ్మలనడుమ - రాజానుగ్రహము, పై పెదవి - ధనవ్యయము, క్రింది పెదవి - ధనలాభము, ముక్కుచివర - రోగము, కుడిచెవి - దీర్ఘాయువు, ఎడమచెవి - వర్తకలాభము, నేత్రము - ఖైదు, గడ్డము - రాజదండనము, నోరు - భయము, కంఠము - శత్రుహాని, కుడి భుజము - ఆరోగ్యము, ఎడమభుజము - స్త్రీసంగమము, కుడి ముంజేయి - కీర్తి, ఎడమముంజేయి - రోగము, స్తనయుగ్మము -

రోషము, ఉదరము - ధాన్యలాభము, రొమ్ము, నాభి - ధనలాభము, ప్రక్కలు - సుఖము, పాదము - ప్రయాణము, వీపు - శుభము, గోళ్లు - ధనవ్యయము, లింగము - దారిద్ర్యము, జుట్టుకొన - మృత్యువు. ఈ ప్రదేశములయందు తొండ ప్రాకినను ఫలమిట్లే యని తెలియునది.

పుట్టుమచ్చల ఫలము.

కణతియందు పుట్టుమచ్చ యుండెనేని ఆకస్మిక ధనప్రాప్తియును ఖ్యాతియును కలుగును. చెక్కిళ్లయందు మచ్చ యుండెనేని స్వల్పధనము గలవాడగును. ముక్కునందు మచ్చ యుండిన తలచిన కార్యము లన్నియును సఫలమునొందును. గడ్డమందు మచ్చ యుండిన ధనాతిశయమును కీర్తియును కలుగును. కుడితొడయందు మచ్చయుండెనేని సంపదయును వివాహమూలకధనమును కలుగును. ఎడమతొడయందు మచ్చయుండెనేని దరిద్రముచే పీడితుడగును. పాదమునందు పుట్టుమచ్చ యుండెనేని ఆకస్మికముగ వ్యాధియును, దురదృష్టమును కలుగును.

గరుత్మంతుని శకునము.

ప్రయాణ సమయమందు గరుత్మంతుడు కట్టినయెడల కష్టములు గలుగును. చుట్టినయెడల శుభఫలములు గలుగును. తీర్చినయెడల ధనలాభము గలుగును. (కుడినుండి యెడమకు త్రోవుట తీర్చుట యనియు, యెడమనుండి కుడికి త్రోవుట కట్టుట యనియు తెలిసికొనునది.) ఉదయకాలమున కనులు తెఱచుచుండగనే గరుడపక్షియే ప్రథమమున గనబడునెడల మిక్కిలి శుభములును, ఆయుర్వృద్ధియును కలుగును.

అవయవములు అదురుటవలన శుభాశుభము.

కుడిప్రక్క అదిరిన మేలు, ఎడమప్రక్క మధ్యమఫలము, నడినెత్తిన మృష్టాన్నము, నొసలు మేలు, కుడిచెంప రాజభయము, ఎడమచేయి వుద్యోగము, స్త్రీలకు కుడికన్ను కీడు, ఎడమకన్ను మేలు, పురుషులకు ఎడమకన్ను కీడు, కుడికన్ను మేలు, రెండు కన్నులు అదిరిన మేలు, ముక్కు రోగము, పై పెదవి కలహము, క్రింది పెదవి భోజనసౌఖ్యము, గడ్డము లాభము, కుడిచెక్కిలి ధనము, ఎడమచెక్కిలి దొంగలభయము, కుడిభుజము సంభోగము, ఎడమభుజము కీడు, రొమ్ము ధనము, చేతులు వాహనలాభము, అఱచేయి సంతానము, కుడితొడ రాజభయము, మోకాళ్లు జాడ్యము, మీగాళ్ళు ధాన్యలాభము, అరికాళ్ళు సౌఖ్యము, ప్రక్క అభరణప్రాప్తి.

కాకి శకునము.

ఒక కాకి తీర్చినయెడల మంచిది, రెండు కాకులు తీర్చిన శుభఫలము, మూడు కాకులు తీర్చిన రాజ్యలాభము, తీర్చికట్టిన యెడల కష్టము, తీర్చక కట్టినయెడల దైన్యమును కలుగును. పలుమాఱు కట్టిన, తీర్చిన కార్యసిద్ధి యగును. దూరమునుండి తీర్చెనేని ఆలస్యముగ కార్యసిద్ధియగును. సమీపమునుండి తీర్చెనేని మేలు గలుగును. ఊరినుండిగాని యింటినుండిగాని బయలువెడలునపుడు కాకి తీర్చెనేని మేలుగలుగును. ఊరిముందరగాని యింటిముందరగాని ప్రవేశించునపుడు కట్టెనేని మేలుగలుగును. కాకి శకునమును గూర్చి మార్గమధ్యమందు విచారింప నక్కరలేదు. ఊరి ముందరను ఇంటిముందరను మాత్రమే కాకి శకునమునుగూర్చి పరీక్షింపవలయును. కాకులు మైథునమును చేయునపుడు రక్తమువలె యెఱ్ఱగ కనబడినయెడల ౧౦ మాసములలో మరణము గలుగును. తద్దోష పరిహారార్థము శాంతి చేసికొనవలయును.

కృత్తిక, ఉత్తర, ఉత్తరాషాఢ—సూర్య దశ సం॥ 6 భుక్తులు-అంతరములు

భుక్తుల వివరము			సూర్యుడు	చంద్రుడు	కుజుడు	రాహు	గురు	శని	బుధుడు	కేతు	శుక్రుడు
	నెల	దినం	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ
సూర్య	3	18	సూ 0- 5 24	చం 0-15- 0	కుజ 0- 7-21	రా 1-18-36	గురు 1- 8-24	శని 1-24- 9	బుధ 1-13 21	కేతు 0- 7-21	శుక్ర 2- 0- 0
చంద్ర	6	0	చం 0- 9- 0	కుజ 0-10-30	రా 0-18-54	గురు 1-13-12	శని 1-15-36	బుధ 1-18-27	కేతు 0-17-51	శుక్ర 0-21- 0	సూ 0-18- 0
కుజ	4	6	కుజ 0-16 18	రా 0-27- 0	గురు 0-16-48	శని 1-21-18	బుధ 1-10-48	కేతు 0-19-57	శుక్ర 1-21- 0	సూ 0- 6-18	చం 1- 0- 0
రాహు	10	24	రా 0-16-12	గురు 0-24- 0	శని 0-19-57	బుధ 1-15-54	కేతు 0-16-47	శుక్ర 1-27- 0	సూ 0-15-18	చం 0-10-30	కుజ 0-21- 0
గురు	9	18	గురు 0-14-24	శని 0-28-30	బుధ 0-17-51	కేతు 0-18 54	శుక్ర 1-18- 0	సూ 0-17- 6	చం 0-25-30	కుజ 0- 7-21	రా 1-24- 0
శని	11	12	శని 0-17- 6	బుధ 0-25-30	కేతు 0- 7-21	శు 1-24- 0	సూ 0-14-24	చం 0-28-30	కుజ 0-17-51	రా 0-18-54	గురు 1-18- 0
బుధ	10	6	బుధ 0-15-18	కేతు 0-10-30	శు 0-21- 0	సూ 0-16-12	చం 0-24- 0	కుజ 0-19-57	రా 1-15-54	గురు 0-16-48	శని 1-27- 0
కేతు	4	6	కేతు 0- 6-18	శు 1- 0- 0	సూ 0- 6-18	చం 0 27- 0	కుజ 0-16-48	రా 1-21-18	గురు 1-10-48	శని 0-19-57	బుధ 1-21- 0
శుక్ర	12	0	శు 0-18- 0	సూ 0- 9- 0	చం 0-10-30	కుజ 0-18-54	రా 1-13 12	గురు 1-15-36	శని 1-18-27	బుధ 0-17-51	కేతు 0-21- 0
మొ॥ సం॥	6	0 0	3 - 18 - 0	6 - 0 - 0	4 - 6 - 0	10 24-0	9 - 18 - 0	11-12 0	10 - 6 - 0	4 - 6 - 0	12 - 0 - 0

రోహిణి, హస్త, శ్రవణం—చంద్ర దశ సం॥ 10 భుక్తులు-అంతరములు

భుక్తుల వివరము			చంద్రుడు	కుజుడు	రాహు	గురు	శని	బుధుడు	కేతు	శుక్రుడు	సూర్యుడు
	నెల	దినం	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ
చంద్రుడు	10	0	చం 0 25 0	కుజ 0-12-15	రా 2-21- 0	గురు 2- 4- 0	శని 3- 0-15	బుధ 2-12-15	కేతు 0-12-15	శుక్ర 3-10- 0	సూ 0- 9- 0
కుజుడు	7	0	కుజ 0-17-30	రా 1- 1-30	గురు 2-12- 0	శని 2-16- 0	బుధ 2-20-45	కేతు 0-29-45	శుక్ర 1- 5- 0	సూ 1- 0- 0	చం 0-15- 0
రాహువు	18	0	రా 1-15- 0	గురు 0-28- 0	శని 2-25-30	బుధ 2- 8- 0	కేతు 1- 3-15	శుక్ర 2-25- 0	సూ 0-10-30	చం 1-20- 0	కుజ 0-10-30
గురు	16	0	గురు 1-10- 0	శని 1- 3-15	బుధ 2-16-30	కేతు 0-28- 0	శుక్ర 3- 5- 0	సూ 0-25-30	చం 0-17-30	కుజ 1- 5- 0	రా 0-27- 0
శని	19	0	శని 1-17-30	బుధ 0-29.45	కేతు 1- 1-30	శుక్ర 2-20- 0	సూ 0-28-30	చం 1-12-30	కుజ 0-12-15	రా 3- 0- 0	గురు 0-24- 0
బుధుడు	17	0	బుధ 1 22 30	కేతు 0-12-15	శుక్ర 3- 0- 0	సూ 0-24- 0	చం 1-17-30	కుజ 0-29-45	రా 1- 1-30	గురు 2-20- 0	శని 0-38-30
కేతు	7	0	కేతు 0-17-30	శుక్ర 1- 5- 0	సూ 0-27- 0	చం 1-10- 0	కుజ 1- 3-15	రా 2 16-20	గురు 0-28- 0	శని 3- 5- 0	బుధ 0-35-30
శుక్రుడు	20	0	శుక్ర 1-20- 0	సూ 0-10 30	చం 1 15- 0	కుజ 0-28- 0	రా 2-25-30	గురు 2- 8- 0	శని 1- 3-15	బుధ 2 25- 0	కేతు 0-10 30
సూర్యుడు	6	0	సూ 0-15- 0	చం 0 17-30	కుజ 1- 1-30	రా 2-12- 0	గురు 2-16- [illegible]	శని 2 20-45	బుధ 0-29-45	కేతు 1- 5- 0	శుక్ర 1- 0- 0
మొ॥ సం॥	10	0 0	10- 0- 0	7- 0- 0	18- 0- 0	16- 0- 0	19- 0- 0	17- 0- 0	7- 0- 0	20- 0- 0	6- 0- 0

మృగశిర, చిత్త, ధనిష్ఠ—కుజ దశ సం॥ 7 భుక్తులు-అంతరములు

భుక్తుల వివరము			కుజుడు	రాహు	గురు	శని	బుధుడు	కేతు	శుక్రుడు	సూర్యుడు	చంద్రుడు
	నెల	దినం	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ
కుజుడు	4	27	కుజ 0- 8-34½	రా 1 26-42	గురు 1-14-48	శని 2- 3-10½	బుధ 1-20-34½	కేతు 0- 8-34½	శుక్ర 2-10- 0	సూ 0- 6-18	చం 0-17-30
రాహు	12	18	రా 0-22- 3	గురు 1-20-24	శని 1-23-12	బుధ 1-26-31½	కేతు 0-20-49½	శుక్ర 0-24-30½	సూ 0-21- 0	చం 0-10-30	కుజ 0-12-15
గురు	11	6	గురు 0-19 36	శని 1-29-51	బుధ 1-17-36	కేతు 0-23-16½	శుక్ర 1-29-30	సూ 0- 7-21	చం 1- 5- 0	కుజ 0- 7-21	రా 1- 1-30
శని	13	9	చం 0-23-16½	బుధ 1-23-33	కేతు 0-19-36	శుక్ర 2- 6-30	సూ 0-17-51	చం 0-12-15	కుజ 0-24-30	రా 0-18-54	గురు 0-28- 0
బుధుడు	11	27	బుధ 0-20 49½	కేతు 0-22- 3	శుక్ర 1-26- 0	సూ 0-19-57	చం 0-29-45	కుజ 0- 8-34½	రా 2- 3- 0	గురు 0-16-48	శని 1- 3-15
కేతు	4	27	కేతు 0- 8-34¼	శుక్ర 2- 3- 0	సూ 0-16-48	చం 1- 3-15	కుజ 0-20-49½	రా 0-22- 3	గురు 1-26- 0	శని 0-19-57	బుధ 0-29-45
శుక్ర	1	2	శుక్ర 0-24-30	సూ 0-18 54	చం 0-28- 0	కుజ 0-23-16½	రా 1-23-33	గురు 0-19-36	శని 2- 6-30	బుధ 0-17-51	కేతు 0-12-15
సూర్యుడు	4	6	సూ 0. 7-21	చం 1- 1-30	కుజ 0-19-36	రా 1-29-51	గురు 1-17-36	శని 0-23-16½	బుధ 1-29-30	కేతు 0- 7-21	శుక్ర 1- 5- 0
చంద్రుడు	7	0	చం 0-12 15	కుజ 0-22- 3	రా 1-20-24	గురు 1-23-12	శని 1-26-31½	బుధ 0-20-49½	కేతు 0-24-30	శుక్ర 0-21- 0	సూ 0-10-30
మొ॥ సం॥	7	0 0	4-27-0	13 - 18 - 0	11- 6- 0	13- 9- 0	11-27- 0	4-27- 0	14- 0- 0	4- 6- 0	7- 0- 0

ఆర్ద్ర, స్వాతి, శతభిషం — రాహు దశ సం|| 18 భుక్తులు-అంతరములు

భుక్తుల వివరము			రాహువు		గురుడు		శని		బుధుడు		కేతు		శుక్రుడు		సూర్యుడు		చంద్రుడు		కుజుడు	
	నెల	దినం		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ
రాహు	32	12	రా	4-25-48	గురు	3-25-12	శని	5-12-27	బుధ	4-10-3	కేతు	0-22-3	శుక్ర	6-0-0	సూ	0-16-12	చం	1-15-0	కుజ	0-22-3
గురు	28	24	గురు	4-9-36	శని	4-16-48	బుధ	4-25-21	కేతు	1-23-33	శుక్ర	2-3-0	సూ	1-24-0	చం	0-27-0	కుజ	1-1-50	రా	1-26-42
శని	34	6	శని	5-3-54	బుధ	4-2-14	కేతు	1-29-51	శుక్ర	5-3-0	సూ	0-18-54	చం	3-0-0	కుజ	0-18-54	రా	2-21-0	గురు	1-20-24
బుధుడు	30	18	బుధ	4-17-42	కేతు	1-20-24	శుక్ర	5-21-0	సూ	1-15-54	చం	1-1-30	కుజ	2-3-0	రా	1-18-36	గురు	2-12-0	శని	1-29-51
కేతు	12	18	కేతు	1-26-42	శుక్ర	4-24-0	సూ	1-21-18	చం	2-16-30	కుజ	0-22-3	రా	5-12-0	గురు	1-13-12	శని	2-25-30	బుధ	1-23-33
శుక్ర	36	0	శుక్ర	5-12-0	సూ	1-13-12	చం	2-25-30	కుజ	1-23-33	రా	1-26-42	గురు	4-24-0	శని	1-21-18	బుధ	2-16-20	కేతు	0-22-3
సూర్య	10	24	సూ	1-18-36	చం	2-12-0	కుజ	1-29-51	రా	4-17-42	సూ	1-20-24	శని	5-21-0	బుధ	1-15-54	కేతు	1-1-30	శుక్ర	2-3-0
చంద్ర	18	0	చం	2-21-0	కుజ	1-20-24	రా	5-3-54	గురు	4-2-24	శని	1-29-51	బుధ	5-3-0	కేతు	0-18-54	శుక్ర	3-0-0	సూ	0-18-54
కుజ	12	18	కుజ	1-26-42	రా	4-9-36	గురు	4-16-48	శని	4-25-21	బుధ	1-23-33	కేతు	2-3-0	శుక్ర	1-24-0	సూ	0-27-0	చం	1-1-30
మొ|| సం||	18	0 0		32-12-0		28-24-0		34-6-0		30-1[illegible]-0		12-18-0		36-0-0		10-24-0		18-0-0		12-18-0

పునర్వసు, విశాఖ, పూర్వాభాద్ర — గురు దశ సం|| 16 భుక్తులు-అంతరములు

భుక్తుల వివరము			గురుడు		శని		బుధుడు		కేతు		శుక్రుడు		సూర్యుడు		చంద్రుడు		కుజుడు		రాహు	
	నెల	దినం		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ
గురు	25	18	గురు	3-12-24	శని	4-24-24	బుధ	3-25-36	కేతు	0-19-36	శుక్ర	5-10-0	సూ	0-14-24	చం	1-10-0	కుజ	0-19-36	రా	4-9-16
శని	30	12	శని	4-1-36	బుధ	4-9-12	కేతు	1-17-36	శుక్ర	1-26-0	సూ	1-18-0	చం	0-24-0	కుజ	0-28-0	రా	1-10-24	గురు	3-25-42
బుధ	27	6	బుధ	3-18-4	కేతు	1-23-12	శుక్ర	4-16-0	సూ	0-16-48	చం	2-20-0	కుజ	0-16-48	రా	2-12-0	గురు	1-14-4	శని	4-16-28
కేతు	11	6	కేతు	1-14-48	శుక్ర	5-2-0	సూ	1-10-4	చం	0-28-0	కుజ	1-26-0	రా	1-13-12	గురు	2-4-0	శని	1-23-12	బుధ	4-2-34
శుక్ర	32	0	శుక్ర	4-8-0	సూ	1-15-36	చం	2-8-0	కుజ	0-19-36	రా	4-24-0	గురు	1-8-24	శని	2-16-0	బుధ	1-17-36	కేతు	1-20-24
సూర్య	9	18	సూ	1-8-24	చం	2-16-0	కుజ	1-17-36	రా	1-20-24	గురు	4-8-0	శని	1-15-36	బుధ	3-8-0	కేతు	0-19-36	శుక్ర	4-24-0
చంద్ర	16	0	చం	2-4-0	కుజ	1-23-12	రా	4-2-24	గురు	1-14-48	శని	5-2-0	బుధ	1-10-9	కేతు	0-28-0	శుక్ర	1-26-0	సూ	1-13-12
కుజ	11	6	కుజ	1-14-4	రా	4-16-48	గురు	3-18-48	శని	1-23-12	బుధ	4-16-0	కేతు	0-16-48	శుక్ర	0-20-0	సూ	0-16-48	చం	2-12-0
రాహు	28	24	రా	3-25-12	గురు	4-1-36	శని	4-9-12	బుధ	1-17-36	కేతు	1-25-0	శుక్ర	1-18-0	సూ	0-24-0	చం	0-28-0	కుజ	1-20-24
మొ|| సం||	16	0 0		25-18-0		30-12-0		27-6-0		11-6-0		32-0-0		9-18-0		16-0-0		11-6-0		28-24-0

పుష్యమి, అనూరాధ, ఉత్తరాభాద్ర — శని దశ సం|| 19 భుక్తులు-అంతరములు

భుక్తుల వివరము			శని		బుధుడు		కేతు		శుక్రుడు		సూర్యుడు		చంద్రుడు		కుజుడు		రాహు		గురుడు	
	నెల	దినం		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ
శని	36	3	శని	5-21-28½	బుధ	4-17-16½	కేతు	0-23-16½	శుక్ర	6-10-0	సూ	0-17-6	చం	1-17-30	కుజ	0-23-16½	రా	5-3-54	గురు	4-1-36
బుధుడు	32	9	బుధ	5-3-2[illegible]½	కేతు	1-26-31½	శుక్ర	2-6-30	సూ	1-27-0	చం	0-28-30	కుజ	1-3-15	రా	1-29-51	గురు	4-16-48	శని	4-24-24
కేతు	13	9	కేతు	2-3-10½	శుక్ర	5-11-30	సూ	0-19-57	చం	3-5-0	కుజ	0-19-57	రా	2-26-30	గురు	1-23-12	శని	5-12-27	బుధ	4-9-12
శుక్ర	38	0	శుక్ర	6-0-30	సూ	1-18-27	చం	1-3-15	కుజ	2-6-30	రా	1-21-18	గురు	2-16-0	శని	2-3-10½	బుధ	4-25-21	కేతు	1-23-12
సూర్య	11	12	సూ	1-24-9	చం	2-20-45	కుజ	0-23-16	రా	5-21-0	గురు	1-15-36	శని	3-0-15	బుధ	1-26-31½	కేతు	1-29-51	శుక్ర	5-2-0
చంద్ర	19	0	చం	3-0-15	కుజ	1-2[illegible]-31½	రా	1-29-51	గురు	5-2-0	శని	1-24-9	బుధ	2-20-45	కేతు	0-23-16½	శుక్ర	5-21-0	సూ	1-15-36
కుజ	13	9	కుజ	2-3-10½	రా	4-25-21	గురు	1-23-12	శని	6-0-20	బుధ	1-18-27	కేతు	1-3-15	శుక్ర	2-6-30	సూ	1-21-18	చం	2-16-0
రాహు	34	6	రా	5-12-27	గురు	4-9-12	శని	2-3-10½	బుధ	5-11-30	కేతు	0-19-57	శుక్ర	3-5-0	సూ	0-19-57	చం	2-25-30	కుజ	1-23-12
గురు	30	12	గురు	4-24-24	శని	5-3-25½	బుధ	1-26-31½	కేతు	2-6-30	శుక్ర	1-27-0	సూ	0-28-30	చం	1-3-15	కుజ	1-29-51	రా	4-16-48
మొ|| సం||	19	0 0		36-3-0		32-9-0		13-9-0		38-0-0		11-12-0		19-0-0		13-9-0		34-6-0		30-12-0

ఆశ్రేష, జ్యేష్ఠ, రేవతి—బుధ దశ సం॥ 17 భుక్తులు-అంతరములు

భుక్తులు వివరము			బుధుడు	కేతు	శుక్రుడు	సూర్యుడు	చంద్రుడు	కుజుడు	రాహు	గురు	శని
	నెల	దినం	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ
బుధ	28	27	బుధ 4-2-49½	కేతు 0-20-49½	శుక్ర 5-20-0	సూ 0-15-18	చం 1-12-30	కుజ 0-20-49½	రా 4-17-42	గురు 3-18-48	శని 5-3-28½
కేతు	11	27	కేతు 1-20-34½	శుక్ర 1-29-30	సూ 1-21-0	చం 0-25-30	కుజ 0-29-45	రా 1-23-33	గురు 4-2-24	శని 4-9-12	బుధ 4-17-16½
శుక్ర	34	0	శుక్ర 4-24-30	సూ 0-17-51	చం 2-25-0	కుజ 0-17-51	రా 2-16-30	గురు 1-17-36	శని 4-25-21	బుధ 3-25-36	కేతు 1-26-31½
సూర్య	10	6	సూ 1-18-21	చం 0-29-45	కుజ 1-29-30	రా 1-15-54	గురు 2-8-0	శని 1-26-31½	బుధ 4-10-3	కేతు 1-17-36	శుక్ర 5-11-30
చంద్ర	17	0	చం 2-12-15	కుజ 0-20-49½	రా 5-3-0	గురు 1-10-48	శని 2-20-45	బుధ 1-20-34½	కేతు 1-23-33	శుక్ర 4-16-0	సూ 1-18-37
కుజ	11	27	కుజ 1-20-34½	రా 1-23-33	గురు 4-16-0	శని 1-18-27	బుధ 2-12-15	కేతు 0-20-49½	శుక్ర 5-3-0	సూ 1-10-48	చం 2-20-45
రాహు	30	18	రా 4-10-3	గురు 1-17-36	శని 5-11-30	బుధ 1-13-21	కేతు 0-29-45	శుక్ర 1-29-30	సూ 1-15-54	చం 2-8-0	కుజ 1-26-31½
గురు	27	6	గురు 3-25-36	శని 1-26-31½	బుధ 4-24-30	కేతు 0-17-51	శుక్ర 2-25-0	సూ 0-17-51	చం 2-16-30	కుజ 1-17-36	రా 4-25-21
శని	32	9	శని 4-17-16½	బుధ 1-20-34½	కేతు 1-29-30	శుక్ర 1-21-0	సూ 0-25-30	చం 0-29-45	కుజ 1-23-33	రా 4-2-24	గురు 4-9-12
మొ॥ సం॥	17	0 0	28-27-0	11-27-0	34-0-0	10-6-0	17-0-0	11-27-0	30-18-0	27-6-0	32-9-0

అశ్విని, మఖ, మూల—కేతు దశ సం॥ 7 భుక్తులు-అంతరములు

భుక్తులు వివరము			కేతు	శుక్రుడు	సూర్యుడు	చంద్రుడు	కుజుడు	రాహువు	గురుడు	శని	బుధుడు
	నెల	దినం	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ
కేతు	4	27	కేతు 0-8-34½	శుక్ర 2-10-0	సూ 0-6-18	చం 0-17-30	కుజ 0-8-34½	రా 1-26-42	గురు 1-14-48	శని 2-3-10½	బుధ 1-20-34½
శుక్ర	14	0	శుక్ర 0-24-30	సూ 0-21-0	చం 0-10-30	కుజ 0-12-15	రా 0-22-3	గురు 1-20-24	శని 1-23-12	బుధ 1-26-31½	కేతు 0-20-49½
సూర్య	4	6	సూ 0-7-21	చం 1-5-0	కుజ 0-7-21	రా 1-1-30	గురు 0-19-36	శని 1-29-51	బుధ 1-17-36	కేతు 0-28-16½	శుక్ర 1-29-30
చంద్ర	7	0	చం 0-12-15	కుజ 0-24-30	రా 0-18-54	గురు 0-28-0	శని 0-23-16½	బుధ 1-23-33	కేతు 0-19-36	శుక్ర 2-6-30	సూ 0-17-51
కుజ	4	27	కుజ 0-8-34½	రా 2-3-0	గురు 0-16-48	శని 1-3-15	బుధ 0-20-48½	కేతు 0-22-0	శుక్ర 1-26-0	సూ 0-19-57	చం 0-29-45
రాహు	12	18	రా 0-22-3	గురు 1-26-0	శని 0-19-57	బుధ 0-29-45	కేతు 0-8-34½	శుక్ర 2-3-4	సూ 0-16-48	చం 1-3-15	కుజ 0-20-49½
గురు	11	6	గురు 0-19-36	శని 2-6-30	బుధ 0-17-51	కేతు 0-12-15	శుక్ర 0-24-30	సూ 0-18-58	చం 0-28-0	కుజ 0-23-16½	రా 1-23-33
శని	13	9	శని 0-23-16½	బుధ 1-29-30	కేతు 0-7-21	శుక్ర 1-5-0	సూ 0-7-21	చం 1-1-30	కుజ 0-19-36	రా 1-29-51	గురు 1-17-36
బుధ	11	27	బుధ 0-20-49½	కేతు 0-24-30	శుక్ర 0-21-0	సూ 0-10-30	చం 0-12-15	కుజ 0-22-3	రా 1-20-24	గురు 1-23-12	శని 1-26-31½
మొ॥ సం॥	7	0 0	4-27-0	14-0-0	4-6-0	7-0-0	4-27-0	12-18-0	11-6-0	13-9-0	11-27-0

భరణి, పుబ్బ, పూర్వాషాఢ—శుక్ర దశ సం॥ 20 భుక్తులు-అంతరములు

భుక్తులు వివరము			శుక్రుడు	సూర్యుడు	చంద్రుడు	కుజుడు	రాహు	గురుడు	శని	బుధుడు	కేతు
	నెల	దినం	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ
శుక్ర	40	0	శుక్ర 6-20-0	సూ 0-18-0	చం 1-20-0	కుజ 0-24-30	రా 5-12-0	గురు 4-8-0	శని 6-0-30	బుధ 4-24-30	కేతు 0-24-30
సూర్య	12	0	సూ 2-0-0	చం 1-0-0	కుజ 1-5-0	రా 2-3-0	గురు 4-24-0	శని 5-2-0	బుధ 5-11-30	కేతు 1-29-30	శుక్ర 2-10-0
చంద్రుడు	20	0	చం 3-10-0	కుజ 0-21-0	రా 3-0-0	గురు 1-26-0	శని 5-21-0	బుధ 4-16-0	కేతు 2-6-30	శుక్ర 5-20-0	సూ 0-21-0
కుజుడు	14	0	కుజ 2-10-0	రా 1-24-0	గురు 2-20-0	శని 2-6-30	బుధ 5-3-0	కేతు 1-26-0	శుక్ర 6-10-0	సూ 1-21-0	చం 1-5-0
రాహు	36	0	రా 6-0-0	గురు 1-18-0	శని 3-5-0	బుధ 1-29-30	కేతు 2-3-0	శుక్ర 5-10-0	సూ 1-27-0	చం 2-25-0	కుజ 0-24-30
గురు	32	0	గురు 5-10-0	శని 1-27-0	బుధ 2-25-0	కేతు 0-24-30	శుక్ర 6-0-0	సూ 1-18-0	చం 3-5-0	కుజ 1-29-30	రా 2-3-0
శని	38	0	శని 6-10-0	బుధ 1-21-0	కేతు 1-5-0	శుక్ర 2-10-0	సూ 1-24-0	చం 2-20-0	కుజ 2-6-30	రా 5-3-0	గురు 1-26-0
బుధుడు	34	0	బుధ 5-20-0	కేతు 0-21-0	శుక్ర 3-10-0	సూ 0-21-0	చం 3-0-0	కుజ 1-26-0	రా 5-21-0	గురు 4-16-0	శని 2-6-30
కేతు	14	0	కేతు 2-10-0	శుక్ర 2-0-1	సూ 1-0-0	చం 1-5-0	కుజ 2-3-0	రా 4-24-0	గురు 5-2-0	శని 5-11-30	బుధ 1-29-30
మొ॥ సం॥	20	0 0	40-0-0	12-0-0	20-0-0	14-0-0	36-0-0	32-0-0	38-0-0	34-0-0	14-0-0

AMRUTAM